

Solēnis tractatus de augumento

Rebus q3 additis: clariſſimi iuris iterpretis domini Alberti Bruni Aſtēſis: multas materias incognitas ⁊ quotidianas in .xxvj. concluſionibus ſuo loco ſituatas continens.

Tractatus ipſius domini auctoris de augumento ⁊ diminutione monetarum: ⁊ de monetis: concluſione finali.

Tractatus Martini de Laude in materia monetarum.

Tractatus Franciſci curtij in materia monetarum.

Conſilium collegij Papie in materia ſolutionis diu facte de moneta currente tempore cuiuſlibet ſolutionis.

Diſputatio domini Jacobi de Puteo in materia monetaꝝ.

Cum priuilegio apoſtolico.
Per decēnium duratu
ro hic a tergo poſito.

Leo Papa decimus.

Dilecte fili salutē ⁊ apostolicā benedictionem.
Cum sicut nobis exponi fecisti: tu nuper quosdam tractatus cōmunes ad vtrūq; ius materias di
uersis in locis sparsas: ⁊ propterea multis incognitas continentes: nō modo vtiles verum etiam
necessarios in lucem destinaueris: ac proprijs sumptibus ⁊ expensis imprimendos curaueris: ⁊
in illis imprimendis non paruam pecunie summam solus vel cum collegis exposueris seu exposi
turus sis: veniasq; hoc ideo ab omnibus christi fidelibus laudandus. Cū pro viribus omnibus
consulere quantūq; tue vires possint intendas. Et ne forte alij premium laborum tuorū cum tactura tua reportent: ⁊
tractatus huiusmodi imprimere: ⁊ illos voluminis sic impssos vendere psumant: aliquo incōmodo ⁊ iactura afficiaris.
Et vt ex impressionis tam forsan tua opera ⁊ impensa insolidum vel assumptis collegis facte seu faciende condignā
mercedem percipere valeas: quādoquidē fabrice ecclesie domus ⁊ illius conuentus fratruz beate Marie de monte
Carmello ciuitatis Asten. ex perceptione lucri huiusmodi subuenire pro tuo arbitrio: ac anime tue saluti prouidere
intendas. Et ob hoc nobis humiliter supplicare feceris. vt priuilegium concedere ac prouidere dignaremur: quod
nullus preter te ⁊ contra tui voluntatem ipsos tractatus seu libros imprimere vel imprimi facere presumat. Pro
pterea tuis supplicationibus inclinati: volentes tue ac dicte ecclesie beate Marie vtilitati cōsulere: motu proprio
⁊ de apostolice sedis potestatis plenitudine inhibemus omnibus ⁊ singulis librorū impressoribus: ac alijs quibusuis
personis cuiusuis dignitatis status: gradus: ordinis: condicionis preeminentie seu prelature fuerint tam vltra q̄
citra montes quomodolibet consisten. Ne opus seu tractatus huiusmodi sic per te editos ⁊ tua impensa insolidū vel
assumptis collegis impressos vel in futurum imprimendos quouis in loco imprimere seu imprimi facere aut temera
rie imprimentibus ⁊ imprimi facientibus consilium: auxilium: vel fauorem quouis modo prestare directe vel indire
cte sine tuo speciali mandato aut voluntate audeant vel presumant: sub excōmunicationis late sententie ac confisca
tionis quorūcūq; librorum seu tractatuum imprimendorū penis. Et nihilominus omnibus ⁊ singulis Patriarchis:
Archiepiscopis: Episcopis: Abbatibus: Prioribus: Archipresbiteris: Decanis ⁊ alijs in dignitate ecclesiastica cō
stitutis personis vbicūq; locorum cōmorantibus: ⁊ maxime ordinis Carmelitani conseruatoribus ⁊ subcōseruatori
bus vbicūq; existen. Harum serie mandamus: quatenus in euentum predictum ad omnem tuā seu procuratoris tui
ad id a te speciale mandatum habentis requisitionem omnibus ⁊ singulis qui contra indulti huiusmodi tenorem: ⁊
preter ⁊ contra voluntatem ⁊ mandatum tuum tractatus huiusmodi forsan imprimi facere seu eis auxilium vel con
silium in sic imprimendo concesserint ⁊ prestiterint: eadem apostolica auctoritate pro excōmunicatis publice denun
cient ⁊ declarent: ⁊ quatenus expediat ad eandem tuam seu procuratoris tui huiusmodi instantiam contra omnes ⁊
singulos prefatos ad vlteriores censuras illas iteratis vicibus aggrauando ⁊ reaggrauando. Cū inuocatione etiam
brachij secularis eadem nostra auctoritate procedant. Necnō eosdem ⁊ cōtrauentores ⁊ tractatuum impressores ad
solutionem penarum per eos incursarum vel incurrēdarum censuris ⁊ penis antedictis ac alijs remedijs oportunis
cogant ⁊ compellant. Non obstan. cōstitu. fe. re. Bonifacij pape. viij. predecessoris nostri qua cauetur ne quis extra
suam ciuitatem vel diocesim: nisi in certis exceptis casibus ⁊ in illis vltra vnam dietam ad iudicium euocetur: seu ne
iudices ab eadem sede deputati contra quoscunq; procedere aut alij vel alijs vices suas cōmittere presumant: ⁊ de
duabus dietis in Concilio generali editis. ac alijs apostolicis constitutionibus ⁊ ordinationibus ceterisq; cōtrarijs
quibuscūq. Aut si impressoribus seu imprimi faciētibus ⁊ forsan vendētibus tractatus huiusmodi cōtra nostrā pro
hibitionem huiusmodi: aut illis cōsilium: auxilium: ⁊ fauorem prestantibus: aut quibusuis alijs cōmuniter vel diui
sim a dicta sit sede indultum vel indulgendum: q̄ interdici: suspendi vel excōmunicari: aut extra vel vltra certa loca
ad iudicium trahi non possint per litteras apostolicas non facientes plenam ⁊ expressam ac de verbo ad verbum de
indulto huiusmodi mentionem. Volumus tamen q̄ ordinarius loci huiusmodi impressionem approbare ac indul
tum huiusmodi ad decem annos durare debeat. Datum Rome apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die
secunda aprilis. M.CCCCC.XVIII. Pontificatus nostri anno sexto.

Euangelista.

Dilecto filio Alberto Bruno laico ciui Asten. V. I. doctori.

Consideranti mihi Alberto Bruno eos qui lex animata sunt in terris: iusticie ⁊ soluendarum
iuris nodositatum se curam habere hactenus non ostendisse: morisq; esse vt hi qui noua vo
lumina in lucem emittunt illa cuipiam dicare studeant. Ad te sacratissimam virginem Ma
riam Dei genitricem: gratia plenam: ⁊ humani generis indefessam protectricez confugiendū putaui:
tue maiestatis laudi hoc augumenti opusculum: ⁊ quosuis labores meos dicando. Ad cuius preces
Deus optimus (in cuius manu principum corda sunt) vel per ora principum aut iureconsultorū quos
elegerit iuris tenebras facile tollet. Vade igitur mi augumenti liber vtrinq; nominis tui presagia di
uino auxilio ac ipsius gloriosissime virginis Marie precibus ⁊ gratia accedentibus: iuri nostro hoc
etate afferre valeas.

Argumenti Materiam rerum que additarum in iure sparsam ⁊ maxima ex parte hactenus incognitam ⁊ a nemine vt arbitror hactenus in compendiū reducta. Declaratur⁹. Ego Albertus Brun⁹ Astē sis iureconsultorum minimus ad dei omnipotentis laudem ⁊ eorem bonum vtilitatem illā per. xxvij. conclusiones principales ⁊ regulas distinguendam putaui vnicuiqꝫ conclusiōi gratia facilioris inuentiōis ⁊ itellectus quod suū ē tribuēdo.

Prima Conclusio est circa cognitionem Quid sit augumentum. Et quomodo plura se inuicem habeant diuersimode.

Secunda Cōclusio est ꝙ multiplex est augumētum ⁊ multipliciter accedit.

Tertia Conclusio est ꝙ augumētum. In parte substantiali facit rem differre spē ⁊ repōit in diuerso esse ac mutat subiectum. Secus si augumētū sit in parte non substantiali. Et hec conclusio propter eius prolixitatem continet quinqꝫ subalternas conclusiones.

Et prima conclusio subalterna ad hanc tertiam principalem est ꝙ superuenientia ⁊ superaddita accidentia ⁊ qualitates non faciunt rem differre spē.

Item secunda conclusio subalterna ad hanc tertiā principalē est ꝙ superueniens augumētum alicuius substātie ad preexistentem substantiam non faciat rem differre spē nisi mutet priorem formam.

Item tertia conclusio subalterna ad hanc tertiam principalem est ꝙ vbi aliquid additur legi vel statuto dicatur noua lex. vel nouum statutum.

Item quarta conclusio subalterna ad hanc tertiam principalem est ꝙ ēt. In dispositionibus hominum augumentum vel additio ⁊ alteratio inducunt diuersitatem in spē. Ita vt dicatur noua dispositio.

Item quinta conclusio subalterna ad hanc tertiam principalem est ꝙ ex secunda dispositione continente quid omnino diuersum a prima vere vel presumptiue prima non tollatur nec nouetur nec alteretur.

Quarta Conclusio principalis est ꝙ nihil additū tale facit desinere rē esse talē ⁊ ꝙ idēptitas rei ⁊ forme facit vt quid sit idem in substantia.

Quinta Conclusio principalis est ꝙ augumentuꝫ debet regulari secundum naturam sui preexistentis seu eius cui accedit.

Sexta Conclusio principalis est ꝙ rei limitate vere vel p̄sumptiue vltra limites nō datur augumentum ita ꝙ id quod est vltra limites non cōprehendatur in dispositione limitata esto ꝙ alias tam ꝙ augumentū posset comprehendi.

Septima Conclusio principalis est ꝙ impotentia ac dispositio penalis aut prohibitiua vel stricti iuris de aliquid faciēdo circa aliquid principale censetur inesse vel facta circa augumentum seu de rem factam non augendo taliter ꝙ ad augumētū se extendat.

Octaua Conclusio est ꝙ permissum. In principali censetur ēt in augumento permissum.

Nona Conclusio est ꝙ beneficium vel priuilegium concessum. In principali trahitur ad eius augumentum ⁊ ꝙ aucto beneficio augetur concessio.

Decima Cōclusio est ꝙ auctis rebus vel personis quibus aliquid onerosum debetur nō augeatur regulariter dbitum vel onus rei vel persone promissum vel debitum.

Undecima Conclusio est ꝙ si augumentum fit in rebus vel personis que aliquid debent ēt non augeatur debitum vel onus.

Duodecima est cōclusio ꝙ aucta re circa quā seu in qua aliquid onerosuꝫ versatur vel debetur non augeatur onus.

Tertia Decima est conclusio ꝙ aucta re ex qua vel propter quam aliquid debetur vel conceditur obligatio vel onus augeatur ⁊ concessio.

Quarta Decima conclusio est ꝙ vbi augumentū est in redditu seu bonitate ⁊ intrinsecum augeatur pensio vel merces.

Quinta Decima conclusio sit ꝙ in vltimis voluntatibus aucto iure datoris idest disponentis vel aucta re relicta augetur ius acceptoris seu relictum.

Sexta Decima sit conclusio ꝙ ēt in cōtractibus aucto iure datoris vel re debita ex cōtractu augetur ius acceptoris seu debitum vel obligatio.

Septima Decima conclusio generalis est ꝙ eo iure ⁊ modo acquiritur ⁊ se habet ac pertinet augumētū quo acqrit̄ ⁊ se hꝫ ac ptinet principale.

Octaua Decima conclusio est ꝙ augumentum latens facilius acquiritur ⁊ accedit ꝙ non latens ⁊ intrinsecum facilius ꝙ extrinsecum ⁊ conuentionale facilius ꝙ non conuentionale.

Nona Decima est conclusio ꝙ etiam in inditijs idē indicamus de augumento quod de suo principali seu preexistenti.

Uigesima Est conclusio ꝙ sicut resoluto iure auctoris resoluit ius successoris ita resoluta re principali seu dispositione ex qua debetur talis res resoluitur eius augumentum.

Uigesima Prima conclusio est ꝙ secūdum qd tempus augumentū inspiciat̄ ac solutio ⁊ estimatio ⁊ valor augumenti ⁊ an inspiciatur iuxta ac secundum valorem ⁊ estimationem sui principalis dependet ex varijs figuris causarum.

Uigesima Secunda conclusio est ꝙ qn̄ cōcurrit ex vno capite augumētū ⁊ ex alio diminutio seu deterioratio augumētum supplet defectum diminutionis seu deteriorationis.

Uigesima Tertia conclusio est ꝙ augumētum ⁊ diminutio pibus passibus ābulāt.

Uigesima Quarta conclusio est ꝙ in correspondētibus ⁊ proportionabilibus ad augumentationem vnius sequitur augumentatio alterius.

Uigesima Quinta conclusio est ꝙ ea iuris iterpretatio que inest rei principali iest pariter augumēto taliter ꝙ pacta conditiones restitutiōes ⁊ forme q̄ sūt apposite i pricipali cēset̄ i augumēto repetite.

Uigesima Sexta conclusio est circa materiam iuris accrescendi que omittitur.

Ultima Conclusio ꝯtinet mām monetarū ⁊ augumenti ⁊ diminutiōis mōetarū. In q̄ sit talis cōclusio ꝙ valor ⁊ q̄litas pecunie sunt ꝯsiderāde secūdū tp̄s dispositiōis ac obligatiōis ⁊ quo obligatio ꝯhit̄ vel formatur non autem secundum tempus solutionis.

Et he sunt ꝯclusiōes pricipaliter tradite in hac mā aug.

Alie sunt ꝯclusiōes q̄ icidēter tradunt̄ vt est illa. Q̄ i diuidua nō recipiant augumētū vel diminutionē de quo dicam in. ij. conclusione in fin. ⁊ in. iij. prin. in. iiij. subalterna ver. Idē in ꝯtrib⁹.

Item illa ꝙ ex ratione ⁊ causa augeatur dispositio.

Item illa ꝙ prouisio i vnum casuꝫ trahatur ad aliud de quo in. vj. conclusi. princi.

Itē illa ꝙ aucto cōmodo vł emolumēto on⁹ augeat̄ ⁊ eꝫ.

Et ꝙ aucto onere augeatur cōmodū vel emolumentuꝫ de quibus dixi in. xiij. ⁊. xiiij. conclu. princ.

Itē alia ꝙ ad augumētuꝫ cause sequitur augumentatio causati ⁊ effectus in. d. xiij. conclu.

Item illa ꝙ inducta ad augumentum non operantur diminutionem.

Et illa ꝙ non dꝫ quis augumētū petere vbi diminutionem non vellet pati vel rem cum diminutione capere de quibus dixi in. xxiij. conclu. princi.

Item illa ꝙ dispositio. l. vel hominis cesset i re aucta tali augumento quod immutet formam licet secus sit vbi forma non mutatur de quo dico. s. in. iij. conclusio. princ. in. ij. eius subalterna.

Item illa ꝙ aucto valore rei post ꝯtum precium nō augeatur de qua in. xxvj. cōclu. in secunda ampliatione.

Item illa an aucto vno equiparatorum augeatur aliud de quo in. xxiiij. conclusione.

Itē illa qd minus dicatur in re mea factum qd sit mei inscio si mihi displicet vel me inuito licet magis sit ⁊ ut age-

et de quo dico in quinta cõclusione princi. circa finem.

¶ Itẽ alia subalterna tradit cõclu. in mã diminutionis an auctũ vni videat alteri diminutum qñ ẽt auctum vni censeatur alteri auctum dicetur infra. c. in. xxiiij. conclusione.

¶ Alias incidẽtes cõclusiones quisq; ex discursu presentis tractatus poterit colligere ⁊ ex repertorio.

Prima cõclusio

Est circa cognitionẽ qđ sit augumentũ. Et anteq̃ veniã ad eius diffinitionẽ seu descriptionem. Premitto q̃ plura se inuicẽ hñt diuersimode ſm Bal. in. c. j. in. v. col. iii. de capi. qui. curi. ven. ⁊ Pe. de anc. in regula accessorium l princ. comẽ. de regu. iur.

¶ Quedam enim se habent vt totum ⁊ pars seu pars in toto vt duo in decem ⁊ tunc regulariter dispositio totius icludit partem. l. si vnus. §. si cum decem. ff. de pactis. l. post decisionem. C. de fur. ⁊ regula in toto. ff. de regu. iur. vbi Pe. de ancha. dicit plura de hac materia. Et traditur per Bar. ⁊ alios in. l. qui vsumfru. ff. de verbo. obli. Et facit ad materiam. l. que de tota. ff. de rei ven. l. recte dicimus. ff. de verb. signi. l. insule. ff. de iudi.

¶ Quedam vero se habẽt sicut pars circa totum. vt alluuio. ⁊ aliud augumentum ⁊ istud est materia hic tractanda.

¶ Quedam se habent vt partes integrales vt. j. ea. conclusione in diffinitione augumenti.

¶ Quedam se habẽt sicut continens ⁊ contentum vt saccus ⁊ farina. Et tunc an dispositio de vno trahat ad aliud Bal. distinguit in loco preallegato vz in. d. c. primo circa quod potest videri tex. in. l. qui saccum. ff. de furtis tex. cum glo. l. l. solent. ff. de offi. procon. ⁊ in. l. sancimus. C. de sac. san. ecc. Et in autẽ. de non alie. §. hisdem gl. in. l. certo generi. ff. de ser. ru. predi. l. pe. ff. de pigno. Et quod no. Bar. in. l. si quis legatum. ff. de fal. ⁊ Imol. Pau. de ca. ⁊ alex. in. l. seruum filij. §. cum qui cirographum. ff. de leg. primo.

¶ Quedam se habent vt genus ⁊ species ac indiuiduum vniuersale particulare ac indefinitum. Et de istis habetur l. l. legato generaliter. ff. de lega. j. in. l. si is qui ducenta. §. verum. ff. de re. dub. vbi Barto. in. l. secunda in princ. ff. si cer. peta. Et in regula generi per spẽz de reg. iur. l. vj. cũ cõcor.

¶ Quedam se habent vt vnita licet sint diuersa. nec non vt separata. Et tunc an appellatione vnius veniat aliud vel dispositum in vno militet in alio est longa materia de qua aliquid dicam infra in quinta conclusione ⁊ notatur de isto in c. primo ne se. va. ⁊ in. c. sicut vnire de exces. prela. per Bar. in trac. de allu. in gl. in verbo adiecit vbi facit differentiam inter vnita ⁊ adiecta seu coherentia ⁊ p Ang. consi. cexlvi. incip. vnitorum vbi facit differentiam inter vnionem ⁊ incorporationem dicendo q̃ incorporatio habet se per modum augumenti non autem vnio que in se non habet incorporationem ⁊ de vnione prouinciarum ⁊ territoriorum habetur in. l. j. C. de metro. ber. li. xi. vbi Barto. ⁊ ad materiam ⁊ an dña vnius censeatur dominus alterius traditur in. l. si item §. sed ⁊ id cum seq. ff. de rei vend. ⁊ facit regula q̃ vnitorum eadem est ratio ⁊ separatorum separata. l. item si fundi. §. huic vbi Bal. ⁊ Ang. ff. de vsufruc. l. papinianus exuli. ff. de mino. cum simili ⁊ vide Bart. in. l. scie. §. titanne. ff. de fun. instru. ⁊ dicam. j. aliquid in. xv. articulo.

¶ Quedam autẽ se habent vt destinata ⁊ ad aliud pertinẽtia ⁊ de his habetur in. l. cetera. §. fi. ff. de lega. j. ⁊ in. c. cum ad sedem de resti. spoli. ⁊ dicam infra in quinta conclusione principali ⁊ i. xv. ac in materia mutationis ⁊ transformationis ⁊ vide Bar. i. l. scie. §. titanne. ff. de fun. instru.

¶ Quedam se habent vt correlatiua sicut pater ⁊ filius maritus ⁊ vxor emptor ⁊ vẽditor ⁊ de istis habetur in. l. fi. C. de indi. vidu. tol. per Bar. ⁊ Bal. in. l. fi. ff. de accepti. ⁊ dominus baptista de sancto blasio fecit tractatum.

¶ Quedam se habent vt adequata vel equiparata que materia late traditur in. l. j. ff. de leg. j. vbi dantur multe remissiones ⁊ ibi late declaratur an ⁊ quando prouisio in vno adequatorum trahat ad aliud ⁊ sensi q̃ dñs Fran. de are. reduxit in compendium ea que in iure equiparãtur.

¶ Quedam se habent vt coherentia ⁊ connexa seu connexitatia ⁊ connexa vt officium ⁊ beneficium ⁊ de istis tradit̃ in. c. translato de consti. in cle. cupientes de penis per bal. in. d. c. j. v. col. de capi. q cur. ven. per Bar. i tracta. de allu. in glo. in verbo adiecit vbi facit differentiam inter vnitum ⁊ adiectum vel coherens ⁊ dicam aliquid in quinta conclusione principali in secunda ampliatione seu declaratione de quo etiam per Imol. ⁊ modernos in. l. sed ⁊ si plures. §. j. ff. de vul. ⁊ pup. ⁊ est longa materia. Et de adherentibus ⁊ cõfederatis tradunt feudiste ⁊ maxime in. c. j. §. conuenticulas in titulo de pa. iur. fir. ⁊ dicam aliquid. j. in. v. conclu. prin. Et de causis se inuicem continentibus traditur in. l. nulli vbi alle. C. de iudi.

¶ Quedam etiam se habent vt inuicem confusa ⁊ incorporata vt dicam. j. i conclu. seq. ver. iiij. ⁊ patet in. l. si. de re. di. §. si duorum ⁊ dixi supra ver. v.

¶ Quedam se habent vt consolidata de quibus dicam. j. l. xv. conclu. prin. in prima fallentia ⁊ in decima ampliatiõe ⁊ in materia transformationis.

¶ Quedam se habent vt principale ⁊ accessorium ⁊ de his late traditur in regula iuris accessorium maxime per Pe. de anch. ⁊ Dy. aliquid per Bar. in. l. j. ff. de pen. lega. ⁊ in. l. ij. C. de agri. ⁊ cen. li. xi. cũ infinitis cõcor. ⁊ dicam aliquid l quinta conclusione princi. in secunda ampliatione ⁊ in prima conclu. in fi. ⁊ in. ix. prima col. ⁊ est longa ⁊ vtilis materia male tñ discussa etiam dicetur.

¶ Quedam se habent vt preparantia ⁊ preparata vt per Bal. in. l. ordinarij. C. de rei ven. prima col. cum concordã. de quibus per Alex. ⁊ modernos scribẽtes in. l. quoties. C. de iud. ⁊ per Fel. i. c. super literis ver. an sua sit ibi amplius secũdo in. xij. col. de rescri. ⁊ per. d. And. sic. in rubri. C. qui admit. in. lvj. colum.

¶ Quedam se habent vt antecedentia ⁊ consequentia ad quorum alterum positionem venit aliud ⁊ ad destructiõem aliud destruitur ⁊ de his habetur in. l. ij. vbi cõiter doct. ff. de iuris. om. iudi. in. l. illud. ff. de acqui. heredi. in. l. ad rem mobilem ⁊ in. l. ad legatum. ff. de procu. per Feli. late in. c. preterea de offi. dele. ga.

¶ Item quedam se habẽt tanq̃ antecedentia ⁊ sequentia. vt in. l. ij. cum cõcor. ff. de iurisd. om. iu.

¶ Quedam se habent vt incidentia vel emergentia circa aliquod principale ⁊ de istis habetur in. c. j. ⁊. c. iuam de ord. cog. ⁊ in l. j. vbi Bar. ⁊ alij ac per totũ. C. e. per glo. ⁊ doct. l l. quod iussi. ff. de re iudi. tradi solet in. l. quoties. C. de iud.

¶ Quedam se habẽt vt subrogata vt cum vna persona vel res loco alterius subrogatur ⁊ de istis late traditur p Pe. de anch. in c. prior de reg. iu. per. d. preceptorem meum. d. Jaso. post alios in. l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. per Bar. ⁊ doct. in. l. filie. ff. de condi. ⁊ demon. ⁊ aliquid. j. dicam maxime in. ix. conclu. principali.

¶ Quedam se habent vt reformantia ⁊ reformata ⁊ de istis traditur in l. pacta nouissima vbi Bal. in vltima col. C. de pactis ⁊ late dicam. j. in tertia conclusiõe pricipali in quarta conclusione subalterna ⁊ dicam in materia mutationis ⁊ transformationis.

¶ Quedam se habent vt translata vt cum vna res in aliam transfertur vt in. l. filie. ff. de condi. ⁊ demon. ⁊ dicam in materia mutationis ⁊ transformationis vel cum vna obligatio in aliam transfunditur. l. obligationum fere. §. fi. ff. de acti. ⁊ oblig. l. ita stipulatus. ff. de verbo. oblig. l. j. ff. de pen. leg. ⁊ est materia nouationis de qua dicam. j. in tertia cõclusiõe principali per totã ⁊ marie in quarta cõclusiõe eius subalterna.

¶ Quedam se habent vt excedentia ⁊ excessa vt dicitur in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acqui. pos. ⁊ in. l. certi cõditio in prin. vbi glo. j. ff. si cer. pe. cum concor.

¶ Item quedam se inuicem habent tanq̃ plus ⁊ minus ita q̃ cui licet quod plus est liceat etiam quod minus est ⁊ q̃ q plus dicit etiam minus dicere videatur vt in regulis iuris plus semper ⁊ in regula cui licet in vj.

¶ Quedã se hñt vt prorogans ⁊ prorogatũ abbreuiatia ⁊ abbreuiata ⁊ de illis hẽtur in. l. pen. ff. de pre. sti. i. l. sed ⁊ si manente. ff. de preca. ⁊ late i. l. lecta. ff. si cer. pe. ⁊ . l. c. p. ⁊. g. de offi. de leg. ⁊ aliqd dicam. j. in. iiij. cõclu. prin. circa. ij. vel. iij. col.

¶ Quedam se inuicem habent vt similia ⁊ dissimilia seu diuersa ⁊ est materia. l. non possunt. ff. de legi ⁊. l. ob ea cum glo. C. de predi. mi. que est longa ⁊ confusa inducens multas in iure confusiones.

¶ Quedam se habẽt vt paria ⁊ imparia. l. duo sunt ticij. ff. de testa. tu. ⁊. §. e. versi. viij.

¶ Quedam se habent vt contraria subcõtraria contradictoria ⁊ subalterna ⁊ de his habetur in. l. si is qui ducenta. §. verum. ff. de re. du. vbi Bar. post glo. demonstrat se nouisse primos

primos terminos dialetice not. glo. quarta in. l. legitimos ff. de legi. tu. Et subsequenter ad hec.

¶ Quedam se habent vt compassibilia ⁊ incompassibilia vt per Bal. i. l. pacta nouissima vlt. col. vbi et alij. C. de pactis.

¶ Quedam se habent vt concurrentia inuicem ⁊ est materia ampla ⁊ sparsa.

¶ Quedam vero se habent vt perplexa vt per Bar. in. l. si ticius ⁊ in. l. ita stipulatus in secunda oppo. quinte partis prin. ff. de ver. oblig. ⁊ in. l. j. pen. colū. ff. de condi. insti. per Alber. de ro. i dictionario suo i vbo augmētū i. v. col. pz in c. literas circa fi. de resti. spo. in. c. interposita in fi. de appel. per Pet. de ancha. in regula accessorium in. vj. q. principali vsq ī finem cum similibus.

¶ Item quedam se habent tanq̄ tacita ⁊ expressa vt in. l. cum quid. ff. si cer. pe. ⁊ in regu. iuris in vj. cū concor.

¶ Item quedam se habent tanq̄ subiectum ⁊ p̄dicatum vt habetur in. l. si is qui ducenta. §. vrū. ff. de rebus du. ⁊ in. l. fundum vbi Bar. ff. de fun. instru.

¶ Item quedam tanq̄ intrinseca ⁊ extrinseca interiora ⁊ exteriora vt i dictionario Alber. i verbo argumētū.

¶ Postremo alias considerationes tam vulgares q̄ singulares quomodo plura se inuicem habeant inuenire poterit solennis īdagator ⁊ multas cumulant Alb. de ro. in dictionario suo in verbo argumentum ⁊ Azo sons legum in suis brocardis.

¶ Insuper vltra predicta est in obligationibus aduertendum secundum Bal. in. l. rescripto. §. si pacto vltima col. ff. de pactis q̄ quedā est obligatio sui natura per se stans quedam concurrens vt in duobus reis quedam accedens vt in reo ⁊ fideiussore. Et quomodo multipliciter quid accedat dicam in fine huius conclusionis ⁊ in seq. conclusione.

His Sic premissis deueniendum est ad diffinitionē augmēti cuius mā est hic tractanda. Est autē augmentum put audiui ab aliquibus phisicis preexistentia q̄titatis additamentum seu vbi aliquid augetur in q̄titate verum quia etiam ex qualitate dicimus dispositionem augeri vt late patebit. j. in tertia cōclusione principali ⁊ quia etiam in qualitatibus est dare magis ⁊ minus ⁊ consequenter augmentum ⁊ decrementum. l. vbi autem nō apparet in prin. ff. de verbo. obli. ⁊ videmus in fundo qui non tātum potest in substantia ⁊ proprietate minui verum etiam in bonitate. l. j. ⁊. l. bonitatis ⁊. l. ex mille cum concor. ff. de emer. ⁊ etiam videmus in moneta que recipit augmentum ⁊ diminutionem in bonitate intrinseca ⁊ extrinseca iuxta no. in l. paulus la. j. ff. de solu. ⁊ in. l. cum qd. ff. si cer. pe. ⁊ in. c. quāto de iureiu. intantum vt possit minui quātitas substantie ⁊ augeri qualitas ⁊ bonitas ac preciositas vt videmus in argento copelato idcirco putaui generalem accōmodare diffinitionem vz. Quod augmentum sit preexistentis rei superueniens pars seu alicuius preexistentis rei āpliatio vel plenius q̄ augmentum sit alicuius preexistentis rei superueniēs accessio vt sit pars eius hoc enim modo videtur q̄ per genus ⁊ differentias determinetur existentia augmenti tā in substantia ⁊ quātitate aucta q̄ in qualitate Accessio enī est nomen generis excludens similia ⁊ contraria ⁊ alia que non accedunt insuper nomen rei est generale comprehēdēs tam substantiam ⁊ quātitatem q̄ qualitatem ⁊ tam corporea q̄ incorporea ⁊ omne predicamentum. l. j. cum ibi notatis. ff. si cer. pe. Et ideo dictum est preexistentis q2 augmētū accedit ad aliquid quod necesse est vt ante existat. Et ob hoc excluduntur ille partes que consistunt in initio quo aliquid producitur in esse quia esto q̄ nō sint de necessarijs ad productionem in esse non tamen dicuntur esse augmentū prout videmus in accidentalibus contractuum. l. pacta conuēta. ff. de contrahen. emp. Et ideo licet cōtractus possit sine stipulatione perfici. si fiat cū stipulatione talis stipulatio non dicitur augere ⁊ consequenter nouare contractum vt declarat Bal. in. l rescripto. §. si pacto vltima colū. ff. de pact. Item dum dixi preexistentis tanq̄ ante ⁊ per se subsistentis excluduntur consequentia que veniunt ⁊ insunt statim cum antecedens fuit in esse productum. Item excludit spēs q̄ inest generi stati cū deductū ē genus. in esse. Et indiuiduum quod inest ab origine speciei. Item dixi preexistētis quia nisi etiam tempore augmenti res aucta existat in sui forma non dicitur proprie augmentum quia vt dicā. j. iij. prin. conclusione in secunda conclusione eius quando ex augmento mutatur forma non dicitur proprie augmentum rei sed materiei q2 noua forma dat nouū esse.

¶ Quod autem dixi vt sit pars eius dictum est quia vt dixi in prin. huius conclusionis augmētum est pars circa totū hinc ad hoc vt augmentum factum sit augmentum feudi oportet q̄ fiat pars eius vt dicitur in. c. j. §. econtrario maxime per alua. de inue. de re. ali. fa. ⁊ etiam dixi ad differentiam partis integralis que tendit ad integrandum ⁊ perficiendum non autem ad augendum vtputa volens facere domum que secundum dialeticos cōsistit ex pariete ⁊ tecto ⁊ secundum legistas ex solo pariete ⁊ tecto. vt per glo. in. l. solum. ff. de rei ven. in. l. eum qui edes. ff. de vsuc. per Bar. i l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infec. Facit parietes ⁊ eis factis facit tectum certe tectum non est pars augmentatiua muri nec pars parietum sed est ps integralis totius corporis domus q̄uis plus operis sit facto tecto ⁊ tectum factum fuerit post murum ⁊ muro sit affixum idem de similibus dicendum apparet. Itē ex hoc excludūtur simplr accessoria nam licet fideiussor accedat reo ⁊ obligationi per se existenti ⁊ preexistenti. l. si stipulatus. §. adhibere. ff. de fideius. non tamen accedit vt pars prioris obligationis sed vt quid separatum accessorium ⁊ sequella prioris obligatiōis l. grece. §. illud iuncto. §. primo cum ibi notatis eod. titu. ⁊ idem de alijs accessorijs. Item excluduntur similia licet ex ipso termino accessio excludantur excluduntur etiam vnita ⁊ connexa que sunt eque principalia. Et que non per modū augmenti inuicem accedunt. Item excluduntur contenta que sunt pars in toto ⁊ non accedens ⁊ augmentuz est ps circa totum accedens vt dixi in principio huius cōclusiōis.

¶ Et circa predicta est aduertendum q̄ quādoq potest probabiliter dubitari an ex vnitis vel connexis vel aliter adherentibus aut separatis vnum veniat tanq̄ accessio vel pars aut augmentum alterius in quo est aduertendum ad doctrinam tex. in. l. si quando. ff. de au. ⁊ arg. leg. in. l. predijs. §. primo vsq in fi. ff. de lega. iij. ⁊ in. l. sere. §. tiranne. ff. de fun. instru. cum concor. vbi dicitur hoc constare ex visu vsu rei ⁊ consuetudine patrisfa. ⁊ insuper secundum text. in. l. ⁊ si non sunt. §. perueniamus. ff. de au. ⁊ ar. leg. generaliter inspiciendum est cuius rei causa quid fiat nō tātū que pars maior sit an principale vel augmentum ⁊ in ecclesijs vnitis que censeatur principalis tradit. d. Feli. in. c. in nostra versi. trigesimum tertium de rescri. vbi de effectu ad ipsum propositū aliqua ponit ⁊ plura bona in proposito traduntur in. l. in rē §. sed ⁊ id cū trib' seq. ff. de rei vē. Et propterea pascua superaddita licet separata empta ad vsum prediorum cedunt in legato prediorum tanq̄ sint pars eorum vt. d. §. tiranne ⁊. d. l. predijs. §. ticio ⁊ seq. Et probatur ex. l. testatrix. §. plures cum ibi notatis. ff. si serui. ven. ⁊ circa hoc quandoq statur iudicio ⁊ sniē rusticorum secundum glo. in. §. preterea insti. de re. diui. in verbo plane ⁊ Bal. in. c. j. §. si quis de manso. si de feu. fue. contro. in dubio autem in separatis secundum Bar. in. l. si cōuenit. §. si nuda. ff. de pigno. act. vbi loquitur de comitatu. Tholosse vnito regno francie nō presumitur accessio vt ibi per eum ⁊ latius in tractatu de insula in quarta col. versi. Sed quero ille gentes de quo etiam p Ang. i l. Item si fundi. §. huic. ff. de vsufruc. de qua materia etiam j. dici continget maxime in. xv. vel. xvj. cōclusione ⁊ latius in quinta conclu. notat Ang. consi. cclxvj. incip. vnitorum. Item est aduertendum ad no. per Bal. in. l. at vbi quam legit cum. l. verum. ff. de peti. heredi. dum vult redditus partus fructus ⁊ penas augere hereditatem ⁊ dici augmenta hereditatis. Quia fateor hoc verum in vniuersalibus. l. si marito. §. si fundum. ff. solu. ma. iuncta. l. quod dicitur la. j. in prin. cum glo. in verbo sed dotis. ff. de impen. in re. do. fa. Namē est verum q̄ fructus qui veniunt in restitutione augēt dotē. d. §. si fundum vbi est de hoc tex. Et licet augeant dotem tanq̄ nomen iuris ⁊ quid vniuersale quia plus est i dote non tamen augent ipsum corpus fundi. vt declarat glo. p̄ allegata ⁊ Bar. in. d. §. si fundum facit tex. notabilis in. l. j. §. impense. ff. de do. preleg. qui loquitur in proposito diminutionis. Et quod dicitur in. l. fructus. ff. de rei ven. q̄ fructus pendentes sunt pars fundi est intelligēdū vt sint pars simpliciter accessoria vel adherens non autem augmentatiua ipsius corporis fundi ⁊ simile posset dici in penis de quibus dicam infra in quarta conclusione principali circa. j. col. ⁊ in. xvj. concl. tertia limi. vt in vniuersalibus sint augu

mentatio ipsius nominis ⁊ rei vniuersalis prout declarant Bal. ⁊ Ang. in.d.l. at vbi ⁊ Bar. in.l. pretor. §. qđ diximus ff. de bo. auct. iu. pos. licet quandoq; pena adiecta sit augumentatio alterius pene ⁊ sic possit esse pars rei singularis augumentatiua vt per Barto. ⁊ doct. in.l.j. ff. de in. li. in. ⁊ Bar. ⁊ Imol. in.l. secunda. ff. de publi. iu. Simile in partu. fetu. ⁊ aliis redditibus. d. §. si fundum ⁊ in.l. partum. ff. fa. bercifcon. cum sequen. quia in vniuersalibus dicitur augere ⁊ quo ad certum corpus sunt magis quid simpliciter accessorium vt ex predictis apparet ⁊ in.l. partum cum ibi notatis. ff. de vsu. ⁊ in.l. sed addes. §. si quis mulierem. ff. loca ⁊ est aduertendum quia relicta vniuersalia recipiunt sui natura augumentum ⁊ diminutionem ⁊ generalia licet recipiāt diminutionem non tamen recipiunt augumentum vt declarat Pau. de ca. in.l. peculium in prin. ff. de leg. ij. ⁊ dicam late. j. c. xv. conclu. versi. ⁊ sic ex predictis ⁊c. ¶ Ultimo circa predicta posset fieri consideratio iuxta id quod notant Bal. ⁊ moder. in. c. dilectis in prin. cōmē. de appel. vbi loquuntur de accessorijs quottupliciter accedant ⁊ dicunt ꝙ quedam accedunt per viam necessitatis quedam per viam equitatis quedam ex naturali inherentia quedam ex naturali augumento vel quasi naturali quod succedit loco naturalis siue ex industria ⁊ natura simul ita vt quedam sint accessoria nature quedam equitatis aut iusticie quedaz necessitatis quedam q̄si nature quedam industrie quedam sint accessoria inherētia quedam accessoria cause vel iudicij vt ibi per eos. nam plura ex his membris conueniunt accessioni per modum augumenti saltez in vniuersalibus. An autē ⁊ quomodo iura que loquuntur an sub aliqua dispositiōe veniant futura conueniant materie augumenti dicam in. ix. conclusione prima col. ⁊ in. xv. ⁊. xvi. ⁊ in. ix. cōclusione distinguam ꝙ futura quandoq; veniunt per modum augumenti quandoq; per modum subrogationis quandoq; simpliciter seu neutro modo ⁊c. ¶ Et predicta forte non admitterētur passim per phos naturales qui dicunt ꝙ in viuentibus augumentatio non sit sine transmutatione substantiali rei que iuxta apponitur ita ꝙ per solum introitum corporū similiū ⁊ iuxta positionem non secuta transmutatione substantiali non fiat augumentatio quia tunc quelibet pars aucti secundum formam non esset aucta sed solum essent corpora iuxta se posita ⁊ corpora athomalia debent dici partes secundū formam vnde cibo adueniente fit transmutatio ⁊ in substantiam aucti conuersio ⁊ sic corpus infantis augeri videmus ac fructus ⁊ cucurbitas vt per philosophum lib. j. de generatione ⁊ corru. iij. tract. secundo capitulo. §. quo autem. Et ibidem paulopost vltimo capitulo. §. reliquum autem vbi tractat quid sit mixtio ⁊ qualiter fiat ⁊ de reliquis circa illā dicit ꝙ mixtio differt ab augumentatione quia illud quo fit augumentatio corrumpitur ⁊ in substantiam aucti conuertitur at in mixtione vnum in alterius substantiam non corrumpitur licet ambo in substantiam mixti cōuertantur ⁊ mixtio differt ab alteratione quia passio secundum quam est alteratio non miscetur cum suo subiecto sed manet actualiter distincta a suo subiecto licet non sit naturaliter separabilis a suo subiecto ⁊ miscibilia non maneant in actu. que ante mixtionem erant separabilia ad inuicem ⁊ per se existentia ⁊ ista non corrumpuntur vnum in aliud sed bene corrumpuntur in tertium hoc est in mixtum quod causatur ex eis vt ibi latius per cōmenta.

Secunda conclusio

Est quod multiplex est augumentum ⁊ multipliciter accedit circa quod prima sit dclaratio quod augumentum aut est extrinsecum aut intrinsecum siue extensiuum ⁊ intensiuum de secundo patet in donibus ⁊ melioramentis in fundo factis. nam videmus ꝙ ex eis fundus augetur intrinsece ⁊ intensiue. l. quod dicitur ⁊ per totum. ff. de impen. in re. do. fa. ⁊ ibi glo. in verbo dotis ⁊ in verbo si extrinsecus ⁊ in verbo creuisse que declarat quomodo hoc procedat in dote de primo patet exemplum in alluuione quod est augumentum extra rem auctam ⁊ sic extrinsecum ⁊ extensiuum. Idem patet in moneta que augetur in bonitate intrinseca ⁊ extrinseca vt traditur per Bart. in l. paulus. ff. de solu. per doct. in.l. cum quid. ff. si cer. peta. ⁊ i c. quanto de iur. iur. cum concor. que adducere contingent. j. in vltima conclusione dum examinabo materiam augumenti ⁊ diminutionis monetarum facit quod dicunt phisici de virtute visiua in qua est dare magis ⁊ minus extensiue ⁊ intensiue. Et quod notant Bald. ⁊ Sali. in.l. non modus. C. de serui. in questione de ponte.

¶ Item quoddam est augumentum in parte substātiali vt si augeatur domus exterius quoddam. In parte accidentali vt si augeatur numerus camerarum ⁊ hoc pre se fert iuris misterium vt per Bar. in.l. si finita. §. ex hoc edicto vbi etiā alij. ff. de dani. infec. ⁊ in pactis apparet in.l. pacta conuēta ff. de contrahen. emp. iuncta.l. iurisgentium. §. quinimo. cū prece. ff. de pactis. Sic etiam dicimus ꝙ quoddam augumētum est in substantia quoddam in qualitate. l. ex mille. ff. de euict. ⁊. j. dicet ⁊ dixi in precedenti conclusione in diffinitione augumenti dicimus etiam ꝙ quoddam est augumentum in fundo quoddam in redditu vt. j. in. xiij. conclusione ⁊ dixi in preceden. conclusione circa finem.

¶ Item quoddam est augumētum latens vt alluuio. quoddam patens vt insula ⁊ hoc pre se fert iuris misterium. vt in l. Item si fundi. §. huic. ff. de vsufruc. cum concor. que. j. suo loco adducentur maxime in. xviij. conclusione.

¶ Item quoddam est augumentum per modum confusionis seu incorporationis vt per Ang. consi. cclvj. incip. vnitorum ⁊c. quod medici appellant subintrans vt patet in bonitate fundo infusa iuxta. d.l. ex mille ⁊ in metallo infuso. s. auro. vel in argento quo casu bonitas intrinseca alteratur quod facit ad nota. in. d.l. paulus ⁊ in. d. c. quanto. Et patet i collirijs ⁊ emplastris ⁊ in aqua vino infusa iuxta. §. cum ex aliena. insti. de re. diui. Et patet in tanagro intrante padū de quo dicam. j. in quarta conclusione principali. Quoddā vero est augumentum simpliciter adherens vt patet in alluuione de quibus dicam. j. in. xviij. conclusione licet vt dixi in prece. conclu. in fine phi aliter sentiāt.

¶ Item vt proxime dixi quoddam est augumentum adherens ⁊ annexum vt in alluuione quoddam est separatum vt in insula. d.l. Itē si fundi. §. huic. ff. de vsufruc. ⁊ patet in podere vel manso. quod dicitur augeri etiam ex predijs multum separatis vt dixi in precedenti conclusione ante fi. ⁊ facit. l. seie. §. tiranne. ff. de fun. instru. ⁊. l. predijs. §. ticio cum seq. ff. de leg. iij. cum concor. que adduxi supra in precedenti conclusione.

¶ Item quoddam augumentum mutat formam ⁊ dicitur augumentum materie ⁊ non forme vel rei quoddam non mutat ⁊ dicitur proprie augumentum vt dictum fuit in prece. cōclusione ⁊ dicetur in seq. in secūda eius cōclu. subalterna.

¶ Item quandoq; augetur dispositio de quo dicam. j. i sequenti conclusione quandoq; augetur id de quo in dispositione de quo dicetur infra in multis conclusionibus quandoq; fructus rei de qua in dispositiōe vt dicetur infra i. xiij. conclusione ⁊ dixi aliquid in precedenti conclusione in fin.

¶ Item quoddam est augumentum conuentionale vel ex dispositione procedens vt in augumento dotis quoddam preter conuectionem vel dispositionem sicut est alluuio ꝑ ut dicetur. j. in. xiij. conclusiōe seu. xviij. quoddā ex delicto procedēs vel omissione seu mora vt in pena que crescit per inficiationem. §. dupli. ⁊ quadrupli. insti. de act. ⁊. §. pen. insti. qui. mo. tol. obli. cum cōcor. vel quando statutum auget penam nisi condemnatus. j. certum tempus soluat vt notatur in.l. j. ff. de in li. iurā.

¶ Item quandoq; augumentum est in re debita vel obligata puta in feudo quod alluuione vel aliter fuerit ampliatum quandoq; est in eo cui res debetur vel obligatio puta si augeatur numerus dñorum quibus debetur seruitium ꝑ feudo vel quibus canon. emphiteoticus d̄betur. Quandoq; augumentum est in eo quod debet vel ad aliquid tenetur puta si augeatur numerus vasallorum qui ad seruitium tenentur vel emphiteotarum qui ad canonem tenentur. Quandoq; augumētum est in ea re ex qua vel propter quā aliquid debetur puta si res propter quam canō. merces vel pensio debetur efficiatur maioris redditus. Et de his omnibus late patet infra in. x. conclusione cum pluribus sequē.

¶ Item quoddam augumentum causatur ⁊ accedit naturaliter vt in cucurbita ⁊ infante crescente ac grege ⁊ similibus vt in.l. proponebatur. ff. de iudi. Quādoq; hominis ministerio vel occasionaliter ⁊ a casu. Et hoc etiam pre se fert iuris misterium vt dicetur. j. in decima conclusione ⁊ in duodecimā in fine ⁊ patet in.l. iij. ⁊ i vtraq;. l. quod dicitur ⁊ per totum. ff. de impen. in re. do. fact. Et illud quod contingit

hominis

hominis ministerio quandoq; fit in dispositionibus ꝛ tempore dispositionis quod maxime contingit per adiectionez copule.l.ea tamen adiectio.ff.de lega.iij.vbi dicitur ꝙ si legem vxori mondum vestem ornamenta ꝛ que eius causa parati seu queq; eius causa parari veniant in legato vestes ꝛ ornamenta etiam non parata causa vxoris secus si non adsit dictio ꝛ vel que quandoq; contingit post dispositionem vt late dicam in tertia ꝛ quarta conclusione principali quandoq; vero fit hominis ministerio preter dispositione seu secundum dispositionē ꝛ hoc etiā multipliciter contingit nā quandoq; fit a domino vel creditore quandoque a non domino vel debitore vel a tertio vt dicetur.j.i.xv.conclusione cum sequen. vbi etiam dicetur ꝙ quādoq; fit a bonefidei possessore quandoq; a male fidei possessore quandoq; cū impensa ꝛ labore quandoq; sine impensa vel labore de quo ēt dicetur.j.in.xiij.conclusione.

¶ Item augumentum quandoq; accedit circa onus vel dependens a titulo oneroso quādoq; circa beneficium vel dependens a titulo lucratiuo quandoq; circa priuilegium vt dicetur in.ix.ꝛ.x.cōclusione cum seq.

¶ Postremo quoddam augumētum inest tempore dispositionis quoddam post siue ante traditionem ꝛ dominij trāslationem siue post traditionem ꝛ dominij translationem ꝛ hoc etiam pre se fert iuris ministerium vt dicetur infra in quinta conclusione principali in secunda ampliatione ꝛ in.xv.ꝛ xvi.ac per discursum aliarum.

¶ Ultimo est aduertendum ꝙ in indiuiduis nō est dare augumentum vel diminutionem saltem quin corrumpātur vel transeant in aliam speciem vt per Bar.in tra .c.d alueo.§. ꝙ si quarta col.ant non valet augumentum vel detractio p l.ꝛ per iusiurandū.§.i.ꝛ seq.ff.de accept.ꝛ.l.i.§.si qs simpliciter ver.cum adijcit.ff.de verb obli.ꝛ.l.ius ciuile.ff.de insti.ꝛ iur.ꝛ propterea lꝫ iurisdictio prorogetur ꝛ extendatur ad plures personas vel loca in se tamē non augetur sicut scientia non augetur licet plures illi sciant. Et dicit ibi Bar. ꝙ quandoq; tractamus de addendo obligationibus prout concipiuntur ꝛ in modo concipiendi ꝛ tunc addi vel minui non potest per predicta ꝛ.l.nemo potest.ff.de lega. primo ꝛ.l.obligationum fere.§.placet.ff.de actioni.ꝛ obligatio. ꝛ hoc nisi ope exceptionis per quam ipso iure obligatio nō leditur nec minuatur facit.l.iiij.cum glo.ff.de seruitu. quandoq; prout sunt concepte ꝛ tunc quandoq; de addendo circa res quas concernit obligatio quandoq; vero de addendo circa circūstantias puta circa conditiones tempus ꝛ locum ꝛ an tūc posset addi vel minui patebit ex.j.dicendis in seq.ꝯclusione ꝛ circa hoc videnda essent que dicunt Bar. ꝛ doct.in.l.v.§.cato.ꝛ Bar.in.l.stipulationes non diuidun tur in princi.§.colū.ꝛ.x.colum. versicu.secundo quero.ff.de verbo.oblig ꝛ in.l.grece.§.j.ff.de fideius.de quo late dicaz j.eo.iiij.mēbro.seu quarta cōclusione subalterna.

¶ Reliqua pertinentia ad supplementum huius conclusionis videri possunt in precedenti conclusione in fine.

¶ Quomodo autem causetur augumētum patet ex dictis in hac conclusione in multis versiculis ꝛ discursu operis ꝛ d omissione negligētia vel prescriptōe patet.j.eo. ꝛ in vsicu. viij.de lege vel principe pꝫ in seq.conclu.subalterna de fortuna vel casu pꝫ in.d.ver.viij.ꝛ.x. de facto hominis hic patet maxime versi.viij.ꝛ.x.ꝛ seq.

Tertia cōclusio

Pricipalis est quod augumentum in parte substantiali facit rem differre specie ꝛ repōit in diuerso esse ac mutat subiectum secus si augumentum non sit in parte substantiali. Circa quod est considerandum an sit augumentū qualitatis non substantialis vel accidentium an vero sit augumentum qualitatis substantialis vel substantie ꝛ est distinguendū an augeatur res an vero dispositio. In qua materia prima sit conclusio ꝙ superuenientia seu superaddita accidentia ꝛ qualitates non faciunt rem differre spē vt ē gl. nota.in.l.fin.§.quotiens in verbo anno.ff.de publica. not. Bar.in.l.ius ciuile.ff.de insti.ꝛ iu.ꝛ in.l.edita vbi doct.C. de edendo Ang.in.l.ꝛ an eadem.§.primo alias in princip. ff.de exce.reiiudi.vbi dicit ꝙ differentia penes solam qualitatem non facit rem esse aliam dummodo vera rei essentia in substantia non sit mutata notat Bart.in.l.prima quarta col.versi.iii.ꝛc.ff.de act.ꝛ obli.facit quod habetur in.c.cuz marte de cele.mis.vbi dicitur ꝙ accidentia possunt miraculose ꝛ non aliter mutare subiectum. Ad predicta facit bonus tex.in.l.pacta conuenta in prin.ff.de contrahen. empt. vbi dicitur ꝙ augumentum vel diminutio circa accidentalia contractuum non reponunt contractum in diuerso esse nec per ea intelligitur ab eo in substantialibus recessum de quo etiam per Bar.ꝛ alios in.l.in conuentionalibus.ff.de verbo.obliga.dum tangunt an si per contrahētes addatur stipulationi pretorie vel stipulatio pretoria alteretur desinat esse pretoria vel dicatur cōuentionalis. Et ex hoc infert Ang.in.d.l.ꝛ An.eadez.§.primo seu in prin.ad questionē que fuit de facto.nam productum fuerat quoddam testamentum animo insinuandi quod habebat adiectionem certarum qualitatum aduersarius autem recursum habuit ad prothocollum ꝛ fecit testamentum punctualiter extrahi p ut scriptum erat in prothocollo. Et quia scriptura reperiebatur diuersa ratione dictarum qualitatum dicebatur insinuatio nulla quia non fuerat requisita prout scriptura emanauerat contrarium dicit Ang.ꝙ valuerit insinuatio quia illa variatio circa illas solas qualitates non facit aliud esse vel censeri testamētum per illum tex.quem in simili allegat spec.in titu.de iura.ca.§.sequitur versi.quid si moneo facit quod dixit Bar.in l.si fundus.§.si res per illum tex.ff.de pigno.ꝙ additio qualitatis non extinguit hypothecam reliqua dicam in materia mutationis ꝛ diminutionis facit qd dixit Bal.i.l.fundi.ff qui.mo.vsufr.amit.ꝙ mutata forma in accessorijs non perit substantia per illum tex.de quo etiā dicam in locis proxime allegatis ꝛ facit tex.i l.iiij.§.modū ff.de serui.titu.generali vbi modus adiectus seruituti non facit desinere seruitutem. Et hoc facit ad gabellam soluendam de cōtractu vt.j.proxime dicam ꝛ plures vtilitates referam.j.eadem conclusione vltima charta seu pen. versicu. effectus autem ꝛ secundum ro.consi.clv quem refert ꝛ sequitur Fel.i.c.sicut.xiii.col.ante v.falsa causa ꝛc.de re iudi.si iudex ex interuallo addat causam in sententia non dicitur noua sententia nec est necessaria noua appellatio ab ista additione sed sufficit prior appellatio a sententia declarando vt.j.eo.in fi. Et predicta procedunt in accidētalibus ꝛ qualitatibus quando qualitas non est substantialis alias autez qualitates substantiales bene mutant subiectum ex earum superuenientia. Et illud reponunt in diuersa spē secundum Bar.in.d.l.ius ciuile vbi etiam Bal.ꝛ scribentes ꝛ Bar.ꝛ doct.in.d.l.edita vbi inferunt ad libellū cui addita est qualitas substantialis vt dicatur nouus libellus. Et ex eo noua gabella seu data solui debeat ꝛ secus esse si addatur qualitas non substantialis notāt cano.in.c.primo de libel. obla. facit glo.singularis in.c statutum iuncto.c.licet canon.de elec.in.vj.vbi licet quis non possit tenere ecclesiam parrochialem si infra annum non sumat sacerdotium poterit tamen illam tenere si efficiatur collegiata quia ex hoc natura mutatur. Hinc dixit Barto.in.l.aut qui aliter in princip.ff. quod vi aut clam ꝙ quando quis est citatus ad vnum actuz si ille actus aliter fiat in substantia vel qualitate videtur clā factus ꝛ parte non citata hinc dicimus ꝙ qualitates substantiales alterant delictum ita vt dicatur ex adiectione vel detractione talis qualitatis aliud delictum.nam alia est percussio que fit cum sanguinis effusione alia que sine alia que fit de die alia que de nocte quando percussio que fit de nocte ex forma statuti magis punitur. Item alia que cum gladio: alia que sine ꝛ sic de similibus secundum Bar.in.l.denunciasse.§.quid tamen.ff.de adul.ꝛ in.l.senatus.ff.de accusa.quod prodest ad multa quia talis qualitas est probanda alias non potest sequi condemnatio ex tali accusatione vel inquisitione secundum Bar.in locis preallegatis quod declarari latius potest ex notatis per Bal.in.l.si.secunda col.versicu.modo ego quero.C.si ex fal.instru.sed an poterit iterum accusari traditur in.d.§.quid tamē ꝛ in.l.in delictis.§.si detracta.ff.de nota. Prodest ēt vt sciamus an talis qualitas ex quo facit cēseri aliud delictum possit proponi post iudicium super delicto sine illa qualitate inchoatuz secundum Bar.in.d.l.senatus de qua materia etiam traditur per Bal.in.l.quod diximus.§.si vero ꝛ in.l.ꝛ ita.§.nouissime.ff.quod me.cau.in.l.secunda.C.d probā.in.l.et si seuerior in fi.com.ff.de infa.cum concor.traditur per.domi. Fel.in.c.ii.versi.copula.de rescriptis et per Ange.aret.i rub.insti.d exce.xx.col.traditur aliqd per Alex.in.l.diuus ff.de re iudi. Et que sint qualitates alterantes delictū tra

ditur in locis preallegatis et maxime per Bart. in d. §. quid
tamen et in l. non solum. §. sed ut probari. ff. de oper. no. nu.
ubi etiam alij tangentes an locus et tempus sint qualitates
alterantes delictum de quo etiam per cepol. in tractatu ser
uitutum urba. prediorum in .xxuj. capitulo tertia col. et de
materia quid operetur additio vel detractio qualitatum
ultra predicta in criminalibus traditur per Alex. in apostil
lis in. d. l. senatus et in. l. in delictis. §. si detracta ubi fion. ff.
ad leg. acqui. per Bal. in. d. l. edita. vj. col. versicu. vj. princi
paliter et in. l. j. prima col. C. an. ser. ex facto suo per Ange.
are. et d. Augu. in addi. l tractatu malefi. in verbo addidit. cu
concor. An autem pena dicatur de accidentibus delicto. j.
dicam in hac conclusione in tertia subalterna.

¶ Et propterea quod dicunt moderni maxime dns meus
in. l. j. in principio in. xj. colum. versi. successiue. ff. de acqui.
pos. volentes quod qualitas adueniens enti non mutet substan
tiam sed naturam per no. in. d. c. cum marte dum ibi. dicitur
quod accidentia preter naturam mutant subiectum debet intel
ligi iuxta predicta et pariter intelligi debet iuxta predicta quod
dixit Bal. in. l. non modus. C. de serui. quod ampliatio qualita
tis et non substantie habeat ampliare. Et an in rescriptis. Au
gumentum superueniens aut diminutio ad rem siue quali
tatis siue aliud faciat ut ad illud dispositio rescribentis non
trahatur ut quia beneficium de non curato. fiat curatum vel
econtra traditur in clemen. litteras ubi Imol. in vj. colum.
cum pluribus sequentibus de rescrip. quod longum esset exa
minare. ¶ Et est aduertendum ad dictum Bal. in. l. pacta
nouissima vl. colum. C. de pactis dum dicit quod qualitas respi
cit totum contractum. nam bene dicit et patet in. l. i. §. cum
adijcit iunctis notatis per Bar. et doct. in. §. si stipulanti. ff.
de verbo. obli. dum dicunt quod positio qualificata si qualitas
sit falsa potest ex toto negari licet contenta in positione sim
pliciter et semota qualitate sint vera. Et ut intelligamus que
dicatur qualitas substantialis sunt ponderanda verba Bal.
in. d. l. ius ciuile ubi dixit quod additio et diminutio mutant su
biectum considerato effectu seu ubi augetur et minuitur effe
ctus quod est intelligendum de effectu substantifico ut di
cam infra. e. in tertia conclusione subalterna circa tertiam
colum. vel clarius et plenius secundum Bald. in rubrica. ff.
de re. diui. pen. col. quando qualitas habetur loco cause fi
nalis materie vel substantie dicitur substantialis quia tunc
mutata qualitate mutatur effectus. nam idem est si talis qua
litas superueniat alias autem non dicitur substantialis et ex
his patet veritas eorum que dixit Bart. in. l. ita stipulatus
ij. col. ff. de verbo. obliga. dum dixit quod dies non est substan
tia sed qualitas. l. ex duobus la. j. §. j. cum ibi notatis. ff. de
duo. re. et. l. j. §. diem. ff. de edendo et dum subijcit quod conditio
debet dici de substantia et quod homo licet plus et minus estime
tur secundum diuersas qualitates. l. si. §. j. C. comu. de ser. ma.
tamen ille qualitates non sunt de substantia cum etiam vi
deamus quod qualitas facit videri plus et minus debitum. §.
plus insti. de act. et d. §. diem. Item est aduertendum circa
intellectum an quid augeatur in parte substantiali vel acci
dentali ad exemplum Bart. in. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff.
de dam. infec. dum dixit quod si domus exterius in edificio au
getur dicitur in parte substantiali augeri secus si interius
ut quia numerus camerarum augeatur et hoc ratione domus
nam ratione ipsius essentie particularis camerarum bene di
citur augumentum substantiale. Item ex predictis et infrascriptis
patet quomodo sit intelligendum illud dictum quod adiectio non
mutat idem adijcitur ut per Bal. et alios in. l. senatorem. ff.
de sena. ubi tangunt an qui promisit dare scacbum matum
cum pedona possit dare cum pedona facta dna de quo etiam
in. l. sermo legatis. §. j. ff. de lega. tertio et insuper omnia predi
cta sunt intelligenda in eo qui potest addere et nouum actum
facere alias secus ut videmus in iudice qui lata sententia dif
finitiua non potest addere nec nouam ferre. l. iudex postea quam
cum sua materia. ff. de re iudi. quod procedit in dispositionibus.

Secunda conclusio

Subalterna ad hanc tertiam pri.
in hac materia sit quod superueniens augumentum alicuius sub
stantie ad preexistentem substantiam non reponit rem in di
uersa specie nisi contingat rem adeo augeri quod mutetur prior
forma per no. per Inno. in. c. j. de conse. eccl. vel alta. dum di
cit quod si augeatur altare non desinit esse altare nec perit con
secratio faciunt que dicam in seq. conclusione prin. in princi

pio et in prima fallentia et est ratio quia ubi mutatur forma
noua forma dat nouum esse. l. ult. §. sed et si quis. ff. ad exhi.
iunctis his que dicam. j. e. in tertia subalterna conclusione
dum tangam de augumento circa dispositionem ex contra
ctu superueniente in secunda limitatione seu in ver. Item pre
dicta intelligi debent etc. et tunc quando mutatur forma non
potest dici proprie res augeri sed materia tantum cum res
desinat esse illa res et de hac materia plenius dicam. j. in seq.
conclu. principali circa prin. et in prima limitatione facit quia
plus et minus non facit rem differre specie et quod maior vel minor
capacitas non habet formam rei substantialem immutare. l.
si. ff. de fun. instru. cum concor. Et ex hoc corolarie insurgit
quod dispositio cesset in re aucta tali augumento quod for
mam immutat siue sit dispositio legis siue hominis per predi
cta de quo late dicam deo dante in materia transformatio
nis ubi autem augumentum accedit non mutata forma re
gulariter durat in re aucta et augumento prior dispositio ut
j. dicam in quinta conclu. et per totum tractatum presentem.
Et ex his arbitror male dixisse Alex. l cons. lix. mei. super eo.
secunda colum. in si. quinto vol. dum voluit quod si antique con
cessioni prediorum in feudum addantur alia predia per no
uam concessionem dicatur noua concessio quinimmo vide
tur quod ista noua additio regulari debeat secundum antiquam
ut patet ex his que dicam. j. in quinta. q. princi. circa secundam
colum. versi. ad idem facit quod dixit Bald. et hoc intelligo
quando non mutaretur forma antique concessionis quia mu
tata quid iuris sed dicam. j. e. conclusi. in quarta subalterna
versic. secundo ad etc. et in quarta conclu. prin. circa primam
limitationem. Et hec secunda subalterna conclusio est restrin
genda ad augumenta realia seu ubi alicui corpori aliquid eque
corporeum realiter accedit per modum augumenti siue sit
augumentum quantitatis continue siue discrete. In disposi
tionibus autem et ubi per secundam dispositionem prior au
getur siue sit dispositio hominis siue dispositio legis augu
mentum substantie superueniens seu in parte substantiali fa
cit rem differre specie ita ut dicatur alia et noua dispositio secun
dum Bar. Bald. et doct. in. d. l. ius ciuile. ff. de iusti. et iu. et
quia est longa materia illam sigillatim explicabo prius tan
gendo quid in dispositione legis. demum quid in dispositio
ne hominis videlicet tam in rescriptis quam in iudicijs contractibus
et ultimis voluntatibus. ¶ Declarando effectus insurgen
tes ex eo quod ex superueniencia augumenti dicatur noua vel
alia dispositio.

Sit ergo Tertia conclusio

Subalterna ad hanc tertiam princi. quod ubi aliquid additur legi
vel statuto dicatur noua lex vel nouum statutum in tantum
ut si ius pretorium addat iuri ciuili tota ipsa dispositio dica
tur pretoria et pariter ubi ius ciuile adderet iuri gentium vel
naturali. l. ius ciuile et. l. seq. §. j. ff. de iusti. et iu. Hinc dice
bat glo. in. d. l. ius ciuile matrimonium esse de iure ciuili quod
ei tradidit formam licet sit inuentum de iure diuino que gl.
reprobatur quia non est verum quod ius ciuile adinuenerit matri
monio formam aliquam saltem necessariam sed plura exem
pla ponit Bal. ibi non improbata in quibus ius ciuile addi
dit iuri naturali tam in materia quam in forma bene ergo testa
menta quibus lex ciuilis addidit formam. c. cum esses cum
ibi notatis de testa. dicuntur de iure ciuili ut latius dixi in
tractatu meo de statutis exclusiuis feminarum in primo ar
ticulo prima questione in prin. et ubi contrarium reperitur est
impropria loquutio secundum Bar. in tract. de alueo. §. quod
si quarta col. q ad hoc allegat. §. sed quod insti. de fideico. her.
vel verius dicendum est quod procedat ex speciali prouisione et di
spositione legis facta contra regulam istam.

¶ Ex hoc sequitur quod si populus faciat statutum per quod
addat iuri ciuili seu communi illa totalis dispositio dicatur sta
tutaria ut probat tex. l. d. l. ius ciuile notat Bart. i. l. j. in pri.
ubi etiam alij. ff. ad. l. fal. quod est utile quia statuta strictius
interpretantur aut si adsit statutum quod statuta intelligantur
ad litteram ut dicunt Bal. et Pau. de cast. in. d. l. ius ciuile
et est utile quo ad actionem dandam ut infra dicam et notat
Bar. in. d. l. j. in princi. ff. ad. l. fal. et dixi in tractatu meo pre
allegato de statutis feminas et cognatorum lineam a succes
sionibus excludentibus. xj. articulo. j. questione.

¶ Ex hoc infert Bal. in. d. l. ius ciuile prima col. quod ubi est
additum veteri statuto non debemus illud sequi sed nouum
statutum

statutum.l.fi.C.de aque du.li.xi.sequitur signo consi.cclj.
pe.col.vbi dixit ꝙ addens vel detrahens forme statuti fa-
cit dispositionem transire in aliam speciem ꝛ secundum pre
dicta est declarandum dictum Bar.in.l.ideo.ff.de legi.vbi
dicit ꝙ illud quod additur per legem nouam videtur esse ĩ
antiqua ad qđ facit.l lecta.ff.si certũ peta. Predicta pro-
sunt quia si ex additione vel alteratione desinat esse ius ci-
uile ꝛ fiat pretorium in eo seruabimus ius pretorium ꝛ re-
media pretoria vt per Barto.in.l.ij.in fi.ff.de bon.pos.titu
lo generali per Bar.in rubrica.C.qui admit.vi.q.ꝛ.xi. ꝛ in
l.certum.ij.colum.versi.sequitur videre de bon.posses.vij.
C.vnde cog.ꝛ per Ang.are.in.§.sed iste tertia col. insti.de
act.ꝛ per do.Bapt in rep.l.omnes populi in.v.q.princi.in
pe.ꝛ vltima.q.versi.huic.q.annectit Bar. cum seq.ff.de iu
sti.ꝛ iu.licet non idem in statutis que sunt ius ciuile vt per
Barto.in.d.l.ii.insi.cõmẽ.Et per domi.Bapt.vbi supra ꝛ
infra dicam in versi.per hoc tamen ad quod facit quod no-
tatur in.l.in conuentionalibus.ff.de verbo.obli.de contra
hentibus qui addunt stipulationi pretorie an desinat esse p̃
toria et dicatur conuentionalis.de quo dixi.s.in prin.

¶ Item predicta conferunt ad questionem an si augeatur
vel alteretur per statutum pena introducta a iure cõmuni
vt videmus in furibus qui suspendi debent plerumqꝫ. Ex
forma statutorum vel fustigari delictum mutet naturaꝫ vel
desinat esse publicum quando de iure ciuili ꝛ cõmuni est pu
blicum quod potest esse magni effectus ratione confiscatõis
bonorum. Item ratione testamenti factionis rationeqꝫ in-
famie quam icurrit damnatus de publico delicto ꝛ aliis ra
tionibus de quibus per Bar.in.l.j.versi.vlterius quero.ff.
de publi.iudi.ꝛ doct.in.l.ij.C.q tes.fa.pos.Et cõmunis sen
tentia est ꝙ non desinat eẽ publicum nisi statutum inducat
nouum nomen delicti vel nouam speciem delicti vt quia fal
sitati imponat nomen barrataria seu mogobellum.Et pu-
niat tanqꝫ de barataria seu de mogobello. Et tunc accusa-
tio fiet ex statuto alias fiet ex dispositione iuris cõmunis li
cet pena alteretur simile patet in iuramento formiter presti
to super contractu vt quia pars iuret se emisse vel locasse
quia tunc agitur actione ex contractu.Secus si iurat infor
miter.l.si duo patroni.§.idem iulianus ꝛ seq.ff.de iureiur.
Idem si lex disponit super certo contractu tunc ex illis con
tractibus agitur scilicet actione ex empto actione ex locato
Secus si lex nouum contractum inducat vt patet in contra
ctu emphiteotico quia agitur conditione ex illa lege nouũ
contractum inducente.l.j C.de iur. emphi.ꝛ.§. adeo insti.
loca.ꝛ quod late notant Bar.ꝛ doct.in.l.j.ff.de cõdi. ex le
ge simile dicit Bar.de consuetudine quia si disponit formi
ter agitur ex obligatione super qua dispõit secus si informi-
ter vnde licet alteretur pẽa vel augeatur aut minuatur ex
hoc non mutatur natura delicti vel forma nec desinit eẽ pu
blicum nec pariter desinit habere in reliquis nãm publici d
licti sm Bar.in.d.l.j.in versicu.vlterius quero ꝛ doct.l.d.
l.ii.notat Bar.in.l.infamem.ff.de publi.iu.ꝛ in.l.cessat.ff.
de act.ꝛ obliga.Ita ꝙ nõ intelligitur sublatus modus agẽ
di de iure cõmuni per predicta notat Bald. in.l.si quis ab
alio.ff.de cal.de qua materia habetur etiam per Barto.ꝛ
doc.in.l.transigere.C.de transac.per Bald.in.l.reos.v.q.
C.de accu.ꝛ in.l.i ff.de his qui no.infa.ꝛ in.l.etiam.C. de
furtis cum simili. Idem est vbi pena minuitur sm Bart. in
d.l.j.pen.q.ff.de publi. iu.cum cõcor. supra allegatis. An
autem pena iuris cõmunis habeat locum in dispositione sta
tutaria que penam non imponit sed super delicto disponit
late traditur in.d.l.ij.ꝛ in locis p̃dictis ꝛ conclusiue ex ver
bis ꝛ mente Bar.vbi supra accusatio vel actio noua ex lege
vel statuto addente alteri legi oritur quando nomen altera
tur vel in substantia fit alteratio ꝛ secundum hoc potest in-
telligi doctrina Bart.ꝛ doct. in.l.j.ff.de condi. ex lege in
penultima ꝛ antepe.col. dum volunt ꝙ si lex vel consuetu-
do aut statutum mediante aliquo contractu obligationem
inducant non oritur conditio ex lege statuto vel consuetudi
ne.Sed ex tali cõtractu a lege vel statuto introducto ꝛ for
mato.nam idem puto si statutum vel consuetudo iuri cõmu
ni addatur ex quo inducatur reformatio vt quia in substan-
tialibus addant ꝛ alterationem inducant quia ex quo dispo
sitio iuris cõmunis est reformata ex iure municipali vel con
suetudine ex illa dicitur capere nouum esse vt dicunt Bar.
ꝛ doct.in.d.l.ius ciuile vbi dicunt ꝙ est noua species per il

lam.l.ꝛ si tunc talis dispositio statuti vel consuetudinis dif
formis esset ita ꝙ non caderet in aliquod ius formatum cõ-
peteret conditio ex consuetudine vel statuto secũdũ Bart.
vbi supra ꝛ in repet.l.omnes populi vltima questione.ff.de
iusti.ꝛ iur.ꝛ in rep.l.de quibus in tertia princ. questione in
prin.ff.de legi.cum concor. allegatis per do. preceptorem
meum do. Iaso.in.d.l.j.ff.de condi.ex leg.ꝛ in predictis lo
cis idem sentiunt doct.de accusatiõe facit quod dixi in tra-
ctatu de statutis feminas ꝛ cognatorum lineam a successio
nibus excludentibus.xj.articulo prin.j.q.ꝛ hoc est vtile sci
re an competat actio.ex iure statutario an ex iure communi
quia actiones ex statuto descendentes sunt stricti iuris.§.
actionum cum ibi notatis insti.de act. d quo etiam p Bar.
in rep.d.l.omnes populi ĩ quarta questione.vi.prin.vbi ait
additur nature actionis vt quia ius nouum antique actioni
seu nature actõis addat noua indubitanter fit actio.§. si qd
autem.C.de rei vxo.act.vult Bar.in tract.de alueo.§.ꝙ si
quarta col. ¶ Quod autem sola alteratio pene nõ dicatur
alteratio in substantia etiam probatur ex illa theorica que
dictat ꝙ pena statuti non tollat penam iuris cõis de quo p
Bar.i.l.j.ff.vi.bo.rapt.ꝛ l.l.qui sepulcra vbi Bal.ꝛ Saly.
C.de sepul.vio.Bal.in.l.si quis ab alio.ff.de cal. Pau.de
ca.in.l.non est nouum.ff.de cal.Ange.are.in.§. quadrupli
vi.col.insti.de acti.ꝛ do.Baptista.in.l.j.iij.col.cum seq.C.
de sum.trin.ꝛ Fran.de Are.consi.lviij.vj.ꝛ.x.colum. cum
seq.Et pro hoc facit quod dicunt Bar.ꝛ doct.in.d.l. ius ci
uile iuncta.l.sequẽti.§.j.ꝙ additio vel alteratio in qualita-
tibus non substantialibus non inducant nouam speciem nec
nouum esse ꝛ ita est intelligendũ quod dixit Bal.ibidem ꝙ
ita demum mutatur ex additione detractione vel alteratio
ne dispositio si sit alteratio ponderato effectu vel si augeat
aut minuatur effectus quia intelligo de effectu substãtifico
per predicta ꝛ infra dicenda alterata enim pena licet altere
tur effectus non tamen alteratur effectus substantificus qa
delictũ remanet in suo esse ꝛ in propria subsistentia per hoc
tamen ꝙ statutum vel consuetudo in mutando ius cõmune
vel vt supra addendo faciant dispositionem censeri statuta-
riam vel consuetudinariam non tamen restat quin sm reme
dia iuris cõis ciuilia ac eius prouisiones regulentur quate-
nus statutum aliter non prouideat cum dicantur statuta a
populo condita ꝛ cõsuetudine de iure ciuili iuxta.l.omnes
populi cum materia.ff.de insti.ꝛ iu.ꝛ.l.de quibus.ff.de le-
gibus adeo vt hereditates a statuto delate vel a consuetu
dine deferantur ꝛ petantur ac transmittantur ꝛ regulẽtur
ex passiua interpretatione secundum prouisiones iuris ciui
lis vt per Bar.l.d.l.ij.i fi.ff.de bo.pos.ti. gñali ꝛ per Bal.
in rub.C.qui admit.in.vij.ꝛ.ix.q.ꝛ in.d.l.certum in.ij.colũ.
versicu.sequitur videre d bo.pos.vij.C.vnde legi vbi dicit
consuetudinem seu stillum iudiciorum esse ius pretorium
cum concor.supra allegatis de quo etiam per Bart.in.d.l.
omnes populi in.vj.questione princi.in quarta.q.vbi decla
rat quomodo in interpretando saltem secũdum actiuam in-
terpretationem fit diuersitas de quo etiam per Albericuꝫ
in.l.cesar.ff.de publi.ꝛ in volumine suorum statutorum pri
ma parte ꝛ per Bal.in.l.ij.C.que sit lon.consu. ꝛ in.d.l.de
quibus ꝛ per canon.in.c.fin.de consuetu.vbi loquuntur de
materia consuetudinis qualiter interpretetur ꝛ reguletur
ꝛ secundum predicta actio ex statuto descendens erit per-
petua sicut ꝛ a iure cõmuni descendens vt per Bar.in.d.l.
secunda in fi.cum concor.preallegatis ꝛ per do. Baptist.d
sancto Seuerino in repe.l.omnes populi in.v.q.prin.in fi.
in pe.q.ff.de iusti.ꝛ iu.ꝛ per Ange.are.in.§.sed iste tertia
col.insti.de acti.ꝛ licet.s.dixerim ꝙ talia statuta strictius ĩ
terpretentur qꝫ ius cõmune ꝛ ꝙ debeant intelligi ad litterã
stante statuto in volumine statutorum ita disponente per
hoc tamen non tollitur interpretatio passiue extẽsionis vt
per Bar.in.d.l.oẽs populi.vj.q.cum concor.preallegatis.

Quarta conclusio

Subalterna ad hãc tertiam principalem est ꝙ etiam in dispositionibus hominum additio vel augu
mentum ac alteratio inducunt diuersitatem in spẽ ita vt di
catur noua dispositio vt notatur per Bar.ꝛ doct.l.d.l.ius
ciuile cum concor.j.allegandis.

¶ Et primo exemplum patet in rescriptis quia si princeps
mandet ordinario procedi in causa addendo vel detrahen-
do iuri cõmuni aut extra formã iuris cõmunis siue alterato

ordine iuris cōmunis talis fiet delegatus ⁊ dicetur noua cōmissio secundum Guill. de cu. Alber. de ro. Bald. Ange. Fulgo. Pau. de cast. ⁊ dominum preceptorem meum. do. Jaso. in d. l. ius ciuile. ff. de iusti. ⁊ iure notant glo. ⁊ doct. in c. licet in corrigendis vbi late moderni de offic. ordi. Et in c. graue eo. titu. ⁊ in c. cum ex offi. de prescri. vbi late. d. Feli. ⁊ in c. causam que quarta col. cum seq. de re iudi. et quo cōcludunt doct. q si princeps mandet ordinario vt summarie in aliqua causa procedat ex hoc efficietur delegatus secūdū Bal. in addi. Spec. in titu. de lega. vltima col. sequitur Ang. consi. cxxxvij. incip. visis oībus statutis ad fi. Pau. de cast. in l. j. §. opus nouum per illum tex. ff. de oper. nou. nunci. ⁊ ibidem Alexan. ⁊ Pau. de cast. in l. ⁊ si pretor. ff. de officio eius cui manda. est iurisd. ⁊ in l. more. ff. de iuris. omni. iud. Lafran. bon. in repe. capituli quoniam contra secunda carta de proba. ⁊ alia exempla ponunt moderni in locis preallegatis circa quod est aduertendum quia quandoq iurisdictio alteratur in procedendo ⁊ non in sententiando ita q in procedendo fit delegatus ⁊ in sententiādo ordinarius puta si detur liberum arbitrium potestati in inquirēdo ⁊ cognoscendo quia non intelligetur datum in decidendo fm Bal. post Jac. butri. in l. qui procuratorem dat in princi. ff. de procu. notant Bar. ⁊ Pau. de ca. in l. si in lege in prin. ff. loca. facit quod notant Bar. in consi. clxxvij. incip. dubia occurrentia in quinto dubio dum vult q si fuerit per statutum ordinatū q iudex possit procedere non obstante prescriptione licet exceptio prescriptionis non impediat processum tamen in sententiando obstabit quicquid in cōtrarium sentiat Pau. d ca. in d. l. ⁊ si pretor dum vult q iudex talis esse debet in pronunciando qualis fuit in procedēdo ⁊ cognoscēdo pro quo facit qd voluit Bal. in addi. Spec. in titu. de lega. vltima colū. versicu. legatus est ordinarius vbi reprobando Jac. butri. dixit q si causa subditi cōmittatur epo vt summarie cognoscat ⁊ fine debito terminet q erit delegatus tā in cognoscēdo q in pronunciando. ¶ Effectus autem q ordinarius efficiatur delegatus est magnus quia a delegato appellatur ad delegantē. l. j. §. j. ff. qs ⁊ a quo. ap. notat Bald. in d. versicu. legatus est ordinarius. Item quia sportule nō dantur ordinarijs sed delegatis. c. cum ab omni vbi glo. ⁊ doct. de vi. ⁊ ho. cle. c. statutū. §. insuper in verbo moderatas d rescri. in vj. Item quia ordinarius qui procedit vt delegatus non tenetur in modo procedendi seruare statuta loci in quo ius reddit seu preest secundum Bal. ⁊ modernos in d. c. licet in corrigendis Ange. in d. l. ius ciuile ⁊ Jmol. in d. c. cum ex officij de prescrip. An autem augumentū superueniens non dispositioni sed rei de qua in rescripto faciat vt ad illud dispositio rescribentis non trahatur dixi remissiue in prima parte huius tertie conclusionis principalis circa scdam col. ver. An aūt ⁊ latius dicā. j. l nona cōclu. prin.

¶ Secundo ad corroboratiōē huius cōclusiōis adducitur dictum Bald. in c. j. in fi. de feu. non ha. propri. na. feu. q per formam de nouo datam recedatur a simplicitate feudi licet in dubio standū sit veteri inuestiture quousq appareat aliquid innouatum ex voluntate eius qui habet ius ex inuestitura veteri. c. i. §. pe. qui. mo. feu. amit. fm Bal. in l. fi. secūda colū. C. de suis ⁊ leg. noua tamen inuestitura non faceret desinere feudum esse paternum fm Bald. in d. l. fi. secunda col. per tex. in c. j. de vas decre. eta. facit que dicā. j. in. iiij. conclusione princip. ante primam limitationem.

¶ Idem in iudicijs videmus qa libellus alteratus vel cui additur in substantialibus dicitur nouus libellus. Adeo vt noua gabella solui debeat de tali libello stāte statuto q de qualibet petitione solui debeat gabella secundum Bar. in d. l. ius ciuile ⁊ doct. in l. edita vbi Bal. ⁊ Alex. C. de edendo. Et can. in c. j. de libel. obla. pro quo facit quia qualitas que alterat crimen vel accusationem seu factum est probanda alias non potest sequi condemnatio ex tali accusatione secundum Bar. in l. denunciasse. §. qd tamen. ff. de adul. ratio est quia dicitur aliud factum sine illa qualitate facit etiā quia qualitas alterās delictum potest proponi post iudiciū super delicto sine illa qualitate agitatum quia illa qualitas facit censeri aliud delictum vel iudicium secundum Bart. in l. senatus. ff. de accus. cum concor. de quibus dixi supra in prima parte huius conclusionis in secunda colum. Et ex hoc ⁊ j. dicendis patet veritas an ⁊ quando testis addens dicto suo dicatur variare quia aut talis additio alterat vel mutat dictum in substantia aut non q̄uis glo. in l. plane. §. si eadem in verbo ostendatur. ff. de lega. j. videatur velle q qui addit non videatur variare. nam debet intelligi secūdū predicta ⁊ infra dicenda sicut dicimus in additione que fit ad libellum an inducat variationem iuxta no. in d. l. edita iunctis his que dicam in seq. conclu. ante primam limitationē.

Et quando potestas capitur sub nouo pacto dicitur nouum officium lz sit idem potestas vel subrogatus ⁊ tempus prorogetur fm Bal. in l. si constante. C. de dona. ante nupt. de quo aliqd dicet. j. in. iiij. cōclu. pnci. añ primā limitationem.

¶ Idem in contractibus quia additio vel augumentum inducunt recessum a primo cōtractu seu reformationem vt pz in l. ij. ff. de rescin. ven. vbi patet. Quod si rē ab aliquo emero pro decem ⁊ demum rursus emero pluri precio vel minori erit noua emptio ita q recessum erit a prima venditione ad idem facit. l. iurisgentium. §. adeo. ff. de pactis vbi si fiat mutatio rei de qua contractum fuit in totum vel in partem addendo minuendo vel alterum subrogando dicitur nouus contractus facit. l. pacta conuenta. ff. de cantrahen. empt. quam legit Bal. post. d. §. adeo dicens ibi i quarto notabili per illum tex. q vbi est noua forma ibi nouus contractus esse videtur intelligendo de forma substantiali vel de reformatione que fit circa substantialia vt dicunt Bar. ⁊ doct. in d. §. adeo ⁊ hec est cōmunis opinio. vt traditur in d. §. adeo maxime per Bar. Ange. Alex. ⁊ Modernos dicentes predictam opinionem procedere siue statim siue ex internallo fiat talis reformatio cū non dicatur conuentio nuda seu pactum nudum vult glo. in d. l. pacta conuenta per illum tex. in versicu. paulus ⁊ ibidem fulgo. ⁊ Fran. de Are. in consi. xxj incipiente si diligenter prima ⁊ secūda col. q̄uis aliqui doctores antiqui ⁊ quidam alij aliter voluerint vt referunt Cy. ⁊ Bal. in l. pacta nouissima. C. de pact. vbi circa predictum passum referunt varias opiniones doctorum tenentiū non esse recessum per reformationem a primo contractu cōtra quos vltra predicta facit tex. l. l. si vnus. §. pactus ne peteret versicu. Idem si vnus. ff. de pact. nec tunc obstat secūdum doc. cōmuniter vbi supra maxime in d. l. pacta nouissima ⁊ in d. §. adeo. l. fi. C. de noua. que vult non fieri nouationem nisi hoc expresse actum sit quia vbi cōtractus reformatur vt quia augetur vel minuitur contractus vltra vtroq obligatorius maxime qui consensu perficitur in substantialibus vel quando secundus continet incompassibilitatem ratione totius contractus cessat dispositio dicte. l. fi. per. d. l. pacta conuenta ver. paulus no. Bal. in d. l. pacta nouissima vj. col. per illum tex. vbi pz q vltima pacta prioribus contraria tollunt priora ⁊ idem Bald. in l. j. in secunda ⁊. xv. q. C. de hijs que pene no. vbi dixit q in contractibus ex corruptione forme ⁊ mutatione materie ⁊ ex contrarijs ⁊ formalibus vbi sit aduersatiua facti et obligtiōis ⁊ vbi obstat exceptio prime forme etiam hodie fit nouatio alias non. Incōpassibilitas autem demonstratur quia non possunt in eadē re concurrere due emptiones. l. si id quod. ff. de rescin. ven. notant Bar. ⁊ doct. in d. §. adeo. Non sic est vbi potest dari concursus obligationum puta si per stipulationem plus promittitur q̄ esset in priore obligatione vt qa debitor ducatorum de centū promittat ducenta iuxta no. in l. diuortio. ff. de verbo. obliga. quia tunc nulla est incompassibilitas cum bene possint circa idem due stipulatiōes concurrere aut stipulatio cum debito ex alia causa vt per Bar. ⁊ doct. in l. singularia. ff. si cer. peta. ⁊ patet in l. ij. ff. de noua. ⁊ in d. l. diuortio iunctis notatis in l. q vsusfru. ⁊ in l. scire debemus in prin. ff. de verbo. oblig. ⁊ hoc est quod dixit Bal. in d. l. fi. C. de noua. dum dixit q illa. l. que vult ex augumento q̄titatis in dubio non presum nouationem loquitur de hijs que per modum accessionis adduntur detrahuntur aut mutantur non autem de hijs que aliter permutantur vel in vltimam obligationē deducuntur ⁊ nisi sic diceremus destruerentur iura que dicunt induci reformationem ex augumēto vel diminutione an autem sit differentia inter nouare ⁊ reformare. j. dicetur. Est tamē in summis aduertendum quando plus promittitur q̄ primo esset promissum ⁊ non fit expssa reformatio nec cōmemoratio prioris contractus vt quia debitor de centum simpliciter promittat ducentum sine reformatione vel repetitione precedētis contractus. nam nō censetur voluisse primam obligationē augere sed vltra prima centum ducētum promisisse ⁊ idem si minor summa promittatur

nittat͂ q: nõ cẽsef ad ꝑcedẽtẽ fcã detractio iuxta. l. scire debe
mus l princi. cũ ibi notatis ꝛ not. l. l. tritici. ff. de v̄. ob. ꝛ late
p Alex. cõsi. iii. lci. circa primum ptia ꝛ. ij. col. j. vol. Et not.
p Bar. in. d. l. ij. p Saly. l. d. l. ꝑ. ꝛ Jo. fabri. in. d. §. ꝑterea ꝛ
j. aliqd dicef. ꝛ ad id qđ dixi q̄ vbi iura dñt fieri reformatio
nem ẽt hodie fiat nouatio ꝑp incõpassibilitatem ꝛ ɔ̃rietatez
seu repugnantiã facit ſm bar. in. d. l. ij. ꝛ Azo. in sũma. C. eo.
ti. glo. Cy. Ray. ꝛ clari⁹ Saly. in. d. l. ꝑ. ꝛ Alex. l. d. l. q vsum
fruct. vlt. col. ꝛ i ɔ̃ſi. x. inci. visis dispositiõib⁹ ꝛ. xiij. lcip. visis
ꝛ ɔ̃sideratis secũdo volumine: q: ẽt hodie df expſſe agi q̄ fiat
nouatio qñ ex ldubitatis ꝛ mãifestis coniecturis appet ptes
voluisse nouare: nã ex reformatiõe inducif eadem nouatio
re dispositiõe ꝛ forma: ꝛ vbi adeſt ɔ̃rietas ꝛ incõpassibilitas
lduci: ẽt ex necessitate q: duo ɔ̃ria non pñt ſil' ſtare. l. ſi ã ellã
ſi. ff. pro suo. l. j. §. illud. C. de lati. lib. tol. l. vbi repugnantia
ff. de regu. iur. Et q ponit vnũ de ɔ̃riis aliud excludit. l. ſi le
gatũ pure. ff. de adhi. leg. l. qb⁹ diebus. §. quidam ticio. ff. đ
pdi. ꝛ demõ. ꝗmo Bal. l. d. l. ſi. ꝛ Jo. fa. l. d. §. ꝑterea dicant
saltẽ ope exceptiõis vbi adeſt repugnãtia fieri hodie noua-
tiõez q: puto ipso iure ꝛ directe fieri nouationẽ per ꝑdicta ꝛ
ſm ꝑdicta ltelligo ꝑcedere opiniones doctorũ dicẽtiũ hodie
ope exceptionis fieri nouationez vbicunq; tacite ꝛ ipso iure
olĩz fiebat de quo dicam. j. e. ver. Ceterũ est aduertẽdũ ꝛc.

¶ Ceterum quia dixi etiam ex diminutione rei vel precij in
duci reformationez: adhuc obſtant iura de nouatione loquẽ
tia cum regulariter vbi secunda ſtipulatio minus continet
ꝗ̃ prima non inducatur nouatio etiam secundum iura. ſſorũ
d. l. ſi. C. de noua. ꝛ. l. qui vsumfru. iuncta. l. scire debemus in
prin. cum ibi notatis. ff. de verbo. obligat. iunctis notatis p
Bar. in. l. pe. ff. de preto. ſti. ꝛ in. l. singularia vbi etiã alij ff.
ſi cer. pe. ꝛ per Alexã. in. d. conſi. x. Sed ex predictis tollitur
obiectum quia in ſtipulationibus vna alteri poteſt esse com
passibilis vel ſtipulatio sequens contractui precedenti: non
sic in venditione ꝛ consimilibus contractibus vbi non põt cõ
tra reformationem precium vel res minui iuxta iura supra
ad hoc allegata niſi contrarium expꝛeſſe agatur vt dicam. j.
pxime. ij. limitatõe. Et circa ꝑdicta ɔ̃sideradã ẽ doctrĩa bar.
l trac. de alueo. §. q̄ ſi l. iiij. col. vbi dixit q̄ ldiuidua non reci
piũt augumẽtũ nec diminutionẽ qn corrũpanf vel trãſeũt in
aliã ſpẽm. l. ꝛ p iusiurãdũ. §. j. ꝛ seq. ff. de accept. ꝛ p. l. iura ciui
le. ff. de iuſt. ꝛ iure ꝛ iõ ſm eũ nõ vz detractio ad ſuitutẽ fcã q:
ſuit⁹ ẽ ldiuidua. d. l. ꝛ p iusiurãdũ. §. j. cũ glo. ꝛ ibi nõtis vel ſi
valz detractio trãſit l aliã ſpẽm vt ibi l. §. seq. hẽtur ꝛ ſi addaf
nõ erit illa ſuit⁹ p not. l. l. ſi pri⁹. ff. de aq. plu. ar. ꝛ h pz ſz cũ
ſtiplonib⁹ vbi ſi addif vel detrahif de eo qđ erat positũ l in
terrogatiõe nõ valz ſtiplo. l. j. §. ſi qs simplr ꝛ seq. ff. de v̄. ob.
Vñ bar. p declaratiõe distiguit q̄ oblo põt tripl'r ɔ̃siderari p̄
mo l mõ ɔ̃hẽdi: ꝛ nil addi vl' detrahi põt cũ certi ſint modi a
lege traditi. l. oblonũ fere. §. placz. ff. de act. ꝛ ob. l. nemo põt
ff. de leg. j. qđ ltelligo niſi rõne mãe vt ſi ſtipuletur decẽ ꝛ pro
mittã qnq;: nã valz l qnq; ſtiplo. d. l. j. §. ſi ſtipulãti. ff. de ver.
ob. ꝛ idẽ e j. Qñq; ꝛ ſo mõ ɔ̃ſideraf oblo put ɔ̃cta eſt quo ad
ɔ̃cernẽtia ipsaz oblonem put ſunt loc⁹. tp̃s. ꝛ ɔ̃ditio. ꝛ tũc ẽt
nil addi vel ðtrahi põt. d. §. placz ꝛ. d. l. nẽo põt niſi ope exce
ptiõis p quã ipso iure oblo non ledif. d. §. placet iũctis hĩs q̄
tradunf l. l. cũ q ita. ff. de v̄. ob. declarãdo vt ibi ꝛ iuxta not. l
d. l. nẽo põt: aut saltẽ augumẽtũ vel diminutio lducunt refor
mationẽ p ꝑdicta ꝛ. j. dicẽda. Qñq; ꝛ tertio ſm bar. ɔ̃ſideraf
oblo ɔ̃cta quo ad mãm ꝛ tũc ſi mã ẽ ldiuidua nõ recipit augu
mẽtũ nec diminutionẽ qn saltẽ corrũpaf vl' trãſeat l aliã ſpẽz
vt dictũ fuit de ſuitute. d. l. ꝛ p iusiurãdũ. §. j. ꝛ seq. cũ ɔ̃cor.
allegatis. Si vo mã ẽ diuidua tũc ẽ dare augumẽtũ ꝛ diminu
tionẽ durãte dicta oblone q: nõ df oblo augeri ꝗ̃uis mã au
geaf. ex quo infert bar. q̄ lz iuriſditio progef rõne rex vel p
sonax vt q: ad plures res vl' ꝑsonas extẽdaf nõ df ex hoc au
geri iuriſdictio q̄ ẽ ldiuidua sicut nõ df augeri ſcia qñ plures
ꝑsone illã sciũt. Sed cũ supportatõe bar. nõ aduertit ad. d. §.
adeo ꝛ ad. l. ij. ff. de reſci. vẽ. q̄ dñt oblonem reformari ſi res i
oblonẽ deducta aut ꝑciũ augeaf vel minuaf. Jtẽ nõ aduertit
Bar. ad ea q̄ tradidit l. l. grece. §. illud. ff. đ ver. ob. vbi df q̄
ſi fideiussor l pl⁹ rõne mãe se obliget ꝗ̃ principalis nõ tz ex to
to oblo vbi assignat rõnẽ q̄ lz oblo ſit diuidua rõne ꝑcij ꝛ ma
terie tñ rõne forme ẽ idiuidua: nã vt ibi dicit idiuiduũ df mul
tis mõis ꝛ iuriſte dñt oblonẽ diuiduã ꝛ ldiuiduã ſm materiã
q̄ ɔ̃tinef sub ea. đ quo ẽt p bar. l. l. ſtiplones nõ diuiduf l pñ.
j. col. ꝛ l. x. col. ver. secũdo q̄ro ꝛ l. l. v. §. cato. ff. de ver. ob. Et
idcirco quo ad id qđ dicim⁹ de oblone ɔ̃cepta aucta vl' dimi

nuta ſtãdũ ẽ his q̄ supra ɔ̃cluſi cũ declaratiõibus ꝛ limitatiõi
bus ifrascriptis saluãdo dcã bar. i eo casu vbi oblo ɔ̃tinet qd
ldiuiduũ vt eo casu nõ recipiat augumẽtũ vel diminutionez
durante ipsa obligatione.

¶ Predcã q̄ additio vl' augumẽtũ l ɔ̃ctib⁹ lducãt reformatio
nẽ ꝛ recessuz a prio ɔ̃ctu limitãf vt ꝑcedãt re ltegra q: re tra-
dita vl' soluto ꝑcio ex pria vẽditõe pria vẽditio nudo vel solo
ɔ̃sensu ac pacto nõ reddef lfecta ſz demũ re vl' ꝑcio retrotra
ditis. d. l. ij. ꝛ. d. §. adeo ꝛ. §. ſi. insti. q mo. tol. obli. ꝛ. l. ab em-
ptione. ff. de pact. ꝛ. l. j. in ſi. cũ ibi notatis. C. qñ lice. ab emp.
disce. cum concor.

¶ Jtẽ ꝑdcã ltelligi debẽt ſz bar. ꝛ ang. l. d. §. adeo ꝛ bal. l. d.
l. pacta ɔ̃uẽta. iij. col. Qz vbi addif vl' minuif ꝑori ɔ̃ctui cẽſeaf
ꝑm⁹ ɔ̃ct⁹ renouat⁹ ꝛ reformat⁹ qñ v̄ba ſũt apta ad nouũ ɔ̃ctũ
faciẽdũ: vt q: secũd⁹ fiat sub cõmemoratõe ꝑmi. l. nã ad ea cũ
seq. ff. de ɔ̃d. ꝛ de. not. bal. l. d. l. pacta nouiſſima vlt. col. vl' q:
p ipa v̄ba expſſe appeat q̄ ptes voluerit a ꝑore ɔ̃ctu recedere
vt q: v̄ba ſint reformatiua esto q̄ oblones forent ɔ̃passibiles
vt declarat bar. l. l. ij. ff. đ noua. saly. l. l. ſi. C. eo. ꝛ Jo. fa. l. §. ꝑ
terea insti. q. mo. tol. obli. vel q: ſum⁹ l dubio ꝛ v̄ba ſint ambi
gua tũc enĩ ltelligif a prio ɔ̃ctu ex toto recessuz p iura ꝑalle-
gata ꝛ p. d. l. ij. ꝛ p text. l. d. l. pacta ɔ̃uẽta ver. paul⁹ cũ noua
forma det nouũ eẽ ſz bal. l. l. pacta nouiſſima vl. col. C. đ pac.
ꝛ ɔ̃ſtet q recedit a pria forma recedit ab essentia ꝑore vt dic
bal. l. d. l. pacta ɔ̃uẽta ꝛ l. d. l. pacta nouiſſima. forma enĩ dat
eẽ rei. l. iul. §. ſz ꝛ ſi qs cũ ɔ̃cor. ff. ad exhibẽ. vbi ãt v̄ba ſcdi ɔ̃-
ct⁹ non essent apta ad nouũ ɔ̃ctũ puta q: diceref vis q̄ ẽptio
quã tecũ feci p decẽ duret ꝑ octo tũc nõ eẽt nou⁹ ɔ̃ct⁹ ſz ðtra
ctio ꝑmi ꝛ ꝑm⁹ duraret: ꝛ ſm bal. vbi. ſ. ita ꝑt ltelligi ꝛ decla
rari. d. §. adeo qđ ſz pau. đ ca. l. d. §. adeo ꝑcedit niſi l ɔ̃tinẽti
fiat reformatio q: ꝑm⁹ hẽf ꝑ nõ facto. cũ secũd⁹ videaf inesse
ꝛ tũc hñ ẽ dr̃ia an ex lteruallo vl' lcõtinẽti fiat reformatio ꝛ. j.
dicef ꝛ iõ ſm pau. đ ca. l. d. §. adeo. j. col. ſi agaf q̄ vna ps fun
di iã vẽdita ſit lempta nõ erit ꝑ alia pte nou⁹ ɔ̃ct⁹: q: quo ad
illã aliã ptẽ v̄ba nõ ſunt apta ad nouũ ɔ̃ctũ faciẽdũ ſz durat ꝑ
oĩ ɔ̃sensus ꝛ volũtas ꝛ h pz l. d. §. adeo v̄. ſi igif. sec⁹ ſi ſa di
spositio fieret sub ɔ̃memoratiõe ꝑmi ɔ̃ct⁹ ꝛ h pz l. d. §. adeo
ver. vñ illõ ꝛc. ¶ Ex his pz q̄ augumẽtũ doti fcm̃ l dubio ñ
nouat dotẽ ꝛ q: admittif ɔ̃curs⁹ ꝛ augumẽtũ dotis ẽ ɔ̃passibi-
le cũ dote p ꝑrie dcã nõt l. l. ſi diuortio vbi tex. ff. de v̄. obli. ꝛ
facit tex. l. l. ſi. C. đ noua. q̄ dicit augumẽtũ ꝗ̃titatis l dubio ñ
nouare ſz eẽ accessionẽ ad ꝑcedentẽ ꝗ̃titatẽ ꝛ promiſſionez.

¶ Et ad ꝑdcã faciũt q̄ đ ɔ̃ctu resolutiuo dñt Dñi. đ cu. ang.
ꝛ. d. ꝑceptor me⁹ l. l. ab ẽptõe. ff. đ pact. vt ex eo ꝑducaf actio
qñ v̄ba ſunt taliter ɔ̃cepta q̄ ltelligaf noua vẽditio celebra-
ta pro quo facit. l. ſi conuenit. ff. de reſcin. ven.

¶ Jtẽ ꝛ tertio ꝑdcã ꝑcedũt qñ cũ vno ɔ̃ctũ eẽt ꝛ cũ eodẽ ɔ̃ct⁹
reformaref: nã ſm bar. ꝛ bal. i locis ꝑallegatis ꝛ marie l. d. §.
adeo ſi cũ plib⁹ ꝑus eẽſz ɔ̃ctũ ꝛ demũ cũ vno tm̃ reformaref ɔ̃
ct⁹ fieret nouatio ꝛ recess⁹ a prio ɔ̃ctu quo ad illũ tm̃ q refor-
mauit ñ ãr quo ad alios ar. d. §. adeo v̄. ſz cũ duo ꝛ. l. j. C. reol
ter alios acta. facit qđ dixit bal. l. l. ſi ɔ̃ſtãte. C. đ dõa. añ nup.
ꝛ pau. đ ca. l. d. §. adeo de fisco cui deẽf gabella vt ñ possint p-
tes l eius ꝑiudiciũ a ꝑore ɔ̃ctu recedere đ quo. j. dicef ꝑp qđ
ſpe pau. đ ca. facit vnã gñalẽ ɔ̃clusionẽ q̄ l ꝑiudiciũ tertij cui
ſit ius ꝗ̃ſitũ ñ possint ptes a ɔ̃ctu recedef circa qđ videri pñt
q̄ late dñt p bar. alex. ꝛ scribẽtes l. l. q rõe. §. ſlaui⁹. ff. đ v̄. obl.

¶ Quarto ꝑdcã ꝑcedũt qñ ſit augumẽtũ vel reformatio ſine
mutatio emẽdatio vl' alteratio l ſbalib⁹ seu circa ſbalia ɔ̃ct⁹:
sec⁹ ãt ſi ſit circa nãlia accidẽtalia vel extnea p ea q̄ dixit bar. l
l. ſi fund⁹. §. ſi res p illũ tex. ff. de pigno. Qz additio q̃litatis ñ
extiguit hypothecã de quo dicã l mã mutatiõis ꝛ ẽ tex. l. l. pa
cta ɔ̃uẽta. ff. đ ɔ̃hẽ. empt. nã ſm bal. l. l. fundi. ff. q. mo. vsufr.
amit. p illũ tex. mutata forma in accessorijs non pñt substãtia
vt dixi supra eo. ij. col. ꝛ in prima cõclusione. iiij. col. vbi dixi
q̄ alteratio in qualitatib⁹ nõ ſubſtãtialibus: nõ facit nouam
ſpẽm. Tũc. n. in ɔ̃ctibus ꝛ obligationib⁹ eſt materia. l. iuris-
gẽtiũ. §. qnimmo. ff. de pac. Et ꝑpterea vt in sequẽti limita-
tione dicef. Regul'r ex augumẽto et diminutiõe in accidẽta
libus nõ ſit nouatio. Et ſit distinctio lter pactũ nudũ ꝛ pactũ
vestitũ: q: pactũ nudũ circa iſta naturalia vel accidẽtalia in-
cõtinẽti appositũ ꝛ additũ ad ɔ̃ctũ nolatũ nouã actõez parit
ſ. ꝑscriptis verbis ꝛ veterẽ lformat. Si aũt ex lteruallo appo
naf solũ ꝑdeſt ad excipiẽdũ. d. §. qnimmo. Et ibi notaf ꝛ ma
xime p do. ꝑcep. meũ q ꝑcedit p ampliationes ꝛ limitatiões
ꝛ. d. l. pacta ɔ̃uẽta cũ gl. magna. Et ibi notat. tradif late l. l.
l bonefidei. C. đ pac. ꝛ l. l. lecta. ff. ſi cer. pe. hãc mãz examinat

p regulas ⁊ limitatões quã mãm examinat gl.i.d.l.pacta cõuenta p distinctionẽ:⁊ Bal.i.d.§.qnimmo p ↄclusiones vbi dicit i.v.col.vsi.iuxta pdicta q ↄdictio nõ põt p pactũ nudũ ex interuallo appositũ adimi de quo.j.dicã.Et ipsam materiam late examinat do.Bapt.de sancto seue.in tractatu de pactis.vj.q.Et q: hec materia in locis pdictis ac ordinarie late examinatur me latius non extendo.Est tamen ad vnum aduertendum qd dixit Bal.in.l.j.in prin.in fi.rõmen.C.de lati.liber.tol.q ex duobus accidentibus contrarijs nõ põt informari subiectum per illum tex.⁊.l.si ancillam.ff.pro suo: q: duo contraria nõ possunt simul stare:qd facit ad ea que.j.dicentur:si fiat pactũ purũ ⁊ incontinenti sub cõdictione.Et si talis adiectio sit alicuius qualitatis respicit ⁊ qualificat totum contractum sm Bal.in.l.pacta nouissima vlt.col.C.de pac.per.l.j.§.cum addijcit.ff.de verb.obliga.facit qd notat Bar.in.d.l.j.§.si stipulanti:⁊ Bal.in.c.vasallus lo.j.si de feu.fue.cõtrouer.Ubi dicit vasallum qui negat qualitatem feudi:ideo perdere totũ feudũ.q: qualitas respicit totã rez.

¶ Ratio autem quare pactum nudũ ex interuallo adiectuz non informet veterem contractum est sm Bal.in.d.§.quinimmo in.vj.notabili:q: cõtractus precedens iam acquisiuit formã precisam ⁊ obsolutã.Et certos fines iam habuit quo casu alia forma imprimi non põt.l.post perfectam.C.de donа.que sub.mo.⁊ alibi deo dante plenius dicã.Sed qñ pactum apponitur incontinenti:q: videt inesse ⁊ inest ipsi contractui vt est expressum in.d.l.lecta non põt dici prior contractus habuisse formam perfectã.Et ideo bene dixit Bal.in.l.rescripto.§.si pacta in fi.cõmẽ.ff.de pac.q pactũ nudum ex iteruallo appositũ nõ est potẽs ad nouãdũ de quo.j.dicã.

¶ Pactum autem vestitum puta stipulatione:incõtinenti appositum etiã ⁊ multomagis veterem actionez informat ⁊ nouam parit.d.l.predia:vbi Bar.⁊ Doc.ff.de act.emp.Et notatur in.d.l.lecta:vbi dñs Preceptor meus do.Jason:⁊ in.d.§.quinimmo:vbi Pau.de ca.dicit per pactũ vestitum incõtinenti appositum primum haberi pro infecto:quando secundus contractus absorbet primum:qd est intelligendũ iuxta ea que dixi in prin.huius materie:notat Fulgo.in.l.si id qd.ff.de rescin.vẽdi.que stipulatio incõtinenti subsequẽs quid operetur:traditur per Bar.late in.l.singularia.ij.col.vbi ẽt alij.ff.si cer.pe.p glo.⁊ doct.in.l.petens ⁊ in.l.si pacto quo penam.C.de pac.iunctis notatis in.l.ita stipulatus.ff.de verb.obliga.vbi traditur de stipulatione penali.An nouet precedentẽ.de quo etiã per Bal.in.d.l.predia:⁊ in.d.l.si pacto quo penã cũ concor.ibi signatis:⁊ in.l.duo societatẽ ff.p socio.Effectus aũt q prior ↄtractus informet:est q: actio q̃ cõpetebat ad pncipale:cõpetit ẽt ad pactũ additũ.Et pactũ additũ subintrat formã principalis ↄtrus.Itẽ effectus q noua actio oriaf:est q: habita relatiõe vni⁹ pacti ad aliud oriẽ noua ⁊ respectiua obligatio:⁊ ↄsequẽter noua actio vt notaf in.d.§.quinimmo cũ cõcor.Ubi aũt promissum pure vel contractũ:incontinenti promittatur vel contrahatur sub cõdictione:an inducatur reformatio prioris contractus.Cum circa accidentalia contingat alteratio.traditur in.l.lecta.ff.si cer.peta.vbi Glo.Bar.⁊ Doc.cũ concor.ibi traditis per Alex.⁊ do.Preceptorem meũ ⁊ mihi placet illa opinio q si condictio statim apponaf obligationi reddatur cõtractus condictionalis secus si solũ exactioni.Et ibi declarant:an ⁊ qñ additio ↄdictiõis faciat ↄtrũ ↄdictionalẽ vel resolutiuũ: de quo p gl.i.l.ij.ff.de in di.adie.⁊ i.l.pecuniã.ff.si cer.pe.

¶ Quid aũt foret si ↄdictio ex interuallo apponeret:tradiẽ in.d.l.lecta.⁊ i.l.qb⁹ diebus.§.qdã titio.ff.de ↄdi.⁊ demõ.⁊ plenius ac ordinarie in.d.l.pecuniã:vbi Bar.dicit q hodie ex quo nõ fit nouatio nisi expsse agaf:tũc fiet ope exceptionis vel ex vi cuiusdã taciti pacti de nõ petẽdo:put.j.dicã q: alis debitor posset cogi bis soluere in casu.d.l.pecuniã:qd esset absurdũ:q̃uis Bal.ibi dicat q nõ hz locũ.d.i.fi.i casu.d.l.pecuniã:q: est delegatio in q̃ nõ hz locũ.d.l.fi.Sz sm Alex.ibi nõ est pprie delegatio.Magis tñ me turbauit in hac materia.d.l.si id qd.ff.de ↄhẽ.emp.vbi si vẽditio sit facta pure.Et demũ sub ↄdictione:prima p scdam nullo modo tolliẽ ẽt d iure flor.Et Bar.ibi sentit hoc esse:q: scda fuit imperfecta: q: scã fuit post rẽ psectã.Et sic re nõ itegra quo casu nisi re ⁊ pcio retro traditis resolui nõ põt.l.ab emptõe cũ ibi notatis ff.d pac.vt.s̃.dixi.Itẽ Bar.i.l.iurisgẽtiũ.§.adeo dicit hoc ideo ibi esse q: due emptiones circa idẽ concurrere non possunt:prima placet quicqd dicat Fulgo.in.d.l.si id quod.

¶ Quid aũt opeẽ pactũ vestitũ ex interuallo appositũ diceẽ in seq.limit.Quo aũt itelligaf statim:notaf in.d.l.lecta per Bar.in.l.in bonefidei.C.de pac.p Alex.in.d.l.iurisgentiũ §.adeo:⁊ Docto.in.§.quinimmo.ff.eo.ti.

¶ Quinto q p sequẽtẽ ↄtrũ vel sequẽs pactũ aut augumẽtũ prior nouef ⁊ reformef:nõ pcedit vbicũqz hz locũ dispositio l.fi.C.de noua.⁊.§.pterea insti.q.mo.tol.oblig.q̃ iura voluit qd si priori obligationi addaf vel detrahaf:aut noua psona interueniat non sit nouatus prior ↄtrus:vel prior obligatio sublata:nisi hoc expsse sit actũ.q̃ dispositio regulariter pcedit:qñ circa accidẽtalia vel naturalia sequẽs fieret obligatio puta ex pactis de nouo appositis ex fideiussorib⁹ de nouo datis:vt p Bar.in.l.pe.ff.d pco.sti.Et Bal.i.d.l.rescripto.§.si pactus.ff.de pac.declarat tex.in.l.pacta cõuenta.ff.ↄhen.emp.cũ cõcor.alleg.in pcedẽti limi.in pn.facit q: vt dixi post Bal.in.l.j.in pn.in fi.cõmẽ.C.de lati.lib.tol.Ex duob⁹ accidentib⁹ ↄrijs nõ põt informari subiectũ.Ubi aũt augumẽtũ fit in sbalib⁹ vt qñ augef pciũ vel res de qua in pria dispositione.tũc lz tex.i.d.l.fi.C.de noua.pima facie velit q adhuc nouatio nõ cẽseaf:nisi hoc dictũ sit expsse:tñ adhuc dicendũ est sm verã ⁊ rõem opi.q si ex euidẽtib⁹ seu pbabilib⁹ rõiecturis apparet d volũtate nouãdi iducaf nouatio:aut si vba hoc sonẽt:vt p Saly.⁊ Fulg.i.d.l.fi.post glo.fi.circa fi.dũ dicit q si sup eodẽ debito qs multas cautões iterposuerit censeẽ ẽt hodie facta nouatio.Et ideo sm Fulg.⁊ Saly.vbi.s̃.si dixero p decẽ que mihi debes pmittis.xv.vel ↄ̃ rtiã hodie fiet nouatio:sequif Alex.d.ↄsi.xiij.vlt.col.Et hoc lati⁹ declaraui.s̃.vsi.ideo i ↄtrib⁹ vbi idẽ pz:qñ eẽt icõpassibilitas inter primã obligationẽ ⁊ scdam ac vbicũqz dixi fieri reformationẽ:⁊ hoc est de mẽte tex.i.d.l.fi.dũ vult tollere ambiguitates iuriũ antiquoꝝ:⁊ subiũgit q ex volũtate nõ ex lege inducaf nouatio:q̃si sit sensus q vbi adest volũtas:ac vbi lex antiqua fundat se sup volũtate seu iducit nouatõez ex volũtate disponẽtis:⁊ vbi nõ est de volũtate ambiguitas iura ãtiqua remaneãt icorrecta:⁊ cõsequẽter nõ tollaf nouatio q̃ tũc reformationis ⁊ incõpassibilitatis inducebaf:vt predixi vel qñ verba sonãt in nouationẽ vel vbicũqz ex euidẽtibus seu probabilibus cõiecturis de veritate apparet:⁊ hec vĩ veritas.

¶ Et in summa circa subsequẽtia pacta vt hec materia itelligaf.Est aduertẽdũ q q̃dã pacta pariũt:q̃dã isormãt de qb⁹ dixi.s̃.Quedã elidũt:vt in.l.si vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pac.cũ materia:q̃dã perimũt qd fit reformatiõe vel nouatione:vt pz ex pdictis.Et hoc latius qs pseq põt recurrẽdo ad nõ.p Pau.de ca.in.l.iurisgẽtiũ.§.quinimmo.ff.de pac.Et p gl.i.d.l.pacta q̃ ↄ.Et de pariẽtib⁹ tradiẽ in.d.l.iurisgẽtiũ in prin.⁊.§.j.de informantibus traditur in.d.§.quinimmo: de elidentibus in.d.§.pactus ne peteret de perimẽtibus in d.§.adeo:⁊ in.l.legata.ff.de pac.⁊ in.d.l.pacta conuenta.ff.de ↄhẽ.emp.Itẽ est aduertendũ sm Bar.i.d.§.qnimmo:q vt dixi:q̃dã sunt pacta ↄria ⁊ incõpassibilia.⁊ de istis dixi.s̃.Quedã vero sunt pacta disseparata ⁊ cõpassibilia.de primis loquif.l.pacta nouissima.§.pactus ne peteret.de scdis vero §.quinimmo:⁊.l.pacta cõuẽta in pn.Idẽ ⁊ magis diffuse dicũt Bar.Bal.⁊ Pau.de ca.i.d.l.pacta nouissima.

¶ Tertio propius ad materiã nouatiõis est aduertẽdũ sz Bar.i.d.l.q vsumfru.Et lati⁹ i.l.pe.ff.d pco.sti.quẽ voluit imitari Bal.in.l.rescripto.§.si pacta vlt.col.ff.de pac.q circa iura de nouatione loquẽtia fuerũt diuerse iuris dispositiões.prio ante iura floꝝ quo tpe:siue addebaf:siue minuebaf:siue iteruẽtu noue psone iducebaf nouatio:vt pz in.d.l.fi.C.de noua.⁊ in d.§.pterea cũ glo.

¶ Scda iuris dispositio est tpe floꝝ quo in stipulatiõib⁹ pcorijs nõ fiebat nouatio nisi hoc expsse ageret a partib⁹.Et lz nõ fieret ipso iure:fiebat tñ ope exceptionis:vt pz in.d.l.pe.ff.de pco.stip.in cõdictionalib⁹ aũt stipulationib⁹ distinguebaf:an scda cõtineret plus pria:an min⁹: an tantũdẽ.an qd oino diuersum.Et si plus aut min⁹:an cõtineret plus vel min⁹ re:an vero tpe.Nusq̃ tñ fiebat ẽt sz iura floꝝ tacite nouatio:seu nõ psumebaf nec fieri cẽsebaf:nisi p subsequentẽ stipulationẽ sm Bar.in.l.j.in fi.C.de noua.⁊ i.l.j.i.ij.q.vbi ẽt Pau.d ca.ff.eo.vbi Alex.⁊ in ↄsilijs pall.⁊.j.allegãdis:⁊ maxie in.d.ↄsi.xiij.vsi.scdo rñdeo:⁊ Frã.de are.i ↄsi.v.circa fi.nec vbi sequẽs ↄtr⁹:alr q̃ verbis vestitus erat:fiebat nouatio nisi hoc expsse ageref p.l.si mãdato meo §.fi.ff.mã.⁊.l.vbi qs cũ sua gl.nõ.ff.de ↄsti.pe.d quo p Ang.are.i.d.§.pterea cũ cõcor.p eũ:⁊ in pdictis locis alleg.nec ẽt semp fiebat nouatio p subsequentẽ stipulationẽ:sz aliqb⁹ tñ casib⁹ de qb⁹ p Bar.i.d.l.pe.⁊ in.l.q vsumfru.ff.de vb.ob.dictis his:q̃ dixi.s̃.vsi.incõpassibilitas aũt ⁊ vĩ.ceteꝝ q: dixi.

¶ Tertia ⁊ vltima

¶ Tertia ⁊ vltima iuris dispositio fuit dispositio. d. l. fi. C. de noua. ⁊ d. §. preterea que fuit iustiniani que vult nouationem hodie non fieri nisi hoc expresse agatur quod qualiter sit intelligendum supra dixi.

¶ Et quia dixi de accidentibus ꝙ circa illa regulariter cōsistat nouatio quia circa substantialia vt plurimum fit ⁊ proprie reformatio est questio an hodie per stipulationem penalem inducatur nouatio in qua materia Bart. in. d. l. predia vlt. colum. ff. de acti. empti. dixit ꝙ sic in casibus in quibus alias inducebatur ⁊ ꝙ. d. l. fi. que dicit non fieri nouationem nisi hoc expresse agatur loquitur de nouatiōe que fit per stipulationem eque principalem sicut erat actio prima non autem de illa que fit per modum accessionis sicut est penalis q̄ venit accessorie ad primam ⁊ eius opi. sequuntur Cy. Bal. ⁊ cōmuniter scribētes in. d. l. si pacto quo penam ⁊ idē vult ipse Bart. in. l. ita stipulatus in noua. opp. vltime partis. ff. de verbo. obli. cum ɔcor. ibi allegatis per Alex. in. xix. col. cōtra Bal. ⁊ Ang. in. d. l. fi. aliter sentiāt sed eorum opinio saluatur vt fiat nouatio si nouetur etiam id quod accessorie in primo contractu fuerat deductū puta si promisseris mihi dare fundū ⁊ casu quo non dares promisseris mihi dare. x. ⁊ in secunda stipulatione conueniamus ꝙ casu quo non des fundum tenearis ad equum famellum qui tuus est Bar. aūt loquitur quando querimus an accessorium adiectum sicut ē pena inducat nouationem. In qua materia est aduertendū ad ea que dixit Bal. in. l. j. in. ij. q. C. d̄ his que pe. no. dum dixit ꝙ quedā est nouatio actionis quedā vero liberatiōis.

¶ Item est aduertendum ad id quod dixit ipse Bal. ibidē in. xv. q. dum dixit ꝙ quedam est nouatio obligationis ⁊ solutionis quedā obligationis ⁊ non solutionis quedam vero nec obligationis nec solutionis quia ista multum conferunt ad materie predicte intellectum.

¶ Ceterum est aduertendum ad intellectū. d. l. fi. que vult nouationem nō fieri hodie nisi expresse fuerit hoc actū aut vt predixi appareat de hoc ex euidentibus ⁊ indubitatis coniecturis quia solet dubitari an saltem hodie vbi non est expressum vel non constat de talibus coniecturis fiat saltem nouatio ope exceptionis in casibus in quibus olim tacite facta presumebatur ⁊ ipso iure censebatur ⁊ ꝙ fiat ope exceptionis glo. in. d. l. fi. ⁊ in. d. l. pe. vbi etiam Bart. ff. de pto. stip. voluit ꝙ sic ⁊ Bar. in. d. l. ij. ff. de noua. ⁊ in. d. l. singularia. ff. si cer. peta. ⁊ in. d. l. qui vsumfru. vbi etiam Ange. ff. de verbo. obliga.

¶ Contrarium autem ⁊ ꝙ nullo modo fiat nouatio voluerunt Jaco. de belui. in disputatione incip. cauetur lege municipali ꝙ q aliquem percusserit in. ij. q. Cy. ⁊ rey. in. d. l. si pacto quo penam Gui. de cu. ⁊ Bald. in. d. l. rescripto. §. si pacto ⁊ est de mente Cy. Jac. bu. Saly. ⁊ ful. in. d. l. fi. ⁊ Bart. in. l. certi conditio. §. si nūmos vl. col. ff. si cer. peta. ⁊ in cōsi. incipiente ticius promittit ⁊ hoc expresse firmat ful. Jmol. ⁊ Paul. de cast. in. d. l. ij. ⁊ Alexā. in. d. l. qui vsumfruc. ⁊ late in. d. consil. x. incip. visis dispositionibus ⁊ consil. xiij. incipiente visis ⁊ consideratis secundo volu. vbi plene examinat articulum an interuentu noue persone hodie presumat nouatio cum concor. per eum allegatis mouentur doct. predicti ex dictiōe nihil penitus posita in. d. l. fi. quia dictio nihil que est vniuersalis negatiua ⁊ totū abnegat ⁊ dictio penitus idem est quod omnino ⁊ dictio omnino iuncta cum negatiua importat idem quod nullo modo per iura per eos ⁊ per Alex. ad hoc in dictis consiliis allegata: posset tamē dici ꝙ quo casu pactum nudum ex interuallo appositum parit exceptionem iuxta. l. iurisgētium. §. igitur nuda ⁊. l. si vnus §. pactus ne peteret. ff. de pactis cum concor. eo casu inducatur ope exceptiōis quedam quasi nouatio lz non sit vera nouatio vt in simili dicit tex. in. l. obligationum fere. §. fi. ff. de verbo. obli. ⁊ notatur in. d. l. ita stipulatus ⁊ hoc est de mente Bar. in. l. pecuniam in vltimis verbis. ff. si cer. pet. ⁊ multum placet nec tunc diceretur. l. fi. imposita verbis quia quādo tollitur ope exceptionis non intelligitur tolli nisi oppōatur per not. in. l. cum qui. §. qui ita. ff. de verbo. obliga. vbi autem non sumus in tali casu vt pactum nudum non posset parere exceptionem vt quia subiecta materia hoc non patitur prout est quādo plus promittit in secūda obligatione q̄ in prima tunc habebit locum cōmūis opinio ꝙ nullo modo fiat nouatio ⁊ quis sit effectus infra dicetur ⁊ i hac materia etiā sunt ponderanda verba Bal. in. d. l. j. in. ij. q. C. de his que pe. no. dum distinguit ꝙ quedā est plena nouatio sicut illa que fit ope exceptionis quedam plenior sicut illa que fit ipso iure quedam plenissima sicut illa que fit in vltimis volūtatibus ⁊ que fit velit quis vel nolit ⁊ lz Bal. hoc vltimum non sequatur tñ hec multum cōferūt ad intellectū materie.

¶ An autem ex prorogatione termini inducatur nouatio Bar. in. l. pe. ff. d̄ preto. sti. ⁊ late. d. preceptor meus in. l. lecta. ff. si cer. pet. post alios ⁊ dixit Bal. in. l. j. C. de his que pe. no. in. x. q. ꝙ prorogatio termini prefixi in dispositiōe penali prorogat penam non autem absorbet seu tollit an ex detractione termini Bar. in. d. l. valerianus. ff. de preto. stip. Bald. in. l. rescripto. §. si pacto. ff. de pactis vltima colum.

¶ Ceterum materia nouationis per modū summe ponitur per Bal. in. l. rescripto. §. si pacto vl. col. ff. de pactis qui vided⁹ ē oīno ad āpliatōez ⁊ supplemētū eorū q̄ supra dcā sunt.

¶ Effectus autem ꝙ fiat reformatio prioris contractus aut nouatio est multiplex secundum doct. in. d. l. iurisgentium. §. adeo. ff. de pact. ⁊ in locis. j. allegandis primo vt sciamus ex qua actione agere quia si inducta est reformatio totalis dispositionis agemus ex secundo contractu nō ex primo alias autem si non tolleretur ex toto ageretur ex primo secūdum formam secundi vt declarat Cy. in. l. pacta nouissima vbi ēt Bal. in vlt. col. C. de pactis ⁊ hoc quo ad reformationē. In nouatione autē vbi non fieret cōcurreret duplex actio scilz ex primo ⁊ secundo contractu vt notat in. d. l. qui vsumfruc. vbi glo. ⁊ in. l. qui bis idem ⁊ in. d. l. si diuortio ⁊ in. d. l. scire debemus in prin. ff. de verbo. obliga. ⁊ notatur in. l. secūda. ff. de noua. ⁊ in. l. singularia. ff. si cer. peta. ⁊ in. d. §. preterea insti. qui. mo. tol. oblig. quod non caret emolumento quia interest nr̄a habere plures actiones iuxta. l. qui duos. ff. de libe. leg. ⁊ ea que habentur in. l. si actor ⁊ in. l. si duo patrōi §. idem iulianus. ff. de iureiu. ⁊ ideo ex pacto continente idē quod ius cōmune noua dari potest actio vt per Bart. in. l. non impossibile vbi alij. ff. de pactis licet Bar. in. l. sicuti. §. si. ff. si serui. ven. dicat illud non valere. Et iste due actiones oriuntur nisi sequens pactū vel obligatio ex interuallo sint nuda quia pactum nudum ex īteruallo appositum nō nouat precedentem obligationem nec est potens ad agendum vt dixit Bal. in. d. l. rescripto. §. si pacto. ff. de pactis cum quo transit Alex. in. l. si vnus. §. pactus ne peteret vbi alij. ff. de pactis ⁊ in. l. j. ff. de noua. in addi. ⁊ in. d. consi. xiij. versic. secundo respon. secundo volu. per. l. si ex precio. C. si cer. pet. vbi Bar. quod qualiter sit intelligendum dixi supra proxi. Et declarando Barto. in. l. pecuniam in fi. commen. ff. si cer. pe. Et hoc ꝙ pactum nudum non sit potens ad agendū nec ad nouandum recipit plures limit. vt per cano. ⁊ feli. in c. j. d̄ pactis ⁊ p do. Bapt. d̄ Sācto se. i tract. d̄ pactis pe. q.

¶ Item est vtilitas propter fideiussores datos quia si recessum est a primo cōtractu fideiussores prius dati liberantur l. si cū heredes. C. loca. ⁊. l. nouatiōe. ff. de noua. notat Bar. in. l. pe. ff. de preto. sti. in fi. cōm. de quo etiam per Bald. in d. l. pacta nouissima pe. ⁊ vl. col. facit quia fideiussores dati ad tempus liberantur prorogato termino solutioni vel obligationi prefixo secus si sint simpliciter dati sm Bal. Ang. Alex. ⁊ modernos in. l. si vnus. §. j. ff. de pact. ⁊ Bar. l. l. lucius la. ij. §. paulus vbi hoc limitat. ff. de fideiuss. ⁊ cīo. in. c. constitutis eo titulo.

¶ Item est vtilitas sm Albe. de ro. Bald. Ang. Pau. de cast. ⁊ Alex. in. d. §. adeo cū concor. ibi allegatis vt sciamus ex quo contractu soluatur gabella quod potest prodesse quia si augeatur precium ex secūdo contractu maior soluetur gabella ⁊ econtra si minuatur minor soluetur quod secundum Bal. in. d. l. pacta conuenta quā legit post. d. §. adeo ⁊ ful. ac Alex. in. d. §. adeo procedit quādo incontinenti reformatus fuit primus contractus quasi tunc non habuerit esse. l. non ad ea. ff. de condi. ⁊ demon. nō si ex interuallo quia vterque cōtractus habuit proprium ⁊ verum esse ex vtroque soluetur gabella cūius primus tollatur seu nouetur lz enim tolli possit quo ad contrahētes tamē quo ad ius fisci ⁊ tertij tolli nō potest vt declarat Pau. de ca. l. d. §. adeo ⁊ supra dixi vult Bal. in. l. si constante. C. de dona. ante nupt.

¶ Item est vtilitas si secūdo contractui dominus directus non consensisset ⁊ esset contractus vēditionis vel alienationis prohibite fieri per emphiteotam sine domini cōsensu quia tūc caderet res i cōmissum secūdum Albe. l. d. §. adeo quod vt dictum fuit est intelligēdū nisi statim reformatus fuisset

contractus ⁊ dominus consensisset reformationi ⁊ quomodo dicatur statim dixi supra post no. p Bar. i. l. i bonefidei. C. d pactis ⁊ Alex. l. d. § adeo ⁊ doc. l. d. l. lecta. ff. si cer. pe.

¶ Item potest esse utilitas circa reformationem an primo contractum sit ex toto derogatum an vero sit reformatus taliter q insit secundo cõtractui quia primo casu clausule existentes in primo instrumento non intelligentur reperite in secundo alias secus vt pulchre ⁊ subtiliter examinat Fran. de are. in cons. xxj. incip. si diligenter vbi post Bar. in. d. §. adeo examinat in ⁊ qñ primus cõtractus videatur inesse in reformato de quo dixi supra ⁊ no. Bal. in. d. l. pacta nouissima vltima col. vbi dicit iter cetera q diuersitas qualitatis superaddite respicit totum contractum ⁊ illum ex toto diuersificat. l. i. §. cum adicit ⁊ quod notat in. §. si stipulanti per Bar. ff. de verbo. obliga. subdens q augumentum vel diminutio partis respicit tantum partem quod est contra d. §. adeo ⁊ l. pacta conuenta. ff. de contrahen. empt. nisi qñ secundus contractus ita cõcipitur q primus ei inest vt per Bar. in. d. §. adeo ⁊ Aret. in loco preallegato ⁊ supra dixi in prin. huius materie predicta tamen sunt declaranda iuxta ea que dixit Bart. in. l. aliam. ff. de noua in fin.

¶ Alias vtilitates qñ dicat vna dispositio vel plures ponunt Bar. ⁊ doct. in. d. l. scire debemus in princ. ff. de verb. obli. ad quorum dicta me remitto iunctis vtilitatibus que plene tangunt per discursum titulorũ in materia nouatõis.

¶ Et est pro intelligentia predictorum sciendum q Bal. ⁊ doct. in. d. §. adeo vbi etiam Alex. faciunt differentiã inter reformare ⁊ renouare contractum per tex. in. d. §. adeo dicentes q reformatio non dicit nisi eodem seu priore manente ẽcti taliter q primus insit secundo renouatio autem secundum eos dĩ si prior contractus nouetur ⁊ ex toto tollatur per secũdum. nam sm veritatem dicendum videtur q reformatio sit vbicunq factum sub vna forma fit sub alia ⁊ tunc potest prior obligatio ex voluntate partiũ durare vt dixi in principio huius materie versicu. Item predicta scilicet ligi debent ⁊c. vel prior perimi ⁊ alia subrogari ⁊ primo casu dicitur reformatio ex eo q nova forma datur simile patet in. l. vectigalia in prin. cũ glo. ff. de publi. vbi vectigal. dicitur reformari quãdo solita prestatio mutatur simile patet in. l. interloquutio. C. de infa. vbi ex mutatione morum in homine dicitur reformatio ad idem facit. c. qualiter ⁊ quãdo el. j. de accu. vbi ecclesia dicitur in capite ⁊ membris reformari absq eo q ipsa ecclesia seu subiectum mutetur sic ⁊ in. c. tuam de eta. ⁊ qua. vbi status monasterij mutatur manente monasterio in regula. ¶ Secundo casu quando primus contractus non inest secũdo quia primus perit ⁊ alius subrogatur tunc bene dicitur nouatio seu renouatio ⁊ hoc secundo casu arbitror largo sumpto vocabulo ⁊ forsitan nõ improprie. quia noua forma dat nouum esse vt dixi in prin. huius materie ⁊ latius alibi dicã deo dante posse dici q renouatum etiam dicatur reformatum ita q terminus reformare sit generalis. vt pz in. l. j. C. si de mo. pos. fue. ap. cum glo. vbi dicitur de possessione p iudicem reformanda ⁊ glo. exponit confirmando possessionem quam quis habet vel illam auferendo habenti ⁊ sic nouiter alteri dando idem pz in. l. absentẽ in fi. cum gl. C. de accusa. vbi iudex inferior sententiam inferioris nullam declarando seu cassando dicitur reformare notat Bald. i. l. j. §. vbi autem in fi. cõmen. C. de cadu. tol. dicens q sententia quando cassatur dicitur reformari. ⁊ q reformari aliquid dicatur quãdo pro parte remanet ⁊ pro parte tollitur mutatur vel emendatur est tex. cum glo. in verbo reformandum in. c. statutum in prin. de rescri. in. vj. ⁊ pro tanto dicendum puto q si reformatio capiatur pro obiecto contrario ad renouationẽ procedat distinctio predicta seu differentia alias nõ prout in simili dicimus in adoptione ⁊ arrogatione per text. nota. in proposito in. l. j. cum glo. ff. de adopt. ⁊ prout dicimus in agnatione ⁊ cognatione. §. sunt autem insti. de leg. agna. tutel. cũ glo. ⁊ l. sunt autem cum glo. ff. eo. titu. per predicta pz. ⁊ per tex. in. d. §. adeo q non est tuta decisio ro. ⁊ sequatium in. d. l. vectigalia q habentes potestatem reformandi statuta non possunt illis addere vel minuere quia hoc credo verum extra materiam tactam a statuto puta si statutum nihil dicat de furtis ⁊ isti vellint disponere q fures vsq ad certam summam fustigentur. Sed si vellint mitigare summam a statuto prefixam vsq ad quam fur potest suspendi vel illam augere aut minuere credo q possent quãdo talis facultas fuisset apud dantes ipsis potestatem.

¶ Postremo predicta conclusio quod ex augumento superaddito inducatur noua dispositio procedit etiam in vltimis voluntatibus si ex alia dispositione fiat augumentum vt quia cum legassem. x. legez quindecim inclusis dictis. x. quia tũc erit primum legatum nouatum ⁊ reformatũ secundũ Bar. in. l. cum centum. ff. de addi. leg. vbi dicit hoc verum quando expresse apparet q testator voluerit primam summaz in posteriorem includi. Indubio autez siue ex eadẽ scriptura siue ex interuallo ⁊ in diuersis scripturis reperiantur talia legata facta censebuntur due summe vt ibi per eum aliud est secundum Alex. in. l. plane. §. si eadẽ secunda col. ff. de leg. j. si alicui legetur pars fundi ⁊ demum totus fundus quia in secundo legato comprehenditur pars fundi primo legata etiam in dubio cõtra in summis in dubio censentur diuerse summe ratio de se patet quia in legato fundi apparet de idẽptitate q pars que fuit primo legata sit eadem que in secundo legato continetur. non sic in summis ⁊ hoc est de mẽte glo. Bar. ⁊ doct. in. l. meuius. §. cum. ff. de lega. ij. circa quam materiaz ad ibi notata me remitto: vbi patet quid iuris sit in secundo legato minus q̃ in primo contineatur de quo in. l. iij. §. cum ticio. ff. de adi. leg. per Bar. ⁊ doct. in. l. triticum. ff. de verbo. obli. ⁊ late per Alex. cons. iiij. incipi. circa primuz prima ⁊ ij. col. j. vol. ⁊ pro predictis facit quod dixit Bal. in. l. j. in secunda ⁊. xv. q. C. de his que pe. no. vbi vult q in vltimis voluntatibus fiat nouatio formalis quando testator mutauit substantiam preambule dispositionis. Item materialis si mutauit rem vel quãtitatem. Item temporalis vt no. in. l. talis scriptura de dona. nam ex his in vltimis voluntatibus fit nouatio ⁊ secundum Bal. ibi in secũda. q. facilius fit nouatio in vltimis voluntatibus quia si legem centum ⁊ casu quo infra certum tempus non det legẽ fundum lapso tempore fit transfusio legati in penam. l. j. §. Item si ita. ff. ad. l. fal. cum ibi notatis. l. j. cũ ibi notatis. ff. de penu. leg. Et hoc vbi augumentum fit nulla persona interposita quod si plus vel minus legetur interposita aliqua persona est materia. l. cum qd. C. de lega. ⁊ l. si alij. ff. de vsufru. leg. ⁊ in. l. quid ergo la. j. in prin. ff. de lega. j. ⁊ l. translatio ⁊ per totum cum concor. ff. de adi. leg. vbi patet an ⁊ quomodo interuentus noue persone in vltimis volũtatibus inducat ademptionẽ vel translationẽ ⁊ est regulare q per adiectionem noue psone inducat noua dispositio vt per Ange. Imo. ⁊ cõiter doct. in. l. scire debemus in prin. vbi Alexã. in vltimo no. ff. de verb. obli. Si aũt in accidentalibus fiat additio vtq: relicto simpliciter addatur cõdõ sine dubio fit reformatio ac nouatio ⁊ primũ legatum ãnullatur si fiat ex interuallo. d. l. cũ centum ⁊ idem econtra vt ibi ⁊. l. iij. §. cõdõ ff. de adi. leg. que loquitur in ademptione cõdõnis ⁊ hoc est qd dixit Bal. in. l. iurisgentium. §. quinimo. viij. col. ver. iuxta pdicta. ff. de pactis q in vltimis volũtatibus facilius fit nouatio cũ dependeant a voluntate vnius q̃ in cõtractibus quod ẽt dixit Bal. in. d. l. j. in secunda ⁊. xv. q. C. de his q̃ pe. noie de quo ẽt in proposito conditionis adiecte vel adempte per Bar. ⁊ alios in. l. pecuniam. ff. si cer. peta. ⁊ p Bar. in. l. quibus diebus. §. quidam ticio. ff. de condi. ⁊ demõ. vbi tradũt differentiã inter contractus ⁊ vltimas voluntates dicentes q in vltimis voluntatibus adiectio cõditionis regulariter facit puram dispositionẽ cõditionalẽ ⁊ in contractibus illam sub conditione resoluit quod qualiter sit intelligendũ in cõtractibus dixi supra. e. post dñum prece. meum ⁊ doct. in. l. lecta. ff. si cer. pet. de quo habetur per glo. ⁊ Bart. in. l. ij. ff. de in. di. adie. p Bart. l. l. obligationũ fere. §. cõdõ. ff. de ac. ⁊ ob. p nellũ i tracta. banni. in. lectis. q. iij. ptis secundi tpis ⁊ in. j. q. prime partis tertij tpis vbi pz qd in iudicijs ⁊ dispositione. l. nut statuti ⁊ sm predicta est intelligenda glo. in. l. pacta cõuenta. ff. de cõtrahen. empt. dũ equiparat quoad nouationẽ seu renouatiõ ẽ contractus ⁊ vltimas voluntates vt ẽt ibi declarat Ful. Est tñ aduertẽdum q si cõdõ adijciat in eadẽ scriptura lz ex interuallo vt quia relictũ pure statim vel diuertẽdo ad alia demũ sub cõdõne relinquã nõ cẽsebit inducta nouatio seu reformatio nisi sz relictũ fiat sub cõmemoratione primi puta. x. q̃ prio relicq pure relinquo sub condõne ⁊ eo modo quo non sit secundum sub cõmemoratione primi erit duplex legatum eiusdem rei quia poterit peti vel ex pura vel ex conditionali dispositione. l. non ad ea. ff. de condi. ⁊ demon.

⁊ demon.⁊ que sit vtilitas in tali electione declaratur ibi p glo.⁊ scribentes ⁊ alias vtilitates ꝙ sit vna dispositio vel plures dixi supra ⁊ notatur per Bar.⁊ alios in.l.scire debemus in princip.ff.de verbo.obliga.

¶ Et ꝙ vltima contraria derogent prioribus non tantū in vltimis voluntatibus scilicet quatenus ⁊ in quātum prioribus contrariantur iuxta.l.in legatis cum ibi notatis.ff.de leg.j.sed etiam in quibuscunq; alijs dispositionibus traduntur late exempla per ambos preceptores meos dños Jaso.⁊ Lanzelotū i.d.l.pacta nouissima.C.d pactis q̄ñ trāscribo.

¶ An autem augumentum vel adiectio pene vel prouisionis hominis tollat penam vel prouisionē legis notant Cy.⁊ moderni in.l.ij.C.de iure emphi.vbi Bald. in proposito format pulchram q̄ōnem de qua dicam in sequenti conclusione circa scđam colum.⁊ in versicu.seq.

¶ Quid autem operetur dispositio de eadem re sepius facta vel a iure vel ab hoie dicet in seq.conclu.prin.vz in.iiij.

¶ Postremo est aduertendum ꝙ quandoq; augumentum vel adiectio fit in eodem contractu vno contextu ⁊ per alteram partium.Et vt si locem pro quinq; ⁊ tu promittas.x.vel si stipuler quinq; ⁊ tu promittas.x.vel si stipuler stichum tu promittas stichum ⁊ pāphilum aut stichuz vel pamphilum ⁊ non est proprie augumentum nec materia augumēti ⁊ est distinguendum vt p Bart.in.l.j.§.si.in.d.l.j.§.si stipularer.⁊.l.si tibi.x.loca.

Quinta subalterna

Fieri potest conclusio ad hanc tertiam principalem ꝙ ex secunda dispositione continente qđ omnino diuersum a prima vere vel presumptiue prima non tollatur vel nouetur ⁊ dicitur omnino diuersum quando nō est de tantūdem pluri vel minori.l.fundum cornelianum.ff.de nova.Bar.in.l.pe.ff.de preto.stip.cum concor.quod procedit in dubio scilicet quando non apparet ꝙ prima dispositio ⁊ res in secundam transfondatur per ibi notat ⁊ in.l.cuz centum ⁊ in.l.j.§.cum ticio.ff.de adi.lega.⁊ ad hoc faciunt nota.in.l.plane.§.si eadem.ff.de leg.j.cum concor.supra in preceden.subalterna conclusione allegatis in vltima colū.dum tangitur an legatum consimilis summe sepius factum censeatur de eadem vel diuersa summa factum.An autē ex adiectione pene precedens obligatio nouetur tradit Bar.in.d.l.pe.ff.de preto.sti.⁊ in.l.ita stipulatus vbi plene scribentes.ff.de verbo.obliga.cum concor. allegatis in prece.membro versi.⁊ quia dixi ⁊ pro complemento huius versic.videatur quod dixi in precedenti subalterna conclusione in fine ibi an autem ⁊c.vbi tetigi an augumētum vel adiectio pene vel prouisionis hoīs tollat penā vel prouisionē legis.

Quarta conclusio

Principalis sit.Qđ nihil aditum tale faciat desinere rem esse talez ⁊ ꝙ idēptitas rei ⁊ forme facit vt quid sit idem in substantia licet secundum phm additum tale faciat esse magis tale ⁊ de his patet exemplum in naturalibus incrementis vt in homine qui ab infantia augetur ⁊ crescit ⁊ semper remanet idem homo licet fiat maior.l.proponebatur in si.ff.de iudi.Idē in populo grege ⁊ similibus d.l.proponebatur.Idem in arbore ⁊ cucurbita nisi quando arbor ita tenera ē vt loco herbe sit.l.certe.ff.arbo.fur.ces.cum.l.prece.Idem patet i aquis ⁊ fluminibus.l.quominus ff.de flu.vbi ex vno flumine non nauigabili fit aliud nauigabile vt videmus in pado ⁊ tanagro qui in partibus istis sumunt principium ⁊ ex superuenientia aquarum sumunt augumentum ⁊ fiunt nauigabilia proprio nomine retēto ⁊ subiecto non mutato vel essentia aut substantia quousq; intrāt maiorem aquam.Et dicuntur semper.Idem flumine nō obstante augumento ex maiori inundatione superueniente ⁊ est effectus secundum Bal.in.l.ij.xviij.col.versi.sed nunqđ possessio.C.de confes.quia per maiorem inundationem nō amittitur possessio aque sicut territorij quia nihil additum tale facit desinere rem esse talem per quam rationem patet ꝙ pariter non desino possidere terram si ei crusta superadatur ⁊ applicetur secundum Bald.ibidem.

¶ Idem patet in adiectione facta hominis ministerio pter naturam vt in collegio aucto.vel si in ciuitatem istā Asten.venerint plures exteri ad habitandum quia dicitur eadem ciuitas.d.l.proponebatur ⁊.l.sicut.§.si.ff.quod cuiusq; vniuo.⁊ pz i ciuitate ampliata que vltra muros veteres habet muros nouos maioris capacitatis vel i villa ampliata fossis vel palengatis prout est villa noua nostri dominij astensis quia illud superadditum dicitur eadem ciuitas vel villa ⁊ omne quod comprehenditur intra illud augumētum nouorum menium vel fossatorū dicitur ciuitas asten.⁊ villanoua re ⁊ iuris effectu non autem quod cōprehenditur intra menia antiqua solūmodo vt per Bar.in.l.ij.ff.de verbo.signi.cum concor.⁊ idem patet ex no.per Innoc.⁊ doct.in.c.j.de conse.ecclesie vel alta.dum volunt ꝙ si augumentum factū altari non sit tale aut tantum quod mutet eius formam non pereat nec tollatur consecratio ita ꝙ sit facienda conclusio ꝙ augumenta substantie ⁊ diminutiones que formam non tollunt nec immutant non faciant rem differre spē vt dixi in preceden.conclusione quod quātum ad diminutionem maxime procedit si maior pars remaneat per no.in.d.c.j.dum dicunt si maior pars mēse remaneat ⁊c.facit quod dicimus de pena aucta vt sit pena eiusdem delicti distinguendo vt p Bar.⁊ Imol.in.l.ij.ff.de publi.iudi.⁊ per Bart.⁊ doct.in l.i.ff.de in li.iur.iuxta illum tex.quod prodest propter fideiussores datos an teneantur ad penam auctam vel si adsit vnum statutum ꝙ per negatiōem pena augeatur ⁊ aliud ꝙ nisi quis soluerit penam infra decē dies alicuius delicti amputetur ei manus an si soluta sit pena principalis ⁊ nō pena augumentata liberetur a pena manus de quo ibi per doct.

¶ Pro hac conclusione facit quod dicimus de expressiōe eius quod tacite inest vt si vniformiter exprimatur nihil operetur secus si disformiter.l.iij.cum ibi notatis per Barto.⁊ doct.ff.de lega.j.iunctis hijs que dixit panor in.c.cum dilecta pe.col.de rescri.post Inno.i.c.prudētiaz de offi.deleg.⁊ panor.in.c.cām que cum concor.ibi per do.Feli.allegatis in.iiij.col.de re.iudi.vbi dicunt ꝙ quādo in cōmissione hominis que fit etiam non ordinario exprimitur id quod de iure cōi inest non dicitur noua forma nec si tūc cōmissio fiat ordinario dicitur alterari iurisditio taliter ꝙ de ordinario necessario fiat delegatus licet bene verum sit ꝙ si cōmissio fiat ordinario acumulet iurisditio delegata ordinarie ita ꝙ possit ex qua malit procedere secūdum cōem sniam traditam in c.cum ex officij vbi late moderni de prescrip.d qua materia late traditur i.c.licet de offi.ordi.⁊ in.l.⁊ si pretor.ff.de offi.eius cui mā.est iuris.Et late per alber.Bald.Ang.Fulgo.Pau.de ca.⁊ modernos in.l.ius ciuile.ff.d insti.⁊ iure.⁊ qs effectus differentie insurgat an quis sit vel procedat vt delegatus an vt ordinarius traditur in.d.c.lz ⁊ in.d.l ius ciuile vbi late.d.preceptor meus do.Jason.⁊ dixi in prece.conclusione princip.in quarta subalterna secunda colum.

¶ Pro hac cōclusione ēt facit quia dispositio de eadem re sepius facta habetur pro vnica dispositione ita vt sequens non nouet precedentem vt pz in ꝯtribus in.l.qui bis idem ⁊ in.l.scire debemus in princ.ff.de verbo.oblig.cum concor.⁊ in vltimis voluntatibus in.l.plane.§.i.ff.de lega.i.⁊ in.l.cuz qđ.§.fi.C.eo.⁊ in.l.meuius.§.cū qui ⁊ ibi no.ff.de leg.ij.⁊.l.l.quinquaginta.ff.de proba.⁊ in.l.cum cētum.ff.de addi.leg.cū ibi notatis ⁊ si similis summa pluries promittatur puta si quis sepe promittat.x.vel leget an intelligatur de eadē summa vel re notatur in.d.l.scire debemus in prin.⁊ in.d.l.plane.§.j.⁊ in.d.l.cum centum ⁊ in.d.l.meuius.§.cū q cū ꝯcor.⁊ si quis sepius idē in iudicio petat nō dicit cumulatio actionum sed reiteratio seu geminatio q̄ non pōt fieri sm Bal.in l.edita in.xiiij.col.versi.nunc ad materiā.C.de edēdo.Quid autem sit in sepius appellante traditur in.l.si qs libellos.C.de appel.⁊ qđ in sepe interpellante in.l.mora.ff.de vsur.⁊ de his ⁊ alijs esset dicēdū in materia geminatiōis ⁊ reiterationis ⁊ multa ponūtur p Bar.Alex.⁊ modernos in.l.cum procurator.§.j.ff.de op.no.nun.vbi de pdictis de sepe nūciāte ⁊ de multis alijs an per sm actū consimilē videat̄ n primo recessum ⁊ ad pdicta ꝯferūt no.p Bal.in.l.si ita scriptū la.ij.in prin.ff.hr.insti.p illū tex.q vult ꝙ ex duabus dispositionibus per testatorem circa idem factis plenior sit seruādu ex quo isert ad plura mādata facta ab eodē ⁊ ad plura arbitria eisdē sepiꝰ ꝯcessa vt pleniora sint attēdēda et plenioribus sit vtēdum nisi constet de animo corrigēdi ⁊ idem dicat de pluribus statutis circa idē factis de quo dicā i libro de legibus ꝯstōnibꝰ ⁊ statutis loco suo ⁊ terminꝰ iuris assignatus a iudice nihilominus cēset legalior vbi ē dr ia iter dispōnē legis ⁊ iudicis vt i purgatiōe more hētur p legali vt p Bart.⁊ do.meū Jas.i.l.si arrogat ⁊ isi.cōm.ff.d adop.⁊ Alex.post alios i.l.iij.ff.de le.j.vbi tradūt qđ i arbitro talē terminū assignite.

¶ Pro predicta conclusione et facit quod dicunt Bal. et Paul. de cast. in. d. l. ius ciuile. ff. de iust. et iur. q si statutu disponat illud idem quod ius commune nihil addendo minuendo vel inmutando dicetur ius cōmune et non municipale et erit large et stricte interpretandū secundum q inea materia ius cōmune interpretari debet quia ius regulariter statuta sint stricte interpretanda quod etiam confert ad actionem vt sciamus ex qua actione agendū sit vel inducta a iure cōmuni vel ex lege vt dixi in preceden. cōclusione. Sic et ius pretorium vbi nihil addit vel detrahit iuri ciuili dicitur viua vox iuris ciuilis. Et iuris ciuilis recitatio. l. ius autem ciuile. §. i. cum. l. seq. ff. de iusti. et iu. et habetur in. §. quos autē insti. de bono. pos. quod est intelligendum secundum qd vt dicam. J. in quinta limitatiōe. Idem est de iure canonico disponente illud idem quod ius ciuile iuxta glo. et no. in. c. cōsultatiōi de tem. ordi. que materia late examinatur p Bar. in. l. j. in princi. ff. ad. l. fal. vbi Bar. aliter tenuit de quo per Jo. an. et cano. in. c. j. de consti. in. vj. et per cano. in. c. j. de rescri. vbi do. Feli. tenet contra Bar. vbi sup: a sequendo hāc opinionē et bene cum. xij. lim. notat mateē. in notabili suo lxxxiij. inci. no. q Bart. Fran. de are. in consi. xx. incipiente in qōne pen. colū. quod facit vt sciamus an sublato iure cōi censeatur sublatum statutum illi cōforme vt in. d. c. j. de cōsti. et de rescrip. Quid autem de pacto continente illud idē quod ius cōmune notat Bart. in. d. l. j. in prin. et in. l. sicuti §. si. ff. si serui. ven. et in. l. non impossibile vbi alij. ff. de pact. vbi prima facie videtur esse ꝯtrius et dicam infra in. v. limi. Et si statutum imponat eādem penam quam ius cōmune an aliquid operetur notant Bal. in. l. j. ff. de insa. et dependet a predictis. Et de ꝯsuetudine seu obseruantia eius qd ius cōmune disponit vt non dicatur in dubio consuetudo notat Feli. in. d. c. j. in fi. cōmen. de rescri. et Jmo. ante eum in. d. l. j. in prin. ff. ad leg. fal. limitando vt per eos. Et de predictis etiam tangit do. Jas. in. l. si donaturus in princ. ff. de condi. ob cau. vbi ēt dicit de pacto continente idem quod ius commune vbi declarat quando possit aliquid vltra ius cōe operari et quo limitatio ad hanc materiam elici potest. Quid autem si legetur illud quod ex statuto debetur an valeat legatum Angel. et doct. ibi cōiter scribentes post eum in. l. si creditori. ff. de leg. j. tenent q sic quando est statutum marchionis vel comitis quod non dicitur ius cōmune quia incipit deberi ex noua prouisione et censura secus si esset debitum ex iure cōi quia legatum rei alias debite quando nullā affert vtilitatem non valet eiio q interfit nostra plures habere actiones. d. l. si creditori cum ibi notatis et propterea p tali legato non debet solui gabella soluenda vigore statuti p legatis per no. per Bald. et Ange. in. l. si seruo per illum tex. ff. de here. insti. et per Bar. in. l. j. per illum tex. C. de impo. luc. descri. li. x.

¶ Pro predicta conclusione etiam facit quod dixit Bart. in. l. valerianus vltima col. ff. de fideiuss. et Bald. in. l. rescripto. §. si pacto vltima colū. ff. de pactis de eo qui dedit fideiussores vt alios dando non videatur primos liberare. nam nihil additum tale facit desinere rem esse talem quod facit ad illum qui respondit inquisitioni et dedit fideiussores et demum iterato respondit et dedit alios fideiussores an primi videantur liberati declarando vt ibi per Bar. et per Pau. de cast. in. l. iiij. §. si ex conuentiōe cum concor. ff. de re. iud. An aūt interuentu noue persone prior obligatio nouetur p secundam tantūdem seu idem continētem vltra predicta hec traditur in. l. singularia. ff. si cer. peta. Et per Bart. in. l. predia prima col. ff. de act. empt. et late per Alexan. consi. x. incipiente visis dispositionibus secūdo vol. Et an per adiectionem tertij dicatur nouum compromissum Bart. in. l. si dominium. ff. de furtis vbi declarat quis effectus insurgat si sit nouum dicens q poterunt procedere aliter q̄ procedere cepissent puta si primo de iure procedere cepērunt et hoc ibi tangit Bart. per illum tex. dum vult q interuentu noui dñi et ex noua ꝯtrectatione nouum furtū et noua nascat actio.

¶ Facit ad predicta quod dixit Bald. in. l. secunda. C. de iure emphi. q augumentatio seu adiectio pene facta et prouisione hominis non tollit prouisionem legis vt quia statutum disponat q nisi quis īfra certum tempus soluat ponatur in carcerem. Et sit factum pactum inter cōtrahentes q si nō fiat infra tempus solutio pars debitrix teneatur ad duplum. nam nō eo minus cessabit prouisio statuti q possit debitor incarcerari quia illud venit augumētatiue secus dicit Bal. si veniret detractiue seu diminutiue aut aduersatiue. l. pacisci. ff. de pactis de qua materia an ꝓuisio hominis tollat prouisionem. l. tradit pulchre Cy. i. d. l. ij. Et ibi late. d. preceptor meus do. Ja. or. in. xcij. questione in. xxxiij. colū. secundum primam impressionem.

¶ Facit etiam quod dicimus de prorogatione termini vt non liberet fideiussores simpliciter datos. Secus sit in fideiussoribus ad tempus datis secundum Bald. Ang. Alex. et modernos in. l. si vnus. §. j. ff. de pactis et Bart. limitantem in. l. lucius la. ij. §. paulus. ff. de fideius. et cano. in. c. constitutus de fideius. facit. l. si cum hermes. C. loca. et. l. Item queritur. §. qui impleto. ff. e. et dixit Bal. in. l. j. in. x. questiōe. C. de his que pe. no. q ꝓrogatio termini prefixi in dispositione penali prorogat penam non autem tollit vel absorbet et dixit Bal. in. l. labeo. §. j. ff. de arbi. q per appositionem termini non videtur recessum a forma. l. generali An autem et quando prorogatio inducat nouationem et itelligatur facta cum repetitione qualitatum precedentium traditur in. l. lecta vbi latissime do. preceptor meus do. Jason. ff. si cer. pe. ad cuius scripta me remitto nec non ad ea que dixit Feli. in c. j. secūda et tertia col. de iureiu. vbi late tangit an prorogatio terminum facta illi qui tenetur soluere. J. certum tempus sub pena excōmunicationis aut sub vinculo iuramēti faciat a iuramento recedi vel ab excōmunicatione an vero intelligatur facta cum suis qualitatibus.

¶ Circa quod est aduertendum ad id quod notant Bart. et doct. in. l. non solum. §. sed vt probari. ff. de ope. no. nun. dū dicunt q tempus et locus quādoq̄ faciunt rem differre spē. Et dixi in preceden. conclusione quia non loquuntur in materia prorogationis.

¶ Item est aduertendum ad id quod dixit Bal. in. l. si constante. C. de dona. ante nup. dum dixit q officium prorogatum dicitur nouum officium quod est intelligendum iuxta no. per Bar. et doct. in. l. dies cautioni in prin. ff. de dā. infec. vbi de hoc et per Bal. in. l. si a te. C. de pac. inter emp. et vē. et vtrobiq̄ traditur materia an prorogans dicatur nouare seu nouam rem facere in quauis materia an vero sint diuersa ꝓrogatio seu protellatio et renouatio et est materia. l. sed et si manente que. l. est in hac materia magistralis. ff. de pca. quā materiam vlterius non lꝫ examinare nec transcribere.

¶ Facit ad predicta quod dixit Bal. in. c. j. in fi. qui feu. da. pos. dum dicit q illud non dicitur feudum nouum quod venit ex causa veteri cum idēptitas rei et forme faciat vt qd sit idem in substantia cum secus sit vbi esset addita feudo noua forma vt per Bal. in. c. j. §. insuper in fi. cōmē. de probi. ali. feu. per fre. iunctis his que dixit ipse Bal. in. c. j. pe. colū. in tit. an agna. vel fi. defun. versi. demū querit et in. l. j. in secūda col. ff. de re. diui. vult Alberi. de ro. in dictionario i verbo nouum qui furatus est Oldr. consi. clxxviij. incip. quidaꝫ nobilis facit quod dixit Bal. in auct. defuncto prima colū. C. ad tertul. et glo. in. c. i. §. sciendū de feu. cogni. Et quod dixi in prin. huius conclu. post phum q additum tale facit reꝫ eē magis talem pōt exēplificari in pariete albo qui fit ex calce cādidiore magis albus et ex his pꝫ an addens dicat variare puta testes de quo dixi. J. in prece. conclu. in. iiij. subalterna versic. idem in indicijs in fine. Et dixit Alex. consi. lxx. incip. circa primū pen. col. primo vol. q licet augeaƚ canon. non dicitur noua concessio nec recedi ab antiqua facit gl. in c. generali in verbo de nouo vbi gemi. in. vij. col. de elec. in vj. et nō dicitur nouum quod fuit fm gemi. in. c. i. adfi. de excess. prela. declarando vt per Ang. Alex. et alios in princi. ff. nou. iunctis notatis in cle. ij. de testi. dum ibi traditur que dicantur noua capitula iunctis etiam his que habentur in c. ij. de feud. dum ibi traditur q infeudatio rei solite infeudari non dicitur nouum feudum de quo etiā dixi in prece. conclu. in quarta subalterna secunda colum. iunctis notatis in. c. cum accessissent per do. Feli. in pe. col. de cōsti. de quo etiam dicam in materia refectionis iunctis his que dixi in prece. conclu. in quarta subalterna versiculo secundo ad ec.

¶ Predicta conclusio limitatur: vt nō procedat vbi super additum est diuerse forme vel veterem formā immutat: q vel facit rem differre specie: et nō esse nec censeri talem qualis erat vel remanente prima dispositione aliam addit: ita q dicantur due essentie exēpluꝫ paret ex notatis in. d. c. j. §. consec. eccle. vel alta. dum ibi dicitur per Jnno. et doc. q si

augumētum

augmentum factũ altari: si tale seu tantum q̄ eius formã mutet perit eius consecratio: de quo dixi.s.e.conclusione in prin. Idem patet in eo.qd̃ ibidem subiunxi de expressione eius q̄ tacite inest si difformiter exprimatur: vt operet̃ lʒ alias si vniformiter exprimatur non operetur facit ad hoc: qd̃ dicam in materia refectionis: q̄ prohibitus facere non videatur prohibitus reficere qñ veterem formã non immutat alias sic facit.l.repeti.§.fi.ff.qui.mo.vsufr.amit. Ad hoc facit qd̃ dixit Bar.in.l.singularia.ff.si cer.pet.ꝛ Bal.in.l.rescripto.§.si pacto vlti.col.ff.de pac.ꝛ Bar.in.l.predia.j.col.ff.de act.emp.q̄ vbi super eodẽ facto ꝯcepte fuerunt ex interuallo due ꝯtrahendi forme oriũtur due obligationes: vt q: per stipulationem promittas mihi decem: que ex causa mutui: antea debebas naʒ prima obligatio nouatur: vt ibi. de qua materia latius dixi in precedenti conclu.in.xiij.sub alterna.versi.idem in ꝯtractibus per totũ. Et hoc est qd̃ dixit Imol.in.d.c.cũ ex officij de prescrip.q̄ qñ princeps rescribit ordinario illud idem: qd̃ ius cõmune ideo concurrit iurisdictio ordinaria ꝛ delegata: q: super eodem facto ordinarius habet collatam iurisdictioneʒ ex duplici dispositione ꝛ forma: vnã.s.a iure cõmuni: ꝛ s̃m iuris cõmunis formã: aliã a principe ꝛ specialem ac in speciali forma tanq̃ ex dispositione diuersa a dispositione ordinaria ꝛ iuris cõmunis: facit qd̃ dicam in.iij.limitatione in fin.ꝛ latius in.v. Et ideo Bal.in.l.ius ciuile.ff.de iusti.ꝛ iur.dixit q̄ additio mutat subiectũ necnon diminutio: vbi augetur ꝛ minuitur effect⁹. Et ad hoc plura adduci possent: que adduxi in precedenti conclu.de re ampliata in substantia ꝛ in qualitatibus substantialibus: vt desinat esse eadeʒ res alias secus. Et ibi qd si promissum vel legatũ pure promittatur vel legetur sub cõditione. Et quid si incõtinenti diuersificetur forma: ꝛ quid si ex interuallo.

Secundo Limitatur predicta cõclusio ratione alicuius extrinsece qualitatis vel potentie: vt in ꝯtractu metus initio: q: si cessante metu reiteretur ꝯtractus: prior metus purgatur licet dispositioni prime nihil addatur in substantia vel forma aut circa naturalia cõtractus vel aliter.l.ij.C.quod met.cau.

Tertio Limitatur quo ad effectuʒ qui attribuitur geminationibus que habent effectum maioris vehementie ꝛ plures alios effectus s̃m quos põt hec conclusio limitari iuxta nõ.in.l.ballista.ff.ad trebel.ꝛ late p Ro.in.l.si vero.§.de viro.ff.solu.ma.vbi cumulat effect⁹ geminationis: quos etiã cumulauit do.Anto.corse.in tractatu suo de geminatione inserto cũ trac.suo de regibus.

Quarto Limitatur in pacto nudo reiterato ꝛ repetito circa idem ꝯtractus vniformiter: q: parit actionem de cõsti.pecunia s̃m Bal.in.l.iurigentiuʒ.§.quinimmo.ff.de pactis Ang.in.l.si certis annis.C.eo.ti.ꝛ in.l.fi.C.ad.l.fal.Bal.in rub.C.de cõstit.pe.ꝛ Mateſ.in suo notabili.xxxv.cũ concor.ꝛ s̃m glo.Bar.Ang.ꝛ doc.in l.legitima.ff.de pactis: qñ debitum de iure cõmuni promittitur per pactũ nudum tale pactum producit actionem: q: vestitur legis auxilio: facit qd̃ dicam in seq.limi.in fi. Quid autem in pacto continente idem qd̃ ius cõmune dixi.s.eo.vbi est etiam limitatio.

Quinto Limitatur predicta conclusio: vt nõ procedat: quãdo per secundaʒ ꝛ consimilem dispositionẽ saltem in executione est aliter vel plenius prouisum ex natura rei: lʒ secunda dispositio sit simpliciter concepta.l.j.ff.de do.prele.§.j.ꝛ.§.scdã vxori insti.de leg.cuʒ glo.vbi legata dote debita ex ꝯtractu valet legatũ: qd̃ alias non valuisset: propterea q: ex sui natura plenius est legatum q̄ de dote actio cum legatum sit statim prestandum dos autẽ ex ꝯtractu prestatur iuxta.§.ex actio.C.d rei vxo.act. Et tũc admittitur cõcursus: q: interest nostra habere plures actiones.l.q duos.ff.de lib.leg. Et qd̃ habetur in.l.si actor.ff.d furtis.not.Bar.in.d.l.predia.j.col.ff.de act.emp. Ita q̄ dici possit q̄ qñ sunt diuersi modi agendi predicta cõclusio limitetur: q: idẽtitas rei ꝛ forme nõ facit censeri idẽ in substantia per ea que videmus in iure pretorio disponente idẽ qd̃ ius cõmune q: competunt remedia pretoria: que sunt diuersa a remedijs iuris ciuilis iuxta.§.quos aũt insti.de bo.pos.ꝛ not.at latissime in.l.certum.C.vnde cog.ꝛ p Bar.l.l.j.in prin.ff.ad.l.fal.cũ concor.de quibus p do.Feli.in.c.j.l pe.col.versi.limita.ꝛ.in.j.limitatione de rescrip.vbi sʒ ad statutũ episcopi disponens illud.ideʒ qd̃ ius cõmune vt nõ censeatur ius cõmune propter diuersitatem: que introducitur ex psona statuentis ꝛ diuersaʒ naturam remediorũ ꝛ effectuum ac actionũ facit: qd̃ dixi.s.in.j.limitatione ver.ꝛ hoc est.

¶ Et propterea pactũ cõtinens illud idem qd̃ ius cõmune valet ꝛ operat̃ effectum in modo agendi: vt p Bar.in.l.j.in prin.ff.ad.l.fal.per iura ibi p eum allegata cum concor.de quibus per do.preceptorem meum do.Iaso.in.l.si donaturus in princ.ff.de condi.ob causam iunctis his: que dixi in precedenti limitatione.

Sexto Limitatur p̃dicta ꝯclusio nisi ex cõceptione verborum vel mentis ꝯtrahentium appareat per secundã dispositionem prime consimilem fuisse a prima recessum per nõ.p Bar.in.d.l.valerianus in fi.cõmenti.ff.de preto.stip. Et clarius p Pau.de cast.in.l.iiij.§.si ex cõuentione.ff.de re iudi. Et solet notari in.l.qui bis idem.ff.de verb.oblig.ꝛ in.l.non ad ea cũ.ij.seq.ff.de ꝯdi.ꝛ demõ.ꝛ p do.Feli.in.c.j.pe.col.de rescrip.iunctis his que dixit circa fi.cõmenti.de consuetudine qd̃ prodest ad multa: vtʒ vt sciamus quo tempore inceperit currere p̃scriptio. Item ad gabellas ꝛ ad actiones: vt dixi.s.in.iij.conclusi.prin.in ver.effectus autem cũ.iii.seq.

Septimo Fallit in fideiussore plus ꝓmittente: q: illa adiectio viciat.l.grece.§.fideiussor.ff.de fideiuſ.ꝛ rõnem ponit ibi Bar. Et si mihi p̃miseris de quinq̃ tu respondẽas de decem aut de stibico: tu videas de stibico vel pamphilo: seu de stibico ꝛ pãphilo: vide disti. Bar.in.l.j.§.fi.in fi.cõmenti.ff.de verb.oblig.ꝛ.l.si tibi.ꝑ ff.loca.ac.l.j.§.si stipulanti.ff.de verb.oblig.

Alie Limitationes colligi possunt ex notatis in locis p̃dictis ꝛ ex limitationibus: quas ponit do.Feli.in.c.j.penul.ꝛ vlt.col.de rescrip.in illa materia an statutũ disponens illud: idem qd̃ ius cõmune dicatur statutum vel ius cõmune.

Quinta cõclusio prĩcipalis

fit: q̄ augmentum regulari debet s̃m naturã sui preexistentis seu eius cui accedit.l.etiam vbi Bart.Bal.ꝛ doc.C de iure dot.l.inter socerũ.§.cũ inter.ff.de pac.dota.l.si ex toto in prin.ꝛ.l.qd̃ in rerum.§.si quid post.ff.de leg.j.vbi idẽ iuris est in augmento dotis ꝛ rei legate: qd̃ est in ipsa dote ꝛ re legata: de quo augmento dotis.j.proxi.latius dicetur: facit.c.si quis de manso in fi.de ꝯtrouer.inue.in vsi.feu.vbi augmentum feudi reuertitur ad dñm sicut ipsuʒ feudum: facit: q: hypotecato fundo vel obligato grege augmentũ superueniens etiã remanet obligatum.l.si fundus in princ.vbi Bar.ꝛ Ang.ꝛ.l.grege in prin.cũ ibi notatis.ff.de pig.ꝛ.l.si conuenit in prin.ꝛ.§.j.ff.de pig.acti. Et ꝓpterea s̃m Ang.in.l.fructus.ff.de rei ven.aucto iure actoris augetur contra reum condẽnatio. Et actio etiam publiciana: que cõpetit ad rem aliquã competit etiam ad eius augmentũ.l.si ego.§.fi.ff.de public. Quid autem sit in partu dicitur ibi in.§.precedenti ꝛ nõ est materia nostra: ꝛ alluuio sequit̃ naturam ꝛ effectuʒ fundi.l.ergo.§.alluuio.ff.de acqui.re.do. Sic ꝛ exceptio rei iudicate que obstat quo ad reʒ aliquã obstat etiã ratione eius augmenti.l.si titio.§.j.ff.de vsufruc.l.egi.§.fi.ff.de excep.rei iud.vbi exceptio rei iudi.que competit contra agentem ad fundũ competit etiã contra agentem ad insulam illi fundo acquisitã seu ad adiectum p alluuionem taliter q̄ effectus ꝛ potentia sic etiam ad augmẽtum extenditur: ꝛ latius dicam.j.in.xiiii.conclu. Et iccirco pactũ hypoteca vel stipulatiõ apposita in dote intelligunt̃ in augmento dotis repetita.d.l.etiam vbi Bar.Bald.ꝛ doc.C.de iure do.ꝛ.d.l.inter socerũ.§.cũ inter vbi pulcher tex.ff.de pac.dota.ꝛ.l.si ꝯstante.§.pactus.C.de dona.ante nup.notat Ange.in.§.aliud in aut.de equa.dot.coll.viij.vbi dicit: q̄ illud priuilegiũ qd̃ conceditur doti trahitur ad eius augmentum faciendo regulã generalem q̄ omne priuilegium qd̃ conceditur principali trahitur ad eius augmentum de quo late dicam.j.in.ix.cõclu.prin.ꝛ s̃m Cardi.in cle.statutũ in prin.iij.oppo.de elec.post Lap.ibi si alicui statuto fiat additio idem iuris intelligetur repetitũ in additione: qd̃ erat in statuto etiã quo ad penam licet do.Anto.corse.in suis sing.in verbo additio: aliud velit vbi examinat hunc passum: cuius dicta non puto vera per hic notata:

facit qđ dixit Ro. in consi. cccxlv. incip. circa primū. iiij. col. cū seq. vbi facit regulam q̄ semper & quandocūq; dispositio augumentatiua precedentis etiā si sit stricti iuris ex tacita iuris repetitione in se contineat eas omnes qualitates & limitationes: que continentur in dispositione augumentata per. d. l. inter socerū. §. cū inter & l. si cōuenerit. §. si nuda. ff. de pig. act. & d. l. etiā. C. de iure dot. & c. cū in tua de deci. & c. q: circa de priuileg. & c. cognouimus. xij. q. ij. ex quo infert q̄ augumentum in forma recipit limitationes & restrictiones que inerant ipsi forme augumentate: facit qđ cōsuluit Fran. de are. in ɔsi. xxj. incip. si diligēter. j. & ij. col. facit ad predicta qđ habetur in. c. de fabrica de consec. distin. j. & in. c. iij. de ɔsec. eccle. vel alta. q̄ si ecclesia in altitudine vel latitudine aut longitudine augeat nō est necessaria in parte aucta consecratio: q: sacrū trahit ad se non sacrum. Et q̄ augumentū sequi debeat cōditionez eius: cui addicit patet in. l. si finita. §. ex hoc edicto in fi. ff. de dam. infect. vbi Ro. inter ceteros.

¶ Circa quā materiam an & quomodo augumentum dotis reguletur fm naturam ipsius dotis videndū est: qđ notatur p Bar. & doc. in. l. si marito. §. si fundū. ff. solu. ma. Et qđ cōsuluit Pau. de cast. in ɔsi. cccxliiij. incip. q̄ & in ɔsil. viij. incip. ad primū fm primā stampam. Et qđ dixit Bal. in. l. si cōstante & in aut. sed iam necesse. C. de dona. ante nup. vtrū augumentū dotis posset peti in eo foro in quo dos per predicta. Et est aduertendū: q: tunc demum tractari cōtingit q̄ augumentū dotis reguletur fm naturam dotis qñ fit ab eo qui pōt illud facere: vt pz in. §. j. & ij. in aut. de equa. do. vbi tradit de muliere augente dotem: & ibi notat Ang. qñ fit differentia an statim an ex interuallo augeatur: & etiā patet insti. de dona. §. est & aliud & in. l. si cōstante. C. de dona. ante nup. & de marito augente patet in. l. j. & per totum C. de do. cau. nō nu. & de patre & matre augentib⁹ patet in d. l. etiam & in. d. §. cum inter & in. l. j. C. de dona. ante nup. Simile dicimus in legitima aucta a statuto: q: illud augumentum regulatur fm naturā legitime debite de iure cōmuni: adeo q̄ in ipso augumento filius nō pōt grauari sicut nec in ipsa legitima iuxta. l. qñ in prioribus. C. de inoffi. testa. fm Calde. in consi. xxij. sub rub. de testa. incip. an si statutum: circa qđ multa scripsi in tractatu meo de statutis excludentib⁹ feminas a successione in. x. arti. prin. in. iiij. q. in antepe. & pe. col. versi. postremo. Predicta inducuntur ad q. quā tangit Bal. in. d. c. si quis de manso. in. col. ver. Sed pone dñs vbi dixit: q̄ si dominus infeudauit vassallū de castro reseruatis sibi certis hominibus seu vassallis. Et cōtingat homines ibi multiplicare tale incrementum pertinebit ad eū: cuius erant subditi progenitores: vnde descenderunt illi multiplicati: q: progenitores suos sufiecti sequi debent l. cū scimus. C. de agri. & cen. li. xj. l. sed addes. §. si quis mulierem. ff. loca. vbi promissio vehende mulieris super naui sub certa pensione extenditur ad partū editū: & l. possessionem. C. cōmu. vtri. iu. Sic etiā dicimus q̄ interdicto populo vel vniuersitate psone superuenientes sunt interdicte: vt p Jo. cald. in tractatu de ecclesiastico interdicto in. xvj. colū. Ad predicta facit tex. in. l. quotiens. §. fi. ff. de admi. tu. vbi tutoris dati vis & potestas trahitur etiā ad bona superuenientia. Ita vt pro eis tutor: tutele teneatur sicut pro aliis: lz augumēta facultatuz sint causa vt possit tutori dari curator adiunctus. l. cū ob augumentū. C. in qui. cau. tut. ha. Et sic ex predictis & infrascriptis stat subalterna conclusio: q: augumentum recipit eas iuris interpretationes: quas recipit suū principale siue loquamur de interpretatione extensiua & ampliatiua: siue de restrictiua & limitatiua: siue declaratiua. Idem de correctiua & extinctiua: vt pz ex. l. j. in prin. cū ibi notatis: maxime p Bal. C. de lati. lib. tol. iunctis que dicam. j. in. xx. conclu. Et his que dixit Bal. in. d. l. j. §. ille etiam circa fi. An autem solēnitas & forma requisita in faciē do actū: vel aliquid requiratur in augumēto vel qñ res vel actus augetur dicaz in trac. de forma & solēnitate & est text. in tex. in. l. heredes palam. §. si qđ post. ff. de testa. cū glo. in verbo mutari & dicam aliqđ. j. in. viij. cōclu. prin. in. v. fallē. Et q̄ augumentū censeatur eiusdem iuris: cuius principale probat tex. in. c. fi. §. j. vbi ita notat Gemi. per illum tex. de conces. preben. in. vj. facit qđ dixit Bal. in. l. iij. §. hec verba ff. de neg. gest. q̄ illud qđ est statutuz in principali extendit ad accessoria. Ad predicta facit qđ dixit Bal. in. c. j. §. preterea ducatus de prohi. ali. feu. p Fede. dum vult q̄ si marchionibus dentur noua castra intelligātur esse de marchia: ita q̄ diuidi nō possint sicut nec ipsa marchia iuxta. d. §. preterea ducatus & castro exempto per principem a ciuitate si crescit vel augetur castrū augetur exemptio Bal. in. l. cum fundus. ff. de leg. ij. Sic etiā cōcesso castro cū mero & mixto imperio &c. si augetur a principe territoriū simpliciter intelligetur cū mero & mixto imperio: vt p Ang. l aut. de equa. dot. in. §. j. in prin. cōmen. Ad idem facit: q: aucto regno castrum vel villa addita debet regi statutis regni qñ augumētum fit per modum accessionis: taliter q̄ additū sit pars ei⁹ cui addicitur iuxta ea: que dixi in. j. conclu. circa diffinitionē & declarationem aogumenti. Ita dixit Bar. post antiquos in. l. si conuenit. §. si nuda. ff. de pig. act. Bal. in. d. l. etiaz & in. l. conctos populos. ij. col. C. de summa trini. Bar. in tractatu de allu. dum tractat de insula. iiij. colū. & in repe. l. ij. pe. col. C. que sit lon. cōsue. & ɔsil. cxv. Bal. in rub. ff. de re. di. doct. in. l. ex ca. ff. de postu. vbi glo. Guil. de cu. in. l. ingenuum. ff. de sta. ho. Bal. in. l. ij. in prin. ff. d oi. iur. & in. c. translato. de consti. per illum tex. vbi dicitur: q̄ translato sacerdotio necesse est vt fiat legis trāslatio Albe. de ro. in. j. parte statu. q. xxx. Ang. post Bal. in. l. de quib⁹ pe. col. ff. de leg. & in. l. item si fundi. §. huic. ff. de vsufru. & in. l. si fundus. ff. de pig. Ant. de bu. in. c. si. in antepe. colū. de consue. Ro. consil. cxv. incip. presens casus & in. l. si enim. ff. si quis cau. late do. Mari. sozi. in consil. vij. Imol. & alij in. c. cū ex iniuncto de oper. no. nun. cū concor. traditis p Alex. in. l. j. & in. d. l. si ex toto in prin. ff. de leg. j. pro quo facit: q: patria inferior regi debet legibus superioris. §. si. vbi doct. notant & est ibi tex. insti. de satisda. est glo. ordi. in. l. ex ca. ff. de postu. tenet Jo. an. in addi. Spec. in rub. de treug. & pa. j. q. & Bal. in. l. conctos populos. C. de sum. tri. & Guil. de cu. in. l. ingenuum. ff. de sta. homi. do. Joā. bap. & Modernu in repe. l. omnes populi in. j. q. prin. in primis chartis. ff. de iusti. & iur. facit. c. cum olim de consue. & c. de his. xij. q. vbi dicitur q̄ ecclesie inferiores debent gubernari fm ius & consuetudinez ecclesie superioris de quo late per Sozi. in. d. consi. vij. Sunt tamen predicta limitāda: vt per Bar. in. d. §. si nuda & in. d. tractatu. de insula. iiij. colū. cū quo cōmuniter alij transeunt nisi accessio vel additio fiat aliter q̄ per modū augumenti: quo casu nō est augumentum: vt dixi. s. c. j. conclusione & declarat Ang. ɔsi. cclxvj. incip. vnitorū vbi facit differētiā inter vnionem & incorporationem faciunt: que dixit Feli. in. c. postulasti. iiij. col. de fo. cōpe. & Mari. l. c. sicut vniri de excess. prela. & Alex. in. d. l. j. ff. de leg. j. dum tradunt de talium accessione & augumento ac vnione vel sz Bal. l. d. l. et & Sozi. in consi. preallegato nisi additio ville ad patriam nō fiat simpliciter sed fm quid: vt q: villa vel patria addita & vnita retineat merum & mixtum imperium: & consequenter sua statuta. Ex quo infert Bal. ibi post Cy. ad. q. an stante statuto Padue q̄ banniti non possint padue morari vel in eius districtu sub certa pena si contingat castrū landriane effici de districtu padue illa prohibitio trahetur ad ipsum castrum si castrum fuit simplr in patauinos translatum secus si fm qđ. prout. s. dictū est. vz retento in ipso castro mero & mixto imperio: ac facultate statuendi. lz recognoscat maioritatem ab ipsa ciuitate patauina quo casu si non fuit simpliciter facta translatio poterunt bāniti impune in ipso castro morari fm Cy. & Bal. eo q: specialis lex vel consuetudo: aut ius cōmune vigens in ipso castro addito erit ibi seruāda ar. l. sciendum §. tyrāne. ff. de fun. instruc. ad qđ sunt videnda: que plenius dicit Nellus in trac. bāni. in. lvj. q. j. partis. ij. tēporis. Ad predicta facit qđ dixit Jo. and. in addi. Spec. in rub. de treug. & pa. post medium: q̄ pax facta per ciuitatem pro se & subditis trahitur ad villam: postea additam vel factā subditam talī ciuitati per. l. si seruitus. ff. de ser. vrb. predi. & l. si qs filiabus ff. de testa. tu. facit q: pax facta cum serenissimo rege nostro francie cōprehendit etiā terras adherentes. c. j. de postbu. prela. nō. Jo. an. & alii in. c. ad apostolice de re. iu. in. vj. vnde multomagis cōprehendit terras factas subditas: lz Pau. de cast. consil. cxcix. incip. viso suprascripto. iij. col. ver. plus dicendum: dicat q̄ promissio de aliquem adiuuando non intelligatur quo ad bona postea quesita. An autem bānitus: ex vna: ex ciuitatibus cōfederatis intelligatur in alia bannitus Nellus in tractatu banni in. ij. parte secūdi temporis xxxvj. q. Et an si statutum padue dicat q̄ bannitus vincētie intelligatur

intelligatur bānitus padue priuilegia reb' āniendi: que sunt in loco padue ꝛ non vincentie trahentur ad bannitum ex loco vincentie tradit late Nellus in preallег. tracta. banni. ij. parte vlt. q. Circa qđ videri possunt nō. p Alex. ꝛ doc. in l. ij. ff. de leg. j. An autem interdictū ecclesiasticum trahat ad suburbia ac villas subditas ꝛ adherentes: vide Jo. cal. l trac. de eccle. interdi. in. x. col. cū. ij. seq. Ad predicta etiam conferunt: que dixit Bal. in. l. iij. ff. de offi. presi. de guascbonia subdita regi anglie: vt rex anglie non possit extra ipsam prouinciā etiam in regno suo ius dicere de causis guascbonie: sʒ debeat p vicarios suos in guascbonia cōmorantes de ipsis causis ex quo ducatus guascbonie est separatus a regno anglie: secus si esset vnitus ꝛ per moduʒ augumenti: qꝛ posset de ipsis causis in quauis parte regni sui cognoscere.

¶ Predicta faciunt ad. q. tactam per Dy. ꝛ doct. in. d. l. si ex toto in prin. ff. de leg. j. vt immunitas cōcessa a collectis trahatur ad collectas superadditas vel auctas declarādo: vt ibi plene notatur cū concor. ibi signatis. Et an illud qđ in futuruʒ ordinatur si accedat primo sine per modū accessorij sine augumenti reguletur sm naturā eius: cui accedit traditur late p Bar. in. l. si ita. ff. de au. ꝛ arg. leg. aliqd in. l. dāni infecti stipulatio. §. si is qui edes. ff. de dam. infect. ꝛ in. l. si. vbi Cy. C. que res pig. obli. pos. late p Jmol. in cle. litteras de rescrip. vbi aliqd dicit in proposito augumenti in. x. col. vj. fallen. cum concor. traditis p do. Feli. in. c. si. vlt. col. de consti. ꝛ multa de hoc dicam. j. in. xv. ꝛ. xvj. conclu. Et qꝛ dictum fuit: ꝙ villa addita determinatur sm naturā ville: cui additur: est aduertendum ad. q. quā format Jo. an. in addi. Specu. in ti. de censi. §. nunc videndū in addi. magna circa mediū. Si in villa subiecta ciuitati habente determinatum propriū territorium nobiles ciuitatis faciant aliam villam: an illa villa superaddita teneatur ad onera ciuibus imposita p ciuitatem: an vero ad onera per priorem villam imposita. Et determinat ꝙ ad onera per villam imposita: ex quo habebat determinatū territorium p iura per eum allegata qđ limitat dupliciter. Primo si secunda villa fieret a ciuitate ex causa necessitatis propter distantiā hominum vel excrescentiam: qꝛ tūc habetur: vt eque principalis ꝛ diuisa ab alia villa seu prima vel nisi territorium ville nō esset determinatum: vt ibi per eum: ꝛ dixit Jo. and. ibidē paulopost in fine additionis predicte: ꝙ immunitas concessa castro cum suis villis a dño vel ciuitate trahitur ad villas: postea p castrū factas: de quo p Albe. de ro. in. d. l. si. C. que res pig. oblig. pos. ꝛ in. j. parte statu. q. cxvj. cū concor. de quibus in vltimus addi. ad Alex. in. l. si ex toto. ff. de leg. j. in prin. qđ inducit Albe. vbi. s. ad priuilegiū monasterio concessum cuʒ gratijs ꝛ capellis: an porrigatur ad gratias ꝛ capellas: postea factas. Et ad immunitateʒ ꝙ quis nō teneatur soluere collectas de rebus: an trahatur ad res: postea quesitas de quo dicetur. j. eo. ix. q. prin.

¶ Pro predicta cōclusione etiā facit. l. si. ff. de lib. leg. vbi legata liberatione debiti nō debentur vsure: que accedunt debito etiā post testamentum. Ideʒ ibi dicitur de nouo debito loco primi subrogato.

¶ Et dicebat Bal. in. consi. ccccxcviij. incip. in Christi nomine factū proponit sub hac forma prima parte sm vltimaʒ impressionem: quē refert Ro. in. l. vētre. ff. de acqui. here. ꝙ statuto excludente feminam propter masculū. Ita transmittetur portio: que deficiente statuto debita erat femine ad heredes filij masculi sicut portio de iure cōmuni debita masculo: eo qꝛ portio accrescens debet sapere naturaʒ portionis: cui accrescit: ꝛ qꝛ ideʒ iuris esse debet de augumēto: qđ de principali. d. l. si ex toto in prin. ff. de leg. j. ꝛ. d. l. inter socerū. §. cum inter. ff. de pac. dot. licet Pau. de cast. in. l. si. ff. de acqui. here. dicat hanc rationē non esse necessariam de qua materia late dixi in tractatu meo de statutis feminas ꝛ cognatos a successionibus excludentibus in. xiij. arti. prin. in. vj. q.

¶ Ad predicta facit qđ dicunt Cy. Bar. Bal. Ang. Jmo. ꝛ Alex. in. l. si in testamento. ff. de vulg. ꝛ pup. ꝙ prohibit' alienare extra familiā censeatur etiam prohibitus alienare partem coheredis: que sibi obuenit per ius accrescendi: secus in parte quā emisset: vt ibi per eos.

¶ Sic ꝛ fideiussores dati pro maleficio ꝛ pena maleficij teneri possunt pro pena aucta intelligendo iuxta nō. p Bar. ꝛ Jmol. in. l. ij. ff. de pu. iudi. p Bar. ꝛ doc. in. l. j. ff. de in li. iur. cū concor. de quibus p Ang. in tractatu male. in verbo quas si nō soluerit ꝛ in verbo proquo Antonius fideiussit.

¶ Generaliter autē an alicui rei psone vel actiōi accedēs sapiat naturā sui p'existentis vel principalis vltra loca nota ꝛ preallegata plura bona: dicit Nellus in trac. bāni. in secundo tempore in vlti. q. post Bart. in. l. j. §. hec actio. ff. si quis testi. li. es. ius. fu. ꝛ in. l. si eum. §. qui iniuriarū. ff. si quis cau. Et an in simplici dispositione veniāt futura est alia materia circa quā laborat Bar. in. l. cū ita. ff. de au. ꝛ arg. leg. ꝛ aliqua bona dicit do. preceptor meus in. l. si quis iniqui. §. illud in si. cōmen. ff. qđ quis. iur. cū concor. Et incidenter in hoc opere multa dico. vʒ quando veniunt per modū augumenti: ꝛ qñqꝫ etiam vbi non veniunt per modū augumenti.

¶ Plura alia similia ꝛ exempla accōmodari possent: que j. in alijs conclusionib' tangentur. Nā per ampliationes declarationes ꝛ limitationes materia aliaꝝ conclusionum sub hac comprehendi posset.

Predicta Cōclusio nō tm̄ pcedit in reb' singularib' aut distributiuis auctis puta domo vel pdio legatis verū et ꝛ potissime i reb' vniuersalib' vel collectiuis: q̄ sui nā recipiūt diminutionē ꝛ augumentū vt vniuersitas grex ꝛ similia vt patebit ex alijs conclusionibus ꝛ maxime ex his: que dicam in. xv. conclu. circa princ. ꝛ in seq. Et ibi dicetur quid in pluribus rebus sub signo vniuersali contentis vel collectiuo maxime in ver. iiij. ex predictis: ꝛ ibi paulo ante dicam: quid in generali vel in desinita rerum conceptione.

¶ Secundo predicta conclusio maxime procedit in augumento: quod inest tempore dispositionis: quia tale augumentum regulariter comprehenditur in dispositione de re simpliciter facta: vt patet in multis exēplis traditis in principio huius conclusionis ꝛ patet in. l. creditor. §. si. ff. de actio. emptio. vbi vendita domo cedit pila facta causa domus augende sup qua erat faciendū edificiū declarando ꝛ exemplificando put declarat ibi Pau. de ca. facit. l. ergo in pri. ff. de acqui. re. do. vbi vendito fundo simpliciter cedit alluuione quesitū. Et hec etiā comprobatur ex. l. si venditor. ff. de actio. emp. ꝛ. l. si aqueductus cū. ij. seq. ff. de cōtrahen. emp. vbi seruitutes fistule canales aqueductus ꝛ sm Bald. iura realia ꝛ deputata ad vsum edificij ꝛ loca p que aqua in domum ducitur cedunt in venditione domus quamuis talia sint separata ꝛ extra domū: circa qđ videas tex. in. l. in vendēdo §. j. ꝛ si. de. ff. cōtrahen. emp. Et pdicta depēdent ab illa materia an res trāseat cū sua causa: de quo in. l. alienatio. ff. de cōtrahē. emp. facit. l. via cōstitui. §. si fundus. ff. de ser. ru. predi. c. cū nō sit de deci. ꝛ. c. recolentes de sta. mo. ꝛ a materia destinationis hoc est: an destinatū cedat in dispositione eius: ad qđ res erat destinata: de qua materia dicā forte i materia trāsformationis: ꝛ traditur in. l. cetera. §. si. ff. de leg. j.

¶ Ad predicta facit: qꝛ vendito vel concesso castro intelligitur vendita vel cōcessa iurisdictio castro coherens: vt nō. p glo. Bal. ꝛ doct. in. c. j. de capi. qui cu. ven. in vsibus feu. cū concor. de quib' p Jmol. ꝛ Alex. in. l. iij. in princ. pe. col. ff. de acqui. pos. ꝛ in. l. j. vlt. col. ff. de iurisdic. om. iudi. ꝛ per Feli. in. c. qđ sedes vlt. col. de rescrip. vbi etiā notatur quid iuris sit si dicatur ꝙ venditur castruʒ cum pertinentijs: aut conceditur de quo etiā in. c. cū ad sedem de resti. spo. Et an vendito vel concesso castro intelligantur vendita vel concessa predia mollendina ꝛ alia castro spectantia traditur in locis predictis maxime per Bald. in. d. c. j. vbi plura bona pncipaliter ꝛ incidenter dicit de hac materia: an sub dispositione de re principali vel de aliqua re veniant ei accidētia vel coherentia adiacentia cōnexa vel accessoria: que materia exigeret tractatum per se: ꝛ dixit Bart. in. l. si aliena. §. hoc iure. ff. de vsucap. ꝙ prescripto castro intelligitur pscripta iurisdictio castro coherens vel cōcessa castro: licet secus sit in iurisdictione persone concessa: qꝛ nō venit sub cōcessione castri p tex. in. d. §. hoc iure vbi prescribens fundum etiā prescribit seruitutem fundo constitutaʒ vel debitam. Et ex hoc do. preceptor meus do. Jason. in. l. de quib'. x. col. ff. de legi. limitat iura dicentia ꝙ quantum possidetur tantū prescribitur ꝛ non vltra vt non procedant quo ad accessoria rei prescripte. Et per hoc dicit ibi ipse dñs preceptor meus ꝙ in acquisitis consuetudine etiā cedunt augumēta: que sunt temperanda ex nō. maxime per Bal. in. l. non modus. C. de seru. dum ibi dicitur ꝙ cōcessa vel pscripta seruitute aque

ductus ad certum fundum si contingat illum fundū augeri non debebitur seruitus illi augumento seu fundo addito per. l. i. §. iulianus: als siquis. ff. de iti. actuq; priua. Nam aliud est q dispositio trahatur ad augumentū existens tempore dispositionis comprehensiue taliter q augumentum comprehendatur sub dispositione de re augumētata facta: Aliud q onus debitum rei trahatur ad augumentum superueniens extensiuum vt. j. dicetur in. xij. conclusione versic. vbi vero: ⁊ in. i. ⁊. ij. limitatione.

¶ Item predicta limitantur quantum ad ea: que non sunt de natura rei vendite: q non veniunt regulariter in venditione vel alienatione simpliciter vel absolute seu generaliter ⁊ indefinite facta fm Innoc. in. c. ex litteris de iure pa. Bal. in. l. a procuratore. C. man. cum concor. de quibus per Alex. in. l. iij. in prin. pe. col. ff. de acqui. pos.

¶ Item fallit hec ampliatio quando venditio est facta ad mensuram ⁊ ab ignorante accrementum: puta alluuionis. l. iulianus. §. si titius. ff. de actio. emp. cū ibi nō. vide omnino.

¶ Predicta etiam comprobantur ex tex. in. l. vxorem. §. legauerat de lega. iij. iunctis ibi notatis: vbi si quis legat res vel predia: que in ciuitate aliqua habet continentur etiam que quis habet adiacentia in suburbiis de quo etiaȝ habet in. l. ij. vbi Bar. de verbo. sig. cū concor. facit. l. j. ff. de serui. lega. vbi si quis habeat duas domos: quaȝ vna habeat quid edificatum in alia. Et illas duobus leget videbūtur legate taliter q inedificatum in alia debeatur ei: cui est legatum factum de ea domo: cui seruiebat illud inedificatum: facit. l. testatrix. §. fi. ff. si serui. ven. vbi si pascua empta: vt deseruiant aliquibus fundis licet separata ab eis cedunt in venditione fundoȝ. An autem in dubio censeātur empta gratia fundorum tradit ibi Flo. post Bar. facit. l. seie. §. tyranne ff. de fun. instru. ⁊. l. prediis. §. titio vsq; in fi. ff. de leg. iij. Et dixi in. j. conclu. circa fi. vbi de orto causa dom⁹ ⁊ balneo empto: ⁊ de aliis emptis causa alterius predii dictum fuit.

Tertio Predicta conclusio maxime pcedit in augumento conuentionali: quia in eo concurrit partium consensus fm Bald. in. d. c. j. §. si quis de manso de contro. inue. per. d. l. inter socerum. §. cū inter. ff. de pac. dot. de quo dicam in. xviij. conclusione.

Quarto Predicta conclusio etiam pcedit in augumento separato: vt dicam. j. in. xv. conclu. ver. iiij. ex predictis cum seq. vbi multas alias ampliationes quis videre poterit: ⁊ dixi. s. in. ij. ampliatione in fi.

Quinto Predicta conclusio procedit tam in augumento extrinseco q̄ in intrinseco: q sicut hypotecato fundo superueniens augumentum per alluuionem vel aliter extrinsece remanet hypothecatū. l. si fundus in prin. ⁊. l. grege in prin. ff. de pig. cum concor. in prim. huius conclu. allegatis pariter remanent hypothecata meliorамenta facta in ipso fundo: que sunt augumentū intrinsecum declarando vt per Bar. in. l. ij. C. de predi. na. lib. xj. facit q domus edificata in fundo hypotecato pariter remanet hypotecata. l. paulus. §. domus. ff. de pig.

¶ Alias ampliatiōes videre poterit ex discursu. xv. ⁊. xvj. ⁊ omnium aliarum conclusionum ⁊ ex remissionibus: quas dedi in distinctione augumentorum. s. in. ij. conclu. prin.

Predicta conclusio limitatur: vt nō pcedat qū ratio q̄ subest in re aucta cessat in ipso augumento vel qū est diuersa ratio inter rem auctam ⁊ ipsuȝ augumentum: vt patet in. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dā. infec. vbi in contumaciam non cauentis de dā. infec. fit missio in eam tantū partem que minatur ruinam non autem in augumentum in quo non militat suspitio ruine nō. Bar. in. l. dāni infecti. §. si is qui edes eo. ti. ex quo infert ad. q. de eo qui fecit domū in solo meo cum promissione q me venientem reciperet cū quinq; hominibus: vt non teneatur me recipere cum decez si aliam domum ibidem fecerit: q diuersa est ratio in augumento: qđ non venit a fortuna sed ex labore ⁊ impensis: sed Bar. recte intuenti loquitur quando est diuersa ratio lucri ⁊ dāni seu augumenti correspectiue ad onus nō aūt augumēti correspectiue ad rem auctam de quo dicam. j. in. xj. cōclu.

¶ Et q predicta conclusio ita demum procedat quādo est eadem ratio in additamentō q̄ i principali sequitur Pan. post colla. in. c. cum olim. x. q. de maio. ⁊ obe. ex quo infert ad capitulū vt sede vacante succedat etiam in his que acquisita sunt epō consuetudine seu que competunt epō ratione alicuius additamenti vltra ea que competunt de iure communi prout eum intelligunt ibi moderni illum reprehendētes licet Panor. ita late nō loquatur ⁊ dicunt ibi moderni versic. ad decimam tunc censeri subesse diuersitatem rationis quando subest diuersitas originis q mihi ita late loquēdo non placet: quia si emero fundum ⁊ eum augeat alluuio. est diuersitas originis ⁊ nihilominus legato fundo debetur etiam augumentuȝ alluuionis vt late dicaȝ. j. in. xv. cōclusione ⁊ confunditur ex his que dixi supra in hac conclusione versic. ⁊ dicebat Bal. in consi. ⁊c. tūc ergo procedit illud dictum q diuersitas originis arguat diuersitateȝ rationis qū. quelibet origo est diuerse ⁊ incomparabilis nature vt patet in. l. ⁊ si contra cum ibi notatis. ff. de vul. ⁊ pupi. prout pȝ in exemplo Bar. in. l. damni infecti stipulatio. §. si is qui edes pe. questione. ff. de dam. infec. ⁊ in questione facta de pena aucta in. l. 4. ff. de in li. iur. per Bart. ⁊ doct. ⁊ per Barto. ⁊ Imol. in. l. ij. vbi Bart. in prima ⁊ in. ij. colū. post Dy. ff. de publi. iudi. ⁊ prout euenit plerumq; in his que competunt de iure cōmuni ⁊ in his que competunt de iure speciali vt in terminis in quibus loquuntur moderni in. d. q̄stione decima. Illud bene veruȝ puto q censetur diuersa ratio quando est diuersitas finis ⁊ effectus quo casu nō dicitur proprie augumentum vt declaraui in prima conclusione post diffinitionem augumenti ⁊ vult Bal. in. l. ius ciuile in duobus locis. ff. de iusti. ⁊ iu. ⁊ q ista diuersitas in origine incompassibili soleat causare diuersitatē finis ⁊ effectus pȝ in locis preallegatis ⁊ maxime in. d. l. ⁊ si contra cum ibi notatis. ff. de vul. ⁊ pup. faciunt que dicam infra in sequenti limitatione ⁊ dicitur etiam diuersitas rationis quando euidenter rō que militat ⁊ est expressa in principali cessat in augumento. d. §. ex hoc edicto facit. l. adigere. §. q̄uis. ff. de iure pa. cū concor.

¶ Et predicta conferunt ad questionem q interdicta terra alicuius domini non intelligatur interdicta terra de nouo acquisita post interdictum vt per Jo. cal. in tract. de eccle. inter. in. x. colum.

Secunda Limitatio elicitur ex predictis vȝ in prece. limitatione vt scilicet non procedat predicta conclusio q augumentum sequatur conditionem rei aucte quando diuersa est ⁊ incompassibilis origo ⁊ natura rei aucte a natura ⁊ origine ipsius augumēti seu qū diuersus est finis ⁊ effectus ⁊ hec diuersitas finis ⁊ effectus ex materia subiecta plerūq; demonstratur vt pȝ in. l. si finita §. ex hoc edicto. ff. de dā. infe. ⁊ ex pluribus iuribus in pce. limitatiōe allegatis maxime ex notatis in. l. j. ff. de in li. iur. cum concor: Et secundum predicta procedit q notant Cy. Bar. Bal. Ange. Imol. ⁊ Alex. in. l. si in testō. ff. de vulg. ⁊ pup. dum dicunt q prohibitus alienare extra familiam intelligitur prohibitus etiam alienare parteȝ coheredis que sibi deuenit per ius accrescendi: quia ab eodeȝ fonte seu mediante facto testatoris obuenit secus autem si illam emisset vt ibi latius per eos ⁊ ad hec faciunt que dixit Feli. c. cuȝ olim versic. ad. x. questionem de maio. ⁊ obe.

Tertia Limitatio etiā colligitur iuxta precedētem vt augumentum non reguletur fm naturaȝ rei aucte quando ad diuersum finem tēdit augumentum vt vltra allegata in predictis limitatiōibus patet in. l. prediis §. ticio ⁊. §. balneas cum. ij. seq. ff. de leg. tertio vbi emptuȝ ad alium vsum. q̄ domus vel rei legate licet domui connexum vel rei legate nō cedit legato domus vel rei legate pȝ in. l. cum fundus. ff. de lega. secundo: vbi id qđ est possessum a testatore tam q̄ diuisum non cedit legato rei aucte in tantum: vt si ex vsu. testatoris ⁊ ex ei⁹ voluntate vel visu relapsum pateat: q ad alium vsum quid sit factum non dicatur pprie augumentum nec sequatur conditionem rei ampliate iuribus preallegatis. Et dixi in. j. conclusione post diffinitionē augumenti: ⁊ patet in. l. si cui edes. ff. de leg. iij. vbi sup edificatum ad vsum alterius domus: que nō sit legatarii vel futura eius nō cedit ad eius cōmoduȝ facit. l. j. ff. de serui. leg. vbi pulchre tex. in proposito: ⁊ generaliter pōt limitari predicta conclusio vbicūq; edificatuȝ nō cedit solo faciunt etiā que dicam in seq. conclusione.

Quarta Limitatio precedētibus subalterna est: q vbicūq; quid nō accedit rei tanq̄ illaȝ contingens: sed tanq̄ re ⁊ consensu separatum nō sequatur eius naturam: q non potest dici eius augumentum: vt probat tex. in. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. ifec. ⁊ patet in. l. ⁊

in.l. ⁊ an ea Re. §. qui cū partem iūctis ibi nō. p Bar. ⁊ Ang. ff. de excep. rei iudi. facit qđ dixit Bar. in. l. si aliena. §. i. ff. de vsufru. q castro cōcessio nō veniat iurisdictio psone coherēs sʒ illa tm̄ que castro coheret de quo dixi. ṡ. in. ii. ampliatiōe. hac eadē cōclu. ⁊ pʒ in. l. si titio. §. fi. ff. de vsufr. ⁊ in. l. iter dđ ff. de vsufruc. accre. ⁊ in. l. iij. §. i. ff. quēad. vsufruc. amit. vbi paro vsufr. vacās accrescit ēt illi vsufructuario q portōeʒ suā iudicialiter vel aliter amisit: ⁊ nō pprietati eo q vsufructus psone debet: ⁊ pʒ ex his que dixit Bar. in. l. si cōuenit. §. si nuda. ff. de pig. act. de regno aucto: de quo late dixi. ṡ. i hac cōclusione v. ad idē facit q aucto regno ⁊c. ⁊ in. i. cōclu. post diffinitionē augmenti. Ratio ad pdicta est philosophica: vʒ q sicut vnitoꝝ eadem dʒ esse natura. Ita separatoꝝ dʒ esse separata: vt nō. Bal. ⁊ Ang. in. l. itē si fund⁹. §. hinc. ff. de vsufr. ⁊ pʒ in. l. pcuratoris. §. si plures. ff. de tri. ⁊ l. l. si certarum. ff. de testa. mili. Et nō. in. l. maritus. C. de dona. inter vir. ⁊ vxo. p que iura. Et maxime per nō. in. d. l. si certarum dixi in causa quondā dñi Baldesaris rotarij ciuis Ast quiʒ reliquit filias succedentes in allodialibus ⁊ agnatos in feudalibus succedentes: qđ debita ɔtcta ob emptionē feudaliū bonorum solui debebant per agnatos: ⁊ cōtracta occasione bonorum allodialium per filias habetur in. c. i. an ag. vel fi. de. maxime per And. de iser.

Quinto limitat: vt nō pcedat vbicūqʒ augmentū accedit rei limitate: vt dicā in cōclu. seq. Et tunc pprie nō dicitur augmentū seu sm̄ sensum ⁊ rōnem lʒ re ipsa ⁊ apparenter adhereat: ⁊ videat augmentū. Idem est si augmentū nō simplr: sed limitatiue ac sm̄ quid accedat: q tunc p oia nō sequet naturā rei aucte: sʒ seruabunt reseruata in terminis ⁊ sʒ terminos reseruationis: vt p Bal. in. l. etiā vlt. col. C. de iure dot. vbi dixit q si castrū addatur regno vl̄ puincie nō simplr: sed sm̄ quid nō subijcietur statutis regni: vt dixi. ṡ. hac cōclusi. ver. ad idē facit q aucto regno ⁊c. de qua p Ro. in ɔsil. cxli. incip. eximie doctoꝝ: ⁊. cxxviij. incip. presens casus. Et late p dñm Mari. sozi. consi. vij.

Sexto limitat: vt nō pcedat in augmento: qđ immutat formā rei. l. repeti. §. fi. ff. de vsufru. vbi si area legata fiat domus: ita q non sit amplius area perit vsufru. faciunt que dixi. ṡ. in. iiij. cōclu. circa prin. post Inno. ⁊ doc. in. c. i. de ɔsec. eccle. vel alta. ⁊ qđ ibidē subiungi in. i. limita. Et idem qūqʒ est in augmento separato sicut insula: q non acquirit vsufructuario. l. item si fundi. §. hinc. ff. de vsufru. ⁊ ratio ibi pʒ de quo aliquid dicā in. xv. conclu. iiij. fallen.

Septimo fallit si is cui pmissuʒ est aliqđ facere: decedet relictis plurib⁹ heredib⁹: quoꝝ aliqui velint facere aliqui nō: q est dare casus in quibus pp̄ter discordiā nō licebit in psonis auctis: qđ licuisset ipsi defuncto. Circa qđ videri possunt nō. i. l. ij. §. ex his: vbi Bar. ⁊ Alex. i. l. v. §. cato. ⁊ in. l. stipulationes nō diuidunt. ff. de verb. obli. ⁊ p Alex. in. l. fraudati in appostillis. ff. de publica. ⁊ p Obertū de cremona in. l. si legato. §. si stichus. ff. de manu. tes. cuius verba refert Firmi. in reper. in verbo obligatus in ver. cxxv. circa fi. ⁊ in pdictis locis habetur: an liceat vni ex pluribus heredibus redimere rem vel partē suā quā defunct⁹ poterat redimere nolentibus coheredibus redimere faciunt que dicā i. in. x. ⁊. xi. conclu. ⁊ melius cōgruit materie subrogationis.

Octauo fallit rōne initij obligatiōis: q obligatio augmenti ⁊ hypoteca augmēti dotis sumit initium tempore quo cōstituitur augmentū. l. si constante. §. pactis cū concor. C. de dona. ante nup.

Nono fallit in eo augmento: qđ fit in re mea ɔ meam voluntatē: q non hʒ naturā augmēti. l. fi. cū cōcor. ibi in gl. nō. ff. de vsu. ⁊ ha. q mīn⁹ dr illud: qđ displicet etiā si sit manus. §. penul. cū ibi notatis isti. de inutili stipo. ⁊ ideo sm̄ Albe. de ro. in. d. l. fi. si castrū meū feceris me multo preciosius teneris mihi actione iniuriaꝝ. l. si seruus seruū. §. sʒ si puerū. ff. ad. l. acquil. qđ est intelligenduʒ iuxta nō. in. l. si in area: ⁊ in. l. qui exceptionem. §. i. ff. de condi. indebi. ⁊ per Bar. in. l. in fundo. ff. de rei vendi.

Decimo fallit quo ad pterita debita vl̄ onera: q quo ad ea idem non iudicamus de augmento: qđ de principali. l. prouidendū cum ibi notatis. C. de decuri. lib. x. vbi ciuis nouiter creatus nō tenetur pro debitis predecessoꝝ per quem tex. dicit ibi Bar. q qui de nouo veniunt in collegio non tenentur pro debito ante contracto: ⁊ q ciues nouiter recepti: nō teneant ad collectas que pro debitis veteribus imponuntur: vt etiā nō. Dy. in. l. incolas vbi etiā Bar. ff. ad muni. ⁊ ista est cōmunis opinio sʒ Bar. in. l. i. §. si coheredē. ff. ad. l. fal. vbi late Alexā. in fi. cōmen. volentes q vna villa vnita alteri onerate debitis nō teneatur contribuere in debitis alterius antiquis ⁊ ante vniōnē contractis distinguendo: vt ibi cum concor. per Alexā. ibi allegatis: ⁊ in. l. i. v. vel vi. col. ff. de leg. i. facit ad hanc limitationem decisio text. in d. §. si coheredem: ⁊ an ex accessione portionis hereditatis augeatur onus legatorū habetur in. l. pater filiā. §. duobus ff. ad. l. fal. ⁊ dicet. i. eo. xij. conclu. prin. in fi. ac in. xiij. in prin.

Undecimo fallit in re vel portione habente onus alteri non habenti onus accedente: quia talis habens onus ⁊ alteri non habenti accedens cum onere suo accedit: nec est locus cōtributioni: vt in. d. l. i. §. si coheredis mēt. ff. ad. l. fal. facit. l. ⁊ si contra. ff. de vulga. ⁊ pupil. l. plautius in prin. ff. de condi. ⁊ demon. cum vtrobiqʒ notatis: ⁊ habetur in. l. i. §. his itaqʒ ⁊ per totum. C. de cadu. tol.

Alia limitatio fieri potest de augmento superueniente hereditati quo ad detractionem falcidie: q non habet se vt principale: nec impedit detractionem falcidie: quādo superuenit post mortem testantis. l. in qūtitate in prin. ff. ad. l. fal. ⁊ dicam etiam in. xvij. conclusione in fine: vbi etiam dicam de augmento superueniente quo ad taxandum legitimam ⁊ congruas dotes.

Alias limitationes quis colligere poterit ex discursu aliarum conclusionum ⁊ maxime. xv. ⁊. xvj.

Sexta cōclusio principalis

fit q rei limitate vere vel presumptiue vltra limites nō datur augmentum: ita q id qđ est vltra limites non comprehenditur in dispositione limitata esto q alđ tanqʒ augmentum posset comprehēdi. l. serui electione. §. fi. cū ibi notatis ff. de leg. i. vbi si lego partem fundi quā cum titio cōmunem habeo: ⁊ contingat me redimere aliam partem solum veniet in legato pars legata: ⁊ notant Bar. ⁊ docto. in. l. si ex toto in prin. eo. ti. quod limitatur: vt ibi per eos per text. in l. iulianus. §. idem celsus. ff. de actio. emptio. Et idem ⁊ clarius patet in. l. in agris. ff. de acqui. re. do. vbi insula non accedit agro limitato notat glo. in. l. egi. §. fi. ff. de excep. rei iudic. que loquitur de effectū sententie: vt non trahatur ad augmentuʒ accedens rei limitate per sententiā: ⁊ notatur de hoc in. d. l. iulianus. §. si titius vbi Bar. declarat quādo dicatur facta limitatio ex declaratione mensure: notat etiā Bal. in. c. i. §. si qs de manso de ɔtrouer. inue. distinguēdo: vt ibi per eum: facit ad propositum. l. non modus cū ibi notatis maxime per Bal. C. de seruit. vbi seruitus concessa alicui fundo non ampliatur multiplicato fundo tanqʒ limitate concessa. Et hec conclusio procedit siue limitatio sit ab homine facta iuribus predictis: ⁊ maxime. d. l. serui electione §. fi. vbi traditur an ex verbo meum inducatur limitatio siue insit ex natura rei ⁊ iuris presumptione: vt in feudo qđ in dubio presumitur limitate concessum. d. §. si quis de manso cū ibi notatis maxime per Bal. distinguendo: vt ibi per eum. Idem in lacu ⁊ stagno priuatis: quorum concessio vel alienatio in dubio presumitur limitata sʒ comprehensionē: que inerat tempore concessionis vel alienationis: ita q per alluuionem vel maiorem inundationem non recipiant augmentum: quo mediante plus acquiratur ei in quē facta fuit alienatio. l. lacus. ff. de acqui. re. do. l. vicin⁹. §. fi. de aqua quot. ⁊ esti. l. rutilia. ff. de contrahen. emp. cum concor. Secus autem est in lacu publico: q eatenus acqritur quatenus aqua tegit: ⁊ quatenus aqua fluit ⁊ refluit. l. litt⁹ la. i. ⁊ la. ij. ff. de verbo. signi. notant Bart. Cuma. Ro. ⁊ scribentes in. d. l. vicinus. §. fi. inferētes ad. q. de qua ibi p Bar. notat Bar. in trac. de allu. in glo. in verbo flumē in fi. vbi declarat quomodo dicatur ad propositum lacus publicus: ⁊ dicit q lac⁹ reipu. vt est perusinus non dicitur quantum ad propositū publicus. Idem est ex mente Bal. in. d. l. non modus in seruitute aque fundo promissa: que ex sui concessione censetur limitata. Et predicta procedunt quando limitatio inest rei que aucta postmodum fuit. Ampliatur predicta ex notatis per Bar. in. l. inficiando. §. infans in fi. cōmen. ff. de fur. vbi vult: q stante statuto vt ad nuptias nō possint inuitari nisi xij. domine vt si pater ⁊ filius simul ducant vxores: nihilominus non possint inuitare. xxiiij. q licet sint duo matrimonia realiter ⁊ effectu: tū q simul fiunt quo ad solēnitatem

non dicitur nisi vnum: qd est alibi examinandum. Sed predicta limitantur ex text. in d. l. iulianus. §. titius fm vnum intellectum nisi in odium dolosi in cuius preiudicium fit extensio ⁊ protenditur augumentum vltra limites. Item nisi in casu necessarie adiudicationis iuxta text. in d. l. iulianus §. idem celsus. ⁊ notatur p Bar. ⁊ doc. in d. l. serui electione. §. si. ff. de leg. j.

¶ Aliquando tamen limitatio est in ipso augumento: vt qr quid augetur limitate: ⁊ fm quid non simpliciter: vt dixi in precedenti conclusione in v. fallen.

¶ Item aliquando dispositio limitata ex adiectione cause augetur vt per Bar. in l. libertis. ff. de ali. leg. per tex. in l. si habitatio. §. j. ff. de vsu. ⁊ ha. vbi relictus fuit vsufruc. ad habitandum cum habitatio amplius relictum vsufruc. Itē ex adiectione prohibitionis inducitur quandoqz augumentum vt prohibitio aliquid operetur per tex. ⁊ nō. maxime p Bal. ⁊ Albe. in l. proculus. ff. de vsufruc. vbi si legetur vsufruc. hoc addito qr proprietas vendi non possit censebitur etiam legata proprietas: qr alis illa prohibitio nullius esset effectus sequitur Ro. cōsil. ccvj. ij. col. versi. iij. ista idem est ex idētitate ⁊ adiectione rationis. l. adigere. §. quāuis. ff. de iurepa. l. illud. ff. ad l. acquil. tradit Bar. l. l. omnes populi in vj. q. prin. ff. de iusti. ⁊ iur. dum tractat de extēsiua interpretatione ⁊ in l. gallus. §. ⁊ quid si tantū. ff. de lib. ⁊ posth. dum tractat an promissio in vnum casum trahatur ad alium: ⁊ an promissio in casu vero trahatur ad fictū: ⁊ est alia ⁊ subtilis materia alibi deo dante suo loco tractanda.

¶ Et ad predictam cōclusionem facit qd dixit Jo. de imo. in l. dāni infecti stipulatio. §. si is qui edes. ff. de dam. infec. dum ibi examinat pen. q. Bar. ⁊ dicit qr si promisisti me recipere cum quinqz hominibus ex eo qr permissi te edificare in solo meo: ⁊ contingat te nouam ⁊ aliam domum ibi edificare non teneberis me recipere cum decem hominibus eo qr promissio de recipiēdo fuit limitata ad quinqz homines licet Bar. ibi moueatur per aliam rationem de quo dicam j. in xj. ⁊ xiij. conclusione ⁊ dixi etiam in prece. conclusione j. limitatione. Reliqua ad propositum huius conclusionis videantur in viij. conclusione in j. limitatione cum seq.

Septima conclusio principalis

sit: qd impotentia ac dispositio penalis vel phibitiua ⁊ stricti iuris de aliqd faciendo circa aliquod principale censetur inesse vel facta circa augumentum seu de rem factam non augendo taliter qr etiam ad augumentum se extendat fm Cy. Bal. Ang. ⁊ Modernos in l. ius ciuile. ff. de iusti. ⁊ iure per illum tex. Hinc prohibitus alienare extra familiaz rem aliquam censetur etiam prohibitus alienare illud qd sibi obuenit per ius accrescendi quasi mediante facto testatoris prohibentis obuenerit: secus vero si aliunde euisset fm Cy. Bar. Ang. Imol. ⁊ Alex. in l. si in testamēto. ff. de vul. ⁊ pup. Item sicut prohibentur noua vectigalia instituj pariter prohibentur antiqua augeri. l. ij. ⁊ ibi Saly. ac per totum. C. no. vecti. in. non pos. ⁊ l. vectigalia in prin. ff. de publica. facit. l. omnes. C. de anno. ⁊ tri. li. x. vbi pstatio annone vel tributi per officiales seu exactores augeri vel minui nō pōt pariter nec augeri nec minui possunt pēsiones ⁊ solite prestationes ecclesiarum: vt habetur in c. auaricie de pbē. ⁊ in c. cum clerici de pactis intelligendo: vt ibi. Item prohibitus facere per statutum nouam clusam in aliquo flumine non potest veteri cluse addere vel detrahere nec illā ad alium locum mutare fm Cy. Bal. Ang. ⁊ Modernos in d. l. ius ciuile. Ubi faciunt generalem regulam qr prohibitus facere rem de nouo non potest factam augere minuere nec in diuerso statu a priore reponere notatur in l. j. §. opus. ff. de ope. no. nun. Et faciunt que dicaz in materia refectionis de prohibito facere: vt intelligatur prohibitus reficere siue veterem formam immutet siue non.

¶ Predicta cōclusio facit ad socium: vt sicut in re cōmuni non potest inuito socio nouū opus facere. l. sabinus. ff. cōmu. di. l. in re communi cum similibus. ff. de seru. vrba. predio. Ita nec addere vel detrahere possit inuito socio: qd hic nō examino facit. l. vsufructuarius nouum tectorium. ff. de vsufruc. ⁊ §. preterea. insti. de actio. ⁊ d. l. ius ciuile per quā ibi dixit Bald. in recollectis antiquis: quem refert ⁊ sequitur Marti. de lau. ⁊ post eum dūs preceptor meus do. Jason qr cum duo fratres haberent turrim cōmunem constructam a media parte. j. et lapidibus ⁊ a media parte. s. ex lignis: ⁊ vnus ipsorū fratrum vellet pro tutella castri a media parte supra altero recusante ex lapidibus fabricare fuisse p Bal. consultum quē ipsi fratres concorditer adierant: qr nisi ambo consentirent non poterat vetus forma immutari nec illi addi vel detrahi.

¶ Ad id autem qd dixi de dispositione stricti iuris: vt trahatur ad augumentum rei de qua in dispositione videant: que dixi in v. conclu. j. ⁊ ij. colū. ⁊ de dispositione odiosa in sx. conclu. j. col. ⁊ post. j. limita.

¶ Insuper ad id qd dictum est de pena: facit qr promissor pene seu fideiussor tenetur etiā pro pena aucta: quando augumentum accedit tanqz in penam eiusdem delicti: vt per Bar. ⁊ doc. in l. j. ff. de in li. iur. ⁊ Bar. ⁊ Imol. in l. iij. ff. de publi. in. intelligendo: vt ibi de quo dixi. s. in iiij. conclu. in j. col. Nam ex ibi dictis limitantur predicta.

¶ Alia exempla circa dispositionem prohibitiuam ⁊ penalem: vt trahat ad augumētū dixi in v. cōclu. que nō repeto.

¶ Item si alicui statuto fiat additio pena adiecta i statuto censetur repetita in additione fm Cardi. post Lap. i cle. statutum in prin. in iij. oppo. de elec. dixi. s. in v. conclu. princ. j. eius col. duple tamen stipulatio nō trahitur ad augumentum: vt dicam in xvj. conclu. in viij. limi.

¶ Postremo est aduertendum: qr phibitio de principali quandoqz non ligat in additione que fit de accessoriis: qñqz permittitur addi ad principale: qd non liceret de eque principali: vt patet in l. iudex. Juncta. l. paulus la. j. cum ibi notatis. ff. de re indi. dicam aliqd in seq. conclu. j. limitatione.

¶ Cetera ad propositū huius conclusionis facientia videri possunt per discursum. v. conclu. prin. Et ad vnū est aduertendum: qr quandoqz expresse prohibetur augumentum in dispositione limitata: vt patet ex dictis Bar. in l. inficiādo §. infans in si. cōmen. ff. de furtis de quo dixi in precedenti conclusione versi. amplientur predicta ⁊c.

Octaua cōclusio principalis

sit qr permissum in principali censetur etiam in augumento permissum. Et qr cui est permissum facere censetur etiā permissum addere. Et qr sicut valet principale ita valet augumentum exemplum patet in testamentis in l. heredes palā §. si quid post cum. §. seq. ff. de testa. Sic ⁊ habentes potestatem legis condende vel statutor possunt addere: vt p Bar. in l. si non mortis in prin. ff. de inoffic. testa. ⁊ pz in l. ij. ff. de origi. iur. ⁊ in l. ius ciuile iuncta. l. seq. in si. ff. de iustic. ⁊ iur. Idem pz in libellis ante litem contestatam: vt notatur in l. edita. C. de edendo ⁊ in c. j. de libel. obla. Et pz in dotibus qr licitum est patri ⁊ matri dotem filie etiam constante matrimonio augere. l. etiā. C. de iure do. l. inter socerum. §. cuz inter. ff. de pac. dot. ⁊ dixi in v. conclu. prin. intelligendo tn̄ vt in l. si constante. C. de dona. ante nup. ⁊ in §. de augumētis cum seq. in aut. de nup. qñ enim fit ad maritum ⁊ ibi de augumento donationis propter nup. de quo etiā in aut. equalitas. C. de dona. inter vir. ⁊ vxo. ⁊ j. dicetur. Et pz in cōtractibus ⁊ vltimis voluntatibus in quibus licitū est rem venditam vel legatā vel precium conuentū augere: vt dixi late in iij. conclu. prin. vbi tetigi quid in legib⁹ statutis ⁊ penis. Et an habentes potestatē reformādi statuta possint illis addere vel detrahere dixi ibidē in ver. ⁊ est pro itelligētia i si.

¶ Et pdicta cōclusio limitatur: vt procedat in his que sunt de genere permissorū in his enim que sunt de genere prohibitor si fiat aliqua permissio nō licet egredi terminos permissionis. l. ius singulare ⁊ l. qd vero 3. ff. de legi. regulariter aūt qd nō reperitur prohibitū intelligitur permissum. l. ex eo. cū vul. ff. de testi. facit. l. cū pretor in prin. ff. de iudi. facit. l. si. §. quadrupli. C. de spōsa. Hinc fm Bellū in trac. bāni in ij. parte scbi temporis. xxix. q. post Old. cū alicui cōcedit facultas limitata: excedens limites non facit etiā id qd sibi concessum est sed aliud p. l. sed si ante. ff. ad trebel. ⁊ l. si cōez §. j. ff. quēad. ser. amit. ⁊ l. si pupillor. §. si pretor. ff. de re. eo. ⁊ l. diligenter. ff. māda. de quo dicā in materia forme. Hinc qūis liceat mulieri cōstante matrimonio pmittere marito dotem non tn̄ licet simpliciter illā augere: insti. de dona. §. est ⁊ aliud ⁊ in aut. de equali. do. §. j. ⁊ ij. col. viij. ⁊ habes de materia in aut. de nup. §. de augumētis ⁊ in aut. equalitas. C. de dona. inter vir. ⁊ vx. ⁊ in l. si cōstante. C. de do. añ nup.

¶ Et hec limitatio per oia nō procederet in accessoriis. l. paulus la. j.

paulus la.j.ff.de re iudi.iunctis notatis in.l.iudex eo.ti.

Secundo predicta conclusio limitatur: vt nõ procedat in his que p forma sunt ordinata: vt sic precise fiãt: q augumentum fieri non potest: z si fiat vitiat contractum: vt patet in.l.grece.§.illud.ff.de fideiuss.vbi sm cõem opi.si fideiussor plus promittat q̃ principalis: inutilis est pmissio de qua materia an in his: que sunt de forma excessus z augumentum vitient: dicam alibi late in materia forme quam deo dante qñq; plene tractabo. Et q i his que sunt de forma maiori summe minor non insit nõ. Are. z Alex. in.l.qui quartã.ff.de leg.j.post nõ.in.l.j.§.si stipulãti.ff.de verb.ob.

¶ Generaliter autem an excessus z inutilis ac excessiua adiectio vel expressio vitient vltra nõ.in.d.l.grece.§.illud z in l.j.§.si mihi.ff.de verb.oblig.z in regula vtile p inutile non viciatur: possunt videri nõ.late per do. Feli.in.c.cũ ordinez j.z.ij.col.de rescrip.z latissime in.c.ex tenore.ij.col.cum pluribus seq.ver.de rescripto nullo eo.ti.z aliquid in.c.j.circa vj.colũ.ver.limita.ij.de re iudi.z aliquid in.c.inter ceteras circa.v.col.ver.iiij.declaratio eo.ti.per dñm preceptorem meũ do. Jaso.in.l.j.in prin.v.col.ff.de iust.z iur.dũ dicit q in casu non permisso appellare: sed de nullitate dicere si qs dicat: dico sniam nullam: z si qua est appello propter illam appositionem non propterea minus poterit de nullitate dicere: facit qõ dixit Bal.in.l.si is qui in si.cõmen.ff.de testa. vbi dicit vnum pulchrum dictum: qõ referam.j.in.v.limit. Et subdit q magis viciat imperfectio consensus q̃ forme: facit qõ dixi.s.in.j.limitatione q excedens limites cõmissionis non dicitur facere etiam id qõ sibi cõmissum est.

Tertio predicta conclusio limitatur: vt non procedat in eo qõ a duorum consensu dependet: naz additio facta per vnum in qua non concurrit ambor consensus non valet sicut principale: cui accedit consensus: vt si stipuler.x.z tu promittas.xv.qr in illo augumento de quinq; non valet l.j.§.si stipulanti.ff.de verb.oblig.cum materia: qõ inducit ibi ad multa. Et ad testes deponentes super summa: quorũ aliqui de pluri deponunt aliqui de minus: vt in ea summa in qua concordant sm cõmunem sententiam valeat eorum depositio: vt late examinat Alex.in consi.lxxiij.incip.visa consultatione.ij.volu.post Bar.z doc.in.l.cũ furti.ff.de in litẽ iur.z Jo.an.z Cano.i.c.j.de arbi.z i.c.j.ossi.dele.cũ cõcor.

Quarto fallit predicta conclusio vbi post factumq; est functus officio suo z cessat potestas facientis: vt in iudice qui post latam sententiam diffinitiuam addere vel detrahere non potest.l.iudex postq̃.ff.de re iudic. iuncta.l.paulus la.j.cum ibi notatis.ff.eo.ti.cũ concor.ibi signatis declarando z limitando vt ibi z in.l.si vt proponis C.quõ z qñ iu.z in.c.cũ cessante vbi Moderni de appel.

Quinto fallit nisi in augumento noua solẽnitas requiratur: qr sine illa non valet additio: vt in testatore qui vult addere suo testamento.l.heredes palam.§.si quid post z seq.cum ibi notatis.ff.de testa.notatur in.l.iurisgentium.§.qõ fere.ff.de pac.z hec limitatio magis est declaratio ad hanc conclusionem. Hinc sm Bal.in.l.si is qui in si.cõmen.ff.de testa.si testator facto solẽni testamento in quo aliquos instituit heredes per scripturam minus solẽnez aliquos addat heredes sequens additio nihil valet: z precedens institutio non viciatur: lz Bal.in inuentario dicat nõ exigi solẽnitatem in addendo: que exigitur in faciendo: vt p eum in.l.fi.§.cũ igitur.iij.col.ver.item pone.C.de iure deli. de quã materia dicam dum tractabo de forma.

Sexto fallit predicta cõclusio in limitatis: quia vltra limites non valet additio: vt patet in libellis quibus ante litem contest.licitum est addere z non post: vt habetur in.l.edita.C.de edendo: z in.c.j.de libel.obla. Sic z in sententia cui ea die potest in accessoriis.vz expẽsis addi l.paulus la.j.ff.de re iudic.facit qõ latius dixi.s.in.vj.conclusione z.s.eo.in.j.limitatione.

Septimo alie limitationes colligi possunt ex discursu aliarum conclusionum.

Nona cõclusio principalis

sit q beneficium vel priuilegiũ concessum in principali trahitur ad eius augumentum.c.qr circa de priuileg.vbi priuilegium concessum ecclesie super decimis episcopalibus retinendis extenditur ad predia post concessionez priuilegij quesita z superaddita duplici ratione: prima qr i beneficijs fieri debet larga interpretatio: secunda qr non debet eadez res diuerso iure censeri: z pro hoc facit text.notabilis i.§.j. als.§.aliud i auc.de equa.do.col.viij.vbi patet q illud priuilegium prelationis: qõ concessum est doti etiam trahitur ad ipsius dotis augumentum z per illuz tex. Ang.ibi dicit q omne priuilegium datũ principali porrigitur ad eius augumentũ ex quo infert ad.q.vt si imperator mihi concedat vnum castrum cum certo territorio ac cum mero z mixto imperio: z postmodum augeat territorium non exprimendo: q vult in augumento me habere merum z mixtum imperiũ nihilominus merum z mixtum imperiũ trahetur ad augumentum. Facit ad predicta.c.ex parte: z.c.pe.de decimis iunctis his que dixit Jo.de imo.post Bar.z Ro.i.l.dãni infecti.§.si is qui edes.ff.de dam.infec.vbi habetur q priuilegium exemptionis super decimis vel collectis non soluendis trahitur etiam ad predia futura: qõ est intelligendũ vt.j.e.j.limitatione: facit qõ dixi.s.in.v.conclu.pn.q si augetur castrum exemptum crescit exemptio. Ad qõ facit: qõ dixerunt Pe.Cy.Rayne.z Fulg.in.l.fi.C.de sac.san.eccl. q priuilegium concessuz ecclesijs puta ciuitatis Asteñ.vel capellis alicuius ecclesie extenditur ad ecclesias vel capellas post priuilegium erectas: argu.d.c.qr circa z.l.pe.ff.de fun.instru.quibus iurib' obstat.c.tua el.j.de decimis: vbi concessio decimarum facta loco tanq̃ odiosa non cõprehendit futura: z etiam obstat cle.litteras de rescrip.vbi reseruatio beneficiorum non trahitur ad beneficia postmodũ de nouo creata: z etiã obstant que dixit Albe.de ro.in.l.fi.j.col. ver.ex predictis.C.que res pig.obli.pos.dum dicit q si monasterium impetrauit a papa immunitatem a fonctionibus pontium z viarum tale priuilegiũ non extenditur ad ecclesias per ipsum monasterium post priuilegium acquisitas: de quo per eundem in.q.xxvj.prime partis in trac.statutorum z dixi.s.eo.v.conclusi.prin.paulo ante limitationes. Circa quã materiam est considerandum: q aliquando querimus: an dispositio trahatur ad futura per modum augumenti se habentia: z est materia presentis tractatus de qua aliquid per Jmol.in.d.cle.litteras in.vj.fallẽ.in.xj.col. Aliquãdo vero querimus: an trahatur ad futura per modum subrogationis.vt in exemplo dato per Jo.an.in.c.fi.de verbo.sig. in.vj.in nouel.dum dicit: q si concessum sit episcopo priuilegium: vt quattuor clerici ad sua officia existentes percipiat fructus beneficiorum q̃uis non resideant in eoruz ecclesijs eodem priuilegio gaudeant clerici post priuilegium loco aliorum subrogati per.l.sicut in annos.ij.rñ.ff.quemadmo. vsufruc.amit.z.d.c.qr circa cum quo transit Alex.in consil. lxxviij.incipiente in occurrenti.ij.colum.secundo voluminе quo casu: quando futura loco priorum subrogantur regulariter comprehenduntur in dispositione simpliciter cõcepta: vt dixit Ang.in.l.si seruitus in prin.circa fi.cõmẽ. ff.de serui.vrb.predi.de quo in.l.filie.ff.de condi.z demõ. z ista non est materia nostra: pariter non est materia nostra quando querimus: an dispositio trahatur ad futura simpliciter seu neutro modo: prout in casibus pcallegatis. Et est materia examinata late per Bar.in.l.si ita.ff.de au.z arg. leg.z per Jmol.in.d.cle.litteras: z per Albe.de ro.in.d.l. fi.C.que res pig.obliga.pos.in qua materia fit distinctio: an dispositio sit de materia fauorabili z in qua sit facienda larga interpretatio: an de odiosa aut in qua sit facienda stricta interpretatio. Itẽ an dispositio sit de re particulari an vniuersali. Item an dispositio collectiue cõcipiatur: an vniuersaliter z idefinite: z an futura verisimiliter preuideri potuerint an non: z an agatur de magno vel modico dãno: vt ibi latius per eos. Ad propositum redeundo pro predicta conclusione: facit qõ dixit Albe.in.l.rutillia.ff.de contrahen. emptione. Si alicui fuerit concessum priuilegiũ q in regno francie non soluat pedagium: z contingat comitatuz accrescere regno: q talis exemptio vel priuilegium competat etiam in comitatu regno adiuncto: quod prodest ad multa. Et maxime temporibus istis quib' christianissimus rex noster francorum acquisiuit ducatum Mediolani z alias vrbes: z sunt consideranda verba exemptionis an comprehendant omne dominium regium: z tunc sit generalis etiaz ad vrbes postmodum acquisitas: an vero comprehendant regnuz francie: vt qr dicatur eximo te a pedagijs super regno meo francie: z tunc patrie postmodũ acquisite que non sunt incorporate regno: nec per modum augumenti annexe non

comprehendantur per ea que dixi in prima conclusione cir
ca fi. ⁊ in .v. conclusione allegando Bar. in .l. si conuenit. §.
si nuda. ff. de pigno. act. ⁊ in tractatu de allu. dum dicit de
insula. in. col. quod facit ad .q. tactam in .l. senatorum. C. de
dig. lib. xij. ad exemptionē cōcessam terris fratrū tertij ordi
nis vt porrigat ad vasallos eorum seu terras vasallorum suorum.

¶ Predicta faciunt ad .qđ. vt priuilegium vel beneficium
transitorium ad heredes vel qđ non sit personale iuxta nō.
in .l. ij. C. de epi. ⁊ cle. alicui concessum trahatur ad eius fi
lios quotquot numero fuerint: ⁊ faciunt que dicam in seq.
conclu. per que ibi dicta apparet idem esse de priuilegio cō
cesso ciuibus: ex quo q ciuitas sit multum in numero ciuium
aucta vt ad omnes quantūcūq3 multū multiplicatos exten
dantur Dy. in .l. vxori. §. vxori. ff. de leg. iij. vult Inno. in .c.
quanto dum loquitur de gratia de censib. an autem plures
tunc teneant locum vnius facit cle. si. cum glo. magna de iu
repatro. dicam aliquid in .xi. q. prin.

¶ Et predicta conclusio in priuilegijs ⁊ beneficiis pcedit
etiam si agatur de magno preiudicio ipsius concedentis s3
Panor. in .d. c. qr circa in fi. cōmen. de priuile. ⁊ .j. dicetur.
Et maxime procedit quādo sumus in materia fauorabili in
qua facile permittitur extensio: vt dicit Panor. in .c. tua el
j. ⁊ in .c. ex parte lo. ij. de deci. facit .l. cum quidam. ff. de
lib. ⁊ posthu. ⁊ .c. odia. de reg. iur. Et qđ late habetur in .l.
fi. ff. de consti. pñ. Et q aucto beneficio augeatur concessio
aliqua exempla apparent. .j. in .xiij. conclusione.

Predicta conclusio limitatur: vt non procedat qñ pri
uilegium vel beneficiū concerneret pīudiciū tertij
si traheretur ad superueniens augumentum: vt pz in exem
plo Ang. in .l. si seruitus in prin. pe. col. ff. de seru. vrb. pđi.
dum dicit q si papa eximat episcopum ⁊ totam suam dio
cesim a iurisdictione archiepiscopi q aucta dioces augumē
to patenti tale augumentum non sit exemptū a iurisdictio
ne archiepiscopi: secus si augumentum sit latens: vt appa
rere non possit: prout est per alluuionem de qua materia di
cam saltem remissiue. .j. in .xvij. conclu. in .ij. fallen. Et licet
Ang moueatur ex eo: qr concessio facta respectu certe rei:
non extendatur ad superuenientes res: que oculo distingui
possunt per .d. l. si ita. ff. de au. ⁊ arg. leg. tamē melior ratio
est: qr non debet fieri extensio in preiudicium tertij seu ordi
nare iurisdictionis archiepiscopo spectantis per infra dicē
da: facit .l. si quando in prin. C. de inoffi. testa. ⁊ .l. impuberi
ff. de admi. tu. notant Host. ⁊ Cano. in .c. cum capella de pri
uileg. ⁊ in .d. c. qr circa. Nunc sm Jo. an. ⁊ cōmuniter doct. i
d. c. qr circa ⁊ Ro. in .d. l. dāni. §. si is qui edes in fi. cōmen.
⁊ Alex. in .d. consil. clxxvij. in .iiij. col. cum seq. ij. volu. illud
qđ dicitur de priuilegio exemptionis cōcesso certis religio
sis super decimis episcopalibus non soluendis: vt cōprehē
dat futura predia procedit quando episcopus de cuius pre
iudicio agitur fecisset hanc exemptionem: q contra conce
dentem priuilegiū sit larga interpretatio. d. c. qr circa ⁊ .c.
olim de verbo. sig. ⁊ .c. cum dilectus de consue. ⁊ .d. l. fi. vbi
late Moderni de consti. prin. In tantum vt dispositio ꝯtra
ius: que dicitur odiosa ⁊ stricte interpretanda. c. j. ⁊ .ij. de fi.
presbi. nō debeat cōtra concedentē dici odiosa sm Panor.
in .d. c. qr circa. Nam si alius superior. vz papa cōcederet ta
lem exemptionem tunc sm Jo. an. ⁊ doc. pallegatos in pre
iudicium tertij vel ordinarij deberet fieri stricta interpreta
tio: ⁊ ad augumentum non fieret extensio. c. cum dilecti de
dona. l. ij. §. merito. ⁊ §. si quis a principe. ff. ne qd in lo. pu.
⁊ in .l. nec auus. C. de eman. li. ⁊ notatur late in .d. l. fi.

¶ Et propterea Ro. in .d. §. si is qui edes cum quo transit
Alex. in .d. consi. clxxvij. bene dixit: q immunitas concessa
castro ⁊ eius villis non trahitur ad villas postmodum ac
quisitas seu superadditas: quando ageretur de preiudicio
tertij. Secus si ageretur de preiudicio concedentis immu
nitate ꝯtrarias Guil. de suza. quē refert Jo. an. in addi. Spec.
in tit. de censi. in addi. magna in fi. dixerit indefinite q non
trahit ad futuras villas per .l. iulianus in fi. vbi bonus tex.
⁊ .l. vxori. ij. rñ. ff. de leg. iij. ⁊ .l. i. ff. cōmu. predi. ⁊ .l. fi. ff. si ser.
vend. quorum opinio est intelligenda sm distin. predictam:
⁊ ita procedunt: que dixit Alberi. de ro. in .d. l. fi. C. que res
pi. obli. pos. ⁊ in trac. statu. in .j. parte. q. xxvj. dū voluit im
munitatem a fonctione pontium ⁊ viarum concessam eccle
sie non trahi stricto iure ad ecclesias acquisitas per ecclesiā
immunem: ⁊ q immunitas a collectis concessa priuatis per
sonis non trahatur ad bona futura sm cōmunem obseruan
tiam: ⁊ sm Alex. in consil. preallleg. dicitur immunitas con
cessa in preiudicium tertij si ciuitati sit onus soluēdū vel ca
stro non autem ipsi principi immunitatem concedenti vel si
statutum arceret comitatenses ad soluendum salarium pote
statis ⁊ superior cōcedat immunitatē alicui ville. qr eo casu
alij comitatenses coguntur ad solutionem integram salarij
etiam pro portione villam exemptam contingente ad qđ fa
ciunt nō. per Spec. in ti. de censi. §. ij. versi. quid si immo: ⁊
Jo. an. in .c. non minus de immu. eccle. cum concor. de qui
bus per Bar. Imol. Alex. ⁊ Modernos in .l. ab omnib⁹ in
prin. ff. de lega. j. ⁊ per Panor. ⁊ Cano. in .c. accedentes de
pscrip. ⁊ per dñm preceptorem meum dñm Jaso. in .l. iuris
ff. de pactis. Et ex hoc sequitur: q non est tenenda opi. Jo.
de imol. in .d. §. si is qui edes dum dixit q imo priuilegium
exemptionis super decimis vel collectis non soluendis tra
hitur ad predia futura etiam ad preiudicium tertij quē re
fert Alex. in consi. preallleg. ⁊ dñs preceptor meus in .l. qui
filiabus in prin. ff. de leg. j. Et ad iura per Imo. allegata. vz
ad .c. penulti. ⁊ .c. ex parte lo. ij. de deci. respondet Alex. in
consi. preallleg. in pe. ⁊ vlti. col. ⁊ Panor. in .d. c. ex parte: ⁊
in .c. tua co. ij. Dixit tamen Ro. in .d. §. si is qui edes q fie
ret extensio immunitatis ad villas postmodum acquisitas:
quādo essent necessario cōnexe ⁊ accessorie ad ipsum castrū
per .l. si mancipia. ff. de fun. instru. ⁊ .l. fi. §. gaio. ff. d lib. leg.
⁊ .l. cum fundus nominatim. ff. de leg. ij. Et qr de necessario
cōnexe idem est faciendum iudicium. c. super eo. de parro.
⁊ qđ habetur in .c. quanto de iudi. cum concor. de quibus in
glo. ⁊ facit .l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. Ifec. sequit
Alex. in consi. preallleg. Et que limitatio etiam potest tem
perari: vt non procedat in augumento latenti: prout est al
luuio qr ad illud bene porrigit priuilegium in preiudicium
tertij: vt dixi in prin. huius limitationis post Ang. in .d. l. si
seruitus. Tertia restrictio ad hanc limitationem fieri potest
vbi ageretur de modico damno per nō. per Bar. l. d. l. si ita
vlt. col. ⁊ per tex. in .c. quanto de censi.

Secundo limitatur predicta conclusio: vt non procedat
quando augumentum causaretur ex causa mere vo
luntaria: vt qr nulla iusta vel conueniens: aut necessaria cau
sa subesset sm Joā. and. in regula qui sentit in .vj. in mercu.
quem sequitur Alex. in .d. cōsil. clxxviij. incip. in occurrenti
ij. col. ij. volu. vbi dicunt: q si abbas ⁊ cōuentus habent pri
uilegium: vt eorum familiares admitti possint per eos ad
diuina tale priuilegiū trahetur ad adiunctos ex causa pro
babili vel necessaria: alias non puta si auctum sit monasteriū
⁊ eius redditus: ita q maior familia sit conueniens vel ne
cessaria: facit qđ dixit Jo. and. in addi. Specu. in ti. de censi.
§. nunc dicendū in addi. magna circa mediū: dum loquitur
de villa nouiter facta ex causa voluntaria: de quo dicam in
seq. conclu. vbi adducam alias concor. facit qđ dixit Ro. l. l.
dāni infecti stipulatio. §. si is qui edes in fi. cōmen. ff. de dā.
infec. dum vult: q immunitas concessa a collectis trahatur
ad futura predia primis necessario connexa: alias non de quo
dixi in prece. limit. ppe fi.

Tertio limitatur: vt non procedat: quando beneficium
esset concessum propter paupertatem: qr tunc non
trahitur ad bona acquisita imo cessat: vt in beneficio cessio
nis bonorum: ⁊ in immunitate propter paupertatem concessa:
qr cessat cessante paupertate. l. cura. §. deficientiū. ff. de mu.
⁊ ho. l. his oneribus. §. i. ff. de vaca. mu. nec enim debent in
ducta ad vnum effectum ꝯtrium effectum operari. c. intelle
cto de iureiur. ⁊ regula qđ ob gratiam in .vj. ⁊ .l. legata inuti
liter in prin. ff. de leg. j. notat Bar. in .l. non tantum. §. eos p
illum tex. ff. de excu. tut. Alex. in .l. si constante. §. si maritus
ff. sol. ma. in .l. sciendum. §. fi. ff. qui satisd. cog. ⁊ hec limitatio
nō est vt arbitror per omnia tenenda: sed sm subiectam ma
teriam restringenda propter .l. senatorum. C. de dig. lib. xij. cū
ibi notatis: ⁊ in .l. ij. C. de epi. ⁊ cle. intelligendo vt in .l. semp
§. negociatio. ff. de iure immu.

Alie limitationes colliguntur ex his: que dicam. .j. in
xiij. arti. prin. in limitationibus. vz ad illud q au
cto beneficio augeatur etiam concessio.

¶ Generaliter autem an impetrationes ⁊ rescripta trahant
ad futura videri possunt tex. ⁊ nō. in .c. si. de rescrip. ⁊ in cle.
litteras: vbi late Imol. eo. tit. tex. in .l. iij. §. illud: vbi Alex.
⁊ docto. ff. quod quis iur. cum concordantibus ibi signatis.

Ex quibus

Ex quibus iuribus cum ibi notatis suppleri et restringi potest tota hec conclusio.

Decima cõclusio pricipalis

fit q anctis reb⁹ vel psonis qb⁹ aliqd onerosum debet nõ augeat regulariter debitũ seu onus rei vel psone pmissũ vel debitum exemplũ pz in.l.non modus.C.de seru.vbi esto. q augeatur fundus: cui debetur seruit⁹ aqueductus p hoc non auget ipsa seruitus taliter q ipsi augumento dicta seruitus non debetur nec ad illud extenditur ius aqueducẽde sed ad illud tantum cui fuit seruitus ɔstituta hinc aque haustus debitus pecori non debetur vltra numerum existentez tempore promissionis.l.i.§.trebati⁹.ff.de aqua.quo.et esti. facit ad predicta.l.i.§.illud.ff.de iti.actuq priua.et.l.ergo §.neratius.ff.de ser.ru.predi.et est ratio fm Bal.inter ceteros in.l.non modus q: ipsa seruitutis constitutio inducit limitationem ex quo certo fundo vel certis fundis fuit constituta: et dicit Bald.ibi idem esse in seruitute prescripta: que ratio videtur eadem cũ dictio nisi suppleatur q inducit limitationẽ in onerosis: q: quis non videtur velle se onerare in infinitum vel in plus q̃ fuerit expressum.l.rutillia polla cum concor.j.allegandis.ff.de cõtrahen.emp.et.l.qui vina in fi.ff.de peri.et cõmo.rei ven.et.l.qui bona.§.fi.cũ ibi notatis.ff.de dam.infec. Et propterea fm Ange.in.l.si seruitus in prin.iij.col.ff.de seru.vrb.predi.obligatio contracta occasione certe rei augetur re crescente nisi fm eum ibi in col. seq.fuimus in contractibus maxime onerosis: facit.l.iulian⁹ in fi.cum.l.seq.ff.de leg.iij.vbi legato fundo cũ instrumẽtis fundi non veniunt instrumenta: que post tempus testamẽti reperiuntur addita p:o instrumentis fundi. Ad idem facit c.tua el.j.de deci.vbi concessio decimaruz facta loco tanq̃ odiosa nõ comprehendit futura: sed ista iura loquuntur qñ augumẽtũ ɔtingit in re debita nõ aũt in re cui aliqd debet.

¶ Et predicta inducuntur per Bal.et Sali.in.d.l.nõ modus post antiquos ad.q.de eo qui pmisit sua impẽsa manutenere pontẽ fluminis: vt si flumen fiat latius ex corrosione aque non teneatur promissor ad talez impensam de qua.q. dicam.j.in.xij.conclusione.

¶ Ad hanc conclusionem facit.c.quãto decensi vbi est expressum q si quis fundauerit monasterium: ita q ex redditibus ipsius monasterij singulis annis detur procuratio monachis alterius monasterij: et contingat q multum sit auctus numerus monachorum: quib⁹ procuratio debebatur fit reductio iudicis arbitrio ad antiquã mensuram seu numerum antiquum. Et hoc ex quadaz equitate vt ibi que equitas ex quo reperitur scripta est pferenda rigori iuxta.l.placuit cũ ibi notatis.C.de iudi. Et sic sunt due rationes huius cõclu. vna est: q: nemo videtur velle se in infinituz grauare: vt predixi. Alia est ex equitate scripta maxime in.d.c.q̃to. Alia ratio potest assignari in.d.c.quanto scilicet ne contingat: quem in plus posse grauari q̃ sit emolumentum qd grauatus percepit vt dicam.j.in.xiij.conclu.ver.facit ad idẽ tex. et notatur in.l.imperator.§.si centum et seq.vbi glo.Bar.et doc.ff.de leg.ij. Item alia ratio generalis ad predicta assignari põt: q: inspicitur presens tempus seu tempus dispositionis siue contractus et vltime voluntatis.l.si ita et.l.medico in prin.ff.de au.et arg.leg.cum concor.ibi per glo.alleg. d.l.rutillia polla et.l.in lege.ff.de contrahen.emp.vbi non fit extensio ad futura quantũcũq verba contractus sint generalia fm ibi nõ. Adeo vt vendito lacu et.x.pedibus circa lacum si lacus excrescat et occupet decem pedes circũ circa non debeantur alij.x.pedes. Et qui in fundo vẽdito sibi reseruat lapidicinas intelligitur apparentes reseruare nõ autem que in futurum inueniuntur. Et alia potest etiã adduci ratio: q: verba intelliguntur rebus sic stantibus prout se habent.l.qd seruus.ff.de condi.ob.cau.c.cum inter de renun. c.quẽadmodum.de iureiur.cum vulg. Item q: ad incognita non refertur dispositio.l.cum aquiliana cum concor.ff. de transac. Item ad hanc conclusionem faciunt que volunt Py.et Albe.de ro.in.l.cũ fundus.ff.de condi.et demon.q si alicui est cõcessum: q in aliquo nemore possit incidere aliqua ligna pro se et sua familia et contingat eum cui fuit facta cõcessio decessisse relictis multis filijs nõ possit vnusquisq filiorum incidere pro necessitate et vsu sue familie sed tantũ omnes possint quantũ poterat pater tempore cõcessionis.

¶ Ad idem facit qd volunt Pe.Cy.Albe.Bal.et Sali.in d.l.nõ modus.C.de serui.et Ang.in.d.l.si seruitus in prin. ff.de ser.vrb.pdi.circa fi.cõmen.vbi etiã Flo.et Jo.de imo. in cle.litteras in.xj.col.de rescrip.dum volunt q si rustic⁹ pmisit omni anno cuilibet canonico sancti Laurentij dare decem pro anniuersario qui canonici tempore promissionis non erant nisi decem et aucti sunt forte vsq ad viginti non teneatur rusticus omnibus prestare: sed solũmodo teneatur iuxta numerum qui erat tempore promissionis. Hinc dixit Bal.in.l.qui filiabus in prin.ff.de leg.j.per illum tex.q in legato facto omnibus ecclesijs alicuius diocesis non includuntur ecclesie postmodum edificate.

¶ Ad idem etiam facit qd volunt Jac.bu.in.l.fi.per illum tex.C.de sac.san.eccle.et cõiter doc.in.d.c.quanto: et Imol. in.d.cle.litteras in.xj.colũ.de rescrip.q si quis ex pacto teneatur coquere panez pro libris decem singulo anno vel ex concessione furni facta in emphiteosim alicui et eius familie et contingat creditorez decessisse relictis pluribus filijs vel ampliatam fuisse familiam etiã eo viuo multo plus q̃ esset tempore concessionis non teneatur pistor vel fornarius coquere vltra numerũ qui erat tempore cõcessionis vel pacti.

¶ Facit ad idem qd in simili dicitur de eo qui promisit alicui mollere granum singulis annis pro se et sua familia siue ex pacto pro certo precio siue ex concessione mollendini in emphiteosim: vt si aucta sit multũ familia non teneatur nisi vsq ad numerũ existentem tempore promissionis fm Host. Jo.an.Fede.Pe.Abb.antiquũ Butri.et cõmuniter doc. in.d.c.quãto de censi.licet Inno.Panor.et Pe.de anch. ac quidã alij ibi aliter sentiant et Albe.de ro.in aut.hoc ius porrectum vltima charta.C.de sac.san.eccle.quorum opi. sequitur do.Barto.vero in tractatu seruitutum vrbanarũ sub rub.de furno.v.q.et pro ea adducit plura iura et inter cetera.d.l.si seruitus in prin.ff.de seru.vrb.predi.que ex opposito fundat se in equitate et q: nomen familie est vniuersale quo casu siue augeatur siue minuatur dicitur eadẽ familia.l.peculium in prin.ff.de leg.ij.l.proponebat.ff.de iudi. Et Panor.adducit in.d.c.quanto fortiorem rationem: q: ex quo minui poterat familia ad cõmodum mollinarij pariter ad eius incõmodũ spectare debeat emolumentum creditori.l.fm naturam.ff.de regu.iur.l.et si ɔtra cum vulg.ff. de vulga.et pupil. Et retenta hac scda opi.eam limitat do. Barto.vero in trac.preallega.post Pe.de anch.et Jo.de allema.in.d.c.quanto: vt non procedat nisi in familia que simul habitat per.l.tria onera.ff.de excu.tut.licet quantũ ad alia seorsum habitantes dicantur de familia.l.fi.cum ibi notatis.C.de verb.signi. Item nisi concepta fuisset obligatio per nomina particularia puta mihi et duob⁹ filijs meis. Itẽ nisi familia esset aucta ex aliquo accidenti: vt q: is cui mollinarius tenetur mollere factus sit doctor vel miles: et propterea teneat maiorem familiam vel nisi promissio de mollẽdo fuisset facta indefinite: et aliter prout ibi latius per eum. Cuius verba non refero: q: non puto transeundi cum eius opi. Sed tenendum puto aliam et primã opinionẽ tanq̃ equiorẽ pro qua faciunt decisiones preallegate: et tex.optimus in.d. c.quanto. Et videtur magis cõmunis et eã sequitur Pyle⁹ in.q.xlviij.incip.quidam paterfami.et Barto.hrist.in.q.l. etiam incipi.quidam paterfa.et Imol.in.d.cle.litteras.xj. colũ.de rescrip.et do.preceptor meus do.Jason post eos in repe.l.quominus in.xxij.q.ff.de flumi.moti per fundamẽta pro magna parte.s.allegata et per.d.l.cũ fundus in fi.ff.de condi.et demon.insuper mouetur Imol.in.d.cle.litteras: q: ex persona successorum non debet conditio obligationis immutari.l.ij.§.ex his.ff.de verbo.oblig. Et quia non potuit preuideri augumentum familie.d.l.si seruitus iunctis notatis per Bar.in.d.l.si ita vlt.col.ff.de au.et arg.leg.qd vltimum fundamentuz non placet Bal.in.d.l.non modus C.de serui.q: saltem in genere preuideri poterat q familia augeri posset: de quo dicam.j.circa fi.huius conclusionis.

¶ Et retenta hac opinione pro magis cõmuni: que confirmatur ex his que dicam.j.e.ver.ad predictam conclu.etiã facit zc. limitari potest vt tunc demum procedat qñ in magno excessu familia excresceret: ita q magnum damnum promissori seu eius heredibus resultaret per.d.c.quanto cum glo.et per nõ.per Bar.in.d.l.si ita vlt.col.et in.l.pe.per illũ tex.C.que res pigno.obli.pos.et in.l.si ita stipulatus fuerim illud.§.i.ff.de verb.oblig.et Imol.in.d.cle.litteras.xj.col. quibus locis dicitur et pbatur: q sermo generaliter vel in-

definite prolatus non trahitur ad futura quando magnum damnum vel preiudicium resultaret: et hoc voluit Ang. et Flo. in d. l. si seruitus in prin. Imol. in l. damni. §. si is qui edes. ff. de dam. infec. Alex. in consi. clxxviij. incip. in occurrenti. iij. col. ij. vol. vbi dixit post Imol. vbi. s. quod si concedo tibi feudum cum pacto quod tenearis me recipere cum familia mea te debeas me recipere cum familia etiam aucta nisi foret aucta in nimis magno excessu: et dicit Alex. magnum excessum esse quando excedit vltra dimidiam prioris numeri ar. l. ij. C. de rescin. vendi. et c. pe. cum ibi notatis de emp. et vendi. et per tex. in d. c. quanto vbi erat excessus in triplo. puto tamen hoc consistere in iudicis arbitrio ex qualitate personarum: et rei cui debetur seu que debet iuxta no. in l. licet. C. loca. in l. ad monendi. ff. de iureiur. dum dicunt magnam et paruam cam: ex qualitate personarum iudicari iuncta. l. plenum. §. equitij ff. de vsufruc. cum concor. Et ad predicta facit quod dixit Sali. in d. l. non modus. C. de serui. quod si te patiente eleuari domum meam: que non debeat tuis luminibus officere cum ex eleuatione tunc non officerem si contingat te facere cameram: que non potest habere lumen nisi depresso muro eleuato non cogar deprimere propter maximum preiudicium et patientiam tuam.

¶ Item limitari potest predicta conclusio nisi crescente familia pariter cresceret redditus mollendini vel furni per tex. in d. c. quanto iunctis his que latius dicam. j. in. xiiij. conclusione dum tangam an aucto redditu rei augeatur pariter pensio iunctis etiam his que dicam in. xij. conclu. in. ij. limita.

¶ Item limitatur secundum Ang. in d. l. si seruitus in prin. in. iij. col. ff. de ser. vrb. predi. vt non procedat in onere tendente in allimoniam vel bonificationem rei quando augumentum est intrinsecum: quia augetur onus secundum rei exigentiam: vt in infante cui alimenta debentur: quia secundum quod crescit crescere debet onus alimentorum per. l. cum vnus. §. si. iuncta glo. ff. de ali. et cib. leg. et. l. alimenta. §. basilice eo. ti. et. l. alimenta. §. si is qui a liberis. ff. de lib. ag. Idem dicit de haustu aque promisso ad irrigationem agri sterilis qui bonificatus exigit maiorem aquam quam debetur. Et licet ista limitatio sit in se vera: tamen quod hoc ideo sit quia onus accedit augumento intrinseco mihi per omnia non placet cum in infante crescente augumentum extrinsecum appareat ratio est autem: quia materia subiecta ita suadet quia alimenta et aqua pro rigando tendunt ad talem finem: vt infans et ager crescant. vel infans re et ager bonificatione de quo augumento intrinseco dicam late in. xviii. conclusione.

¶ Item in alio casu augentur alimenta puta in pupillo cui taxata est quantitas alimentorum per iudicem: quia si augeantur facultates tutor potest et debet excedere quantitatem taxatam sicut diminuto patrimonio debet diminuere. l. ius alimentorum in si. ff. vbi pupil. edu. de.

¶ Alias limitationes quis colligere potest ex conclusione seq. Et aliquas signabo in fi. huius conclu. quas non sequor.

¶ Ad predictam conclusionem etiam facit quod dicitur de vasallo obligato ad certum seruitium cuius dominus decessit relictis pluribus filijs et heredibus vt talis vasallus non propterea teneatur in plus dictis filijs et heredibus quam teneretur eorum patri: vt notat in. c. omnes si de feudo. fue. controuer. vbi glo. Bal. And. de iser. alua. et scribentes: notat Ang. in. l. ij. §. ex his ff. de verbo. obliga. Et in. l. loci corpus. §. si fundus. ff. si serui. ven. Et solet notari per aliquos in. c. imperialem. §. preterea ducatus de prohibi. ali. feu. per Fede. in quibus locis communiter concluditur: quod si seruitium sit diuiduum: vt quia prestanda sit pecunia vel census dabitur vnicuique heredum portio sua si feudum diuiserint. l. legatarius. ff. de leg. j. l. stipulationes non diuiduntur cum concordan. ff. de verbo. oblig. et. l. libertus cui. §. denique cum concor. ff. de oper. li. facit tex. no. in. l. j. §. si pecunia. ff. deposi. quia vnusquisque heredum representat personam defuncti pro ea parte pro qua etiam heres. l. cum a matre. C. de rei vendi. l. si ab eo. C. de neg. gest. notat glo. in. l. ij. §. fi. vbi Bar. ff. de preto. stip. facit. l. j. C. si cer. peta. et. l. ea que in nominibus. C. fa. hercisci. quod si feudum non sit diuisum omnibus simul prestabitur. Et si alteri eorum tantum fuerit adiudicatum ex diuisione illi soli prestabit: vt latius per doc. in locis preallegatis. Si autem seruitium sit indiuiduum puta ire ad prelium vel sequi dominum quod quando sic notat Bar. in d. l. ij. §. item si in facto. ff. de verb. obliga. et in. l. v. §. cato. et in. l. stipulationes non diuiduntur eo. ti. tunc potest vasallus eligere vnum ex dominis seu ex heredibus domini. l. si quis in graui. §. si cum omnes. ff. ad silla. et secundum Bal. in. l. j. xxij. seu. xxiij. q. ff. de re. di. bene faciet vasallus gratificari antiquiori vel digniori per no. in. l. fi. ff. de fi. istru. et in. c. j. de maio. et obe. facit quod no. in. l. ciues. C. de incol. notat Bal. in. c. imperialem. §. preterea ducatus de prohi. ali. feu. per Fede. et in operis diuiduis numero vel tempore licet non realiter potest fieri inter dominos diuisio numero vel tempore. l. iiij. et. l. vt iurisiurandi. §. fi. et. l. libertus cui. §. denique. ff. de oper. li. iunctis notatis per Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur. v. colum. ix. oppo. et in. l. in stipulationibus. §. j. et in. l. ij. §. j. ff. de verb. oblig.

¶ Et ex predictis potest inferri: quod talis vasallus volens alienare feudum teneatur omnibus offerre et ab omnibus licentiam petere de quo etiam per Bal. in. c. j. in prin. j. colum. de probi. alie. feu. per Fede. Idem in emphiteota plurium dominorum secundum Guil. de cu. Bald. et Ange. in. l. communis seruus. ff. de stipu. ser. post Ioan. and. in ti. de loca. §. nunc aliqua ver. lxxxi. per Alberi. de ro. in. l. quid si vno ad fi. ff. de in diem adie. per Guil. de cu. in. l. si duo patroni in prin. ff. de iureiur. cum concor. ibi allegatis.

¶ Et predicta procedunt quando feudum tenetur vel recognoscitur ab ipsis dominis pro indiuiso: nam si pro diuiso ab illo domino est petenda per feudatarium vel emphiteotam licentia alienandi vel illi est oblatio facienda qui recognoscitur vt notat in locis proxime allegatis. Ubi traditur an si feudum vel emphiteosis a pluribus dominis per vasallum vel emphiteotam pro indiuiso recognoscatur cessans quo ad vnum soluere vel prestare seruitium vel alienans aliquibus requisitis et aliquibus ex dominis non requisitis cadat quo ad omnium portiones: an vero quo ad portiones eorum tantum quibus fuit cessatum: vel qui non fuerunt requisiti: seu a quibus alienandi licentia non fuit obtenta.

¶ Item predicta procedunt presupposito: quod quando dominus decessit relictis pluribus filijs et heredibus vasallus teneatur ipsis omnibus iurare fidelitatem: et feudum ab ipsis omnibus recognoscere: que opinio in patria asten. in homagijs: que prestant rustici vasallis regis et ecclesie episcopali Asten. seruatur in qua homines communiter iurant fidelitatem modo pro se et filijs ac heredibus etc. Et quam opi. tenuit glo. in. l. si vsufru. alis sicuius. §. si plures. ff. de vsufru. et Py. quem refert glo. in d. c. omnes si de feu. fue. controuer. Bal. in d. l. j. in xxij. q. ff. de re. di. Ang. in d. l. loci corpus Imol. in d. l. ij. §. item si in facto. ff. de verb. obliga. Alua. in d. c. omnes post And. de Iser. solet notari in. l. de pupillo. §. si pluribus vbi Bar. in fi. commen. ff. de ope. no. nun. pro qua opi. facit quia istud quod vasallus remaneat pluribus obligatus contingit ex causa necessaria: puta successionis et diuisionis argu. l. heredes mei §. an ea et. §. item illa. ff. fa. her. secus est in causa voluntaria d. c. imperialem. §. preterea per illum tex. faciunt no. per Alex. in d. §. ex his licet glo. in d. c. omnes. Et ibi Bar. et Bald. in d. c. imperialem. §. preterea de probi. alie. feu. per Fed. in vlt. col. et Io. an. in addi. Spec. in ti. de feudis. §. quoniam ver. xxix. et plures alij doc. tenuerunt quod omni casu siue causa sit voluntaria siue ex necessitate successionis vni tantum sit prestanda fidelitas. Et est circa predicta aduertendum: quia nonnulli in d. c. omnes dicunt vasallum: ita demum posse vni ex filijs domini in prestando seruitium indiuiduum gratificari si plures ex filijs domini concurrant simul in petendo seruitium: alias si successiue petatur dicunt omnibus illud esse prestandum: quia hoc intelligo nisi quando ex hoc vasallus nimis grauaretur per tex. in d. c. quanto iunctis his que dixi ad hoc propositum. s. hac. c. conclu.

¶ Et de liberto obligato pluribus dominis seu pluribus filijs vnius domini videri potest tex. in d. l. cum seruus cum ibi notatis. ff. de in ius voc. Et tex. in. l. etiam cum ibi notatis C. de obseq. patro. prestan. cum concor. Et hic ad propositum possent adduci plura iura allegata per doc. in materia diuidui et indiuidui. videlicet an indiuiduum promissum titio debeatur vnicuique filiorum et heredum titij in solidum de quo late in d. l. ij. §. ex his et in d. §. item si in facto et in d. §. cato et in d. l. stipulationes non diuiduntur cum concor. ibidem allegatis.

¶ Ex predictis redditur dubia decisio Alexan. in d. consil. clxxviij. incip. in occurrenti. ij. volu. quam sequitur Firmi. in trac. de gabellis in. iij. parte. viij. prin. in fi. dum tenet quod conductor gabelle bononien. a collegio dominorum sexdecim cum pacto quod ipsis de officio sexdecim exemptio obseruet teneatur seruare exemptionem predictam pluribus extranumerarijs

super additis

superadditis ob mortem vnius eorum. nam attento q iste conductor ptendit causam onerosam exemptio porrigi non deberet ad superadditos maxime ex causa voluntaria put est quando plures loco vnius defuncti subrogantur per predicta et per ea que dixit de causa voluntaria cepol. in. d. tractatu seruí. vrba. sub rubrica de furno in fi. et contra Alexã. facit tex. in. l. si in lege. ff. de contrahen. emp. vbi venditor sibi reseruans in fundo vendito lapidicinas intelligitur sibi reseruare presentes et apparentes noa autem futuras et credo tutius esse in puncto iuris tenere contra Alexã. quãuis ipse Alex. presupponat additamentum fuisse factum ex causa necessaria quo casu vbi augumentum fit ex causa voluntaria videtur indubitatum q onus non extendatur ad ipsum augumentum vt dictum fuit et no. Alex. in consi. preallegato secunda col. pro quo facit quod dixit Jo. an. i addi. spec. in titu. de censi. in addi. magna circa medium dum vult q si nobiles ciuitatis in territorio ville subiecte ciuitati faciant aliam villam ex causa voluntaria talis posterior villa subeẽ debeat oneribus anterioris ville secus nõ si fiat ex causa necessaria vt ibi latius per eum et faciunt que dixi in precedẽ. conclusione versi. secundo limitatur post iohannem And. in regula qui sentit in mercu. in. vj.

¶ Facit ad predictam conclusionem quod dicitur in preceden. conclusione de priuilegio concesso. vt non trahatur ad futura augumenta in preiudicium tertij.

¶ Ceterum circa limitationes in hac materia est aduertendum quia aliqui doct. in. d. c. quãto et Ange. in. l. si seruitus tertia col. ff. de serui. vr. predi. p. l. si cognatus. ff. de re. du. et Bart. cepol. in tracta. serui. vrba. sub preallegata rub. de furno vlt. col. voluerunt q si persone sub nomie vniuersali vel nomie collectiuo vocẽtur prout est nomen familie tũc auctis personis augeatur onus eis debitum cum ita possint persone decrescere sicut crescere et quia hoc est contra mẽtem et verba tex. in. d. c. quãto et contra no. per Bar. in. d. l. si cognatis puto tenendum q hec conclusio etiam hoc casu procedat vt. Indubio vel vbi non constat de cõtraria mẽte contrahentium vel dispositione onus non augeatur quã magnus contingeret excessus vel debitor multum grauaretur iuxta ea que dixi supra in prima limitatione an autẽ sub dispositione vniuersali vel collectiua veniãt futura dicam in. xv. et. xvj. conclusione et est alia materia quãuis Alexan. in consi. clxxviij. incipiente in occurrenti secunda col. et si. ac p totum illam inculcet cum materia presentis limitationis.

¶ Item est aduertendum quia Jmo. et quidam alij prout refert Pan. in. d. c. quãto de censi. habuerunt consideratio nem an onus causetur ex titulo lucratiuo et eo casu dixerunt non esse cõueniens vt aucto numero personarum augeatur onus ne liberalitas illius qui onus sibi iniunxit redundet in maius grauamen cum subueniendum sit ei qui donat ne cũ magno grauamine suo teneatur hinc donans nõ potest cõueniri vltra q̃ facere possit deducto ne egeat. l. inter omnes ff. de re. iudi. An vero onus causetur ex titulo nõ lucratiuo seu ex facto in quo hincinde aliquid sit prestandum et tũc auctis personis pariter augeatur onus que distinctio non placet per text. in. d. c. quãto vbi prestantes procurationẽ aliquid receperant propter quod ad procurationem alteri monasterio erant astricti et nihilominus non augetur procuratio licet numerus monachorum auctus esset et contra hanc distinctionem facit tex. in. d. l. si in lege et multe decisiones supra allegate et cõtra hoc etiam videtur glo. in. l. fi. C. que res pig. obli. pos. dum dicit in legato venditione et donatione non comprehendi futura. et sic equiparat titulum lucratiuum et onerosum et solum se fundat an si superueniẽtia cõprehenderetur generaret magnum vel paruum preiudiciũ vt etiam ibi dicunt Bar. et scribentes et Bar. in. l. si ita pen. colum. ff. de au. et ar. leg. vnde puto dicẽdũ q quando onus prestandum respectiue ad aliquid acceptum prestatur sit cõsideranda qualitas et redditus rei pro qua seu propter quaz onus prestatur et secũdũ illam qualitatem et redditum reguletur onus et coniecturemus an mens disponentis vel contrahentium fuerit se in plus obligare propter superuenientiam augumenti in personis quibus aliquid debetur et ad hoc solum videtur emanasse prouisio dicti. c. quãto que nõ debet esse delusoria et ludibrio et faciunt que late dicam in xiiij. conclu. dumtangẽ an aucta re vel reditu augeaĩ pẽsio.

¶ Ceterum hec conclusio fallit in casu. d. l. si seruitus i pri. ff. de serui. vr. pre. intelligendo prout declarat ibi Alberic. de ro. vz q promissa mihi seruitute ne luminibus meis officiatur cum tunc haberem tantũ duas cameras et fenestras si contingat me augere numerum camerarum et fenestrarũ ad superadditas etiam permissio extendatur et hoc suadet equitas vt ibi dicitur lz in. c. quanto de cẽsi. ex equitate quisque contrarium sit dicendum et illa equitas de qua in. d. l. si seruitus videtur meo iudicio fundari in fauorem luminum quam cãm luminum lex voluit esse fauorabilem licet communis intellectus ad. d. l. si seruitus aliter se habeat vt scilicet aucta re veniant futura augumenta licet separata sicut in dispositione indefinita veniunt futura tunc demum quando talia futura verisimiliter potuerunt preuideri alias non si sunt magni preiudicij secundum communiter doct. in. d. l. si seruitus et Bar. in. d. l. si ita vl. colum. ff. de au. et ar. leg. et in. l. fi. C. que res pignori ob pos. vbi Pet. et Cyn. et Pet. et Cy. in. l. non modus. C. de serui. et Jmol. in cle. litteras. xj. colum. de rescrip. et in. l. damni. §. si is qui edes. ff. de dam. infec. quod est intelligendum si preuideri potuerunt vel nõ potuerunt ab eo qui ex concessione grauatur quia eius persona quo ad hoc consideratur secundum doct. in locis preallegatis et Pe. et Cy. in. d. l. non modus quãuis Angel. in d. l. si seruitus in princip. vlt. colum. voluerit aliter vz q sit consideranda quo ad hoc persona stipulatoris inferens q si promissũ sit canonicis Sancti Laurentij pro singulo pro anniuersario decem ideo non debebuntur decez canonicis auctis quia imputandum est canonicis qui tempore promissionis poterant sibi prouidere de maiore numero et dicebat Alex. in proposito huius materie in. d. consi. clxxviij. incip. in occurrenti pen. colum. secundo vol. q tunc non obstat. l. veteribus. ff. de poct. quia vbi agimus de liberatione et restringenda obligatione licet simus indubio sententia est pro liberatione ferenda. l. arianus. ff. de act. et oblig. l. absentem in prin. ff. de penis. c. ex litteris desponsa. notat in. d. l. veteribus. Ideo autez dixi supra nisi quando futura venirent forent magni preiudicij quia eo casu quando magnum insurgeret preiudiciũ esto q verisimiliter talia futura potuissent preuideri indubio non venirent nisi per alluuionem venirẽt vel a casu vt insula iuxta no. per Bar. in. d. l. si ita vl. colũ. et in. d. l. fin. C. que res pignori ob pos. et docto. in locis proxime allegatis cum concord. supra eo in scda col. prima limitatione et lz Bal. et Saly. in. d. l. non modus dicant q ista consideratio an futura preuideri possint non sit tuta in casibus pdictis vz. d. l. si seruitus i pri. et in qõne per eos tacta in. d. l. non modus eo quia licet augumentum superueniens seu futura determinate preuideri non possint aut taxatiue possint tamen in confuso preuideri et taxari taliter q imputari possit promissori qui non taxauit et declarauit pro quãto vel vsq ad quantum vellet obligari vel onus prestare propter quod Saly. dixit istud de preuidendo non bene de iure probari tamen non esset tutũ recedere a cõmuni sententia que voluit hoc attendi vnde secundum Alex. in. l. si mihi et tibi §. si. vl. colum. ff. de leg. j. post Bar. in. d. l. si ita per illũ tex. sufficit q numerus vel quantitas preuideri non potuerint puto tamen q in puncto iuris ista limitatio et declaratio cõfundatur cum illa an subsit magnum vel paruum grauamen attento q doctores volunt si futura preuideri potuerunt et non subsit magnum grauamen q veniant in dispositione indefinite cõcepta alias secus vz si subsit magnum grauamen. nam idem est generaliter dicendum vt dixi supra in secunda limitatione non facta distinctione an futura potuerint verisimiliter preuideri vel non.

¶ Ultimo posset fieri alia limitatio ex verbis Panor. i. d. c. quanto circa fi. cõmen. dum vult onus augeri auctis personis quibus aliquid debetur quando pariter potest onus minui minutis personis pro quo facit quod dixit Ang. in. d. l. si seruitus in prin. vl. colum. ff. de serui. vr. predi. dum vult q in contractibus in quibus potest tantum esse de cõmodo quantum de incõmodo veniunt futura. l. iij. ff. pro so. et videtur etiam de mente Barto. in. d. l. fi. C. que res pig. ob. pos. sed quia hec limitatio videtur contra tex. in. d. c. quanto nõ puto eam sequendam et in veritate aliter sentit Bart. in. d. l. fi. et contrarium tenui in hacmet. colum. versicu. Ceterum circa limitatiões vbi declaraui hoc procedere nisi magnus subsequeretur excessus. Quod autem dicebat flori. in. d. l. si seruitus in princ. ff. de ser. vr. predi. q ibi ideo aucta re vz se

nestris cui servitus ne luminibus officiatur debeatur augeť servitus ⁊ sic onus quia talis obligatio ⁊ servitus habet causam continuam sentiens ꝙ ubi obligatio habet causam continuam aucta re augeatur obligatio per illum tex. non placet nec bene iure probatur imo ex pluribus decisionibus superius relatis apparet de contrario.

Undecima Sit conclusio ꝙ si augumentum sit in rebus seu personis que aliqd debent non augeatur debitum ut qi debitor decedat relictis pluribus heredibus facit. l. cui fundus. ff. de condi. ⁊ demõ. que vult ꝙ plures hẽdes loco unius ⁊ persone defuncti habẽtur facit. l. si plures cum concor. ibi notatis. ff. de pactis ꝙ plures vicem unius obtineant de quo in clem. si. cum sua magna glo. de iure pa. facit. l. ij. §. ex his. ff. de verbo. obli. ⁊. l. ij. §. fi. ff. de precto. stip. ꝙ ex persona heredum vel successorum conditio obligationis non mutetur.

¶ Hinc licet emphiteota decedat relictis pluribus filiis ex hoc non augebitur canõ ut quilibet teneatur ad integrũ canonem sed quilibet tenebitur pro virili divisim ita tamen ꝙ in terris imperij cessatio unius alteri quoad penam caducitatis habebit obesse secundum glo. notalẽ in. l. cõmuni dividundo in princ. in glo. magna. ff. cõmu. di. ⁊ Bar. post dy. ⁊ Jac. bu. in. l. fraudati ubi etiam ro. ff. de publica. cum concor. late traditis per do. preceptorem meum do. Jaso. in. l. ij. in. lxv. colum. secundum primã impressionẽ in. xvij. q. C. de iure emphi. ⁊ sic ex necessitate successionis canõ. dividetur secundum gl. predictam ⁊ doct. in locis preallegatis faciũt no. in. d. l. ij. §. ex his maxime per Alexã. ⁊ ꝙ quilibet insolidum non teneatur facit tex. in. l. pacto successorum cum ibi notatis. C. de pactis ⁊ in. l. executionibus. ff. de verbo. obli. cum concor. ibi per glo. allegatis ⁊ facit. l. cum unus in pri. ff. de adi. lega. ⁊. l. alimenta in princi. ⁊. l. ij. ff. eo. ubi dicitur ꝙ si debens prestare alimenta decedat relictis pluribus heredibus oẽs illi tenentur ad eorũ prestationem pro rata relicti nec obstat ꝙ testator videat voluisse p unã psonaꝫ pstari.

¶ Predicta conclusio confert ad questionem que sepe ĩ facto occurrit de feudatario seu vasallo cũ homines ville tenentur ad operas personales vel cũ bobus vel ad aliud servitium: ut si homo meus habeat plures filios ex hoc ĩ plus non teneantur licet ad iuramentum fidelitatis quod est individuuꝫ singuli teneantur ut per glo. in. l. si cui. §. j. alias est l. si usufru. ff. de usufr. Ange. in. l. loci corpus. §. si fundus. ff. si ser. vẽ. ⁊ in. d. l. ij. §. ex his ubi Imo. in. §. Itẽ si in facto in cõm. ff. de verbo. oblig. aliquid per Bar. in. l. de pupillo. §. si pluribus in fi. cõm. ff. de ope. no. nun. ⁊ per And. de iser. ⁊ alua. ac cõmuniter scribentes in. c. oẽs si de feu. fue. contro. ⁊ per Bal. i. l. j. in. xxij. q. ff. de re. di. cum concor. ex quo patet ꝙ insolidum teneantur in assurgendo in non movendo contra dominum famosam actionem ⁊ in non movendo contra dominum arma que omnia veniunt in consequentiaꝫ iuramenti fidelitatis ut per Specu. in titu. de feu. §. quoniam versi. xvij. ⁊ ad alia teneantur que in non faciendo consistũt vel in operibus obsequialibus aut non fabrilibus cõtentis in titulo de nova. ⁊ veteri forma fidelitatis ⁊ per Bar. in. l. si non sortem. §. libertus. ff. de condi. inde.

¶ Circa quam materiam inquãtum concernit servitiuꝫ prestandum a pluribus heredibus vasalli plenius loquendo distinguenduꝫ est secundum And. de iser. alua. ⁊ cõiter doct. in. d. c. omnes ꝙ aut servitium quod domino erat prestãduꝫ est dividuum puta in dando vel in faciendo singulis annis decem rodias seu culturam decem iornatarum bovum que in numero ⁊ tempore sunt dividue. l. libertus. §. idemq;. ff. de oper. li. ⁊ p Bart. in. d. l. si. §. j. ⁊ in. d. l. stipulationes nõ dividuntur in princip. in. v. colum. ix. oppo. ⁊ in. l. in stipulationibus. §. operarum. ff. de verbo. obliga. ubi per alios notat glo. in. l. iiij. in verbo partem. ff. de oper. li. ⁊ tunc unusquisq; filiorum tenebitur pro parte. d. l. pacto successorum cum concor. supra allegatis. C. de pactis fit enim divisio ipso iure a lege ut ibi ⁊. l. j. C. si cer. pet. ⁊. l. ea que nominibus. C. fa. her. si vero servitium est individuum puta ire ad preliuꝫ sequi dominum ⁊c. tũc isto casu heredes vasalli defuncti dare tenentur domino unuꝫ eque idoneum qui prestet tale servitium cum succedant loco unius vꝫ vasalli defuncti. d. l. cui fundus. ff. de condit. ⁊ demon. ⁊ debet sufficere domino ꝙ habeat eque idoneum. l. iam tamen. §. si plures. ff. iudi. sol. l. qui autem. §. ij. ff. de consti. pe. vel dabitur volente domino estimatio ut no. in. d. l. ij. §. j. ⁊. §. ex his ⁊. §. item si in facto ⁊ in. d. §. cato. ⁊ late in. d. l. stipulationes non dividuntur ⁊ licet Spec. in hac questione late fuerit loquutus vꝫ in titulo de feudis. §. quoniam. ix. questione tamen predicta opinio videtur cõmunis que procedit secũdum doc. in. d. c. omnes ⁊ Spec. in. d. ix. q. quando quilibet filiorum tenet partẽ feudi vel homagij alias enim illi tantum tenentur ad servitium predicto modo prestandum qui possident ⁊ pro ea parte pro qua possident. l. pro hereditarijs. C. de here. acti. l. j. C. si cer. peta. l. ij. ⁊. iij. C. de anno. ⁊ tri. li. xi. Item procedit quando ratione certe rei que in homagiuꝫ tenetur servitiũ prestatur ⁊ an tũc si crescat redditus crescere dẽbeat onus dicetur late infra in. xiiij. cõclu. Ubi vero quis tenetur ad servitium domino eo quia habitat ĩ villa domini ut quia sit cõventio inter me ⁊ homines meos ꝙ habitans villam meam teneatur mihi ad certum servitium vel ad me sequẽduꝫ in exercitum tunc quilibet heredum tenebitur insolidum quia causa obligationis est pariformiter universalis ita cõcernens filios sicut patres sicut dicimus de pluribus filiis liberti. l. iiij. ⁊. l. iurisiurandi. §. si. ff. de oper. li. cum causa ⁊ obligatio operarum insurgat ex libertate data ⁊ hoc est qđ dixit Specu. in. d. versi. nono in prin. dum dicit ꝙ non prestatur opera quia quis sit heres vel in re hereditaria succedens sed quia est simpliciter homo sicut in liberto. dicta. l. iiij. ⁊ ideo si habentes ius successionis ⁊ tertie venditionis tale ius remitterent mediãtibus certis rodijs quilibet gaudens remissione teneretur insolidum ad rodias pro quolibet fumante promissas.

¶ Et predicta faciunt ad questionem quam anno iam elapso habui in facto in loco vallisstenarie Marchionatus salutiarum quia homines illius ville dudum promiserãt dominis facere rodias pro quolibet fumante seu fogagio ⁊ villa a tẽpore promissionis in triplo multiplicauerat maxime ex multiplicatione familiarum ab eodem stipite descendentium ⁊ que familie per divisionem fecerant plura fogagia dicentibus ipsis hominibus ꝙ volebant facere rodias pro numero fumãtium ⁊ domorum que erant tempore promissionis. Nam puto indubio ⁊ ubi verboruꝫ qualitas aliud non suadet inspiciendam esse causam promissionis an sit pariformiter universalis ad plures sicut ad unuꝫ pro quo facit glo. in. l. ij. C. qui eta. li. xj. ⁊ quod post eam ibi dicit Joã. de pla. ⁊ Bal. in addi. Spec. in. d. §. quoniam versicu. nono dũ volunt ꝙ plures fratres seorsum habitantes teneantur facere factiones cõmunis pro pluribus fumãtibus quãuis eorum pater ⁊ fratres simul habitantes tenerentur pro uno tantum fumante causa enim obligationis que a iure vel ex consuetudine descendit ⁊ respicit fumãtes est pariformiter universalis pluribus divisim habitantibus sicut uni faciunt no. per Bal. in. l. iiij. §. actor. ff. de re iudi. ⁊ per Bald. in. l. diximus. §. si pater. ff. de excu. tu. ubi habetur etiam quid in oneribus personalibus an autem in vocibus dandis plures filij unius patroni teneant vicem unius tantum est tex. cum glo. magna in cle. si. de iure patro. quod facit ad alia. vꝫ ad successiões in quibus plures nepotes ex filio premortuo loco unius habentur ⁊ idem de pluribus filijs fratris premortui. l. nepotes. C. de suis ⁊ legi. §. reliquum in autẽ. de here. qua ⁊ diffe. ⁊. §. j. in auten. ut fratrum filij ⁊. §. ⁊ quia insti. de hẽ. que ab inte. defe. idem in filijs quorum contemplatione pater excusatur quia plures filij patris premortui locum patris tenent. l. nepotes. C. qui numero liber li. x. ⁊. §. j. cum similĩ insti. de excu. tu.

¶ Generaliter autem an ubi debitor ĩdividui puta servitutis vie vel aliter decedit relictis pluribus heredibus quilibet heredum insolidum teneatur ⁊ quomodo sunt infiniti text. in. l. vie. ff. d servi. tit. generali in. l. heredes. §. an ea. ff. fa. her. in. l. legatarius. ff. de lega. primo que materia examinatur in. l. ij. §. j. ij. ⁊ seq. ⁊ in. d. §. cato. ⁊ in. d. l. stipulatiões non dividuntur. ff. de verbo. obliga. quam materiam transcribere esset diffusuꝫ ⁊ superfluum. Et predicta procedunt quando augumentum est in personis de quo etiam aliquid dicetur in sequẽ. conclusione secunda ⁊ quarta limitatione.

¶ Ubi vero augetur alia res que aliquid debet puta res in qua constitutus fuit usufru. tunc regulariter non augeť usufru. vel onus aut debitum pro quo facit. l. non modus in generalitate sui. C. de servit. l. ergo in fi. iũcta. l. is qui duo. ff. de servi. rusti. pred. ⁊ melius facit. l. stillicidiuꝫ ⁊. l. cuius. ff. de servi.

de serui. vr. predi. dum predicta iura volunt nil agi posse pp
quod grauior seruitus reddatur q̃ tẽpore impositionis eẽt
ad quod est optimus text. in. l. in summa. alias. ij. §. fi. ff. de
aqua plu. ar. ⁊ in. l. j. §. item queritur. ff. de aqua quot. ⁊ esti.
per q̃ iura patet ꝙ nec vsus aque fundo tuo debit⁹ nec alia
seruitus potest augeri facit text. magistralis in. l. si is cui. ff.
quemad. ser. amit. ⁊ faciunt que dixi. s̃. in. v. conclu. princi.
secunda limitatione dum dixi ꝙ concessa vel prescripta ser-
uitute aqueductus ad certum fundum si contingat fundum
augeri non debebitur seruitus illi fundo pro augumento ⁊
ꝙ non augeatur vsusfru. licet augeatur res in qua fuit con-
stitutus patet in. l. item si fundi. §. huic. ff. de vsufru. vbi di-
cit tex. hoc verũ in augumento patenti sicut est insula secus
autem dicit augumento latenti sicut est alluuio quia bene
auget vsusfru. ex tali augumẽto vt. j. dicet i pria limitatiõe.

¶ Istud autem ꝙ aucta re que aliquid onerosum debet nõ
augeatur onus maxime procedit quando augumentum fit
cum impẽsa secundum Albe. de rosa. post Oldr. in. l. rutilia
polla. ff. de contrahen. empt. vbi dixit ꝙ si in fundo qui tibi
debet aque haustum facta fuerit per me noua aqua cum im
pensa. non debeatur ex ista noua aqua haustus aque per. d.
l. j. §. item queritur quem ita intelligunt. ff. de aqua. quot. ⁊
esti. ad quod facit quod dixit idem Alberi. de ros. in. d. l. ru
tilia post Hug. de la fonta. circa questionẽ que fuit parme
de monasterio quod locauerat mansum seu secundum pede
montanos grangiam in quo manso erant quattuor rote mo
lendinorum cum conductore pro qualibet rota conuenissent
prestare decem modios grani ⁊ ipse conductor extruxisset
nouam rotam quia fuit determinatum ꝙ pro rota superad-
dita non teneretur conductor ad decem modios grani put
de alijs tenebatur. Ad quod etiam facit quod dixit Bart.
post glo. ⁊ Dy. in. l. damni īfecti stipulatio. §. si is qui edes
in antepe. q. ff. de dam. infe. ⁊ post eum Imol. ⁊ ro. ꝙ si per-
misi te edificare ī meo solo ⁊ tu promisisti me veniẽtẽ recipe
re cum quinq; hominibus ⁊ deinum rursus edificando fece-
ris aliam domum non teneberis ob hoc me venientem reci
pere cum decem hominibus quia nõ est par ratio lucri ⁊ dã
ni cum augumentum predictum noui edificij fiat cum one-
re ⁊ impensa per. d. §. si is qui edes dum promissio damni īfe-
cti non trahitur ad domum postmodum acquisitam iūcta. l.
iij. C. de allu. ⁊ pallu. ⁊. l. fi. C. de omni agro. deser. lib. x. iun
ctis etiam his que dicam infra in. xiij. conclusione in quarta
seu tertia fallentia ⁊ que dixi. s̃. in prece. cõclu. j. limitatiõe.

Predicta tñ ꝙ aucta re non augeat onus limitatur vt
nõ procedant in augumẽto latẽte alluuionis quia
vt dictum est aucto fundo per alluuionem in quo fuit consti
tutus vsusfructus pariter augetur vsusfructus. d. l. itẽ si fun
di. §. huic. ff. de vsufr. secus autem est si augumentum fit ap
parens vt insula fundo cui debetur vsusfr. acquisita q̃ vsusf.
non debetur in tali insula per illum tex. rõ diuersitatis tra-
ditur ibi idem est in seruitute aqueductus ex flumine publi
co debita tuo fundo per fundum meum vicinum flumini in
termedium inter flumen ⁊ tuum fundum quia si fundus me
us alluuione augeatur augumẽtum alluuionis pariter de-
bebit seruitutem aqueductus tuo fundo sicut debebat me-
us fundus ante alluuionem. Secus autẽ si vno impetu flu-
men alueum mutauerit vt ibi ⁊ idẽ si tu qui habebas aque
ductũ ex flumine publico eras vicinus flumini q̃ ille aque
ductus pariter debebitur augumento facto per alluuionẽ
cum secus fit si vno impetu flumẽ alueum mutasset p. l. hoc
iure. §. si aquam secundũ vtraq; lect. ff. de aqua quot. ⁊ esti.

Secundo p̃dicta limitanẽ vt non procedat regulariter
i augumento naturaliter insurgente vel occurrente
non autem hominis facto ⁊ cum impensa vt est in aqua cui
alia aqua naturali cursu admiscetur. d. l. hoc iure. §. aqua. ff.
de aqua quot. ⁊ esti. vbi si habeam aqueductum ex riuo cur-
rente per predium tuũ ⁊ contingat in ipso riuo nasci seu sca-
turire aliam aquam dicta aqua scaturiens etiam cedit in be
neficium mei habentis predictam seruitutem ita vt maiorẽ
aquam pro rigandis predijs meis quibus dicta seruitus de-
bebatur habere ⁊ recipere possim per quẽ tex. dixit Alber.
de ro. in. d. l. rutilia polla. ff. de contrahen. emptio. ꝙ si ha-
beam aque haustum in fundo tuo ⁊ cõtingat ibi naturaliter
scaturire nouos fontes possim in omni fonte aquã haurire
licet secus sit si opera tua ⁊ cum sumptu ⁊ labore fiat nouus
puteus secundum eum ⁊ dixi. s̃. e. versic. istud autem p quo

facit quod dixit dominus Barto. vero in tract. seruitutum
vrba. sub rubrica de furno. de eo qui promisit alicui mollere
⁊ eius familie seu coquere panem vt non teneatur quando
habet maiorem familiam non ex eo quia ab eo genita sit seu
naturaliter descẽderit sed quia factus sit doctor aut milles
aut quia opulenta hẽditas sibi obuenerit propter que sit cõ
ueniens ipsum tenere maiorem famliã quia non potuit de
hoc promissor verisimiliter cogitare. d. l. si seruitus in prin.
secundum cõmunem intellectum. ff. de serui. vr. pre. iunctis
his que dixit Bart. in. l. si ita vltima col. ff. de au. ⁊ ar. leg. ⁊
Io. de Imol. in cle. litteras in. xj. colũ. de rescri. facit. l. cũ aq
quiliana. ff. de transa. iunctis his que ad propositũ predicto
rum dicam infra in. xiij. conclusiõe tertia fallẽtia ⁊ in. xiiij.
conclusione in secunda fallentia ⁊ in seq. cõclusione in quar-
ta limitatione. Ad idem facit. l. vsufructuarij. §. in viuarijs.
ff. de vsufr. ⁊. l. grege in prin. ff. de pig. ⁊. l. si grege. ff. de leg.
primo vbi aucto cetu animaliũ vel grege naturali augumẽ
to augetur vsusfru. legatum vel hypotheca. Id autẽ quod
dixi de augumento quod fit hominis facto ⁊ cũ impensa vt
ad illud onus non trahatur nec in eo ius acquiratur posset
temperari vt non procederet quando difficilis esset separa-
tio vel discretio vt in aqua aucta hominis facto ⁊ cũ impen
sa in qua aqua ius habebam per rati õem. d. §. in viuarijs cũ
glo. ⁊ ibi notatis puta si habeam ius piscandi in tua piscina
quã auxisti licet bene credam ꝙ vbi posset aliquo modo fie
ri moderatio aliqua illa esset tenenda put esset si aucta esset
aqua hominis facto ⁊ cum impensa in qua habeas ius aque
ductus pro rigãdis tuis pratis quia solet talis aqueductus
moderari re ipsa puta non ducendo maiorem aquam q̃ pius
non faciẽdo plures vel maiores canales vel aqueductus q̃
prius fierent vel etiam tempore moderari solet puta certo
tempore vtendo aqua ⁊ certo non per iura adducta ad pro-
positum predictum ne fiat ad augumentum quod fit cum im
pensa extensio facit. l. cũ constet. ff. de aqua quot. ⁊ esti. ⁊ est
expressum in. j. §. illud tamen eo. ti. quod decidi potest ex
equitate. c. quanto de censi. ita ꝙ in p̃dicto iure piscãdi pos-
set fieri moderatio in quãtitate ⁊ vsu. arg. d. l. j. §. illud tamẽ
ibi neq; amplioris modi neq; alias cũ glo. ff. de aqua quot.
⁊ esti. iuncto. §. item queritur ⁊. l. ij. §. fi. ff. de aqua plu. arcẽ.
aut onerari habens ius piscandi ad cõtribuendum arbitrio
boni viri proportionaliter pro eo pluri quod valet ius suũ
piscandi iuxta illud cõmoda q sentis ⁊c. ⁊ ex regula q̃ nemo
debeat cum aliena iactura locupletari. l. naz hoc natura. ff.
de condi. indebi.

Duodecima Sit ꝯclusio ꝙ aucta re circa quã
seu in qua aliquid onerosum ver-
satur vel debetur non augeatur onus ⁊ hec cõclusio multũ
conuenit cum decima conclusione ita vt iura ibi allegata p
magna parte conueniant huic conclusioni. Ex primo exem-
plum patet quando circa rem aliquid onerosum fieri debet
in exemplo tradito per Bald. ⁊ Saly. post antiquos in. l. nõ
modus. C. de serui. de eo qui promisit manutenere pontem
super flumine quia si aqua fluminis fiat latior ex corrosione
riparum ita vt longior pons sit necessarius propter hoc nõ
teneatur promittens ad ampliandum ⁊ augendum pontẽ
sua impensa ar. tex. in. d. l. non modus secus dicunt Bald. ⁊
Saly. vbi augumentum esset intrinsecuz vt quia ex corrosio
ne aque ⁊ eius impetu densior pons aut pille fortiores den
siores ⁊ lõgiores essent necessarie. Ex quo patet ad hãc par
tem vna limitatio vt non procedat in onere debito ratione
augumenti intrinseci seu intensiui ⁊ facit ad hanc conclusio
nem pro ⁊ contra quod dixi in. v. conclusione princi. auctis
facultatibus pupilli augeri onus tutelle lz possit peti cura
tor pro adiuncto.

Secunda limitatio est nisi contemplatione certi reddi-
tus onus circa rem prestari deberet ⁊ contingat red
ditum augeri per tex. in. c. quanto de censi. ⁊ latius dicetur
j. xiiij. conclusione ad quod facit quod notat Bart. in. l. scie
in princip. ff. de annu. leg. dum dicit ꝙ si tres scholares con
duxerunt famulum pro salario sex ducatorum auri ⁊ contin
gat numerum scholariũ augeri ⁊ crescere quia vnus super
ueniat augebitur pariter salarium si labor famuli ex hoc au
geatur sicut vno moriente salarium minueretur si continge
ret ex hoc laborẽ famuli minui quod est arbitrio iudicis iu
dicandum per tex. no. in. d. l. scio. Hinc dixit Pau. de cast.
in. l. si eadem. ff. de offi. asse. ꝙ si vniantur domino territoria

vel due provincie ⁊ unus rector remaneat remoto alio erit augendum vel duplicandum salariũ ex quo augetur seu duplicatur labor per. d. l. scio ⁊ idem dicit si unum territorium dimidatur in duo ⁊ fiant duo iudices quia dividet salarium seu minuetur ex quo labor dividitur seu minuitur vult glo. in. l. j. C. de metropo. ber. li. x. licet Pau. de cast. dicat hoc procedere in officiali novo non ãt in antiquo quod non placet quia in novo non cadit dubitatio nisi quando conventio repugnaret ⁊ ad hec Feli. in. c. translato quarta col. de cõsti. allegat alias concor.

Tertia limitatio esse potest nisi cõtingeret onus ⁊ augumentum esse modicum per text. et glo. in. d. c. quanto iunctis hijs que dicã. j. in. xiiij. conclusione maxime in prima fallentia.

Quarto limitatur ex hiis que dixi in. x. conclu. ⁊ in precedenti in penul. limitatiõe versi. secundo predicta de augumẽto quod naturalr̃ inest ⁊ cui onus naturaliter est necessarium ut crescentia in ĩfante quia si promissi allere infantem usq; ad viginti annos crescet onus expense sicut ipse infans crescet per ibi dicta ⁊ ex dictis in. d. decima cõclusione posset hec cõclusio ampliari hinc dicit tex. in. l. ius alimentorum in fi. ff. ubi pupil. edu. dbe. q̃ aucto p̃rimonio pupillorum modus expensarum seu quãtitas pupillo pro expẽsis a iudice taxata potest augeri sicut diminuto p̃rimõio est diminuendus vel diminuenda.

¶ Ultimo fallit in universalibus seu generalibus prout est tutella quia onus tutele trahitur ad bona supervenientia l. quotiens. ff. de admi. tut. cum concord. credo tamen hanc fallentiam sane intelligendaz ⁊ iuxta materiam subiectam.

¶ An autem ex accessione portionis hereditatis augeatur onus legatorum vide. l. pater filiam. §. duobus cum ibi notatis. ff. ad leg. fal. cum concor. ⁊ dicetur ĩ seq. conclu. in princi. ⁊ dixi in. v. conclusione princip. x. limitatione.

Decia tertia cõclusio pri. sit

q̃ aucta re ex qua vel pp quaz aliqd dẽtur oblĩo vel onus augeĩ ut p̃z in. l. ⁊ si 3. ff. de vulga. ⁊ pupi. ubi portio q̃ accrescit auget onus legatorũ ⁊ que decrescit diminuit notatur i. l. pater filiam. §. duobus. ff. ad leg. fal. cum concor. sic ⁊ aucta re propter quam quis est de evictione obligatus augetur obligatio evictionis. l. sed ⁊ si quid in prin. ⁊. l. evicta in prin. ff. de evicti non sic in duple stipulatione ut notaĩ in iuribus preallegatis ⁊ dicam. j. in. xvj. conclusione in ultima ampliatione seu declaratione ⁊ in octava limitatione facit etiã qd notatur per glo. Bar. ⁊ scribẽtes in. l. si merces. §. vis maior ff. loca. per hu. Imol. Pan. ⁊ cano. in. c. propter sterilitatem eo. titu. ⁊ per hu. in. c. quanto ubi multum intrincate loqtur de censi. ⁊ per doct. in. l. j. C. de iure emphi. de fundo locato alluvione aucto ut merces ex eo debita pariter augeatur sicut si diminueretur fundus esset defalcatio faciẽda ut in. d. §. vis maior ⁊ in. l. ex conducto. in prin. eo. titulo ubi equiparantur ista duo ⁊ disponitur q̃ par debet esse ratio crementi ⁊ decrementi ⁊ lucri ac damni facit. l. secundum naturam ff. de regu. iur. ⁊. d. l. ⁊ si contra cum simili ⁊ propterea aliud dicitur in emphiteosi ut si augeatur fundus emphiteoticus non augeatur canon. propterea q2 si diminueretur dummodo in totum non periret nõ diminueretur canon. §. adeo institu. loca. ⁊. l. j. C. de iur. emphi. cuz ibi plene traditis ita ut in ea non sit par ratio lucri ⁊ damni ratio aũt rationis est quare nõ fit defalcatio quia emphiteosis pro modico datur ad meliorandum. d. l. i. cum ibi notatis ⁊ auct. qui rem cum ibi notatis. C. de sac. san. eccle. ⁊ propterea secundum Barto. ⁊ cõmuniter doct. in. d. l. j. quando canon. est tantus ut correspondeat redditui fit defalcatio sicut ĩ locatione ad modicũ tẽpus ⁊ pariter fit augumentatio canonis aucto predio emphiteotico de qua materia etiam infra ea. conclusione dicetur. Et iuxta p̃dicta dixit Albe. de ro. post Guid. de suza. i. l. item si fundi. §. huic. ff. d usufru. q̃ si augetur res feudalis augeri debet servitium sicut ⁊ in re cõducta aucta augetur merces circa quod videatur. §. si quis de manso. de controver. inve. iunctis his que dixi. j. in. xvj. cõclu. in. vij. ampliatione ⁊ in seq. conclu. in tertia fallen. ubi dixi q̃ id quod nõ augetur in beneficio non augetur in servitio ita ut quando augumentum feudi non spectat vasallo non augeatur servitium. d. §. si quis de manso. ⁊ an acquisita per hominez meũ de mãsata sint eiusdẽ iuris Spec. in ti. de feu. §. quoniã ver fiscu. ix. circa fi. q̃ fit contra Bald. in. l. si. C. de heredi. decu. facit quod dicimus aucta causa augeri causatuz seu q̃ ad augumentum cause daĩ augumentum causati ⁊ effectus secundum Anto. de but. in. c. illa quottidiana secunda colum. de elec. ⁊ in. c. quanto de iureiu. ⁊ ideo si alicui sit vendita gabella totius comitatus astensis pro certo precio ⁊ contingat comitatum augeri propter unionem alterius territorii etiam precium gabelle debebit augeri ut per Angel. in auct. ut deter. sit nu. cle. in fi. colla. prima de quo per Guil. de cu. in. l. item si fundi. ff. de usufru. Ad predictam conclusionem facit quod dicimus d tributo. quia aucto predio tributario per alluvionem vel extensive augetur tributum. l. ij. iunctis notatis in. l. fi. C. de alluvi. ⁊ pallu. ⁊ in modo solutionis non fit differentia an augumentum sit latens puta p alluvionem an vero apparens ut si ĩsula accrescat licet ĩ modo professionis sic ut declarat glos. in. d. l. ij. per text. in. l. fi. C. sine cen. vel reli. ⁊ in. l. iii. C. no. vect. impo. non po. ⁊. hoc procedit nisi augumentum ex industria ⁊ cultura hominis procedat. d. l. fi. C. de allu. ⁊ infra latius dicetur et idem in decimis dicendum est per no. in. c. cum in tua ⁊ in. c. cum contingat de deci. Ad predictam conclusionem etiam facit c. cum. m. ferrariensis cum glo. ⁊ ibi notatis de consti. iũctis hiis que notat hu. in. d. c. quanto dum ibi dicit q̃ auctis redditibus ecclesie augeri potest numerus clericorum etiaz taxatus refert Bar. in. l. semper. §. negociatio. ff. de iure imu. per illum tex. qui vult excusatum a muneribus propterea q̃ maiorem facultatez habeat in negociatione de qua in. l. naviculariis. ff. de mu. ⁊ ho. si acquirat alias facultates ⁊ fiat extra negociationem locuplex non amplius excusabitur nisi etiam maiorem partem rerum acquisitarum in negociatiõe exponat ad quod etiam facit quod dixit Pan. in. c. prohibemus de censi. si ecclesia fuerit donata monasterio ad usus p prios ⁊ monasteriũ reservata sibi pensione cõcessit illã alteri ut auctis facultatibus debeat augeri pensio quemadmodũ diminutis facultatibus diminueretur et quo illa pensio fuit ratione fructuum imposita ut ibi per eum facit etiaz quia aucto p̃rimõio augeĩ alimẽta. l. iii. in fi. ubi Bar. ff. ubi pupil. edu. de. l. cum unius. §. i. ff. de ali. leg. sicut eo diminuto minuuntur ut ibi. Facit ad idem tex. in. d. c. quanto iunctis notatis per Pan. in. c. cum clerici de pactis ⁊ in. c. avaricie de preben. dum ibi dicitur q̃ aucto numero monachoruz alterius monasterij augetur procuratio vel pensio illis monacis debita quando contemplatione certorum reddituum est debita si illi tales redditus aucti sunt ex quo text. dclaratur quomodo sit intelligendum illud quod dicitur aucto emolumento augeri debere onus ut per modernos in. l. plautius in prin. cõm. ff. de condi. ⁊ demon. qui ad hoc inducunt. l. si. §. qui indivisam. ff. de leg. ij. faciunt iura allegata in princi. huius cõclusionis ad quod est bonus tex. in. l. imperator. §. j. in verbo usurarum additamentũ. ff. de lega. ij. ubi hoc limitatur nisi emolumentum a fortuna augeaĩ ⁊ non iudicio cõferentis vel nisi contingat ex evasiõe pene ac expensarum ut quia fit extrinsecum de quo latius ibi per Bar. ⁊ doc. ⁊ hec clarius patent ex his que dicentur in seq. cõclusione notat glo. in. l. si merces. §. vis maior ĩ verbo cui. ff. locati dũ dicit q̃ regulariter emolumentum debet cõcomitari onus. l. secundum naturam. ff. de regu. iur. ⁊ regula eo. titu. in. vj. facit quod dl in. l. semper. §. negociatio. ff. de iu. immu. inducendo prout supra proxime induxi facit. l. iii. in fin. ff. ubi pup. edu. debe. q̃ auctis facultatibus augeri debeat quãtitas taxata per iudicem pro alimentis pupilli. Ad idem facit quod dixi in precedẽn. conclusione post Bar. in. l. scio in princip. ff. de annu. leg. de tribus scholaribus qui conduxerant famulum p certo salario ut aucto numero scholarium augeri debeat salariũ si maiorem laborem ⁊ maiores opas famulus ex hoc prestabit ut aucto onere cõmodum augeatur vel lucrum sicut econtra ut predixi.

Predicta conclusio fallit ubi non est par ratio lucri ⁊ damni ut notat Barto. in. l. damni infecti stipulatio. §. si is qui edes pe. seu ante pe. qõne. ff. de dam. ĩfec. ⁊ p3 in emphiteosi in qua diminuta re canon. non diminuitur ut supra dixi ⁊ idem est in predio ex quo solvitur census secundum Panor. in. c. prohibemus in fi. de cen. nam ex quo dominium spectat ad obligatum ad censum damnum ⁊ lucruz ad eum spectare debet secundum Pano. ⁊ de hac fallentia latius dicam. j. in seq. conclusione in tertia fallentia.

¶ Secundo

Secundo fallit secundum aliquos in augmento latēti sicut est alluuio secundum glo. in. l. j. C. de iure ēphi. ⁊ in. l. iij. iuncta. l. ij. C. de allu. ⁊ pal. sed illa gl. in. l. j. reprobatur per Bar. ⁊ doc. ⁊ glo. in. d. l. ij. ⁊ iij. non residet l hoc ꝙ aucto predio per alluuionem non augeatur tributum sed dicit contrarium ⁊ post eam ita etiam dicit doct. volentes tributum pariter augeri ratione totius patrimonij licet nō ratione rei singulis ⁊ vtilitas est in modo professionis an augeatur ratione totius patrimonij an ratione rei singulis: vt notat gl. in. d. l. ij. ⁊ tertia per tex. in. l. fi. C. sine cen. vel reli. ⁊ in. l. iij. C. noua. vect. impo. non pos. ⁊ in. l. forma. ff. de censi. ⁊ predicta vera sunt lꝫ in acquisitione ratione vsusfru. fiat distinctio an augumentum sit latens vel apparens. l. item si fundi. §. huic. ff. de vsufru. cum concor. allegatis supra in. xi. conclu. prima limi. cum concor. j. allegandis in. xviij. conclusione ⁊. j. in. xv. ⁊. xvj. conclusione.

¶ Ex predictis apparet non esse indistincte veram opinionem Anto. de bu. ⁊ pluriūꝫ doct. in. d. c. quanto dum dicit auctis redditibus seu aucta re ex qua aliquid prestatur per augumentum latens non augeri pensionem. Sed ita demū si augumentum sit apparens sed est facienda consideratio iuxta materiam subiectam iuxta ea que dicentur in seq. conclusione facit. l. omne territorium cum ibi notatis. C. de censi. lib. xi.

¶ Fallit tertio si augumentum fiat cū impensa ⁊ labore debitoris vt si promisisti te venientem recipere cum quinqꝫ hominibus ex eo ꝙ permisisti me edificare i solo tuo quia si ibi fecero aliam domum non tenebor te venienteꝫ recipere cū decem secundum Bar. post glo. in. l. damni infecti stipulatio. §. si is qui edes antepe. seu pe. questione cum quo trāseunt Imol. ⁊ cōmuniter doct. ff. de dam. infec. iunctis his q̄ dixit Alberi. de ro. in. l. rutilia polla. de rota. addita molēdino ⁊ in. fi. cōmen. de aqua nouiter inuenta. ff. de cōtrahē. empt. de quibus omnibus dixi in. xi. conclusione circa finē. colum. iunctis etiam his que dicam. j. in seq. conclu. in secūda limitatione ⁊ hoc dependet ab his que dixi supra. e. prima limitatione. Et secundum Bar. vero in. l. inter publica ff. de verbo. signi. facit ad. q. an stāte statuto ꝙ soluatur collecta de qualibet rota molendini tenebitur conductor p rota quā ō suo fecit. ¶ Quarto fallit in casu no. per Bar. i. l. inficiando. §. infans in fi. cōmen. de fur. ꝙ si prohibet contra hens nuptias habere plusq̄ꝫ. xu. homines i nuptiis ꝙ pater ⁊ filius simul contrahēes nuptias nō poterunt hēre. xxiiij.

¶ Postremo fallit in solutione gabelle q: si de contractu vel acquisitione vel re data in dotem solui debet gabella ⁊ contingat dari proprietatem nudam in doteꝫ pro qua sit soluta gabella ⁊ demum vsumfru. consolidari cum proprietate ex tali consolidatione non erit soluenda gabella eo quia non est noua acquisitio sed augumentuꝫ prime vt per Bar. in. l. j. ff. de iure dot. quod procedit in acquisitiōe facta post solutam gabellam secus si ante per ea que dicunt doct. in. l. fi. C. de iure emphi. vt laudemium sit soluendum etiam pro augumento existente tempore laudemij de quo dicā in seq. conclu. versicu. quod autem.

¶ Cetera circa hanc conclusionē necessaria colligi possunt ex dicendis in seq. conclusione.

¶ Item fallit vbi in registro est certū onus vnicuiqꝫ expresse allibratum ⁊ determinatum quia auctis vel diminutis facultatibus plus vel minus solui non debetur quia inspiciendum tempus allibrationis secūdum Bar. post Guil. de cu. in. l. id quod. §. si pater. ff. de consti. pe. declarādo vt ibi per Alberi. ⁊ Pau. de cast.

Decima Quarta conclusio

fit ꝙ vbi augumentum est in redditu seu bonitate ⁊ intrinsecum augetur pensio vel merces in qua materia pro clara dilucidatione est distinguendum an ista bonitas ⁊ augumētatio redditus sint causata ex industria colōi tributarij vel debitoris ⁊ eo casu non augetur merces pensio vel canon. aut tributum secundum glo. ⁊ doct. in. l. si merces. §. vis maior ff. loca. ⁊ extra. e. per Imo. Pan. ⁊ can. in. c. propter sterilitatem ⁊ butri in. c. quanto de censi. ⁊ solet notari in. c. cū. m. ferrarien. ff. de consti. ratio est in promptu quia nō debet diligentia coloni vel debitoris ei esse dannosa vt est expressum in. l. fi. C. de allu. ⁊ pal. ⁊ in. l. fi. C. de omni agro. deser. ⁊ in. l. fi. C. de fun. rei. p. ⁊ i. l. ij. C. de predi. cu. li. xj. ⁊ vtrobiqꝫ hoc notat Io. de plat. post scribentes ⁊ no. in. d. c. cum M.

¶ Aut istud augumentum redditus causatur a casu vel aliquo accidenti vt quia molendina vicina aque impetu. sunt destructa propter quod molendinum per me alicui locatum plus solito reddidit ⁊ eo casu augeri debet merces secūduꝫ Bar. in. d. §. vis maior Imol. Pan. ⁊ doct. in. d. c. propter sterilitatem quod secundum Butr. ⁊ Imol. in. d. c. propter post Inno. ⁊ Io. An. procedit quādo est casus insolitus qui verisimiliter cogitari non potuit ⁊ de hoc est glo. magna in fi. in. d. §. vis maior sequitur Io. de pla. i. l. fi. C. de omni ag. deser. libro. xi. Et per hoc patet ꝙ si augeatur gabella ex noua reformatione ciuitatis que contra statutum antiquuꝫ admittit pannos forenses debeat augeri precium de quo dicetur. j. in. xvj. conclu. versi. quinto predicta cōclusio ꝓcedit Item procedit predicta conclusio sm But. ⁊ Imo. quando redditus augumentati sunt vltra dimidiam eius quod solitum est de quo. j. proxime dicam. Aut vero causatur ex fructuum habundantia preter casus predictos ⁊ tunc augetur merces in casibus in quibus ex sterilitate diminueretur secundum glo. Barto. ⁊ cōmuniter doct. in. d. §. vis maior ⁊ cōmuniter doct. in. d. c. propter sterilitatem quod procedit secundum Butri. in. d. c. propter vbi etiam Imol. si redditus sunt pinguiores solito vltra dimidiam sicut dicimus fieri eos fieri remissionem quādo redditus sunt tenuiores solito vltra dimidiā in quo passu sunt varie opiniones ⁊ magis cōmunis opinio est quam puto tenendam tradita per Barto. Bal. Saly. ⁊ cōmuniter doct. in. l. licet. C. loca. quam consulendo sepe refert ⁊ sequitur Alex. ꝙ in hoc attendatur vulgi opinio. Et secundum predicta est intelligendum quod dixit Pano. in. d. c. propter sterilitatem dum dixit ꝙ si augumentatio est simpliciter in bonitate predij ex hoc non augetur pensio eo quia dominus sciens vel scire debens bonitatem verisimiliter locauit pro tanto quantum inuenire potuit quo casu excessus vltra dimidiam iuste mercedis seu pensionis indubitanter locum haberet remedio. l. ij. C. de resci. ven. que habet locum in contractibus bonefidei vt ibi notatur ⁊ pꝫ in. l. iij. cum glo. C. cōmu. vtri. iudi. notat Bar. in. l. item si precio. §. quemadmodum. ff. loca. cano. in. c. cum dilecti de empt. ⁊ ven. ⁊ in eo casu non dicitur proprie augumētatio redditus quia aliud est quod quis iusta pensione locauerit secundum cōmunem redditum predij quo casu cōsideramus predictum augumentum aliud ꝙ quis locauerit minus dimidia soliti redditus vel vltra dimidiā ⁊ an tūc respectu talis lesionis possit rescindi contractus non est materia presentis tractatus ⁊ ex his pꝫ ꝙ non sit īdistincte vera gl. in. c. quanto de censi. dum dicit ꝙ quando certum ⁊ determinatum quid prestatur non augetur prestatio de quo etiaꝫ infra in. iij. fallentia.

¶ Ubi autem augumentum insurgeret ex valore fructuuꝫ quia vno anno fructus multo plus valerent q̄ꝫ alio tunc secūdum Bar. in. d. §. vis maior ⁊ Pan. ⁊ cano. in. d. c. propter sterilitatem non augeretur pensio sicut nō minueretur propter vtilitatem. cum eadem debeat esse ratio lucri ⁊ damni ac augumēti ⁊ diminutionis. Et est aduertendū circa augumentum quod fit a casu vel dei prouisione quia idem est de augumento quod fit fidelium oblatione in sua subiecta materia secundum Butri. in. d. c. quanto.

Ex ꝓdictis in augumento bonitatis ⁊ redditum fieri pt ꝯclusio ꝙ pariter augeat pensio vel merces qō

¶ Fallit in modico augumento. d. §. vis maior ⁊ qñ intelligatur magnum augumentum ex quo augenda sit pensio dixi supra proxime ergo ⁊c.

¶ Item ⁊ secundo fallit si augumentum redditum causat cultura ⁊ impensa debentis pensionem quia non augeretur pensio nec tributum. d. l. fi. C. de allu. ⁊ pallu. cum concor. supra allegatis iunctis his que dixi in preceden. conclusione tertia limitatione pro quo facit quia etiam malefidei possessor facit suos fructus q prouenerūt ex sua bonificatione seu cultura ⁊ impensa vt in. l. ceterum vbi Ang. dicit ad propositum vnum notabile dictum. ff. de rei ven. ad quod videantur que dicam infra in. xvj. conclusione in sexta ampliatione ex quo Bald. in. d. l. fi. ⁊ post eum Angel. ⁊ And. de barru. ac Io. de pla. in. l. ij. C. de predi. naui. ⁊ in. l. fi. C. de omni agro. deser. li. vndecimo reprehendunt miseros prelatos qui volunt augere quantitatem censūs predij dati in emphiteosiꝫ edificati bōificati vel alias facti fertilioris solicitudine ⁊ cura

tura aut sumptu possessoris debet enim secundum eos attendi valor tpis ∂ctus de quo latius dicetur in sequenti fallentia cedunt enim melioramenta commodo bonificantis per pdicta: et ex hoc infert Bar. in. d. l. ij. C. de predi. naui. ad e8 qui emit rem ypothecatam & eam bonificauit & melioranit & ex hoc confunditur decisio Ful. in. l. inter socerum. §. cum iuter. ff. de pactis dota. dum dicit q pensio promissa per colonum debetur etiã ratione vinee quam plantauit ipse colonus quia apparet ex his q veritas est in contrarium & contra ipsam deci. faciunt que dixi. ã. in. xi. conclu. post Alber. de ro. in. l. rutilia polla. ff. de contrahen. empt. de conductore molendini qui addidit rotam vt pro illa non teneatur soluere domino: nec pro Ful. facit decisio Bar. & aliorum in. l. certo generi in prin. ff. de ser. ru. predi. vbi dicunt q si rusticus promisit dare domino vinee quartam partem fructuum vinee nihilominus tenebitur etiam dare quartam partem fructuum arborum quas ibi ipse rusticus plantauit. nam hoc ibi est quia censetur iuris interpretatiõe facta promissio fructuum terre vineate & sic continentis pro contento non autem vinee simpliciter de quo per Jo. an. in addi. Specu. in titu. de loca. in prin. in vltima addi. Ad quod facit quod subiicit ibi Jo. an. post pileum de colono qui promisit quartam partem omnium redditnum lapidicinis exceptis: vt non teneatur reddere quartam calcis que fit ex ipsis lapidibus eo q ex industria & labore ipsam calcem potius habere dicitur q̃ ex predio & quia exceptis lapidibus venit omne id quod ex lapide fit vt ibi latius per eum & dixit Spec. in. d. titu. de loca. §. i. versicu. quid si colonus q colono plantante arbores debetur sua ps domino. ¶ Tẽperanda tamen est hec limitatio vt non procedat in procuratõe indeterminate aut simpliciter vel contemplatione certorum redditnum debita q: illa augetur pro modo necessitatis non distinguendo an casu vel industria seu opera sit facta augumentatio secundum gl. & But. in. d. c. quanto & probatur ex tex. in. c. cum apostolus in fin. eo. ti. & est de mente glo. in. c. prohibemus etiã eo. titu. ratio patet et ibi notatis simile notatur in. c. cum. M. ferrarien. de consti. per glo. & doct. & per glo. in. d. c. quanto dum ibi dicitur & notatur q augumentatis redditibus ecclesie siue ex industria siue a casu augeri potest numerus canonicorum & de vna prebenda pingui potest alteri subueniri & hoc operatur secundum eos ratio cultus diuini: notat Bal. in. d. l. si. C. de allu. & quia secundum Pan. in. d. c. cum M. in cõmunibus redditibus nõ est facienda predicta distinctio cum bona prebendarum sint ecclesie quod est secundum eos intelligendum quando ecclesia indiget maiore numero alias autem non posset augeri numerus clericorum quãdo redditus ecclesie sunt cultura industria & sumptu aucti: & ad hanc fallentiam adduci possent plura exempla que adduxi supra in. ij. conclu. versi. istud autem post Alber. in. l. rutilia polla. ff. de contrahen. empt. & Bart. in. l. damni infecti stipulatio. §. si in quiedes in ante pe. seu pe. q. ff. de dam. infec.

Tertio fallit predicta conclusio vbicunq non est par ratio lucri & damni seu vbi diminutis redditibus onus non diminueretur per tex. in. d. §. via maior facit. l. ex mille. §. i. ff. de euict. vbi dicit q sicut deteriorata re non minuitur quantitas euictionis pariter nõ augetur re bonificata & patet exemplum in emphiteosi q: sicut diminuta re vel redditu non diminuitur canon ita aucta re vel redditu non debet augeri canon. vt dixi supra & notatur in. l. i. C. de iure emphi. vbi Cyn. post pe. in. vj. q. & Albert. de ro. & Salyce. post Jaco. de aret. & Jo. An. in addi. Specu. in tit. de loca. §. nunc aliqua in addi. xxxvj. & cano. in. c. potuit vbi Imol. in xij. col. de loca. facit. §. q: vero lectis in auctẽ. de nõ alie. nec est distinguendum secũdum Bar. & alios in. d. l. an augumentum sit latens vt alluuio an vero apparens quod vt dixi supra in preced. conclu. & notatur in. l. i. C. de iure emphi. per Bart. & alios procedit nisi canon. sit constitutus correspondens redditui rei facit ad predicta quod dixit Bald. in. c. i. §. si quid de manso de controuer. inue. q id quod non augetur in beneficio non augetur in seruitio ex natura proportionabilium seu correlatiuorum siue cause & effectus dicens hanc esse vnam ex rõnibus quare augumẽtum feudi non cedat vassallo de quo aliquid dixi in preced. conclu. & latius. j. in. xvj. conclu. in. vij. ampliatione. Ex hoc apparet non esse verum. indistincte illud quod aliqui dicunt & maxime Ange. in. l. si seruitus in princip. tertia colum. ff. de serui. q quando certa summa debetur aucta re ex qua debetur non augeatur summa. d. §. quia vero leonis & l. i. C. de predi. curi. lib. x. & ex predictis patet non esse distinguendum in emphiteosi propria in qua fructus rei redditui non correspõdet an casu an vero hominis diligentia et cultura aucti sint redditus quod põt induci ad questionem que pendet de certis prediis ab ecclesia concessis in emphiteosim que tempore cõcessionis erãt nemora & fuerunt concessa in emphiteosim pro canone duc. x. & prestatione lignorum singulis annis necessaria ad comburendum & domificandum seu edificandum ad vsum dicte ecclesie annis iam quinquaginta elapsis per tunc dominum priorem dicte ecclesie & quam concessionem querit infringere successor dicte ecclesie dicens ecclesiam lesam que predia sunt satis maioris redditus eo quia tempore cõcessionis nemora erant vilissimi precii & nũc sunt in valore propterea q vicini habentes nemora illa extirparũt ita q modica nemora reperiantur in patria & et sunt maioris redditus propter impensam factam & culturã circa dicta pdia. nam ex hoc nõ posset ecclesia dici lesa & non licet ipsi successori ex hoc emphiteosim impugnare per predicta & p. l. fi. cum ibi notatis in proposito per Bal. C. de allu. & pallu. & per Jo. de pla. in l. ij. C. de predi. naui. li. xi. iunctis concor. que in preceden. limitatione adduxi licet in simplici locatiõe aliter dici posset per ea que supra dicta fuerunt in princip. huius materie nec enim in emphiteosi õ cuius natura est vt pro modico detur & ad meliorandum aucte. quirem. C. de sacro san. ecc. iunctis no. in. d. l. i. C. de iure emphi. potest allegari lesio etiam vltra dimidiam iuste pensionis vel canonis & maxime q: emphiteota se perpetuo obligat secundum Spec. in titulo de emp. & vendi. §. nunc videndum versi. quid de concessione & per Bald. in rubrica. C. de iure emphit. & dominum precep. meum in. d. l. i. in. xv. col. vbi reprobat Bald qui aliquando aliter tenuit & predicta limitatio etiam verificatur in censu. sm Pano. in. c. prohibemus insi. de censi. ea ratiõe quia ex quo dominium directum est apud censum soluentem damnum & lucrum debet ad eum spectare & consequenter ex augumento plus soluere non tenetur.

¶ Quod autem dictum est de emphiteota vt aucto reddituu vel valore rei emphiteotice non teneatur ad maiorem canonem non habet locum in laudemio quia si rem bonificatã plus vendat nihilominus tenetur ad quinquagessimam nõ habito respectu valoris tempore concessionis sm Odofr. & Alber. in. l. fi. C. de iure emphi. vbi dominus pceptor meus in. clxvij. col. i. stampa. ratio est quia laudemiũ prestatur cõsiderato precio pro quo res venditur vt sic sit inspiciendum tpus venditionis iure sic disponente vt est expressum in. d. l. fi. C. de iure emphi. & licet appareat ex pdictis quare aliud sit in tributo q̃ in censu vel emphiteosi tamen sm Albert. de ro. in. d. l. i. vi. col. vbi do. preceptor meus. C. de iure emphi. ratio diuersa est in tributo. quia prestatur pro numero & cõtemplatiõe possessionũ. d. l. fi. C. sine cẽ. vel reli. & l. ij. & fi. C. de allu. & l. forma. ff. de censi. non sic in censu vel canone emphiteotico per predicta.

Quarto fallit secundum aliquos in augumento latẽti sicut est alluuio de quo dixi in precedẽ. cõclusione & secunda limitatione post Butri. in. c. quanto circa fi. de censi.

Quinto fallit si queramus an auctis redditib⁹ augeatur pẽsio ipso iure quia augetur ope exceptionis & mediante iudicis declaratione sm Anto. de Butr. in d. c. quanto de censi. & not. in. d. c. cum. M. ferrariẽsis quod quando procedat ibi notatur.

Sexto fallit si augumentum causetur ex casu consueto vt dixi in prin. conclusionis.

Septimo fallit si augeatur valor redditnum quia eo casu non augetur pensio canon vel merces vt dixi. ã. i prin. huius conclusionis post Bar. in. l. si merces. §. vis maior. ff. loca. & Panor. & doct. in. c. propter sterilitatem in suis cõmen. eod. titulo.

Octauo fallit vbi sumus in casu i quo noua onera imponi non possunt quia ex augumento non augetur onus secundum Anto. de But. in. d. c. quanto insi. cõm. de censi. & notat glo. in. l. iij. C. no. vect. impo. non pos. notat Panor. in. d. c. prohibemus de censi. vbi vult censum nõ augeri auctis redditibus rei propter quam prestatur census de quo dixi supra in tertia fallentia & hec fallentia est scdm Panor.

Panor. limitanda nisi per Papam vel supremũ principez omnis augeatur subdit Panor. post Innocen. ibi ꝙ quando ad vtilitatem propriam vellet prelatus censum augere hoc non posset: secus si ad vtilitatem alterius ecclesie subsistẽte causa. An autem ex causa necessitatis superioris posset censu augeri. not. Butri. in dicto ca. quanto. ꝛ non est materia nostra.

Nono fallit si natura conuentionis vel mens ꝛ verba aliud suadeant per ea que dicunt Bart. ꝛ docto. in l. j. ff. de in li. iur. ꝛ Bar. ꝛ Imol. in l. ij. ff. de publi. indi. duz dicunt fideiussores datos pro maleficio ꝛ pena malefici teneri etiam ad penam auctam declarãdo: vt ibi per eos ꝛ dũ dicunt aucta pena augeri obligationem fideiussorum quãuis onerosam ex verbis contrahentium. Idez esse debet negatiue vt si verba contrahentium ꝛ mens suadeant non augeri non augeatur. Idez si natura rei vt ibi de quo dixi supra multotiens.

Decimo fallit in re aucta pro qua quis est obligatꝰ de dupli stiplõne: q: talis obligatio non extenditur ad augumentum nisi hoc dictum fuerit: vt dicaz. j. in. xvi. cõclusione. in vlti. declaratiõe seu ampliatiõe. ꝛ in. viij. limi.

Vltima limitatio est de cle. si beneficiorum cũ ibi no. de deci. ꝙ auctis redditibus nõ augeaẽ taxa: de quo in. xxvj. cõclu. in fi. ix. limita.

¶ Ceterum est aduertendum ꝙ ex dictis in hac conclusiõe cõmentatur ulia generalior conclusio que est ꝙ aucto commodo augeatur onus de quo aliquid dixi in precedẽ. ꝯclu. ver. facit ad idẽ tex. que cõclusio vltra predicta limitatur vt non procedat si augumẽtum emolumẽti sit extrinsecum declarando: vt latius per docto. in l. imperator. §. j. ꝛ sequẽ. ff. de legatis secundo.

Decimaquinta conclusio sit

ꝙ aucto iure datoris augetur ius acceptoris: que conclusio procedit tum in vltimis voluntatibus: vt in hac cõclusione declarabo quã in contractibus: vt in sequenti conclusione patebit. Unde facio in vltimis voluntatibus talem conclusionem ꝙ aucta re relicta per vltimam voluntatem augeẽ relictum ita ꝙ ei cui debetur vel acquiritur ex vltima voluntate relictum pariter debeatur superueniens augumentuz. l. seruum filij. §. si arce. ff. de lega. j. vbi legata area edificium ibi factum a testatore qđ est augumẽtum intrinsecum debetur legatario ꝛ eius lucro cedit sicut area. facit. l. si ex toto. in princi. ꝛ. l. qđ in rerum. §. pe. ff. eo. titu. ꝛ. l. cum fundus. ff. de leg. ij. vbi augumẽtum fundi factum a testatore ex appositiõe alterius fundi venit in legato sicut fundus: ꝛ sic augumentum extrinsecum ꝛ extensiuum: quod est intelligendum quando testator illam partem acquisitã non separatim possedit sed vniuersitati fundi voluit adiungi. d. l. cum fundus. ꝛ iuribus preallega. Et ad hoc idem facit tex. in l. lacus. ff. de verborum significa. Et ex his patet ꝙ hec conclusio procedit tam in augumento intrinseco ꝛ intensiuo quã in extrinseco ꝛ extensiuo: ꝛ tam in apparente quã latente ꝛ per aluuionem facto: de quo latente infra diceẽ in ampliatione decia. Facit etiaz quia aucto patrimonio defuncti augeẽ legitima que fuerat inter viuos assignata: videlz considerato tempore mortis defuncti: vt per Bal. in l. pactum. vj. q. C. de coll. ꝛ in l. quãuis. C. de fideicõmis. ꝛ Imo. Ro. ꝛ alios in l. stipulatio hoc modo cõcepta. ff. de verbo. obliga. ꝛ Pan. de ca. in l. in ratione. la. ij. vbi Alexan. ff. ad leg. fal. in. iij. colum.

¶ Item ex predictis patet ꝙ indubitanter hec regula procedit in augumento rei singularis seu augumento quãtitatiuo ꝛ mensure de quo etiam aliquid dicam infra in duodecima ampliatione.

¶ Item predicta conclusio maxime procedit in augumẽto quottitatiuo seu in rebus ꝛ relictis vniuersalibus ꝛ collectiuis ꝛ hijs que sui natura recipiunt incremẽtum ꝛ decrementum in numero ac per quottas: vt ptz in peculio et grege legatis: q: aucto peculio vel grege etiam augumẽtuz cedit legato. l. peculium. in princi. ff. de lega. ij. l. grege. cum seq. ff. de lega. j. ꝛ. §. si grex. insti. e. facit. l. si mancipia. in princ. vbi glo. ꝛ Bar. ꝛ. l. pe. vbi etiam Bar. ff. de fun. instru. vbi mancipia vel instrumenta adiecta post testamẽtum ... do legato gratia fundi colẽdi que sm Bar. dicũtur legatum vniuersale cedunt legato fundi. Idem dicimus in mancipijs loco aliorum subrogatis declarando: vt in l. filie. in fi. ff. de cõdi. ꝛ demon. Ad predicta facit tex. in l. vsufructuarium. §. in vsuarijs. ff. de vsufru. vbi aucto ceteris cuius vsusfructus est legatus augetur vsusfructus. faciũt no. per Barto. in l. si ita. pe. ꝛ vl. col. ff. de auro ꝛ argen. leg. ꝛ in l. fina. §. qui indiuisam. ff. de lega. ij. ꝛ in l. fina. post Pe. ꝛ Cy. C. que res pig. oblig. pos. ꝛ per Cy. in l. non modus. C. de serui. per Ange. in l. si seruitus. in princi. ff. de serui. vrba. predio. per Imo. in l. dãni infecti stipulatio. §. si is qui edes. in penul. questiõe. bar. ff. de damno infe. per Alexan. in consil. clxxviij. incipien. in occurrenti. in. ij. colum. ꝛ. ij. scdo volu. ꝛ est cõmunis opinio que procedit etiam in legatis vni adimẽdis ꝛ in aliũ transferendis. l. filio. in princi. ff. de adi. lega. Et est aduertendum quia in istis vniuersalibus sicut patrimonium: peculium: hereditas: dos: que sunt nomina iuris aut collectiuis re vl' hominis dispositione sicut grex: vel cum aliquis dicat omnes res meas mobiles ꝛc. non dicuntur ex superuenientibus rebus augeri singula corpora: sed augetur ipsa vniuersalitas vel ipsum nomen: sicut etiam dicitur decrescere: vt est text. cum glo. nota. in verbo dotis. in l. quod dicitur. in princip. ff. de impen. in rebus dota. factis. ꝛ facit tota illa lex per discursum ꝛ dixi in prima conclusione circa finem. Et procedũt predicta siue legatuz sit vniuersale seu collectiuũ ex natura rei relicte: puta grex ꝛ peculium per iura predicta ac fundi mancipia ꝛ instrumenta. d. l. mãcipia. ꝛ. d. l. penul. ff. de fun. instru. ẽt sm Ange. in. d. l. si seruitus. in princi. pe. colum. si adsit verbũ meum qđ tempus pñs significat. d. l. si ita. cũ ibi no. ff. de auro ꝛ arg. leg. vt q: dicam lego gregem meũ peculium meũ: siue sm Angelum. vbi supra oratio sit vniuersalis rõne personarum ꝛ collectiua: vt in l. si cognatis. p illum tex. ff. de re. du. qđ exemplum non est bonũ sm Bar. in. d. l. si cognatis. qr nomen cognatis ibi nõ capitur vniuersaliter nec collectiue cũ proximior vocetur. Sed melius facit. d. l. si mancipia. ꝛ. d. l. pe. ꝛ. l. peculium. in prin. ꝛ. §. i. siue sit vniuersalis ratione signi: vt qr dicam lego omnes res meas seu omnia mea bona quo casu sm Bar. in. d. l. si ita. vlti. col. in princi. ff. de auro ꝛ arg. leg. Est distinguendum an qs dicat omnia bona simpliciter vel vsumfructũ oĩum bonorum ꝛ eo casu iudicandũ est tãquã de legato rei vniuersalis quasi oratio sit vniuersalis ꝛ non generalis: puta hereditatis. l. quotiens. §. si. ff. de vsufru. l. nã qđ. §. si. cum. l. seq. ff. ad treb. vel si dicat simplr res meas. d. l. nam qđ. §. si. vbi autẽ quis diceret lego oẽs res meas que sunt ĩ tali villa vel oẽs res meas mobiles: tunc sm Bar. in. d. l. si ita. in vl. col. censeẽ legatuz generale ꝛ non vle nec censeẽ legatum hereditatis ꝛ nõ veniunt futura simplr per. l. si. §. j. ff. de lega. j. vbi cũ Bar. ꝛz predicta iunctis no. in. d. l. si. C. que res pig. obli. pos. sed hũ venient futura per modũ accessionis ꝛ augumẽti superuenientia qñ principalr non accedit seu respectu rei principalis sz Ange. in. d. l. si seruitus. in pri. in pe. col. ff. de ser. vrba. pre. qui ponit exẽplum de eo qui legat vxori camerã prout est instructa vel fulcita: ꝛ dicit ꝙ fulcimẽta supaddita post testm̃ debentur eo q: illa fulcimẽta supaddita non veniũt pricipaliter ad camerã que est res principalis: sed ad alia p̃existẽtia fulcimẽta augenda: per. d. l. pe. ff. de fun. instru. quã. l. aliter intelligit Bar. ibidẽ: secus est sm Ange. si quis legaret oẽs res vxori in camera existẽtes. d. l. si ita que cõsideratio ang. videẽ mihi verbalis: nisi dicamus ꝙ opi. ange. in primo casu sustineri possit qñ legatur camera fulcita quasi idẽ sit qđ de fundo istructo ꝛ ꝙ legatũ fulcimentorũ dicatur vle. ꝛ eo mõ bene procederet opi. Ange. ꝛ bene pbareẽ per. d. l. pe. nimcto intellectu bar. ꝛ iũctis not. in. d. l. si. §. j. ff. de leg. ij. ꝛ in. d. l. si ita. pe. col. in fi. cũ seq. vbi ẽt dic̃ de legato plurĩ rerũ indefinite facto an in eo veniant futura cũ concor. s. allega. Et predicta intelligo qñ augumentũ supueniat ex re diuisa: nam si augereẽ alluuione vel facto testõris vnus fundus ex pluribus ita ꝙ cum primo esset decẽ iugerũ nũc sit. xij. idem est de hoc iudicandũ qđ de re singulari aucta p ea que dcã sunt in prin. huius cõclusionis. ꝛ no. Imol. in l. si ex toto. in princi. ff. de lega. j.

¶ Predicta inducunẽ per Bar. in. d. l. si ita. in fi. cõmẽ. ff. de au. ꝛ arg. leg. ꝛ in l. j. ff. de re. dub. ad qõnem an si aliqs relinquerit alicui mãsum vel podere qđ hz in aliquo loco ꝛ post relictũ acqsiuerit plura predia que colli faciebat cũ mãso vel podere. talia predia post relictũ acquisita vel empta cedant legato ꝛ cõmodo legatarij: de qua qõne etiã hẽ per Bal. in rub. C. de ver. sig. in qua qõne Bar. ꝯcludit ꝙ in manso qui

fm ius dicitur tãtum quãtum cũ vno pari boum laborari põt c.j. de censi. z. c. j. si de feu. fuc. contro. in vsu feu. si postea acq̃sita possint cum vno pari boum simul cũ prioribus laborari veniant in legato: vel si appareat patremfamil. voluisse acq̃rere vt augetur mansus. l. qđ in rex. §. si quid post. ff. de leg. j. alr non. In podere autẽ concludit q̃ q: non reperitur nomẽ iuris sit de eo dicẽdũ qđ de fundo vt si appareat ex destinatione patrisfamilias fuisse empta ad augendũ podere cedat legato. d. §. si qđ post. alr non tamẽ podere sit nomen gñale potius q̃ vlẽ. cuius contrarium sentit Bal. in. d. rub. C. de vb. sig. vbi vult q̃ sit nomen vlẽ: qđ puto verius attenta ɔsuetudine huius patrie que hʒ podere pro noĩe vniuersali seu collectiuo qđ potest crescere z decrescere sicut grex vel sicut instrumenta fundi: iuxta not. in. d. l. si mancipia. z. l. pen. ff. de fun. instru. z dicitur pprie podere in patria ista qñ sunt plures mansi vel laboreria plurium parium boum: lʒ Bar. in. l. certarũ. in fi. ff. de testa. tutel. dubitauerit an nomen podere sit vlẽ vel generale. ideo et mente Bal. in rubri. pallegata l legato poderij venient acq̃sita iure licito z illicito siue ꝯ facto prout veniunt de natura relicti vlis sicut qñ testator diceret relinquo oĩa bona mea. l. cogi. in prin. iuncta pcedẽ. ff. ad treb. cum secus sit in gñali legato q: non veniunt nisi res proprie vel quasi pprie testatoris vt cũ testor dicit omnes seruos meos. l. qntus. §. argẽto. ff. de au. z arg. le. l. suos seruos. ff. de leg. iij. ar. in. l. marcellus. ff. de reiven.

Et sic ex predictis in hac materia est distinguendũ q̃ in legato rei vlis ac collectiue cum sui natura recipiat incrementum z decrementum veniunt supaddita: ita vt inspiciatur tps mortis testatoris: vt si quis leget oĩa bona sua vel oẽs res suas aut bona sua simplr aut istr̃a fundi prout supra fuit dictum iuxta no. in. d. l. si ita. per Bart. pe. z vl. col. z in. d. l. fi. §. j. ff. de leg. ij. z in. d. l. si mancipia. z in dcã. l. pe. ff. de fun. instru. Nõ sic est in legato generis seu rei gñalis in quo non veniunt supaddita vel superuenientia: q: nõ recipit legatum generis augumentũ sui natura sicut vniũ: vt declat Pau. de ca. in. l. peculium. in pñ. ff. de leg. ij. cũ concor. hic alleg. z per Bar. in. d. l. si ita. sed inspicitur tps testamẽti. d. l. fi. §. j. vbi bonus tex. fm intellectũ Bar. in. d. l. si ita. pe. et vl. col. z Bal. in. d. rub. C. de vb. sig. puta si diceret lego oẽs res quas cões habeo cum titio: vel oẽs res quas habeo i loco ferrariarum: vel oẽs res meas mobiles pue dicit z no. in locis predictis: qđ procedit fm Bar. in. d. l. si ita. vl. colũ. et Ange. in. l. si seruitus. in prin. ff. de serui. vr. predi. vl. col. ẽt si adsit vbum extensiuũ qđ possit adaptari ad aliud q̃ ad res legatas: lʒ secus esset vbi ad res legatas applicaret et quo inferunt ad cũ q legauit oẽs res suas que sunt z reperiri pñt nunc vel in futurũ in tali loco vt lʒ vbum possunt sic extẽsiuũ nihilominus non venient res superaddite ppterea q: illud verbum nõ refert ad res sed ad verbũ reptiuũ. ¶ Istud aũt qđ in legato gñali non veniant res superaddite: lʒ secus sit vbi verba predicta haberent relationẽ ad verbum extẽsiuũ in futuris: vt per alex. cõsil. lix. incip. sup primo. ij. col. versi. quo ad tertiũ. v. vol. vbi loqtur in laudo z vltima volũtate. fallit fm Barto. in. d. l. fin. §. j. et in dicta. l. si ita. nisi ageret de modico preiudicio.

Item fm moder. in. l. j. ff. de rebus du. fallit vbi legatum rei gñalis aut poderij presupposito q̃ foret generale fieret ɔiuncte persone per no. per bar. in. d. l. si cognatis. dũ dicit q̃. l. si ita. ff. de au. z arg. leg. que vult inspici q̃ adsit tpe testamenti z non mortis testatoris: debet limitari nisi fiat legatum ɔiuncte persone: qđ etiã fuit de mente Bar. in. d. l. si ita. ibi item hec vera. faciunt no. in. l. cũ alienam. C. de leg. z in. l. si domus. §. de euictione. ff. de lega. j. Sed multũ obst. tex. in. d. l. fi. §. j. q̃uis moder. in. d. l. j. ff. de rebus dub. nitantur rñdere. z Bar. in. d. l. si cognatis. videtur loqui in alio casu z in. d. l. si ita. nõ bene aperit quid sentiat fm Cepo. in tracta. de serui. vrba. predio. in rub. de furno. vlti. colũ. cuius dicta in terminis qõnis per eũ propositeʒ non sequor: vt ptʒ. ĩ. in. x. conclu. ver. facit ad idem qđ in simih. z versi. in hac materia. z ampliari possent predicta ex ibi dictis per eũ z restringi vbi dicit idem de particulari dispositione qđ de gñali. no. Ange. in. l. si seruitus. in princi. pe. col. ff. de serui. vrba. predi. vbi facit dictam inter ɔtractus z vltimas voluntates q̃uis glo. pe. Cy. z Bar. in. l. fi. C. que res pig. obli. pos. idem dicant de cõtractibus qđ de vltimis voluntatibus de quo dicam in seque. conclu. circa qđ videri possunt que dixit Cy. in. l. placet. in fi. C. de sacro sanc. eccle. z in. l. non modus. C. de serui.

¶ Quid autẽ sit in legato indefinito seu per verba indefinita sumpto an veniant supaddita vel post testm̃ superuenientia. declarat Bar. in. d. l. si ita. penul. z vlti. col. z in. d. l. fin. §. j. circa qđ non est omittendum q̃ qñq; de tali legato iudicamus sicut de legato rei vniuersalis sicut cũ quis legat bona sua vel res suas simplr nõ adiecto termino vniuersali omnes fm Bar. in. d. l. si ita. ad cuius dicta me remitto iunctis notatis per Imol. in clem. litteras. de resceri. in qbus locis materia huius tertie ampliationis diffuse examinatur.

¶ Predicta conferunt ad qõnem de qua per Pau. de ca. z Moder. in. l. cũ stipulamur. ff. de ver. obli. q̃ si testator iussit satisfieri oĩbus suis creditoribus de pecunijs quas hẽbat in monte Florentie mãdãdo illud qđ restaret dari certo hospitali vt si ipse testator superuiuẽs addiderit multas pecunias: puta duca. 1000. que restent deductis debitis soli intelligantur legate pecunie que restabant tpe testamenti cõditi: de quo etiã per Pau. de ca. in. l. solennis. ff. de cõdi. et demon. Item faciunt ad qõnẽ que fuit in ciuitate Taurini z in qua ɔsului de testatore qui legauerat cuidã de sangio libros eiusdem testatoris legales z qui supuiuens multos alios libros legales emit vt solum venirent libri extantes tpe testamenti in legato: z ita fuit seruatum in illo legato.

¶ Quando autẽ aliquid dicatur vniũe generale vel idefinitum vltra no. per Bar. in. d. l. si ita. notat per glo. z doc. in. l. j. in prin. ff. de edendo. z in. l. scire debemus. in prin. vbi ẽt Bar. ff. de ver. obli. Reliqua dicentur in seq. conclusio. z. j. eo. in penul. fallen. De augumento autẽ superueniente rei singulari dixi in prin. huius ɔclu. z per totã hãc ɔclu. dicet.

Quarto ex proxime dictis ptʒ q̃ hec conclusio pcedit in augumento sepato: z in hijs que etiaʒ ex capitibus distantibus z sepatis consistunt: vt patet in grege z manso seu poderio legato aucto: iuxta ea que dixi in pce. conclu. Est enim possibile q̃ quis augeat poderium vel mãsum ex pdijs contingẽtibus z ex sepatis. z pro tanto pascua empta ad vsum mansi lʒ sepata veniunt in legato mansi vel poderij. Idem de orto vel alia re q̃uis separata empta ad vsum domus: z sic de similibus. l. pdiis. §. titio. z seque. ff. de lega. iij. l. sei. §. tit. ine. cum ibi nota. in proposito per Bar. z alios. ff. de fun. instru. cũ vtrobiq; notatis. z in. l. cum fundus nominatim. ff. de lega. ij. z. l. patronus. in princi. ff. de lega. iij. vbi legata tribu. seruorum veniunt augumẽta. z pro tanto relicto vsufructu certorũ predioʒ veniunt pascua alibi existẽtia ad vsum ipsorum predioʒ empta vel existẽtia l. testatrix. §. plures. cum ibi nota. ff. si serui. ven. z in. l. hoc amplius. §. vt alpheus. ff. de dã. infecto. z. d. §. tirãne. quod est intelligendum fm Barto. in dicto. §. tirãne. quãdo talia separata sub vno z eodem nomine continẽtur. Ad hanc cõclusionem etiam facit. l. cum aurum. §. fina. ff. de auro z arg. legato. z. l. z si non sunt. §. fina. eodem titulo. nam vt ibi ptʒ legato argento facto aurum adiectum cedit legato. Itẽ ad hanc conclusiõem facit qđ dicam infra eadem cõclusione in decima ampliatione dum loquar de insula acquisita fundo legato: z late faciunt que dixi in vltima cõclusione in quarta limitatione. z que dixit Imola in. l. si grege. §. si quis boum. z in. l. si ex toto. in princi. ff. de legatis. j. reliqua dixi supra in quinta cõclusio. in quarta limitatione. z aliquid dicam. j. eo. in pma limitatione.

¶ Alu autem testator habuerit rẽ sepatam z que dicit alijs fundis addita pro acquisita vel destinata ad vsum prediorũ legatorum seu pro addita: patet ex hijs que dixi in pma cõclusione circa. finẽ. dum dixi q̃ ad hoc ɔiecturandum statur rusticis regionis fm glo. in. §. preterea. institu. de rerũ di. z Bald. in capitu. j. si de manso. si de feu. fuerit controuer. Item inspicitur an testator ea diuerso nomine nũcupauerit z diuisim ac diuersimode ab alijs possederit: quia eo casu nõ censetur illa pro additis z adiunctis habuisse: vt est de mente Barto. in dicta. l. si ita. in fine cõmen. ff. de auro z argen. legato. z patet in dicta. l. cum fundus nominatim z in dicta. l. predijs. §. j. cum sequen. z notatur in dicto. §. vt alpheus. z per glo. z doctores in. l. si ex toto. in principio. z in. l. quod in rerum. §. si quid post. ff. de legatis. j. z notat in. l. seruũ electione. §. fina. ff. eodem titu. vbi solet tradi q̃ quãdo fundus acquisitus siue cõnexus fundo legato siue separatus tentus fuit z habitus pro separato z diuiso ab alijs, dr augumentũ

patrimonij

patrimonij ⁊ non fundi vel fundorum ⁊ accedere persone et non rebus. Item fundus qui addicitur alijs vt perpetuo sit vnitus dicitur augere ⁊ cedit legato tanq̃ augmentum: secus si gratia cõmodioris culture. l. gaius. §. j. ff. de lega. ij.

¶ Et vltra p̃dicta circa modum cognoscẽdi an vna res vel alia sit alterius accessio ⁊ que ex his alteri accedit dixi etiã in dicta prima conclusione circa finem vbi tradidi modũ cognoscendi quando vna patria vel villa dicatur alteri addita. ⁊ dixi hoc posse constare ex visu vsuq̃ rei ⁊ consuetudine patrisfamili. vt est expressum in. l. si quando. ff. de auro ⁊ arg. legato. ⁊ patet in dicta. l. predijs. §. j. cum sequen. ⁊ in dicta l. fere. §. tiramne. cum cõcor. supra allegatis. et in dubio non presumitur accessio s̃m Barto. in. l. si conuenit. §. si nuda. ff. de pigno. actio. ⁊ in dicto tractatu de insula. iij. colum. cum sequen. ⁊ Ange. in. l. item si fundi. §. huic. ff. de vsufruc. ⁊ ad ibi per me dicta me remitto.

Quinto ex predictis patet q̃ hec conclusio procedit non tantum in realiter adiectis sed destinatis ad hoc seu deputatis: vt patet in dicta. l. si non sunt. in princ. ⁊. §. fina. ⁊ late traditur in. l. cetera. §. fina. ff. de leg. j. vbi tex.

Sexto predicta conclusio maxime procedit quãdo legatum est de re imperfecta: q: adiectũ causa perficiendi post legatum cedit legato. l. si statuã. ff. de auro ⁊ argento legato. vbi legata statua brachium postmodũ adiectum debetur. ⁊ facit. l. pediculis. in principio. eo. titu. vbi legatis pediculis sigilla enea ⁊ similia adiecta cedũt legato: ⁊ est de mente Barto. in. l. fructa. in fi. ff. eodem titu. vbi dixit seu sentit q̃ legato manso qui dicitur quãtum laborari potest cum vno pari boum si ei addatur ad supplementum mansi cum non esset perfectus tale augmentum cedit legato de quo dixi supra in. iij. ampliatiõe. ⁊ notãt Moder. post Bar. in. l. j. ff. de rebus dubijs.

Septimo predicta conclusio procedit etiam si adiectum sit preciosius eo cui adducitur. d. l. cum aurum. ⁊ fi. ⁊. l. si quando. ⁊ dicta. l. ⁊ si non sunt. §. fina. ff. de auro ⁊ argento lega. intelligendo: vt per Bartolum in dicto §. finali.

Octauo predicta conclusio procedit etiam si adiectũ sit diuerse materie. d. l. si quando. ⁊ dicta. l. pediculis. in princi. ff. de auro ⁊ argento legato. declarando: vt ibi notatur vbi es adiectum auro cedit in legato auri licz regulariter in alienatione quãtũcunq̃ per verba generalia facta non veniant que non sunt de natura rei vendite. c. ex litteris. de iure patro. Bal. in. l. a procuratore. C. manda. cũ concor. de quibus per Alexan. in. l. iij. in princi. penult. col. ff. de acquiren. posses.

Nono predicta conclusio procedit etiam si res adiecta foret aliena nũq̃ a testatore redempta quando sumus in casu in quo acquiri potest eius dominium addicẽti: iuxta nota. in. l. sed si ex meis. ff. de acquiren. rerum domi. ⁊ in. l. in rem. §. ij. ⁊. iij. cum sequen. ⁊ per totam. l. ff. de reiuẽ. ⁊ in vltimis voluntatibus est tex. in. l. si statuam. ff. de aur. ⁊ argento legato. cum concordan. in gl. allegatis. ⁊ idem dici posset in re nõ alienabili nisi cum vniuersitate iuxta. l. in modicis. ff. de contrahenda emptio. ⁊ venditio. de qua materia credo me dicturũ deo dante in materia mutationis ⁊ transformationis vbi inferam materiam confusionis vnius materie vel forme cum alia vbi melius cadit materia talium adiectorum q̃ hic. Quid autem sit in fundo alieno tẽpore testamenti empto postmodum a testatore habente fundum vicinum vel partem fundi cõmunem an cedat in legato fundi vicini vel partis fundi cõmunis traditur in. l. serui electiõe. §. fina. ff. de lega. j. vbi materia ⁊ aliquid in. l. si ex toto. in principio. ⁊ in. l. quod in rerum. §. si quid post. eodem tit. An autem generaliter valeat legatum rei aliene ab ignorãte vel sciente factum. est tex. in. l. cum alienã. C. de lega. ⁊ in. §. nõ solum. institu. eo. titu. Quid autem de augmento ex illicite acquisitis proueniente dixi. s̃. ea. cõclusio. iij. ampliatiõe dum loquutus sui de poderio aucto.

Decimo predicta conclusio procedit siue augmentũ procedat ex facto testatoris siue in casu siue in legatario. de primo pz in. l. seruum filij. §. si aree. ⁊ in. l. si ex toto. in princi. ⁊ in. l. quod in rerum. §. penulti. ff. de legatis. j. facit. l. lacus. ff. de verborum significa. l. si statuam. ff. de auro ⁊ argento lega. cum pluribus concordan. supra allegatis ⁊ pz in edibus legatis. in quibus colũne ⁊ marmora post testamentum adiecta cedunt legato. §. edibus. instit. de lega. De secundo patet in dicta. l. quod in rerum. §. penul. vbi legato fundo adiectum per alluuionem cedit legato. Idẽ est in legato vsusfruc. q: adiectum per alluuionẽ etiam venit in legato vsusfruct. l. qui vsumfructum. in principio. ⁊. l. si titio in fi. ⁊. l. si fundi. §. huic. ff. de vsufru. ⁊ in proprietate hoc procedit etiam si adiectio non sit cõtigua: puta quia sit insula q̃ accedat fundo legato. l. sepe. ff. de leg. iij. lz eo casu aliud sit in vsufruc. legato: quia legatum vsusfru. non trahitur ad insulam postmodum fundo legato acquisitam. d. §. huic. cũ cõcordan. preallegatis: q̃uis vsusfructus consolidatus cũ proprietate morte vsufructuarij cedat lucro eius cui legata est proprietas non heredis. d. l. si titio. ff. de vsufru. Ex his est concludendum q̃ equiparãtur regulariter augmentũ qd̃ fit a casu ⁊ quod fit a testatore: vt solet notari i dicta. l. quod in rerum. §. pe. per illum tex. vbi dñs p̃ceptor meus do. Jas. lz s̃m Cy. in. . . si ex toto. in princi. ⁊ in. l. si grege. eodez titu. ⁊ Jmol. in. d. §. penulti. ⁊ in. l. si quis bonorum. co. titu. reperiantur in hoc docto. variasse. ⁊ quod dixi de augmẽto rei legate facto a testatore ex re sua procedit etiam in augmẽto facto a legatario ex re testatoris eo sciente ⁊ patiente q: cedit legato: alĩs secus. l. cum ita. in princi. ff. de lega. ij. not. glo. in. l. iulianus. §. fina. ff. de lega. ij. Quid aũt si fiat a legatario ex re ipsius legatarij: tradit in. l. domos hereditarias maxime per Pau. de castro ⁊ Alexan. ff. de leg. j. Quomodo autem hec ampliatio procedat in contractibus dicam in sequenti conclusione.

Undecimo predicta conclusio procedit siue augmẽtum eueniat in vita testatoris siue post ei⁹ mortem siue ante testamẽtum conditum siue post: vt vult glo. j. in. l. si titio. ff. de vsufru. ⁊ patet in. l. predijs. §. titio. ff. de lega. iij. ⁊ quãdo augmentum superuenit ante testamẽtũ seu legatum factum non est proprie materia presentis tractat⁹: sed est materia an res transeat cum sua causa: de quo etiã in l. fere. §. tiramne. ff. de fun. instru. ⁊ aliquid dixi. s̃. in quinta conclusione princi. in secunda ampliatione. An aũt quesita per seruum legatũ viuo testatore acquirant legatario: habetur in. l. si tibi homo⁊. §. cum seruus. ⁊ in. l. quesitum. §. si seruus. ff. de lega. j.

Duodecimo predicta cõclusio maxime procedit in legato etiam rei singularis seu particularis que sui natura habet tractũ in futurum vt fundus qui augetur ⁊ minuitur destinatione patrisfamilias: q: eo legato veniunt augmenta futura: ⁊ q̃ fundus adherens acquisitus. l. quod in rerum. §. si quid post. ⁊. l. si ex toto. in prin. ff. de lega. j. notat Ange. in. l. si seruitus. in princi. penulti. col. ff. de seruit. vrbano. predio. ⁊ Bar. ⁊ docto. in. l. serui electione. §. fin. ff. de leg. j. cum infinitis concordan. qd̃ procedit quando pars acquisita fuit simul ⁊ non separatim possessa ⁊ vniuersitati fundi adiecta. l. cũ fundus. ff. de lega. ij. cum cõcordã. s̃. allega.

Decimotertio predicta cõclusio procedit quo ad fructus ⁊ accessiones legatorum ⁊ fideicõmissoꝝ post moram vel lit. conte. q: ab eo tẽpore acquiruntur legatario ⁊ fideicõmissario: iuxta. l. j. cũ materia sua. C. d vsur. ⁊ fru. leg. facit l. patronus. in princi. ff. de lega. iij. vbi legata tribu. seruorũ debent accessiões ⁊ augmẽta ⁊ cõmoda tribus n tp̃e more.

Predicta cõclusio limitatur vt procedat in eo qd̃ superuenit per modũ augmenti alĩs non: vt per Jmol. in l. si quis bonoꝝ. ⁊ in. l. si ex toto. in princi. ff. de leg. j. qd̃ quãdo sit. dixi late in prima conclusione circa. fi. ⁊. s̃. in hac conclusione in q̃rta ampliatione ⁊ in hac cõclusiõe principali in quarta limitatione. facit. l. predijs. §. j. cũ seq. ff. de lega. iij. l. cum fundus nominatim. ff. de leg. ij. vbi bonus tex. et. l. qd̃ in rerum. §. si qd post. ff. de leg. j. no. Ange. in. l. cũ fundus. ff. de pig. et in. l. item si fundi. §. huic. vbi Bar. ff. de vsufr. et Bar. in. l. si conuenit. §. si nuda. ff. de pig. act. Bal. in. c. j. iij. col. cũ seq. de. c. q de cu. ven. Bart. in. l. si aliena. §. j. ff. d vsuris. Et hoc facit ad q̃onem q̃ si testator legauerit emphiteosim et demũ acquisiuerit directum dñium ex hoc legatũ nõ comprehendat directum dñium: q: non superuenit per modum accessionis et augmenti sed tãq̃ ius per se subsistens: et principale aut eque principale retenta cõmuni opi. tradita per Bal. Ange. Sali. et Pau. de ca. in. l. vxor patrui. C. de leg. cum concordan. de qbus in. l. seruũ filij. §. si pocula. ff. de leg. j. reprobata opi. bar. et sequa. in dicto. §. si pocula. Hoc etiam facit ad cognoscendũ an pena aucta dicat pena

delicti ꝛ accessio ac augumentum ad primaȝ penam: de quo per Barto. ꝛ docto. in. l. j. ff. de in li. iur. ꝛ per Barto. ꝛ Jo. de imol. in. l. ij. ff. de publi. iudi. de quo aliquid dixi. s. in ter tia ꝛ quinta conclusione. Faciunt nota. in. l. j. ff. de penu leg. ꝛ in. l. i. §. item si ita. ff. ad legem falci. ꝛ in. l. si quādo. §. fina. ff. de lega. j. cum concordan. Item faciunt not. per Bald. et Ange. in. l. at vbi. ff. de petitio. hered. ꝛ per Bar. in. l. pretor. §. quod de fructibus. ff. de peti. heredi. dum tāgūt an pena occasione rei contracta augeat rem vel legatum vel heredi tatem ꝛ secus dicunt quādo pena occasione persone cōmittitur de quo dicam in sequenti conclusione in. iij. fallētia.

Secundo predicta conclusio limitatur vt non procedat in eo qđ fuit additum a tertio: vel quod prouenit ex persona tertij: idest qui non sit testator vel legatarius. l. si chorus. §. area. ff. de leg. iij. ſm cōmunem intellectum. Notant Barto. ꝛ docto. in. l. seruum filij. §. si aree. ff. de legatis. j. et Alexan. in. l. si ex toto. in princi. primo notabili. ꝛ in. l. qđ in rerum. §. penul. ꝛ in. l. domos hereditarias. vbi late Pau. de ca. eo. tit. Quid autem si augeatur peculium ab heredi tario seruo: patet in. §. peculium. institu. de lega.

¶ Et predicta procedunt tam in augumento extrinseco q̄ in intrinseco: vt sunt domus ꝛ edificia agri iuribus preallegatis. Reliqua in hac materia: ꝛ an predicta procedat siue tertius sciret rem alienam vel ignoraret siue esset in bona fide vel non: siue fecerit de voluntate testatoris siue non siue haberet ius resolutiuum vt ille qui habet rem cuȝ pacto re catandi vel maritus edificans in fundo dotali traduntur in dicta. l. domos hereditarias. maxime per Paul. de castro ꝛ Alexan. ꝛ in. l. diuortio. §. impendi. ff. solu. matrimo. cū in finitis concordantijs ibi allegatis. Et aliquid dicam in seq. conclusione in sexta limitatiōe. ꝛ notat in dicta. l. si ex toto. in princi. ꝛ in dicta. l. quod in rerum. §. penulti. ꝛ vtrobiq̧ p dominum Lanzelotum decium qui per annum fuit p̄ceptor meus in lectura de mane.

Tertio predicta conclusio limitat vt non procedat in his que consistunt ex reb⁹ seu capitibus distantibus quando legatum fit per verba generalia: vt quia dicaȝ lego omnes res meas vel bona immobilia seu mobilia que habeo in tali loco ſm Barto. in. l. si ita. penulti. ꝛ vltima co lum. ff. de auro ꝛ argen. lega. ꝛ in. l. fina. ff. de legatis. j. iunctis notatis per Cy. in. l. placet. C. de sacro sanc. eccle. ꝛ per Barto. in. l. fina. C. que res pig. oblig. pos. intelligēdo vt di xi. s. eo. in tertia ampliatione. Idem si legatum fiat per verba indefinita vel simpliciter quando agitur de magno preiudicio ꝛ quando futura non potuerunt preuideri: quia tūc superaddita non cedunt legato: secus si agit de modico preiudicio vel futura potuerunt preuideri ſm Barto. in. d. l. si ita. vlti. colum. ꝛ in. l. penul. ff. de fund. instruc. ꝛ in. l. medico. ff. de au. ꝛ arg. lega. ꝛ in. l. fina. C. que res pig. oblig. pos. post Pe. ꝛ Cy. in. l. placet. in fine cōmen. C. de sacro sanc. ec cle. ꝛ in. l. non modus. C. de serui. ꝛ Bar. Ang. ꝛ cōmuniter docto. in dicta. l. si seruitus. in principio. ff. de seruitu. vrba. predio. notat Alexan. in. l. si mihi ꝛ tibi. §. fina. vlti. colum. ff. de lega. j.

Quarto predicta conclusio limitatur in vsufructu qđ augumētum separatum sicut est insula non accedat vsufructui fundi legato vel aliter constituto. l. itē si fundi. §. huic. ff. de vsufruc. ꝛ dixi supra in decima ampliatione. Idem in edificio facto in area legata mutante formaȝ aree. l. repeti. §. fina. ff. qui. mo. vsusfru. amit. ꝛ spero alibi dicere.

Quinto predicta conclusio limitatur vt non p̄cedat in legato partis rei: vt q̄a legeť certa pars fundi quia non veniunt postea addita. l. serui electiōe. §. fin. cū ibi notatis. ff. de legatis. j. intelligēdo vt ibi traditur. notat Barto. in dicta. l. si ita. vlti. colum. ꝛ Ange. in dicta. l. si seruitus. in princi. penul. col. ff. de seruu. vrbano. predio. qđ puto intelligendum nisi tale augumentum accederet latenter rei singulari vt alluuio fundo: vt dixi supra in tertia ampliatione circa medium. notat Jmol. in. l. si ex toto. in princi. ff. de legatis. j.

Sexto predicta conclusio limitatur vt non p̄cedat quando verba tempus testamēti vel preteritum respiciunt ꝛ non patiuntur extensionem in futuruȝ siue ex natura verboruȝ siue aliter: puta res meas lego vel relinquo: quia non veniunt futura propter verbum meas qđ tempus presens respicit. d. l. si ita. cum ibi nota per Barto. tra ditur in dicta. l. serui electione. §. fina. vbi moderni ꝛ in. d. l. seruum filij. §. si pocula. vbi dominus preceptor meus in fi. cōmen. ff. de leg. j. notat Jmo. in clemē. litteras. de rescrip. Sequitur Alexā. consilio. clxxvij. incipiente in occurrenti. iij. colum. ij. volu. Canoni. in. c. quia circa. de priuil. facit. l. si stipulatus fuero. §. cum stipulamur. ꝛ. l. si a colono. ff. de verborum obliga. ꝛ. l. si ita scripsisset. ff. de lega. ij. ꝛ. l. vxori. §. j. ff. de lega. iij. Quod puto intelligendū etiam in augumento latenti: vt per Jmol. in. l. si ex toto. in princi. ff. eo. ti. faciunt que dixi in sexta cōclusione: quod limitatur ſm Alexan. consi. lix. incipien. super primo. ij. colū. ver. quo ad tertium. quinto volu. vt non procedat quādo ad illud verbū meū vel suum esset adiectum verbū extēsiuum in futurum vbi loquitur in laudo ꝛ vltima voluntate.

Septimo predicta conclusio est limitanda ex his q̄ dixit distinguendo. Bal. in. l. at vbi. quā legit cū. l. vtrum. ff. de petitione heredita. iunctis ibi dictis p Ange. dum tangit an incrementa veniant in petitione hereditatis distinguendo an sint incremēta intrinseca: puta fruct⁹: redditus ꝛ partus rerum hereditariarum ꝛ p̄dictis similia. an vero sint extrinseca vt pene pretia rerum alienatarum vel peremptarum ꝛ similia: de quibus penis Bartol. facit vnam pulchram distinctiōem: vt in. l. pretor ait. §. quod de fructibus. ff. de bo. auc. iud. pos. Ad quoruȝ dicta me remitto. ꝛ de pena delicti dixi aliquid. s. ea. conclusione in prima limitatione. ꝛ in prima conclusione circa finē. necnon in. iiij. ꝛ quinta conclusione principali.

¶ Reliqua ad propositum huius limitationis videri possunt ex discursu titulorum. ff. ad legem falci. maxime in. l. in. l. falcidia placuit. ꝛ in. l. penales. ꝛ discursu tituli. ff. ad treb. ꝛ maxime in. l. i. fideicōmissaria. ꝛ. l. mulier. §. fi. ꝛ in istis vniuersalibus ꝛ gn̄alibus licȝ fructus dicātur augere ac ptius hereditatem: non sic est in rebus singularibus. quia dicunť accessorij: vt patet ex his que dixi in prima conclusione. in fi. de quo per Jmol. in. l. si quis bonorum. ff. de leg. j.

Octauo ſm aliquos fallit in augumento voluntario: licȝ secus in necessario: vt per Barto. ꝛ alios in. l. serui electione. §. fi. ff. de lega. j. duȝ ibi dicitur q̄ si testator habens fundum cōmunem cum aliquo legauit partem suaȝ ꝛ demum aliā emit debeat pars redempta ex necessaria adiudicatione: secus si illā voluntarie emerit: de qua materia ad ibi scripta me remitto.

Nono fallit in fundo qui alijs non adijcitur ppetuo: sed gratia cōmoditatis culture. l. gaius. §. prio. ff. de lega. ij. ꝛ dixi. s. in. iiij. ampliatione.

Decimo fallit si limitatio sit apposita relicto p ea que dixi supra in sexta conclusione principali. ex quo consului vt si quis legauerit libros suos ascendentes ad numerum. lxx. voluminum non veniant libri postea empti.

Undecimo fallit quo ad fructus fetus et similes accessiones legatorum ꝛ fideicōmissariorum: q̄ ante lit. contestatam seu morā heredis non acquiritur legatarijs vel fideicōmissarijs: iuxta. l. j. cum ma. C. de vsur. leg.

Duodecimo potest limitari vt nō procedat in legato peculij: vt in. §. si peculium. cum ibi not. institu. de lega. cum similibus.

Ultimo hec conclusio potest latius limitari ex his q̄ dixi supra hac eadem conclusione in ampliationibus iunctis que dixi in quinta conclusione ac in proxime sequenti iunctis etiam his que traduntur per Barto. in. d. l. si ita. ff. de auro ꝛ argento legato. ꝛ per Jmol. in clemen. litteras. de rescrip. ꝛ per Cynum in. l. placet. C. de sacro sanct. ecclesijs.

Decimasexta conclusio sit q̄

in contractibus aucto iure datoris ꝛ re debita ex ꝯtractu augetur ius acceptoris ac ipsum debitum vel obligatio ita q̄ augumentum superueniens rei obligate vel que ex contractu debetur acquiritur ei cui res debeť vel est obligata iuxta terminos obligatiōis. l. si fundus. in principio. ꝛ. §. si res. ꝛ. l. paulus. §. si domus. ff. de pigno. ꝛ. l. grege. in princi. eo. titu. ꝛ. l. si cōuenit. §. si nuda. ff. de pigno. actio. vbi aucta re hypothecata vel pignorata augetur pignoris ꝛ hypothece obligatio. Ad idem facit. §. sed et si post. institu. de contrahen. emptio. et. l. id quod. ff. de pericu. et cōmo. rei ven. cuȝ concor. j. allegandis. vbi augumentum post venditionem superueniens

perueniẽs cedit cõmodo emptoris:ratio est in promptu: q̈a sicut ad emptorem spectare debet incõmodum cõueniẽs est vt ei spectet superueniens augumẽtum.l.ẽm naturam.ff.de regu.iur.ꝛ iuribus p̄allegatis.

Predicta conclusio maxime procedit in augumento facto per eũ cui res debetur vel est obligata:vt patet ex tex.in.l.si ego.§.fi.in vltimis verbis.ff.de publici. nã si hoc est in quasi domino hoc multomagis esse debet in vero domino q̄d procedit etiã si talis qui facit augumẽtum nõ habeat nisi vtile dominiũ.Unde edificium vel castrum factũ in fundo feudali vel emphiteotico per vasallũ vel emphiteotam est eorum durante feudo vel emphiteosi.ẽm Bald. in.c.j.§.si quis de manso.j.colum.de contro.inuest. vbi dicit idem in omni augumento intrinseco:de quo dicam infra in octaua ampliatione.

Secundo predicta cõclusio procedit tam in augumento intrinseco:vt patet ex predictis ꝛ.j.in q̈nta ampliatione dicetur q̃ extrinseco vt est alluuio.d.l.id quod.in prin. ff.de pericu.ꝛ cõmo.rei ven.ꝛ.l.j.C.eo.cum concor.infra al leg.in sequen.ampliatione.Quid autem in penis redditibꝰ fructibus ꝛ similibus quãdo ex eis augeẽ hereditas vel dos vel quid simile tradatur per Bal.ꝛ Ange.in.l.at vbi.ff.de petitio.heredi.per Bar.in.l.pretor.§. quod de fructibus. ff.de bo.auc.iudi.pos.cum cõcor.ibi allegatis.Quid autez sit in augumento valoris rei an spectet ad emptorem : certũ est q̄ sic etiam si proueniat eo q̄ cessauit seruitus ad quam fundus venditus tenebatur propter q̄d valet nunc plus fundus.l.habitatione.in princi.ff. de pericu.ꝛ commo.rei ven. notat Bal.in rubr.C.e.in fine.vbi dicit si quocũq̄ augeatur precium vel si accesserit aliquid rei intrinsece vt fructus vel alique actiones.Et sic aucto valore rei post contractum non augetur precium.

Tertio predicta cõclusio procedit tam in augumẽto latenti sicut est alluuio.d.§.si nuda.ꝛ dicta.l.id q̄d. in prin.ꝛ.d.l.j.C.de peri.ꝛ cõmo.rei vẽ.l.si ego.§.fi.ff.de publici.q̃ apparente sicut est insula.l.item si functi.§.huic.ff. de vsufruc.cum concordan.ibi signatis. Et quomodo procedat in habentibus vtile dominium infra dicetur in.vij.ampliatione.

Quarto predictu conclusio p̄cedit tam in augumẽto naturaliter q̃ in casu obueniẽte:vt patet ex iuribus in prece.vo allegatis dum de alluuiõe dixi ꝛ patet in l.grege.in princi.ff.de pigno.de grege aucto:q̄ naturaliter augeẽ:ꝛ p̄tz in augumẽto p̄ueniente per ius accrescendi ex morte alterius:vt in.l.si titio.ff.de vsufru.ꝛ in tota materia iuris accrescendi equiparatur enĩ augumẽtũ q̄d fit a casu ꝛ q̄d a testatore:vt dixi in cõclu.precedẽ.ꝛ dixit Bal.in rub. C.de pericu.ꝛ cõmo.rei vẽ.in fi.q̄ augumẽtum fortune spectat ad emptorem.

Quinto predicta conclusio p̄cedit etiã in augumẽto facto ab eo cuius prius res erat seu qui eã obligauit vel per contractum alienauit:vt p̄batur in.l. iulianus. §.si quid seruo.ff.de act.emp.vbi donatũ seruo vendito a vẽditore ante traditionẽ cedit lucro emptoris iuncta.l. cetera. §.penul.et fi.et.l.q̄d in rerum.§.si quid post.ff.de lega.j.facit.l.si fundus.§.si res.cũ ibi traditis.ff.de pig. iunctis notatis in.l.si chorus.§.j.ff.de lega.iij.ꝛ ideo ẽm Angel.in.l.itẽ si fundi.§.huic.ff.de vsufruc.cõcesso castro si contingat illud seu territoriũ ex alio per modũ vnionis ampliari iurisdictio extendit ad augumẽtum q̄ quando fiat per modũ vnionis dixi in prima cõclusione circa fi.ꝛ in conclusio.Et propterea ẽm Bal.ꝛ Ange.in.l.at vbi.ff.de petitio.heredi.si Rex vel Baro.qui possunt imponere collectas ꝛ eas duplicare:puta q̄ñ dant vxorem filio vẽdant alicui mercatori collectas vel gabellas ꝛ contingat illas duplicari per eos eo q̄ dent vxorem filio tale augumentum tanq̃ rẽ ꝛ non personã respiciens erit emptoris p̄pter q̄d do. Philip.decius ↄ̄s.iiij. incipien. ꝛ pro tenui.dixit q̄ augumẽtũ gabelle ex reformatione antiq̄ statuti p̄ueniens in admittẽdo p̄anos forẽses ↄ̄tra antiquum statutũ pertinet ad emptorẽ p̄ro cuius decisiõis veritate sunt consideranda que dixi.s̄.xiiij.cõclusio.j.col.circa augumẽtũ q̄d causaẽ ab accidenti.ꝛ.xiij.cõclusio.circa.ij.col.v̄.ꝛ iõ si alicui ꝛc.q̄d in in vẽditione ita demum p̄cedit vt augumentum factum op̄a vẽditoris etiã ante traditionẽ cedat lucro emptoris si ex q̃ litura pacti hoc possit ↄiecturari:alis non ẽm Rey. de forli.post Jaco.de are.cũ quibus transit Alexã. in.l.si ex toto.in prin.ff.de leg.j.ꝛ Nico.de nea.in.d.l.quod in rerũ. §.si quis post.eo q̄ q̄ñ qualitas precij non patiẽ vt veniat augumẽtum in vẽditione non est verisimile q̄ vẽditor velit iactare suũ.ꝛ q̄ de eo q̄d minus est presumere debemꝰ.l.semp in stipulationibus.ff.de regu.iur.facit q̄d dixit Bal.in.l.fi. §.j.ff.de lega.ij.q̄ in vẽditione extimatio refertur ad presentia ꝛ non ad futura.Q̄d autem dixi de gabella duplicata vt pertineat ad emptorez ẽm Ange.vbi supra procedit nisi gabella sit vendita collegio sub certa forma:puta q̄ emptores pro qualibet salma grani debeant recipere vnum ducatum. Tũc enim augumẽtum gabelle nõ pertinebit ad emptores: quia in verbis cõtractus hoc non cõprehenditur nec verba contractus patiunẽ vt emptores habeant augumẽtum.l.q̄cquid astringende.ff.de verbo.obliga.Melius facit quod dixi.s̄.in sexta cõclusione vbi dixi q̄ in limitatis nõ venit augumentũ.subdit Ange.q̄ si ex hac duplicatione emptores paterentur dãnum:q̄ tot mercantie non deferent possent ↄ̄tra venditorem agere ad interesse:vt ibi per eũ.Est tamẽ aduertendum q̄ in cõtractibus etiã in obligatione rei vniuersalis licet superaddita ab obligante veniant in obligatione tamẽ secus est si sint superaddita ab herede vt si obligeẽ apothecã:q̄ merces superaddite ab obligante cedũt in obligato nec non superaddite ab herede: vt notaẽ in.l.cum tabernaz .ff. ff.de pignoribus.

Sexto predicta cõclusio procedit in augumẽto sc̄o a non habente ius in re etiã si habeat ius p̄tatiuũ:vt q̄ quis emerit rem alteri obligatã ꝛ illaz bonificauerit:vt est tex.in.l.ij.vbi Bar.ꝛ scribentes.C.de p̄di.na.li. x̄.facit.l.paulus.§.domus.ff.de pign. intelligendo vt ibi ꝛ iuxta glo.ꝛ nota.in.l.si chorus.§.area.ff.de legatis. iij. ꝛ in l.seruum filij.§.si aree.ff.de legatis.j.ꝛ in.l. repeti.§.fina.ff. quibus modis vsufru.amit.facit illa regula q̄ quicquid plãtatur seritur vel inedificatur omne solo cedit.l.adeo.§. cum in suo.ff.de acquiren.reruz domi.l.ij.C.de rei vendi.ꝛ.§.cũ in suo.instit.de rerum diuisio.que regula recipit plures limitationes quarum sex numerat Alexan.post Ro.in.l.j.§. nunc videamus.ff.de ope.no.nũciatio.ꝛ septimam tradidit Barto.in tractatu de alueo.vij.colum.An autem hec conclusio procedat in habente vsucapiendi conditionem vltra predicta dicam.j.eo.in.viij.ampliatione.

¶ Et predictu multomagis procedunt vbi quis nullum habet titulum nec verum nec putatiuũ quia acquiruntur bonificatio vel augumẽtum a tali factum domino rei intelligẽdo vt per doctores in.l.si in area.ff.de conditio.inde.ꝛ in.l.domos hereditarias.vbi Alexan.ꝛ Pau.de castro.ff. de leg. j.ꝛ per Ange.in.l.ceterũ.ff.de rei vendi. de malefidei possessore qui plantauit vineam.Et late per Barto.in.l.in fundo.ff.de rei vendi.vbi traditur plene materia facientiũ impensam vel edificium in re aliena siue sint bonefidei possessores siue malefidei siue aliquod ius in re habentes siue non iunctis his que dixi supra in.xiiij.conclusione.ij.limitatiõe. Et si quis rem suã augeat ex aliena quid iuris sit dixi in precedenti conclusione.ix. ampliatione.

Septimo predicta conclusio procedit etiam si augẽs habeat solũmodo ius vtile:quia ei acquiritur augumẽtum:vt dixit Bal.in capi.j.§.si quis de manso. de cõtrouer. inuest.vbi dicit q̄ castrum ꝛ omne augumentum intrinsecũ factum in re feudali vel emphiteotica est vasalli vel emphiteote durante emphiteosi vel feudo.Quid autem post dicetur infra in.xvij.conclusione. Idem patet in augumẽto extensiuo:puta alluuione:vt late traditur in.l.prima.C.de iure emphiteo.ꝛ per Imolam in capitu.potuit. vigesimosecũda vel vigesimatertia colũna de loca. vbi refert aliquos distinxisse inter augumentum latens ꝛ patens:vt in dicto.§.si quis de manso.similiter patet in augumento vectigalis seu tributario.l.prima ꝛ secũda seu fin.C.de allu. ꝛ palu.quãuis ager vectigalis iure tantum vtilis dominij spectet ad possessorem.l.prima.ff.si ager vectiga.vel emphi. pe.ꝛ predicta traduntur late per doctores in.l.repe.l.de quibus . vbi Bartol.in prima columna.ꝛ late dominus preceptor meus dominus Jason in nona colum.cum concordantijs ibi traditis.ff.de legi. Et licet predicta plane procedant in augumẽto ẽmphiteoticario vel vectigalis. Tamẽ in fundo feudali seu in vasallo est.distinguendum: prout distinguit textus in dicto.§.si quis de manso. Est tamen aduertendum quia tale augumentum maxime extrinsecũ spectat ẽt domino di

recto iure directi dominii iuribus preallegatis. Et no. Bal dus in dicto. §. si quis de manso. vbi idem dicit de intrinseco de quo latius dicam infra in decimanona conclusione. et propterea faciēda est circa hoc regula ꝙ eo iure & modo acquiritur augumentum sm quod spectat & se habet pars principalis. facit. l. si fundus. in principio. ff. de pign. & notat Bar. in tractatu tiberiadis. j. lib. iii. cbar. in fine.

Octauo predicta conclusio procedit etiam in habente quasi dominium vt est ille cui competit publiciana qui est in causa vsucapiendi: vt est expressū in. l. si ego. §. fina. ff. de publi. vbi patet ꝙ adiectum per alluuionem potest peti publiciana que nō datur dño sed habenti vsucapiē di conditionem: que ampliatio est declaranda & extendenda iuxta ea que dicta sunt supra in. vj. ampliatione.

Nono predicta conclusio procedit nō tantum in rebus singularibus iuribus preallegatis verum etiam in vniuersalibus & collectiuis & in cōsistentibus ex capitibus separatis que sui natura recipiunt augumētum: vt in grege & similibus. l. grege. in princi. ff. de pig. no. Bar. post Cy. in. l. fi. C. que res pig. obli. pos. de quo dicam infra in. j. limita.

Decimo predicta conclusio procedit etiam in separatis: videlȝ his in quibus sui natura vel iuris disposi tione ꝗuis non sint vniuersalia veniunt augumēta vel futura: vt patet in insula nata. l. item si fundi. §. huic. ff. de vsufr. & §. insula. institu. de rerum diui. patet etiam in societate. l. iij. ff. pro socio. no. Bar. in dicta. l. fi. C. que res pigno. obli. pos. vel vbicūq; pōt esse tantum de cōmodo quātum de incōmodo per illum tex. sm Ange. in dicta. l. si seruitus. in principio penulti. colum. ff. de seru. vrba. predio. vel vbi agitur de modico preiudicio. d. l. fina. cum ibi nota. iunctis late notatis in. l. si ita. ff. de auro & argen. lega. per Bar. & per Cy. ī l. placet. in fine. C. de sacro sanc. eccle. in. l. non modus. C. de serui. cum concor. de quibus per Feli. in. c. fina. in fi. cōmen. de constitu. que ampliatio restringenda est iuxta ea que dicam in prima limitatione.

Undecimo potest hec conclusio declarari & ampliari latius ex his que dicta sunt in precedēti cōclusione in declarationibus & ampliationibus iunctis nota. per Barto. in dicta. l. si ita. ff. de auro & argen. lega. & in dcā l. fina. C. que res pigno. obliga. pos. post Cyn. in dicta. l. placet. C. de sacrosanc. eccle. & in dicta. l. non modus. C. de fun. & per Imol. in cle. litteras. de rescrip. cum cōcor. supra in. x. ampliatione allegatis.

Duodecimo predicta conclusio procedit vbicūq; dominum spectaret ei cui res debet ex contractu: quia illi lucrum superuenientis augumenti debetur. l. id quod. ī princ. ff. de peri. & cōmo. rei vendi. l. j. C. eodē. l. sed si posten ff. de contrahen. emptio. l. sm naturam. cum vul. ff. de regu. iur. & dixi. ā. eo. in principio.

Ultimo hec conclusio procedit etiam in onerosis vt in obligatiōe euictionis: quia sicut quis tenetur de euictione pro re vendita: ita tenetur pro augumento alluuionis. l. sed & si quid. in principio. l. euicta. in principio. ff. de euictio. & patet in. l. ex mille. eodem titu. Circa quod est aduertendum ꝙ non tenentur nisi de euictione actione ex empto: non tamen de duple stipulatione nisi fuerit expresse actum: vt habetur in iuribus preallegatis sm cōmunem sententiam: & in. l. bonitatis. & in. l. j. eodem titu. in quibus iuribus habetur quid de augumento intrinseco: videlȝ meliorationis siue bonificationis. Et ex hoc patet ꝙ Ang. in. l. si seruitus. in principio. in. iij. colum. ff. de seruitu. vrba. predi. nō bene dixit dum dixit ꝙ in contractibus maxime onerosis aucta re non augetur obligatio: reliqua ad propositum suppleri possunt ex notatis supra in decima conclusio.

Predicta conclusio limitatur vt nō procedat in rebus separatis: vt quia vendam res quas habeo in tali loco: & deinum alias addam: quia non veniūt supadditę: pro quo facit. l. fina. cum ibi notatis. C. que res pignori obliga. pos. dum ibi est speciale in hypotheca omnium bonorum vt veniant futura eo quia cum non agatur de dominij translatione agitur de modico preiudicio: secus dicitur vbi agitur de dominij translatione.

¶ Hinc in donatione omnium bonorum non veniunt futura: vt per Barto. & alios in. l. stipulatio hoc modo cōcepta. ff. de verborum obliga. per Ange. in. l. fina. C. de pac. & in. l. j. ff. de testa. facit tex. cum glo. j. in. l. nam & seruius. §. si vi no. ff. de negoc. gest. vbi in negociorum gestore qui se nō voluit obligare ad administrationem presentium & futurorū non cadit obligatio ad futura. faciunt nota. in. l. nulla. C. de iu. dot. & patet in. l. rutillia polla. & in. l. in lege. ff. de cōtrahenda emptio. per quas leges dixit Baldus in. l. fin. §. j. ff. de legatis secūdo. ꝙ in vēditione extimatio refertur ad presentia & non ad futura: & illa iura volunt ꝙ nemo vēdere censeatur qd̄ ignorat & ꝙ pacta referantur ad ea tantum que apparent: vnde circa hanc limitationem est distinguēdum ex verbis Barto. & doctorum in dicta. l. fina. C. que res pigno. obligari possunt. & in. l. si ita. penultima & vltima colū. ff. de auro & argento legato. & Ange. in. l. si seruitus. in principio penulti. colum. ff. de seru. vrbano. predio. & aliorum doctorum de materia loquentium ꝙ aut sumus in vniuersalibus: nā sua prout sunt hereditas grex peculium & similia que sui natura recipiunt augumētum & diminutionē: & tunc veniēt incrementa ex natura rei prouenientia: secus si extrinsecus vt dixi supra in. ix. ampliatione per. l. peculium. in princi. ff. de lega. ij. & l. grege. ff. de lega. j. & l. grege. in princi. ff. qui potio. in pigno. habe. facit. l. cum tabernam. in princip. cum ibi nota. ff. de pigno. vbi pignorata apotheca veniunt superaddite merces: secus si res de qua in contractu non sit vniuersalis natura. sed ex verborum tantum conceptiōe: vt quia per verba vniuersalia quis cōtrahat: puta dono omnes res meas: quia non veniunt futura vt dicitur in dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. & per Ang. in dicta. l. fina. C. de pactis. nisi agamus de modico preiudicio: vt in hypotheca. d. l. fina. C. que res pigno. obliga. possunt. Itē secus in supadditis ab herede: quia obligata apotheca non veniunt merces superaddite ab herede: vt habetur in. l. cum tabernam. in principio. ff. de pigno. vbi Barto. quāuis obligatio apothece sit de re vniuersali: vt ibi. Aut sumus in dispositione generali: vt quia quis dicat dono vel vēdo res quas habeo in tali loco: & tunc pariter non veniant res superaddite. d. l. fina. nisi natura cōtractus aliud induceret: vt est societas. l. secunda. ff. pro socio. sm Bartol. & Angelum in locis preallegatis vel nisi secundum Bartolum in locis preallegatis superaddita seu futura & preiudicium qd̄ potuerunt adducere potuerint preuideri: quia tunc venient supaddita seu futura per. l. si seruitus. in princip. sm communem intellectū ff. de seruitu. vrbano. prediorum. vel esto ꝙ potuerit preuideri quātum ꝑiudiciū futura parare potuerint nisi agamus de modico preiudicio: vt est hypotheca. d. l. fina. nam si ageremus de magno preiudicio vt est dominij translatio ac substantie proprie diminutio non venirent futura sm Bart. et Ange. post Pe. in locis preallegatis.

¶ Si vero agamus de re singulari tunc sm doctores predictos non veniunt futura incrementa nisi que per modū alluuionis accedunt dicta. l. rutilia. & l. si in lege. ac. l. quicquid astringende. ff. de verbo. obligatio. iuncta. l. id quod. in principio. ff. de pericu. & commod. rei vendi. ac iunctis nota. per Alexandrum in. l. si mihi & tibi. § fina. vltima colū. ff. de legatis. j. vel nisi talia incrementa veniant post acquisitionē perfecte factam quo casu commodum & incommodum spectat domino vel emptori sm Angelū in dicta. l. si seruitus. in principio penultime colum. per. l. necessario. & d. l. id qd̄. ff. de pericu. & commod. rei vendi. de quo infra dicetur: & dixi late supra. c. in ampliationibus quasi per totum. Idem dicit Angelus in dispositione indefinite concepta vt non veniant futura vel superaddita nisi tractetur de modico preiudicio & per productionem ad futura nulla fiat substantie diminutio per iura ꝑallegata maxime dicta. l. rutilia. & dicta l. si in lege. vel nisi sit incrementum alluuionis rei singularis singulari accedens declarādo: vt supra & infra dicetur iunctis his que dixi in precedenti cōclusione. in tertia & quarta ampliatione seu declaratione.

¶ Et in hac materia est aduertendum: quia acquisitum per necessariam acquisitionem a venditore: licet ex causa onerosa ex necessitate quandoq; acquiritur emptori: licet secus in voluntaria acquisitione: vt in casu. l. iulianus. §. idē celsus. ff. de actio. emp. notatur in. l. serui electione. §. fina. ff. de legatis primo.

Quod autem dictum fuit de augumento alluuionis tanꝗ̄ a casu procedente: procedit etiā in augumento separato: vt est insula quo ad proprietarium licet sit secus quo ad fructuariū. l. item si fundi. §. huic. ff. de vsufru. d:

de vsufru. de quo latius dixi in preceden. cõclusione in.iiij. limitatione cum concor.

Secundo predicta cõclusio in rebus singularibus limitatur vt augmentũ a casu non spectet dño rei aucte si sit res talis qualitatis que non patiat̃ sui natura vel iuris dispositione tale augumentum vt est lacus priuatus: quia si amplieẽ ex inundatione ⁊ habũdantia aquarũ tale augumẽtum non acquiritur dño lacus sꝫ est eoꝝ cuius erat soluꝫ sup quo aqua se protendit lꝫ secus sit in lacu publico qđ lex declarat posse augeri: pro suo facit. l. vicinus. §. fi. ff. de aqua plu. arcen. vbi Bar. inducit ad qõnem que fuit in vallibus Rauenne cũ excreuissent ibi aque ⁊ lacus. facit. l. litus. la. ij. ⁊ la j. cum glo. ff. de ver. signi. facit qđ dicimus de vsufructuario cui non spectat vsusfructus insule fundo acqsite. l. itẽ si fundi. §. huic. ff. de vsufr. qꝛ natura vsufructui repugnat vt ibi.

Tertio predicta cõclusio limitatur vt nõ ꝓcedat in augmento non accedente rei sed persone: vt pꝫ ex nota. per Bal. ⁊ Ange. in. l. at vbi. ff. de peti. here. ⁊ p bar. in. l. prætor. §. qđ de fructibus. ff. de bo. auc. iudi. pos. vbi tradunt an pene debeantur ei cuius est res propter quã cõmissa est pena: ⁊ distinguit an pena cõmittatur ratiõe rei vel ratione persone: an vero rõne rei ⁊ persone qđ inducit̃ ad venditorẽ an ei debeatur pena quã emptor est cõsecutus sicut augumẽta debentur: iuncta. l. id qđ. in princ. ff. de peri. ⁊ cõmo. rei ven. de quo per Bal. in. l. j. in. ij. col. ver. extra qro. C. eo. Item iducitur ad prelatos seu epos qui exigerũt plures penas tempore eorum administrationis cõmissas an debeant esse heredũ an vero ecclesie: de quo per Imo. in. c. relatum. el. l. ij. de testa. ⁊ late per Barba. in tracta. de pstã. Cardi. in. iij. q. j. partis. in. xvij. col. cum seq. ver. posset etiã quispiã ⁊c. Qđ etiam inducitur ad questiõem de penis fraudati vectigalis an cedant lucro emptoris vectigalis: vt per Ange. in. d. l. at vbi cũ concor. Et ad hoc facit qđ dixit bar. in. l. si aliena. §. j. ff. de vsur. dum dixit ꝙ vendito castro non venit iurisdictio persone coherens. Circa quam limitatiõeꝫ videri possunt que latius dixi in precedẽti cõclusione in prima fallen. ⁊ in. v. cõclusio. in secunda ampliatione. Et huic limitationi bene conuenit tex. cũ ibi no. in. l. socium q. in eo. §. fi. ff. pro soc. dum ibi dicitur ꝙ lucra obuenientia vni sociorum contemplatione persone non acqruntur societati lꝫ societas fuerit occasio. faciunt. l. si vero. §. j. cũ ibi not. ff. solu. ma. l. debitor. in fi. ad trebel. no. Pan. in. c. postulasti. de cõces. preben. ⁊ facit. l. si heres institutus. ff. ad leg. fal. ⁊ facit l. venditor ex hereditate. cũ glo. in verbo propter negociationem. ff. de here. vel act. ven.

Quarto predicta cõclusio limitatur ex his que dixi supra in. v. ampliatione de augumẽto facto ab eo qui rem alienauit quãdo scilꝫ qualitas precij non patitur vt tale augumentuꝫ veniat in alienatione: vt ibi latius dx.

Quinto predicta cõclusio limitatur vt non ꝓcedat in accremento ante cõtractũ perfectũ superueniente qꝫ nõ cedit cõmodo emptoris: puta si fundus sit vẽditus ad mẽsuram: ⁊ ante factam mensuram aliquid per alluuioẽm accrescat: quia non acquiritur emptori sed venditori sicut periculum ad venditoreꝫ spectaret. l. iulianus. §. si titius. ff. de actio. empti. l. qđ sepe. §. in his. ff. de contrahen. emptio. l. necessario. in principio. ff. de pericu. ⁊ cõmo. rei vendi. cum glo. vbi idem dicitur de re in pondere vel numero vel mensura sui natura consistente: vt vinum: oleum: granum ⁊ similia quorum venditio non dicitur perfecta ante pondus factum vel mensuram aut dinumerationem declarãdo: vt eleganter declarat tex. in dicto. §. in his. ⁊ in dicta. l. necessario. in princi. cum glo. ⁊ est tex. notabilis in. §. cum autẽ. vbi glos. plenissima institu. de cõtrahen. emptio. nec inspicit̃ an res sit tradita vel non vt dicatur perfecta venditio quando reliqua concurrunt dicto. §. cum auteꝫ. ⁊ dicta. l. necessario. in principio. ⁊. §. j. Quomodo autem ⁊ qualiter fundus intelligatur ad mensuram venditus ita ꝙ mensuratio sit de substantia contractus taliter ꝙ ante mensuram factam non dicatur perfecta venditio: declarant Barto. ⁊ scribẽtes in dicto. §. si titius. ⁊ pulchre Areti. in consilio. xj. prima ⁊ secunda columna.

Sexto predicta conclusio fallit ex his que dixi supra in sexta declaratione seu ampliatiõe de eo qui non habet ius in re ⁊ illam bonificauit vel in ea edificauit que dicuntur augumenta intrinseca: quia potest petere pretium meliorationum declarando: vt per Barto. in. l. in fundo. ff. de rei ven. ⁊ per Pau. de castro ⁊ Alexan. in. l. domos hereditarias. cum concor. ff. de leg. j.

Septimo predicta conclusio limitatur in vsufructuario cui non acqritur vsusfructus insule que accedit fundo in quo constitutus est vsusfructus lꝫ bene acquiratur in eo qđ per alluuionem accedit. l. itẽ si fundi. §. huic. ff. de vsufruc. ⁊ dixi supra in pma fallen. in fi. ⁊ in sequen. ⁊ est regulare ꝙ augumẽtum vsufruc. acquiratur per consolidationem domino proprietatis. l. iiij. ff. de iure dot.

Octauo predicta conclusio limitatur vt nõ procedat in actione dupli ex stipulatu ad quam se obligauit venditor rei que euincitur: quia quis non tenetur de duplo pro eo qđ obuenit rei empte per augumentum extrinsecum vel intrinsecum nisi hoc specialiter promiserit. l. sed ⁊ si quid. in principio. ⁊. l. euicta. ⁊. l. ex mille. cum ibi notatis. ff. de euictio. lꝫ ꝫ communem sententiam actio dupli competat ad bonificationem ⁊ meliorationem non que superuenit: sed que inerat tempore contractus. l. bonitatis. ⁊. l. prima. ff. eodem titu. que hoc modo concordant cũ. l. ex mille. §. j. que dicit ꝙ non augetur quãtitas euictionis si res melior fuerit effecta.

Nono predicta ꝯclusio fallit in taxatione fructus ⁊ redditus beneficiorum prescripta consuetudine annorum. xl. quia auctis redditibus non augetur taxatio clemẽ. si beneficior. in verbo taxatio ꝯiuncta. de deci. ꝫm intellectũ Lau. de cy. vbi dicitur ita seruari in partib⁹ Francie de quo est dicenduꝫ: vt ibi per Zaba. in septima questione. ⁊ p alios scribentes que limitatio magis conuenit sequen. conclusioni ⁊. xiiij.

Decimo predicta conclusio limitatur vt nõ procedat vbi ex legis vel hominis dispositione res limitat̃ vel ad certum tempus restringitur per ea que dicta sunt. s. in septimo articulo. ⁊ potest figurari exemplum in dote que auctis postmodum facultatibus non est augenda ꝫdm opinio. quã teneo in tractatu de statutis exclusiuis feminarum. ix. artic. j. questione. in fine. licet secus sit in legitima etiam inter viuos assignata: quia aucto patrimonio augetur: vt ibi dixi et in conclu. preceden. circa principium.

Undecimo predicta cõclusio limitari potest ex his que dixi supra in pma limitatione de augumẽto rei singularis per voluntariam vel necessariam acquisitionem. ⁊ ex discursu eorum que dicta sunt supra in declarationibus ⁊ ampliationibus ⁊ ex his que dicta sunt in precedenti conclusione principali vbi dicuntur que huic ꝯclusiõi possunt conuenire.

Decimaseptima sit cõclusio

generalis ꝙ eo iure ⁊ modo acquiritur ⁊ se habet ac pertinet augumentum quo acquiritur ⁊ se habet ac pertinet pncipale vt dixi in precedenti conclusione in. vij. declaratione seu ampliatione: ⁊ per totã ipsam cõclusionem iuncta. xv. iuribus que dicam. s. in. xxiiij. conclusione in fi. dũ dicaꝫ ꝙ augumentum acquiritur ⁊ diuiditur proportionabiliter ꝫm portiones ꝫm quas diuiditur ⁊ pertinet principale. Et hec conclusio taliter procedit ꝙ in prescriptionibus ⁊ alijs acquisitionibus vltra predictas: videlicet in precedenti. conclusio. Idem est de augumento qđ de suo preexistenti: ⁊ in prescriptionibus que sunt in fieri patet in. l. si ego. §. fina. ff. de publi. vbi qui habet publicianam que competit ei qui est in cã vsucapiendi ad aliquid etiam illam habet ad superueniens augumentum. Idem in perfecta prescriptione dicit Bald. in. l. non modus. C. de seruitu. vbi dicit ꝙ qui prescripsit fundum pariter censetur prescripsisse eius augumentũ: ⁊ ibi dat vnam limitationem in prescriptione seruituris. de qua dixi in quinta questione principa. in versicu. ij. predicta cõclusio ⁊ hoc confert ad decisionẽ Barto. in tractatu tiberi. in verbo acquiritur. circa princip. cum quo transit Bald. in rubri. ff. de rerum diuisio. in. viij. colum. versicu. sed an ista. ⁊ Moder. in. l. iij. in princi. in. ij. nota. ff. de acquiren. posses. ꝙ qui possidet fundum eo ipso possidet alluuione quesitum: licet secus sit in insula ꝫm Bald. vbi supra facit quod dixit Bar. in. l. si aliena. §. j. ff. de vsucapio. ꝙ prescripto castro intelligitur etiam prescripta iurisdictio castro cõherens quod non est incõueniens: qꝛ apphẽsio ⁊ ꝯtinuatio possessiõis castri trahit ⁊ secũ cẽset in accessorijs ⁊ coherẽtib⁹ ⁊ ꝯnt ad augumẽtũ

que dicuntur pars rei:vt dixi in prima cõclusione:prout no. in.l.iij.in prin.ff.de acqui.pos.vbi de hoc per Alexan. facit quod cõsuluit Panor.in consi.lxx.incipit. Casus talis est. quidam clericus.ij.volu.cuz quo transit do. Fely.in.c.cum. vlti.col.de prescrip.vbi dicunt q̃ si ecclesia prescribat decimas in certis agris lz illa prescriptio non trahat ad agros q̃ postmodũ in eadem villa ad culturam rediguntur.c.cũ contingat.de deci. tñ prescriptio perfecta in vna parte agri trahitur ad aliam partem eiusdem agri ad culturã postmoduz reductam per.c.cum in tua.eo.titu.

¶ De alijs autẽ acquisitionibus generaliter patet in.l. in rez. z.l.idẽ est.ff.de rei vẽ.per totã.z insti.de re.diui.§.preterea qd per alluuionẽ z per discursuz tituli.ff.de acqui.re. domi. Et facit quod de augumẽto castri cõcessi.dixit Angel.in.l. item si fundi.§.huic.ff.de vsufru.dum dixit q̃ cõcesso castro si contingat a cõcedente illud seu eius territorium ex alio p modũ vnionis augeri iurisdictio extendet ad augumẽtuz q̃ quã fiat per modum vnionis dixi in prima cõclusione circa fi. ad qd conueniunt ea que dicentur infra proxime in .ij. limitatione. Ex his patet q̃ diuisio augumenti fieri debeat fm partes principales:scilz in dubio:vt.j.in.xxiij.arti. prin. in fine. quid autẽ sit inter fratres simul habitantes non est materia nostra:vt patet.j.in fi.huius conclusionis.

Predicta conclusio est limitanda in acquisitione p prescriptionẽ vt non procedat quo ad res sepatas vt dictum fuit:q: prescriptio ad illas nõ trahitur que sunt separate z simul non possidentur.vt dixit Bal.in rubri.ff.de re. di.viij.col.ver.sed an ista.vz quãdo non cõstat q̃ simul possideantur.faciunt no.in.l.j.§.si quis.vbi Bar.ff.de iti.actuq; pri.vbi no.q̃ tantũ prescribitur quantũ possidet:circa quod videri possunt que copiose cumularunt.do. Feli.in.ca.audi tis.x.col.cũ seq.z quasi per totum. de prescrip.z dñs preceptor meus do. Jason in.l.imperium.circa.xv.col.ff. de iur. om.iudi.qd temperaui.s.in.iiij.cõclu.post eundem dominũ preceptorem meũ in.l.de quibus.ix.colũ.ff.de legi. Simile dicimus in publicatione bonorũ in qua non veniunt futura bona.l.si tibi mandauero.§.is cuius.cũ ibi no.ff.manda.no. Bar.in.l.si ita.ff.de auro z arg.leg.z in.l.certa forma.C.de iu.fi.lib.x.z in.l.j.vlti.col.ff.de bo.da.z in.l.fi. vbi Bal.C. que res pig.obli.pos.cũ cõcor.de quibus per Alex.in.l.iij. §.illud.ff.quod quis.iu.

Fallit etiã in finibus publicis:puta ville vel plebanatus que alluuione non mutantur fm Bal.in.c.j.§.si is q de manso.iij.col.ver.sed nũquid incremẽtũ.de cõtro. inue. sequitur do. Pe.de vbal.in tractatu de duobus fratribus v.art.princip. xxviij.q.vbi dicit etiam cui acquiratur insula in confinibus nata quo ad iurisdictionẽ z territorium. ad qd faciunt que dixi in nona cõclusione prima fallentia.in fine z hanc materiã late examinat do. Fran.cur.consi. lvj.z Bar. in tracta.de allu.in glo.in verbo acquiritur.

Alie limitationes colligi possunt ex his que dcã sunt in omnibus precedẽtibus conclusionibus:z in quarta conclusione principali maxime in secunda limitatiõe seu ampliatione.

Et est vna inter ceteras limitatio de augumẽto z lucro omnino extra rem lz acc[illegible] propter rem:q: nõ acquiritur sicut principale.l.socium qui... eo.§.fi.ff.pro socio.z dixi in precedenti cõclu.iij.limitatiõe.vbi patet q̃ non est augumentum rei sed persone.

Alia est limitatio in.l.in quãtitate.in prin.ff.ad legez falcidi.vbi augumentum superueniens hereditati mortuo testatore non impedit detractionẽ falcidie in principali nec se habet vt principale:qd autem sit in carculãda cõgrua dote vel legitima dixi in tracta.de statutis exclusiuis feminarum in.ix.ar.in.j.q.in fine.

Decima octaua conclusio sit

q̃ augumẽtum latens facilius acquiritur z accedit q̃z nõ latens:z intrinsecum facilius q̃z extrinsecum z conuentionale facilius q̃z non conuentionale. De latenti ptz in vsufructu in quo augumẽtum alluuionis qd est latens etiam cedit ad cõmodum vsufructuarij:lz secus in insula que est augumẽtum apparens.l.item si fundi.§.huic.ff.de vsufru.cũ ibi no. Not. Bal.in.c.j.§.si quis de mãso.de cõtrouer. inue.voluit ang. in.l.si seruitus.pe.col.ff.si serui.ven. vbi dixit per hoc inferri q̃ si alicui nobili datum sit priuilegium exẽptionis pro toto suo territorio:vel si eps cum tota sua diocesi sit exẽptus a iurisdictione archiepiscopi z contingat territoriũ nobilis vel dioces.augeri per alluuionẽ hoc est augumentum latens q̃ ad tale augumẽtum trahet priuilegium vel exemptio cũ incrementum latens non variet rem penes substãtiam:alis secus vz si augumentum sit patens: vt q: oculo secernat forte quia nobilis acquisiuit predia z ampliauit suũ territorium: z predicta sunt de mente bar.in.l.fi.C.que res pig. obl.pos. dum dixit q̃ in his que sunt singularia nõ venit augumẽtũ futurum nisi sit augumentum alluuionis.circa cuius rei veritatem videri possunt que dixi in precedenti cõclusione circa finem z in alijs cõclusionibus suo loco maxime in.ix.cõclusione in prima limitatione in fine. Et ad predicta etiã videri potest qd dixi.s.in.xiij.conclusione.j.col.circa fi.

¶ Quod autẽ dixi de augumento intrinseco vt facilius accedat q̃z extrinsecum:voluit Bal.in.d.c.si quis de mãso .ij. col.vbi alij de cõtro.inue.vbi dixit q̃ quãuis in feudo augumentum alluuionis nõ acquiratur vasallo nisi fm distinctionem illius tex.tñ si fiat edificiũ in fundo vel loco feudali cedet vasallo durante feudo sicut melioramẽta cedunt emphiteote.l.ij.cũ ibi no.C.de iure emphi. Ad qd facit qd dicunt Bald.z Sali.in.l. non modus.C.de seruitu.z ang.in.d.l.si seruitus.in prin.iij.col.ff.de serui.vrba.predio.dicẽtes q̃ regulariter ampliatio extrinseca non inducit ampliationẽ.d. l.non modus.secus in intrinseca.d.l.si seruitus.in princ.fm verum intellectum:qd dictum nõ habeo pro tuto ex pdictis fundamẽtis vt in alijs cõclusiõibus suo loco apparet:z q: in d.§.si quis de manso.est casus specialis lz verum putẽ ex eo qd quicquid plantatur serit vel edificatur in quibus cõsistit augumẽtum intrinsecũ regulariter cedit solo. Et qñ hoc procedat q̃ intrinsecum augumẽtum facilius acquiratur q̃z extrinsecum ptz in tribus conclusionibus precedentibus z in alijs suo loco per discursum:z de augumento feudi siue per alluuionem siue facto feudatarij occurrente aliqua bona. dicit Alua.in.c.j.§.ecõtrario.de inue.de re.ali.fa.z ibi inter cetera dicitur de augumẽto sepabili z insepabili cui acquirat z si fuerit acquisita seruitus feudo.

¶ De augumento autem conuentionali q̃ facilius accedat q̃z non conuentionale:ẽt voluit Bal.in.d.§.si quis de manso.ij.col.per.l.iter socerũ.§.cũ inter.ff.de pac.dot.cũ cõcor. traditis in .v. cõclusione principali in prin. Et hoc nõ est mirum q: si partes in quarũ facultate est augere hoc volũt nulla adest dubitatio:circa qd plura dixi.iij.conclusiõe in materia augumenti circa dispositiones.z silr patet in vltimis voluntatibus qñ testator a cuius voluntate dependet legatuz illud auget vel realiter.l.qd in rerũ.§.si quis post.ff.de leg. j.vel per aliam dispositionem vt dixi in dicta .iij.cõclusione principali circa finem.

¶ Est tamen hoc intelligendũ qd dicimus de augumento conuẽtionali vt facilius acqratur nisi augumẽtum fiat a psona prohibita.vnde qñ maritus facit augumentũ dotis vxori cum inter eos sit prohibita donatio z pariter augumentuz dotis iuxta.l.j.cum materia de do.cau.non nu.z tex.ac no. in.§.est z aliud.institu.de dona.secus erit.

Decimanona sit cõclusio q̃

in iudicijs.idem etiaz iudicamus de augumento qd de suo principali seu pexistenti.z in actiõibus hoc est generale:videlz q̃ vbicũq; obligatio trahitur ad augumẽtum q̃ quãdo sit ptz ex superioribus cõclusiõibus pariter competat actio l.si ego.§.pe.z fi.ff.de publici.z.l.in rem actio.per totaz.ff. de rei ven.cũ obligatio sit mater actionis.l.licet.§. ea obligatio.ff.de procu.z not.in.l.j.in prin.ff.de eden.z in .§.j. insti.de obli.per illũ tex.q: actio est ius prosequẽdi qd nobis debet vt ibi. Idẽ est in re q̃si debita.d.l.si ego.§.pe.z fi. vbi actio publiciana que dat quasi dño rei:cõpetit ẽt ad augmẽtum rei omni casu quo res principalis peti põt:alis nõ prout multotiens dixi.facit.l.si qs putans.§.si quid post.z.l.iij.§. fi.ff.cõi diui.vbi pro augumẽto seu accessiõe ac melioratiõe z sumptu circa rem scõ datur actio cõi diui.z pro dãno.z dixit tex.in.l.si ex duobus.§.in hoc.ff.de pecu.q̃ in actiõe de peculio habet ratio augumẽti z diminutiõis:sic z in petitiõe hereditatis:q: in ea veniunt incrementa distinguendo: vt per Bar.in.l.prior at.§.qd de fructibus.ff.de bo.auc.iudi. pos.z per bal.in.l.at vbi.quã legit cũ.l. vtrũ.ff. de pe.here. que distinctiones conferunt ad alias actiones.

¶ Et predicta

¶ Et predicta conclusio non tantum procedit in augmento existente tempore mote actionis verum etiam in superueniente quando ad illud obligatio porrigitur vt dixit ang. in.l.fructus.ff.de rei vend. vbi dixit q auncto iure actoris augetur etiam condemnatio contra reum per illum tex.in fi. iuncta.l.sequen.q ne loquitur de superueniente augmento per alluuionez ⁊ patet ex.l.preterea eod.ti.facit.l.ediles §.item sciendum.ff.de edili.edi.⁊ quod notat per gl.⁊ doct. in.l.non potest.ff.de iudi.⁊ in.l.prima.C.eod.vbi notat hoc verum etiam quo ad res separatas i iudicijs vniuersalibus ⁊ ex ibi notatis ampliatur declaratur ⁊ restringitur hec conclusio que ex alijs conclusionibus maxime quinta quintadecima.⁊.ij.seq.posset latius commentari iunctis notatis per Bar.in.d.§.quod de fructibus ⁊ per Bald.in.d.l.at vbi et predicta puto etiam procedere in laudo ⁊ compromisso per predicta ⁊ nota in.d.l.non potest ⁊ ita limitari.l.de his.ff. de arbi.de quo.j.e.in fine. Ad predictam conclusionem etiam facit quia exceptio que competit ad aliquid etiam competit ad illius augmentū puta alluuionis vel insule .l.legi §.fi.ff.de exce.rei.iu.l.si ticio.§.primo.ff.de vsufruct. vbi pz q petito fundo ab aliquo qui absoluatur exceptio rei iudi. obstabit etiā ratione augmenti. Et q effectus sententie per quam aliquid mihi fuit adiudicatum seu actio que mihi competit vigore sententie etiam trahitur ad augmentuz facit.l.ex diuerso.§.j.ff.de rei ven.dum ibi iudex q erranter condemnauit te erga me in rei ven.fundi tenetur etiaz te in fructibus condemnare sed in contrarium facit tex.in.l.et an eadem.§.j.ff.de exce.rei iudi.qui dicit q exceptio rei iudi. non trahitur ad partem vsufruc.que accreuit sed sol.ibi pz Et crescente lite crescit et iurisdictio sm Bald.in.l.amplionem.§.si per illum tex.C.de appel.quod facit ad statuta q a x.libris.j.talis sit iudex si lis crescat vt ibi.

Predicta conclusio limitatur vt non precedat in vsufructuario cui adiudicatus fuit per sententiā vsusfructus quia talis sententia nō porrigetur ad insulā i fundo acquisitam licet secus sit in augmento alluuionis.d.l.legi §.fi.⁊.l.item si fundi.§.huic.ff.de vsufru.

¶ Et est declaranda hec conclusio vt procedat in hiis que in modum augmenti accedant vt dixi in alijs conclusionibus ⁊ maxime.v.conclusiōe ⁊.xv.in prima limitatione ⁊ facit no.per gl.in.l.non potest.ff.de iudi.⁊ in.l.de his.ff.de arbi.vbi dicitur q iudex ⁊ arbiter non possunt super rebus que cepto iudicio vel post compromissuz superuenerunt iudicare quod facit ad questionez an interdicta terra alicuius domini intelligatur interdicta terra post interdictum acquisita de quo dixi in quinta conclusione.

Uigesima sit conclusio

q sicut resoluto iure auctoris resoluitur ius acceptoris.l.lex vectigali.ff.de pig. l.si a ticio ⁊ ibi Bar.ff.de rei vē.cum concor.ita resoluta re principali seu dispositione ex qua talis res debetur resoluitur eius augmentum hoc patet in.l.lege in fin.iuncta.l.sequē. versi.idem respondit.ff.de lege cōmis.⁊ in.l.cum qui.§.fundo iuncta.l.secunda in fi.cum glo.ff.de in diem adie in qbus iuribus dicit q resoluto contractu.l.commissorie vel adiectionis in diem etiam resoluuntur accessiones ⁊ augmenta licet durante contractu.l.commissorie vel adiectionis in diem perfecte celebrato interea accessiones ac lucra cōmoda q ⁊ incommoda cedāt lucro ⁊ periculo emptoris.d.l.ij. in fi.⁊.d.l.cum qui.§.primo ⁊.d.l.lege. Idem est i feudo.c.j. §.si quis de māso.in fi.de contra inue.ex quo idem patet dicendum in emphiteota prout etiam notatur i.l.ij.C.de iur. emphi. Idē est in fundo dotali quia adiectum per alluuionem sicut ipse fundus restituitur.l.plerunq in prin.⁊.§.primo.ff.de iure dot. Idem de augmento cōuentionali.l.et C.de iure dot.l.inter socerum.§.cuz inter.ff.de pact.dota. l.si constante.§.pactis.C.de dona.ante nup. Ad predictam cōclusionem faciūt.l.sed ⁊ si quid iūcta.l.bōitatis ⁊ notata j l.ex mille.ff.de euict.vbi patet q si per euictionem contractus resoluatur etiam augmentum resoluitur esto q sit alluuionis ⁊ propterea Bar.⁊ doct.in.l.si marito.§.si fundus ff.solu.ma.dicunt q in restitutione dotis idem est de augmento quod de principali.

¶ Est tamen predicta conclusio temperanda quo ad augmenta intrinseca sicut sunt edificia ⁊ bonificationes v.in.l. imperator.ff.de in diem adie.quia illa non resoluuntur simpliciter resoluto iure principalis vt ibi cum fiant cum impēsa vt patet in melioramentis factis per habentem ius hypothece in re hypothecata vt dixi in.xiiij.conclusi.in secunda limita. Et patet etiam in feudo ⁊ emphiteosi quando reuertuntur ad dominum propter finitam generationem in quibus vasallus ⁊ emphiteota fecerunt meliorationes seu edificia quia illa non sunt directi domini vt late notat per do. Iaso.in.l.secunda.C.de iure emphi.in.liij.col.vlt.qōne pri. iunctis his que dixi.s.in.xvj.conclu.prin.in.vij.ampliatiōe ⁊ notatur per Bal.⁊ doct.in.c.primo.§.si vasallus vbi pulcher tex.in titulo hic fi.lex.notat Bal.in.d.c.j.§.si quis de manso ⁊ doct.ac alua.in.c.i.§.econtrario de inue.de re ali. fa.nisi per culpam feudum vel emphiteosis ad dominaz reuerterentur vt ibi notatur quam materiam hic non transcribo quia illam late examinant Bald.⁊ doct.in locis preallegatis ⁊.d.preceptor meus.d.Iaso.in loco preallegato vbi loquitur tam de emphiteota q̄ d colono ⁊ superficiario qui meliorationes fecerunt an illas repetant vel prodant vel ipsis competat ius auferendi re ad dominum reuertente siue per culpā vel aliter. Et predicta procedunt esto q bonificationes ⁊ edificia in fundo emphiteotico vel feudali facta iure vtilis dominij spectent vasallo vel emphiteote ⁊ iure directi dominij domino directo vt traditur i locis preallegatis ⁊ per Bal.in.d.§.si quis de māso vbi dicit q clasa facta in fundo feudali per vasalluz quo ad eius superficiem ⁊ vtile dominium est vasalli ⁊ quo ad directum dñiaz ⁊ fūam est directi domini licet putem dñium vtile ēt concernere rei substantiam.l.j.circa finē cū gl.fi.ff.si ager vecti.vbi pz q hz vtilē i rē actionē. Et glos.dicit q hz vtile dñiū notat i.l.j.C. de iure emphi.⁊ in.c.j.vbi glo.⁊ doct.de inue.de reali.fa.

¶ Illud tñ quod dixi vt melioratiōes facte p habentē vtile dñiū nō redeāt ad directū simplr seu tanq̄ sue non procedit in melioramētis ad vsum rei tpalē factis icli3 pro cōmō percipiendi fructuū.l.iij.ff.de ipen.in re.do.fa.⁊.l.omonio.§.l pēdi ⁊ p totū.l.ff.sol.ma.s3 in melioramētis necessarijs ⁊ vtilibus ad ppetuū usum rei factis.d.l.iij.intelligendo ⁊ latius declarando prout in ipsis iuribus ⁊ locis tradit ⁊ i.l.domos hrditarias marie p Pau.de ca.⁊ Alex.ff.de leg.j.⁊ p alex. ⁊ moder.i.l.q rome.§.flaui⁹.ff.de ver.ob.vbi dīt de illo q hz facultatē recatandi rem quomodo faciat fructus suos ⁊ melioramenta in re facta. ¶ Quo aūt melioramēta tñ intrinseca seu i re q̄ externus fcā augeāt vel minuāt dotē pz i.l.qd dī la.i.cū gl.i vbo dotis ⁊ i.l.qō dī la.ij.iuncta.l.iij.⁊ p totū ff.d ipē.i re.do.fa.qō iduci pōt ad reliquas res hñtes pactū resolatiuū inter bōificatiōibus edificijs ⁊ melioramentis necessarijs seu vtilib⁹ augeaf vel minuaf res resoluēda. ¶ Quid aūt ō ipensis volūtarijs pz i.l.p volūtarijs.ff.eo.ti.cū concor.

¶ An aūt ⁊ q fructus.ptus.fetus.⁊ lucruz dēant restitui q̄ dos restituitur āq̄ augmētū dotis pz i.l.dotis i pri.⁊.§.j.⁊ i l.plerūq.§.j.⁊ seq.⁊ in.l.si mācipia cū cōcor.ff.ō iure do.⁊ p discursum totius illius titu.⁊.ff.sol.ma.⁊ i quantis mā notat Bal.in.l.at vbi.ff.ō peti.hēdi. Que aūt dicant melioramēta necessaria vtilia vel volūtaria ⁊ ad vsum fructuū tpalez ⁊ ppetuū aut ad necessitatē rei facta pz in.d.l.j.p totū titulūz ff.de ipē.i re.do.fa.⁊ gl.i.d.l.j.i vbo nō sunt declarat quō dicaf ip̄sa extra dotē fcā. Sed qd erit in seruitute acq̄sita seudo p vasallū an resoluet resoluto feudo tradif i.c.j.§.ex̄rio vbi alua.de inue.de re.ali.fa. Quid aūt iuris sit ō ipēsa q̄ fit grā fructuū ⁊ ad ppetuā bōificatiōez rei sil' tradif i.l.fi.eo.ti. Quō facit ad qōnē si qs hēat ptē in piscibus ⁊ dij fap q̄sitē clusē p molēdinis ⁊ nō hēat ptē i molēdinis an si fiat vna clusa pp molendina q̄ alias nō fieret p piscib⁹ tñ debeat in ea cōtribuere habēs ius i aqua pp maius cōmodū piscia3 ⁊ ex illa.l.fi.pz q nō.

¶ Ulcio l dispōnib⁹ ē aduertēdū an re integra fiat resolutio vl nō itēgra iuxta.l.ab ēptōe cū ibi notatis.ff.ō pactis ⁊.l.j. ⁊.ij.C.qñ li.ab ēpt.dis.⁊.§.fi.insti.qui mo.tol.oblig.⁊ in.l.j. per Bar.ff.de dona.cum concor.

Uigesima pria

sit ɔclusio q hz qō tpis augmētū ispiciaf ac solutio ⁊ estimatio ⁊ valor augmēti ⁊ an ispiciaf iuxta ac hz valorē ⁊ estimatōez sui pricipalis dpēdet ex varijs figuris cāsūnā in resoluēdo ɔctu ispicim⁹ valorē tpis ɔct⁹ esto q supuenerit augmētū alluuiōis vel bōitatis vt pz i.l.lege in fi.iūcta.l.se.v. idē rūdit.ff.ō leg.ɔmis.⁊.l.l.ij.i fi.cū gl.iūcta.l.cū q.§.fundo ff.ō i di.adie.l3 ad eū q dī velle meliorē ɔdōez afferre ispiciatur valor supuenientis bōitatis ⁊ augmēti post tps ɔct⁹ dclarādo h vt i.l.si pdio.§.j.ff.ō i diē adie.vbi si vēdidero pdiū cū

pacto adiectōis i diē puta ꝙ si .j. annū alius mihi meliorem rem conditionem attulerit fundus sit inemptus ⁊ contingat fundū interea effici meliorē non resoluet venditio esto ꝙ qs mihi interea velit plus tantūmodo offerre quāti plus vz bonificatio ⁊ idem in stipulatione duple q̄ venit pstanda pro re euicta q2 inspicit valor sm tps 3ctus licet in actione ex empto q̄ pro euictione datur inspiciat valor sm tēpus euictōis quia illa respicit quāti mea itersit carere re.l.bōitatis ⁊.l.j. cum ibi notatis.ff.de euict.facit quod dici supra in.xiiij.cōclu.tertia fallen.versi.quod autem vt laudemium soluatur ēt pro valore augumenti ⁊ bonificatiōis.In actione ne.gesto.cuius tpis valor inspiciatur notatur in.l.sine hereditaria.ff.de neg.gest.In incremento autē ex censeco ⁊ alluuionis vbi ageretur d̄ euictione inspicitur tempus incrementi l.sed ⁊ si quid in prin.ff.e.intelligendo vt ibi notatur ⁊ in.l. ex mille es.citu.In pecunia autem debita cuius tpis valor inspiciatur faciam vnam cōclusionem per se que erit vltima Et in aliis rebus soluendis vel reddendis non inspicitur valor sed ꝙ res soluatur sm bonitatem tpis 3ctus nisi a tēpore more.l.res in dotem.ff.de iure dot.l.cum quid iuncta.l.vinum cum ibi notatis.ff.si cer.pe.Hipoteca autem augumēti dotis ex tēpore constituti augumenti cōmensuratur vt dixi in quinta conclu.prin.in vltima limitatione faciūt que dixi supra.xvj.conclusi.j.limi.Item in habenda ratione legis falcidie īspicitur valor sm tempus mortis ita vt superueniēs augumentum non excludat detractionē.l.falcidie.l.in quātitate in prin.ff.ad leg.fal.⁊.l.in ratione eo.ti.Et quādo augumentum est cā alicuius beneficii prout est numerus liberorum prestans a muneribus excusationem oportet illud esse tpe quo occurrit beneficium nec sufficit ꝙ superueniat .l.ij. §.munerū ⁊ ibi notat .ff.de excu.tu.faciunt no.per Ric.de rca.in.e.l.in prin.in vltima col.notat Bar.in.d.l.ij.§.non solum est text.in.l.semper.§.hoc circa.ff.de iure immu.⁊ in l.ij.§.qui ad munera.ff.de vac.mu.cum concor.ibi signatis ⁊ in.l.incola.ff.ad muni.vbi late traditur ꝙ cā prestans immunitatem debet superesse tempore oneris impositi.

¶ Secus autem est vbi augumentū est causa amissionis bńficij qui etiā si occurrat in tpe appellatōis prout si excusans se pp paupertatem fiat pendente appellatione diues quoniā tolletur excusatio.l.his oneribꝰ.§.auctis.ff.de vac.mu. reliqua de augumento iudicio cepto superueniente dixi supra in.xix.conclusione.

Uigesima secunda cōclusio

Sit ꝙ quando concurrit ex vno capite augumentū ⁊ ex alio diminutio seu deterioratio augumentum supplet defectuz diminutionis seu deteriorationis vt patet in.l.plerunqz.§. si serui.ff.de iure dot.et in.l.in insulam.§.sumptus.ff.solut. ma.vbi dos que per mortem animalium datorum in dotem minuitur ex natis ex eis in locum demortuorum subuiitendorum suppletur ⁊ fructus qui augent dotez.l.si marito.§. si fundum.ff.so.ma.compensantur cum sumptibus in re dotali factis qui illam minuunt.l.j.§.impense cum concor.ff.d̄ do.preleg.facit.l.vetus.§.si.cum seq.ff.de vsufr.Et ad hoc bene facit.l.in fraudem.§.conductor.ff.de in.si.vbi a contrario sensu probatur ꝙ conductor qui excidit arbores fructiferas ⁊ non ceduas ex fundo substituendo alias eque idoneas ex quibus fundus non sit deterioris valoris non dicitur deteriorare fundum quod dictum Pau.de cast.in.l.diuortio §.si fundum.ff.solu.mat.vbi Alex.post eu.⁊ Ang.in.l.si colonus.ff.ar.fur.ces.inducunt ad vasallos ⁊ emphiteotas facit.l.agri.ff.de vsufru.Et hoc bene examinat do.preceptor meus in.l.j.C.de iur.emphi.⁊ dixit Bal.in.d.§.si fundum cum quo ibi transeunt cōmuniter doct.ꝙ si emphiteota incīserit arbores pro fundi reparatione non dicetur fundū deteriorasse per.l.⁊ si silua in fin.cum seq.ff.de vsufru.⁊ est de mente glo.in.d.§.si fundum ex quo facienda est regula ꝙ q tantum bonificauit q̄tum damnificauit non dicitur deteriorasse vel damnuz dedisse ideo Bal.in.l.edem.C.loca.dixit ꝙ conductor male versatus in vno si in alio meliorauit ad supplemētū non potest expelli.Ad predicta facit.l.si vno in prin.ff.loca.⁊.c.propter sterilitatem eo.tit.vbi vbertas vnius anni ⁊ sic augumentum fructuum cum sterilitate ⁊ sic diminutione compensatur.

Predicta conclusio fallit vbicūqz quis pro diminutione seu parte diminuta non est obligatus seu releuatur ab obligatione quia tunc augumentum superueniēs non subintrat locum partis diminute sed remanet in pprio statu.ac in meris terminis augumenti perinde ac si cū diminutione non concurreret vt est casus notabilis in.l.ex mille ff.de euic.versicu.quesitum vbi si diminuatur fundus mille iugerum venditus ex corrosione aque in vna parte de ducētis iugeribus ⁊ in alia parte augeatur de ducentum ⁊ cōtingat quintam partē totius huius fundi diminuci ⁊ aucti euinci propter quod emptor contra venditorem agat actiōe duple stipulationis debebitur tantuz euictio pro quinta octingentorum que sunt centum ⁊ sexagint aperinde ac si nulluz fuisset subsequutum augumentum ita ꝙ augumentuz remanet in suis terminis ⁊ non subintrat loco partis diminute ex quo tex.Ang.ibi in si.cōmen.videtur facere regulam generalem ꝙ superueniens augumentum nō suppleat precedēs decrementum vtroqz super eadem re concurrente que regula licet procedat in casu.d.l.ex mille tamen non est generalis vt patet ex predictis.Et quod dixit Ang.in.d.l.ex mille in prin.cōmen.dum dicit ꝙ vbicunqz concurrunt augumentum ⁊ diminutio simul equaliter ⁊ pariter iudicantur videt cōtrariari ei quod subiicit nisi dicamꝰ ꝙ ang. intellexit ꝙ simul ⁊ equaliter iudicentur vz si vnum quodqz pariter iudicaretur in suo simplici perinde ac si non concurrerent vt sit sensus in casu illo in.d.versicu.quesitum ꝙ debeamus de diminutione taliter iudicare ac si augumentum non superuenisset quo casu pro parte diminuta non prestatur euictio ex duple stipulatōe.d.l.ex mille in prin.Et debeamꝰ de augumento quod superuenit post diminutionem ita iudicare ac si nulla affuisset diminutio scilicet vt pro augumento nō magis venditor teneatur q̄ si non concurreret cum diminutione cum pro augumento euicto quis non teneatur ad duple stipulationem.d.l.ex mille.§.quod si modo.Ratōes ibi ponūtur in tex.Et sic puto dicendum ꝙ quando vbi non cōcurrerent augumentum ⁊ diminutio ⁊ sic essemus in casu simplici quis non teneretur de diminutione nec de augumento dato concursu augumentum non suppleat diminutionez nec loco diminutionis subintret vt idem iudicemus in mixto ⁊ concursu quod in simplici militabat ⁊ licet in actione ex empto que datur ad interesse rei euicte venditor teneatur pro augumento euicto.l.sed ⁊ si quid iuncta.l.euicta in principio.ff.de euictionibus ⁊ vult glo.in.d.l.ex mille non propterea augumentum superueniens subintraret locum ptis diminute pro qua venditor nō tenebatur.l.euicta la.secunda.ff.de euict.sed tale augumentuz regulabitur sicut de eo iudicaremus si cum diminutione non concurreret ex eo qa vt dixi vbi pro diminutione quis non remanet obligatus augumentum superueniens non subintrat locum diminutiōis nec facit vt ad diminutionem quis magis obligetur.Secus autem esset vbi quis ex diminutione obligaretur aut releuaretur quia augumentum succedit loco diminutionis vt patet ex his que dicta sunt in princio.huius conclusionis.Et pro tanto anno presenti cōsultus an si flumen.Tanagri extre cōducta exportauerit plura iugera ab vna parte cum ab alia parte alluuiōe plura iugera addidisset fieri dēret remissio.Rńdi fieri dēre 3pēsatiōē si supaddita equalerēt p pdicta ⁊ esto ꝙ modicum dumnum superesset non fieri remissionem .l.si merces.§.vis maior.ff.loca.de quo dicā in mā diminutiōis.

Predicta limitat Bal.in.l.edem vltima col.C.loca.i pluribus rebus separatis conductis quia si conductor fuerit in vna bene versatus ⁊ in alia male poterit expelli nec fiet compensatio quod dependet a materia.l.cuz eisdē ff.de edil.edi.

Ultimo hec conclusio posset plenius cōmentari ex illa materia an damni ⁊ lucri ac impēse in re damnificata facte debeat fieri compensatio de quo per glo.docto.⁊ Bar.in.l.si negocia.⁊.l.si quis negocia ⁊ in.l.sine hereditaria.ff.de nego.gest.notat in.l.de illo ⁊ in.l.⁊ ideo ⁊ preced. ff.pro so.est tex.cum glo.in.l.gaius.ff.de vsur.qui loquitur in tutore ⁊ administratore reipu.

Uigesima tertia cōclusio sit

ꝙ augumentum ⁊ diminutio paribus passibus ambulant taliter ꝙ cui spectat onus ⁊ grauamē diminutiōis pariter spectet augumentum ⁊ econtra.l.plerunqz in prin.⁊ in.l.si mācipia.ff.de iure do.⁊ ideo quod operatur additio quoad augumentum operatur diminutio quo ad detractionem.l.si ex toto in prin.vbi Bar.⁊ doct.ff.de leg.j.l.id quod in pri. ff.de pi.⁊ cōmo.rei ven.dixi supra in.xiij.conclusione i prin.

⁊ dici

148

⁊ dicam latius in materia diminutionis quarta ⁊ quinta cō clusione facit ad predicta. l. in quantitate in prin. ⁊. §. i. ff. ad leg. fal. vbi sicut augmētum superueniens hereditati post mortem testatoris non impedit quominus de principali detrahatur falcidia ita si contingat diminutio non fiet locus d traction falcidie taliter ꝙ in neutro fiat damnum vel vtilitas heredi ratione falcidie.

¶ Et propterea Ang. in. l. ex mille in prin. cōmē. ff. de euic. dixit ꝙ vbi concurrunt augmētū ⁊ diminutio simul ⁊ equaliter inducantur ⁊ hoc probat ille tex. dum in princ. dicit ꝙ emptor damnum diminutionis rei vendite ⁊ periculuʒ alluuionis idest augmenti prestare nō tenetur quod qualiter sit intelligendum dixi in precedenti conclusione. Facit ad p̄dicta quod dicimus non licere peti augmētum seu rem cū augmēto qn̄ quis non esset rem cuʒ diminutione capturus ⁊ econtra non licere tradere rem diminutā vbi quis nō esset augmentum prestiturus ar. l. pe. C. de solu. ⁊. l. qui bōa. §. q̄q̄. ff. de dam. infec. ⁊ dicā. ī. in materia monete in vltima conclusione in prima declaratione seu ampliatione in prin. necnon in tertia declaratione.

¶ Reliqua dicam in proposito huius conclusionis in materia diminutionis vbi dicetur de illa regula ꝙ inducta ad augmentum non debent operari diminutionem nec econtra ⁊ in seq. conclu. iuncta precedenti conclusione.

Uigesimaquarta conclusio

Sit ꝙ in correspondentibus vel correspondere debentibus ac proportionabilibus ad augmentationeʒ vnius sequitur augmentatio alterius ⁊ propterea ad augmentationem delicti sequitur augmentatio pene. l. quicūq;. C. de ser. fugi. l. iij. C. de epi. au. lʒ qūq; ʒ vi mist. vi. bo. rap. in prin. ⁊. §. j. ⁊. §. pen. insti. de inun. ⁊. l. celsus. ff. de arbi. faciūt que dixi i xiij. conclu. ꝙ aucto emolumento onus augeatur ⁊ econtra.

¶ Iteʒ si alicui prouideatur in plus ⁊ alicui in minus respectiue vnius ad alium ⁊ contingat augeri prouisionem in eo cui minus prouidetur pariter ⁊ respectiue augebitur in eo cui in plus prouisum erat ⁊ idem de diminutione: vt p Bart. ⁊ doct. in. l. illud. C. de sac. san. ecc. per. l. si ita. §. j. ff. de libe. ⁊ posthu. ⁊. l. clemens. ff. de here. insti. Secus si prouisio nō fiat respectiue. l. si alterius. ff. eo. titu. de here. insti. ⁊. l. si cōstante. C. de dona. ante nup. vbi patet ꝙ aucta dote non augetur ipso iure donatio pp nuptias cum sine tali donatione possit dos cōstitui ⁊ hoc de iure. C. lʒ fm iura auctē. aliter sit vt in auct. equalitas ⁊ seq. C. de pactis dota. pp. l. promissioneʒ ⁊ ad hanc conclu. optime faciunt que dixit Anto. de bu. i. c. fi. in. xxij. col. versi. fallit quinto de consue. vbi loquitur i iure correctorio vbi ponit multa exempla ⁊ multas facit illationes ⁊ maxime ꝙ aucta vel minuta successione intestati augeatur ⁊ minuatur portio legitime de quo dixi in tract. d statutis exclu. femi. ⁊ cognatos a succe. in. ix. ar. prin. j. q. i secundo eius casu. vij. col. ⁊. ā. in p̄cedentibꝰ conclusionibus.

¶ Pone si statutum diceret ꝙ donatio facta per mulierem extraneo non valeat nisi vsq; ad ducentū ducatos stāte alio statuto ꝙ donatio facta affini fieri possit i duplo pluri q̄ extraneo ⁊ sic loquendo respectiue ⁊ contingat reformari statutum disponendo ꝙ valeat donatio facta per mulieręʒ extraneo in tricentis ducatis censebitur dispositum pariter in donatione facta affini: vt valeat ⁊ fieri possit in duplo idest i sexcentis idem de diminutione statuta enim recipiunt passiue extensiuam interpretationem iuxta no. per Bart. in rep. l. omnes populi in. vj. q. principali. ff. de iusti. ⁊ iur. ⁊ latius per Imol. ⁊ Alexā. in. l. j. §. j. ff. ad. l. fal. ⁊ nota. in. l. fi. seu in auctē. quas actiones. C. de sac. san. eccl. ⁊ in. l. si constante in prin. ff. solu. ma. sed hoc fallit vbi non est par ratio in vtroq; vt in q̄one Bart. in. l. libertis la. ij. §. posthumus. ff. de ali. ⁊ ci. lega. vbi dicit ꝙ quando dans opeʒ debet puniri inquantum principalis si pena minuatur principali propter ꝯfessionem non minuetur danti opem quia in eo cessat rō ⁊ ideʒ dicit in augmento si pena duplicaretur principali pp negationem quia non duplicaretur danti opem quia in eo cessat ratio augendi ⁊ diuisio augmenti que ad aliquid refertur diuiditur in dubio scdm̄ pres ad quas referē. l. adeo. §. fi. la. ff. de acquirē. re. do. ⁊. §. insula insti. de re. diui. ⁊ dixi supra in. xvij. cōclusione. Ita ꝙ in correspectiuis de augmēto faciendum sit portionabile iudicium fm id qd augetur seu ad qd augmentū refertur. d. l. si ita cū iuribus p allegatis.

¶ An aūt aucto patrimonio augeatur dos vel legitima tā quā respectiue ad p̄rimoniū debita dixi in. xvj. conclu. prin. in. x. limitatione. Quid aūt in dote ⁊ donatione pp nup. dixi supra hac ea. conclu. quod inducitur per barba. in rub. C. qui admit. in. xxxv. col. circa medium ad mulierem que renūciauit bōis paternis vt illis auctis debeat nihilominus habere augmentum legitime fm augmētum bonorum dixi in tracta. meo de statutis exclu. feminas a successionibus in ix. articulo prin. in prima q̄one in fi.

Uigesimaquinta conclusio

Sit quod ea iuris dispositio ⁊ interpretatio que inest rei principali inest pariter augmento siue loquamur de extensiua ⁊ ampliatiua interpretatiōe siue de restrictiua ⁊ limitatiua siue de declaratiua siue de correctiua ⁊ extinctiua taliter ꝙ pacta ꝯditiones qualitates restrictiōes ⁊ forme que insunt vel sunt apposita in principali censentur inesse ⁊ repetita in augmento vt dixi ⁊ per exempla late comprobam in quinta conclusione principali. Et hec conclusio limitatur ampliat ⁊ declaratur ex omnibus aliis conclusionibus.

Uigesimasexta cōclusio

Fieri posset circa ius accrescendi quo mediāte augetur alterius portio quam materiam non examino cum non intend. materias ordinarie examinatas trāscribere nisi prout necessitas opus exiget aut quando videbitur mihi illas esse ab aliis minus bene examinatas. Et illam plene examinarunt. d. preceptor meus dñs Iaso. ⁊ aliqui alij moderniores post Bar. ⁊ alios scribentes super. l. re coniuncti. ff. de leg. iij. nota. ut de materia in. l. j. vbi inter ceteros plene ro. C. qn̄ non pe. par in. l. si mihi ⁊ ticio. ff. de verbo. obli. Aliquid dixi in tractatu meo de statutis feminas ⁊ cognatorum lineā a successionibus excludētibus. In tertio decimo articulo principali in fi. tertie q̄onis. viij. arti. princ. ix. q̄ē. Cui aūt ac quomodo accrescat pars de qua testator a prin. non prouidit videatur text. in. l. ex facto ēt ⁊ in. l. j. §. si ex fundo ⁊ in. l. interdum. §. sed si alter ff. de here. insti.

Ultima

Cōclusio est circa materiā augmēti ⁊ diminutionis monetarū circa quā cōclusionem pro pleniore eius intellectu aliqua sunt premittenda.

¶ Et primo vnde causetur estimatio ⁊ variatio valoris pecunie ⁊ que dicaē iusta estimatio ⁊ quottupliciter fiat fraus i ipsa estimatione ⁊ valore. In quo passu dicendum est scdm̄ Bal. in. c. quanto in vi. col. de iureiu. ꝙ moneta dʒ cudi talis vt possit pro tanto vbiq; expendi pro quo facit. l. si. C. de vete. nu. po. li. xi. vbi traditur an possit vna moneta plus valere in vna ciuitate q̄ in alia ⁊ an possit cogi quis recipere d moneta alterius patrie ⁊ dixit Inno. in. d. c. quanto ꝙ ad faciendum vt vna moneta possit alibi expendi non sufficit solus consensus pape ⁊ fm Inno. ⁊ doct. in. d. c. quanto expensa monete dʒ fieri de publico: ⁊ moneta dʒ tantum valere in massa q̄tum formata ⁊ econtra fm Bart. in. l. qui falsam. ff. de fal. notaē in. l. j. per illū tex. ff. de contrah. emp. ⁊ in. l. j. C. de vete. nu. po. li. xj. p doct. ⁊ Bar. in. l. j. §. fi. ff. de au. ⁊ arg. le. ⁊ in. l. paulus. ff. de solu. lʒ hodie hoc male seruetur scdm̄ Bar. in. l. ij. §. j. ff. si cer. pe. Inno. ⁊ cōiter cano. in. d. c. quanto hinc fm Hosti. in titu. de censi. §. ex quibus in prin. Inn. Panor. ⁊ cano. in. d. c. quanto non licet principibus p monetacudenda aliquid honoris vel vtilitatis capere quod intelligo qn̄ ex hoc minus pecunia estimatur q̄ alias estimaretē: nā posset esse qd aliquis emeret officium cudendi vt mercātiā argenti ⁊ auri cōmodius facere posset ⁊ super ea lucrari absq; eo ꝙ sup fabrica monete fieret aliqua cōpensatio ⁊ diminutio pro eo qd dat in emptionē officij. Dixit tamē Imo. in. d. l. paulus in fi. cōmē. ff. de sol. allegando Innoc. in. d. c. quāto posse attēta cōsuetudine capi sup pecunia cudēda expēsaʒ ⁊ aliqd modicū lucri qd circa lucrū nō est forte de iure verū nisi sit exiguum quicqd obseruet aliqua corruptela.

¶ Contingit aūt variatio valoris monetarū ⁊ fit ꝯsequēter fraus si a principio fuit statutū ꝙ fiat moneta certi ponderis ⁊ postea fiat minoris eodem valore durante secundū Inno. Io. an. Panor. ⁊ doct. in. d. c. quanto.

¶ Item fm Panor. post Inno. ⁊ Io. An. in. d. c. quāto fit fraus ⁊ variatio ꝯtingit alio mō vʒ ex extrinseca deterioratione si tondaē pecunia. Item si pecunia aerea argento cooperta ex longo vsu amittat argentum sequitur Imol. in. l. paulus

in fi. cōmen. ff. de sol. vbi dixit mōetā ēē fraudari per campsores q ducatos magis graues conflant ⁊ alios retinent ⁊ aliqñ moneta pluris expenditur quā valeat ex mandato superioris ne possit sine iactura aut facile extra dñium exportari. vt qñqȝ faciunt dñi Ianuenses ⁊ aliqñ pp vtilitatē nr̄i principū vt vidimus fieri tpe guerre. nam pecuniā minoris valoris mandant sepe principes tpe belli pluris expendi vt minus dando armigeris ⁊ in emptionibus victus ⁊ rerum plus dare videantur de quo per And. de iser in tit. que sint rega in prin. ix. col. vbi dicit an ⁊ quomodo eo casu principes teneātur ad interēē ⁊ in col. prece. in versi. cōtingit aūt declarat quō iure licito varietur vel mutetur multipliciter moneta i bonitate intrinseca ⁊ extrinseca. Et aliqñ principes monetā plus valentem mandant minus expendi pp lucrū fm Hosti. Pan. ⁊ doc. in. d. c. quanto vt possint illam recolligi facere ⁊ conflare ac de nouo cudi facere vel mandant monetam auream minus expēdi: vt possint argenteā destruere ⁊ de nouo magis ere contaminatam conflare vt sepe videmus. Et aliqñ hoc faciunt ducti sola affectione vt si scuta in gallia iusto precio expēdi mandent ⁊ ducati minore precio q̄ȝ valeant i italia vbi iusto precio estimantur. Item aliqñ principes reprobant monetam antiquaȝ vel aliā vt de ea habere possint meliore precio fm Inno. ⁊ Io. And. in. d. c. quanto ⁊ Imo. in. d. l. paulus in fi. cōmē. dicentes quod dr̄ in predictis casibus fraudari moneta quoad vtilitatem populi. Si tn̄ cōtingeret augeri valorē auri eo qr prouincia esset exhausta auro forte posset eē iusta causa. Et cauere debēt principes quoad aiam qui mutant variationem ⁊ valorem preter ⁊ vltra legitimum modū ⁊ valorem qr tenentur in conscientia ad interesse hominum nisi de hominum consensu hoc faciant scđm Hosti. in titu. de censi. §. ex quibus in princ. Inno. Pano. ⁊ cano. in. d. c. quanto nec vt dictū fuit post Inno. ⁊ doct. i. d. c. quanto eos excusaret ēt pape consensus sine subditorū vel bolum consensu ⁊ multo magis qñ non subditi possunt ledi.

¶ Uerus aūt valor dr̄ ille q est statutus de publico ⁊ per publica proclamata adeo q recusans capere pro tanto valore est pena falsi puniendus fm Bar. in. d. l. qui falsam. ff. de falsis. Et estimationē monete dat hns ptātē cudendi vt notaſ in. l. fi. C. de vete. nu. po. li. xi. ⁊ i. l. ij. eo. ti. Bōitas aūt itrinseca ⁊ pondus a prefectis p eos declaratur vel a cōi fm bar. in. l. j. eo. ti. per. l. j. cū ibi notatis, C. de Pon. au. de li. x. Et qñ non daſ iusta estimatio pecunie pōt haberi recursus ad superiorem fm Bar. ⁊ doc. in. d. l. fi. C. de vete. nu. po. Et sine mandato habentis ptātem cudendi nō dȝ mutari estimatio vt per Bar. in. d. l. ij. hinc fm zaba. in cle. si beneficiorum. xi. q. de deci. ad mutabilitatē cambiorū veritas valoris nō mutatur seqtur Alex. in. l. eleganter. §. q reprobos. ij. col. ff. de pig. act. Et fm gl. in cle. pre allegata qñ nescitur valor pecunie attenditur cōis consuetudo cambij non casualis caristia vel vtilitas de quo plenius dicam. i. in prima ⁊ secunda declaratōe. Et in tantū attenditur in estimatione pecunie consuetudo q si in mercantijs florenus habeat vnam aliam estimationē q̄ȝ in alijs ⁊ quis emat pecuniam: sit in tali emptōe soluendus florenus ad estimationem quā hȝ i mercantijs vt per Alexan. in. l. paulus. ff. de solu. post ang. in. l. eris. C. de colla. li. x. Et mutato valore ducati mutaſ valor rerū que p pecuniam estimātur. d. l. ij. cum ibi notatis per quam. l. dicit And. de iser. in vsu feu. in titu. que sint rega in prin. ix. colū. q si pro decem ducatis emero decem rasos pāni ⁊ tpe traditionis panni ducati sint aucti taliter q valor. x. ducatorum creuerit ad valorem. xi. rasorū panni dabuntur. xi. rasi pani ⁊ ecōtra de diminutiōe ⁊ no. i. d. l. ij. qđ satis placet qñ augumētum ⁊ diminutio monete auree causarenſ ex alio q̄ȝ ex vilitate vel preciositate superueniente in moneta argentea ratione vilioris vel preciosioris metalli per eam que dicentur j. eod. in. viij. limitatione circa princip. ¶ Iusta aūt estimatio vt sensi a peritis hodie fit ⁊ commensuratur habita cōsideratione q vnus ducatus seu aureus largus valeat vnciā vnam cū dimidia argenti preciosioris seu melioris lige hoc est bonitatis ⁊ gradus. xij. denariorum ita q octo aurei valeant libram vnā argenti ⁊ sex aurei valeant vnum marchuȝ preciosioris argenti quod est vnciarum nouem ad pondus ⁊ vsum mediolani ⁊ quasi est vt vncia auri valeat libram vnā ex nostris vsualibus ⁊ paruis argenti preciosioris ideo dico quasi qr septem ducati seu aurei largi cum dimidio faciunt vnaȝ vnciam adeo vt sit differentia de vna. xv. parte taliter q iusto facto calculo vncia auri cuȝ. xv. parte alterius vncie fm Modernum vsum valeat libram argenti preciosioris cōmuniter tn̄ magistri monetarum regulant ⁊ cōmensurāt pōdus ⁊ mēsuram ac valorem monetarum quas faciunt respectiue ad marchos quorum pondus in aliquo differre inuenit fm diuersas puīcias vt videmus in marcho mediolañ. ianuensi ⁊ parisius ⁊ vtuntur fortiori pondere in marchis q̄ȝ i vncijs ⁊ libris ponderis cōis in quibus libris ⁊ vncijs cōiter vtuntur leuiori pondere ⁊ hoc faciunt isti magistri monetarum vt emendo argentum ad forte pondus seu marchorum plus consequantur.

¶ Marchus aūt auri ad pōdus mediolani de quo supra est nouem vnciarum cōmuniū vt dictū fuit ex quo fiunt ducati sexaginta septē cuȝ dimidio ⁊ marchus parisiēsis est nouē vnciarū ex nostris cōibus ⁊ tertia ps alterius vncie ⁊ ex eo fiunt ducati septuaginta ⁊ ex libra auri ex nostris q̄ est duodecim vnciarū ex nostris fiūt nonaginta ducati licet Bartho. aliter dixerit in locis proxime allegatis.

¶ Olim aūt septuaginta duo aurei seu ducati faciebāt librā auri. l. quotiēs. C. de susce. ⁊ arch. li. x. vbi gl. ⁊ doc. ⁊ gl. in. l. fi. de in ius vo. ⁊ dcē aurei valebāt librā argēti. l. j. C. de argē. pci. qđ thesau. infer. li. x. forte qr erat minor copia argēti vel maior copia auri ⁊ aureus valebat viginti libras eris. l. j. C. de colla. eris ēt li. x. ⁊ notaſ i locis pdictis ⁊ p Nico. de nea. i. d. l. quotiens ⁊ p Albe. de ro. i. d. l. fi. ff. de in ius voc. ⁊ pōt dici q hoc mō tūc estimabaſ pecūia argentea respectiue ad aureū quem solidū appellabāt ⁊ qñqȝ aureū ⁊ nos ducatū vt dicit glo. i. d. l. fi. lȝ Galy. i. l. fi. C. si cer. pet. dicat nō posse sciri quāta esset libra vel vncia ātiqua cū adhuc hodie lȝ diuersas patrias ⁊ regiōes sit diuersitas librarū ⁊ vnciarū quamuis i hoc putem ɔsiderādū illud qđ obseruabaſ rome cum ex vsu vrbis rome tunc fieret a lege predicta cōmensuratio. Et qa dicturi sūt. j. eo. q de ɔsuetudine deducatur ipensa q̄ fit p cudenda moneta ita vt tāto minus valeat reducta ad massam q̄ntū ascendit dicta ipensa est aduertendū q lesio ⁊ fraus hinc insurgens p maiori pte cōtingit qñ purū argentū ere ɔtaminaſ: nā vbi nō fit talis ɔtaminatio modica est lesio. Fit autē admixtio eris ⁊ deterioratio pciositatis argenti pciosi h̄ mōꝫ nā argentū pciosum distigunt p duodecim gradus quos duodecim denarios appellāt ita q argentū magis pciosum sine copelatuȝ dicaſ esse pciositatis seu lige. xij. denariorū ⁊ si ex vna libra talis argenti adimā dimidiā vnciā argenti ⁊ eius loco ponā dimidiā vnciā eris diceſ esse i liga ⁊ pciositate. xj. denarioꝝ cū dimidio ⁊ si subrogem vnaȝ vnciā eris loco vnius vncie argenti diceſ esse pciositatis ⁊ lige vndeci denarioꝝ ⁊ si adimā duas vncias argenti ex libra ⁊ submictaȝ duas eris diceſ esse decē denarioꝝ i liga ⁊ sic successiue vñ qñ est decē denarioꝝ sexta ps talis argēti est es ⁊ qñ est nouē denarioꝝ quarta ps est es ita q i argēto nouē denariorū in vna libra i ueniunſ solū nouē vncie argenti ⁊ sic de singulis ⁊ hoc mō ɔsiderato q̄ntū eris sit i vna libra talis argēti ⁊ q̄ntū puri argēti facile qs cognoscet quot ⁊ q̄ntū talis pecunie valeat florenus auri vȝ capiēdo tm̄ de illa pecunia i quo repiatur vncia vna cū dimidia puri ⁊ pciosi argēti dēpta ipensa et ɔsulendo magistros monetaꝝ vel aurifabros facile itelliget qs quot denarioꝝ vel cuius pciositatis sit aliq pecia pecūie argētee. Ideo aūt dixi plus ipense exigi i pecunia ere ɔtaminata cum plures nūmi numero fiāt q̄nto magis pecunia ere ɔtaminaſ ⁊ vidi q qñqȝ p marcho argēti capiunſ nouē solidi p ipensa vt mihi ex qbus vnus dabaſ principi pro pecunia excedēte duos solidos p singula pecia ⁊ grossius vnus si fiebat pecūia magis minuta ⁊ minoris valoris reliquuȝ retinebāt magistri ⁊ opa rij p ipensa ⁊ qñqȝ vidi capi plus h̄ est. xviij. solidos vel. xx. p marcho ⁊ hec ē cā pp quā aurei vt plurimum seu ducati: ac grossorū ⁊ pecunia grossa ac ea q̄ nō ē ere ɔtaminata crescūt in valore ⁊ quō procedat id qđ dñt Bar. ⁊ doct. i. l. paulus pe. col. de solu. ⁊ i. l. minimis. ff. de in li. iu. cū ɔcor. q pecūis grossa p minutā estimeſ pȝ ex pdictis ⁊ vlterius pȝ verius eē q reciproca ac correspōdēs sit pecunie grosse et minute estimatio hoc ē q tm̄ minute i qua sit tm̄ pciosi argēti q̄ntū i grossa equaleat grosse deducta ipēsa ⁊ eꝫ. Et sile iudiciū sit i auro i quo es vel argētū aut vtrūqȝ simul admisceſ qr admiscēdo solū argētū aurū reddit minus albū ⁊ admiscēdo es aurū minus rubescit ideo aliqui admiscēt duas partes argenti ⁊ vnaȝ eris vt color auri minus altereſ. Distinguitur enim aur. in. xxiiij. gradus preciositatis quos caracteres seu caractos appellamus ita q aurū pciosius dicatur in preciositate ⁊ liga esse xxiiij.

xxiiij. caracterū prout sunt cōiter floreni seu ducati aurei ꝛ si ex .xxiiij. vnciis auri quis adimat vnam ꝛ subroget vnciam eris vel argenti erit in liga .xxiij. caracterū ꝛ si adimat duas vncias auri ꝛ subroget duas vncias argenti vel eris erit .xxij. caracterū ꝛ sic successiue ꝛ ista fiunt in scutis ꝛ si quarta ps auri adimatur ꝛ submittatur quarta pars eris vel argēti erit auri .xviij. caracterū prout sunt floreni alamanie ꝛ in istis ademptionibus deberent multū aduertere principes qꝛ possunt fieri multe fraudes adeo vt tutiꝰ sit quo ad deū ꝛ conscientiam ac quo ad honorem ꝛ ipsorum principum ac patrie vtilitatē facere cudi pecuniam ex puro auro vel ex argento saltem in pecunia excedente valorem duorum solidorum seu vnius parui grossi ꝛ hec vtilitas nunc cognita fuit tpe sanctissimi .d. Pape Julij secundi dum ita obseruauit ad suasionem Reuerendissimi dñi mei dñi henrici Brunt archiepiscopi. Tarētini ꝛ apostolice sedis thesaurarii.

¶ Et vt predicta facilius intelligātur placuit hic inserere quandam ordinationē factā nuper in hac ciuitate hastēsi que habet auctoritatem monete cudende ad rationē marchi Mediolani qui est vnciarum octo.

¶ Cōstitutiones pro cudenda moneta in ciuitatibus Mediolani ꝛ Ast ad pondus marchi Mediolanēsis sequuntur prout infra valēte ducato solidos .xciij. Mediolāi ex pnis.

¶ Grossoni siue testoni solidorū .xxij. ꝛ denariorū nouē pro singulo grossono sunt numero peciarū .xxiiij. p singulo marcho ꝛ sunt i liga denariorū .xj. ꝛ granorū .xuj. cū dimidio ꝛ tenēt de fino seu p̄tiosiore argēto vncias .vij. ꝛ denarios .xvij. p singulo marcho. Et habent de remedio in pondere denariū vnū ꝛ in liga granū vnū pro quarta pte cuiuslibet vncie.

¶ Grossoni solidorū sex sunt numero petiarū .lx. p singulo marcho. ꝛ sunt i liga denariorū .vij. ꝛ grañ. .iiij. cū dimidio ꝛ tenēt de fino vñz. .v. ꝛ deñ. .j. p singlo marcho ꝛ hēnt d remedio i pōdere deñ. .ij. p marcho ꝛ i liga grañ. .j. p q̄rta pte vñz.

¶ Grossi solidorū triū sūt numero peciarū .xcv. ꝛ tertiorū .ij. pro singulo marcho ꝛ sunt denariorū sex i liga ꝛ tenēt de fino vñz. .iiij. pro marcho ꝛ habent de remedio in pondere deñ. .ij. pro marcho ꝛ in liga grañ. .j. pro quarta parte vñz.

¶ Soldini sūt numero peciarū .ccvj. p singlo marcho ꝛ sunt denariorū .iiij. ꝛ grañ. .vj. in liga ꝛ tenēt de fino vñz. .ij. ꝛ deñ. .xx. ꝛ habent de remedio in pōdere deñ. .iij. pro marcho ꝛ in liga grañ. .j. pro quarta parte vñz.

¶ Terline quarū quattuor valent solidum sunt peciarum c.xx. pro marcho ꝛ sunt deñ. .j. ꝛ tenent de fino deñ. .xvj. pro marcho: ꝛ habent de remedio in pondere deñ. .vj. pro marcho ꝛ in liga grañ. .j. pro quarta parte vñz.

¶ Quo ad fabricā ducatorū auri largorū ex p̄cioso auro vidi ordinatōēz alias in hac hastēsi ciuitate factā hoc modo vz.

¶ Qꝛ conductor fabrice mōete teneat soluere in emptione auri fini seu preciosioris pro quolibet marcho de trois ducatos .lxix.

¶ Itē qꝛ teneat facere ducatos auri i ligā de caratis .xxiiij. ꝛ p marcho nūero septuaginta ꝛ si repientur in liga de caractis .xxiij. ꝛ quartis tribꝰ cum dimidio alterius caracti ꝛ in pōdere numero .lxxij. cum dimidioqꝫ habeātur p bōis ita qꝛ ꝯductor habeat de remedio in liga octauā partē vniꝰ caracti ꝛ in numero mediū ducatū q marcus de trois est vnciarū nouē ꝛ tertia ps alterius vncie ex nostris hoc ē onze .ix. ꝛ denario .viij. qui faciūt tertiā ptem vnius ex nostris vnciis cū .xxiiij. denarii faciāt vnciā. ꝛ .xxiiij. grana vnū denarium ꝛ isti denarii cōsiderant dupliciter vno modo put .s. alio modo quo ad distīguēdū gradꝰ p̄ciositatis argēti cū p̄ciosius argētū fit .xij. denariorū vt dictū fuit .s.

¶ Itē vidi prouisum pariter sup argento qꝛ deberet emi p tanto pro singula vncia vel pro marcho ꝛ qꝛ marchus ad quē monete delibrarent per gardias seu p deputatos eēt fragilior marcho sm quē argētum emeretur de granis decem ꝛ octo ꝛ qꝛ p cābio auri posset p̄fectus monetis cape tridinā vnā lucri pro qualibet pecia auri ꝛ qꝛ principi p̄staretur p signoragio ex singulo marco auri tertia ps vnius ducati ꝛ vl terius satisfieret pro pensiōe domus ꝛ fabrice p singulo marco argenti prout .s. dictū fuit designando qd ꝛ q̄tū eēt p̄stādum operariis de maiore ꝛ minore moneta.

¶ Iuxta predicta habemus aduertere qꝛ in moneta vt sit proba tria principalr cōsideranť scilicet materia forma ꝛ estimatio seu valor iuxta .l. j. cōiuncta .l. si. cū ibi notatis .C. de vet. nu. po. li. .xj. ꝛ no. maxime p Bal. .l. c. quāto ð iureiu. Debet enim primo materia esse proba .d. .l. i. ꝛ .l. j. §. i. ff. de ꝯhē. ēpt. ꝛ .d. c. quāto. Unde nō liceret de alchimia cudere monetam quod ē intelligēdū de sophistica non de ea q̄ repiret esse verum aurū vel argentū quod esse pōt iuxta no. p Jo. an. in addi. Spec. in rub. de crimine fal. q refert tacito auctore verbaoldr. cuius solet esse fur. in consi. .lxxxiiij. .lci. an alchimista ꝛ p Panor. ꝛ latius Jo. an. in .c. ij. de sorti. ꝛ Bal. ꝛ And. ð iser. in .c. j. in titu. que sint rega. in vsi. feu. ꝛ per sanctū Thomā secunda secunde .q. .lxxij. vbi ꝯcludunt alchimiā esse verā scientiā ꝛ permissam de quo aliqd p Alberi. de ro. in dictionario in verbo alchimia. Et dicit Joan. an. vbi .s. qꝛ suo tpe fuit magister Arnaldus ð vilanoua summus medicus ꝛ theologus ꝛ magnꝰ alchimista q p illā artē faciebat virgulas aureas quas consentiebat oi pbationi submitti. Et fecit in illa scientia librū vnū quod mille homines depauperauit aut quia non verū aut qꝛ non intelligitur ꝛ cū haberē quēdā sociū in legibus multū insudantē in illa arte volui videre vnū mirabile expimētum ad effectū vt plura scirem. nā habuimus nobiscum vnū antiquū alchimistam pauperrimum tamen ꝛ me p̄sente ille meus collega reduci fecit vnciā vnā argenti p̄ciosissimi ad instar auri in pondere fusione ꝛ malleatione saluo colore qꝛ non erat croceus sed mutatus ad instar quasi plūbei coloris ꝛ ille collega meus hēbat modum dandi colorē croceū ꝛ illa materia patiebať ꝛ sustinebat aliqua experimenta sed nō extremū experimētum ꝛ admixta cū tantūdem auri p̄ciosi videbať auri .xx. caracterū ꝛ plus ꝛ minus fm qꝛ illa materia erat melius disposita ꝛ qd.i magnus p̄latus ac multi antiqui alchimiste mirati fuerunt de illo expimento ꝛ vnus antiquus alchimista putans se ditatē putabat reducere illam materiā ad verā spēm auri ꝛ nō potuit putaui qꝛ tunc ipsam artē illusoriā maxime ex quo tot viri in .xl. ꝛ .l. annis nō viderāt tā notabile expimētū quod nihilominus erat sophisticū ita vt aliud expimētū videre noluerī. Nec liceret incōsulto p̄cipe mām̄ mereā imiscere in auro vel argēto cudēdo p .l. quicunqꝫ in minimos. ff. de falsis ꝛ nota in .l. ij. C. de fal. mone.

¶ Forma aūt ē ipressio publici caracteris seu principis auctoritate publica iposita ꝛ nō priuata .d. .l. i. ff. de ꝯhen. empt. ꝛ .d. .l. i. C. de vet. nu. po. li. .xj. ꝛ notat ibi Bar. in rub. ꝛ no. i. .d. .l. ij. ꝛ fi. C. de fal. mo. ꝛ in .l. j. C. eo. ꝛ in .d. c. quanto.

¶ Tertio valor ꝛ estimatio q̄ dantur a p̄fectis monete cudēde vel ab habētibus ptātē cudēdi vł a cōi hita rōne ad pōdus ꝛ mām vt dictū fuit .s. eo. ij. col. ꝛ si sint due monete diuersi ponderis aut diuerse estimatōis ꝛ dubiteť de qua senssum fuerit qd iuris dicetur .j. eo. in sequenti seu scđo p̄misso.

¶ Alibi aūt dixit Bal. vz in .d. .l. fi. C. de fal. mo. qꝛ in moneta cudēda duo requirunť scilꝫ v̄itas ꝛ auctoritas ꝛ aliaꝫ p̄posito traduntur per .d. fabi. in tract. suo de empt. ꝛ ven. in .v. parte pncꝑ. i. ꝛ .ij. carta ꝛ per .d. calca. ꝯsi. .xuij. circa .xiiij. colum. ꝛ aliqua dicentur .j. de moneta reproba in .ij. declaratione.

¶ Ex predictis elicitur qꝛ i pecunia duplex bonitas consideratur intrinseca vz ꝛ extrinseca put notatur in .l. paulꝰ. ff. de solu. ꝛ in .l. cū qd. ff. si cer. pe. ꝛ in .d. c. quanto ꝛ in infinitis locis i iure. Intrīseca est penes mām ꝛ eius p̄ciositatē ac pōdus. Extrinseca vero est penes valorē ꝛ estimatiōem que estimatio variatur vt .s. late dictum fuit. Et iō bñ dixit Bald. .l. c. quāto p̄allegato versi. q̄ro nunqd qꝛ estimatio pecunie nō est idē cum ipsa pecunia nec adeo ꝯnexa vt cēseanť vnū ꝛ idē de qbus oibus dici ꝯtiget .j. eo. iiij. declaratione in fi.

¶ Quod aūt p̄ualeat ꝛ magis attēdať an bonitas intrinseca seu materia ꝛ pondus an estimatio vel cōis valor vltra predicta vz .s. c. .xj. ꝛ .iij. col. diceť ēt .j. in prima declaratōe post mediū. Et an mā magis q̄ forma cōsideretur si contingeret pecuniam rōne forme esse reprobam seu reprobari dicetur infra in secunda declaratione.

¶ Ultimo circa estimationem monetarum est aduertēdum qꝛ aliquando partes disponētes aut cōtrahentes prouidēt qꝛ solutio pecunie fieri debeat ad certam estimationem ab eis prefixam ꝛ de ista materia late dicetur in hac conclusiōe in .xvj. ꝛ .xvij. declaratione ipsius conclusionis ꝛ in octaua limitatione ipsius conclusionis.

¶ Aliqñ prouidet constitutio principis statutū vel ꝯsuetudo vt in ꝯclusione fiēda in .xij. eius declaratiōe ꝛ in .xviij. ꝛ i tertia limitatione ipsius ꝯclusionis ꝛ .vj. limitatōe ac nona.

¶ Aliqñ p̄uisum dꝛ ex prescriptione puta qꝛ lōgo tpe solutio sit facta ad certū valorē seu fm valorē tpis solutionum vt dicetur in ipsa conclusione facienda in quarta fallentia.

¶ Aliquando non reperitur nec ab homine nec a lege ꝯstō ne principis statuto vel consuetudine circa estimationē promissum ⁊ hoc opus hic labor est ⁊ hic sunt multi casus cōsiderandi. nam aliqñ variatur bōitas intrinseca pecunie promisse vel de qua in dispositōe vt qꝛ pecunia fiat de meliore ⁊ preciosiore liga ꝙ̄ esset tēpore dispositionis vel ecōtra de deteriore ⁊ de hoc dicetur in conclu. faciendn in .i. dclaratione. Aliqñ mutat in pōdere ⁊ nō̄ liga ⁊ dicet̄ i. d. i. declaratōe.

¶ Aliqñ moneta currēs tpe dispositiōis ⁊ promissanō mutat in tali bonitate sed reprobatur ⁊ dicetur in dicta conclusione facienda secunda declaratione.

¶ Aliqñ manēte eadē liga ⁊ preciositate ac pondere mutatur solū valor monete promisse vt qꝛ minuat valor floreni aurei vel grossoni qui sint eiusdē bonitatis ⁊ tunc dī mutari bonitas extrinseca ⁊ de hoc dicetur in tertia declaratione conclusionis .j. faciende.

¶ Aliqñ facta mutatione prout .ā. nō reprit̄ de pecunia pmissa ⁊ qd iuris sit tūc dicet̄ in ipsa ꝯclu. iiij. declaratione.

¶ Aliqñ facta mutatione prout .ā. reperit̄ de pecunia promissa ⁊ debitor vult soluere de alia ⁊ tūc qd iuris sit dicetur .j. in conclusione facienda in quinta eius declaratione ⁊ predicta procedunt vbi certa spēs pecunie est promissa.

¶ Aliqñ est promissa pecunia in genere ⁊ non in certa spē vel dispositio loqtur de pecūia in genere puta de libris ⁊ d̄ hoc dicetur in ipsa cōclu. vj. declaratione. Sunt ēt alij casus ꝯsiderādi vt qꝛ dispositio hēat tractū in futurū vt in obligatione annua an debeat attendi valor annuus ⁊ de hoc dicet̄ in .vij. declaratione dicte ꝯclusionis ⁊ si dispositio sit ꝯditionalis vel in diē dicet̄ in .viij. declaratione ⁊ an sit differentia ꝗ pecūia debita ex testō vel vltia volūtate snia rescripto gra vel ꝑcepto principis lege vel statuto dicetur in .ix. declaratione cū tribus seq.

Secūdo ꝑmittēdū est ꝙ pecunia sit in obligatione ⁊ ī facultate soluēdi. Et an vna pecūia pro alia solui possit in quo passu hēmus considerare tria primo ius cōe scdo ꝯsuetudinē tertio ꝯuētionē seu hōis ꝑuisiōez ⁊ dclaratiōez.

¶ Circa primū scilz ius cōe debemus aduertere ꝙ quidam sunt ꝯtꝰ in quibus creditor remanet dñs pecūie debite vt in deposito ⁊ tunc illa ⁊ pecunia dposita ⁊ nō alia est in obligatione ⁊ solutione nisi data esset facultas depositario illa vtendi .l. j. §. si pecūia el. j. ff. depo. notat Pan. in .c. quanto in fi. cōmē. ff. de iureiu. Bart. in .l. paulus in fi. ff. de solu. ⁊ tunc idē est ꝙ infra proxime in mutuo dicet̄. Aliqñ aūt sunt ꝯtus in quibus non īllamet pecūia ⁊ ī idiuiduo sed similis ⁊ que in genere suo eādē recipiat functionē est in obligatiōe ēt si aliud dictūm non sit vt in mutuo .l. ij. §. j. ⁊ ibi notat̄ plene ⁊ in .l. cū quid. ff. si cer. pe. ⁊ per doc. in .l. lecta sup glo. in vbo proba. vbi paulus de ca. ff. si cer. pe. vt si mutuo tibi ducatos Mediolani vel scuta regis ⁊ eo casu pecunia similis materie ⁊ eiusdē bonitatis est in facultate soluendi lz sit diuerse forme: vt si quis vellet dare ducatos venetos pro Mediolanensibus vel fz ang. ⁊ gl. l. l. paulus pallegata si debitor vnius monete argētee puta .x. librarū bonon. vellet soluere in alia moneta argētea eiusdē bonitatis nisi creditor esset ex h̄ dānū passurus: vt in .l. paulus cū ibi notat. ff. de sol. ⁊ infra ꝑxime latius dicet̄ in tātum vt fm Saly. in .l. si quis argentuz in prin. C. de dona. non possit dicere debitor ꝙ sufficiat dare materiā conuertibilē indebitū puta pecuniā argēteā ere cōtaminatā pro pura argentea vel aurū de florenis alamanie pro auro puro faciunt notat i. d. l. ij. §. j. Aliqñ vero sunt ꝯctus in quibus natura ꝯctus non demonstrat que pecūia sit in obligatiōe sed ipsa expressio partis vt si vēdas mihi equū p .xxv. scutis solis vel .xxv. ianuinis seu ducatis ianue. nā pretextu talis ꝯctus .xxv. ianuini vel scuta solis sunt in obligatione vt per Saly. ⁊ Panor. in locis preallegatis ⁊ dicā in j. declaratione ⁊ semper intelligitur de ducatis vel scutis p̄bis idest boni auri ⁊ iusti ponderis ⁊ idem de alia moneta vt per doct. in .d. l. lecta post glo. in verbo proba. ff. si cer. pe. nihilominus tamē ex dispositione .l. paulus cū glo. ⁊ ibi notatis licebit dare de aliis ducatis eiusdez bonitatis lige ⁊ valoris qñ creditor non esset dānuz passurus. Et fisco dari poterit de pecunia ere contaminata p auro vt dicā infra .c. versic. circa fm ⁊ simile qñ pecunia deberetur vt certa spēs vl certū corpus qꝛ non liceret de alia soluere vt notant bar. ⁊ doct. in .l. si alis scriptura in prin. ff. de lega. j. ¶ Posset autem contingere dānū si iuro ī galliā debitor scutorum solis vellet dare ducatos cū in gallia ducati p̄ minore valore expendantur ⁊ nō sit tantū interesse si scuta solis deferant̄ vel si dbitor ducatorū venetorū aut ianuēsiū mercatori ituro ad partes orietales vbi tales ducati magis cognoscuntur ⁊ forte sunt maioris precij vellet dare scuta aut aliud genus ducatorū pro vt declarat Ang. ⁊ Jmol. in .d. l. paulus ⁊ Jo. de Ana. in .c. si. vltima car. de male. marti. de lau. i. l. cū quid. ff. si cer. pe. ⁊ in tracta. de mone. Jtē fm Ang. Jmol. ⁊ Joā. de Ana. in locis preallegatis potest esse dānū si ꝑmisissez sub pena alicui dare ducatos venetos. nā potero te cogere: vt des mihi de venetis si sm meus debitor ducat. venetorūz ne incidā in penā Pōtentiā fm Ang. ⁊ Jo. de ana. eē dānū in cōmoditate deferēdi qꝛ facilius ⁊ in minore cumulo ⁊ pōdere defertur vna pecunia ꝙ̄ alia ⁊ attenta dispositione iuris cōmunis debitor pecunie argentee nō posset creditore inuito soluere de pecunia ere ꝯtaminata vt p gl. Bar. Ang. Jmo. ⁊ doc. in .d. l. paulus ⁊ Bar. in .l. j. §. si. ff. d au. ⁊ ar. leg. iuctis notat. l. d. l. ij. §. j. ff. si cer. pet. nec ꝙ plus est debitor in pecunia argentea posset soluere in auro fm Bar. in .d. l. j. §. si. ac Ang. ⁊ Jmol. i. d. l. paulus notat̄ p aliquos i. d. l. ij. §. j. ⁊ tradit Pet. de anch. i cle. si beneficior vl. q. de deci. nō obstāte ꝙ aurū sit p̄ciosius lz fm Jmol. i. d. l. paulus debitor in pecunia ere ꝯtaminata possit soluere in argentea seu meliori argēti qꝛ cēsent̄ cōparatiue de eadē materia cū cōparatiui presupponat positiuū .l. vbi aūt nō apparet in prin. ff. de verbo. obli. cuius ꝯtrium dicit Saly. in .d. l. si quis argentum ⁊ melius in pūcto iuris lz opinio Jmol. sit equior. nā pecunia ere ꝯtaminata nō recipit eandē in genere suo functionē cū argētea ⁊ econtra ita vt tā vere ꝙ̄ iuris fictione dicat̄ aliud solui fm gl. Bar. ⁊ cōiter doc. in .d. l. paulus arg. illius .l. ⁊ .l. si qn argētū in prin. C. de dona. cū ibi notatis ⁊ .l. ticie. ff. de au. ⁊ ar. leg. qd̄ est intelligendū nisi forma pecunie soluende esset reprobata per ea ꝗ dixi ⁊ dicā .j. in .ij. dclara. Ratio aūt quare nō dicat̄ aliud iuris fictōe solui qñ ē diuersitas in sola forma ⁊ non in materia pecūie. est qꝛ forma nihil dat in valore saltē plus in vna pecūia ꝙ̄ in alia cū de iure pecunia debeat esse talis vt tātā pecuniam afferat in forma sicut in massa saltē deductis expēsis vt supra eo. dictū fuit ꝑcedenti ꝑmisso.

¶ Et predicta procedunt de mero iure cōi quid aūt de consuetudine sit aut si ꝯtria adsit conuentio infra dicet̄ vbi ꝑdcā limitabitur. Et ibi dicet̄ qd sit alim mutuo habuit libras cētū vel centū florenos sab. vel Mediolani. An autē p argēto promisso in massa possit de quacunq̄ pecunia eiusdē ponderis solui glo. ⁊ doc. in .l. ij. §. i. ff. si cer. pe. Et qd e ꝯ Bar. in .l. diuortio. §. ob donationes. ff. sol. ma. tex. in .l. quotiens C. de susce. ⁊ archa. li. x.

¶ Circa fm .s. consuetudinē dicendum est ꝙ vbi viget talis consuetudo qd̄ vna pecunia possit pro alia solui illa sit seruāda taliter ꝙ possit moneta argentea ēt ere contaminata solui pro aurea vel ere contaminata p mere argentea: vt notat glo. Bal. ⁊ cōiter scribētes in .l. si qs argentū in prin. C. d dona. Bar. Jmol. ⁊ cōiter scribentes in .l. paulus. ff. de sol. Bar. in .d. l. cū auri ⁊ clarius in .l. j. ff. de au. et ar. leg. ⁊ bal. i .l. libera. C. de senten. ⁊ interlo. om. iud. doct. in .l. ii. §. j. ff. si cer. pe. vbi dicunt post glo. cessante consuetudine non posse solui de moneta vnius vel deterioris metali pro alia panor. in .c. quanto in fi. cōmē. de iureiu. vbibus ⁊ Jmol. ⁊ Bar. i. l. si stipulatus sim .x. in melle col. ij. versi. sed pone. ff. de sol. ⁊ i .l. diuortio. §. ob donatōes. ff. sol. ma. Marti. de laude. in .d. l. cū quid ⁊ in tracta. suo de moneta ⁊ Fran. de aretio in ꝯsi. xj. col. j. ⁊ fm plures ex doctoribus allegatis ⁊ Bal. in .d. l. libera. ij. col. C. de sen. ⁊ interlo. om. iudi. ista consuetudo est vniuersalis notat Jo. de pla. in .l. j. C. de arg. precio. li. x. vbi dicit spāle in fisco vt cogatur capere es ⁊ argentuz pro auro notat Ro. in .d. l. diuortio. §. ob donationes. ff. so. ma. quod dixi de fisco fm Ro. vbi supra post Bar. in .l. j. C. de collatore eris li. x. limitatur dupliciter primo nisi fiscus esset dānuz passurus ex hoc p tex. in .d. l. paulus. ff. de solu. quam limitationem non habeo pro tuta per .d. l. primam. C. de arg. p̄cio ⁊ .d. l. quotiens. C. de susce. ⁊ archa. li. x. Secundo limitat̄ secundum Ro. vbi supra nisi fiscus publice vtilitatis cā vellet in certa pecunia sibi solui vt ibi p eum. Et predicta qd̄ stāte consuetudine possit vna pecunia pro alia solui puto limitanda secundū ꝙ limitat̄ ius cōe: vz vt non procedant qñ ex hoc creditor lederetur iuxta .d. l. paulus cū ibi notat. nā consuetudo est īterpretāda fm ius cōe ⁊ vt itelligat̄ sine lesiōe ⁊ dā

no pcis

no ptis.c.cũ dilect⁹ de ↄsuetu.cũ ibi late traditis nõ.i ꝓposito Bal.in consi.ccxcix.incip.punctus questionis in fi.ii.volu. ſm penul.impressionem:⁊ dñs Fran.cur.in trac.de moneta quẽ inseruit in.l.cũ qd in.ix.q.ff.si cer.pe.que limitatio nõ procedit:vbi ↄtrariũ probaretur.vz consuetudinem esse vt non obstãte dãno creditoris possit vna pecunia diuerse materie pro alia solui iuxta tex.in.d.c.cum dilectus circa fi. Item limitatur nisi contraria adsit cõuentio:vt.j.dicetur in tribus seq.membris. Ex hoc autẽ ꝙ vna pecunia sit in obligatione ⁊ alia ex cõsuetudine sit in solutione infertur ſm Bar.in.l.que extrinsecus.ff.de verb.ob.ꝙ si stipuler decez scuta auri ⁊ tu promittas monetã argenteam eiusdẽ valoris:valet stipulatio de quo p Bal.in.l.singularia.ff.si cer.pe.⁊ Marti.de lau.in.d.l.cũ qd.ff.co.ti. ¶ Circa tertiũ.s.circa pecuniã solui in certa forma cõuentã:est aduertendũ ad modũ ⁊ conceptionem verboꝝ. Nam aliquãdo quis promittit aliqui soluere.xxv.scuta solis vel.xxv.ducatos largos simpliciter:vel qz dicat Mediolanẽses siue Venetos siue Jannenses:⁊ tũc de iure ducati vel scuta sunt in obligatione ⁊ solutione:lz in alia forma solui possit:vt dixi in primo membro:sed de consuetudine posset solui moneta pro auro:vt dixi in precedẽti q.⁊ nõ. Marti.de lau.i trac.de moneta taliter ꝙ ista verba nõ concludunt fuisse de mente partiũ:ꝙ precise soluerẽtur ducati vel scuta cõsuetudine non obstante:nõ.d.Fran.cur.in.d.l.cũ quid in.ix.⁊.x.q.quasi illa qualitas sit demonstratiua:⁊ non precisa.l.vxorem.§.testamento lo.j.cũ concor.ff.de leg.ij. ¶ Aliqñ vero qs ꝓmittit.xxv.scuta solis vel.xxv.ducatos largos boni auri ⁊ iusti põderis ⁊ tunc ſm aliquos illa verba boni auri ⁊ iusti ponderis nihil operantur:vt dicunt Bar.⁊ cõiter scribentes in.l.lecta super glo.in verbo proba.ff.si cer.pe.sed dictum ⁊ mens doctorũ est:vt nõ operentur ꝗ̃tum ad hoc:vt de bona moneta aurea ⁊ nõ viciosa in pondere vel puritate auri sensum intelligatur:an autem ista verba operentur ꝙ non liceat soluere in moneta argentea doc.hoc ibi nõ dicunt ⁊ ſm ius cõmune essent superflua qz debitum ↄtum in moneta aurea de iure cõmuni est in aurea soluendum.d.l.paulus cũ ibi plene notatis etiam absqz expressione talium verborũ. Unde qz cõsuetudo maxime in partibus istis in quibus viget:quã vt dixi plures doc.dicũt vniuersalem. Admittit vt in debito ducatoꝝ auri sine alia plica contracto liceat soluere monetã argenteaz pro aurea: Dicendũ puto ꝙ illa verba boni auri ⁊ iusti ponderis sint superflua ꝙ partes voluerunt se astringere ad solutionẽ faciendam in ducatis auri vel scutis ⁊ nõ aliter per ea que in simili dixit Bar.in.l.si stipulatus sim.§.in melle.ij.colũ.ff.de solu.vbi dixit ꝙ si promitto tibi dare centũ in pecunia minuta ex quo omnino promissio de minuta intelligebatur.l.nũmis.ff.de leg.iij.illa verba de pecunia minuta itelligentur:ꝙ non possit in grossa fieri solutio non obstante ꝙ de cõsuetudine liceat vnaz pecuniã pro alia soluere:⁊ credo ꝙ ista sit veritas:⁊ ita tenuit Marti.de lau.in.l.cũ quid vbi.d.Frã.cur.in.x.q.ff.si cer.pe.⁊ idẽ Marti.in trac.de mone.p.l.j.C.de vet.me.po.li.xi.ibi iusti ponderis ⁊ tex.cũ glo.in.c.ꝗ̃to de iureiur.sed nõ respondent ad consuetudinẽ prout respõdet Bar.in.d.l.si stipulatus sim.§.in melle:⁊ dicit.d.Frã.cur.vbi.s.ꝙ plures doc.Mediolani ⁊ fere omẽs Papiẽ.doc.ita cõsuluerunt in ↄsi.incip.antonius ottenus:⁊ ꝓdicta vera ſm doc.predictos nisi vbi ↄtriuz obseruaretur:vt in collegio Mediolani:qd obseruat:vt esto ꝙ quis promiserit etiã dotis nomine florenos mille auri boni ⁊ iusti ponderis intelligatur de florenis ad rõnem solidoꝝ.xxxij.pro singulo floreno nõ autem de florenis seu ducatis aureis pro quibus aliqualiter facit qd de solidis dixit Bar.in.l.quotiens.C.de susce.⁊ archa.lib.x. ¶ Aliqñ vero qs ꝓmittit ducatos vel scuta auri ⁊ in auro:⁊ tunc ſm omnes indubitanter solutio fieri non poterit in moneta est.n.sensus ꝙ primo promitto ducatos auri ⁊ ꝙ qz stante simpliciter hac promissione possum soluere in moneta promitto soluere in auro per ea que dixi in membro prece.⁊ ſm Marti.de lau.⁊.d.Franci.cur.i locis.s.proxi.alleg.ita obseruat collegium Mediolani:qñ quis promisisset florenos auri ⁊ in auro:vt intelligatur de ducatis seu florenis aureis:⁊ qd dixi in ducatis ⁊ scutis procedit in moneta siue ſm primũ membrũ quis cõstituisset se debitorem de centũ libris in grossonis ne possit solui alia moneta siue ſm sequentia membra:quis promisisset certaz summã:puta scuta decem soluẽda in grossonis:vt nõ obstãte cõsuetudine teneat soluere in grossonis:vt per dictũ Bar.in.d.l.si ita stipulatus sim.§.in melle.s.relatum cũz concor.prealega.⁊.j.proxi.allegandis.

¶ Aliqñ vero ⁊ quarto qs dat alicui cẽtũ libras in tot florenis auri seu ducatis auri vel scutis:⁊ ita sonat istrũ ꝙ titius dedit cẽtũ libras sempronio i depositũ vł dotis noie aut mutuo i tot ducatis:⁊ tũc ſm Bar.in.l.paul⁹ vlt.q.ff.de solu.⁊ Panor.in.c.quãto de iureiur.in fi.cõmen.cũ cõcor.alleg.in.viij.limita.in prin.vbi latius hoc examinabo centũ libre sunt in obligatione:⁊ non videnł voluisse se partes astringere:vt fiat solutio in moneta aurea prout fuit data:sed illam monetã estimare ⁊ eo casu poterit ſm Panor.solui in alia moneta stante maxime consuetudine preallegata:⁊ ista est veritas que procedit nisi dictuz sit hoc acto ꝙ restituam in florenis seu ducatis aureis:vt.j.proxi.dicef vel nisi in monetam diuersam soluendo esset creditor dãnuz passurus:vt predixi:⁊ dicam in versi.vj.post Ang.in.l.si.C.de vete.nu.po.lib.xi. Quomodo autẽ qñ vna moneta est in obligatiõe ⁊ alia est in facultate soluendi formentur libellus ⁊ sentẽtia ⁊ sit procedendũ notaf p Inno.Jo.and.Panor.⁊ Cano.in c.olim de censi.Bar.⁊ doct.in.l.si stipulat⁹ sum.§.in melle ff.de solu.Pau.de ca.i.l.sz addes.§.si dñs.ff.loca.cũ ↄcor. ¶ Aliqñ vero ⁊ quinto exprimitur:ꝙ debeat fieri solutio in certa specie pecunie vel i pecunia eiusdẽ bonitatis ⁊ qualitatis:cuius est mutuata vel in dotem data:⁊ tunc pactum est seruandũ vt est expressum in.c.quanto de iureiur.vbi gl.⁊ doc.hinc dicit Inno.in.d.l.paulus in vltimis verbis post Jo.and.in.d.c.quanto vtile esse in contractibus apponere ꝙ solutio fiat in eadẽ materia eodẽ pondere ⁊ eadẽ estimatione ⁊ hoc maxime procedit vbi interuenisset iuramentuz ſm glo.i.c.quãto ⁊ dicã in.viij.limita.⁊ in.xvj.declaratõe. ¶ His autem casib⁹ quibus dixi vel de iure cõmuni vel de cõsuetudine posse vnã pecuniam pro alia solui limitatur:vt dixi.s.eo.in versi.i.j.col.nisi creditor foret dãnuz passurus. Item nisi quis vellet dare pecuniã reprobam vel tonsam:vt in.l.j.C.de vete.nu.po.lib.xj.cũ ibi nõ.⁊.l.eleganter.§.qui reprobos.ff.de pig.ac.⁊ notaf per Bar.in.d.l.paulus. Item nisi quis vellet dare pecuniã:que nõ esset in vsu:saltẽ in loco solutionis:vt dixi.s.in.j.⁊.ij.declaratione.

¶ Aliqñ vero ⁊ sexto nõ ꝓmittitur certa species pecunie:sed ꝓmittitur pecunia sub certo nomine vniuersali vel collectiuo:qd in certa specie pecunie nõ consistit:⁊ quod applicatur ad ꝗ̃uis speciem pecunie:vt dicimus in floreno Mediolani qui valet.xxxij.solidos mediolani vel i libra que valet.xx.solidos vel in floreno Sabaudo qui valet grossos.xij.pape seu sab.tam de preciosa moneta ⁊ preciosioribus solidis ꝗ̃ de debiliore ⁊ debilioribus:⁊ tũc si queram⁹ que moneta sit in obligatione vel facultate soluendi dicendum est ſm Ang.in.d.l.si.C.de vete.nu.po.lib.xi.ꝙ possit de qualibet moneta bona ⁊ cursum habente solui:ita ꝙ erit in electione debitoris soluere:de qua pecunia velit nisi forte ſm Ang.creditor esset dãnum passurus capiendo de vna pecunia magis ꝗ̃ de alia arg.d.l.paul⁹. Circa qd puto aduertẽdum ꝙ aut debitor librarũ vel florenorũ sab.est debitor occasione pecunie p eum habite:puta mutui vel dotis ⁊ certũ est:que pecunia sit exbursata:⁊ tunc tenendũ est ꝙ de tali sit facienda solutio vel de alia diuerse materie ſm ↄsuetudinẽ:ita tamen ꝙ creditor dãnum non patiatur:vt predixi p.d.l.paulus. Aut vero sumus in casu in quo non ↄstat qualis pecunia fuerit exbursata:vel sum⁹ in debito causato absqz datione alicui⁹ pecunie per creditorẽ:vt qz vendidi tibi mulã pro centum florenis sab.vel pro centũ libris:⁊ tunc posset dicere Ang.veriũ:ꝙ est in electione debitoris tẽperando ei⁹ dictũ:prout.j.nec tunc procedit limitatio Ang.ꝙ sit inspiciendum:an sit creditor dãnuz passurus:qz.l.paulus loquif nisi vbi certũ est:que pecunia esset in obligatione ista tũ electio ſm Pau.de ca.in.d.l.paulus non dz esse effrenata:ꝙ si nõ vult dare de moneta grossa:saltẽ debet dare de medio ere:nec posset me cogere ad capiendũ de ere contaminata:puta de quartis grossi sab.vel de sexinis arg.l.legato generaliter.ff.de leg.j.facit.l.qui lancem.ff.de au.⁊ ar.leg.sz in contrarium facit.l.semp in stipulationib⁹ cũ ibi nõ.p Bar.ff.de reg.iur.⁊.l.nimis cũ ibi notatis.ff.de leg.iij.vbi traditur:ꝙ in dubio censenduz est ꝙ contrahentes senserit de minima pecunia propter qd ex mente Bart.ibi post glo.in d.l.semp dicendum:videtur ꝙ sit cõsideranda qualitas rei

⁊ personarũ ⁊ mos regionis: ac id qd est verisimile fuisse ex aliis maxime coniecturis de mente ɔ̃hentium: put in simili dicetur in seq. membro. naʒ si quis mihi vendat pro magna summa nõ est verisimile ꝙ fuerit eius mentis vt vellet sibi tradi magnã summam sexinoꝝ aut alterius pecunie ere contaminate: ⁊ maxime hoc non est verisimile in mercatore vel campsore cũ isti soleant querere bonam monetã aureaʒ vel argenti preciosi: ⁊ si quis emeret pro modica summa: aut vẽderet aliqd istis qui vendunt minutatim sup plateis: ⁊ colligũt ex suo exercitio multũ de pecunia minuta: credo ꝙ ex modicitate precii vel ex qualitate ꝑsone debitricis cõiectu rari posset: vt de minima etiã pecunia cẽseret facta ꝓmissio: de quo. j. dicetur.

¶ Est tamen aduertendũ: qꝛ ex mente Bar. in. d. l. paulus circa prin. cõmen. dicendũ videtur ꝙ promissor librarũ vel florenoꝝ Mediolani intelligatur in dubio ꝓmisisse soluere in solidis cũ libra p solidos estimetur: qꝛ valet viginti solidos: ⁊ sic ꝙ promissor librarũ imperialium videt̃ imperiales ꝓmisisse taliter qd his casib⁹ solidi ⁊ imperiales viderent̃ esse in obligatione ⁊ facultate soluendi: pariterq; videt̃ dicendum in promissione florenoꝝ sab. vt videatur promisisse soluere in pecunia p quã ipsi floreni estimant̃. vʒ in grossis sab. vel pape si de illis reperiatur aut in quartis paruis per quos tales grossi estimantur cũ valeant quartos quatuor paruos. Et forte in poncto iuris hec opinio esset verior: sed qꝛ consuetudo aliter obseruat. vʒ vt promissor talis intelligatur promisisse ⁊ soluere possit de quauis moneta ⁊ generaliter non autem respectiue ad monetã ſm quã talis florenus vel libra estimatur talem consuetudinẽ seruabimus. Et vbi non vigeret tenendum: puto ꝙ illa pecunia minuta qua mediante talis florenus vel libra estimatur esset in obligatione: vt prediri post Bar. in. d. l. paulus in prin. cõmen. Sʒ iuxta hoc occurrit dubitatio si debitũ sit ita antiquũ: vt non constet qualis esset moneta ꝓmissa: puta de annis octo centum vel mille ⁊ loquatur obligatio in ducatis seu florenis auri: vt videm⁹ in aliqbus vasallis qui ab antiquissimo tempore tenentur singulis annis ad certam summã florenorum cũ nesciri possit bene: an tunc vigerent floreni legales quoꝝ lxxij. faciebant libram iuxta. l. quotiens. C. de susce. ⁊ archa. lib. x. vel sit debitũ in solidis Mediolani a tãto tempore: vt nesciamus coꝝ ligam ⁊ qualitatem quid iuris tunc erit: istã q. tangit Bal. in. l. fi. C. si cer. pe. vbi dicit florenos auri seu ducatos antiquos licet. lxxij. facerent libram auri esse nihilominus sub incerto: cum libraꝝ quantitas ⁊ vnciarũ numerus sit varius: qꝛ alicubi maior est libra ⁊ vncie quantitas ꝙ̃ alibi vt ibi per eũ quã. q. succincte determinabo in. j. declaratione cõclusionis fiende ⁊ in. ij. fallen. seu limitatione.

¶ Aliquando vero ⁊ vltimo in aliquo loco contractus currunt due vel plures monete eiusdẽ nominis vt Mediolani ⁊ Papie: vbi habẽt ducatos ĩ moneta ⁊ ducatos auri quoꝝ alter altero preualet: ⁊ florenos auri ⁊ florenos in monetã papie librã papiensem solidoꝝ. x. ⁊ librã imperialiũ sol. xx. ⁊ Florentie vbi loquuntur de florenis antiquis ⁊ de nouis ⁊ de solidis ⁊ libris grossis ⁊ paruis: vt videm⁹ Rome ⁊ cõmuniter alibi vbi sunt ducati papales ⁊ largi ⁊ ducati de camera seu ducati stricti: ⁊ videmus in partibus Francie vbi sunt scuta solis. Item scuta regis quoꝝ aliqua sunt antiqua aliqua nõ ⁊ inter ea est differentia in pondere ⁊ valore ac ẽt in liga. Et tunc põt dubitari de qua pecunia senserint in dubio ɔ̃hentes non exprimentes de qbus ducatis florenis vel scutis aut libris senserint: ita vt que pecunia sit in obligatione vel solutione dubitari possit: ⁊ Bar. vt dixi in precedẽti membro: tangit hanc. q. in. d. l. paulus: ⁊ Host. in ti. de cẽsi. §. ex quibus in prin. Arguit ad partes an de meliore an de mediocre an de minima sit facienda solutio vel censeat contracta obligatio: ⁊ breuibus ex mente doc. si debitũ est causatum ex precedenti exbursatione: vt in dote mutuo ⁊ similibus: ⁊ cõstat sub quo nomine pecunie fuit facta exbursatio seu que ⁊ quanta pecunia sit exbursata ſm illã intelligat̃ facta promissio: vt dixi in precedẽti membro nõ. Paul. de ca. in. d. l. cũ quid: ⁊ in. d. l. paulus. Alias autẽ ex ɔ̃suetudine locorum vbi contrahitur obligatio ⁊ ex cõiecturis ac ex verisimili iudicabim⁹ hoc ⁊ ex qualitate rei facit. l. imperatores. ff. de ɔ̃hen. emp. ⁊. l. apud iulianũ. §. scio. ff. de leg. j. nã si venderetur res magni precii per florenis ⁊ intelligendo de florenis monete contingeret ꝙ pro modica vendita reperiretur intelligemus de florenis aureis ſm Bar. ⁊ Paul. de ca. in. d. l. paulus ⁊ Bar. in. l. nũmis. ff. de leg. iij. ⁊ Bar. post glo. in. l. semp in stipulationib⁹. ff. de reg. iur. ⁊ his cessantib⁹ in dubio intelligemus de eo: qd minus est. d. l. nummis ⁊. d. l. semp cum vtrobiq; notatis ⁊ notant Bar. ⁊ Paul. de ca. ⁊ Alex. in. d. l. paulus ⁊ Spec. in ti. de solu. §. nũc aliqua in fi. Ideo Bar. ⁊ doc. in. l. stipulationũ quedã. ff. de verb. oblig. dicunt ꝙ promissio aureoꝝ non est incerta: lʒ reperiantur aurei diuerse speciei ⁊ valoris: qꝛ intelligitur ſm regionem ⁊ eius cõsuetudinem ⁊ ad pondus regionis: ⁊ si varia sit cõsuetudo de minoribus. d. l. nũmis. Et facit fortius obseruãtia sacri collegii Mediolani: de qua dixi. s. eo. ꝙ etiã si quis ꝓmittat florenos centũ auri boni ⁊ iusti põderis intelligat̃ de minoribus florenis ad rõnem. xxxij. solidoꝝ pro floreno promisso. Et si sit diuersa ɔ̃suetudo inter locũ contractus ⁊ locũ destinate solutionis vel locũ vbi est res vendita attẽdi dʒ consuetudo loci cõtractus: vt p Bar. in. d. l. semp ⁊ Bal. in. l. qui nõ militabat. §. lutio. ff. de here. insti. ⁊ Joã. an. qui fuit fur Oldra. in addi. Spec. de cõces. preben. in rubri. vlt. col. ⁊ Oldra. in ɔ̃si. clxxiij. in prin. ⁊ late Alex. ɔ̃si. xxi. incip. visis his. ij. volu. ⁊ latius dñs Barto. sozi. ɔ̃si. cclxviij. incip. circa primũ licet in contrarium faciat. l. vinum in fi. ff. si cer. pe. sed loquit̃ in moroso ⁊ hoc ꝑcedit generaliter ſm Bal. j. p. §. lucio: vt qñ est diuersitas inter locũ contractus ⁊ alium quẽlibet locum sit attendendus locus ɔ̃ctus ⁊ moneta que ibi frequentatur. Et ꝙ qñ vna moneta est magis vsitata ꝙ̃ alia intelligatur de magis vsitata facta promissio: ⁊ ꝙ in dubio ꝑsumantur partes sensisse de pecunia vsuali seu que cõmuniter est in vsu necnõ de magis vsitata ꝓbat tex. cũ glo. in. c. ij. de maledi. ⁊ in cle. ij. de deci. vbi glo. allegat concor. volunt Hostien. Gofre. ⁊ Panor. in. c. ij. de maledi. ⁊ do. Philip. cornens in consi. cccxxi. incip. de pluribus vlti. col. iij. volu. vbi hoc limitat ⁊ bene nisi noua ⁊ vsualis moneta esset mutata vel deteriorata in bonitate intrinseca: qꝛ esset facienda solutio de antiqua moneta vel de noua ad estimationem seu rationem ⁊ valorẽ antique per. c. olim causam ⁊. c. cũ canonicis de censi. de quo dicã. j. late in. j. declaratione vel nisi debitũ causaretur ratione alicuius legis vel statuti quo casu attendit̃ tempus solutionis seu moneta vsualis ⁊ currens illo tempore ꝙ̃uis ere sit cõtaminata vel a tẽpore legis condite vel statuti in bonitate intrinseca deteriorata: de quo dico. j. eo. in. xij. declaratione cũ qua sententia etiã transit ipse Cornens consi. clxxxj. incip. visis nõnullis. xxvij. col. ver. restat. iij. volu. vbi dicit illa iura. vʒ. d. cle. scdam cũ glo. ⁊. d. c. ij. de maledi. posse intelligi: vt loquant̃ de moneta vsuali ⁊ tempore contractus currente: qd non puto verum: prout dicetur. j. in. xj. declaratione cõclusionis faciende. Et ꝙ intelligatur facta promissio de pecunia magis vsitata voluerũt ẽt Cardi. in. d. cle. ij. de deci. in. xij. q. ⁊ Pe. de anch. ibidẽ in penul. q. ⁊ Jo. de imo. ibidem ⁊ Host. post Gofre. in ti. de censi. §. ex quibus in prin. vbi vlteri⁹ dicit ꝙ primo attenditur consuetudo loci ⁊ ea cessante: consuetudo parrochie: qd si ambe pecunie essent pariformiter vsitate: tunc ſʒ Panor. post Host. ⁊ Gofre. in. d. c. ij. de maledi. de minori censeret facta promissio: notatur maxime p Alex. in. d. l. stipulationum quedã ⁊ patet ex predictis. Alias autẽ de moneta noua potius ꝙ̃ de antiqua ſʒ Bal. in. d. §. lucio: qd est declarandũ: prout. j. in. j. declaratione cũ seq. ⁊ ſm predicta est intelligenda doctrina Ang. in. l. modios. C. de suscep. li. x. dũ dixit ꝙ ille qui promisit dare mille aureos tenet̃ dare ad pondus statutũ per cõmune ciuitatis: ⁊ si certuʒ pondus nõ est in cõmuni: sed sunt diuersa recurrim⁹ ad cõsuetudinẽ regionis: de qua si nõ appareat vel sint diuerse consuetudines sequimur quod minimum est. nec obstat ad hec decisio Bal. in. l. quicũq; vlti. col. C. de ser. fugi. dũ dixit ꝙ vbi moneta est diffinita seu taxata p legem de illa est statuendum vel intelligendum non de vsuali seu vulgari ⁊ currente: qꝛ respondebitur. j. in. xij. decla. qꝛ predicta procedunt quo ad intellectum hominis idest de qua pecunia homo vel ɔ̃hens senserit: ⁊ decisio Bald. loquit̃ de sensu legis vel statuti de quo late dicetur in. d. xij. decla. Et insuper qñ dubitatur de qua pecunia sit facta promissio vel fuerit sensum attendi debent statuta loci contractus cũ contrahentes intelligantur contraxisse ſm statuta loci contractus: prout in simili. s. fuit dictum de consuetudine loci: ⁊ ita consuluit Fran. de are. consi. xj. incip. procedendũ. iij. col. cũ seq. ⁊ Alex. d. cõsi. xxj. ij. volu.

ij.vol.vbi tradit p eos ꝙ tale statutū liget forensem ignorantem ipsum statutum: ⁊ si adsint ipsa ambo statutum ⁊ consuetudo attendetur consuetudo si sit prescripta: alias non sm doc.prealleg.maxime Are.in.d.consi.xi.⁊ vult Bald. in.l.si quis argentum in prin.C.de dona.de qua consuetudine dicet.j.in cōclu.iij.⁊.iiij.fallē. Et si constaret de assuetudine ⁊ modo soluendi ipsorum contrahentium vel ipsarum particularium personarum respondi multotiens in facto de tali pecunia pecsimum sensum fuisse per contrahentes ⁊ ꝙ talis presumatur fuisse promissio qualis apparet subsecuta solutio per nō.per Bal.⁊ Ang.in.l.si certis annis.C.de pactis: vult Bal.cō.cccc.xxiij.incip.est dicendum in fi.ij.vol. penul.impressione: voluit do. Philip.cornens cōsil.clxxxi. incip.visis nōnullis.xxix.col.ij.vol.⁊ Soci.in.d.cōsi.cclvij. incip.circa primū: facit.l.si seruus plurium.§.fi.ff.de leg.j.⁊ d.l.nūmis.ff.de leg.iij.cum concor.circa qd videri possunt: que dixit Alex.consi.cxiij.incip.viso ⁊ considerato penul.⁊ vlti.col.iiij.volu.⁊ Feli.in.c.cum bertoldus circa.xij.colū. versi.perceptio pensionis de re iudi.⁊ ista particularis consuetudo soluendi preualebit aliis coniecturis de quibus.s. ac generali consuetudini ⁊ statuto per predicta ⁊ sm Bal.in d.consi.cccc.xxiij.attenderetur pecunia a partibus soluta ēt semel tantum vel pro parte solutionis. Ceterū quia ius ducatos aureos seu florenos aureos solidos appellat: vt in.l. quotiens.C.de susce.⁊ archa.lib.x.⁊ nos appellamus solidos quorum viginti faciunt libram. Est aduertendū sm Bar. in.d.l.quotiens ꝙ promissio solidorum intelligeretur sm ꝙ cōiter vtimur hoc est ð solido minuto seu monete minute. Et qr vt dictum fuit.s.in.j.premisso circa.ij. colum .lxxij.floreni aurei sm iura constituunt libram auri: ⁊ hodie plures requiruntur in cōstituendo librā auri: prout etiā dicit Bar. in.d.l.quotiens.⁊ in rubri.C.de vete.nu.po.lib.xj. Est aduertendum ꝙ promissio solidorum aureorum vel ducatorum seu aureorum deberet intelligi sm modernum vsum ⁊ vsum cuiuslibet regionis: vt colligitur ex notatis p Ang.in.l.modios.C.de susce.⁊ archa.lib.x.cū concor.in precedentibus proximis col.allegatis.facit qd dixit Bal.in.l.si duobus.j. col.C.cōmu.de leg.iunctis his que dicā in.xij.declaratiōe.

¶ Tertio est videndum sm cuius temporis estimationem ⁊ valorem sit facienda solutio vel estimatio pecunie cōmensuranda. An.s.sm tempus formate ⁊ facte dispositionis vel contracte obligationis. An vero sm tempus futurum ac solutionis aut more. Et hec est materia hic principaliter tractāda.

His sic premissis facio conclusionē in hac materia augmēti ⁊ diminutiōis monetarum. ¶ Q: valor ⁊ qualitas pecunie sint attendenda ac consideranda sm tēpus dispositionis vel obligationis seu quo obligatio vel dispositio cōtrahitur ⁊ formatur non autem sm tempus futurum vel solutionis: qñ.s.dispositio vel obligatio formatur vno tēpore ⁊ solutio fieri debet vel differtur in aliud tempus ⁊ interea valor ⁊ qualitas pecunie variantur seu alterātur. Et ista est cōmunis doc.opinio quā tenuit Pileus quē refert ⁊ sequit Jo.an.in addi.Spec.in ti.de solu.§.nunc aliqua ver.si.vbi etiā Bal.in addi.incip.nota hic quā opi.etiam tenuit Jac. but.in.q.sua incip.questio talis proponitur quidam colonus ⁊ Oldra.in consi.xxxi.incip.thema quidā ⁊c.insi.post Azo. in suis brocardis ⁊ ipse Oldra. consil.clxviij.incipien. ad primā ver.ad tertium: ⁊ Albe.de ro.in.l.cum quid: vbi etiā Bar.circa si.cōmen.ac Sali. Fulg. Pau.de ca.⁊ cōter scribentes.ff.si cer.pe.⁊ Albe.de ro.post Guil.de cu.i.l.vinū vlti.col.ff.eo.Bar.in.l.res in dotē.ff.de iure do.Anto.de but.Jmol.Panor.⁊ cōiter Cano.in.c.quanto de iureiur. Cardi.Zaba.Pe.de anch.⁊ Jmol.in cle.si.per illum tex.ð deci.⁊ Bal.in.l.si duobus in prin.ver.itē quero.C.cōmu. de lega.vbi dicit hoc verū in cōtractibus: eo qr in eis inspicitur consensus sm tempus contractus: facit.d.l.cum quid timeta.d.l.vinum ⁊.d.l.res in dotem ⁊.c.olim ⁊.c.cū canonicis de censi. Et predictam opi.etiā tenuit Bal.in.l.acceptam.xviij.q.C.de vsur.⁊ Ro.consi.cxxiij.incip.circa primū dubium ⁊ Jo.de ana.in.c.ij.vlti.charta de malefi. Marti. de lau.in tracta.suo de moneta in.d.l.cum quid ⁊ Calca.in consi.xiiij.xij.col.cum pluribus concor.que.j.per discursū suo loco adducentur. Et predicta opinio tanquam cōmunis est tenenda: quā sequitur Bar.in.l.cum tertium.ff.de an.⁊ ar.leg.⁊ in l.paulus in si.ff.de solu.⁊ Bal.in.d.l.cum quid ⁊ in consil. cxxxvij.incipiē.super eo.j.volu.sm penulti.impressionem ⁊ cccc.xxiiij.incip.quia conuentiones.ij.volu.⁊ Fran.de are.i d.consi.xi.incip.procedendum.v.col. aliter videant tenere distinguendo inter variationem que sit de bonitate intrinseca: quo casu fatentur attendi tempus contractus ⁊ eā que fit de bonitate extrinseca: quo casu dicunt cōmunē opi.esse vt attēdatur valor ⁊ temporis solutionis: qd ēt tenuit Bar. in.d.l.cum quid ⁊ in.d.l.res in dotem cū concor.allegatis p Are.in.d.consi.xi. Sed intelligendo sane hanc conclusionem ⁊ eorum dicta non discrepant ab hac conclusione: vt late dicet.j.in.v.⁊.vj.decla.iunctis his que dicent in.iij. Et sm Panor.in.d.c.olim de censi.predicta cōclusio procedit ex quacunque causa sit soluendum debitū siue ex cōtractu siue ex testamento siue ex iudicis taxatione: qd latius examinabo j.in declara.⁊ ampliationibus. Et predicta etiā procedunt vbi pecunia non est in obligatione vel solutione sed in solēnitate: puta ꝙ non valeat contractus qui excedat tantā summam nisi interueniat talis solēnitas: qr illa summa est considerāda sm tempus dispositionis sm Bal.in.l.illud circa si.cōmen.C.de sac.san.eccle.⁊ dicā.j.in.xi.declara.vbi tradetur quid in dispositione.l.vel statuti. Procedit etiā predicta conclusio siue estimatio causetur a taxatione.l.vel statuti siue a consuetudine vt per Bal.in.l. si quis argentū in in prin.C.de dona.⁊ patebit ex.j.dicendis in.xij.declara.⁊ in.iij.fallen.siue ex cōuentione vt.j.in.viij.fallen.siue aliter fiat estimatio: de qua estimatione qūo fieri debeat ⁊ possit: dictum fuit hac conclusione in.j.premisso.

Predicta conclusio declaratur vt indubitanter procedat quando variatur bonitas intrinseca pecunie: vt qr fiat de meliore ⁊ preciosiore liga: ⁊ plus valens aut de minore ⁊ viliore: ⁊ minus valens licet sub eodem pondere ⁊ etiā sub eadem forma. nā solutio fieri dz aut potest sm antiquā pecuniam hoc est de antiqua pecunia si reperiatur vel de noua equiualente seu ad estimationem antique.c.olim ⁊.c.cum canonicis de censi.vbi antiqui census solui debent de antiqua moneta vel de noua vilioris metalli ad estimationē antique. Et si noua sit melior antiqua dz de noua tanto minus dari sm glo.in.d.c.cum canonicis: qr qui diminutam recipere nollet meliorem exigere non dz arg.l.penul. C.de solu.⁊.l.qui bona.§.quid.ff.de dam.infec.nō. Joā.an. in addi.Spec.in ti.de solu.§.nūc aliqua in addi.incipi.olim notat Signo.in cōsi.suis numero.lxxiiij.in.q.incip.questio talis proponitur: quidā colonus quā dixi.s.esse Jac.but.⁊ pulchre Oldra.consi.ccl.incip.factū tale est: ⁊ cum hac sniā que est cōmunis ⁊ iure probata transeunt doc.in iurib⁹ preallega.⁊ Cano.in.c.quāto de iureiur.maxime But.Jmol. ⁊ Panor.p.l.creditor in prin.ff.de solu.Bar.Ang.Cuma. Jmol.⁊ Doc.in.l.paulus la.j.ff.eo.ti.de solu.Albe.de ro. in.d.l.cum quid.ff.si cer.pe.vbi etiā Bar.Ang.⁊ Pau.de cast.post Dy.⁊ Jac.de are.vbi loquuntur principaliter in mutuo ⁊ generaliter in debito ex alia cā: ac Guil.de suza. in.q.suis.viij.car.⁊ Pil.in.q.xxix.incip.lucius titius meuio fundū locauit ⁊ l.q.xxx.incipi.quidam creditor bononien.⁊ Spec.in.d.§.nūc aliqua in si.l ti.de solu.Bal.in cō.cxxxvij. incipi.sup eo.j.volu.⁊.cccc.xxix.incipiē.punctus questionis ij.volu.sm penul.impressionem late Zaba.in cle.si bñficiorum xiij.q.de deci.vbi Pe.de anch.⁊ Jo.de imol.Fran.ð are. i.l.quod te.ff.si cer.pe.vbi tam de debito ex causa mutui quā ex alia causa ⁊ dñs Cornens late in cō.cccxxi.incip.de pluribus vlt.col.iij.volu.vbi dicit hanc esse cōmunem opi.⁊ in cō.clxxxi.incip.visis nōnullis.xxvij.col.versi.restat.ij.vol. ⁊ Soci.in.d.l.cum quid per.d.l.creditor hinc sm Bar.in.l. res in dotem.ff.de iure.dot.si dos sit cōstituta ⁊ data pecuniā ⁊ sic in antiqua moneta que sit variata in materia ⁊ petat restitui dz fieri solutio ⁊ restitutio sm antiquā monetā vel sm eum in.d.l.cum quid de noua.ad estimationē antique ⁊ sm Bal.in.d.l.cum quid: ita obseruatur de cōsuetudine: ratio est sm Bar.⁊ Doc.ibi ac l locis.s.alleg.qr moneta mutata in materia nō dicitur eadem in genere ⁊ bonitate sed alia. Et predicta procedunt sm Albe.de ro.post Dy.⁊ Doc.s. alleg.non tantū si mutata fuerit moneta in materia seu in liga seu preciositate ⁊ bonitate intrinseca.verū etiā in pondere seu vbi variatum esset pondus pro quo facit.d.l.j.C.ð de.nu.po.lib.xi.vbi Jo.de pla.⁊ idem Jo.de pla.post Dy. in.l.ij.eo.titu.⁊ Pau.de cast.in.l.ij.in prin.C.cōia de leg. vult Bal.in.l.acceptā.xviij.q.C.de vsur.nō.Glo.in.c.conquerente in verbo solidos de offi.ord.que loquitur ds soli

dis debitis pro cathedratico vel synodatico: ita q si debitum sit fm tempora quibus. lxxij. solidi seu ducati faciebat libra auri iuxta. l. quotiens. C. de susce. ⁊ archa. lib. x. sit nūc facienda solutio ad illā estimationem q̄uis de illis solidis seu florenis aureis nō reperiatur. Sed de nouis quoꝝ. xcvj. faciunt libram fm Pan. ⁊ Anto. de but. ibidem post alios: ⁊ hoc siue maior pecunia sit in vsu siue non sit in vsu: sed minor tantum vt per glo. ibi Ant. but. ⁊ scribentes: ⁊ ppterea Bal. in. l. si duobus. j. col. ver. nē quero. C. cōmunia de leg. dixit q si aurei hodie sunt maiores vel minores q̄ olim reduci debent ad intellectum valorem veteris monete per. l. si aliud. C. de susce. ⁊ archa. lib. x. ⁊. l. j. C. de vete. nu. po. lib. xj. lʒ non persistit in illa opinione: q̄n sumus in dispositione alicuius legis vel constitutionis de moneta loquentis de quo j. in. xij. declara. dicet. Et sic patet q p̄dicta procedunt non tantum: q̄n de antiqua moneta non reperitur vel non est in vsu. Uerū etiā quando reperitur de vtraq;: vʒ tam de antiqua q̄ de noua variata: prout. s. volēte debitore soluere de noua: qḋ maxime voluit Pe. de anch. in. d. cle. si beneficioꝝ pe. col. ⁊ est de mente Oldra. in. d. consi. ccl. ⁊ in consi. xiij. ⁊ Jo. an. in addi. Spec. in preallega. ti. de solu. §. nunc aliqua in fi. in addi. incip. olim: ⁊ late dn̄s Corneus in. d. ɔsi. cccxxi. incip. de pluribus col. fi. iij. volu. volens q moneta vsualis seu currēs diuersa in bonitate intrinseca solui debeat ad rationem ⁊ estimationem antique: ⁊ ibi respondet ad ɔtraria volentia solui posse de vsuali pecunia: vt intelligi debeant ad predictā rationem ⁊ estimationem ⁊ alia eius responsio non placet vt elicetur. j. xij. declara. ⁊ idem voluit ipse Corneus ɔsi. clxxxi. lci. visis nōnullis. xxvij. col. ṽ. restat. in. vol.

¶ Item predicta procedunt etiā si quis sit debitor pecunie i genere: puta in libris in florenis Mediolani vel Sabaudie pro quibus fit solutio de omni specie pecunie cum nulla pecia pecunie inueniatur vel modo fiat que appel et libra vel florenus Mediolani aut Sabaudie: vt late dicetur. j. in. vj. declara. iunctis etiā his que dicetur. j. in. viij. limi. in. iij. q. Et si de valore ⁊ bonitate antique pecunie de qua in obligatione apparere non posset. dico q aut constat de aliqua solutione facta circa illam obligationem: vt in censu aliquorum annoꝝ vel parte solutionis: ⁊ tūc talis presumit fuisse obligatio qualis fuit subsecuta solutio p no. p Bal. ⁊ Ang. in. l. si certis annis. C. de pac. ⁊ p Bal. in ɔsi. ccccxxiij. incip. est dicendum in fi. ij. volu. fm penul. impressionem: ⁊ dictuʒ fuit. s. in scdo premisso prope fi. Aliās autem habemus recursum ad monetam illius nominis vsualem fm Sal. in. l. fi. in fi. cōnie. C. si cer. pe. vel ad obseruantiā vrbis Rome: fm eū considerando prius obseruantiā locorū vicinorum: vt est de mente Old. in consi. clxviij. incip. ad primam ver. ad tertiuʒ ⁊ Jo. an. in addi. Spec. in rub. de cōces. preben. prope fi. Et his cessantibus de minori censeremus fm Sal. vbi. s. vel melius ex mente Bart. in. l. paulus. ff. de solu. preccia. ex rei qualitate iudicaremus: vt dixi ⁊ ad hoc vide: aut que dicam in seq. ampliatione versi. ⁊ ad id.

¶ Ex predictis infertur q debitor solidoꝝ paruorum Mediolani longo tempore decurso quoꝝ. lxxx. ⁊ sic. iiij. libre faciebant ducatum seu florenum auri nō possit loco antiquoꝝ soluere de nouis qui sunt vilioris metalli vel minoris ponderis: sed dʒ soluere de antiquis si reperiantur vel de nouis ad estimationem antiquoꝝ hoc modo: q: cum. lxxx. ex antiquis facerēt florenū auri seu ducatū ex nouis sint necessarij xcij. vel. xciiij. tenebit loco. lxxx. ⁊ ex antiquis dare. xcij. vel xciiij. ex nouis. Et idem econtra si noui essent meliores: q non teneretur debitor dare tot de nouis sed tanto minus: puta si. lxxx. ex nouis facerēt florenum auri ⁊ debitum esset contractū tempore quo florenus auri valebat. xcij. qui erāt vilioris metalli vel minoris pōderis. nā debitor soluet. lxxx ex nouis loco. xcij. ex antiquis. Et hoc verū est etiā si ex mādato principis moneta noua lʒ vilior aut minoris ponderis successerit loco antique taliter q pro tanto expendatur q̄tū valebat ⁊ valet antiqua melior per tex. in. d. l. paulus: sʒ attenta consuetudine soluendi in alia materia: secus esset fm Albe. de ro. in. d. l. cum quid in fi. cōnieu. ⁊. j. dicetur in. ij. limitatione nō. Jo. and. in addi. Specu. in ti. de solu. §. nunc aliqua in fi. in addi. incip. olim: nam si pro. lxxx. ex nouis vilioribus potest haberi florenus auri sic pro. lxxx. ex antiquis melioribus haberi poterit: nullū adest interesse creditoris ⁊ hoc etiā tenet do. Soci. in eadem. l. cum quid. j. cōclu. vbi dicit: q pōt solui de noua viliore: q̄n successit loco antique si consuetudo ita se habeat: aliās non. Et hoc maxime procedit q: bonitas pecunie fm vsum cōsideratur: ⁊ magis est respectu vsus q̄ materie. c. quis ignorat cū glo. xxxij. q. iiij. ⁊ tex. in. c. et ciens. lxxxviij. dist. in quē text. ⁊ leg. ad hoc Panor. in. d. c. quanto in antepe. col. versi. nec obstat: nō. Oldra. in ɔsi. clxviij. incip. ad primā in. ij. dubio facit. c. ij. de maledi. dum dicit soluendam vsualem monetam ⁊ cle. si. de deci. dū ibi dicitur ad monetam cōmuniter currentem: ⁊ facit. l. imperatores. ff. de contrahen. emp. dum vult in rerum preciis cōsuetudinem obseruari facit. l. labeo ⁊ sabinus. ff. de verb. sig. cum vulg. Et fm predicta pot est saluari opinio coꝝ qui dicebant posse solui nouā pecuniā loco antique subrogatā. Esto q de antiqua non reperiatur: prout fuerunt Pet. de bellap. Odof. ⁊ Gui. de cu. quoꝝ dicta refert Albe. de ro. i. l. vnum vlt. col. ff. si cer. pe. ⁊ in. d. l. cū quid ⁊ ibi Bal. tacito auctore postposita distinctione Bal. ibi qui in suo confuso sermone videtur tenere q si reperitur de antiqua sit de illa soluendum aliās de noua fm suam estimationem ⁊ nō ad estimationem antique ⁊ latius dicam in membro sequenti ac in declara. seq. Illud bene verū puto q si ex tali solutione nouorum quis verisimiliter esset dānuʒ passurus: q: est iturus ad partes vbi isti noui viliores minus valent q̄ hic expendantur possunt recusari maxime q̄n certa species ⁊ bonitas erat in obligatione vel ex natura cōtract⁹ vt in mutuo. d. l. cum quid: ⁊ dote. d. l. res in dotem ⁊ nō. Sal. in. l. si quis argentum in prin. C. de dona. Panor. in. c. quanto in fi. de iureiur. vel ex conuentione: q: si iuxta consuetudinē velit dare de noua viliore ex principis mandato equiualente licet eo poterit recusari etiam fm cōsuetudinem que permittit in alia materia solui pecuniam. Nā si hoc permittitur vbi est eadē bonitas intrinseca existente forma tantū diuersa. d. l. paul⁹ ff. de solu. quanto magis hoc non licebit vbi est diuersitas in materia. Circa qḋ videri possunt que dicā. j. co. in. ij. limitatione ⁊ in seq. ampliatione versi. ceterū: facit qḋ dixit Jo. and. in addi. Spec. in ti. de solu. § nunc aliqua in fi. in addi. incip. notat hic vbi dicit q obligatio conuentionalis intelligitur de moneta currente tēpore obligationis iunctis his que ibidem dicit in addi. incipi. olim.

¶ Et ex his patet quomodo possit fieri solutio debiti i antiqua moneta ɔtracti. q̄n noua est vilior aut melior aut eiusdem cursus ⁊ valoris de consuetudine vel de mādato superioris licet non sit eiusdem bonitatis siue reperiatur de antiqua moneta siue non. Nam si noua esset eiusdeʒ bonitatis ponderis ⁊ cursus: cuius antiqua nullum esset dubium etsi q forma esset diuersa quo casu recurrendū esset ad. d. l. paul⁹ ⁊ ex his que in seq. decla. dicent possent hic dicta ampliari.

Secundo predicta conclusio q estimatio temporis contracte obligationis in pecunia inspiciatur procedit etiā si illa moneta sit reprobata ⁊ nō sit in vsu q: prestabitur de noua equiualente ad estimationem antique ⁊ si nō equiualeret supplendum erit in eadē bonitate ⁊ fm antique valorem anteq̄ reprobaretur fm cōmunem sententiā quā firmat glo. in. c. cuʒ canonicis de censi. But. Panor. ⁊ cōiter Cano. in. c. quanto de iureiur. Albe. de ro. in. d. l. cuʒ quid post Jac. de are. ⁊ Dy. ⁊ alios doc. per eum allegatos quos in precedenti declaratione retuli in prin. Et idem Albe. in l. vnū vlti. col. post Guil. de cu. Ange. in. d. l. cum quid. ff. si cer. pe. vbi Fran. de are. volentes hoc procedere siue debitor fuerit in mora siue nō quod ēt voluerunt Jac. de rauē. ⁊ Odofre. in. l. in minorū. C. in qui. cau. in integ. resti. nō est ne. sequitur And. de iser. l. c. i. v. volu. in tit. que sint rega. ⁊ Pe. de anch. in cle. si beneficioꝝ de deci. cū conco: p Alex. ⁊ scribētes alleg. in. l. qd te. ff. si cer. pe. vbi do. preceptor me⁹ trāsit cum hac snia: ⁊ do. Fran. cur. in. d. l. cū quid. Et hoc facit q: postq̄ pecunia est reprobata nō liberat ⁊ non est expēdibilis: nec nomē pecunie habet. l. elegāter. §. qui reprobos ff. de pig. actio. ⁊ facit tex. elegans in. l. j. C. de ve. nu. po. lib. xj. vbi pecuniā antiquā aliās probam si fuerit reprobata rōne materie vel forme possum licite ⁊ impune recusare facit: q: bonitas pecunie ex vsu cōsideratur. l. j. ff. de cōtrahen. emp. nō. Albe. in. d. l. cūm quid pe. col. ⁊ Panor. ⁊ Cano. in. d. c. quanto ⁊ dixi in prece. decla. circa fi. facit q dixit Bal. in. d. c. quanto versi. quero nunquid q estimatio pecunie non est idem qḋ ipsa pecunia nec adeo connexa: vt censeatur idem ⁊ vnū de quo. j. dicā in. iiij. declara. circa fi. Et ad id qḋ dixi de

moneta que

monēta que nō est in vsu facit ꝙ pulchre consuluit Oldr. in consi.clxviij.incipi.ad primā versi.ad tertiam: vbi dicit ꝙ si papa mandasset solui.xl.libras turonensiū in patria vbi non sunt in vsu nec habent cursum considerabitur cursus vicine regionis. alias autem considerabitur quid valeat similis ꝛ equipollens moneta p.c.olim de censi.nō. Jo.and.in rub. de cōces.preben.circa fi. vbi more suo refert verba Oldra. tacito auctore: ꝛ est glo.in terminis in verbo consuetum quā ibi sequuntur Doct. in cle.si beneficiorū de deci. ꝛ dixit Panor. in.c.cum canonicis de censi. ꝙ licet aliqua pecunia esset in vsu tempore contracti debiti esto ꝙ esset promissa. Si tempore solutionis non sit in vsu dꝫ fieri solutio de ea que est in vsu ad estimationē antique sequit Jo.de ana.l.c.ij.i penul. col. de maledi. ꝛ nō. Ant. de but.in.d.c.cum canonicis post glo.ibi. Reliqua dixi in pposito in pcedē.ampliatione vlti. ꝛ si de valore. Et predictā opi. puto tenendam tanquam cōem ꝛ veriorem limitando prout.j. dicā ꝛ quā vltra legistas predictos dixit Panor.in.d.c.quanto cōmuniter teneri a canonistis sequitur Bald.in.l.fi.ver.sed pone iuro.C.de non nume.pe. vbi loquitur in iurante soluere licet plures Doc. in hoc articulo variauerint: vt declarāt Albe.de ro. ꝛ Bal. in.d.l.cum quid ꝛ late Alex. ꝛ scribētes in.d.l.quod te vbi Bar. tenet ꝙ possit solui de pecunia reprobata eo q materia magis quam forma cōsideratur.l.quesitum.§.illud fortasse ff.de leg.iij. ꝛ loquitur Bart. qn quis pmisisset decē libras perusinorū: que pecunia fuisset postmodū per statutū reprobata ꝛ cū Bar. transit Pe.de anch.in regula peccatū.v.oppo. de regu.iur.in.vj. quod etiā voluit Cy. post Pe.in.l.in minorū.C.in qui.cau.in integ.resti.non est neces. ꝛ Cy.in.l. cum quid.ff.si cer.pe. qd procedit quando debitor nō fuit in mora sm Pe. ꝛ Cy.in.d.l.in minorū ꝛ Cy.in.d.l.cum quid vbi Ro. et ita tenet dicēs ꝙ si debitor fuit in mora post quā morā fuit pecunia debita reprobata tenetur dare de noua seu de alia ad antiquā estimationeꝫ reprobate: alias pōt dare de reprobata cū qua opi. videntur transire Host. Joā.an. ꝛ Jmol.in.d.c.quanto ꝛ Jmol.in.l.in ratione.§.diligēter.ff. ad.l.fal. ꝛ in.d.l.paulus. ꝛ Albe.de ro.in.j.parte statuto.q. cvj. ꝛ Alex.l.d.l.quod te. ꝛ Zaba. Pe.de anch. ꝛ Jmol.in cle.si beneficiorū de deci. qui respondēt ad contraria. Cum immo plus voluit Cy.in.d.l.cum quid ꝙ debitor sit liberatus tanquam species sit perempta p.l.si ex legati.ff.de verb.ob. qd nō placet sequacibus Pet. ꝛ Cy.in.d.l.in minorū: vt per Alex.in.d.l. quod te: ꝛ p Albe. ꝛ Bal.in.d.l.cū quid: q lꝫ ex reprobatione forma censeatur extincta: tamē materia est in rerum natura. Et adest alia pecunia eiusdem lige aut illi subrogata: ꝛ si quis vellet videre opi. doc.in hoc articulo videat Albe.de ro.in.d.l.cū quid ꝛ latius Zaba.in cle.si beneficiorum.xiij.q.de deci. vbi etiā late per Pe.d anch. ꝛ Jo. de imol. Illa autē opinio ꝙ reprobata pecunia vel debitum vel legatū pereat reprobatur p Albe.de ro. post antiquos in.d.l.cū quid ꝛ in.l.vnum vlt.col. post Gui.de cu. ꝛ p doc. cōmuniter in.d.l.quod te: ꝛ p Albe.de ro.in.l.ij.in penult. col.C.de iure emphi. ꝛ p doc. cōiter in.d.c.quāto: ꝛ p Zaba. Pe.de anch. ꝛ Jmol.in cle.si beneficiorū de deci. Et si quis vellet tenere hanc scdam opi. aduertere habet ad practicā quā tradit Jmol.in.d.c.quanto: dū dicit solui de antiqua lꝫ reprobata si haberi potest ꝛ si haberi non pōt solui debere de noua tantum quantum ex illa noua emeretur quantitas antique in quo posset esse vtilitas: q antiqua vēderetur tanquam aurum vel argentū in massa consistens: sed Bal.in.d.l.cum quid vult aliter: vꝫ ꝙ solui debeat de antiqua si reperiatur: ꝛ si non reperiatur de noua simili ad estimationeꝫ noue vel put valet antiqua si inueniretur: ꝛ nō esset reprobata: puta si grossoni Mediolani fuissent alicubi reprobati forte venetijs: ꝛ ibi vbi sunt essent reprobati non inuenirentur fieret consideratio quot marcellos vel marchetos valeret similis moneta nō reprobata: puta grossoni mantue qui equiualent grossonis Mediolani: ꝛ hoc velle videtur text.in.d.c.cum olim: ꝛ glo.in.d.c.cū canonicis. Retenta autē alia opi. quā puto tenendam an debeat solui de noua moneta ad estimationem antique referēdo ipsam estimationē ad presens tempus quo fit solutio an vero ad tēpus obligationis patet veritas ex his que dicam in.iiij. declaratione.

¶ Ceterum est aduertendum: q Jmol.in.d.l.paulus.ff.de solu. nisus fuit concordare opi. ponderando ex qua causa cōtigerit reprobatio. Dicit.n. ꝙ si reprobatio fuit causata ex eo: q post tempus contractus pecunia tanquam minoris ponderis aut nimis erosa esset: tunc non dꝫ esse periculum creditoris sed debitoris etiā si debitor nō fuisset in mora: ꝛ idē voluit Jmol.in.d.c.quāto.iij. ꝛ.v.col. p.l.creditor in prin. sm veram lecturam que cōmuniter tenetur vt ibi dicit ipse Jmol.ff.de solu. Et ita intelligit glo.in.d.c.cum canonicis. Alias autē si fuisset reprobata ratione forme ꝛ non materie periculum ꝛ dānum spectet ad creditorem: ita ꝙ sufficit soluere ipsam pecuniā reprobatam motus post Host. ꝛ Jo.an. in.d.c.quanto: q sicut non lꝫ creditori soluere in alia forma: qn creditor esset dānum passurus: vt dicit tex.i.d.l.paulus: ita dꝫ esse econtra ꝙ debitor non teneat soluere in alia forma: qn est dānum passurus arg.l.pe.C.de solu. ꝛ.l.fi.ff.de accep. ꝛ.l.fi.C.de fru. ꝛ lit.expen. ꝛ.l.si cū dico.§.arbiter.ff.de arbi. Et hec concordia fuit sumpta ex verbis Host.in.d.c. quanto quē latius refert Zaba.in.d.cle.si.in.xiij.q.de deci. Cogitabam: q articulus est disputabilis esse distinguenda singula membra que i hoc passu occurrere possunt. Quandoque enim pecunia debita non in totuꝫ sed pro parte reprobatur q diminuitur in valore propter defectum bonitatis intrinsece que aderat tempore contractus: puta q pecunia erosa que plus debito expendebatur fuit reducta ad minorē ꝛ est materia examinanda.j.in.v.declara. ꝛ pcedit qn erat erosa tempore contractus vel debilis. Quandoque autē tempore ɔtc̄ aliqua pecunia debita: puta grossoni Mediolani erat boni argenti: puta de liga.xj.denariorū cum dimidio ꝛ post cōtractuꝫ fuit facta debilior: puta de vndecim denarijs vel circa: vt quandoque vidim° ꝛ ex hoc fuit diminuta in valore ꝛ pro parte reprobata: ꝛ tunc est materia de qua dictum fuit in pceden. decla. Quandoque autē pecunia debita in totuꝫ reprobatur ꝛ hoc pōt esse dupliciter: nam potest quis esse debitor certe speciei monete forte grossonorū Sabaudi. quandoque certi generis: puta centū florenorū sab. qui floreni valent duodecim grossos pape vel sabaudie. Et pōt poni exemplum ꝙ Mediolani vel Venetijs talis moneta sit reprobata. Idē si serenissimus Rex noster reprobasset post adeptum ducatū Mediolani omnem monetā per principes qui ante illum tenebant fabricatam ꝛ hoc casu videtur: ꝙ si precessit mora debitoris dānum sit eius p.d.l.creditor in prin. ꝛ idē si precessit mora creditoris: vt ibi a contrario sensu cū concor.ā.allega. Non tamen p hoc dico ꝙ creditor cogatur recipere de tali pecunia reprobata que nō est expēdibilis: ꝛ maxime qn cursus eius est sub pena prohibitus.d.l.eleganter.§.qui reprobos cū sit pmissum p.l.paulus la.j.ff.de solu. ꝙ possit solui de alia simili moneta: lꝫ diuerse forme ꝛ multo magis prouidet ɔsuetudo que admittit ꝙ possit solui de alia moneta diuerse materie ꝛ forme pportionabiliter equiualēti ꝛ tunc ratio dāni etiā de quo l.d.l.paulus imputabit moroso hoc modo q cum ista reprobata minus valeat: q habetur tanquam aurum vel argentū in massa consistens dānum expense qd cōtingit occasione fabricature alteri° monete imputabitur moroso. Nam si creditor fuerit morosus tanto minus dabitur quantum constat expensa: ꝛ si debitor fuerit morosus dabit de simili moneta absque eo ꝙ habeat ratio talis expense taliter ꝙ interesse talis expēse ipse debitor morosus sustinebit si habuerit illaꝫ pecuniā reprobatam penes se. nā si de tali pecunia non haberet nulla est.q.interesse dāni sed lucri: q posset de illa emendo ꝛ dando creditori tantū lucri facere quantum ascēderet dicta expensa de quo interesse lucri nō habetur ratio etiam in morosis: vt dicam.j.in.j.limitatione.

¶ Si autē nulla precessisset hincinde mora: q antequam euenisset dies solutionis pecunia fuisset reprobata: tūc dicit.d. l.creditor ꝙ periculum ꝛ dānum est debitoris si de illa habeat: vt dixi. Nam postquam est dñs pecunie quā debet ad eum spectat periculum.l.id qd in prin.ff.de peri. ꝛ cōmo.rei vē. ꝛ.d.l.qd te. ꝛ Alberi. ꝛ Bal.in.d.l.cū quid. Item nō perit forma: q ius pvidet ꝙ in alia forma possit fieri solutio.d.l. paulus ꝛ magis prouidet consuetudo: vt dixi. Ita vt non sit disputandū an de ipsa pecunia reprobata possit fieri solutio ꝛ hoc modo non est distinguendum an sit reprobata: q ex eo contaminata nam dando de consimili sm.l.paulus: ꝛ sm cōsuetudinem de alia proportionabiliter ad illā nullum reperitur damnum nisi expensa que fit in fabricando: qd spectat debitori: vt dixi nisi creditor dedisset causam reprobationi d.l.qd te: ꝛ.d.l.creditor in prin. vel nisi in eius iniuriā facta esset: vt ibi notatur ꝛ in cle.si bñficiorū de deci. ꝛ p Joā.an. ꝛ

doc. in. d. c. quanto: vbi idem dicunt si fuisset conscius fraudis. Plus arbitror ꝙ si esset pecunia totaliter erea que eēt reprobata taliter ꝙ in alia pecunia nō reciperet functionē: dānum spectaret ad debitorem. d. l. creditor in princ. quā multum ponderat Ro. in. d. l. qḋ te licet plurium doctoꝝ sententia in. d. l. qḋ te: sit ꝙ quando debitor nō fuit in mora possit soluendo de pecunia reprobata liberari est. n. inconueniens ꝙ debitor ex beneficio dilationis sibi a creditore concesse sit a damno immunis: ⁊ ꝙ creditor ex suo beneficio dānum sentiat: vt dixit Panor. in. d. c. quanto pe. col. nā si debitor sine dilatione soluisset pecuniam: que postea fuisset reprobata creditor forte illā expendisset: ⁊ non esset questio dāni. In pecunia autē depositata in qua depositario nō est data facultas illa vtēdi: res est magis clara cū deponens remaneat dñs: taliter ꝙ dānum ad eum spectare debeat nisi depositarius fuerit in mora. §. preterea inst. qui. mo. re. contrahi ob. l. j. §. illud ⁊. l. si in asia. §. si. iuncta. l. qḋ nerua cum ibi notatis. ff. depo. ⁊. j. dicā in. ix. limita. circa pn. Quid autē sit vbi valor monete reprobate sciri nō potest: dixi in prece. decla. ⁊. ß. eo. versi. ⁊ ad id qḋ: nec propterea nūmus dicitur reprobata ꝙ dando illam campsoribus poterit alibi expēdi per eos: vt per Alex. in. d. §. qui reprobos.

Tertio predicta conclusio declaratur: vt procedat q̄n nō est mutata preciositas pecunie debite nec pondus nec ipsa pecunia reprobata: sed tantū valor est mutatus seu bonitas extrinseca: ⁊ debitor certe speciei pecuniarū tenetur vel vult de illis soluere: puta si debitor ducatorū largoꝝ vel grossonoꝝ Mediolani teneatur aut velit de illis soluere: q: attendimus numerū ꝓmissum ⁊ nō curamus de augumento vel decremento qḋ superuenit post contractuꝫ cle. ij. de deci. vbi Jo. de imol. post Zab. ⁊ Pe. de anch. nā dicere potest tibi debeo vel promisi decē ducatos vel. xl. grossonos Mediolani: ecce ꝙ tot numero tibi do: vt declarat Bal. in. l. cum quid vlti. col. ff. si cer. peta. vbi etiā Ang. Sali. Fulg. ⁊ Pau. de ca. ⁊ hoc est qḋ volūt Bar. ⁊ sequa. in. d. l. cū quid: ⁊ idē Bar. in. l. paulus penul. col. ff. de solu. ⁊ in. l. res in dotē dum dicunt: qḋ quando est eadē moneta in bonitate intrinseca nō est curandum de bonitate extrinseca seu de pluri valore superueniente vel de decremento valoris nisi a tempore more: vt declarat And. de iser. in ti. que sint regalia in prin. viij. col. vers. ⁊ sic videtur nō. Bal. in. l. si. i. col. C. cōmunia de leg. p. d. cle. ij. ⁊ per. l. j. C. de ve. nu. po. lib. x. ⁊. l. si quotiens. C. de susce. ⁊ archa. lib. x. dicēs ꝙ moneta diminuta in estimatione reduci dꝫ ad intellectū temporis contractus vel obligationis: q: consensus partiū fm illud tempus consideratur. l. cū quid. ff. si cer. pet. ⁊ facit d. l. res in dotem: naꝫ ista reductio nihil aliud significat nisi ꝙ tantum numero prestetur de pecunia vult Bal. in. l. illud C. de sac. san. eccle. insi. notāt Glo. ⁊ Doct. maxime But. ⁊ Panor. in. c. conquerente de offic. ordi. ⁊ dixit Sali. in. l. si. in si. cōmen. C. si cer. pe. ꝙ Florentini in suis mercantijs venditis ad florenos seruant: vt attendatur valor temporis cōtractus tanꝗ de noua estimatione non fuerit cogitatum. Unde si quando promisi tibi centum ducatos auri: valebat libras quattuor ⁊ sexdecim solidos Mediolani: ⁊ demū redierit ducatus ad valorem librarū quattuor ⁊ solidoꝝ. xij. si mihi dare velis centū ducatos non potero dicere me velle. cccc. solidos vltra centū ducatos idest ducatos centū ⁊. iiij. ⁊ solidos. xxxij. Mediolani considerato ꝙ tempore promissionis centū ducati valebant. cccc. solidos mediolani: idest. iiij. solidos pro singulo plusꝗ nunc valeant: notat late Zab. in cle. si. xiij. q. de deci. Et idem econtra si tempore promissionis ducatus valebat solūmodo libras. iiij. ⁊. xij. solidos ⁊ tempore solutionis valebat libras. iiij. ⁊ solidos. xvj. q: volente debitore soluere ducatos centū auri non poterit debitor dicere ꝙ vult considerari valorē temporis contractus ad sui vtilitatem soluendo singulum ducatum ad rationem librarū. iiij. ⁊ solidoꝝ. xij. Ita ꝙ pro singulo ducato velit detrahere solidos. iiij. taliter ꝙ velit dare tāto minꝰ de centū ducatis ꝗtum capiunt solidi. cccc. vꝫ q: velit dare ducatos. xcv. ⁊ solidos. lxiiij. mediolani: q: non dꝫ velle id cuius cōtrariū esset petiturus argu. l. pe. C. de solu. nō. Albe. de ro. in. d. l. cū quid post antiquos ⁊ Bal. in consil. j. alleg. q: si nō vellet debitor soluere maiorem estimationem: vt fuit dictum sed numerū pecunie nō dꝫ peti: vt habeat ratio diminutionis. Et si dicatur ꝙ fm primum exemplum inspicimus valorem temporis contractus: q̄n auctus est valor pecunie promisse post tempus obligationis. Et ꝙ fm aliud exemplum videtur inspici tēpus solutionis: q̄n minutus est valor ⁊ cur hoc sit. Respondeo vt premisi ꝙ neutro casu valor inspicitur: sed tantūmodo numerus pecunie ꝓmisse per predicta ⁊ est de mente Panor. in. d. c. quanto post Odof. in. d. l. in minorū. C. in qui. cau. resti. in integ. non est necessaria. Et si debitor velit soluere attenta consuetudine de alia pecunia vel si de pecunia promissa non reperiatur: dicā in duabus seq. decla. Est verum ꝙ Bal. in. l. acceptam. xvij. q. C. de vsu. fecit quādam distinctionem quā fundat sup equitate dicens: ꝙ si mutatio estimationis fuit repentina vel preuideri non potuit. debitor non teneatur soluere nisi fm valorem temporis solutionis: qḋ diminutio valoris successerit ex interuallo: ⁊ hoc q: debitor expendit fm valorem temporis cōtractus debet: fm illū soluere ne locupletetur cuꝫ aliena iactura. Pariter non est tenenda distinctio Anto. de but. in. d. c. quanto quā ibi reprobat Jmol. in. v. col. duꝫ ipse But. distinguebat an pecunie valor esset variatus vel minutus per statutū ⁊ non cederet damno debitoris: secus si aliter puta per vsum expendendi. nā ex predictis patet ꝙ hec distinctio non est tenenda: ⁊ maxime q: fm Jmol. vbi. ß. nō apparet bona ratio diuersitatis: ⁊ si auctus esset valor: propter hoc creditor non vellet numeruꝫ minorem pecuniaꝝ promissarum. d. l. pe. C. de solu. Cū si fieret solutio fm estimationem auctam minor numerꝰ prestaretur: vt. ß. declaraui ⁊ exemplificaui. Unde prima opi. est verior per fundamēta pro ea allegata ⁊ tanꝗ cōmunis est tenenda: quā vltra ꝑdicta sequitur Bal. in ꝯsi. xxxvij. incip. super eo. j. volu. fm penul. impressionem: ⁊ in consi. cccxxix. incip. in ciuitate asculi als punctꝰ questionis ij. volu. eadem impressione Jmol. in. d. c. quanto. v. colū. de iureiur. vbi Panor. in pe. col. post Odofr. in. d. l. in minorū Jo. de ana. in. c. si. pe. col. in si. de maledi. Pe. de ancha. in cle si. de deci. ⁊ Fran. de are. in. l. qḋ te. ff. si cer. pet. vbi dicit eam cōmunem ⁊ in consi. xj. incip. procedendum est. ij. colū. vbi etiā dicit hanc opi. cōmunem ⁊ in consi. cxij. incip. considerātis post Bar. in. d. l. res in dotem cum qua sententia etiā transeunt Marti. de lau. in trac. de mone. in. xiiij. q. versic. circa quartā post prin. ⁊ do. Bartho. sozi. in. d. l. cū quid: ex quo inferunt Pe. de anch. ⁊ Jo. de ana. in locis preallega. post Bal. in. d. consi. cccxxix. Quod si dos sit data in florenis aureis ⁊ valor floreni sit variatus tēpore solutionis debeat attendi tempus solutionis respectu valoris floreni: de quo etiā per Fran. de are. in. d. cōsi. xj. ⁊ nolunt ex hoc doc. predicti sufficere vt restituantur in specie tot floreni aurei fm valorem suum ⁊ hoc modo si erant centum floreni aurei in dotem dati restituentur ⁊ dabuntur totidem q̄n fiet solutio nec hoc ideo erit: q: attendi debeat magis tempus solutionis ꝗ contractus: vt. ß. proxi. decla. Et ideo Are. in. d. ꝯsi. xj. in. ij. col. bene dixit in suo confuso sermone post doc. per eum alleg. ⁊. ß. relatos augumentum ⁊ diminutionem cedere ad cōmodum ⁊ incōmodum creditoris ⁊ sufficere ꝙ res idest florenoꝝ aut pecuniarum numerus in genere debita eadem in genere restituatur non cōsiderato extrinseco valore. An autem vbi de alia pecunia fit solutio attenta cōsuetudine Fran. de are. ibi dicat: dicā. j. in. v. decla. ⁊ predicta procedunt nisi debitor esset in mora: vt dicam in limitationibus in. j. limita. ⁊ dixi. ß. e. in prin.

Quarto predicta conclusio declaratur: vt etiā procedat q̄n mutatus est solum valor pecuniarum ⁊ de pecunia promissa nō reperitur taliter ꝙ nō possit de illa solui: vt q: promissio esset facta in moncenighis quoꝝ loco nunc fiant marcelli Uenetijs cum enim fieri debeat solutio de alia moneta subrogata vel alia eiusdem qualitatis ponderis ⁊ bonitatis ⁊ ad estimationem antique ⁊ si non reperirentur pecie equales vel equiualentes sed minoris ponderis ⁊ minus valentes supplendum esset de noua eiusdē bonitatis vsꝗ ad cōcurrentē summā: puta duo marcelli parui vel duo moncenighi parui loco vnius ex antiquis vel tres carlini papales loco vnius grossoni Mediolani facto iusto calculo si aliqualis sit differētia: vt satis ample colligitur ex his que. ß. dixi in. j. decla. ⁊ seq. post Bart. ⁊ Albe. in. d. l. cum quid: ac Dy. ⁊ sequaces ibi per eum relatos eo casu habebitur consideratio estimationis temporis contractus ⁊ obligationis non autem solutionis vt sic variato valore: fiat cōsideratio quid valuisset subrogata vel equalens tempore obligationis

pore obligationis seu qd eo tpe valeret illa que nüc nõ repe
ritur nõ aũt qd valeat equalis vel subrogata: aut qd valere
posset antiqua tpe solutionis fʒ tex. ꝛ gl. in. c. cũ canonicis ꝛ
c. olim de cẽsi. dũ dicit ꝙ si antiq̃ nõ reperit dat̃ de noua ad
estimationẽ antique cũ qua opi. trãseũt Bart. ꝛ Albe. i. d. l.
cũ qd Dy. ꝛ Jac. de are. ibi cũ cõcor. š. alleg. i. j. ꝛ. ij. decla. ꝛ
declarat And. de iser. in loco. ĵ. alleg. ꝛ põt figurari exẽpluʒ
si mõcenighi valebãt. xij. solidos ꝛ marcelli subrogati nunc
valeãt. xiiij. vel duo parui mõcenighi valeãt. vij. solidos ꝓ
singulo p̃supposito ꝙ de magnis mõcenighis nõ reperiret̃:
nã hẽt solutio ad rõnẽ solidoꝝ sex ꝓ mõcenigho paruo. Nec
enim ꝯbentes senserũt de futura estimatione: ſʒ de ea q̃ tpe
ꝯctus currebat fʒ Albe. de ro. post Gui. de cu. i. l. vinũ vlt.
col. ff. si cer. pe. ꝛ Old. ꝯsi. xiij. icip. cũ q̃stio est casũ. ꝛ hoc sen-
sit Panor. post Ant. d̃ bu. i. d. c. quãto i ãpe. col. vl̃. aut nõ
est in totũ ac post Odof. in. l. i minoꝝ. C. i q. cau. in iteg. rest.
nõ est necessa. qd pulchre declarat And. d̃ iser. i. c. j. in pñ. i
viij. col. vl̃. ꝛ sic videbit̃ i ti. que sint rega. ꝛ est d̃ mẽte Bal.
in ꝯsi. cccxvij. icip. sup eo. j. vol. fm pe. ipressionẽ. Jmmo ex
quo antiq̃ nõ reperit̃ vel nõ est in vsu mutatio eius valoris:
nũc sciri nõ põt nec cursus: nec est nostrũ illũ taxare: vñ me-
rito fit ꝯsideratio ad valorẽ ꝛ cursum tpis ꝯctus declarãdo:
vt. š. ꝛ dicere ꝙ si reperirent̃ cẽnt in eo cursu in quo subrogati
vel similes essent diminare: imo p̃sumptio cẽt ꝙ duraret va-
lor quousq; appareret de mutatiõe. l. cũ hic status in pñ. ff.
de dona. iter vir. ꝛ vx. l. fideicõmissa. §. si rẽ. ff. de leg. iij. ꝛ cũ
hac sñia ẽt trãsit Bal. in. l. fi. in fi. cõmẽ. C. si cer. pet. dicẽs ꝙ
florẽtini ita seruãt in suis mercãtijs: ꝛ ꝙ sic di ia qñ reperit̃
antiqua moneta: vt ꝯsiderem⁹ tẽpus obligationis declarat
And. de iser. in loco p̃alleg. Et circa cõputationẽ: vt. š. exẽ-
plificatã videat̃ ꝙ in simili dicit Jo. an. in addi. spec. i rub. d̃
cõces. pben. circa fi. tiictis hic q̃ dixi in. j. decla. Et circa p̃di-
cta est aduertendũ ad id qd voluit Bald. in. l. fi. vl̃. ſʒ pone
inro. C. de uõ nu. pe. ꝙ iurãs soluere in termino certã pecu-
niã de qua in termino nõ reperiat̃: q fit p superiorẽ cõflata
est piurus nisi soluat estimationẽ eius p. c. q̃to cũ ibi nõ. de
iureiur. ꝛ si sciri nõ põt estimatio antiqua que nõ reperitur:
dixi in. j. declaratione quid iuris.

¶ Et p̃dictis nõ obstat decisio Bal. i. d. l. cũ qd circa fi. ꝯsi.
dũ vult ꝙ si nõ reperit̃ de pecunia tpis obligationis possit
solui de noua referẽdo estimationeʒ noue ad tps petitionis
seu solutionis nõ aũt ad tps obligationis: q2 illa sua decisio
nõ põt sustineri p p̃dicta: nec allegat Bal. aliqua iura pba-
tia suã opi. lʒ. d. Corne⁹ in ꝯsi. cccxxi. icip. de plurib⁹ vlt. col.
ij. vol. saluãdo Bal. cõcinẽ suũ dicat ꝙ decisio Bal. dʒ itel
ligi qñ valor monete auget̃ vel minuit̃ ex mutatiõe bonita-
tis itrinsece: vt q2 patria sit exhausta auro vel simili ex cã qd
replicat ipse Corne⁹. clxxxi. icip. visis nõnullis in. xxvij. col.
vl̃. restat. ij. vol. Nec obstat. l. vinũ ꝛ. d. l. cũ qd. ff. si cer. pe.
dũ ibi d̃ ꝙ nisi mora iteruenit sufficit aliqd reddi: idẽ in ge
nere ꝛ bonitate non ꝯsiderato extrinseco valore: q2 vt nõ. p
gl. ꝛ doc. i. d. l. cũ qd: ꝛ Bart. in. l. paul⁹: ꝛ Panor. ac Cano.
in. d. c. quãto de iureiu. in pecunijs duplex est bonitas itrin
seca: que est p̃ciositas ꝛ põd⁹ metalli ꝛ de ista loquit̃. l. vinũ
ꝛ extrinseca: que est valor q in alijs reb⁹ ante morã nõ curat̃
vt ibi lʒ valor in pecunijs nõ tñ materia ꝯsiderat̃: vt nõ. per
Bart. in. l. ꝙ te vbi ẽt alij. ff. si cer. pet. nõ. Panor. post ali-
os in. d. c. quãto de iureiu. pe. col. cũ cõcor. adductis. š. in. j.
decla. notat̃ in. l. j. ff. de ꝯben. emp. in pñ. p Bal. i. d. c. q̃to
in appostil. ad tex. ibi falsa rẽ. de iureiur. in pe. col. cũ cõcor.
adductis. š. in. j. decla. lʒ fm eũ ibidẽ i vl̃. quero nunqd esti-
matio rẽ. pecũie estimatio nõ sit idẽ: ꝙ ipsa pecũia nec adeo
cõnexa: vt censeat̃ vnũ ꝛ idẽ p nõ. p glo. ꝛ doct. in. d. l. cũ qd.

Quinto p̃dicta cõclusio maxime p̃cedit qñ mutat⁹
est tñ valor ꝛ de pecunia p̃missa reperit̃: ſʒ de-
bitor vult soluere de alia pecunia q̃ p̃missa: siue velit solue
re de cõsimili põdere ꝛ materia ꝛ diuersa tñ in forma iuxta
l. paulus. ff. d̃ solu. puta si debitor ducatoꝝ mediolani velit
soluere de venetis siue velit soluere fʒ ꝯsuetudinẽ que hoc
p̃mittit de vna materia p alia: puta pecuniã argenteã p au-
rea ꝛ eꝯ ꝛ pecuniã ere cõtaminatã pro nõ cõtaminata: nã dʒ
attendi valor pecunie p̃misse vel debite fm tẽpus ꝯctus fm
Bal. in. d. l. cũ qd. ff. si cer. pe. vlt. col. dũ vult ꝙ vbi pecunia
p̃missa vel debita reperit̃ fit de ea faciẽda solutio vsq; ad cõ
currentẽ numerũ: vt dixi in. iij. decla. nõ curãdo de decremẽ
to vel de cremẽto: vt ibi dixi: si enim nõ curat̃ valor ſʒ nume-
rus in pecunia p̃missa. Jdẽ est si de alia det̃: vt nõ curet̃ cre-
mentũ vel decrementũ p̃misse ꝛ que loco p̃misse det̃ quasi
sit necesse dare de alia que tpe ꝯctus potuisset equalere pe
cunie p̃misse: ꝛ hoc vult Ant. de but. clarius i. c. olim in pe.
notabili de censi. cũ cõcor. adductis in. j. decla. Et hoc clare
exẽplificat Old. in ꝯsi. xiij. incip. cũ questio vbi ꝯsuluit ꝙ de-
bitor turonensiũ paruoꝝ respectiue ad grossos: q grossi va-
lebãt. xv. vel. xvj. ex paruis si cõtingat grossos tpe solutiõis
non valere nisi. xiiij. ex paruis velit soluere de grossis pote
rit soluere ad rõneʒ ꝛ estimationẽ. xv. vel. xvj. ꝛ sic fm tẽpus
obligationis ꝛ sic si erat debitor tot paruoꝝ qui tpe obliga-
tiõis valebãt. xxx. ex grossis: vʒ de. cccl. dãdo. xxx. ex grossis
esset liberatus q si daret ad estimationẽ de. xiiij. fʒ tẽpus so
lutionis necesse haberet dare. xxxij. ꝛ sic debitor grossonoꝝ
Mediolani vel solidorum paruoꝝ mediolani respectiue ad
grossonos tpe quo grosson⁹ valebat. xxij. solidos cũ dimi-
dio si soluat in grossonis tpe quo grossonus sit reductus ad
xxij. solidos cũ dimidio dʒ soluere grossonos fm tps obliga
tionis. Jdẽ si soluat i solidis: q2 dʒ soluere tot solidos nume
ro quot valebãt grossoni tpe obligationis: ꝛ ſʒ hoc erit vti-
litas soluere in moneta grossa: nã plures petias pecunie nõ
p̃stabit secus si soluat in minuta: ꝛ ꝓ hac parte facit ꝙ dixit
Panor. i. d. c. q̃to pe. col. ꝙ cũ bonitas pecunie sit respectu
vsus debeat haberi respectus ad bonitatẽ vsus: vt ꝓbaui in
j. decla. idest ad estimationẽ tpis obligationis. l. cuʒ qd. ff. si
cer. pe. Jtẽ iste creditor alis ex suo bñficio dãnũ cõsequeret̃:
qd cẽt absurdũ: facit clarius: q2 et quo ꝯsuetudo p̃mittit de
vna materia pecuniaꝝ: lʒ diuersa p alia solui debitor certe
speciei: puta ducatoꝝ reducit̃ ad terminos ei⁹ q est debitor
pecunie i genere. puta centũ libraꝝ quo casu solutio fieri dʒ
fm estimationẽ tpis ꝯctus: vt dicã in seq. cõclu. ꝛ ita transit
Maria. ꝯsi. vj. volẽs ꝙ valor ducatoꝝ relictoꝝ in testõ solui
possit ad rõneʒ tot bagatinoꝝ: puta. xlviij. quot valebat tpe
relicti seu mortis testatoris lʒ tpe solutiõis ducatus valeat
plures bagatinos.

¶ Cõtrariũ vt voluisse Bar. i. l. cũ certũ. ff. de au. ꝛ ar. leg.
ꝛ in. l. paulus in fi. ff. de solu. vbi voluit attenta ꝯsuetudine:
que p̃mittit solui de vna pecunia p alia ẽt si sit diuerse mate
rie attẽdi dẽre estimationẽ illi⁹ pecunie p qua alia soluit̃ fʒ
tps solutiõis: vt sic debitor. c. libraꝝ monete argẽtee tpe quo
centũ libre valebãt. xxv. duc. vʒ. iiij. libre vnũ ducatũ auri: si
velit soluere in ducatis auri ꝛ tpe solutionis ducat⁹ valeat
iiij. libras cũ dimidia liberet̃ dãdo. xxij. duc. ꝛ vnã libraʒ qui
tpe solutionis valeat. c. lib. ꝛ sic creditor min⁹ habebit ꝛ ex
dilatiõe sentiet iteresse lucri. nã si tpe obligatiõis habuisset
xxv. duc. tpe solutiõis valuissent centũ ꝛ. xij. lib. cũ dimidia
vt in simili declarat Bart. in. l. nũmis in fi. cõmẽ. ff. de in litẽ
iurã. Jdẽ est eꝯ fm Bar. vbi. š. vʒ in. d. l. cũ certũ: si debitor
centũ lib. i ducatis tpe quo. c. lib. valebãt. xxv. duc. velit sol-
uere in moneta: q2 ꝯsiderabit̃ valor monete ꝛ ducati etiã fʒ
tps solutionis: puta si velit dare d̃ grossonis mediolani qui
modo valent. xxiij. solidos cũ dimidio cũ tpe p̃missionis nõ
valerẽt nisi. xx. ꝛ sic vnã librã ꝛ sic erãt centũ grossoni: nã suf-
ficiet soluere tot grossonos ad estimationẽ tpis p̃sentis ꝛ so
lutiõis q faciãt cẽtũ lib. hoc est. lxxxiiij. grossonos ꝛ solidos
xvj. ꝛ hoc p̃supponendo ꝙ solidi per quos grossonus ꝛ libre
estimantur non sint in pondere ꝛ materia debiliores: tunc
enim esset materia quã in. j. declara. examinaui.

¶ Et fm istã ꝯsiderationeʒ: vt dixi creditor patiet̃ interesse
augumẽti ꝛ lucri de quo nõ est curãdũ fm aliquos: vt dicã. ĵ.
in. j. ꝛ. ij. limita. ꝛ ẽt patiet̃ interesse decrementi ac dãni tali-
ter ꝙ debitor põt esse in lucro ꝛ non in dãno: prout declarat
Frã. de are. in ꝯsi. xi. incip. p̃cedendũ. ij. colũ. dicẽs ꝙ si dos
cõsistit in solidis Janueñsib⁹ forte mille ꝛ attenta ꝯsuetudi
ne fiat solutio in florenis auri: sufficit ꝙ florem p̃stent̃ fm va
lorem temporis solutionis q̃uis minor numerus ꝛ summa
florenoruʒ prestetur loco illorum solidorum q̃ valerent illi
solidi tempore dotis date: nec fm Areti. videtur obstare ꝙ
qñ solutio fit in eadẽ pecunia augumẽtũ ꝛ diminutio sint ad
cõmodũ ꝛ icõmodũ creditoris vt dixi i. iij. decla. ꝛ ꝙ hoc ca-
su augumentũ cedet in bñficiũ debitoris ꝛ decrementum in
dãnũ creditoris: vt p̃dixi: q2 fm eũ in his que sunt debita in
genere sufficit: vt eadẽ res possit reddi in gñe nõ attẽta mu
tatione valoris extrinseci. d. l. cũ qd: ꝛ. l. vinũ. ff. si cer. pet. lʒ
Maria. in ꝯsil. vj. incipi. p̃dicta ꝯsultatio tenuerint ꝯtrũ. vʒ
esse attedendũ quot bagatinos valebat ducat⁹ tpe obliga-

tionis: vnde licet Fra. de are. vbi. s. ista regula pcedit in vtro
ꝙ istoꝝ casuū taliter ꝙ nō sit querendū ad cui⁹ cōmodū vel
incōmodū cedat variatio: sʒ hoc solū an verū sit ꝙ sint soluti
mille solidi i solidis vel i alia pecunia q̄ valeat mille solidos
⁊ ex qua mille solidi haberi possent: lʒ ipse Fran. de are. ita
clare nō loquaꝫ est ēt differentia qñ pecunia pmissa reperiꝫ
⁊ quis velit de alia soluere que valeat pmissam ⁊ qñ nō re-
peritur: nā primo casu ideo inspicitur valor pecunie que sol-
uitur sm̄ tempus solutionis: q: illa equipollet ⁊ equiualet
promisse arg. l. paulus: ⁊ perinde est ac si promissa daretur
poteris enim ex illa de promissa haberi ⁊ si pmissa haberet
plus non valeret: non sic dici potest vbi de promissa non in-
uenitur: q: cum sit extincta pariter eius cursus est extinctus
taliter ꝙ eius valor estimari non potest de presenti. Ideo
inspicitur valor sm̄ tempus contractum: vt in prece. decla. ⁊
hoc videꝫ de mente Bal. in. l. si quis argentū in prin. C. de
dona. Et cum ista opi. transit Benedi. capra ꝯsi. xxix. incip.
cū viso. ij. col. ij. dubio volens ꝙ illeg soluit valorē florenoꝝ
aureoꝝ relictoꝝ in testō debent soluere sm̄ tēp⁹ solutionis.
¶ In hoc passu puto faciendam duplicem considerationē
prima est de valore pecunie que est in obligatione seu pro-
missa ⁊ tunc eius estimatio est cōmensurāda ad tempus pro
missionis facta tali consideratione ꝙ illa summa pecunie p
misse prestetur ⁊ hoc est qd̄ voluit Fran. de are. in consi. pre
allegato post Bar. in. d. l. res in dotem. ff. de iu. do. attēdē-
do cōem opi. in esse ⁊ ita pcedit prima opinio ⁊ hoc aperte
declarat Bal. in. l. si quis argentum in prin. versi. querit gl.
C. de dona dicens ꝙ ita consuluit in Urbino attento ꝙ for
ma promissa potest prestari ⁊ loquitur etiā in dote sequitur
clarius idem Bal. in. d. c. quāto versi. extra quero vbi dixit
ꝙ si promissi tibi mille libras imperialium in grossis ꝙ im-
periales sunt in obligatione: ⁊ grossi in facultate soluendi: ⁊
ꝙ si contingat grossum qui tpe promissionis valebat. xxiiij.
imperiales tempore solutionis valere solum. xviij. debeat
tantum solui de grossis vel alia moneta qui ⁊ que cōprehen
dant tot imperiales quot fuerunt in obligatione vel promis
sione ⁊ idem si grossi valor augeatur vt ibi per eum: q: suffi
ciet tot dare qui comprehendant tot imperiales quot sunt
in promissione ⁊ istud etiā patet ex exemplo tradito p Old.
in consil. xiij. s. pro hac prima opi. allegato: ⁊ ab hac opi. nō
discrepat Bar. in. d. l. cum aurum dum dicit ꝙ si centum li
bre monete sunt in obligatione attento ꝙ de consuetudine
pōt solui aurū p moneta ⁊ eʒ poterit qs soluere libras in du
catis estimādo ducatū sm̄ valorē tpis solutionis non ꝯtractus:
nec enim vult ꝙ ppterea minus de centū libris pstetur aut
pl⁹ lʒ velit fieri solutōēʒ ducatoꝝ sʒ varietatē valoris eoꝝ.
¶ Secunda consideratio est circa valorem pecunie que est
in facultate soluendi ⁊ non in obligatione precise vel pro-
missione ⁊ ista debeat solui sm̄ cursum ⁊ valorem suum pro-
prium temporis solutionis. Nā si tibi debeo solidos mille
⁊ velim soluere in grossonis Mediolani quoꝝ valor sit va-
riatus a tempore promissionis nihil ad te si dem plures vel
minus de grossonib⁹: dūmodo tibi tot dem qui comprehen-
dant numerum solidorum promissorum eiusdem lige ⁊ bo-
nitatis ⁊ hoc est ꝙ vult tex. in. d. l. cum aurum post glo. ibi ⁊
qd̄ voluit Bar. ibi ⁊. d. l. res in dotem ⁊ Bal. in. d. c. quanto
in. d. versi. extra quero ⁊ in consi. cccccxxiiij. incipi. quia obli-
gationes ⁊. cccxxxix. incipi. punctus questionis. ij. volu. vbi
pulchre loquitur ⁊ Fran. de are. in. d. consil. xj. vbi dicit ꝙ
hec est communis opinio. Nam dicere ꝙ ex mille solidis po-
tuissem tempore cōtractus habere plures grossonos vel ex
centū libris plures ducatos q̄ nunc denꝫ: prout dicit Bar.
in. l. nūmis in fi. est interesse lucri: qd̄ non habetur in consi-
deratione nisi in morosis. l. vinum ⁊ ibi no. maxime p Gui.
de cu. ⁊ Albe. de ro. ff. si cer. pe. ⁊ dicam. j. in. j. limitatione.
Et predicta procedunt siue illa pecunia que est in facultate
soluēdi: ita sit ex ꝯsuetudine sm̄ Bar. in. d. l. cū aurū ⁊ Fran.
de are. in. d. ꝯsi. xj. cū cōcor. siue ex cōuētione sm̄ Bar. l. d. l.
paulus in vltimis verbis Bal. in. d. c. quāto vsi. extra quero
⁊ Fran. de are. vbi. s. idē si ex laudo sm̄ Old. in. d. consi. xiij.
¶ Hec pdicta pcedūt nisi qñ pecūia de q̄ i obligatōe vl̄ solu
tōe fuit estimata certa estimatōe put dicetꝫ. j. l. viij. ⁊. ix. limi.

Sexto q: precedentes declarationes loquunꝫ vbi cer
ta species pecunie fuit pmissa dicendū est ꝙ pre-
dicta conclusio ꝙ inspiciatur valor pecunie sm̄ tempus ob-
ligationis vel dispositionis procedat etiā in eo qui est debi

tor pecunie in genere ⁊ indifferenter: puta in eo qui pmisit
centum florenos sab. sm̄ vsum huius patrie cum nulla pecia
pecunie inueniatur que ita vocetur: vʒ florenus sabaudie ⁊
qualiscūqʒ sit valor pecunie ac siue augeatur siue minuatur
semper talis florenus sab. valet grossos. xij. pape vel sabau-
die de quibus grossis etiam non reperitur sed sumuntur ad
rationem quartorum quattuor paruoꝝ pro singulo grosso
siue tales quarti sint melioris siue debilioris metalli: vel ta
lis florenus sab. valet sm̄ vsum nostrum tantūdem currētis
monete talibus grossis equiualentis esto ꝙ valor mutetur
in monetis. Idē est in pmittente libras in hac patria astensi
in qua libra valet solidos. xx. de quibus solidis etiā non re-
peritur: ⁊ vbi tales solidi reperiuntur: vt in ducatu Medio
lani libra valet semp. xx. solidos hoc est siue fiant solidi me-
liores siue deteriores ⁊ nulla pecia pecunie reperitur que sit
vel vocetur libra. Et idem de florenis Mediolani qui valēt
semper. xxxij. solidos siue fiant meliores siue deteriores cū
nulla pecia monete reperiatur que sit talis florenus. Unde
in promittente tales florenos vel libras que se habent tam
ad meliorem monetam q̄ ad debiliorem promiscue ⁊ indif-
ferenter nihilominus attendi dʒ valor pecunie sm̄ tempus
obligationis hoc est de. xx. solidis ita bonis sicut erant tem
pore obligationis ac de quartis vel alia moneta cōficiente
sm̄ illud tempus obligationis libram vel talem florenū sab.
Et ita tenuit Azo in brocardis in rubri. eadem moneta vel
mensura debeꝫ que erat tpe ꝯtrus quem refert ⁊ sequiꝫ Jo.
an. i addi. Spec. in ti. de solu. §. nūc aliqua in fi. in addi. incip.
ex ꝯtu: vbi ēt ita trāsit Bal. in addi. incip. nota hic ⁊c. vult
Bar. in. l. res in dotē. ff. de iure dot. ⁊ late pbaꝫ ac pʒ ex his
q̄ dicta sunt. s. eo. in. j. decla. post Albe. de ro. ⁊ cōiter doc.
in. d. l. cū qd cū cōcor. ibi adductis dū dixi ꝙ de antiqua mo-
neta est faciēda solutio vel de noua ad estimationē antique
vult ēt Oldr. in. d. ꝯsi. xxxj. incip. qdā cōdens in fi. dū loquiꝫ
de eo qui erat simplr̄ debitor ducentū libraꝝ ⁊ cōcludit itel-
ligi de libris sm̄ antiquā monetā tpis obligationis nō. Ro.
i ꝯsi. cxxiij. incip. circa primū: dū facit differentiā iter debitū
libraꝝ ex ꝯtu ⁊ ex statuto: facit qd̄ dixit Bal. post glo. in. c.
cōquerente in fi. cōme. de offi. ordi. volēs ꝙ qñ solutio est fa-
cienda ex veteri ipositione est faciēda ad veteres denarios
seu ad antiquā pecuniā: ⁊ qñ ex noua ipositione ad nouos de
narios est faciēda solutio ac ad nouā monetā ⁊ loquiꝫ Bal. i
cathedratico ⁊ sinodatico ⁊ gñaliter in his que possunt ex
antiqua ⁊ noua impositione deberi.
¶ Et pdicta pcedūt factā mutatōe bonitatis intrinsece: vt
debeāt dari tot libre floreni mediolani vel floreni sab. quot
fuerūt in obligatione ⁊ de illa moneta que currebat tpe ob
ligationis vel tantūdē de noua illi antique equalenti p pdi-
cta iunctis his q̄ dicta sunt in. j. decla. ⁊ est de mēte Jo. an. i
d. c. quāto ver. querit aūt: vbi vult ꝙ si libra ex mutatōe pe-
cunie sit mutata ō duob⁹ solidis sufficiat ꝙ reddaꝫ pecunia
in eodē pondere ⁊ genere: lʒ quo ad cursum sit diminuta vel
variata in tm̄ ꝙ attendaꝫ tēpus obligationis siue aucta pe-
cunia siue diminuta in bonitate intrinseca ⁊ cōsequēter va-
lor dicti tpis qñ successit variatio in bonitate intrinseca.
¶ Ubi aūt interuenisset solū mutatio bonitatis extrinsece:
vt q: remanēte eadē liga ⁊ pōdere auri ⁊ argēti in monetis
mutat⁹ eēt valor nō pcederet hec cōclusio: q: attēdereꝫ va-
lor sm̄ tēpus solutionis sm̄ cōem opi. doc. q: in his que de-
benꝫ in genere: vt in debitore libraꝝ florenoꝝ Mediolani ⁊
florenoꝝ sabaudie de qb⁹. s. ⁊ ꝯsimilis regula est ꝙ variatio
valoris extrinseci ispiciꝫ tpe solutionis ⁊ eadē res dʒ reddi
in genere nō attēta variatōe valoris extrinseci siue ista va-
rietas cēdat ad cōmodū debitoris siue creditoris: vt pʒ in. l.
cū qd ⁊ in. l. vinū. ff. si cer. pe. vbi doc. cōiter ita trāseūt in isto
pposito monetaꝝ: ⁊ maxime Bar. in. d. l. cū qd in fi. cōmē. ⁊
alij scribētes sequiꝫ Zaba. in cle. si bñficioꝝ in. xiij. q. de deci.
vbi alleg. cōcor. ⁊ relatis diuersis opi. residet in ista opi. cō
cludēs ꝙ mutatio cursus monete in obligato ex ꝯtu nō im
putaꝫ debitori nisi post morā sequiꝫ Pe. de anch. in. d. cle.
si bñficioꝝ. ij. col. ij. casu. post Bal. ꝯsi. cccxcix. incip. in ciui-
tate asculi. ij. volu. sm̄ pe. ipressionē: ⁊ nō. Frā. de are. i ꝯsil.
xj. incip. pcedendū. ij. col. dicēs ꝙ hec est cōis opi. dicēs ēt
ꝙ valor pecunie q̄ est in facultate soluēdi attēdi dʒ sm̄ tem-
pus solutionis per. l. si stipulatus sim decem in melle. ff. de
solu. ⁊ notaꝫ per Bart. in. l. paulus in fi. cōmen. ff. eo. titu.
ita ꝙ si pecunia minuta esset in obligatōe ⁊ grossa in facul-
tate soluendi

tate soluendi ad videndum quo valore debeat solui pecunia grossa debeat inspici tempus solutionis ad idem adducit Fran. de are. qd in proposito dotis dixit Bar. in. d. l. res in dotem. ff. de iure dot. Quia Mari. in consi. vj. aliter sentiat ⁊ male quo ad hoc: q: decisiones ⁊ iura super quibus se fundat loquunt secuta mutatione intrinsece bonitatis: ex qua causata fuit mutatio extrinsece bonitatis ⁊ faciunt que dicentur. j. eo viij. limitatione.

¶ Sed tunc solet dubitari qd erit si monete sint pro parte seu alique mutate in bonitate intrinseca: vt q: fiat aliqua moneta magis erosa q̄ prius esset ⁊ alique sint mutate in bonitate extrinseca remanente eadē bonitate intrinseca: hoc est eadem liga ⁊ eodem pondere: puta q: mutati sint cavaloti in liga vel pondere ⁊ cōsimilis parua moneta ⁊ grossoni ac aurei nō sint mutati in liga ⁊ pondere sed tantū in valore: taliter q valeāt plures solidos vel libras aut grossos q̄ prius valerent: an poterit debitor soluere libras in cavalotis nouis deterioribus maxime ad estimationē temporis solutionis certū est ex predictis q non: q: nō lz de deteriore monetam in bonitate intrinseca soluere.

¶ Sed maius dubium est: an debitor possit soluere de antiqua moneta currente tpe ɔctus que nunc plus valet cōputatis libris debitis ad valorē qui nunc currit ⁊ idem de florenis Mediolani vel Sabaudie: vt q: debitor. xxiiij. librarum tempore quo ducatus valebat quattuor libras tantum velit soluere nunc in ducatis ad rōnem librarū quinq; quas nunc valet ducatus cōsului ⁊ obtinui q nō sed q debeant solui libre in tali antiqua moneta ad estimationē temporis ɔctus: eo q: valor antique monete nō mutate in bonitate intrinseca auctus fuit ppter deteriorationem minoris monete magis erose seu magis ere cōtaminate cum deterioratio minoris pecunie sit causa augendi valorem extrinsecum maioris pecunie vel melioris: vt p Bar. in. d. l. paulus pe. colū. ff. de solu. ⁊ in. l. in nūmis. ff. de in li. iur. ⁊ sic in cōsequentiā subest mutatio in bonitate intrinseca. ⁊ tunc cessat ratio q libre in genere eandem recipiant functionem ita dando de vna moneta sicut de alia p nō. in proposito in. d. l. cū quid: q: considerato genere successit variatio in bonitate intrinseca ⁊ mutatio in materia quo casu attenditur tempus ɔctus: vt per doc. in locis pdictis: ⁊ Bar. in. d. l. res in dotem ⁊ ita tenet Calca. ɔsi. xiiij. pe. col. ⁊ fi. ⁊ est de mente Mari. dicto cōsil. vj. ⁊ benedicti capre ɔsi. xxix. incipi. cū viso. ij. col. ij. dubio ⁊ ita distinguit etiā Cominus ɔsi. cccxxj. incip. de pluribꝰ vlti. col. iij. volu. ⁊ ɔsi. clxxxj. icipi. visis. xxvij. col. versi. restat. ij. volu. ⁊ Fran. de are. dicto ɔsi. xj. dū ponderat solā variationem in bonitate extrinseca etiaz hoc sentit ⁊ recte intuenti hoc volunt Zaba. in. d. cle. si beneficiorꝫ in. xiij. q. ac et Pe. de anch. in. ij. col. ⁊ aperte Oldr. d. ɔsi. xxxj. ⁊ Ro. in. d. ɔsil. cxxiij. incip. circa primū: ⁊ Bal. in. d. c. quanto loco preallegato ⁊ in addi. Spec. in ti. de solu. §. nūc aliqua in fi. in addi. incip. nō hic cuz concor. in prin. huius cōclusionis adductis iunctis his que dixi in. j. declara. huius conclu. ⁊ que dicaz j. viij. limi. iij. q. Et ita sepe consului ⁊ obtinui.

¶ Quomodo autē cōmensuretur equiualētia alterius monete: que loco antique prestatur declaratū fuit. s. in prece. decla. scilz in. v. vz fm tempus solutionis p. l. certū per i. luz tex. cū glo. ⁊ ibi notatis p Bar. ff. de au. ⁊ ar. leg. cū concor. ibi alleg. vz dando tantum de alia que tempore solutionis equiualeat antique si de antiqua daret: vt ibi dixi: ⁊ ita est intelligendū qd dixit Ang. in. l. fi. C. de ve. nu. po. li. xj. dū dicit q in dubio pōt quis soluere de moneta aurea vel argentea aut minuta currente tempore solutionis iuxta cle. prealleg. vz fi. de deci. ⁊ notat p Bart. in. l. que extrinsecus ff. de verb. obli. Et ad cōmensurandū valorem pecunie q sit incertus cū valore alterius pecunie q sit certus ponit exemplum Jo. an. in addi. Spec. in rub. de cōces. preben. circa fi. dixi aliqd. s. hac eadem conclu. in. iiij. declara. Et predicta procedunt nisi dicatur q fieri debeat solutio librarū florenorum Mediolani aut Sabaudie de moneta currente tēpore solutionis p ea que dicentur. j. ea. conclu. viij. limi. maxime in. iij. q. in fi. cū seq. q. vbi materia ista plenius examinabit.

Septimo Predicta cōclusio pcedit etiā si obligatio habeat tractū in futurū: vt est obligatio pecuniaria annua vel vbi singulis aut certis ānis prestanda est certa quātitas pecuniarum: q: attendimus valorem temporis contracte a principio obligationis lz singuli anni propriā habeant solutionem: vt pz in censu vel emphiteosi ⁊ eius canone. c. olim ⁊. c. cū canonicis de censi. vbi census singulo anno debitꝰ dz solui de antiqua moneta vel de noua ad estimationē antique ⁊ hoc procedit nō obstante q in hijs que habent tractū in futurum futura debeantur ⁊ veniant futura augumenta vel futurū tempus inspiciat: vt p Bar. in. l. si ita cuz concor. ff. de au. ⁊ arg. leg. Et dixi late s. in. xv. cōcla. ⁊ seq. q illud pcedit quo ad corpora: vz q̄tum sit venditū vel legatum vel in pecunijs quantā summā quis promiserit puta decē ducatos vel. xx. libras non autē q̄tum ad valorem rerū vel ducatorꝫ: q: ille cōmensuratur fm tempus obligationis iuribꝰ pdictis: ⁊. l. cū quid iunctis notatis in. l. vnicā. ff. si cer. pe. ⁊ pz in. l. res in dotē vbi Bar. ff. d iur. dot. cū concor. que adduxi in. j. ⁊. iij. ac. iiij. ⁊. v. decla. Et de hoc est glo. in. c. conquerente in verbo solidos de offi. ordi. que loquit de solidis duobus qui prestantur singulis annis episcopo pro synodatico seu cathedratico: put etiā dicitur in. d. c. olim. Nam de antiquis intelligi debet vel de nouis ad estimationem antiquorum. Et cum hac opi. trāsit Host. in summa in titu. de censi. §. ex quibus versi. quid ergo si rei mondini ⁊ Alberi. de ro. in. l. cum quid. ff. si cer. pe. ⁊ in. l. ij. pe. col. C. de iure emphi. dum se remittit ad predicta vbi refert Dy. qui in canone emphiteotico tenuit īspiciendū tempus contractus. Et in proposito isto late cōsuluit Panor. in cōsi. lvj. incip. q solutio. ij. volu. facit qd consuluit Old. in ɔsi. ccl. incip. factū tale est vbi consuluit q si ex declaratione pontificis vnū monasterium teneatur alteri ad annuā pensionem intelligitur de pecunia fm tempus ordinationis sequitur Fran. de are. in consi. cxij. incip. consideratis vbi bene iter ⁊ fundamentaliter loquitur more suo. Hinc bene dixit Bal. in. c. quanto vlti. col. versi. quero quid in annua de iureiur. q si dos in pecunia annua promittatur: puta in mille libris prestandis in annis decem dando centum pro singulo anno vel si alicui fiat annuum in pecunia legatum quantum ad obligationem ipsam in genere formatam inspicitur principium ⁊ valor pecunie fm illud tempus: q: vna est obligatio pro omni tempore licet quantum ad obligationem nascendam inspiciatur principium cuiuslibet anni. l. sibicum. §. stipulatio. ff. de verb. oblig. taliter q semel cedit dies pro omni tempore ⁊ retrorsum se habet fm eum nisi in vsufruc. annuo ⁊ alimentis: q: in eis cedit dies in principio cuiuslibet anni ⁊ non simul ⁊ semel adeo q quot sunt anni tot sunt obligationes. l. j. in fi. C. quando di. leg. ce. ⁊ habetur p Bart. in. l. titia in annos. ff. ad. l. fal. ⁊ per Bal. ⁊ doc. in. l. in annalibus. C. de lega. Et iccirco in annua obligatione seu legato ⁊ dote: vt. s. promissa semper solutio ad originez se refert fm Bal. in. d. c. quanto: q: inde sumit vniformem certam ⁊ inuariabilem formam: ⁊ subdit ibi Bald. q hec colliguntur ex. q Bar. in. q. veterum pisanorum quā examinat Signo. in suis consilijs numero. lxxiiij. incipi. questio talis proponitur quidam colonus. Et dicebat iuxta predicta Bald. in. c. ex conquestione de offi. ordi. q si noua impositio concurrat cum antiqua solutio antique fiet fm antiquam monetam ⁊ noua fm nouam.

¶ Predicta temperant Ant. de but. ⁊ Panor. in. c. quāto vbi Panor. in vlti. col. de iureiur. vt non procedant in principe ex gratia concedente alicui aliquā annuam prestationem pecunie: quando princeps ignoraret valorem pecunie q: si mutetur qualitas pecunie intelligetur de moneta currente tempore cuiuslibet solutionis per cle. si beneficiorum cum glo. ⁊ notatis ibi per Gu. de montelau. de deci. quam ita intelligunt secus quando sciebat qualitatem ⁊ valorem pecunie promisse vel currentis tempore promissionis. d. c. olim fm eos. Item predicta intelligenda sunt nisi in casibꝰ in quibus ius vult solui fm monetam currentem tempore solutionis limitando vt in casu. d. cle. si beneficiorꝫ de deci. fm itellectū aliquorꝫ ibi lz Panor. ⁊ plures alij in. c. quāto i vlt. col. d iureiu. aliter dicāt. Itē pdicta limitant fz Spec. in ti. de solu. §. nunc aliqua in fi. vt nō pcedat in salarijs de publico debitis: put est si cōmunitas sit obligata dare potestatibus vel alijs psonis salariū vnū: puta librarꝫ mille q: fiet solutio fm cursum monete tpis quo debebitur salarium sequuntur Zaba. Pe. de anch. ⁊ Jo. de imo. in cle. si bñficiorꝫ als fi. post plures alios doct. p eos relatos de deci. Et facit ad hoc ille tex. sz melius facit q: hoc casu obligatio nō ɔbitur nisi cū quolibet potestate: quo casu credo attēdi valorē mo-

nere tpe quo quilibet potestas côducit ⁊ ingreditur officiû nisi cõsuetudo aliter se haberet vt tempus solutionis foret attêdendû: q: põt esse variatio valoris intra têpus igressus ⁊ solutionis: ⁊ ita tz Bal. in ꝯsi. cxxxvij. incip. sup eo. i. volu. fm pe. impressionê vbi loquit in salario potestatis albe dominationis mõtisferrati in qua ciuitate vidici in prima parte eoꝝ que sciui qñ exiui scholas grãmaticales ⁊ ingressus fui scholas legales idê tz Pe. de ancha. in. d. cle. si bñficioꝝ vlti. col. motus q: eadê est ratio que in alia obligatiõe. l. oẽm. ff. de iudi. de qua materia dicâ. j. in. xij. decla. vbi tangâ de obligatione que ex statuto descêdit an in ea inspiciat valor fm tempus statuti.

¶ Quid autem sit in contractu côditionali: an inspiciatur valor ⁊ qualitas pecunie fm tempus cõtractus dicâ in seq. declaratione: vbi dicam de obligatione in diem conceptã.

¶ Reliqua autem dicam. j. in. vj. limitatione.

Octauo Predicta cõclusio procedit êt in obligatione pecunie côditionaliter vel in diez cõceptã: q: itelligunt partes sensisse de moneta ⁊ valore fm temp⁹ ꝯcte obligationis seu formate nõ autê solutionis seu purificate côditionis vel aduêtus diei: vt dixit Frã. de are. in ꝯsi. xj. incip. procedendû est breuiter in. j. ⁊. ij. col. lz Old. in ꝯsi. clxviij. incip. ad primâ. ij. dubio aliter senserit: vz q in gratia p quã aliquid est prestandû sit inspiciendû têpus quo gratia sumit robur nõ autê date quasi talis gratia côditionem habeat in qbus côditionibus fm eû tempus existêtis côditionis inspicitur. l. eû qui post apertû cû concor. ibi signatis. ff. de côdi. ⁊ demõ. pro quo facit fm Are. l ꝯsi. palle. qõ dixit Bar. in. l. titio in ânos. ff. ad. l. fal. ⁊ Bal. in. l. in annalibus. C. de leg. vbi voluit q si ex forma statuti pro relicto dz solui gabella nõ soluet pro relicto annuo simul: sz in principio cuiuslibet anni: q: in vltimis volũtatib⁹ relictû annuû est ꝯditionale ad idê facit qõ dixit Bal. l aut. eo decursum in fi. cõmen. C. de dona. ante nup. vbi voluit q si ex forma statuti quelibet donatio dz insinuari nõ intelligetur de donatione ex qua transfert ius post mortem: q: in ea ꝯctus nõ est purus. Et cû hac opi. videtur trãsire Albe. de ro. in. l. ij. pe. col. ver. deinde quero si emphiteota. C. de iure emphi. p iura p eû allegata. Pro cõcordia Areti. in. d. ꝯsi. xj. videt sentire q in ꝯctib⁹ in qb⁹ ꝯdictio retrotrahit iuxta. l. si filius cû ibi notatis. ff. de verb. ob. ⁊ nõ. in. l. vxorê. C. de côdi. iser. ⁊ in. l. que legata. ff. de reg. iur. ⁊ late in. l. pecuniaz la. ij. ff. si cer. pe. inspiciendû sit tempus ꝯctus: ⁊ q sec⁹ sit in vltimis voluntatibus in qbus inspicitur tempus solutionis p p̃dicta ⁊ p nõ. p Bal. in. l. j. in fi. C. de nundi. vbi voluit q si de ꝯctu facto in nûdinis non dz solui gabella pariter solui nõ debebit de ꝯctu facto in nundinis: ex quo dominij trãslatio post nundinas trãsfert ad idem: facit qõ dixit Bart. in. l. sancim⁹ C. de cõsuli. li. xij. vbi vult q si de ꝯctu ex forma statuti solui debeat gabella: pariter sit soluêda de ꝯctu ex quo dominij translatio post mortem ꝯbentiû differtur. ¶ Et q in ꝯctib⁹ tenendû sit pro opi. Fran. de are. pbat ex. c. olim iûctis hijs que dixi in prece. decla. de censi. vbi conclusi q valor ⁊ qualitas pecunie pro canone vel annuo censu debite considerent fm tempus ꝯctus lz obligatio annuis in prin. cuiuslibet anni vel in singulo anno sumat effectuz. Et maxime q: êt in ꝯctu côditionali lz effectus obligationis suspendat vel differat: nihilominus tñ mens ꝯbentiuz est certa de corpore vel re ⁊ qualitate rei ⁊ corporis que continent in dispositione côditionali: prout dicâ in seq. decla. vbi tangâ quid sit de pecunia debita ex vltima voluntate vel testamêto. Et ibi declarabitur quid de legato côditionali: facit q: fz Bal. in. l. ij. §. si duobus. j. col. ver. ite quero. C. cõmu. de leg. in ꝯctibus inspicit consensus tpe ꝯctus ⁊ consequenter moneta fm diê ꝯctus nõ fm futuruz euentû. Et in hac sñia fuit Jac. de are. in. l. quotiês in diem. ff. de verb. ob. p. l. titia in fi. ff. de côdi. ⁊ demõ. Ex p̃dictis apparet q nõ est vera decisio Marti. de lau. in. l. cû quid. ff. si cer. pe. iunctis notatis p Comeû cõsil. cix. incip. viso post prin. iiij. volu. qui Marti. put aliqui euz referût ibi dixit q qñ dies est adiecta solutioni dz ispici valor pecunie fm illud tempus: seu q dz inspici tempus in qõ est collata solutio qõ videt approbare Corne⁹ in ꝯsi. palleg. arg. l. cõtraxisse. ff. de act. ⁊ obli. ⁊. l. vinû. ff. si cer. pe. ⁊. l. euz qui kalêdis. §. j. ff. de verb. obli. lz melius faciat. l. quotiês in diem. ff. eo. ti. de verb. ob. ⁊ ꝯ Mar. facit. l. res in dotê cum ibi notatis p Bar. ff. de iure do. Nã certum est q restitutio dotis hz dilationem temporis fm quã fit restitutio. Et nihilominus attendit tempus cõstitute ⁊ date dotis: vt ibi p Bar. ⁊ dixi. s. in. iij. ⁊. v. decla. ⁊ ꝯ Marti. de lau. consuluit do. Mari. in ꝯsi. vj. incip. predicta ꝯsultatio: vbi voluit q in grauato ex testamêto soluere. j. diem certã summã pecunie attendatur valor pecunie variate fm tempus testamêti vel mortis nõ aût tempus diei solutionis: qõ cõsiliû non est per oia tenêdû: vt dixi in. iiij. cõclu. ⁊ seq. ⁊ ipse Marti. de lau. l trac. de moneta in. xv. q. in fi. aliter dixit volês in obligatiõe in diê concepta inspici valorem pecunie ꝓuisse fm tempus ꝯctus ⁊ si mora interueniat inspici têpus quanti plurimi valuit ⁊ tpe more iuxta. l. vinû qõ est intelligendû iuxta ea que dixi in. iij. ⁊. v. decla. Et fm hoc in pena côuentionali attenditur tempus ꝯctus iccirco si pmisisti mihi aliquid facere. j. certû tempus ⁊ in defectû dare penã pecuniarã attendem⁹ qualitatem pecunie fm tempus obligationis: vult Bal. in addi. Spec. in ti. de oblig. ⁊ solu. in antepe. addi. incip. nota hic volês aliud esse in pena a statuto imposita: q: attenditur valor monete fm tempus ꝯuentionis: ⁊ hoc de pena statuti voluit Spec. in. d. ti. de act. ⁊ obli. §. nûc aliqua in fi. de qua pena statuti vel legis dicâ quo ad ꝓpositû. j. in. xij. declara.

¶ Est tñ circa predicta aduertendû ad id qõ consuluit do. Philip. corneus cõsil. cix. incip. viso in. iiij. volu. vbi voluit q si cõfessus sit recepisse dotê spe future numerationis attêdit têpus numerationis vel quo in effectu obligatio ꝯbitur: vt q: secuta cõfessione pater filie vel alius pro ea promittat illã soluere: nã nomen soceri dicit datû in solutum ⁊ cõfessio dicit facta spe future ꝓmissionis nõ numerationis. vt ibi p nõ. in. l. penul. §. si vir. ff. solu. ma.

Nono Predicta cõclusio ꝓcedit etiã in obligatiõe ⁊ debito causatis ex testamêto vel vltima voluntate: ⁊ sic etiã in obligatione ꝯbenda nõ tantû ꝯctu ⁊ eo casu dixit Albe. de ro. post Gul. de cu. ⁊ in. l. vinû vlt. col. ff. si cer. pe. esse inspiciendû tempus testamenti. Nõ aût quo legatû petitur: q: testator ⁊ ꝯbentes nõ videntur de futuro tpe cogitasse. l. iij. ⁊. l. rutilia polla. in fi. de ꝯbend. emp. Et in ꝓposito. l. vxorê. §. testamêto. ff. de leg. iij. ⁊. l. vxori. §. municipia. l. nomê eo. ti. ⁊. l. fi. i pñ. ff. de au. ⁊ ar. leg. Et facit. l. dãni infecti. §. j. ff. de dã. infec. ⁊ in hac opi. fuit Old. in ꝯsil. xiij. incip. qdã cõdens vbi tenuit in legato ducentû librarû facto p testatorê qui supuixit annis decem cû moneta fuisset mutata fuisse inspiciendû tempus testamêti: vt sic testator senserit de ducêtis libris monete vsualis tpe testamenti nõ autê tpe mortis esto q testm̃ sumat vires a tpe mortis testatoris. l. omnium. C. de testa. c. cû matheus de celeb. miss. ⁊ cû hac opi. trãsit Pano. in. d. c. olim de censi. facit. l. aurelius. §. testõ ⁊. §. titius. ff. de li. leg. ⁊. l. medico ⁊. l. si ita. ff. de au. ⁊ ar. leg. sequit idem Albe. de ro. in. l. cû quid vlt. col. ff. si cer. pe. Et fuit de mente Bal. ibi post Dy. in. d. §. testõ: voluit Pau. de ca. in. l. ij. in prin. C. cõmu. de leg. ⁊ dixit Marti. de laud trac. de mone. xvj. q. q oẽs doct. tenent p̃dictã opi. sequunt Moderni in. d. l. cû quid: vbi do. Fran. cur. in. iiij. q. allegat glo. singularê ⁊ approbatã in. l. pe. ff. de fun. instru. que decidit q in legatis particularib⁹ siue rerû siue pecuniarû semp attendamus têpus testamêti. Et q in vniuersalib⁹ legatis ⁊ fideicõmissis debemus attendere têpus mortis testatoris lz têpus mortis prima facie videat omni casu inspiciendû p nõ. p Bar. Bal. Ang. ⁊ doct. in. l. si seruus legat⁹. §. qqꝫ. ff. de leg. j. ⁊ p Bart. in. l. fi. §. j. ff. de li. leg. ⁊ in. l. fi. §. j. ff. de fun. instru. vbi ibi dicit q si maritus legat vxori frumentû in suo horreo vel sua domo existês ⁊ testator supueniens illud cõsumpserit ⁊ aliud imposuerit veniat in legato illud qõ reperitur tpe mortis: que iura ⁊ decisio nõ faciunt ad ꝓpositû q: loquunt in diuerso casu ⁊ fm Ang. post Bal. in. d. §. quiqꝫ istud nõ est ex vi verboꝝ sed ex p̃sumpta mête testãtis vt p̃sumat testator voluisse corpora subrogata cedere legato de qua materia habet in. l. filie in fi. ff. de côdi. ⁊ demõ. at in casu p̃supposito pecunia nõ ponit vt spês: cui⁹ loco alia p̃sumit prime subrogeri: nã si legata esset pecunia existês in archa q cõsumpta esset ⁊ alia ibi esset posita que tpe mortis testõris ibi esset bene esset idem casus qui non conuenit ad propositum: ita vt etiam non conueniat dicta glo. sed bene cõuenit d. §. testamento qui loquitur de qualitate rei relicte vt inspiciamus qualitatê temporis testamenti: ⁊ non mortis testatoris vel alterius temporis: nã idem est de qualitate pecunie facit. d. l. fi. in princ. ff. de au. ⁊ arg. leg. nec huic dicto obstat. d. l.

obstat.d.l.pe.ff.de fun.instru.que disputat an quādo legat fundus instructus intelligatur legatum:prout est instruct⁹ tempore testamenti:an vero mortis: an vero legati petitionis: an quo dies legati cedit et concludit inspici tempus legati cedentis:qr instrumenta fundi nō capiuntur tanq̄ qualitas sed tanq̄ substantie et corpora accessoria vel fundo coherentia quo casu bene fit distinctio inter legatū vniuersale et singulare vel indefinitū vt ibi notatur et l.d.§.testamēto. Non sic est in.d.§.testamēto:et in pecunia simpliciter legata. Nā querimus de quali senserit testator et.§.testamento vult inspici qualitatem temporis testamenti in tantum vt non sit questio an ad pecuniam presentem tempore testamenti heres teneatur vel ad aliam post fabricatam: qr de hoc nō est vis sed an ad pecuniā illi⁹ bonitatis vel valoris seu q̄litatis.

¶ Ceterum circa predicta est aduertendum:quia vt refert Albe.de ro.in.l.ij.in pe.col.C.de iure emphi. Aliqui fecerunt differentiam in premisso casu inter relictum purum et conditionale volentes in relicto cōdictionali non attendi tempus testamenti:qd non video iure probari. Nam si consideremus q condictio suspendit effectum relicti et dicam⁹ q propter hoc inspici debeat tempus purificate condictionis ea ratione nunq̄ inspiceremus tempus testamenti contra.d.§.testamento:cum testamentum sumat vires a morte testatoris et non ante.l.omnium.C.de testa.c.cū⁊ mathens de celebra.miss. vnde omni casu est dicēdum q qualitas rei intelligatur sm tempus testamēti in dubio designata.d.§.testamento licet Ro.in consi.cxxiij.incipi.circa primum.in.ij.col.dixerit inspiciendā qualitatem pecunie sm tempus petitionis per.l.cum certum vbi Bar.ff.de au.et arg.lega.qr non obstat cum ibi tractetur de precio ponderis argenti relicti:cuius precium est in facultate soluendi:vt ibi et non mirum si tempus petitionis vel more inspicitur:vt ibi notatur et in.l.vinum.ff.si cer.pet. At in proposito querimus: cuius bonitatis pecuniaꝫ testator relinquisse videatur et dicimus sm testamenti:vnde heres de illa moneta soluat legatū in quantitate relicta prout si ibi solueret pondus argenti legatum et si velit soluere in alia moneta estimationē illius monete currentis tempore testamenti non negatur: quin illa estimatio ad tempus solutionis referatur:vt declaraui late s.e.in.v.decla.dum dixi q satis est soluere tantam de noua pecunia:que equiualeat antique.

Decimo Predicta conclusio etiam pcedit in debito per sententiam seu ex iudicio condēnatione contracto:qr attenditur tempus condēnationis: cuius pretextu obligatur condēnatus: et idem in debito ex laudo vt declarat Oldr.in consi.xxxj.incipi.cum questio cū quo transit Ro.in consi.cxxiij.incip.circa primum.in.j.col.dū loquitur de sententia iudicis: et est glo.notabilis in.c.olim de iniur.nō. Albe.de ro.in.l.cum quid viti.col.ff.si cer.pe. sequitur Panor.in.c.olim in pe.notabili de censi.et est de mente Spec.in ti.de solutionibus.§.nunc aliqua in fi.facit qd consuluit Oldr.in consi.ccl.incip.factum tale est dum loquitur de quadam declaratione facta per summum pontificem vt vnum monasterium alteri ad certaꝫ annuam pensionem teneretur:qr intelligitur de moneta sm tempus ordinationis:qd intelligo nisi condēnatio fieret ex aliqua antecedente obligatione eo casū quo tempus obligationis solet inspici iuxta.l.vinum.ff.si cer.pe.cum vulga. Nec mirum qr vt declarat Pe.de anch.in cle.si beneficiorum vlti.col.de decimis ad obligationem et tempus obligationis sententia se refert qd an procedat vbi quis condēnatur ad penā a statuto impositam dicam.in.xij.declara. Ex quibus ibi dicendis ampliabitur p̄sens declaratio:et nō obstat qd dixit Ro. in dicto consil.cxxiij.in ver.si autem dicamus.ij.colū.dum vult in pncipis ordinatione que hꝫ vim precepti esse inspiciendum tempus solutionis per.d.cle.si beneficiorū sm intellectum Pau.de lea.de deci.qr veritas est in contrariuꝫ vel loquit in precepto:qd habet vim placiti principis et gratie.et sic meri rescripti quo casu vt dicam in declaratione sequenti inspicitur tempus solutionis et non date prout etiaꝫ declarat Millus in repertorio in verbo pecunia.

Undecimo Predicta conclusio procedit etiā in eo.qd est debitum ex rescripto vel gratia et precepto seu mandato principis:qr inspicit moneta et eius qualitas et valor sm tēpus date rescripti seu mādati et sic causate obligationis sm Panor.in.c.quanto vlt. col.de iureiur.vbi hoc intelligit quando princeps habebat noticiam qualitatis et valoris pecunie alis autem sm euꝫ intelligitur de moneta currente sm tempus solutionis p tex. cum glo.in cle.si beneficior̄ de deci.duꝫ ibi dicitur decimā alicui assignatā super aliquo bñficio debere solui sm vsum monete currentis tpe solutionis quā cle.ita Panor.vbi.s. intelligit post Gui.de monte lau.ibi et hec procedunt etiaꝫ si princeps ordinet prestari inter tertias personas vt ibi vel q: papa mandet q vnum monasterium seu abbas vnius monasterii perpetuo teneatur dare alteri monasterio certam pensionem:qr intelligitur de moneta sm tempus ordinationis vt consulunt Oldra.in consi.ccl.incip.factum tale est et c. et latius Panor.in consi.ccl.incipi.q solutio.ij.volu.qd nō placet Ro.in consil.cxxiij.incipiē.circa primum.ij.col.per tex.in.d.cle.si beneficiorum iunctis ibi dictis per Pau.de leaꝫ.et qr statutum et rescriptū equiparantur:vt patet ex notatis per Inno.in.c.causaꝫ que de rescrip.et videtur sentire glo.in.l.si procuratorē.§.si ignorātes in ver.igitur.ff.mādati. cū in pecunia ex statuto debita consideretur sm tempus solutionis vt ibi per eum et dicam in seq.declaratione vbi euꝫ improbabo esto q Jo.an.in addi.Specu.in rub.de concei. preben.prope fi.post Oldra.consil.clxviij.incip.ad primam dicat in expectatiuis monetā expressam esse estimandam et intelligendā sm valorem currenteꝫ tempore vacationis:qd dictum non videtur contrariari huic ampliationi seu declarationi:qr tunc incipit obligatio ex concessione et expectatiua contrahi:vt.j.dicam.

¶ Et quia illa cle.si beneficior̄ videtur a doctoribus multipliciter et diuersimode intelligi dum dicit ad antiquā taxam et monetā currentem tempore solutionis esse faciendā solutionē decime super beneficio ex rescripto vel priuilegio alicui debite. Est aduertendū qr vt dixi Pau.de leaꝫ.quē ibi sequitur Pet.de ancha.voluit illum tex.velle q esto q pecunia sit debilior et minorata tempore solutionis sufficiat sm illam soluere:et q hoc sit speciale in debito ex gratia vel rescripto vel decimis a superiore taxatis eo qr fuit ita ibi prouisum et in hoc pōt versari interesse:qr si taxa esset facta vel cōstituta in libris:puta centū soluendo de turonensibus vel solidis Mediolani debilioribus nunc currentibus nun⁹ solueretur:sꝫ si esset in ducatis seu florenis aureis non solueret minus:qr quanto debilior est moneta tantū plus dari dꝫ pro ducato.l.ij.C.de ve.nu.po.lib.xj.sm vnū sensum et sm istum intellectū loquitur Panor.in.d.c.quāto in.q.prealleg.vbi limitat nisi princeps habeat noticiā qualitatis pecunie currentis tempore rescripti:qr intelligit de ea sem ire et iste intellectus videtur magis communis:vt p Millū in repertorio in verbo pecunia. Alius intellectus q in pncto iuris videt mihi verior fuit q lꝫ in.d.cle.si beneficior̄ dicatur solui debere de moneta currenti pp̄ter hoc non velit ille text.solui minus taxa:qd fieret si soluenduꝫ esset de moneta debiliore sm tempus solutionis:sꝫ hoc ideo ita velit ille tex.ne collector possit cōpellere cambiri monetā currenteꝫ vnde soluet debitor de currente pecunia vsq̄ ad summaꝫ tote soluendo tanto plus de noua si sit debilior et istuꝫ sensum meo iudicio amplectitur glo.ibi in verbo cōsuetā et Zab.ac Imol.ibidē et Panor.in.d.c.quanto in.q.de moneta ex statuto debita in fi.et sm predicta puto esse intelligēdum qd ꝯsuluit Alex. in consi.xxj.incip.visis.ij.volu.nisi cōsuetudo vel verbo statuti repugnarent vt ibi per eum.

¶ Est tū aduertendū ad id qd dixi post Old.i.d.ꝯsi.clxviij. quē tacito auctore refert et sequit Jo.an.in loco prealleg.q qñ gratia refert se ad bñficiū vacaturum debeamus considerare pecuniā sm tempus vacationis et quo gratia sortit esse ctum nā sm eos multi dicebant cōtrariū volentes tempus date cōsiderari arg.c.constitutus et.c.eam te de rescrip.de quo p doc.maxime Zaba.Pe.de anch.et Imol.in.d.cle.si beneficior̄:nā potuit Old.bene dixisse nō rōne cōdictionis: vt ipse dicit pp̄ter ea que dicta sunt.s.in.viij.decla. Sed eo qr in gratia se referēte ad bñficiū vacaturum qualitas adiecta verbo sit restringenda ad tempus verbi et quo bñficium vacabit.l.in delictis.§.si detracta.ff.de nox.a.et late notatur in.l.ex facto in prin.ff.de vulg.et pupil.

Duodecimo Predicta cōclusio pcedit et in obligatione causata ex lege vel cōstitutione aut statuto inspicitur enim tēp⁹ quo obligatio contrahitur ex statuto et sm illud tempus consideratur pe-

cunia de qua in lege vel statuto per ea que dixi. ṡ. in prece-
denti declaratione post Oldra. in consil. ccl. incipiente fa-
ctum tale est ⁊c. cum concordan. ibi allegatis vbi satis dixi
de constitutione vel rescripto sequitur Cumeus ↄsi. cccxx.
incip de pluribus in vlt. col. iii. volu. ⁊. clxxx. incip. visis nō
nullis. xxvii. colū. versi. restat. ii. volu. Et iuxta p̄dicta dixit
Spec. inti. de solu. §. nunc aliqua in fi. ꝙ si statutū imponit
certā penaꝫ pro maleficio vel mandat dari certum salarium
potestati ⁊ post conditum statutū contingat mutari mone-
tam siue in bonitate intrinseca siue extrinseca fieri deb. bis
solutio pene de moneta currente tpe condēnationis vel sa-
larii prestandi quo tempore condēnatus dicitur obligatus
ad penā quod etiam voluit ibi in addi. incipi. nō. hic dicens
in penis legalibus inspici monetam currentem tempore cō-
trauentionis qđ inducit ad condēnationes statutoꝝ ⁊ in cō-
uentionalibus tempus obligationis vult idem Bal. in. l. il-
lud in fi. cōmen. C. de sac. san. eccle. ⁊ in. l. ii. i. col. C. cōmu. de
leg. ⁊ Zaba. Pe. de anch. ⁊ Imol. post Zenze. ⁊ Math. in
cle. si beneficioꝝ de deci. But. in. c. quanto de iuretur. cum
quo transit Areti. in. l. qđ te. iii. col. ff. si cer. pe. ac Marti. de
lau. in. l. cū quid illo co. ti. vbi do. Frā. cur. i. v. q. Pau. de ca.
in. d. l. ii. in prin. C. cōmu. de leg. facit. c. olim de mu. cū gl.
⁊ tex. cū glo. in. c. fi. de maledi. qđ sm̄ Pe. de anch. in. d. cle.
beneficioꝝ vlti. colū. de deci. debet intelligi si delictum fuit
cōmissum post mutationē monete vel potestas conductus.
Nam cum ex cōmissione delicti quis eo tempore obligetur
ad penā insti. de oblig. que ex male. in prin. ⁊. l. ex maleficiis
in prin. ff. de act. ⁊ oblig. licet sententia declaratiua ⁊ condē-
natoria sequatur iuxta. l. eius qui delatoreꝫ cum ibi notatis
ff. de iur. fi. Non propterea desinit ex maleficio ⁊ tēpore ma-
leficii fuisse obligatus: vnde sm̄ Pet. de anch. vbi. ṡ. debet
ↄsiderari pecunia ⁊ qualitas ac valor pecunie: que tunc cur-
rebant sicut in ciuilibus obligationibus: ⁊ probatur. in. d. l.
ex maleficiis in prin. ⁊. l. omnē cum ibi notatis p glo. ⁊ doc.
ff. de iudi. Et idem esse debet in salario per statutuꝫ debito
sm̄ Pe. de anch. q2 si potestas fuit cōductus ante mutatio-
nem monete debebit considerari illa moneta ⁊ sm̄ illā ⁊ eius
valorem fieri solutio salarii. Et si post mutationem monete
fuerit conductus prestabitur salarium sm̄ monetaꝫ mutatā
vt sic attendamus tempus obligationis contracte ⁊ ita re-
perio consultum fuisse in salario potestatis Albe marchio-
natus montisferrati p Bal. in consi. cxxxvii. incipi. super co
ii. volu. sm̄ pen. impressionem: ⁊ dixi in. vii. decla. in fi. sequit
Jo. de ana. in. c. fi. penul. col. de maledi. ⁊ Willus in repe. l
verbo pecunia: qđ est limitandum sm̄ Bal. in consi. preallc.
nisi consuetudo se haberet: vt sm̄ monetam currentem tpe
solutionis ⁊ ad illius estimationem fieri deberet solutio:
vt etiā dixi in prece. decla. circa fi. post Alex. ↄsi. xx. ii. volu.
rationes antē quare in debito ex lege vel statuto cōsideret
non tempus statuti vel legis sed aliud ⁊ in contractibus cō-
sideretur tempus contractus multas assignat Bal. in. d. l.
ii. C. cōmu. de leg. quē sequitur Jo. de ana. i. c. fi. ante pe. col.
de maledic. Sed melior videtur illa quā. ṡ. retuli ex mente
Pe. de anch. in. d. cle. si beneficioꝝ: vꝫ vt vtroqꝫ casu inspi-
ciatur tempus quo obligatio formatur: ita vt non sit atten-
dendum an statuta magis equiparentur vltimis voluntati-
bus ꝙ̄ contractibus: prout dixit Ro. in cōsi. cccxiii. i. alleg.
i. col. ⁊ do. Fran. cur. in. d. l. cū quid. v. q. ⁊ istam rationem:
ꝙ inspiciatur ratio ortus obligationis assignat Bal. in. d.
l. illud in fi. cōmen. intelligendo: an formatio obligationis
an ortus inspiciatur: vt declaraui in. vii. decla. Et sm̄ predi-
cta est intelligenda glo. in verbo solidos cū notatis p Bal.
But. Panor. Imol. ⁊ doc. in. c. conquerente de offic. ordi.
dum dicit ꝙ solidi qui debentur pro cathedratico ex consti-
tutione canonis debentur sm̄ antiquos solidos quoniā illa
procedunt eo q2 vsqꝫ a principio constitutio obligauit clerū
episcopis ad cathedraticuꝫ vel sinodaticū nō sic est in. l. vel
statuto imponente penam q2 non habet quem obliget ante
delictum cōmissum: vnde qū constitutio vel lex tempore sta-
tuti vel legis hꝫ quem obliget nō simpliciter. sed erga aliū
vel tendit ad estimationem alicuius rei: puta serui fugitiui
tunc intelligitur imperpetuum de moneta sm̄ tempus sta-
tuti legis vel constitutionis: ⁊ ita posset procedere decisio
Bal. in. l. quicūqꝫ vlti. col. C. de ser. fugi. cū aliquib⁹ cōcor.
i. allegan. Et ita in effectu saluatur consi. Old. numero. ccl.
incip. factum tale est: vbi voluit ꝙ si ex constitutione summi
pontificis vna ecclesia alteri obligetur ad annuā pensioneꝫ
redditū vel censum intelligi debet de moneta currente tem-
pore constitutionis: que ↄsideratio fuit de mente Panor.
in consi. lvi. i. allegando: licet Ro. in consi. cxxiii. incipien.
circa primum aliter tenuerit: videlicet ꝙ eo casu: ⁊ etiam
generaliter vbi ex constitutione vel statuto debetur certa
summa pecuniarum debeat attendi tempus solutionis ⁊ nō
bene per predicta. Item sm̄ predicta etiam intelligendum
est: qđ voluit But. in. d. c. quanto cū quo transit Aret. i. d. l.
qđ te. iii. col. ff. si cer. pe. volēs in obligatione legis vel sta-
tuti si antiqua pecunia reprobetur vel non sit in vsu attendi
monetam currentem lꝫ etiam Panor. in. d. c. quanto vlti.
col. de iureiuran. versi. quid autem in statuto ⁊ in cōsil. lvi.
incip. ꝙ solutio. ii. vol. dubitauerit dicens: sibi videri ꝙ de-
beat attendi moneta currens tempore legis vel statuti eo
maxime: q2 quando imponunt penam videntur illam velle
cōmensurare ad delictum. Et si debilitetur pecunia vel va-
lor debilitatur cōmensuratio dicens simile in salariis: quā
opi. tenuit Bal. in l. quicūqꝫ vlt. col. post glo. ibi. C. de ser.
fugi. vbi etiam Sali. ⁊ Pau. de ca. ⁊ in. d. l. quotiens. C. de
susce. ⁊ archa. lib. x. ⁊ in. l. fi. ff. de in ius vocā. cum concor. ibi
alleg. maxime p dn̄m preceptorem meum ⁊ per Panor. in
consi. prealleg. Sed ꝓpter hoc non est recedendū a cōmuni
sn̄ia per fundamēta allegata: ⁊ q2 vt dictuꝫ fuit. ṡ. proxi. pos-
sunt multe ex istis decisionib⁹ concordari: nec placet distin-
ctio Pau. de ca. qui fecit differentiā inter legem ⁊ statutuꝫ
in. d. l. ii. in prin. C. cōmu. de leg. volens ꝙ in legibus atten-
datur tempus legis condite ⁊ in statutis moneta vsualis: q2
ista differentia est verbalis. Est bene verum sm̄ Bal. in. d.
l. illud in fi. cōmen. C. de sac. san. eccle. ꝙ vbi pecunia non est
in obligatione vel solutione sed in solēnitate inspicitur tem-
pus statuti vel legis condite: puta qū lex dicit ꝙ donatio vl-
tra quingentos aureos non valeat nisi insinuetur: q2 intelli-
gimus de aureis ⁊ solidis legalibus sm̄ tempus legis con-
dite: quoꝝ. lxxii. faciunt libram iuxta. l. quotiēs. C. de susce.
⁊ archa. lib. x. sequitur notabiliter Pau. de ca. in. l. ii. in prin.
C. cōmu. de leg. Ideꝫ esset vbi pecunia esset in obligatione
⁊ lex vel statutum vltra procederent determinando perpe-
tuam taxationē pecunie de qua in lege vel statuto sm̄ Bal.
in. d. l. ii. i. col. C. cōmu. de leg. qui ita intelligit. l. si aliud. C.
de susce. ⁊ archa. lib. x. voluit allegare. d. l. quotiens: ⁊ si nō
esset certa moneta de qua in. l. vel statuto quid iuris sit de-
clarat Sali. in. l. fi. C. si cer. peta. ⁊ dixi in. i. declaratione.

¶ Reliqua in materia predicta videri possunt p Cy. in. l. si
quis pro redemptione. C. de dona. per Spec. in tit. de instru.
edi. §. porro in fi. Bal. ⁊ Sali. in. l. quicūqꝫ circa fi. cōmē. C.
de ser. fugi. p glo. ⁊ doc. i. l. fi. ff. de in ius voc. p Bal. i addi.
Spec. i ti. de solu. in verbo obligatio legalis: ⁊ p Willuꝫ in
reper. in verbo pecunia cū cōcor. An aūt mutata moneta p
statutum videatur etiam mutatum statutum quod dispone-
bat fieri debere solutionē ad certam monetaꝫ taliter ꝙ sm̄
mutatam monetam solutio sit facienda dicetur infra in. viii.
fallen. i. colū.

Decimo tertio p̄dicta conclusio ꝙ inspiciatur quali-
tas ⁊ valor pecunie sm̄ tempus obli-
gationis declarando prout in. iiii. v. ⁊ aliis decla. adeo pro-
cedit vt si debitor ex industria pro pluri expēderit nō possit
peti: vt fiat solutio sm̄ qđ fuit expensa: q2 lucruꝫ ex industria
est ipsius debitoris p ea quē dixit Albe. de ro. post Jac. de
are. in. l. cum quid. ff. si cer. pe. dum dicit ꝙ si quis mihi mu-
tuasset pecuniā reprobatam ⁊ ego mea industria illā expen-
derim pro bona nō tenear ad solutionē bone p. l. iii. ff. ad. l.
fal. iuncta. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. acti. sequit
Mar. de lau. in. d. l. cū quid. facit optime glo. in cle. si bene-
ficiorū in verbo consuetā de deci. que dixit ꝙ valor pecunie
estimatur iuxta pondus. Et consuetudinem cambii que cō-
muniter esse solet non autem iuxta casualem caristiam vel
vtilitatem que casualiter accideret: ⁊ qđ dixit Bal. in. l. ac-
ceptam. xvii. q. de vsur. equum esse: vt pro quanto expendi
tuam pecuniam pro tanto illam tibi soluam procedit in esti-
matione cōmuni: licet eius dictum non sequar. ṡ. in. iii. de-
claratione: vñ siue a casu siue ex idustria pro pluri fuerit pe-
cunia expensa non est curandum: sed attendetur tempus ob-
ligationis declarando: vt dixi in dicta declaratione cū dua-
bus seq. Et ad predicta videri potest: qđ dixit Albe. de ro.
in. d. §. qui reprobos. ii. q. ⁊ qđ ibi alii dicunt.

¶ Decimoquarto

Decimo quarto hec maxime attēdit valor ⁊ qualitas pecunie debite ſm tēpus obligationis declarādo hoc: vt in alijs declara. dictū fuit qñ augumētū vel variatio eius modico tpe durauit esto ꝙ eſſemus in caſu vbi alias inſpiciēdus eēt valor ſm tps ſolutionis vt in moroſo iuxta ea que dicam. ī. in prima limitatione ⁊ ita voluit Bart. in. l. paulus. vj. q. in fi. ff. de ſolu. per. l. ꝑ ecia rerum. ff. ad. l. fal. cū ibi notatis dicens modicum tempus eſſe forte duorum triū vel quinq; dierum ſequitur Jmol. in. c. quanto de iureiurā. pe. col. vbi ēt Pano. in. pe. col. dicens ꝙ qñ eſt ſpes ꝙ de ꝓximo pecunia ſit reditura ad priorem valorem vel qñ valor mutatus non eſt perpetuus vt cōmūiter accidit in ducatis ⁊ alijs monetis groſſis tunc non attendimus talem valorē variatum ēt in moroſis. Secus ſi non eſt ſpes ꝙ dē proximo tollatur talis mutatio vel ſi eſt perpetua quod dictū pano. eſt reſtringendum iuxta no. in. d. l. preciarer: qñ de tpe loq tur indeterminate ⁊ ſicut non attenditur variatio que modico tpe durauit ita non attenditur valor aliquarum perſonarum puta campſorum ſed cōis ſm glo. in cle. ſi beneficiorū in verbo ꝯſuetā ō deci. ⁊ dixi. ſ. l. ii. col. ⁊ ſi debitor ſciēs ꝙ pecunia eſt de proximo captura diminutionem ſoluat creditori ignoranti non liberaſ ſequuta diminutione quin teneatur ad ſupplementū ſm valorē tpis ꝯtus ⁊ oblōnis per not. ꝑ Bal. in. l. acceptam. xvij. cū prece. C. de vſur. ⁊ per not. per Bar. in. l. ꝫ in fin. cōmē. ff. de legi. ⁊ in. l. j. §. j. ff. ſi quis teſ. li. eſſe ius fue. ⁊ ꝑ Bald. in. l. ii. C. de pe. ⁊ cōmo. rei ven. ⁊ in. l. vina la. ij. ff. eo. ⁊ l. iunctis his que dñr de deſtinatis ac de ꝓxime futuris in. l. cetera. §. ſi. ff. de leg. j. ⁊ in. l. diuortio. §. interdum. ff. ſolu. ma. de qua mā deo dante alibi late dicam ⁊ conſequenter debitor ſciens diminutionē de proximo ſuturam poteſt recuſare capere per predicta maxime q: non dicitur ſoluere ſm valorem tēporis obligationis qñ non eſt duraturus ſed de proximo mutādus ꝑ ꝓdicta ⁊. d. l. ꝓcia rer.

Decimo quinto predicta concluſio procedit ēt in moroſo debitore in pecunia adeo minuta vt nō poſſit per aliaꝫ eſtimari q: in eo attenditur valor pecunie ſm tempus obligatiōis eſto ꝙ moroſus teneatur ad intereſſe quanti plurimi a tempore more iuxta. l. vinum. ff. ſi cer. pe. ⁊ non obſtante ꝙ creditor poſſet dicere ſi habuiſſet pecunias ante morā ex eis plures ducatos habuiſſet ꝗ̄ nūc habere poſſit cum forte ducatus tunc minus valeret. nā ſm Bar. ibi cum quo magis cōiter tranſeunt ſcribentes nō pōt petere talē intereſſe cum ſit intereſſe lucri quod nō debetur ꝑ moroſum. in. l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. emp. cum pecunia minuta prout ſupra non recipiat eſtimationē per aliā pecuniā de qua materia plenius dicā. ſ. in. j. limita.

¶ Et eſt aduertendum ad aliud quia debitor pecunie moroſus poteſt teneri ēt ad aliud intereſſe puta aliquis debebat in emptionem prediorū. ſ. ccertuꝫ tempus conuertere pecuniam ⁊ diſtulit certe ſi pecunia varietur tenetur ad intereſſe ꝯſiderato an in emptiōe predij ſit intereſſe pecunie mutate per predicta. Item tenetur ad intereſſe fructuum qui percipi potuiſſent ſi mora in emendo non interueniſſet vt late ꝑ. d. Soꝫi. in conſi. cxlvii. incip. circa primum vlt. colum.

Decimo ſexto ꝓdicta cōcluſio ꝙ īſpiciaſ qualitas ⁊ valor pecunie ſm tps obligatōis maxime procedit vbi hoc actū eſſet vt de ſe pꝫ ⁊ notant Zaba. Pe. de ancha. ⁊ Jmol. in cle. ſi beneficiorum poſt Hoſtien. ⁊ antiquos per eos ibi relatos de deci. ⁊ Fran. de Aret. in conſi. xxi. inci. conſideratis ⁊ idem eſt econtra vt dicaꝫ. ſ. in. viij. limitatione vbi idem dicam de conſuetudine vꝫ in. iii. limitatione ⁊ quod dixit Fran. de are. de ſtatuto in ꝯſi. xi. iij. col. vſq; in ſi. que declaratio videtur ſuperflua tanꝗ̄ de indubitabili qr vt dixit Jmol. in. l. paulus in ſi. ff. de ſolu. poſt Joā. An. ⁊ Hoſti. in. c. quanto de iureiu. vtile eſt ad euitandum dubitationes apponi in contractibus ꝙ pecunia reddatur in eodem pōdere in eadem materia ⁊ in eodem curſu vnde qñ datur eſtimatiō. Jlla eſt tenenda lꝫ ſm Bar. ibi in ſi. ſi dicaſ ꝙ debeat fieri ſolutio in eadem eſtimatione ſufficiat notat Pano. in. c. quanto in ſi. cōmen. de iureiu. facit quod dicaꝫ ſ. in. viij. limitatione. Et quid ſi ſtatutum mandet fieri ſolutiones certo modo vel ſm monetam tēporis contractus qō non obſeruetur videatur Fran. de are. conſi. xi. preallegato ⁊ quod dixi ſupra in. xij. declaratione circa medium.

Decimo ſeptimo ꝓdicta cōcluſio ꝙ inſpiciatur valor ⁊ qualitas pecunie tpis obligationis procedit etiam ſi dictum fuerit ꝙ ſolutio fieri poſſit de mōeta curente tempore ſolutionis q: hoc intelligitur vt de illa fiat ſolutio ſi ſit vilior ad eſtimationem antique ſm Pano. in. d. c. quanto vltima col. ver. quid autem in ſtatuto in ſi. cū cōcor. que adduxi ſupra in. vj. declaratione maxime circa ſi. ⁊ erit ſenſus vt ibi dixi ꝙ iſte debitor non cogatur perquirere antiquam pecuniam aut nouam in aliaꝫ permutare iuxta glo. in cle. ſi. de deci. facit quod dicam in ſeq. declaratōe pu to tamen ꝙ vbi obligatio eſſet in genere concepta puta in libris. xx. vel florenis. xx. miſi vel ſab. cuꝫ nulla petia ſit que ita vocetur eo caſu ne illa verba ſint ſuperflua intelligemus de libris vel florenis ad monetā temporis ſolutionis etiā villiorem vel debiliorem. nam ita verificatur florenus Mediolani in. xxxij. ſolidis minoris lige ſicut fortioris ⁊ libra in xx. ſolidis adeo ꝙ niſi ſic diceremus illa verba monete currentis redderentur ſuperflua contra not. in fili. per Barto. in. l. ſi ſtipulatus ſim. x. in melle. ff. de ſolu. vbi dicit ꝙ ſi promiſſi tibi. c. libras in pecunia minuta non potero etiam icōꝫ conſuetudinem ſoluere in moneta groſſa quia cum minuta omnino eſſet in obligatione. l. nummus. ff. de lega. iii. l. ſemꝑ in ſtipulationibus cum ibi notatis. ff. de reg. iur. illa verba l moneta minuta cenſentur adiecta ad hunc finem vt de alia ſolui non poſſit nō ſic ē in florenis aureis ſeu ducatis q: eſto ꝙ promiſſeris mihi centum ducatos auri ſoluendos de moneta currente tempore ſolutionis lꝫ inſpiciamus quantum de illa moneta noua faciat ducatum lꝫ ſit villior tamē plus dabitur cumquanto magis villeſcit moneta argentea tanto plus creſcat mōeta aurea vt demonſtrat experientia ⁊ facit l. ij. ſm vnum ſenſum. C. de vete. nu. pot. li. xj. Fateor tamen ꝙ eo caſu dabitur noua moneta ſm propriū curſum. Jn ſumma equalente ducato de quo etiam dixi in quinta declaratione ⁊ de hac materia plenius continget dicere in. viij. limitatione in tertia ⁊ quarta queſtione vbi dicetur quid ſit qñ ſimpliciter dicitur monete currentis.

Decimo octauo ꝓdicta cōcluſio ꝓcedit etiā ſi princeps ſtatuat ꝙ ſolutiones penſionum debeant fieri de noua moneta :orte qa tempore conſtitutarū penſionum in Francia fiebant turoneñ. debiliores ⁊ tempore ſolutionuꝫ facti ſint fortiores ⁊ ſereniſſimis rex ſtatuerit ſolui penſiones turonenſium ſm nouam monetam. nam dꝫ haberi rō quāti plurimi valent noui antiquis ſm Oldr. in ꝯſi. ccl. incipiē. factum tale eſt ⁊ faciunt que dixi in preceden. declaratione de qua conſtitutione dicam infra in. vj. limitatione notat Jo. Andree in addi. Spec. in tit. de ſolutionibus §. nunc aliqua in ſi. in addi. incip. olim ⁊c.

Predicta Concluſio ꝙ attendatur valor ⁊ qualitas pecunie ſm tempus obligatiōis eſto ꝙ valor fuerit poſtmodū variatus declarādo vt in. iii. ⁊. v. declara. ⁊ alijs ō qbus ſupra dictū ſuit limitatur vt non procedat in debitore moroſo q: in eo attēditur tempus more ⁊ ſequens ſm Bar. Ange. Jmol. cuma. ⁊ Paul. de ca. in l. paulus la. j. ff. de ſolu. ⁊ alberi. Bar. Bald. Ange. Salyc. Pau. de ca. ⁊ cōiter doctores in. l. cum quid. ff. ſi cer. pet. notatur ēt in. l. quod te eo. ti. dum dī de pecunia promiſſa reprobata poſt moram debitoris ⁊ in. l. creditor in princi. ff. de ſolu. per Zaba. Pet. de ancha. ⁊ Jo. de Jmo. in cle. ſi beneficiorum de decimis notat Bar. in. l. res in dotem. ff. de iure do. Alberi. de ro. poſt Guil. de cu. in. l. vinum vlt. colū. ff. ſi cer. peta. doctores cōiter in. l. nūmis. ff. de in li. iur. hutrius Jmol. Pano. ⁊ cano. in. c. quanto de iureiu. Bal. in conſi. cxxxvii. incip. ſuper eo ⁊ in conſil. cccxxxix. incipien. pāctus qōnis ſecundo vol. ſm pen. impreſſionem ſoci. in conſil. vj. ⁊ melius in conſi. cxcviii. incip. pro fundamento. Ex quo īfertur ꝙ ſi debitor in florenis aureis ſeu ducatis tempore quo valebant ꝗ̄ttuor libras ⁊ ſolidos. xiiij. ſoluat lapſo termino ſolutionis ſeu dudum poſt interpellationem ſeu poſt tēpus more ⁊ contingat valorem ducati decreuiſſe poſt tēpus quo ſolutio fieri debeat vꝫ ad libras quattuor cuꝫ dimidia talis debitor ſi erit debitor centum ducatorū tenebatur dare ipſos centum ducatos ⁊ vltra quanti plurimi valebant añ moram ideſt . cccc. ſolidos Mediolani in totum ſeu quattuor ſolidos pro ſingulo ducato : ⁊ ſic dabit centum ⁊ quattuor ducatos ⁊ libras duas Mediolani loco centum ducatorum per. d. l. vinum cum ibi notatis. ff. ſi cer. peta. ⁊. l. in hac cum ibi ēt notatis. ff. de triti. quod eſt intelligendū quo ad extrinſecam bonitatem. nam ſi plures libre requirantur ad ducatū

q̃ dixi quitus pp bonitatem intrinsecam mutatam in moneta considerabitur valor ducatorum ſm libras monete tēporis ꝯtractꝰ ēt in moroſſis cum iſtud non ſit intereſſe more vt ſ ſe pȝ ⁊ ex notatis per Bart. in. d. l. paulus. vj q. in ictis his que dixi late in prima declaratione. Et que dicaȝ. j. in. viij. lum. iij. ⁊ quarta q̄one quod poſſet reſtrigi niſi princeps mādaret poſt moram monetam debilem ſolui pro tanto quātā bona expendebatur ante moram ⁊ in hoc creditor non eſſet paſſurus intereſſe vt quia eſſet campſor per. ſ. dicenda. Et quod dictum eſt in debitore moroſo procedit ēt econtra. In creditore moroſo vt per Bald. in. c. quanto vlt. col. verſi. extra quero de iureiur. ⁊ clarius per Paul. de ca. in. l. paulus ff. de ſolutionibus ⁊ in. d. l. cum quid poſt quoſdaȝ alios ſcribentes ſequitur Marti. de lau. in tractatu de mōeta l. xiiij. q. verſi. circa quartum. Ex quo ſequitur q̄ ſi debebam tibi centum ducatos tempore quo valebāt quattuor libras cum dimidia quos volui ſoluere ⁊ noluiſti poſt ⁊ morā tuam in nolendo accipere cōmiſſam ducatos creuit ad libras quattuor ⁊. xiiij. ſolidos Mediolani non cogar ſoluere centum ducatos q̄ plus ſoluerem q̄ȝ eſſet in obligatione vel q̄ȝ valeret ducatus ante moram pp quod de ſingulo ducato detrabantur quattuor ſolidi ⁊ de tota ſumma. cccc. ſolidi ⁊ ſic non tenebor ſi velliȝ ſoluer in ducatis aureis dare niſi. xcv. ducatos ⁊. xxviij. ſolidos per ea que habentur in. d. l. vinum ⁊ facit. l. creditor in prin. cū ibi notatis. ff. de ſolu. quod dicebat Pau. de ca. in. d. l. paulus ſe habere de facto ⁊ ſunt notabilia. Et predicta procedunt ſm Barto. ⁊ doct. cōiter in. d. l. paulus maxime Ang. Imol. Pau. de ca. glo. ac cōmuniter doct. in. l. nūmis. ff. de l li. iur. vbi Alex. ⁊ Moderni ⁊ alex. in. d. l. cum quid pe. colū. ff. ſi cer. pe. in pecunia groſſa que p aliam eſtimatur ideſt per magis minutam. Non autem l debitore pecunie adeo minute vt per nullam eſtimetur ſeu cui non ſubſit alia magis minuta. Hinc ſi debebas mihi. xx. libras monete minute ſeu imperialium tpe quo ducatus valebat quattuor libras ⁊ poſt moraȝ creuerit ducatus ad quattuor libras ⁊. xiiij. ſolidos nō potero petere niſi. xx. libras nec potero dicere q̄ ante moram pro. xx. libris de imperialibus potuiſſem habere ducatos quinq̄ȝ auri ⁊ q̄ nunc vȝ hoc tēpore quo vis ſoluere ex. xx. libris nō poſſem habere niſi ducatos quattuor auri ⁊. xxviij. ſolidos taliter q̄ patior intereſſe librārum trium ⁊ ſolidorum ſex que ſumma deficit ad complementum duc. quinq̄ȝ. Ratio ſm Bart. ⁊ doct. i. d. l. paulus cum concor. preallegatis q̄ iſtud itereſſe in hac pecunia minuta non eſt intereſſe damni ſed lucri extrinſeci de quo itereſſe lucri extrinſeci ratio haberi non debet. l. ſi ſterilis. §. cū per venditorem. ff. de act. emp. Et q̄ nō ſit intereſſe damni ſed lucri probant Bar. ⁊ ſequaces in. d. l. paulus q̄ tunc eſt intereſſe damni q̄n creſcit ⁊ decreſcit eſtimatio eius quod debetur. d. l. vinum ⁊ no. in. l. j. C. de ſenten. que pro eo quod inter ſed eſtimatio pecunie taliter minute non creſcit nec decreſcit ⁊ pariter non creſcit vel decreſcit eſtimatio ⁊ valor librarum que conſiſtunt ⁊ debētur ex pecunia taliter minuta et hoc ideo eſt q̄ pecunia taliter minuta per aliam nō eſtimatur ideſt per groſſam ſed bene ecōtra quia groſſa per minutam eſtimatur. nam lȝ accruꝰ paruorum nummorū poſſit eſtimari per pecuniam groſſam tamen vnus nūmus adeo paruus ⁊ ſinguli tales nummi non recipiunt eſtimationem in groſſa cum non ſint permutabiles ⁊ conuertibiles in groſſam ⁊ pro tanto nō poteſt pecunia taliter minuta dici a groſſa eſtimari q̄ illud dr̄ eſtimare rem aliquam quod eſt in illā permutabile ⁊ conuertibile. l. j. ff. de contrahen. empt. non ſic in pecunia groſſa que eſt in minutā permutabilis ⁊ cōuertibilis vt de ſe patet ſicut in aliis rebus euenit que per pecuniam eſtimātur. l. ſi ita. ff. de fideiuſ. ⁊ hec opinio eſt apud legiſtas magis cōmunis vt pȝ ex notatis in. d. l. nummis vbi Alex. ⁊ moderni ⁊ in. d. l. paulus ⁊ per Alex. in. d. l. cum qd pe. col. ⁊ hec limitatio vt dixi p̄cedit i itereſſe extrīſeco qđ eſt damni puta q̄n valor pecunie etiam groſſe debite eſt diminutum vt ſupra figuram exemplum ſecus ſi eſſȝ auctus q̄ȝ tunc peteretur intereſſe lucri quod non deberet niſi p̄ſone ſolite negociari ſm Imo. in. d. l. paulus ⁊ doctor in. d. l. nūmis vbi Alex. in ſi. cōmen. ⁊ infra dicetur. Hinc ſi debes mihi centum libras ⁊ ducatus creuiſſet poſt moram non potero dicere q̄ ex centū libris ante morā potuiſſem habere plures ducatos ⁊ q̄ plures libras volo vel tot ducatos quot potuiſſem habere ex cētū libris niſi ſim p̄ſona ſolita lucrari vt ī fra dicetur.

¶ Et tenendo hanc opinioneȝ q̄ intereſſe lucri peti non poſſit ⁊ q̄ in pecunia minuta non ſubſit intereſſe dāni ſed lucri eſſet limitāda ſm Alex. in locis preallegatis niſi talis moneta minuta eſſet in valore diminuta q̄ eſto q̄ debitor non teneretur ad augumentum monete groſſe eo caſu quo eſt debitor in moneta minuta tanq̄ȝ pro lucro teneretur tamen pro decremēto minute pecunie tanq̄ȝ pro damno emergeñ. per ea que ſupra ad propoſitum allegata fuerunt ⁊ idē ſi moneta minuta de qua in promiſſiōe aucta fuiſſet vt q̄ non eſſet adeo minuta quin reciperet variationem quia tunc de ea eſt dicendum proportionabiliter idem quod de groſſiore per predicta ⁊. l. iij. in ſi. cum gl. ff. de eo qđ cer. lo.

¶ Item ſecundo limitatur predicta opinio ſcđm Alexan. in locis preallegatis poſt cumam. ⁊ Imol. in. d. l. paulus ⁊ Gui. de cu. in. d. l. nūmis ⁊ no. per glo. ⁊ Cy. ac Bart. in. l. j. C. de ſenten. que pro eo quod intereſt vt non procedat quando lucrum eſſet quaſi certum vt q̄ creditor eſſet perſona ſolita negociari cum pecuniis prout ſunt campſores ⁊ hij qui ex permutatione pecuniarum ſolent lucrari ita q̄ veriſimiliter ſi pecunias minutas ſibi debitas ante moram habuiſſet illam in maiorem permutaſſet ⁊ idem de alio lucro per. d. l. iij. §. ſi. ff. de eo quod cer. lo. iunctis notatis in. d. l. j. p Bar. ⁊ alios. C. de ſen. que pro eo quod intereſt facit quod voluit glo. ⁊ Bal. in. l. curabit. ff. de act. empt. Pano. in. c. cōqueſtus de vſur. ⁊ in. c. venerabilis de except. ⁊ i. c. p. ⁊. g. ð offi. dleg. ⁊ Bal. in. l. in contraria. ff. ð vſur. ⁊. l. ſi vero. §. vſuras ff. mand. dum dicunt ſolitos mercari poſſe de iure canonico ⁊ in foro conſcientie petere intereſſe lucri circa quod aliqd dicit Fran. de are. in conſi. ix. in ſi. ⁊ lȝ Ang. predictam limitationem intelligat in arbitrariis tantum procedere vt per eum in. d. l. paulus tamen veritas eſt q̄ ēt in non arbitrariis procedat q̄n p̄ſona eſt ſolita negociari vt per Bar. ⁊ doct. in. d. l. iij. §. ſi. ⁊ Imo. in. d. l. paulus cū concor. preallegatis.

¶ Et lȝ predicta procedant ſm cōem opinionem legiſtarum tñ Butri. Pano. ⁊ Imol. in. d. c. quanto ⁊ cōiter canoniſte videntur tenere ꝯtrium negando fundamentum Bar. dicentis q̄ pecunia minuta non poteſt per groſſam eſtimari ſicut econtra q̄ ſm eos veritas eſt in ꝯtrium. nam ſicut floreꝰ auri valet tot imperiales ita tot imperiales valent florenuȝ ⁊ hoc pȝ ex tex. in. l. j. C. de argen. prece. li. x. vbi hoc notat maxime per Ioā. de pla. Et hoc vi verius q̄ illi qui cudunt monetam cudunt eam vȝ minutam reſpectiue ad groſſam ⁊ econtra alias eſſet incertitudo ita q̄ intereſſe ſuccedens in pecunia minuta poſſit eſſe intereſſe damni ſicut illud quod ſuccedit in pecunia groſſa ſicut enim vnus ſolidus Mediolani valet duodeciȝ denarios pariter duodecim denarij valēt vnum ſolidum vnde idē eē dȝ iudicium ð vna quod ð alia ſequitur Marti. ð lau. in tractatu ð moneta. xiiij. q. i ſi. poſt ci. in. l. in numorum. C. in qui. cau. in inte. reſti. nō eē neceſſaria ⁊ do. Frān. cul. in. d. l. cum quid in. ij. q. Et eſto q̄ minuta pecunia etiam eſtimetur per groſſam prout videtur verius. ⁊ dixi ſupra eadem concluſione circa ſecunda colum. Et ſi queratur quomodo conſiſtat intereſſe damni ſorma exēplum tempore quo groſſonus valebat viginti tantum ſolidos ducētum. xl. parui denarij impiales valebant groſſonum nunc autem cum groſſonus valeat. xxiij. ſolidos nō poſſunt ipſi. ccxl. denarij vnum groſſonum valere. Sed exigunt ducētum ſeptuaginta ſex denarij ⁊ ſic erit intereē damni q̄ a p̄inde ē ac ſi decreuiſſet valor ðnariorum cum tantum nō valeant ð pecunia groſſa prout alias valebant ⁊ iſtud ē intereē damni ſm doctores p̄dictos quod Bar. vult appellar intereē lucri tantū in. d. l. nummis in ſi. q̄ȝ in. d. l. paulus. vj. q.

Secundo limitatur concluſio p̄allegata vt nō procedat q̄n ſm conſuetudinē ꝗ p̄mittit vnam monetam ſolui pro alia quis non vult ſoluer de pecunia promiſſa ſed ð alia: nam attēdetur valor pecunie ꝗ ſoluitur loco promiſſe ſm tēpus ſolutionis ſi ð promiſſa repitur cuius eſtimatio ſit variata p tex. cum glo. ⁊ ibi notatis p Bar. in. l. cum aurum. ff. de au. ⁊ arg. leg. ⁊ late declaraui ſupra in quinta declaratione cū p̄cedēti. naȝ ſufficit creditori q̄n nulla interuenit mora q̄ hēat equiualētiā pecūie promiſſe vbi poteſt ſolui equalētia ⁊ iſta equiualētia conſideranda eſt tempore ſolutionis. d. l. cum certum cum concor. allegatis copioſe in quinta declaratione. Alias vel plus vel minus acciperet q̄ȝ eſſet promiſſa pecunia ſi aliud tempus inſpiceremus facit q̄ ante morā nil eſt imputandum debitori. l. vinum cum materia. ff. ſi cer. peta.

peta.poterit enī creditoꝛ ducatoꝝ aurī ex illa equiualētia tot ducatos habere quot sunt in obligatione considerato t͞pe solutionis. Et si consideraremus t͞ps obligationis post q̄ fuisset variatus ducatoꝝ valoꝛ vel plures ducati habe rentur aucto valoꝛe vel minus eo diminuto quod esset ab surdum. ¶ Et q̄ illa consuetudo sit seruanda in locis vbi vi get taliter q̄ possit moneta argentea etiam ere contamina ta solui pro aurea not. glo. in. l. si quis argentum. C. de dōa. vbi Bal. ⁊ cōiter scribentes Bar. Jmol. ⁊ cōiter scribentes in. l. paulus. ff. de solu. Bart. in. d. l. cum aurum ⁊ clarius in l. j. ff. de au. ⁊ arg. leg. ⁊ Bal. in. l. libera. C. de senten. ⁊ inter ol. in. doc. in. l. ij. §. j. ff. si cer. pe. vbi dicunt post glo. cessante consuetudine non posse solui de moneta vnius vel deterio ris metalli p̄o alia Pano. in. c. quanto in fi. cōmē. de iur. iu. vbi But. ⁊ Jmol. Bar. in. l. si stipulatus sum. x. in melle secū da col. ver. sed pone. ff. de solu. ⁊ in. l. diuortio. §. ob dōatio nes. ff. solu. ma. Marti. de laude in. d. l. cum quid ⁊ in tracta tu suo de moneta ⁊ Fran. de are. in consi. xj. prima colum. ⁊ sm plures ex doctoribus preallegatis ⁊ Bal. in. d. l. libera secunda col. C. de sen. ⁊ inter. oi. iu. Jsta consuetudo est vni uersalis notat Joā. de pla. in. l. j. C. de argen. precio. li. x. vbi dicit sp̄ale in fisco vt cogatur capere es ⁊ argentū pro auro notat ro. in. l. diuortio. §. ob donationes. ff. so. ma. ¶ Quod sm cum post Bar. in. l. j. C. de colla. eris eo. li. limitatur du pliciter primo nisi fiscus esset damnū passurus ex hoc. l. pau lus. ff. de solu. Secūdo nisi publice vtilitatis cā fiscus vellet in certa pecunia sibi solui primam tamen limitationem non habeo pro tuta per. d. l. j. C. de argē. preci. Et vt dixi cessan te consuetudine non potest solui in moneta diuerse lige q̄ð procedit etiam si quis vellet soluere de preciosiore puta de auro pro argento sm Bar. in. d. l. j. in fi. ff. de au. ⁊ arg. lega. ⁊ Jmol. post Ang. in. d. l. paulus vbi dixit Jmol. q̄ debitoꝛ in pecunia ere contaminata hoc non obstante posset soluere in pecunia puri argenti q2 compariti unum presupponit posi tiuum. l. vbi autem non apparet in prin. ff. de verbo. obliga. ⁊ bonum argentum consequenter comprehendit villius taz q̄ de eadem materia existat lz minus de argenti bonitate hēat villina q̄ð nō approbo l euidētialib⁹ huiꝰ ↄclusiōis vbi latius loquoꝛ alias autem bene potest fieri solutio de mone ta vnius forme dummodo eiusdē materie pro alia moneta alterius forme puta l grossonis mediolani pro ianuensibus q̄ sunt eque boni vel pro papalibus ferrariensibus aut mā tuanis ⁊ ducatis Mediolani pro venetis nisi et hoc credi toꝛ esset dammum passurus. l. paulus cum ibi notatis. ff. de solu. ⁊ di quis pati. posse damnum q̄n debitoꝛ venetoꝛuꝫ du catorum vellet soluere de Mediolanensibus credi. ou vo lenti ire ad partes orientales vbi ducati Mediolani forte non sunt in vsu vel ita cogniti vel tāti valoris vel si quis vel let dare pro scutis ducatos mercatori volenti irē ad partes vltramontanas vbi ducati non sunt tanti valoris prout in italia vel vbi ego promisissem subpena dare alicui ducatos Janienses ⁊ debitoꝛ meus ducatoꝛum ianuensium vellet mihi dare de venetis vel Mediolanensibus vt declarant Ange. ⁊ Jmol. in. d. l. paulus ⁊ Jo. de Anna. in. c. ij. de ma ledi. ⁊ Marti. de lau. in locis allegatis. Quare autē cessan te damno liceat de iure cōi soluere de pecunia eiusdē lige pro alia lz diuerse forme ideo est q2 iuris fictione nō dicitur aliud solui sm glo. Bar. ⁊ cōiter doctores in. d. l. paulus ar. illius. l. ⁊. d. l. si quis argentum cum ibi notatis ⁊. d. l. j. in fi. ⁊. l. licie. ff. de au. ⁊ ar. leg. quod est intelligēdum nisi forma pecunie que solueretur esset reprobata per ea que dixi in. ij. declaratione ratio autē quare non dicatur aliud iuris fictio ne solui est q2 forma nihil dat in valoꝛe saltē plus in vna q̄ in alia marie cū pecūia dēat esse talis de iure vt tantam vti litatem prebeat in forma sicut in materia ⁊ non plus. l. j. ff. ð contrahen. empt. ⁊ notatur in. d. l. paulus ⁊ in. d. l. j. in fi. ff. ð au. ⁊ argen. leg. ⁊ in. c. quanto de iureiu. lz hoc non seruetur temporibus nostris.

Tertio fallit predicta conclusio vbi consuetudo esset vt fieret solutio pecunie debite sm valoꝛē ⁊ cursuꝫ temporis solutionis q2 illud tempus esset attendendum vt per Bal. in consi. cxxxvij. incipi. super eo. j. volu. ⁊ hoc ēt in nuit in cōsi. ccccxxiij. secundo vol. sm pe. impressionem ⁊ est de mente Hosti. in tit. de censi. §. ex quibus in prin. versi. qd si moneta declarat ⁊ consuluit ro. in cōsi. cxxiij. inci. circa pri mam prope fi. primi dubij facit. l. imperatores. ff. de ↄhen. empt. vult Alex. consi. xxj. incip. visis hi ꝯ secundo vol. vult ēt corneus in cons. clxxxj. incip. visis nonnullis. xxix. col. scdo vol. vbi loquitur in consuetudine particularium personarū dicens q̄ longa eoꝝ consuetudo soluendi habet vim con sensus ⁊ q̄ ita actum sit inter partes vt solueretur sm mone tam currentē tēpoꝛe solutionis. Qualia autem debeat esse ista consuetudo pꝫ ex notatis in. c. fi. de consue. ⁊ in. l. de qui bus. ff. de legi. ⁊ in. l. ij. C. que sit lon. consue. faciūt que dicē in seq. limitatione ⁊ videatur do. Franci. de are. in consi. xj. incip. procedendum pe. ⁊ vl. col. vbi declarat quantum t͞ps ⁊ quid consideretur in hac consuetudine ⁊ quid si statutū sit in loco ↄtrarium ↄsuetudini q̄ non sit adhuc prescripta spa tio annoꝝ. x. ⁊ an tale statutum vel consuetudo ligent fo renses vel ignorantes reliqua dicentur in fine huius tracta tus ⁊ in materia illa si adsit statutum declarans estimatōem monete ⁊ superueniat cōsuetudo prescripta alterius estima tionis ⁊ q̄s ↄbat in t͞pe consuetudinis inspiciēdus erit valoꝛ sm t͞ps consuetudinis vt dixit Bal. in. l. si quis argentum in p. in. pe. col. C. de dona.

Quarto fallit q̄n lōgo t͞pe aliq̄s debitoꝛ certe pecu nie soluisset de pecūia mioꝛis valoris vel soluis set sm valoꝛē t͞pis solutionis. c. olim a ↄrio sensu cum ibi no tatis de censi. solet notari in. c. cum canonicis eo. titu. glo. ⁊ docto. in. c. conquerente de offic. ordi. nota Signo. in consi. lxxiiij. seu q̄ōne incip. q̄ð talis proponitur. Quidaꝫ colonus secunda col. versi. ex p̄dicte prescriptionis notat late Fran. ð are. in consi. cxij. incipi. consideratis vbi dixit q̄. c. cum olim ⁊. c. cum canonicis loquuntur q̄n moneta sm quaꝫ est solutū fuit in bōitate intrinseca ⁊ preciositate metalli variata ⁊ no tat Signo. vbi. s. ⁊ Fran. de are. loquitur q̄n variata fuit in bonitate extrinseca. Et ista prescriptio in foro ecclesiastico ē annoꝝ. xl. ⁊ cesareo. xxx. vt habetur in. d. c. olim ⁊ in locis preallegatis ⁊ in. l. is qui. ff. qui. mo. vsusfr. a. ⁊ facit. l. cū no tissimi cum ibi notatis de prescrip. tri. an. notat Franci. de Are. in consi. preallegato lz in vsuris minoribus solutis alie ter sit. l. qui semissēs in prin. cum gl. ⁊. l. euꝫ quidā. §. dinus ff. de vsur. Et hec prescriptio taliter cōmensuratur vt nō cō sideremus an q̄nq; puta duobus vel tribus annis sit solutū de meliore moneta. Sed an verum sit q̄ prescriptio sit com pleta in minore moneta seu minoris valoris. Et quod dictū est de eo qui lōgo tempore soluit de minore moneta seu mi noris valoris procedit ēt ↄ eum qui soluisset de meliore per tempora p̄dicta vt notatur in. d. c. cum canonicis ⁊ sm. Joā. An. in nouella in. d. c. olim ac Pano. ⁊ cōiter scribentes ⁊ Fran. de are. in cōsi. preallegato. Jsta p̄scriptio incipit cur rere cum primum quis icepit soluere de alia moneta seu ad aliam estimationem quam teneretur t͞pe obligatiōis repro bata opinione illoꝝ qui dicebāt in annuis prestatiōibus necesse esse vt ↄ quālibet p̄stationē de nouo inchoaretur p̄ scriptio quo casu exigeretur t͞ps duplicatuꝫ p̄ nota per glo. Bar. ⁊ doc. in. d. l. cum notissimi. §. illud cuꝫ seq. C. de p̄scri. tri. an notat Signo. in loco preallegato. Et ita ēt tenuit cor neus consi. clxxx. incip. visa. xxviij. col. secundo volu. ⁊ nō in terrumpitur per prestationem puta si creditoꝛ reciperet cū protestatione q̄ quatenus plus vel de meliore moneta sibi deberetur non intendit iuri suo preiudicare sm Jnno. Joā. An. abba. antiquum ⁊ magis cōiter scribentes in. d. c. olim post glo. primam ibi q2 protestatio ↄria non nisi in certis ca sibus interrumpit p̄scriptionem. l. vt p̄fectus. C. de anna. ex ce. ⁊. c. pastoralis ad fi. de offic. ordi. ⁊. xvi. q. iij. §. pōt versi. his autē. Dicit tamē Joā. an. in. d. c. olim circa fi. cōmen. in nouella ⁊ an cum Hosti. cum quibus transeunt cōiter doct. q̄ existēs in mala fide nō p̄scriberet per no. in. c. fi. de p̄scrip. ⁊ in regula possessoꝛ de regu. iur. in. vj. Quod puto verū q̄n de ea constaret cum bona fides in p̄scribēte regulariter p̄su matur sm cōem sniam de qua per Bar. in. l. celsus. ff. de vsu fru. ⁊ per Bal. in. l. fi. C. de longi. tem. prescri. cum concord. notat Fran. de are. in consi. p̄allegato ⁊ hec p̄scriptio marie ↄcedit inter ignorantes idest credētes ita esse obligationē prout sit solutio sm Bar. ⁊ doct. in. l. is qui vsumfru. p illuꝫ tex. cum glo. ff. qui. mo. vsusfr. amit. ⁊ notat Signo. in loco. s. allegato vbi figurat exemplum in hēdibus soluentibus. Si quis autem sciēs sibi plus deberi minus recipiat videret q̄ sibi non p̄iudicet nec currat p̄scriptio quia vsu ⁊ receptiōe partis a sciente retinetur ius totius vt notant Bart. Bal. Alberi. ⁊ cōiter scribentes in. d. l. is qui vsumfru. traditur p

glo. in l. si quis emptionis titu. C. de prescrip. tri. an. quod et in proposito voluit Bart. in l. si prius in prin. ff. de aqua plu. ar. notat Fran. de are. in consi. preallegato sed contrarium videtur glo. prima quam sequuntur ibi Inno. Jo. an. ⁊ communiter docto. i. d. c. olim per illum tex. dum dicunt ꝙ si recepta fuerit pecunia minoris valoris cum protestatione iuris sui talis protestatio non interrumpit prescriptionem ⁊ non est verisimile ꝙ quis protestetur de iure suo nisi causam protestationis notam habeat ⁊ sic sciat sibi plus deberi. Circa quod dici potest ꝙ necesse sit dicere vt talis protestans dubitaret non autem certus esset sibi plus deberi vel ꝙ decisio Bar. ⁊ sequacium procedat in eo qui scienter recipiebat minus volens reliquum donare aut recipiebat in partem solutionis. Et prout sentit si gnorolus si certum esset quem scire ex simplici receptione ⁊ quitatione creditor censeretur reliquum donare facit. l. cum quidam. §. diuus. ff. de vsur. Est tamen aduertendum prout corneus declarat in consi. clxxxi. inci. visis nonnullis in. xxvii. col. ⁊ seq. secundo vol. ꝙ talis prescriptio non currit scienti se indebitum soluere quia male fidei possessor nullo tempore prescribit nisi vt predixi solutio fiat scienter minus recipienti qui videtur donare ⁊ hoc latius declarat corneus in eo. consi. xxix. col. versi. nec obstat supradicto. Item sm eum oporteret constare de mutatione ⁊ variatione monete hodierne ab antiqua ⁊ solutionum. Item sm eum ibi est aduertendum an prescriptio sit interrupta. Item est aduertendum sm Inno. ⁊ Joa. an. ⁊ communiter doct. in. d. c. olim ꝙ talis solutio per quam prescriptum est posse solui de alia moneta operari potest pro vtraque parte duplicem prescriptionem puta si debitor papiensium soluerit per quadraginta annos in terris ecclesie vel triginta in terris imperii lucenses pro papien. non constito aliter de obligatione papien. nam ex parte creditoris erit prescriptum ꝙ debeantur papienses ex parte debitoris ꝙ liceat ei soluere lucenses pro papiensibus sm modum solutionis licet Bu. hoc reprehendat per. l. male agit. C. de prescrip. tri. an. quam inducit ad hoc ꝙ prescriptio mei causa inducta non debet operari effectum contra me. Sed potest vtraque opinio concordari vt scilicet prescriptio ista sit qualificata ⁊ ꝙ qualitas respiciat fauorem debitoris licet obligatio respiciat fauorem creditoris dum autem Inno. ⁊ Joan. an. eo casu dicunt prescriptionem vnius anni post predictam prescriptionem triginta vel. xl. annorum operari vt debitor non teneatur de alia pecunia quam prescripta soluere non bene intelligo quia pro vtraque prescriptio vno contextu cucurrisset prout ipsi presupponunt quod autem dicunt ibi doct. ꝙ quando vna pecunia est in obligatione ⁊ alia in facultate soluendi libellus ⁊ condemnatio fieri debeant de ea que est in obligatione aliter non refero. ¶ Sed in hac materia inuenio vnum dubium videlicet si sepe mutata est pecunia infra tempus prescriptionis ⁊ sm mutationem facta solutio itaque non possit dici sm vnam mutationem facta solutio per annos. xxx. vel xl. annorum an facienda erit solutio sm antiquam monetam quasi non cucurrerit prescriptio completa de aliqua contraria noua moneta. In quo passu Hosti. in tit. de censi. §. ex quibus circa primum tenuit ꝙ sic vt sit solutio facienda sm antiquam monetam Signo. autem consil. seu questione preallegatis vltima col. in conclusione sua dicit cucurrisse prescriptionem aduersus antiquam monetam ⁊ solutionem esse faciendam de moneta que plus valuit intra tempus prescriptionis ⁊ solutionis ⁊ ad eius estimationem seu de ea que fuit maioris valoris dummodo non excedat valorem pecunie que currebat tempore obligationis contracte per. d. l. is qui vsumfru. §. fi. cum glo. in verbo sed an habeat. ff. qui. mo. vsufruc. amit. Breuibus puto prescriptum esse vt prout fuit per tempora solutum soluatur: nam si fuit de vsuali moneta solutum idest de ea que currebat tempore cuiuslibet solutionis seu sm valorem qui currebat in singula solutione erit ita prescriptum: ⁊ licet solutiones in indiuiduo fuerint diuersimode facte in hoc tamen dicitur esse vniformitas solutionum: ⁊ cucurrisse tempus prescriptionis ꝙ sm currentem monetam ⁊ vsualem tempore faciende solutionis solutum fuerit: ⁊ sic prescriptum erit vt possit solui ⁊ debeat sm vsualem monetam tempore faciendarum solutionum: ⁊ sm valorem monetarum eo tempore sit soluendum in futurum quasi ita foret conuentum vel dispositum cum prescriptio habeat vim dispositionis ⁊ conuentionis ar. l. si certis annis. C. de pactis ⁊ l. cum de in rem verso cum vtrobique notatis. ff. de vsur. ⁊ faciunt que dixi. s. circa prin. huius fallentie ⁊ istam opinionem sensisse videtur ⁊ tenuisse Fran. de are. in. d. consi. cxii. secunda col. ibi incepit autem. Et inueni post hec scripta mea ꝙ stante net dns corneus. d. consil. clxxxi. incipi. visis nonnullis. xxix. colu. ii. vol. Quod autem dixi. xxx. vel. xl. annis prescribi de qua moneta seu sm quam estimationem sit soluendum limitat marti. de lau. in tract. de moneta prope fi. vt procedat quando certa est pecunia promissa sed si esset incerta dicit se consuluisse ꝙ per prestationem decennalem inducitur declaratio vt sm ꝙ solutum fuit annis decem intelligatur ita promissum: ⁊ stare obligationem sm Ang. in. d. l. si certis annis. C. de pactis per. d. l. cum de in rem verso. ff. de vsur. alias sm eum intelligeretur de minimis inter. l. nummis. ff. de leg. iii. de quo latius dixi supra in prima declaratione: ⁊ videatur quod dixit Franci. de are. consi. xi. incip. procedendum pe. col. ⁊ notat. d. Fran. col. in tract. de moneta seu in. l. cum quid vltima. q. ff. si cer. pet. ⁊ propterea Bal. l. d. l. si certis annis tertia col. dixit ꝙ quando talis apparet solutio talis presumitur precessisse promissio. Vltimo est in hac materia aduertendum ꝙ si quis de meliore pecunia per plures annos soluisset ignoranter non completa prescriptione posset repetere plus solutum aut cum futuris sortibus compensare sm Old. in consil. ccl. incipien. factum tale est iunctis notatis in. d. c. cum canonicis subdit Old. ꝙ creditor eo casu non poterit allegare se esse in possessione ita exigendi ⁊ recipien. nec iuuari remedio possessorio de quo i. c. peruenit de censi. ⁊ in. c. querelam de elect. ⁊ in. d. l. si certis annis vbi Bal. ⁊ Ange. vbi tradunt an in prestationibus sit dare possessionum. Et predicta prescriptio procedit etiam si de vna pecunia eque bona loco promisse soluatur Bal. in. d. l. is qui vsumfru. in fi. commen. ff. qui. mo. vsu. amit. facit. d. c. olim ⁊. d. c. cum canonicis cum ibi notatis.

Quinto fallit sm al. quosdam in eo quod prestatur ratione vsure: quia non inspicitur tempus contractus vt dixit pile⁹ in. q. sua. xxxv. quem refert Joa. an. in titulo. de solu. §. nunc aliqua in fi. in addi. incip. olim vbi refert pileum in questione preallegata dixisse ꝙ licet in contractibus: ⁊ debito sortis variato valore pecunie debeat attendi antiqua estimatio tamen quidam nobilis hanc sententiam arbitramentalem seu laudum ferre pronunciauit secus esse in debito vsurario ⁊ subdit Joan. an. ꝙ aliqualis equitas inest huic dicto: ⁊ potest esse ratio quia cum vsura accedat sorti tanquam lucrum: ac loco fructuum ⁊ emolumenti. l. vsure. ff. de vsur. non est equum vt duplici onere grauaretur illam prestans videlicet soluendi ad estimationem antique pecunie ⁊ ad soluendum lucrum ar. d. l. vsure sm vnum intellectum dum ibi dicitur ꝙ percipiens fructus non debet etiam vsuram petere quinimo sm Bart. i. l. paulus. vi. q. ff. de solu. cuius opinio est communis vt dixi. s. in prima limitatione qua tractatur de interesse lucri cessantis non habetur ratio augumenti pecunie: ⁊ ista potuit esse mens illius nobilis posset etiam attentari ꝙ hec non sit fallentia: nam vt dixi in prin. huius conclusionis ⁊ fere in omni declaratione inspicitur tempus contracte obligationis ⁊ qui vsurarum obligatio ante moram non contingit. l. mora ⁊. l. in fideicommissi. ff. de vsur. cum concor. frustra querimus an inspiciendum sit tempus sortis in eo quod pro vsura prestatur: ⁊ hoc modo estimatio ⁊ valor pecunie inspiceretur a tempore more ar. l. vinum. ff. si cer. pet. de quo est dicendum. iuxta ea que latius dixi in. x. ⁊ xii. declaratione cum seq. Et sic concludendum puto sortem solui debere sm tempus obligationis: contractus seu mutui ⁊ vsuram sm tempus quo quis ad vsuram obligatur efficaciter facit quod dixit Bald. in. c. ex con questione de offi. ordi. ꝙ quando concurrunt antiqua ⁊ noua prestatio solutio antique prestationis est facienda sm antiquam monetam: ⁊ noue sm nouam.

Sexto fallit quando princeps mandaret facta debiliore vel meliore moneta solui debita contracta antiquitus vel censu: aut antiquas prestationes sm nouam monetam vt per Jo. an. in addi. Spec. in titu. de solu. §. nunc aliqua in fi. in addi. incip. olim ⁊ Alb. de ro. in. l. cum quid circa fi. commen. ff. si cer. pe. vbi tangunt an tale mandatum ligaret personas ecclesiasticas de quo etiam per Old. in consi. j. allegando de qua materia etiam aliquid dixi in prima declaratione ⁊ quid iuris si de vtraque pecunia reperiatur vel si antiqua non sit reprobata. ⁊ omisso illo articulo an princeps possit iuri tertii preiudicare dicendum est ꝙ talis princeps si hoc faceret sine consensu subditorum teneretur ad interesse vt notant Innoc. Panor. ⁊ scribentes in. c. quanto de iureiu. Et an valeret statutum: vel decretum potest videri Bal. in consi. cccclxxxiiii. cum preced. secunda parte sm pen. impressionem ⁊ videatur are. in consi. xi. in pen. ⁊ vltima col. vbi dicit quid iuris si tale statutum non obseruet

obferuetur τ an liget ignorantes dixi tamen oldr. in consil. lxi. incip. factum tale est q principe simpliciter mãdante fieri solutiones de noua moneta per hoc non censetur statutũ quominus fieri debeant ad estimationem antiquam vt dixi s. in. xvij. declaratione facit gl. in. c. qs ignoret. xxxij. q. iiij.

Septimo fallit in decimis τ tributis: τ alias vbicunque lex vel statutum dicerent fieri debere solutiões sm monetã currentẽ tpe solutõis cle. si bñficio*rum* sm vnũ intellectũ ḋ ðci. τ est ð mẽte bal. in. l. ius vsufr. §. fi. l. fi. cõni. ff. q. mo. vsusfru. amit. post gl. in. d. cle. si bñficiorum τ Pau. de lea za. ibi τ Ro. in consi. cxxiij. incip. circa primam secunda col. τ clare vult millus in repertorio in verbo pecunia: verũ qz illa clem. hz varios intellectus τ cõis sentẽtia est vt dixi supra in vndecima declaratiõe in fine q esto q detur facultas soluendi de moneta vsuali per hõc non dicitur q solutio fieri non debeat ad estimationẽ antique pecunie idcirco possz forte dici q in decimis attendatur ꝯsuetudo tãpe iuxta gl. in. d. cle. in verbo taxatiõe τ q si sit consuetudo vt singulis annis valor inspiciatur solutio fiat sm valorez cuiuslibet anni ad illam extimatõez pecunie que tũc curret alias fiat sm antique pecunie estimationem vz eius tpis quo taxa fuit facta de quo plenius dixi in. xvij. declaratiõe. In tributis autem que principibus prestantur credo indubitanter inspici tpis cuiuslibet solutionis: τ moueor vltra predicta ex tex. τ notatis in. l. creditor in p in. ff. de solu. iunctis no. in. d. cle. si bñficiorum maxime per Zaba. τ Pe. de ancha. τ Imol. qui dicunt q si creditor fuit in cã vel culpa deteriorationis vel reprobationis pecunie habet sibi iputare τ pro tanto si principes habentes potestatem cudendi: τ variandi monetaz illam varient vel variari mandẽt aut permittant variari vel in variationem expendi sibi imputent quod maxime verum puto qñ tributum est debitum per statutum vt in eo attẽdamus monetam currentem tpe solutõis τ vt trahatur ad monetam prout currit vt dixi supra in. xij. ampliatione idem si tributum debeatur ex ordinatione: τ mandato principis vt per millum in loco supra allegato vbi ꝯtrium innuit si debeatur ex mero ꝯctu volens tunc attendi pecuniam que currebat tpe contractus τ hec intelligo qñ variatio tendit ad ꝓiudiciuz principis cui tributum debet τ non subditorum vt qz debilior vel villioris valoris sit moneta tempore quo soluit tributum facit ad hec quod dixit Anto. de Bu. in. d. c. quãto de iureiu. q statuto loquente de certa moneta si contingat mutari monetam censetur mutatum statutum et ad nouam monetam mutatum per iura allegata per eum facit. c. translato de consti.

Octauo fallit in pecunia declarata vel estimata ex cõuentione vsq a principio qz attenditur declaratio τ estimatio a partibus facta sm Bar. in. l. paulus in fi. ff. de solu. vbi loquitur tam de dote q̃ de alia obligatione τ in l. si stipulatus sim. x. in melle. ff. eo. titu. τ in. l. sed addes. §. si dñs. ff. loca. τ per doct. in. l. pe. §. mancipia. ff. solu. ma. p Pe. de ancha. in cle. si bñficiorum circa fi. cõmen vbi ẽt Imol. de deci. post Bal. in consilio suo. cccxxix. incip. pontus qõnis secundo vol. sm pen. impressionem p Marti. de lau. in trac. suo de moneta circa finem: τ per dñz Bartho. sozi. in consi. cxxviij. incip. pro fundamento sequitur Joã. de ana. in. c. si. vltima carta de maledi. Jo. and. in. c. quanto in pe. col. in fi. de iureiu. Et notat And. de iser. in vsi. feudorum in titulo que sint regalia in. viij. col. versi. τ sic vñ vbi dicit q negociatores dubitantes de augumento vel diminutiõe solent expresse conuenire de estimatione pecunie debite. ❡ Et quia hec materia ẽ vtilis τ quotidiana: τ male examiata ac per° intellecta illam tradam per qõnes. Primo igitur quero post Bar. in. l. paulus vltima. q. ff. de solu. si mutuũ vel in dotem dem: aut deponam centum libras dicẽdo hoc modo albertus brunus dedit mutuo sempronio vel in dotem vel despõsauit centum libras in tot ducatis auri largis vel i tot grossonis Mediolani: τ hoc factum sit tpe quo ducatus auri largus valebat quattuor libras presupposito q nũc valeat quatuor libras cum dimidia vel tpe quo grossonus Mediolani valebat vnam libram presupposito q nũc valeat. xxij. sol. an debitor liberabitur soluendo ducatos vel grossonos ad valorem tpis solutionis: τ sic dando pro centum libris. xxij. ducatos auri largos τ libram vnam vel monetam equiualentẽ liberetur cum a me habuerit. xxv. ducatos auri largos pro centum libris et quid econtra si ducatus decreuisset stante casu premisso puta qz tpe solutionis non valebat nisi tres libras cum dimidia an ipso volente mihi dare. xxv. duc. loco centum librarũ prout a me habuit potero dicere q tpe solutionis ad faciendum centum libras plures ducati viginti quinq exiguntur vz in summa. xxviij. ducati: τ due libre reperio q difficultas huius. q. residet in hoc an ducati sint in obligatione non tantum in facultate soluẽdi: τ esto q sint in obligatione an sint in obligatione sm estimationem τ valorem tpis ꝯctus an vero tpis solutionis in quo casu Bar. in. d. l. si stipulatus sim. x. in melle in secunda col. quez ibi sequitur Pau. de ca. tenuit q ducati vel grossoni sint nõ tñ in facultate soluendi sed ẽt in obligatione: τ q in eis considere: tur valor sm tps ꝯctus per illum tex. cum glo. dum ibi dr q si promissero. x. duc. in melle: mel est in facultate soluẽdi nõ autem in obligatione nisi mel estimetur puta ad rationem vnius ducati pro cado: nam sm eos qñ do tibi centuz libras in florenis seu ducatis lz nõ detur estimatio ducato non ẽst hoc necessarium qz suam habet estimationez que dependet ab eo pro quo cõiter expenditur vel taxatiõe superioris iuxta no. in. d. l. si. cum prece. C. de vet. numis. po. non sic in melle cuius estimatio est voluntaria τ a partium potestate dependet τ variatur: τ sicut in melle consideratur estimatio tẽporis ꝯctus a partibus limitata ita in ducatis in casu predicto consideratur estimatio: τ valor a superiore taxatus τ cõmuniter tunc tpe ꝯctus currens τ cum hac opinione tanq̃ veriore transit Marti. de lau. in tracta. de moneta pen. vel ante pe. col. vtilitas autem sm Bar. est qz de estimatione limitata ẽt in pecunia ꝯtingit quẽq lucrari prout. s. declaraui ❡ Contrarium tz Ang. in. d. l. si stipulatus dicens q cum valor ducati τ pecũie promisse sit variabilis prout indies videmus non possit eius estimatio magis dici certa q̃ estimatio mellis cuius precium non sit a partibus limitatum: τ q sicut mel eo casu non est in obligatione ita nec ducati in casu predicto: τ q tantũmodo centum libre sunt in obligatione τ ducati in facultate soluendi: τ hanc opinionez firmat Bar. in. l. paulus vltima. q. ff. ð solu. cuius opinio ibi est magis cõmunis: nam cum eo transit Bal. in cõsi. preallegato τ Pet. de ancha. in cle. si bñficiorum pe. col. de deci. τ Jo. de ana. in c. si. in pe. col. ð maledi. τ Bal. in. c. quanto ver. extra quero de iureiu. τ Fran. de are. in ꝯsi. xj. τ Pano. d. c. quanto circa fi. cõmen. de iureiu. vbi ẽt alij monetur Bar. in. d. l. paulus qz dando centuz libras in tot ducatis puta. xxv. perinde est dicere do tibi istos. xxv. ducatos pro centum libris ita q dicendum sit sicut de alia re estimata τ de dote que dat estimata. l. cum dotem. C. de iure. do. τ. l. estimatis. ff. sol. ma. τ sm Bar. illa verba in tot ducatis nihil operantur: τ damnũ τ lucrum contingens in variatione valoris ducati seu florenj princebit ad debitorẽ τ i õposito videbunt ducati vẽditi p illis libris ita q estimatio duc. vz libre centũ τ nõ floreni cẽseat dpẽt. l. centi ꝯdõ. §. fi. cũ seq. ff. si cer. pe. τ. l. si ex pcio. C. eo. τ credo q h. ij. opinio q̃ ẽ magis cõis sit verior τ alr q debitor tenebit τ poterit dare duc. ad estimatõez tpis solutionis vel mõetã equalẽtẽ cẽtũ libris sm valorẽ tpis solutõis p q̃ facit qz esto q ducati solũmõ essent i oblõne nihilominus i eo*rum* estimatõe attẽderemus tps solutõis sz cõez τ verã sniaz traditã. s. i. v. ãpliatõe vñ idẽ eẽ dz qñ dant cẽtum libre i tot ducatis qz p h nõ ꝯcludit q reddi dẽant. xxv. duc. p cẽtuz libris sz totũ oppositũ ita q ducati ñ sint i oblõne respectiue ad libras cẽtũ sz sz suã ppriã estimatõez ꝓsupposito q essent i oblõne lz purẽ verius q nõ sint i oblõne sz tñ i facultate soluẽdi τ q soli libre cẽtũ sint i oblõne prout dixit Bar. i. d. l. paulus i fi. τ Ang. i. d. l. si stipulat° sz decẽ i melle cũ ꝯcor. s. allegatis τ facit qõ dixit Pau. ð ca. i. l. sz ades. §. si dñs. ff. loca. ex cui° dictis ꝓdcã multuz declarant τ ãpliant vt sciamus an posset creditor cogi cape de ducatis vel alia moneta. Et p ꝓdicta teneo q si dictũ fuisset do tibi cẽtũ libras i tot ducatis largis vel grossonis h acto q reddas i duc. largis vl' grossonis quo casu ducati vl' grossoni idubitãter cẽnt i oblõne nihilominus solutio duc. dẽbit fieri sz valorẽ suũ tpis solutiõis p ꝓdicta iũctis his q̃ dixi i. d. qnca ãpliatiõe cũ seq. τ h ẽ qõ voluit alex. i. d. l. pe. §. mãci. ff. sol. ma. vbi male ĩtelligit Bar. qz ẽt h casu nõ ĩtelliguntur dati. xxv. duc. tal'r q reddi dẽant. xxv. duc. p cẽtũ libris sz totũ oppositũ vñ ducati reddẽt sm ppriã estimatõez tpis solutiõis τ vult bar. i. d. l. paul° cũ concor. s. allegatis vñ dicit attẽdi tps solutõis nisi dictũ sit sub eãdẽ estimatõe de quo i seq. q. dicet. ❡ Sũt tñ ꝓdcã ĩtelligẽ

danisi augumētū duc. euenisset pp pecuniā argēteā ere ꝯta
minatā. nā sicut nō possent dari cētū libre ō pecūia ere ꝯtamina
ta loco cētū librar̄ āntiquar̄ pciosioris metalli ita nō possent
dari ducati cū augumento eoꝝ tali occasiōe causato: vt dixi
s. in. vj. declaratione ⁊ j. hac eadem limitatione tertia. q.
¶ Scdo q̄rit qd iuris erit si dcm̄ sit do i dotē vel mutuo aut
dpono penes te libras cētū in tot duc. h acto ꝙ reddas duc.
ad estimatōez p̄dictā vel i eadē estimatōe. Rñ. ꝙ iste ē ppe
casus p̄sit is limitatōis ⁊ ꝙ h casu sint ducati soluēdi fm valo
rē tpis ꝯct⁹ q: tūc libre cēsent estimatio duc. ita ꝙ. xxv. duc.
dati p cētū libr. vt dixi i p̄ce. qōne sint restituēdi i tāto nūero
q ꝯpēdat cētū libras ꝯsiderato tpe ꝯct⁹: ⁊ sic restituēdi sunt
xxv. ducati nūero put fuerūt traditi ⁊ dānū decremēti ⁊ lucrū
augumēti valoris eoꝝ cedet cōmō mei creditoris ita voluit
bar. i. d. l. paul⁹ iñ. cū quo cōiter trāseūt doct. ⁊ marie bal. in
ꝯs. pallegato ⁊ i. c. q̄to v. extra qro ō in. in. ⁊ idē bar. i. l. sz ad
des. §. si dñs vbi ēt ful. ⁊ Pau. de ca. ff. loca. ⁊ i. l. pe. §. maci.
vbi ēt Pau. ō ca. ff. so. ma. ⁊ Pe. ō ūcb. i. d. cle. si bñficiorum
pe. col. ō dci. ⁊ Jo. ō ana. i. d. c. si. pe. col. ō male. ⁊ Frā. ō arc.
i. d. ꝯsi. xj. ⁊ d. bartbo. sozi. i. d. ꝯs. cxxviij. ⁊ d. frā. cur. i. d. l.
cū qd. xj. q. ⁊ marti. ō lau. i. d. trac. ō mōeta pe. col. seu ante pe.
⁊ iuxta p̄dcā dicebat ful. i. d. §. si dñs pactū ꝙ solui dēat certa
sūma librar̄ i florenis: seu ducatis ad rōnē quinq; libr. ⁊ q̄tuor
solidorū p singlō ducato valere ⁊ eū fuādū: ⁊ lz imol. i. d. §.
maci. dicat ꝙ stāte cāu ō quo i qōe si ꝯtigat ducatū decreuisse
nō essz visile ꝙ creditor voluerit tale dānū pati p. l. cū ō ide
bito i p:i. ff. ō pba. tñ sua opinio nō ē tenēda ex quo creditor
acgeuit estimatōi ducati ⁊ sicut lucrū ꝯseq̄ret cāu quo creuis
set dānū paciat ex diminutione argu. l. pe. C. de solu. ⁊ ei⁹ qd
no. gl. i. c. cū canōicis ō cēs. ⁊ dixi i. ij. dclara. s. c. ⁊ qd dixi va
lere pactum sup estimatione pecūie ē itelligeñ. qñ cōis cur
sus ita se hēbat cū ñ sit nēmi mutare estimatōez duc. vel mōe
te siñ auctoritate supioris imo mutās aut alr expēdēs posset
puniri vt nōtur i. l. j. seu. ij. C. ō vet. nu. po. li. xj. qd itelligo nisi
dōatōis gr̄a ñ rōe cursus qs vellet p plurī caper vel minore
cursu q̄z valeat expendere p nō. p albe. i. l. elegāter. §. qui re
probos. ff. de pig. act.
¶ Tertio q̄ro qd iuris si sit simplr dcm̄ do i dotē mutuo vel
dpono cētū duc. ad rōez q̄tuor librar̄ p ducato qlo fiet restō
vl si dcm̄ sit do tibi cētū ducatos i dotem ad rōnem solidor̄.
xxiiij. p singlō ducato ñ expsso ꝙ dēat fieri restō i duc. cum ō
ꝯsuetudie liceat soluere mōetā p auro vt dixi. s. late i. ij. limi.
breuibus si fiat restō i eadē pecūia i gnē puta i duc. debūt da
ri tot ducati q fm valorē eoꝝ tpe solutionis faciāt tot libras
quot erāt i pmissiōe ita q: si erāt cētū ducati ad rōnez librar̄
q̄tuor debeant solui tot ducati q tpe solutionis valeant qua
tuor libras ⁊ si ducatus creuerit in valore dabunt minus ⁊ si
decreuerit dabunt plures figurādo exemplum prout dixi. s.
i. j. q. huius limitationis p ea que ibi dixi ⁊ i p̄ce. q. vbi h de
cidit: vt ⁊ si ducat⁹ creuisset pp deterioratiōez mōete prout
cōiter fit debent dari tot ducati qui valeāt quatuor centum
libras monete eq bōe i bonitate intrinseca ⁊ eq pciosi metalli
⁊ eiusdē pōderis sic erāt tpe ꝯctus vt volunt marti. de lau. i
d. tract. ō mōeta pe. ⁊ ante pe. col. ⁊ pulchre. d. bar. sozi i. d. cō
si. cxxviij. incip. p fundamento iuncti huius que late dixi in
prima declaratione post old. consi. xxxj. cum concor. ibi alle
gatis cum semper actū censeatur inter partes vt solutio fie
ri debeat de moneta eiusdem bonitatis cuius est ea de qua
in obligatione tpe quo data fuit seu tpe obligationis. l. cuz
quid. ff. si cer. pe. ⁊ put ibi latius dixi nisi aliter actum sit iter
partes vt dicetur i. q. seq. ⁊ si talis dbitor velit soluere i mo
neta puta libras, vel solidos prout in exēplo figurato, tene
bitur soluere centum de antiqua moneta currente tpe obli
gationis qd faciant quattuor libras aut de illis antiquis so
lidis si reperiantur vel de noua moneta ad estimationez an
tique vt dixi in. d. j. ⁊ quarta declaratione post Old. in ꝯsil.
pallegato cum concor. ibi signatis declarando vt ibi latius
dixi ⁊ vltra doct. predictos in proposito dotis hoc est de mē
te are. in consi. xj. inci. procedendū: fm predicta intelligen
dum est quod consuluit Bal. in. d. consi. cccxxix. incip. punc
tus q̄ōnis: ⁊ predicta procedunt qñ nulla interuenisset mo
ra in restōne vel solutione per ea que dixi. s. in. j. ⁊. ij. limita
tione: nam si interuenisset mora haberet rō valoris mutati i
pecunia durante eadem bonitate q̄ erat tpe ꝯctus a tpe mo
re vsq; ad tps solutiōis fm Marti. de lau. in. d. tract. de mo
neta pe. col. ⁊ sozi in ꝯsi. pcallegato ⁊ ideo dixi durante ea
dem bonitate intrinseca quia vt dixi in prima limitatione.
ac ꝯclusi mora nihil facit ad mutationem valoris causati ex
mutatione bonitatis intrinsece seu preciositatis metalli. Et
predicta procedunt nisi dictuz sit ad rōne librar̄ quattuor p
singulo ducato monete currentis tpe solutionis vt dicaz. j.
in seq. q. ¶ Quarto quero aliquis dedit mille ducatos do
tis nomine vel mutuo vel depositi ad estimationem librarū
quattuor pro singulo ducato monete currentis tpe solutōis
Quomodo soluent isti ducati vel eoꝝ valor dico ꝙ si consi
deremus mutatiōnē valoris non mutat a preciositate metal
li res est clara vt inspiciamus libras hz ꝙ valent tpe solutio
nis q: ita placuit ꝯhentibus iuxta notat in. d. l. paulus per
Bar. insi. cum concor. s. allegatis in p̄ce. q̄ōnibus idez dico
si contingeret monetā esse factam de metallo debiliore ⁊ vi
liore vel diminutā in pondere cū libra ita valeat. xx. solidos
monete debilioris ponderis ⁊ vilioris metalli sicut precio
sioris metalli: ⁊ fortioris ponderis: nam verba p̄dicta afferūt
taxationem ⁊ limitationem valoris ducati i libris ⁊ vlterius
declarant ꝙ libre sint soluende de moneta currente tpe solu
tionis cle. si bñficiorum fm vnum intellectum quem tenuit
Pau. de leaz. ibi ⁊ plures alij de decim. quod potest fieri p
ꝯhentes sicut posset ⁊ multo magis p. ꝯhentes fieri ꝙ pecu
nia reprobata liberaret soluentem vt per zaba. Pe. de anch.
⁊ Jmo. ibi ⁊ per Alb. de ro. ⁊ nonnullos scribentes in. l. ele
gāter. §. qui reprobos. ff. de pig. act. Ex quo ꝯcludenduz est
ꝙ debitor soluendo quattuor centum libras monete curren
tis tpe solutionis fiende lz debilioris liberabitur ⁊ si tpe so
lutionis curreret fortior ⁊ pciosior moneta econuerso tene
retur debitor soluere quatuor centum libras illius monete
lz melioris aut ducatos soluat fm estimationem p̄dictam li
brarum quattuor ꝯsiderato cursu monetar̄ fm tps solutiōis
fiende ⁊ si mora interuenisset inspicimus tps quo solutio fie
ri debuisset ⁊ illā monetā: ac illuz cursum vt dixi in. q. p̄ced.
⁊ in. j. limitatione vnde presupposito ꝙ ducati valeat nunc
libr. quattuor cum dimidia: ⁊ debitor occasione mille duca
toꝝ vellit soluere i ducatis non cōsiderabimus an ducatus
creuerit rōne mutationis pciositatis metalli mōetar̄ necꝙ
tpe promissionis valeret quattuor libras illius monete que
forsitan nunc valerent quattuor cum dimidia monete p̄ntis
debilioris sed solum ꝯsiderabimus ꝙ dent tot ducati qui fa
ciant quattuor milia libras estimando ducatum prout nunc
valet ⁊ erit debitor in lucro de libris. ccccc. qr mille ducati
nunc valebunt libras. 4500. ⁊ tanto min⁹ de mille ducatis
dabit q̄ntum capiunt libre. ccccc. ⁊ sic dabit solum ducatos.
889. solidos. x. qui faciunt mediam libram ⁊ idem propor
tionabiliter est dicendum si ducatus decreuisset. ¶ Ubi au
tem non interuenisset aliqua estimatio lz dictum esset pmit
to centum ducatos largos mon. currentis tpe solutiōis tūc
solutio esset fienda de moneta currente tpe solutionis habi
to respectu ad antiquam id est vt tanto plus de noua detur
q̄ntuz valet vel valeret illa que currebat tpe promissionis
fm cōem intellectum qui datur ad cle. si bñficiorum de dci.
per Pan. in. c. quanto vltima col. de iureiu. cum concor. q̄
adduxi in. xj. declaratione ⁊ in. v. limitatione post Oldr. in
consi. ccl. incip. factum tale est. Quod itelligo nisi pmissio
esset facta in tali specie que non habet nomen ⁊ formaz pe
cunie sed est nomen collectiuum quod ita suam determina
tionem habet in bōa moneta sicut in debiliore vt sunt libre
que valent. xx. solidos tam fortis mōete q̄z debilis ⁊ ducati
in moneta in ducatu Mediolani qui valent quattuor libras
qualiscunq; sit moneta ⁊ in florenis Mediolani qui valent
xxxij. solidos fortis vl debilis mōete: ⁊ i florenis sab. q valēt
xij. grossos sab. vel pape siue currat bōa mōeta siue debilis
⁊ non reperitur aliqua pecia pecunie que talis ducatus mo
neta vel libra aut talis florenus appelletur: nam si quis pro
mittat mihi. x. ex talibus ducatis vel florenis aut libris in
telligetur de mōeta tpis ꝯctus vt dixi in. j. ⁊. vj. declaratio
ne tamen si addatur monete currentis tpe solutiōis ex hoc
excludetur moneta currens tpe ꝯctus. l. maritus. C. de pro
cu. l. cum pretor in prin. cum vul. ff. de iudi. ⁊ aliud hoc ideo
est in isto casu q̄z in precedenti quia ista denominatio pecu
nie se habet tam ad fortem q̄z debilem ⁊ tam ad currentem
tpe ꝯctus q̄z solutionis ⁊ quia eligitur vnuz tempus scilicet
solutionis ⁊ aliqd dixi in sexta declaratione ⁊ latius in. xvij.
declaratione. Si autem dictum fuerit simpliciter monetē
currentis non apposito illis verbis tempore solutionis an
intelligatur

intelligatur de moneta currente tpe obligationis seu dispositionis an vero ꝯtus habui in facto ⁊ teneo q debeat itelligi de currente tpe ꝯtus vt interpretemur verba sm regulas iuris cōis iuxta notata per bar. ⁊ alios in. l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad trebel. ⁊ in. l. gallus. §. j. ff. de libe. ⁊ posthu. cum concor. ⁊ qr verba sunt interpretanda ꝯ illū q se fundat super eis. l. veteribus. ff. de pactis ⁊. l. quicquid astringēde i prin. cū ibi notatis. ff. de verbo. ob. ⁊ qr verba itelligunt sm tps ꝯtus ⁊ dispositōes iuxta nō. i. l. si ita. ff. de au. ⁊ ar. le. p bar. cū ꝯcor. non obstante q i ꝯtrium faciat q verba debent ita sumi vt aliquid operentur. l. si qn in prin. ff. de leg. j. puto. tñ distinguendum an verba monete currentis ponantur simpliciter vel referantur ad actum obligationis ⁊ tunc procedant predicta an vero referantur ad actum solutionis ⁊ tūc debeant intelligi de currente sm tps solutionis qr qualitas adiecta verbo regulatur sm tpus verbi. l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxa. l. ex facto in prin. ff. de vul. ⁊ pup. puta pmisit soluere de mōeta currēte qr intelligitur tpe solutōis.

Nono Fallit qn adest statutum declarans attendi debere monetam ⁊ cursum tpis solutionis p ea que dixi in tertia fallē. declarando tamen hoc iuxta eaq dixi supra in pce. fallentia pe. ⁊ vltima. q. ⁊. vj. ⁊ latius. xvij. declaratione faciunt notat p alex. in consi. xxj. incip. visis hijs secundo vol. ⁊ p are. consi. xj. iij. col. cum seq. dicam. j. in seq. limitatione in fine.

Decimo Et vltimo sm aliquos fallit quo ad bonitatem extrinsecā seu quo ad variationem que contingit durante bonitate intrinseca ⁊ non mutata moneta in pondere vel preciositate qr tunc dz fieri solutio scōm valorē tpis solutionis vt late dixi. s. i. v. ⁊. vj. ampliatōe seu declaratione iunctis his que dixi in tertia que limitatio vī recipere debere distinctionē sm vtrobiq dicta vz q non curremus de bonitate extrinseca qn promissa est certa spēs pecunie puta cētū ducati vt dixi in tertia declaratiōe. Sed qn est promissa pecunia in genere puta in libris nisi contingat auctū fuisse valorē monetarū magis grossaꝝ vel pciosaꝝ pp aliam magis ere contaminatam q̄ tpe ꝯtus vt dixi in ipsa v. ⁊. vj. declaratione. Item hec limitatio restringitur ⁊ declaratur ex alijs ampliatōibus ⁊ declarationibus ac limitationibus vt si quis esset in mora vel specialem pmissionem fecisset vel aliter vt p discursum totius huius materie.

Laus deo omnipotenti ac gloriosissime virgini Marie eius matri. Finitū fuit hoc opus ad dei omnipotentis gloriam ⁊ publicam vtilitatem per me Albertum Brunū iuris cōsultorū minimū ciuē Ast āno dñi. M. cccccvj. die. xv. Julij.

Sequitur consilium in materia augmenti monetarū factum p excelsum collegium Papiense.

Casus sic i facto pponit iam supra ānos centū ⁊ tanto tpe q i ꝯtrariū nō extat hominū memoria. ciuitas Casalis pstare ꝯsueuit singlis ānis Illustris. mōtisferrati Marchiōib' ꝙ p tpa fuerūt certā sūmā floreōꝝ ad cōputū solidoꝝ trigītaqtuor cū dimidio pro singulo floreno p ꝯpositione cēsus debiti Marchiōib' ipsis necnō ⁊ sūmā alterā pro salario pstādo ptori ipsius ciuitatis singulis ānis quos flor. oēs toto tpe pdicto cōitas ipa persoluit ō mōeta currēte tpe cuiuslibet solutōis nulla vnq̄ hita rōne bōitatis mōete āntiquoris. Nouissime aūt Illustris. Marchio sub ptextu q pp iobseruātiā pclamationū diuersis tpib' factaꝝ sup cursu mōete plurimū sint excellētie sue redditus diminuti ordinauit q i solutōib' fiēdis camere sue de cetero soluat aureus p flor. tribus vel si solutio fiet i mōeta q soluant floreni qtuor cū dimidio mōete nunc currētis p flor. trib' qd reicidit i idē lz i toto dñio suo ēt sz taxatōez excellētie sue nunc expendatur aureus p florenos quattuor cum dimidio querit an iuridica sit ordinatio predicta.

Christi ⁊ gloriosissime eiusq virginis mr̄is psidio ex corde inuocato omissis leuib' argutijs superfluisq resecatis ⁊ veris ꝯclusiōibus ac solidis fundamētis tm̄ hērēdo: vt moris semꝑ nr̄i i ꝯsulēdo fuit prio q̄ i fauorē pricipis adduci posse videbūtur referemus moꝫ hijs q̄ i fauorē cōitatis stringere existimabim' i mediū deductis i ipsius fauorē ꝯcludem' postremo ad obiecta rn̄debim'. videbat igit nobis prima ꝯsideratōe dōz vallidā ⁊ iuridicā eē ordīatōez pdictā qr cū dēat sūma florenoꝝ de q̄ i thēmate ex ꝯuentōe antiq̄ solutio fienda eēt de mōeta antiq̄ q̄ currebat tpe ꝯtr' si de ea repiretur sz qr moneta talis nō repit fiēda ē solutio ō mōeta noua ⁊ currēti habita rōne bōitatis illius mōete āntiq̄ cū mōeta noua sit mutata i bōitate itrinseca vt nō minū ē ⁊ deterior sit ita ꝯcludūt ꝑpte hosti. Jo. and. Ant. de but. Car. Imo. ⁊ Pan. i. c. q̄to ex ō iureiu. p tex. aptū i. c. oli cām de censi. quē ad h ēt notat Ant. de bu. ⁊ abba. ibi i pe. notabili idē tz spe. i ti. ō ob. ⁊ sol. §. j. ad fi. oldra. ꝯsi. xiij. ici. cū qd eēt ⁊. xxxj. ici. thema tale est ⁊. ccl. ici. factū tale ē vbi dicit idē i q̄cūq oblōne pueniēte ex vltia volūtate vel ex sñia vel ordīatiōe superioris quē i hoc ēt seqt pano. i. d. c. oli cām i pe. nobili ⁊ Albe. ⁊ Roma. i. l. cuz qd. ff. si cer. pe. ⁊ ibi moderni idē firmat clare Bar. i. l. paulus col. ij. ff. de solu. quē seqt Imo. Pau. de cast. ⁊ ceteri ibi i ꝯs. ⁊ Bar. i. d. l. cū qd col. vi. ff. si cer. pe. i. l. res i dotē date. ff. de iure do. Car. i cle. si. de decimis. q. xiij. ⁊ ibi ēt late i hoc ꝯcludit petr' de ancha. col. ij. post Pano. et ē cōis opinio vt attestat alex. i. d. l. cū qd col. pe. ⁊ alij moder. ibi ⁊ addit sonzi. ꝯsi. cxxviij. ita tenere cōiter legistas ⁊ canōistas ⁊ pcedit pmissa ꝯclusio nō solū i ꝯuētōe fcā sup certa summa semel tm̄ pstanā. sz ēt in solutiōe ānua put ē i pñti cāu qr i isto terminis loqtur tex. i. d. c. oli cāz de cēsi. ⁊ ita i spē determinat Bal. i. d. c. q̄to col. vi. v. q̄ro qd i annua oblōne de iureiu. ⁊ ita ēt loqt oldr. i. d. ꝯsi. ccl. ⁊ spec. i. d. titu. de obli. ⁊ sol. §. j. ad fi. dū loqtur ō salario pstādo ptori singulo āno i hijs terminis ēt ita concludit Bal. ꝯsi. pe. ⁊ vi. vol. j. sm nouā ipressionē ita ēt tenet Pau. ō ca. i. l. si. ad fi. pricipij. C. cōia de leg. idē albe. ō rosa. i l. ij. C. ō iure ēphi. col. xij. dū loqt ō canōe debito singulis annis p emphiteotā de q̄ mōeta solui dēat ⁊ ibi ēt ponit mod. ⁊ ita ēt tz i spē qd sit fienda solutio ō mōeta antiq i oblōne annua lz p. xxx. ānos ⁊ vltra facta fuisset solutio ō mōeta noua deteriora ꝯsuluit. d. Signo. de home. ꝯsi. lxxiij. ici. qd talis ppōit p totū quimo ēt si oblō pdcā ñ pcessisz ex ꝯuētōe vt psuppōit i thēmate sz ex legis vel decreti dispōne idē dōm videret qr lz spe. i. d. tit. de obli. ⁊ solu. §. j. ad fi. fuerit i opinione qd i oblōne cita a. l. vl statuto attēdat cursus mōete solū tpe solutiōis cui' opinionē secuti sunt multi i pcipue ant. ō but. ⁊ Imo. i. d. c. q̄to Pe. ō anc. Car. ⁊ Imol. i. d. cle. si. ō decimis Albe. ō rosa. ⁊ Lud. ro. i. d. l. cū qd ⁊ Bal. i. l. illud ad fi. C. ō sac. san. ecc. Lud. ro. cxxiij. tñ ꝯtrariātenus Pan. late ꝯsulēdo ꝯsi. lvj. ici. qd solutio fieri dēat vol. ij. cuius opinio optie phatur ex illa cōi opiniōe que ē q leges loquētes ō solidis ēt hodie itelligūt ō solidis aureis legalib' quoꝝ. lxxij. libraz auri ꝯstituūt vt ē gl. ordiaria i. c. ꝯquerēte vbi abba. nōt doīn. or. ⁊ i. c. fi. ō iudi. bar. i. l. quotiēs ō suscep. li. x. ⁊ ppca dixit singlr pau. de ca. i. l. fi. i pri. C. cōia de lega. qd ex quo dōatio ō iure cōi vz sine isinuatōe vsq ad qngētos aureos. l. sanciim' ō donā. ⁊ hodie. lxxij. aurei currētes ⁊ vsualea nō faciūt lib. auri sz. xcvj. vt dicit bar. i. d. l. quotiēs. C. ō suscep. valebit dōatio vltra quigētos aureos qr. d. l. sancimus itelligi dz de solidis seu aureis legalib' ⁊ idē dicit alex. ꝯsi. xl. col. pe. vol. j. alex. ⁊ Moder. i. l. j. fi. ff. de in ius vocā. Fely. i. d. c. cōquerēte ⁊ dicit Bald. in. d. l. illud circa fi. C. de sac. san. eccle. hoc procedere quoad solēnitatē adhibēdā i actu putē insinuatio. Secus sit quoad necessitatē soluendū hec rñsio cēfundit manifeste ex eo qd dicit gl. ord. i. l. q̄cūq i ver. vel viginti solidis. C. ō ser. fug. q̄ loqtur de pena viginti solidoꝝ de q̄ ibi soluen. Et illā glo. sequit ibi ipie Bal. col. vlt. ver. deinde ꝯuerte te ad notabile ⁊ saly. ibi col. ij. ⁊ Pau. de ca. col. iij. pz ēt hoc ex hijs q̄ dixit in. d. l. fi. ff. de in ius vocan. ⁊ p abba. in. d. c. fi. de iudi. sup veritate tm̄ istius difficultatis vlteri' nō pgredimur qa nō multū expedit ad casum pñtem cū psupponat oblōnē processisse a conuētōe quo casu oēs ꝯcludūt fiēdā eē solutionē sm bōitatē ⁊ valorē antique mōete ⁊ ex pdictis vī māifeste iustificari pdcā principis ordinatio qr tpe ꝯuentiōis aureus fortisan valebat solū flor. tres qr mōeta tūc currēs melior erat quo cāu respectu bōitatis itrinsece nō cēseret plus eē flor. q̄ttuor cū [illegible] ō mōeta nūc currente q̄ eēnt flor. tres illi' mōete āntique qd satis manifeste appet qr aureus qui eiusdē pōderis ⁊ bōitatis toto tpe pdicto semp fuit nūc vz flor. q̄ttuor cū dimidio ⁊ tpe ꝯuētōis solū fortasse tres valebat ⁊ hac rōne putam' eē motū Illustris. Marchio. in hac sua ordinatiōe.

¶ Secundo ꝫ cōitatem adduci potest quia retenta cōclusione de qua.s.q. solutio fienda sit ſm bonitatē monete antique non vt cōiter ꝫ longo tpe soluerit de mōeta currenti se posse aliqua prescriptione iuuare quia vt dicit elegāter bart. in.l.is qui vsumfructuꝫ.ff.qui.mo.vsufru.amit.creditor cui solutio fieri dꝫ de moneta antiqua si longo tpe reperitur de mōeta noua deteriore recepisse ꝯseruat sibi ius ord. petiendi antiquā quasi recipiendo nouam dicatur partē antique recepisse vt dicit tex.ibi de eo qui hꝫ vsumfructuꝫ si solū vsum pcipiat ⁊ idem tꝫ Bal.ibi idem concludit Bart.in.l.si prius in prin.ff.de aqua.plu.arcen.cum quo transit ibi Ang.⁊ sequitur Aret.consi.cxij.incip.consideratis col.ij.v.secundo ē pmittendum ⁊ ita ēt firmat Signo.in dicto consil.lxxiij. ⁊ lꝫ Bar. distinguit inter creditorem scienter recipientē q tūc conseruat ius in toto si vero ignoranter secus sit quoad effectum prescriptionis hoc nullius videtur esse effectus q: si dicimus Illustrissimos.d.d.March.recepisse monetaꝫ nouā deteriorem scientes deberi antiquam nulla cucurrisset pscriptio vt dicit Bar.si vero dicamus eos ignoranter recepisse lꝫ cucurrisset de rigore iuris prescriptio videretur saltē concedenda restō in integrum ex capite ignorantie vt declarat Bart.in.l.i.§.si quid autem.ff.de iti.actu.q priuato.Et lꝫ super hoc sint varie opiniones precipue in prescriptiōe.xl. annorum tamen magis cōis vr opinio q concedatur aduersus eam restō vt late prosequitur Alexā.consi.clxix.incipiē. viso themate col.pen.⁊ fi.vol.secundo ⁊ consi.lxxxiiij.vol. primo ⁊ alibi sepe prout late refert Fel.in.c.vigilanti col.i. ⁊ sequenti extra de prescrip.⁊ tanto minus videtur in casu presenti militare prescripto quia aut fuit quidaꝫ census qui debetur principi in signum recognitiōis ⁊ nullo tempore vr posse prescribi vt ē casus in.l.cōperit vbi omnes doct.notant.C.de prescrip.xl.anno.declarat Pano.in.c.ad audientiam col.vlt.de prescrip.cum concor.adductis ibi per Fely. in.vj.col.ad finem ⁊ sequenti quia sicut nō potest prescribi subiectio.c.cum non liceat eodem titu.ita nec census qui pstatur in signum subiectionis vt ibi not.⁊ per abba.in.c.cuꝫ nobis col.quarta eodem titu.

¶ Postremo videtur et alio posse iustificari ordinatio predicta quia ad principem spectat limitatum censum mouere vt vnusquisqꝫ teneatur soluere ⁊ recipere ſm limitationem datam a principe vt est tex.in.l.fi.C.de vete.nu.po.li.xj. quem Bar.ad hoc notat Barto.in.l.qui falsam.ff.de falsis ad principem enim pertinet approbare vel reprobare monetam.c.quanto de iureiu.vbi Hostien.Jo.and.⁊ alij.

¶ Predictis non obstantibus veram esse arbitramur contrariam sententiaꝫ pro cuius fundamento est primus aduertendum diligenter in presenti casu non constare de aliq conuentione ex cuius forma percipi possit an conuentuꝫ fuerit de soluendo florenos de quibus in themate de moneta currente tempore cuiuslibet solutionis fiende an vero conuentum fuerit de soluendo monetam que currebat tempore cōuentionis vel simpliciter q idem esset.Cuꝫ igitur solutiōes semper subsecute fuerint in moneta currente tempore solutionis nulla habita rōne bonitatis monete antiquioris presumitur conuentio talis fuisse quales sunt subsecute solutiones ⁊ consequenter presumitur conuentum de soluendo in moneta currēte tpe cuiuslibet solutionis pro qua ꝯclusione mouemur primus ex illa decisione famosa Bal.i.l.si certis annis col.iij.versicu.aut non constat de origine cause.C.de pact.vbi dixit q talis presumitur cā qualis per effectum solutionis demonstratur ⁊ qualis apparet solutio talis psumitur precessisse cōcessio mouemur per tex.in.l.cum de in rem verso.ff.de vsur.⁊ cum illa decisione Bald.transeunt ceteri scribentes ibi ⁊ eam cōmendat Alex.consi.cvij.incip.in causa ⁊ lite vertente vol.i.in prin.Fely.in.c.cum Bertholdus col.pe.de re iudi.vbi alia similia adducit ⁊ pro hac decisiōe est bonus tex.in.c.cum venissent de insti.vbi q: non constabat de aliqua cōcessione dubitabatur an esset personalis an realis ⁊ deciditur ibi q presumitur realis ⁊ hoc est ex eo q vt realis obseruabatur ⁊ possidebatur ⁊ pp ea talis fuisse psumit qualis demonstrat per vsum ⁊ possessionē vt ibi declarat Anto.de bu.in no.⁊ latius in.c.ij.ver.oppono scdo col. viij.versicu.oppono cum glo.⁊ Imol.ibi colum.tertia.

¶ Scdo pro ista opinione adducimus decisionē do.Mart. laudē.quē refert ⁊ sequit excellens tunc doct.collegij nostri do.Fran.cur.in suo tractatu monetarum impresso in vl.q.vbi ꝯcludit cū.d.Mart.lau.q vbicunqꝫ dubiū esset de qua pecunia soluenda senserint ꝯhētes dubitatio ista subleuatur ⁊ declaratur p solutiōes subsequentes longissimo tpe adducebat doctrinam Ang.in repet.dicte.l.si certis annis col quinta vbi ponit intellectū nouum ad.l.cum de in rē verso.ff.de vsu.⁊ voluit q in casu illius.l.ex diuturna prestatiōe nō presumat causa ⁊ substantia obligationis sed solum obligationis qualitas que facilius pcipit q substantia vt est glo.ordi.l l.talis scriptura.§.fi.ff.de lega.j.in versic.vniuersa ad fi.⁊ lꝫ illa opinio Ang.q̄tum ad intellectum.l.cum de in rem verso cōiter reprobet vt declarat Alexan.in.d.l.si certis annis col.iiij.⁊ sequenti quia cōis est sniā q ex diuturna pstatione presumatur non solum qualitas obligationis sed ēt tota obligatio ⁊ substantia tamē in se vera est ⁊ indubitata illa decisio Ang.q talis psumitur obligatio qualis demonstrat ex diuturna prestatione ⁊ hoc est ad q ponderatur decisio predicta per.d.Marti.laudē.vt.s.diximus ⁊ per eandem decisionem Ang.consuluit.Idē ꝫ excel.doct.d.Sonzi.consil. cclv.incip.circa primū consultationis articulum colum.pe. ibi enim q: ex contractu non constabat clare qualis esset fienda solutio consuluit q ex diuturna solutione certo modo facta presumendum est cōtrahentes sic voluisse ⁊ intellexisse prout in solutiōib postea factis fuit obseruatū vt ibi latius p eū.

¶ Tertio pro ista ꝯclusiōe adducitur q in terminis istis cōsuluit excel.doct.Moder.d.Philippus cor.consi.clxxxi.incip.visis nonnullis actis in vltima car.secundo vol.vbi mouetur potissime ista rōne quia ex longa prestatione facta in moneta deteriore declaratur voluntas ꝯhentium ita fuisse cuꝫ igitur presumatur conuentio predicta fuisse de soluēdo in moneta vsuali ⁊ currente tpe cuiuslibet solutionis cessat omnis difficultas q: si a principio conuentum fuisset de soluendo in moneta currente tpe solutiōis nulla haberetur rō bonitatis monete āntique vt probat tex.in cle.fi.de decimis ſm verum intellectum q: dum dr ibi q ille qui habet cōcessionem percipiendi decimas tenetur recipere ſm monetam currentem istud procedit q: ita ibi i tex.fuit expressum vt ibi declarat Pe.de anch.in col.pe.post Zen.⁊ Pau.⁊ ita est in casu.c.ij.extra de maledic.⁊ in.c.olim extra de iniur.vt dicit Panor.in dicto consi.lvj.secundo vol.conuentio enim circa modum soluendi sine dubio in primis est attendenda q: ꝯctus ex cōuentione legem accipiūt.l.j.§.si ꝯuenerit.ff. depo.⁊ notat Bar.in mā monete i.d.l.paulus ad fi.ff.de sol. ⁊ hoc ēt voluit Bald.in palllegato consi.penul.vol.i.ad fin. vbi ponderat q ordinatio de q ibi dicebat soluēdū esse salarium pretij de moneta q currit non autem dixerat de moneta que in futurum curreret vt ibi per eū.

¶ Confirmant pdicta ex alio q: si Illustrissimus Marchio petere vellit a cōitate casalis censuꝫ de quo in themate cuꝫ nō appareat de alia certa forma ꝯuētionis censum ipsiꝫ peteret ⁊ se fundaret in antiqua ⁊ diuturna pscripta ⁊ obseruata ꝯsuetudine sic pstādi ꝯsuetudo aūt ⁊ pscriptio sunt strictissimi iuris ⁊ tantū dr pscriptū q̄tū possessum ⁊ non vltra vt declarat Bar.in.l.j.§.si qs hoc interdicto.ff.de iti.actuqꝫ pri.Et dicit elegāter Bar.i.l.fi.col.iij.versic.vnū aliud qrit.C.cōmu.vtri.iudicij qd consuetudo tm̄ hꝫ de potentia ⁊ effectu quātū de vsu ⁊ pprios facti terminos nō excedit ⁊ dixit notāter Ang.in.l.vna est via.ff.de seru.ru.pre.q acq̄sitio q fit p vsum nō fit nisi in illo tātillo in quo qs vsus est ⁊ vltra nō extēdit ponit ēt de hoc Pan.i.c.quo ad trāslationem in vltio notabili de officio leg.bal.in.c.j.circa finē de feu.cogni. ⁊ late hoc cōprobat Ro.ꝯsilio.cccxviij.incip.pmo ꝯsultatio col.iij.cum seq.⁊ ppea dixit Bar.in auctē.q rē prope fi.C.de sac.san.ecc.q ꝯsuetudo dandi i emphiteosim certo mō non pōt exerceri alio mō silr dixit Inno.i.c.litteras circa mediū i versi.credimus autē de resti.spo.q ꝯsuetudo faciēdi istallationē certo mō vel certo loco nō extendit ad aliū modū vel locū ēt silem ⁊ posset hec cōclusio infinitis silibus cōprobari que super omnes cumulatissime ꝯgeruntur per Fely.i.c.audītis col.vj.cum seq.de pscrip.Cū igit ꝯsueuerint Illustris. Marchiōes semp recipere censuꝫ i moneta currente tpe solutionis nulla habita rōne bonitatis mōete non poterit Illustris.Marchio plus exigere q ꝯsuetū fuerit semp prestari q: circūscripta consuetudine prestandi nihil esset sup quo posset intentio sua fundari in petendo eam certam summaꝫ florenorum de qua in themate.

¶ Scdo pricipalr p eadē opiniōe mouemur q ēt si ꝯstaret posset d

ret de aliqua certa cōuentione certo tpe facta ⁊ ↄstaret ꝙ eo tpe melior fuisset moneta obstaret illustri Marchioni tam longi tpis prescriptio. Communis enim est snia ꝙ per. xxx. annos ↄtra laycum vel. xl. contra ecclesiā currit prescriptio si debitor in antiqua moneta soluat per. xxx. vel. xl. annos in moneta noua deteriore: vt probat text. in. d. c. olim cāū ⁊ ibi Panor. ad fi. q dicit ꝙ ista cōmuniter tenetur quicquid dixerit Hosti. ibi qui tamen Hostiē. loquitur quando debitor erat i malafide ⁊ sciebat se debere de alia moneta: qđ nō cadit in casu presenti: quia semper solutio facta fuit de moneta currente: nec cōstare potest cōmunitatem sciuisse se debere soluere in alia moneta: ⁊ ideo p̄sumitur in prescriptione tanti temporis bonafides: vt declarat Alex. in terminis istis in dicto consil. xx. col. ij. ⁊ istam opi. ꝙ prescriptio currat in terminis. d. c. olim tenuit glo. ordi. in. c. quodqꝫ el. j. xvij. q. vij. in glo. magna ad fi. Cardi. floren. in. d. c. olim. in iiij. oppositione eandem opinionem tenet Joā. de imol. in d. l. si prius in prin. ff. de aqua plu. arcē. vbi reprehēdit Bar. dicentem ꝙ vbi creditor scit deberi sibi de moneta antiqua conseruat ius recipiendo nouam per. d. l. his qui vsumfructum quibus mo. vsufruc. amit. quia dicit Jmol. ꝙ ille text. loquitur quādo quis vtitur parte iuris sibi debiti: videlicet vbi moneta est variata dicitur recipere aliud pro alio: ideo currit prescriptio contra etiam scientem: ⁊ ꝙ moneta mutata in bonitate intrinseca dr̄ omnino alia ⁊ diuersa moneta antiqua dixit clare Bart. in. d. l. cum quid prope fi. cuꝫ quo transeunt alij istam opi. etiam contra Bart. tenuit Roma. in. d. l. si prius quam legit cum. l. post venditionem eo. tit. ⁊ idem etiam vult Pau. de ca. in. d. l. si prius in prin. Et istā opi. veriorē esse putamus precipue in casu presenti in quo non soluꝫ per annos. xxx. vel. xl. facta fuit solutio semper de moneta vsuali ⁊ currenti tempore cuiuslibet solutionis: sed tanto tempore cuius initij memoria non extat in contrariū: vt in themate presupponitur cuius temporis cursus nō tam vim prescriptionis ꝙ̄ tituli ⁊ concessionis obtinet. l. hoc iure. §. ductus aque. ff. de aqua quoti. ⁊ esti. c. super quibꝰ §. preterea de verbo. signi. ⁊ propterea dicit Cy. in. d. l. licet his annis in pe. q. C. de pactis ꝙ licet nō presumatur causa vel titulus obligationis ex diuturna prestatione nisi allegetur: vt ibi notant omnes ex cursu tamen tanti temporis cuius initij memoria hominis non existit presumitur sine alia allegatione. Et ita dicit Ang. ⁊ Paul. de ca. ibi ⁊ sequunt Moderni. idem sequitur Fely. in. c. cū ex officij col. j. versi. limita quarto ⁊ in. c. causam col. iij. ⁊ in. c. accedente col. v. de prescriptionibus: ⁊ idem concludit pulchre Alex. in ↄsil. vj. incip. viso themate volu. j. col. pe. ⁊ sequenti. Et propterea ex cursu tanti temporis acquiruntur etiam ea que prescribi non possunt: vt pꝫ ex his que scribit Fely. post Abb. in. c. causam col. iij. ⁊ in. d. c. cum ex officij de prescrip. Cuꝫ igitur tanto tempore cuius initij memoria non extat facta fuerit solutio de moneta currente: etiā si constaret de allegata compositione ⁊ cōuentione antique p̄sumeretur etiam si non allegetur de solutione talis monete. Et pro hoc etiā adducimus id qđ dixit singulariter Anto. de but. in repe. c. peruenit in vltimis verbis extra de censi. vbi dicit ꝙ si quis deberet singulo anno ducentum ⁊ solueret longo tempore soluꝫ centum potest allegare se liberatū fuisse a centum. s. ⁊ hanc liberationem poterit probare ex tali diuturna solutione facta solum in centum: ⁊ idem dixit eleganter Raphael cuma. in. d. l. si prius in prin. ff. de aqua plu. arcen. qꝛ sicut pro solutione decem annorum presupponitur obligatio de qua non constaret iuxta. d. l. de in rem verso ⁊. d. l. si certis annis quanto fortius est presumenda liberatio iuxta l. arianus. ff. de actio. ⁊ obli. ita formaliter inquit Cuma. ibi Ex quibus omnibus concludendo in fauorem cōmunitatis: dicimus eam cogi non posse ad soluendum summam florenorum de qua in themate eo modo quo fuit ordinatum per illustrissimum Marchionem: sed solutiones ipsas fiendas esse fm cōmunem cursum soluendo aureuꝫ pro florenis. iiij. put presupponitur valere in vniuerso dnio montisferrati.

¶ Superest vt ad allegata in oppositum respondeamus. Ad primum igitur fundamentum pro contraria opi. adductum multiplex ex predictis colligitur solutio: primo qđ allegata in oppositum loquuntur vbi constat de aliqua certa conuentione certo tempore inita ⁊ etiam cōstet qualis esset bonitas monete eo tempore sed in casu presenti: nec constat de cōuentione nec de tempore ipsiꝰ nisi eatenus quatenus appareat solutio vetustissima: propterea succedūt ea que dicta sunt in primo fundamento facto in fauoreꝫ cōmunitatis ꝙ talis presumitur fuisse cōuentio quales sunt subsecute solutiones. Similiter succedunt ea que dicta sunt in secundo fundamento ꝙ ex quo non constat quo tempore facta fuerit conuentio: ⁊ cōsequenter constare nō posset: an moneta tunc currens esset melior vel deterior non pōt intentio illustrissimi Marchionis probari nec fundamentum aliqđ assumere super bonitate monete: vt latius. s. deduximus.

¶ Ad secundum principale fundamentū respondetur: primo ꝙ stantibus deductis in primo ⁊ secundo fundamento adducto in fauoreꝫ cōmunitatis non est opus ꝙ cōmunitas vtatur aliquo suffragio p̄scriptionis. Secundo respondetur ꝙ vbi opus esset suffragio p̄scriptionis verior ⁊ cōmunis est snia ꝙ soluens de alia moneta per annos. xxx. contra laycos vel. xl. contra ecclesiam prescribit: vt non teneatur de cetero soluere de alia moneta antiquiore: vt est casus in. d. c. olim causam fm cōmunē intellectum: vt supra dixīmꝰ etiam si creditor recipiēs sciret sibi deberi in moneta antiq. Et ad illud quod dictum fuit in secundo fundamento partis contrarie de resti. in integ. concedenda aduersus prescriptionē Respondemus primo: ꝙ etiam si dici posset: primo ius competisse principi petēdi monetam antiquā nulla subesset iusta causa ignorantie propter quā concedēda esset restitutio. Cum illustrissimus Marchio ⁊ predecessores sui scientiam habuerint obligationis ⁊ consuetudinis antiquissime cuiꝰ vigore soluit cōmunitas Casalis censuꝫ de quo in themate si ergo vigore ipsius consuetudinis potuissent petere hoc: vtiqꝫ sciebāt tēporibus retroactis ⁊ ab annis. xl. citra sicuti nūc nec aliquid nouum in facto deuenit in noticia p̄ncipis qđ prius non intellexerit: ideo cessāt fundamentū concedendi restitutionē in integrum aduersus prescriptionem: qꝛ requiritur iusta ignorantia facti ad hoc: vt concedatur: vt declarat Jo. de imo. in repe. c. fi. col. xl. versi. sed hic est aduertendum extra de prescrip. Roma. consi. cxxvij. incipi. posito ꝙ dicunt ad fi. vbi dixit ꝙ ex ignorantia iniusta atqꝫ supina nō conceditur restitutio in integrū nec excusat ignorantia corꝫ que publice apud omnes nota sunt: ⁊ sequitur Fely. in. c. vigilanti col. ij. versi. limita tertio de prescrip.

¶ Secundo respondetur ꝙ stante cursu tanti temporis cuius initij memoria hominis nō existat qui obtinet vim concessionis ⁊ cuius vigore presumitur conuentum cum illustrissimo Marchione de soluēdo censum de moneta currente tempore solutionis: vt. s. late probauimus: frustra disputetur de restitutione concedenda aduersus prescriptionem cum ista non sit prescriptio: sed potius prescripta cōcessio ⁊ conuentio. Ad illud qđ dictū fuit ꝙ solutio census prescribi non potest iuxta. l. comperit. C. de prescriptio. xxx. vel. xl. anno. Respondetur primo ꝙ ille tex. loquitur in censu seu tributo qđ debetur supremo principi in signum supreme potestatis ⁊ vniuersitatis dominij. secus si debeatur alicui inferiori: vt declarat Panor. in. d. c. ad audientiam col. vlt.

¶ Secundo respondetur ꝙ hic non agitur de prescribēdo censu: sed soluꝫ de declarando modū solutionis fiende quo casu etiam vbi nō habet locum prescriptio admittitur circa modum prestandi prescriptio: vt voluit Spec. in ti. de lega. §. superest versi. i llud quoqꝫ querit: sequitur Anto. de but. in. c. cum ex officij prope fi. de prescrip. vbi dixit ꝙ licet procuratio que debetur ordinario visitanti prescribi nō possit: vt ibi est Text. etiam tanto tempore cuius initij memoria non existat fm veraꝫ opi. tamen prescribi potest modus soluendi ipsam procurationem: vt ibi per eum: quem etiam refert ⁊ sequitur in hoc Panor. in. d. c. cum ex officij col. iiij. Et sequitur Fely. ibi col. v. versi. limita primo: quinimmo si tenderet prescriptio in aliquam diminutionem census propter deteriorationem monete valida esset p illud ꝙ voluit glo. ordi. in. d. c. quicūqꝫ. xvj. q. vij. p tex. l. d. c. olim causam de censi. vbi licet cathedraticum p̄scribi non possit sicut nec subiectio. c. cum non liceat de prescrip. potest tamen prescribi modo predicto soluendo monetam nouam deteriorem: vt est tex. in. d. c. olim causam: quē ēt ad hoc notat Panor. ibi in primo notabili. Et idē voluit Archi. in. c. fi. de censi. lib. vj. Inno. Butri. ⁊ Jmol. in. d. c. cum ex officij: vt ibi refert Fely. col. vij. versi. limita septimo.

¶ Tertio respondetur ꝙ cum simus in cursu tanti tempo-

rin cuius initii memoria nõ extitit admitteretur prescriptio saltem in vim presumpte concessionis que ex tanto cursu tẽporis presumitur vt late probat Fely.in.d.c.cũ ex officiis col.v.versi.limita.quarto.Et in.c.accedentes col.v.eo.tit.

¶ Ad tertium principale fundamentum. Rñdetur q̃ ibi allegata procederent si princeps limitasset cursum monete quo ad omnes in dñio suo sed quoad subditos cursum ⁊ valorem taxauit vno modo.Et ad solutionẽ fiendam camere sue aliter vt ex themate colligitur.quo casu cum vigore cõpositionis communitas casalis nõ tenetur solutiões facere nisi sm cõem cursum ⁊ valorẽ monete tpe fiende solutionis vt probauimus.non potest excellentia sua cos aliter cogere q̃ diceretur conuentioni antique cõtrauenire exigendo plus q̃ illius vigore cõitas tenentur certum autem est quod et princeps ligatur ex ɔ̃ctu nec ei ɔ̃uenire potest vt decidunt Cy. Bar.⁊ alii.in.l.digna vox.C.de legi.est tex.in.c.j.de pba. quẽ notat Abb.ibi in.j.⁊.ij.notatur ⁊ Ant.de But.⁊ imol. ⁊ late hoc concludit ⁊ prosequitur fely.ibi colũ.j.⁊.ij.⁊ ideo Bal.in.l.j.in prin.ff.de pactis refert Aristotellẽ admonuisse Alex.regem quod conuenta obseruaret alias malus finis sequeretur. Et ita cõcludunt Moder.ibi ⁊.multa et ad hoc cumularunt barba.in cõsi.j.vol.j.in pria carta ⁊ Alexã. in consi.j.vol.ij.col.iiij.⁊ sequenti ⁊ cõsi.vi.vol.quarto col. v.cano.Moder.in.c.nouit de iudi.post Areti. ⁊ alibi sepe ⁊ propterea i materia mõete dicit tex.i.d.c.q̃to de iureiu. quem no.Hosti.Anto.de But.⁊ alii ibi q̃ in perniciem ⁊ iacturam populi non potest princeps monetam approbare vel reprobare sine consensu populi qui ex hoc lederetur.

¶ Nec non mouet vnum q̃ allegatur in ordinatione predicta q̃ pp inobseruantiam proclamationum plurimum sint redditus Marchionales diminuti q̃ rñdem⁹ primo q̃ ex quo proclamatiões non fuerunt obseruate sciente ⁊ patiente principe vl princeps tali ɔ̃uentioni acquieuisse.Et ppea de his non potest fieri fundamentum contra cõitatem vt est glos. ord.⁊ famosa in.c.j.in verbo frangere ad fi.de tregua ⁊ pace quam ibi notat ⁊ summe cõmendat Card.l.Imol.⁊ Pano. ⁊ quez late multis auctoritatibus exornat ibi.d.Fely.colũ. iij.⁊ sequenti ⁊ propterea consuluit in terminis monete.d. Fran.Areti.consi.xj.incip.procedendum est breuiter colũ. iij.qd ordinatio facta super cursu monete nõ piudicat nec ligat subditos si non sint obseruata sciẽte ⁊ patiente principe qui eam facit per glo.preallegatam ⁊ ibi et concludit Are. q̃ non requiritur inobseruantia longa ⁊ prescripta p annos x.sed sufficit simplex inobseruantia allegat Anto.de butr.⁊ Pano.in.c.quia circa de cõsanguinitate ⁊ affinitate vt ibi latius per eum.

¶ Secundo respondemus q̃ ex quo agitur de preiudicio inferendo ipsi cõmunitati que tenetur ad censum predictũ cõtrauentio vel inobseruantia subditorum ⁊ ciuium dicte ciuitatis et si omnes homines particulariter contrauenissent nullum afferret preiudicium ciuitati nisi vniuersi eis conuocato consilio deliberasset similiter non obseruare vt est doctrina Bar.in.l.aut facta.§.fi.col.vi.ff.de pe.io.And. in nouella ⁊ gemma.in.c.felicis.§.fi.de pe.li.vi.Panor.in.c.dilectus vbi eleganter de symo. cum aliis cõcor.de quibus per Fely.in.c.cum omnes col.xv.de constitu.⁊ in.d.c.dilectis d symo.Et per Moder.in.l.ciuitas.ff.si cer.pe.

¶ Tertio respondem⁹ qd ex quo nõ obstantibus proclamationibus predictis semper recepit solutiões sm cursuz monete cẽsetur remisisse omnem penam moraz vel interesse qd ob talem inobseruantiam posset pretendere vt colligitur ex doctrina Bar.in.l.emilius in prima oppositione.ff.de minor.Et declarat latius Areti.cõsi.cl.incip.visis diligere col. penul.vbi allegatur et idem qd voluit Bald.in.c.j.circa principi.quo tempore miles q̃ si post annum dñs recipit vasallum ad obedientiam vl remisisse oẽm morã ⁊ ingratitudinẽ p quã potuissent vasallus feudo priuari ad idẽ bñfacit quod notãt Saly.⁊ alii in.d.l.ij.C.de iure emphi.ɔ̃ Bart.ibi vbi concludunt qd dñs recipiens pensionẽ cẽset remisisse emphiteote oẽm penã ⁊ morã pcedẽtẽ de quo et ponit Alex.cõsil. cxiii.incip.viso ⁊ diligẽter cõsiderato vol.iiij. col.j.⁊ ponit Moder.late in.d.l.ij.col.vij.de iure emphi.

¶ Preterea si non fuerunt proclamationes obseruate id potius ascribendum est culpe principis ad quẽ ptinebat obseruari facere iuxta notata in.d.c.quãto ⁊ l.d.l.fi.C.de vet. nu.po.sed credimus proclamationes ipsas non fuisse obseruatas q̃ mõeta idies deterior fiebat ⁊ magis erosa vt verbo vtamur iureco.l.l.creditor i prin.ff.d solu. quẽ ita intelligit Hostien.Jo.and.⁊ cõiter alii in.d.c.quanto ⁊ istud satis aperte demonstrat q̃ postremo Illustrissimus Marchio. limitauit valorẽ aurei in libr septẽ ⁊ solidis quattuor qd non fecisset si monete currentes tunc essent eiusdem bonitatis cuius erant tpe quo aureus longe minus valebat.

¶ Hec sunt q̃ nos ⁊ iusta ⁊ vera in pposito casu existimam⁹.

¶ Et ita dicimus ⁊ ɔ̃sulimus sepissime re ipsa inter nos discussa ⁊ acuratissime examinata iuris et nos Ticinen. collegii iuristarum Doctores ⁊ in fidem p scribaz nostrum subscribi solitoq̃ sigillo magno subsignari iussim⁹ ⁊ hoc saluo semper saniori ɔ̃silio ex Papie die.xvi.Ju.M.cccc.xj.iidde.xiiij.

¶ Sequitur tractatus de moneta editus Papie a me Martino Laudensi.

Sapiens strictã mõete materiã ãplecti nõ p dispu tãdi amplã viã nisi quatenus expediat sed potius decisiõis veritatẽ ɔ̃siderãs hoc opusculũ sub cõpendio ponere curaui subiiciẽs me cuiuslibet rectius sentiẽtis auctati.

¶ Quero primo qs possit cudi facere pecuniã rñdeo papa impator vel alius hñs a sede Apostolica vel impiali maiestate vel ɔ̃suetudine cuius initii memoria nõ existat auctoritatẽ glo.in rub.de veteris numis potestate.li.xj.facit i rõne sua.c.sup q̃busdã.§.pterea d vb.sig.

¶ Scdo q̃ro an prescripta ɔ̃cessium a pricipe priuate psone vt possit cudere pecuniã psumat subrepticiũ. Rñ.subrepticiũ psumi si priuate psone sit ɔ̃cessuz sec⁹ si ɔ̃cedat ciuitati vl pceribus tex.gl.⁊ bar.⁊ saly.i.l.fi.C.de fal.mo.limita nisi priuate psone vel pprio motu vel cũ clã non obstãte sit ɔ̃cessum rescriptũ ar.c.si motu pprio de p̃bẽ.i.vj.⁊ qd notat Bal.i.l.eos i princip.C.de appel.⁊ quod plene dixi in.l.fi.C.si contra ius vel vtil.publi.

¶ Tertio q̃ro an nõ subditus creditor cogat recipe pecuniã pricipis nõ sui putaan venet⁹ creditor cogat accipere pecuniã florẽtinã. Rñ.q̃ nõ sm Ang.in.l.fi.C.de ve.nu.po.li.xj. q: i dubio augmẽtatio pecũie nõ extẽdit vltra iurisdictiõez pricipis cudi faciẽt in pecũiã.l.fi.C.ff.õm.om.iu.limita ang. nisi i p̃ria creditoris sit ɔ̃sueta mõeta alterius pncipis expendi gl.i.c.statuim⁹ d maledi.Scdo itelligit ang.vez dicere si creditoris nõ subditi iterest nõ recipe pecuniã alteri⁹ dñi vt q: nõ expẽderet illã pecũiã ita ɔ̃modo i ptibus suis vel aliud fisse alias sec⁹.l.paul⁹.ff.de solu.vbi per Bart.q̃ creditor nõ debet pati damnum.

¶ Quarto q̃ro an augmẽtatio pecũie sit d iure ciuili an de iure gẽtiũ. Rñ.q̃ ẽ d iure ciuili sm bal.i rub.de ɔ̃bẽ.empt.vide tñ q̃ notant l.l.ex hoc iure.ff.de iusti.⁊ iur.

¶ Quinto q̃ro an vna pecũia possit solui p alia. Rñ. sz bar. ⁊ Ang.i.l.paul⁹.ff.de solu.⁊ bar.i.l.ij.§.j.ff.si cer.pe.⁊ ant. de bu.i.c.q̃to de iureiu.q̃ vna pecũia põt solui p alia dũmõ sit eiusdẽ lige vt puta sextinos eiusdẽ lige argẽtee q recipiãt functionẽ i gñe suo.d.l.ij.i pri.ff.si cer.pet.⁊.l.j.§.fi.⁊.l.tritice ff.de an.⁊ ar.leg.limita hoc verum eẽ nisi creditor itur⁹ ad lõginquas ptes facilius grossam pecũiã q̃ paruã afferret ar. d.l.paulus.ff.de solu.Si aũt pecũia nõ ẽ eiusdẽ lige sed deterioris nõ põt solui vna p alia puta argẽtea p aurea vel argẽtea ere ɔ̃taminata p argẽtea bone lige q: tũc nõ redderet in eisdẽ mã ⁊ põdere.l.i.C.de ve.nu.po.li.xj.⁊.d.l. paulus nisi ɔ̃suetudo eẽt i oppositũ.l.si q̃s argẽtũ i gl.C.de dõa.nã ẽ vulgaris i iure nr̃o i nũeratõe pecũie vt i soluẽdis pecũiis fuerit ɔ̃suetudo pr̃ie gl.i.d.l.si q̃s argẽtũ i pri.Et est notãdũ gñalẽ eẽ ɔ̃suetudinẽ toti⁹ mũdi vt vna pecũia soluat p alia sm bal. j.l.libera theodora.C.de sen.⁊ iterlo.oi.iu.qd dcñ itelligo forte vez si creditor ex receptõe alteri⁹ pecũie nõ sentiat dãnũ ⁊ sic solui.d.l.paulus vbi casus puta ẽ debitor cẽtũ aureorũ venetorũ vel ducalium põt soluere pecũiã i argẽto ⁊ cõ si creditor nõ patiat aliqd dãnũ.Sed si dbitor argẽteã nõ bõe lige soluere vellet vel si iterest creditoris magis recipere aureã debitã q̃ argẽteã vt puta q: melius expenderet vel alio mõ creditoris iterest nõ cõpellit creditor dãnũ pati recipiendo i alia forma.d.l.paulus vbi casus.Et pdicta oĩa intellige sm quãdo nõ est facta mutatio monete.Si autem esset facta mutatio monete dicã in articulo mutationis monete.

¶ Sexto

¶ Sexto quero an expense que fiunt in cudendo pecuniam debeant fieri de publico Bar. i. l. ij. §. j. ff. si cer. pe. ⁊ in. d. l. paulus ⁊ cōmuniter legiste tenent ꝙ expense que fiunt in cudendo debent fieri de publico quia pecunia debet valere tātum in massa ⁊ materia ꝙ̄ in forma ⁊ econtra. l. j. ff. de ꝯben. empt. contra vero tenent Inno. Io. an. et Anto. de But. in c. quanto de iureiu. quorum cano. opinio est de consuetudine approbata. nam de consuetudine minus est in forma ꝙ̄ i materia propter expensas que fiunt in cudendo quā consuetudinem allegat Bar. in. d. l. ij. §. j. seruanda igitur est consuetudo vt pecunia debeat valere tantum in forma quantū in materia deductis expensis cudendi.

¶ Septimo quero an rex vel dux possit facere pecuniā aliquantulum minoris estimationis ꝙ̄ esset materia etiam deductis expensis respondi posse hoc licite fieri vt modicum non magnum lucrum percipiat si indiget ⁊ vbi moneta non spargeretur extra regnum vel ducatum fm̄ Innocen. ⁊ Io. an. in. d. c. quanto.

¶ Octauo quero aggrediens articulum mutationis monete an princeps possit mutare monetam sine consensu populi respondi ꝙ non secundum Inno. ⁊ Io. an. ⁊ cōmuniter doc. in. d. c. quanto de iureiu. Sed de consensu populi sui posset mutare non tamen in preiudicium aliorum non subditorum ar. l. fi. ff. ⁊ C. de iuris. om. iud. putarem tamen ꝙ si princeps consueuisset mutare monetam auctoritate propria sine consensu populi tanto tempore cuius initij memoria nō existat mutationem fieri posse sine consensu populi ar. §. ductus aq̄ in. l. hoc iure. ff. de aqua quot. ⁊ esti. ⁊. c. super quibusdam. §. preterea de verbo. signifi. latius tamen infra subijciam circa articulum mutationis.

¶ Nono quero quot modis fraudet pecunia responde multis modis fraudatur pecunia. nam aliquādo raditur Aliqñ destruitur aliquando miscetur aliqua materia non eque bona vt per Hosti. ⁊ Io. an. in. d. c. quanto de iureiu.

¶ Decimo queritur quot modis reprobatur moneta dic ꝙ tribus in materia pōdere ⁊ cursu in materia vt quia non est argentea bona vel materia aurea vt consueuit in pōdere ꝙ non in tanto pondere vt consueuit in cursu quia non currit vt consueuit quia est maioris estimationis. nam bonitas intrinseca consistit in tribus materia pondere ⁊ forma extrinseca vero in estimatione ⁊ valore glo. in. d. c. quanto facit. l. j. ff. de contrahen. empt. ⁊. l. ij. C. de vete. numis. po. li. xj. Sint igitur canti creditores vt apponi faciant in instro de reddēdo pecuniam eiusdem materie forme ponderis ⁊ cursus fm̄ Io. an. ⁊ Ant. de But. in. d. c. quanto quia forte male dixit Bar. in. l. lecta. ff. si cer. pe. qui ait ꝙ illa verba que ponuntur in instrumētis quottidie in tot florenis boni auri ⁊ iusti ponderis non sunt de necessitate nisi saluando Bart. dicas ꝙ loquitur de necessitate non autem ex consilio. nam in bonis nummis semper intelligitur facta promissio cum reproborum solutio non admittatur. l. eleganter. §. qui reprobos ff. de pig. act.

¶ Undecimo quero an moneta dicatur falsa ex tribus causis materiali formali ⁊ causali; vidi consilium Bal. ꝯcludentis ꝙ tribus modis pecunia dicitur falsa vt quis puniatur d̄ falso primo modo materia quando auro admiscetur alia materia vel ex tonsura vel rasura. l. j. ff. de contraben. empti. ⁊ electa est materia secundo formali causa est falsa moneta vt quia imago principis deficit. l. j. C. de vete. nu. pot. li. xj.

¶ Tertio est falsa ex causa causali idest efficiente vt quia baro cudi facit pecuniam cum non habeat cudendi monetam potestatē a lege priuilegio vel consuetudine. c. primo que sint rega ⁊. l. fi. C. de fal. mo. ⁊. §. si ministrales titulo de violatio. pacis ⁊ punitur quis ex vsu lꝫ non fabricauerit mitius tamen ꝙ̄ si fabricasset. l. falsi. §. de ordi. ff. de fal. opporret ergo ꝙ vt quis puniatur de falso sit falsa altero ex tribus mōis quo dixi supra vbi igitur non sumus in illis casibus non punitur crimine falsi sed extra ordinarie puta vt expendatur aureus antiquus sed nouum expendens non antiquum extraordinarie punitur arbitrio iudicis. l. j. §. effractores. ff. de effracte ⁊ expilla ⁊ pro dicto consilio Bald. bene facit ꝙ vtens falsa pecunia expendendo punitur arbitrio iudicis sꝫ Albe. in rubrica. C. de falsa. mo. facit. l. j. C. de vete. nu. po. li. xj.

¶ Duodecimo quero an socius criminis admittatur ad accusandum ⁊ testificandum in crimine false monete dic admitti vt per Specu. in titu. de accusatione. §.

¶ Tertiodecimo an condemnatus de falsa moneta possit appellare dic ꝙ non vt per Specu. in titulo de appella. §. ij. versicu. xxx.

¶ Quartodecimo quero quot modis reprobatur moneta dic ꝙ tribus in materia pondere ⁊ cursu in materia quia nō est talis aurea vel argentea bona vt consueuit expendi i pōdere quia non est in tanto pondere vt consueuit in cursu qa non currit vt cōsueuit quoniam est minoris vel maioris estimationis: nam intrinseca bonitas pecunie consistit in materia pōdere ⁊ forma extrinseca vero in estimatiōe ⁊ valore vt per glo. in. c. quanto de iureiutan. ⁊. l. ij. C. de vete. num. po. li. xj. ⁊. l. j. ff. de contrahen. emp. vt tamen melius ⁊ clarius itelligat mā mutatōis mōete singulos articulos examinabo.

¶ Primo quid iuris de mutatione monete que est reprobata vel cursus eius est reprobatus vel quia non inuenitur de antiqua que currebat antea ⁊ tempore contractus.

¶ Secundo examinabo de mutatione monete in pondere vel in materia. Tertio de mutatione mōete in forma. Quarto de mutatione monete rōne valoris.

¶ Circa primum articulum mutationis quando eius cursus est in totum reprobatus aduertendum est cuius erit periculum an debitoris an creditoris in quo articulo ex mente doctorum distinguendum est aut post contractum est reprobata a principe pecunia ex iusta causa quia est postea effecta nimis debilis vel minus diminuta ꝙ̄ antea erat vel quia non legitimi ponderis erat. l. j. C. de vete. nu. po. li. xj. ⁊ tūc periculum est debitoris quia d̄bet reddere i eadē qualitate intrinseca eiusdem materie ⁊ ponderis prout tempore contractus erat. l. cum quid. ff. si cer. peta. ⁊ Io. And. in. d. quāto de iureiur. ⁊ hoc casu oꝫ fieri solutio de noua moneta ad rationem ⁊ estimationem antique monete. c. olim ⁊ capitu. cum canonicis de censi. si autem esset reprobata auaricia principis vt in reprobatione aliquid lucretur quia eam facit recoligere vt post eam cudi faciat vt videmus sepe fieri tunc sufficit ꝙ reddat pecuniam in eadem materia ⁊ eodem pondere licet illa pecunia sit reprobata quo ad cursum. i. vt non expendatur. l. ij. ⁊. l. cum quid. ff. si cer. peta. nisi debitor sit in mora vel culpa vt quia conscius ⁊ particeps huius reprobationis monete exemplum in debitore consiliario principis consentiente sponte reprobationi monete. l. ij. §. fin. ff. si quis can. ⁊. l. quid te. ff. si cer. peta. Predicta vera sunt nisi esset specifice aliter inter debitorem conuentum quia tunc esset seruanda illa conuentio. l. j. ff. depositi. l. contractus. ff. de regu. iu. quod notent practicantes quia primo debēt attendere conuentionem partium in moneta reddenda si aūt non inueniretur de moneta veteri tunc debet fieri solutio de noua ad rationem monete antique quia subrogatur vna pecunia loco alterius. l. j. §. fi. ⁊. l. ticie. ff. de au. ⁊ argen. leg. facit. d. c. olim ⁊. c. cum canonicis de censi. Et est aduertendum quando cursus pecunie est reprobatus in totum vtrū debitor ante moram posset soluere de pecunia reprobata Pet. de bella. ⁊ Cy. in. l. in minorum. C. in qui. can. in integ. resti. non est necesse ⁊ Bar. in. l. quod te. ff. si cer. peta. tenet ꝙ sic quia ante moram periculum reprobationis monete nō pertinet ad debitorem sicut nec interitus periculum. l. si ex legati causa. ff. de verbo. obliga. quod dictum Bar. ⁊ Cyn. intellige verum qñ est reprobata pecunia sine debilitate pecunie superueniente post ꝯtum quia non est tanti ponderis quanti erat tempore ꝯtus tunc debitor non potest soluere de hac moneta effecta debili post ꝯtum quia debet reddere post contractum pecuniam eiusdem materie ⁊ ponderis prout tpe ꝯtus. l. j. C. de vete. nu. po. l. j. ff. de ꝯben. empt. ⁊ notant Hosti. ⁊ Ioā. and. in. d. c. quanto ⁊ intelligēdo hoc modo Pet. ⁊ cy. in. d. l. in minori nō ꝯdicunt dicto Io. an. in. d. c. quanto qui ait ꝙ imo in casu premisso Petr. ⁊ Cyn. debitor non posset soluere pecuniam debilem aut reprobatā imo oꝫ soluere de noua ad estimationē antique allegādo bar. i. d. l. paulus. ff. de solu. q̄r video ꝙ imo Bar. in. d. l. paulus sequitur Cy. dū eū allegat in. d. l. in minori nec hoāc consequētia est reprobata ergo pecūia solui nō pōt q̄r video illud verū qñ mora vel culpa debitoris illud ꝯtigat sed si sine culpa tūc nō ptinet ad eum periculum. d. l. si ex legati cā ⁊ dixi statim supra ⁊ ita tenent Hosti. ⁊ Io. and. in. d. c. quāto fatetur tñ ꝙ si debitor vellit possit nouā ad estimationē veteris soluere fm̄ ꝯsuetudinē gñalem in. l. si quis argentū in princi. C. de dona. facit. d. c. olim ⁊. c. cum canonicis.

¶ Accedo ad 5m articulum qui est mutata vel in pondere vel in materia puta tempore contractus erat vnius ponderis postea vero fit alterius ponderis vel tempore contractus ipsa moneta erat argentea bone lige nunc est lige argenti contaminati etc. in quo articulo dicendum est quod tunc debet solui de moneta prima non de noua mutata vt notat Bar. in d. l. paulus vel si antiqua non habeatur soluat de noua et supplebit bonitatem in noua ad rationem monete antique si antiqua erat melior et pro estimatione antique in pondere et materia. d. c. olim et d. l. j. C. de vete. nu. pote. et Albe. in d. l. cum quid et facit quod notat Anto. de bu. in d. c. quanto.

¶ Capto. iij. articulum qui est mutatio in forma quia vna imago principis erat nunc est alia tamen eiusdem materie et eiusdem ponderis tunc ista mutatio non debet attendi nisi intersit creditoris. d. l. paulus vbi casus et notatur in d. c. quanto de iureiu. nam si interest creditoris puta quia esset iturus ad longinquas partes et melius expenderet denarios vnius forme quam alterius tunc non cogitur recipere in alia forma licet Barto. in d. l. paulus videatur parificare materiam et formam et male contra d. l. paulus sed Ang. melius dicit nisi concordando dicas quod Bar. debet intelligi si patitur damnum et tunc non est contra Ang. vt dixi in l. cum quid. ff. si cer. pet. et predicta habent locum etiam si debitor non sit in mora. d. l. cum quid.

¶ Circa quartum articulum qui est mutatio in sola estimatione pecunie et hic attende aut loquimur ante moram aut post moram ante moram tunc liberatur soluendo illam monetam eiusdem materie et ponderis et forme licet sit mutata estimatio arg. glo. fi. in d. cum quid quia nihil debet imputari debitori cum non sit in mora nec culpa secundum Bart. in d. l. paulus Jaco. de are. in d. l. cum quid et alberi. et ista est vera opinio quam refert Odofre. in d. l. in minorum et in d. l. cum quid quod sufficiat solui de mutata licet vilior quam notat Odof. Cy. et Oldr. quia quedam sunt quorum bonitas attenditur penes materiam vt in vino et in illa est bonitas intrinseca vt in d. l. cum quid. Quedam sunt quorum bonitas attenditur penes vsum vt in pecunia. l. labeo. §. sabinus. ff. de ver. sign. et ista est bonitas eorum intrinseca. Ideo non potest reddi eiusdem bonitatis extrinsece. d. l. cum quid quia vi quod imo bonitas intrinseca consistit in rebus. s. materia pondere et forma. l. j. vbi tex. C. de vete. nu. pot. li. xj. et l. j. ff. de contrahen. emp. et glo. in d. c. quanto bonitas extrinseca est variatio precii. l. ij. C. de vete. numis. pote. et in l. vinum. ff. si cer. peta. et glo. fi. in d. l. cum quid idem si redditur moneta in eadem bonitate extrinseca sufficit licet variatur estimatio monete ante moram vt in d. l. cum quid in glo. fi. et ita tenent Bar. et Ang. in d. l. paulus et Cy. in d. l. in minorum et Jaco. de are. Ang. et Alberi. in d. l. cum quid et ita fulgo. et ita ibi dixi et est de mente Hostien. et Jo. and. in d. c. quanto in nouella: Nota tamen quod Bar. videtur loqui solum in lucro in mutata pecunia quasi sentiat secus in damno nec etiam est vera opinio but. in d. c. quanto qui sequitur odof. qui dicit debere solui de noua ad estimationem antique. Et sic est concludendum quod sufficit soluere ante moram debitoris eandem pecuniam in materia et forma licet sit mutata estimatio contra odofre. oldra. et Anto. de but. et ipsemet ant. est sibi contrarius dum dicit quod estimatio monete est bonitas extrinseca in versic. nec est verum vbi tenet contrarium eius quod dicit in dicto. c. quanto. ¶ Tertius casus dum constituit differentiam inter perpetuam variationem estimationis monete et temporalem nam secundum eum vbicunque contingit variatio estimationis pecunie temporaliter non perpetuo puta quia ducati valent aliquando minus aliquando plus non attenditur talis variatio estimationis imo sufficit soluere secundum estimationem tempore solutionis quia partes potuerunt cogitare secus vbi est perpetua mutatio estimationis pecunie quia tunc debet solui de noua ad rationem antique: nam hec differentia non est vera cum idem iuris sit de toto tempore et perpetuo ad tempus temporaliter cum sit eadem ratio. l. que de tota. ff. de re. vendi. nam ratio quare debitor non tenetur de hac variatione pecunie est quia periculum non est debitoris ante moram. l. quod te. ff. si cer. pe. et l. si ex legati causa de ver. ob. que ratio vendicat sibi locum siue in temporali siue in prepetua mutatione estimationis pecunie alias monete. ¶ Fateor quod anto. de bu. potest saluari in mutatione monete pauci temporis vt vnius diei vel duorum quia illa non attenditur. l. precia rerum. ff. ad l. fal. et Bar. in d. l. paulus. Item potest saluari But. quando ambo contrahentes sciebant de mutatione monete. l. ser. §. j. et l. nec semel. §. si in habitationem. ff. quando dies leg. ced. et l. j. §. fi. ff. de actio. emp. que scientia non presumitur in dubio. l. verius. ff. de pba. maxime cum dependeat a principe: vt in c. quanto allegato notatur in l. j. C. de vete. numis. pot. et l. ij. eo. ti. facit. l. apud iul. §. j. ff. de leg. j. alias non video qualiter procedat dictum Anto. predicta ante moram vera sunt. Si autem esset facta mutatio estimationis monete post moram debitoris vel creditoris tunc distinguit Bartol. in d. l. paulus: quod cum debitor est in mora soluendi: aut pecunia est grossa que recipit estimationem a minuta: vt sunt grossi valentes duos solidos: vt florenus ducatus: aut pecunia est ita minuta vt non recipiat inferiorem estimationem pecuniariam: vt est imperialis siue nummus qui valet nisi vnum nummum: primo casu periculum est debitoris. l. vinum. ff. si cer. pet. secundo casu periculum non pertinet ad debitorem morosum: ratio est: quia pecunia minuta non recipit estimationem. l. si ita fideiussor. ff. de fideius. et ibi patet ad sensum non variatio estimationis: quia in nummis non consideretur interesse extra rem quod est in lucro. l. nummis. ff. de in lit. iur. et l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. empti. mihi videtur verius contra Bar. quod non sit constituenda differentia post moram debitoris: quando contingit variatio estimationis pecunie inter pecuniam grossam et minutam: quia non reperitur lex que faciat hanc differentiam. l. illam. C. de colla. ratio quia regula est quod post moram periculum est debitoris. d. l. quod te. et d. l. si ex legati causa. ff. de verbo. obliga. preterea nullus alius doct. facit hanc differentiam inter minutam et grossam nisi Bar. sed Ang. in d. l. paulus: et alij doct. Pe. et Cy. in l. in minorum et Albe. et alij vt Ang. in d. l. cum quid: et Jo. and. in c. quanto tenent indistincte periculum esse debitoris post moram: et equa sententia est contra Bart. nam si tu debes mihi decem libras imperialium minutorum: et postea valeat duos denarios vbi non valebat antea nisi vnum equum est vt tua mora non tollat lucrum meum. d. l. vinum quia omnia iura clamant contra morosos plene in l. mora. ff. de vsuris et in l. mora. ff. sol. ma. et d. l. quod te. nec obstat quod in pecunia non sit lucrum: quia immo consistit: vt ipsemet Bart. tenet in l. si quis stipulatus fuerit decem in melle. ff. de solu. et probatur in l. j. C. de sen. que pro eo quod interest: et ibi Bart. et in l. iij. §. fi. ff. de eo. quod cer. lo. nec obstat. §. cum per venditionem: quia loquitur in re in qua cadit interesse intrinsecum: vt ibi et d. l. j. C. de sen. que pro eo quod inter vbi scripsi sequendo Bar. Nec obstat quod pecunia minuta non habet estimationem per aliam: quia respondeo quod sufficit eam habere estimationem virtus imperialibus: quia idem est de principio numeri: prout de nucro. l. si quis conduxerit. ff. loca. et dic quod sic si res non existat digna maiori precio et predicta intellige indistincte siue sit diminuta vel augmentata estimatio pecunie minute propter augmentationem vel diminutionem grosse pecunie siue alio modo contra Ant. in d. c. quanto: quia non video rationem diuersitatis immo est eadem ratio: quia mora debet nocere moroso: vt iuribus preallegatis et sic tenenda est prima conclusio quod indistincte periculum pecunie post moram pertinet debitori moroso sicut econtra periculum pecunie pertinet creditori moroso cui esset facta obligatio a debitore. l. qui. x. in pri. ff. de solu. tene predicta menti: quia quotidianum est. Et hec videtur sententia communior: vt patet per Cy. in d. l. in minorum Albe. et Ange. in d. l. cum quid.

¶ Ulterius querendum est: an inspiciatur tempus contractus: an solutionis quo ad estimationem pecunie: nam tempore contractus mutui vel depositi vel locationis vel venditionis moneta est vnius estimationis: postea fuit augmentata vel diminuta in estimatione et similia ante moram: quia post moram vt vidistis. s. periculum est morosi a die more: questio est ergo ante moram: item questio non est quando reducitur ante moram eadem pecunia in pondere materia et forma: quia tunc questio est. s. decisa quod sufficit reddere eandem pecuniam in pondere materia et forma. d. l. cum quid: sed dubium est: quando volo reddere estimationem pecunie ante moram: puta mutuaui tibi centum florenos vel grossos tunc florenus valebat duas libras et grossus duos solidos ante moram aliquam: quia non erat apposita dies neque facta interpellatio mutata est estimatio post annum: quia florenus valet quattuor libras grossas quattuor solidos: an solui possit cum sextius secundum estimationem contractus an secundum estimationem temporis solutionis ante moram Bald. in d. l. cum quid: tenet quod tempore solutionis inspiciatur. ¶ Contrarium tenuit

nuit in.l.acceptam.C.de vsur.quia imputet debitor: si non expendit: ⁊ sic non est curandum de auctoritate Bal.cũ sic contrarius consuluit tamen in Urbino: vt ipse Bald.refert in.d.l.si quis argentũ in prin.C.de dona.q inspiciatur tempus solutionis. Idem videtur velle Bart.in.l.cum aurum ff.de au.⁊ argẽ.lega.per illum tex.cum glo. Contrarium q inspiciatur sm qd pecunia valebat tempore contractus tenet Jaco.but.in sua disputatione que incipit quidam collonus. Idem tenet Albe.in.d.l.cũ quid: idem videtur tenere Oldra.consil.xiij.p.c.olim de censi. Mihi saluo saniori consilio videtur dicendum primo anteq̃ veniam ad decisionez q titulus questionis non procedat: qr vna pecunia non potest solui pro alia quãdo est diuersa in materia pondere vel forma: vt dixi.s.in primo articulo an vna moneta p alia possit solui q̃stio ergo pcedit ex generali ↄsuetudine sm Bal. in.l.libera.C.de sen.⁊ interlo.om.iudi.vt pro auro pecunia argentea solui possit: vt.s.dixi. Redeo igitur ad ppositum ⁊ cõsiderandum est q aut loquimur in pecunia argentea: vt in grossis ⁊ tunc debet reddi sm eandem materiam ⁊ ponderis idẽtitatem nec attenditur estimatio: vtputa mutuaui vel deposui centũ grossos si vis mihi reddere sextinos eiusdem lige argenti: prout erant grossi mutuati ⁊ in eodẽ pondere: ita vt sextini omnes quos dabis sint omnes tanti ponderis ⁊ eiusdem lige argentee quanti grossi.d.l.cum quid ⁊ tunc non interest creditoris magis accipere sextinos q̃ grossos nec econtra propter functionem eiusdem generis ⁊ qualitatis.l.ij.§.j.ff.si cer.pet.l.si.§.si.ff.de au.⁊ argẽ.lega. nam similiter augumentatur etiam estimatio sextinorũ portionabiliter cum sint eiusdem lige argentee ⁊ eiusdem ponderis: si autẽ soluz augumentatur vel diminuitur estimatio grossorum nõ autem sextinorum eiusdem lige immo sextini semper essent eiusdem estimationis tũc periculum esset debitoris: ratio q creditor non tenetur recipere in alia forma si sua interest ⁊ dãnum patiatur.d.l.paulus: vbi casus ⁊ dixi.s.in mutatione forme. Si autez loquimur in mutatione estimationis in pecunia aurea: puta mutuaui centum ducatos venetos ⁊ tũc est distinguendum: aut volo soluere ducatos eiusdem forme materie ⁊ ponderis ⁊ ante morã periculum est creditoris.d.l.cuz quid: vt.s.dixi: aut volo soluere alios aureos alterius materie vel ponderis vel forme vel argenteos pro aureis sm consuetudinẽ generalem ⁊ hic aduertez quia sm veritatem tunc inspicitur tempus contractus: quia posset soluere auream vel argenteam alterius materie vel ponderis vel forme sm estimationem pecunie tempore contractus: quia hec estimatio non venit in ratione more ideo non inspicitur tempus petitionis vel solutionis vel more: immo venit hec estimatione ne damnum patiatur creditor recipiendo in alia qualitate ⁊ sic in alia forma vel materia.d.l.paulus ⁊.d.l.cum quid: si autez veniret estimatio ratione more inspicitur tempus more: vt quia interpellatus.d.l.vinum: ⁊ isto modo possunt concordare doct.qui sunt varij in hoc articulo: vt dixi.s.nam inspicitur tempus contractus: quando estimatio venit loco qualitatis intrinsece ponderis vel materie deficiẽtis in pecunia que soluitur sm pecuniam que debetur.d.l.cum quid: ⁊.l.fundũ cornelianũ.ff.de nouna.⁊.l.stipulatio hec la picholla.ff.de verb.oblig.⁊.l.vbi eo.ti.facit quia sicut in aliis rebus inspicimus tempus contractus.l.si voluntatis in fi.⁊.l.ij.C.de rescin.vendi.cũ simi. Ita in estimatione pecunie que fit ⁊ sic subrogatur loco bonitatis deficientis inspicitur tempus contractus: vt subrogatuz sapiat naturam ⁊c.§.fuerat: insti.de ac.⁊ ita loquitur Jac.but.in.d.disputatione cũ sequen.suis. Si autez nõ fieret estimatio ratione qualitatis intrinsece bonitatis monete: tunc inspicitur tempus petitionis vel more.d.l.vinum: ita loquitur Bal.in.d.l.cum quid cum sequentibus ⁊ ita dz intelligi dictum Bar.in.l.cuz certũ allegata q inspiciatur tempus solutionis quo ad hoc quando non est mutata qualitas intrinseca. Si autem apposita esset dies in solutione fienda inspiciatur illa dies solutionis quo ad estimationem quanti plurimi ratione more.d.l.vinum: non quo ad estimationem qualitatis monete quia in.d.l.cuz quid: venit qualitas ex natura obligationis in.l.vinum: venit ex officio iudicis.l.fundum cornelianum.ff.de noua.vbi Bar.cũ text. d.l.cuz quid: sicut in simili si mutuaui tibi vinum: vt reddas ad pascha: certe estimatio quãti plurimi venit a die pasche d.l.vinum: qualitas autem intrinseca a die cõtractus inspicitur.d.l.cum quid ideo si ante moram vellez in paschate vinum q non esset ita bonum quia nõ potui reperire veniret estimatio illius bonitatis deficientis facit.c.olim ⁊.c.cum canonicis de censi.ita vidi ↄsiliũ prestantissimoꝝ doctoꝝ legẽtiũ in hac ciuitate papie dũ dux mihi emisisset sal.o Januẽsib⁹ vt inspiceretur estimatio pecunie tpe ↄtus emptionis ante moram facit.l.ij.C.de vet.numis.po.li.xj.

¶ Quero quid in testamento an inspiciatur estimatio tempore testamenti an tempore solutionis.so.tempore testamẽti sm omnes doc.l.vxori.§.primo ⁊.l.vxor.§.testamento.ff. de lega.iij.

¶ Quid autez in.l.vel statuto dic aut loquimur de lege dãte solemnitatem ⁊ inspicitur tempus legis vel statuti aut d̃ lege loquente de solutione ⁊ inspicitur tempus solutionis cle.si.de deci.⁊ Bal.pulchre in.l.illud in fi.C.de sacro san. eccle.⁊ Specu.in titu.de solu.§.nunc aliqua versicu.si.vide Anto.de bu.in.d.c.quanto ⁊ Jo.and.in addi.Spec.dicto §.nunc aliqua versi.si.⁊ Alberi.in.d.l.cum quid ⁊ Bald.in l.ij.in princ.C.cõmunia de lega.

¶ Utens falsa moneta expẽdendo punitur arbitrio iudicis Albe.in rub.C.de falsa mone.qui allegat.l.j.C.de vet.nu. po.lib.xj.

¶ An inspiciatur estimatio tempore sententie vl̃ solutiõis so.tempore sententie vt p Oldr.consilio.xiij.facit.l.imperatores.ff.de ↄtrahen.emp.⁊ vide Alberi.in.d.l.cũ quid.

¶ Quid autem si pecunia est estimata puta mutuaui vel deposui vel dedi in dotem centum libras in florenis vel centũ libras in grossis an inspiciatur tempus cõtractus an solutionis intelligendo questionem ante moram quia post moram est periculum morosi vt dixi supra Bart.in.d.l.paulus circa finem dicit q inspicitur tempus solutionis quia videtur dati floreni vel grossi insolutum pro centum libris ideo omne lucrum ⁊ damnum in dictis florenis est debitoris.l.si inter C.de iure dotium.l.estimate.ff.sol.ma.imo inspicitur tẽpus solutionis.l.si qs stipulatus fuerit decez in melle.ff.de solu. ⁊ idẽ ẽt vi sentire Ant.de but.in.d.c.q̃to in verbo quartus casus hoc limitat Bar.verum nisi esset factum pactũ vt reddantur centum libre in florenis per.l.plr.§.si mancipia.ff.solu.ma. Et sic ex hac theorica Bart.sequitur si mutuaui tibi centum ducatos ad ratiõem solidorum.xxxij.pro ducato augumentum vel diminutio estimatõis floreni nõ attenditur vt cõmuniter hodie fit in instrumẽtis attende: vt intelligas Bar.quia dictum suum debet intelligi vt fiat solutio pecunie argentee ⁊ sic eiusdem lige ⁊ bonitatis intrinsece prout erat tempore ↄtractus ⁊ ita seruatur papie per.d.l.cum qd ⁊ dixi supra verbi gratia mutuaui cẽtum libras i florenis pecunia tunc argentea erat bone lige certe tempore solutiõis debent reddi in eadem bonitate pecunie argentee vt dixi supra quia attenditur in bonitate intrinseca tempus contract⁹.d.l.cum quid dubito tamen contra Bar.quia Bar. in.d.l.paulus sentit in fi.q floreni non sint in obligatione sz in facultate soluendi. Et ideo non inspicitur valor floreni p d.l.si quis stipu.fuerit decez in melle quia imo dicitur q floreni sint in obligatione per.l.⁊ si equo.ff.de lega.j.⁊ ita voluit ipsemet Bar.in.d.l.si quis stipulatus fuerit.x.ergo illa estimatio non est facta vt fiat venditio vel datio insolutũ floreni vt.d.l.estimatõez.ff.solu.ma.⁊.l.res in dotẽ.ff.de iure dotium ⁊ no.in.d.l.si inter ideo crederẽm q Bart.melius loquitur in.d.l.si quis stipulatus vt floreni etiam sint in obligatione vt fit quottidie in instrumentis quia dicitur deposuit vel mutuauit vel dedit in dotem centum florenos ad rõnem solidorum.xxxij.pro floreno: naz fit estimatio vt sciatur quantum valuit florenus tempore cõtractus vt in.d.l.si estimatis ideo debitor ante moram poterit reddere vel ducatos aureos in eadez bonitate vel estimatione ducati aurei sm tempus contractus nõ solutionis predicta vera semper ante moram.nam post moram potest intelligi Bar.vt veniat estimatio a die more vsq̃ ad tempus solutionis.d.l.vinũ facit contra Bar.d.l.pe.§.si mãcipia.ff.so.ma.⁊ videtur ita sentire Bar.in.d.l.si quis stipulatus fuerit.x. ¶ Preterea contra Bar.facit sicut inspicitur tempus contractus in estimatõe quando contraheñ.fecerunt pactum libre in totidez florenis idem si non sit pactũ: quia ita tacita agitur.d.l.cum quid in ratione sui ⁊.l.res in dotem.ff.de iure dotium ideo dicerem cum hodie dicitur in instrumentis centum ducati ad rationẽ sm.xxxij.solidorum dz soluere aut aureos eiusdez

qualitatis aut estimationis ſm tempus cõtractus. Nota ꝙ Mediolani ſeruatur ideo debet dicere auri in auro ſm col legium Mediolani ꝙ ſi in instrumento dicit titius mutuauit centum florenos boni auri ⁊ iuſti ponderis intelligitur de ſolidis .xxxij. in moneta tamen vbi non eſſet illa conſuetudo tunc debet intelligi de auro ⁊ de ducato .l.j.C. de ve. numiſ. pote. lib. xj. quando ſit promiſſio pecunie de qua intelligatur dic inſpici cõſuetudinem alſ ſimilitudinem ⁊ vbi non apparent coniecture intelligatur de minima .l. ſemp in ſtipulationibꝰ in glo. ff. de reg. iur. l. nũmis de lega. iij. cũ ſi. Nota viuum in quo conſului: nam in instrumento continetur qualiter titius promiſit centum florenos omni anno ex tali poſſeſſione: deinde per decẽnium fuit facta ſolutio per debitorem ducentum florenorum in auro vel in tanta pecunia: certe cõſului ꝙ illa promiſſio de centũ florenis intelligitur de aureis non autem de ſolidis .xxxij. pro floreno. q; ſequẽs ſolutio continuata per decẽnium declarat qualitatem monete dubie .l. cum de in rem verſo. ff. de vſu. Ang. in .l. ſi certis annis .C. de pactis alſ intelligitur de minimis .d.l. nummus predicta vera quando dubium eſt de qua pecunia: ſi autem eſſet certum: puta promiſi centũ aureos venetos iuſti ponderis ⁊ boni auri ad hoc vt poſſit preſcribi qualitas pecunie requirunt .xxx. anni in priuato .xl. l. eccleſia .c. olim de cenſibus. ⁊ ita Butri. in diſputatione quidam colonus.

¶ An in nummis in litẽ iuretur ratione affectionis Bar. ⁊ Ange. dicunt ꝙ non in .l. nummus. ff. de in lit. iur.

¶ An in moneta eiuſdẽ ſubſtantie ⁊ lige lʒ diuerſa admittetur compenſatio .l. ſi .C. de compenſa. vbi Bald. ⁊ ego in diſputatione mea pulchre vide Bar. in .l. lecta. ff. ſi cer. pe.

¶ Quid ſi dico promittis centum groſſos ⁊ tu dicis promitto valorem centum groſſorum in medalijs non valet ſtipulatio propter diuerſitatem materie Bar. in .l. que extrinſecus. ff. de verbo. obliga. ꝙ immo valet Bal. in .l. ſingularia ff. ſi cert. peta.

¶ Si promitto centum libras in denarijs poſſũ ſoluere de qua pecunia velim Ang. in .l. ſi .C. de vete. numiſ. ⁊ de materia monete: vide Jac. but. in dicta diſputatione Albe. in .d. l. cum quid ⁊ ibi Bal. ⁊ Ang. ⁊ Fulg. in .l. ij. in .§. j. ff. ſi cer. peta. ⁊ in .l. vinum ⁊ in .c. quanto Jo. and. ⁊ Anto. de but. ⁊ ⁊ Bald. in .l. illud .C. de ſac. ſan. eccle. ⁊ in .l. acceptam .C. de vſu. ⁊ Ang. in .l. ſi .C. de vete. numiſ. pote. ⁊ Bar. ⁊ Ang. in l. paulus: Specu. ⁊ Jo. and. in ti. de ſolu. in .§. nunc aliqua ⁊ §. ſi. ⁊ in .l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in melle per Bar. de ſolutio. Laus Deo hic finis.

¶ Sequitur tractatus monetarum practicabilis ac vtilis tam doctoribus ꝙ procuratoribus: Editus ab eximio iureconſulto domino Francisco Curtio dum legeret .l. cũ quid. ff. ſi cer. peta. Anno domini .M.cccclxxxij. in florido ticinenſi ſtudio.

act: habes duo In 6.° vol: tract. 80

Ad euidẽtiam

Premitte ꝙ nemo poteſt cudi monetã fundi ſeu ſtampari niſi Papa aut Imperator vł quibus ipſi cõceſſerunt facultatem cudendi ſtampandi vel fundendi monetã vel niſi aliquis haberet ꝯſuetudine preſcripta: ita eſt Glo. ordinaria in rubri. C. de vete. numiſ. po. lib. xj. Et ideo caueant alij vt ab igne: ⁊ vidi multos periclitari.

¶ Secundo ad euidentiam premitto: ꝙ expenſa cudendi monetam debet fieri de publico: vt tantum valeat pecunia in maſſa quantum in forma ſm vnam opi. vel ſm aliam detractis expẽſis cudendi: vt late explicaui in .l. ij. in .§. j. ꝺ. eo. ⁊ ibi retuli omnes auctoritates.

¶ Tertio ſcire debetis ex verbis Bart. hic ꝙ duplex eſt bonitas monete altera intrinſeca que conſiſtit in liga ponderis ⁊ caractere altera extrinſeca cõſiſtente in valore ⁊ eſtimatione pro qua expenditur .l. j. ⁊ ſi .C. de vete. numiſ. pote. lib. xj .l. j. ff. de contrahen. emptio. Doct. in .c. quanto extra de iureiuran. Et nemo dubitat ꝙ ſemp pecunia eſt reddenda in bonitate intrinſeca: quando de illa reperitur. Si vero non reperitur poterit ſolui de noua habita ſemper relatione ad eſtimationem pecunie mutuate .c. cum olim ⁊ .c. cum canonicis extra de cenſi. ⁊ ſic ſemper habetur reſpectus ad materiam ⁊ pondus: reſpectu autem caracteris ⁊ forme poteſt de alia ſolui dummodo creditor non afficiatur damno. Exemplum aliquis ducatos venetos mutuo dedit poſſem ſibi reddere teſtonos Mediolani vel genuenſes qui habẽt anguem niſi creditor eſſet paſſurus aliquod damnum in diuerſitate forme ⁊ caracteris: puta ſtatuiſſet ire ad partes maritimas ⁊ longinquas ⁊ ibi ducatus venetus magis eſſet congruus ⁊ congruens: nam iſto modo non poſſet alios ſoluere: q; creditor eſſet paſſurus dãnum .l. paulus: vbi Bart. nõ. ⁊ omnes. ff. de ſolu.

¶ Querit Bar. hic de quottidiana .q. mutuaui tibi pecuniam an recipiens teneatur reddere ſm antiquam formam an vero ſm nouam decidit Bart. ꝙ ſi mutatur bonitas pecunie intrinſece: ⁊ fiat pecunia in alia forma ⁊ materia concluditur ꝙ tunc debebitur reddi ⁊ ſolui de antiqua: q; noua eſt omnino diuerſa ⁊ hoc ſi poteſt de antiqua reperiri ſi autem non reperitur debet ſoluere eſtimationem: q; tunc agitur: vt reddatur in eadem bonitate ⁊ eodem genere: vt hic in tex. ⁊ glo. aut nõ mutatur pecunia in bonitate intrinſeca: ſed variatur eſtimatio ⁊ valor ipſius: vt q; ducatus aureus qui tunc valebat ⁊ expendebat pro quattuor libris ⁊ decem ſolidis: ſi hinc ad aliquos menſes creſcat valor ⁊ eſtimatio: q; forte valebit libras quinq; vel forte decreſcat ad libras quattuor ⁊ in iſta bonitate que vocatur extrinſeca non curamus nec inſpicimus niſi eo tempore quo cepit eſſe in mora: ⁊ in mora conſtitutus eſt .l. vinũ. ſ. eo. iſta eſt doctrina Bar. hic ⁊ in .d.l. paulus: ⁊ tranſeunt etiam Doc. hic in hac .l. noſtra cum quid Pet. ⁊ Cy. in .l. in minorum .C. in quibus cauſis reſti. in integ. non eſt neceſ. Jo. an. ⁊ doct. in .d.c. quanto ⁊ in .c. olim: ⁊ in .c. cum canonicis extra de cenſi. Jo. de imo. ⁊ Moder. in .d.l. paulus: ⁊ plus vult Bart. in .l. proinde .ſ. eo. ꝙ ſi mutatur curſus monete antique ante moram debitoris ꝙ debitor poterit ſoluere de antiqua moneta. Cuius contrarium vult ipſe Barto. in .d.l. paulus: quod vltimum tangam in .d.l. proinde .ſ. eo.

¶ Succeſſiue quero: ponamus ꝙ debitor qui mutuum accepit teneatur reddere ad paſcha pecuniam: decreſcit eſtimatio eiuſdem monete: an debitor tenebitur pro illa deterioratione Bar. i .d.l. paulus: fuit in mirabili opinione. Et ipſam ſequitur Ange. ibi diſtinguendo aut loquimur in moneta groſſa: que poteſt recipere eſtimationem per monetaʒ inferiorem: ⁊ tunc debitor tenebitur ſatiſfacere creditori de ipſa mora pro iuſto damno. Aut loquimur in moneta minuta inferioris gradus: ⁊ iſto caſu tenet Bart. debitorem non teneri ad eſtimationem: nec etiam poſt moram quia ſemper periculum erit creditoris: quia iſta moneta ita minuta non recipit eſtimationem per aliam monetam: vnde non poteſt dici eſtimatio variata ⁊ deteriorata: ſed potius dicti quoddam lucrum ceſſans: iſte defectus de nouo contingens: cuius lucri non haberet conſideratio quando debetur pecunia: ſed non habetur ratio damni ꝙ penes eſtimationẽ conſideratur .l. nummis. ff. de in litem iuran. Et ſic vult Bar. ꝙ in moneta iſta minuta potius cenſeamꝰ lucrum ceſſans quã damnum emergens: quod lucrũ ⁊ intereſſe extrinſecus non venit in nummus ſm damnum: vt dixi in .l. ſi ſterilis .§. ſi per venditorem .ſ. de actio. emptio. d.l. nummis: ⁊ .l. ſi ita fideiuſſorem .ſ. de fideiuſſoribus.

¶ Cõmuniter tamen iſta opinio Bar. non ſeruatur in practica: neq; tenetur: quia indiſtincte in quacunq; moneta periculũ ſpectat ad moroſum: ita Lauden. in tractatu ſuo monete: referens Cy. ⁊ doc. in .d.l. in minorũ .C. in quibus cauſis reſtitu. non eſt neceſ. Jo. an. ⁊ doc. in .d.c. quãto. ⁊ Ang. in .d.l. paulus .ſ. de ſolu. Sed in hoc decipitur Marti. lauden. hic in tractatu ſuo notularum Bar. que cõmuniter reprobantur: nec ſeruantur in practica. idem tenent Imol. ⁊ do. Ant. in .d.c. quanto: quia iſte pecunie inuicem functionem: ⁊ equipollere videntur: quia ſicut .xij. denarij faciunt vnum ſolidum: ita vnus ſolidus facit .xij. denarios. Et iſta opinio videtur verior: tamen quia poſt moram debitor tenetur ad intereſſe ſiue conſiſtat in lucro ſiue in damno .l. iij. in ſi .ſ. de eo quod certo loco: ⁊ quod veniat itereſſe in lucro tenet Glo. ⁊ Doc. cõmuniter poſt Bar. in .l. j .C. de ſenten. que pro eo

que pro eo quod interest: ergo venit illud interesse extrinsecum in minima pecunia sicut in grossa: tamē quia mora semper debet nocere moroso. l. quod te. ff. eodem si certū peta. l. si ex legati causa. ff. de obligatio. c. mora cui. de regul. iur. in. vi. tamen quia non potest assignari ratio diuersitatis inter monetam grossam ⁊ minimam: quia si mutuaui tibi centum florenos in pecunia minuta: certe post moram tuam augebitur estimatio: puta si princeps mandaret imperialem: qui expendebatur pro vno imperiali quod expendatur deinceps pro vno cum dimidio: certe debitor morosus tenebitur satisfacere creditori: quia mora debet esse sibi nociua: ꝙ tuus dominus Anto. ⁊ Imo. in. d. c. quanto videntur saluare Barto: quando augetur estimatio monete grosse: puta mutuaui duodecim libras tempore quo ducatus valebat quattuor libras: si postea veniat ad quinque: mutuans non poterit petere ꝙ tuus cum duodecim libris potuisset acquirere tres aureos tempore mutui ⁊ nunc non: quia non patitur dānum sed perdit lucrum: ⁊ hoc modo saluatur Bar.

¶ Secundo si variatio ⁊ diminutio monete minute cōtingeret post moram: quia creditor poterit cōsequi a debitore in quo damnificatur: quia habet damnuz contingens ⁊ non lucrum cessans. Solitus sum sequi vnam opinionem contra Bar. quia data cōmuni opi. Bart. pro vera si creditor esset persona que consueuisset verisimiliter mercari siue lucrari non esset dubium tunc ꝙ haberetur ratio interesse ratione lucri cessantis. l. iii. §. si. incipit in hanc arbitrariam. ff. de eo ꝙ cer. loco. ⁊ declarat Bar. in. l. i. C. de sentē. que pro eo ꝙ. Et ibi in hoc tractat Angel. Imol. ⁊ Cuma. in. d. l. paulus: ⁊ pulchre Moder. hic sed dato etiaz ꝙ non esset mercator nec solitus mercari: tamen indistincte tenebitur debitor ad estimationem in quacūque moneta per ar. ⁊ rationes quas. ff. adduxi: ⁊ sic est expeditus iste passus.

¶ Tertio quero pone mutuaui tibi centum ducatos: qui nunc valent libras quattuor ⁊ septem solidos pro quolibet: pone ꝙ tempore solutionis fiende augeatur valor ducati: an debitor tenebitur soluere ⁊ poterit soluere centum ducatos habito respectu ad estimationem currentem ipsius mutui vel ad estimationem currentem tempore solutionis: prout sibi esset vtilitas. Et sic questio stat in hoc: an inspiciamus tempus contractus vel solutionis: Bart. in. l. cum certum per tex. ibi. ff. de auro ⁊ argen. legato: tenuit ꝙ inspicitur tempus solutionis ⁊ non contractus: ⁊ idem tenet Bar. in. d. l. paulus circa principium vltime colum. idem tenuit Bal. hic per text. in. d. c. quanto: ⁊ in cle. si. cum ibi notatis de deci. allegat Bald. in addi. ad Specu. in titu. de solu. §. nunc aliqua ver. si.

¶ Contrariam sententiam tenuit Alberi. hic per tex. in. l. nostra. idem tenet Bal. in. l. acceptam in. xvii. q. C. de vsur. vbi arguit ad partes ⁊ tandem concludit ꝙ considerari deberet tempus contractus ⁊ non solutionis: ⁊ mouetur friuola ratione: quia debitor pecuniam intrinsecam conuertit in suos vsus: ⁊ suam vtilitatem: ergo non debet lucrari cū aliena iactura. l. si vina que in olijs erant. ff. de pericu. ⁊ cōmo. rei vendi. vt dixi friuola est ratio. Clarius tamen per multa argumenta ꝙ attendamus tempus contractus tenet Jac. butri. in questione sua incipiente questio tamen preponitur alias incipit quidam colonus: quia pecunia est in contractu ⁊ obligatione: ⁊ certum est quid quale ⁊ quantum datū fuit: ideo tenetur reddere de moneta antiqua ⁊ vsitata tempore contractus vel illius estimationis ⁊ istud in omni dispositione argumento. l. si stipulationum quedam certe sunt. ff. de verbo. obliga. ergo debitum esset in actione. l. certi conditio in principio ⁊. §. primo. ff. eodem: ⁊ pro ista parte adduxi l. fundum vendi. ff. de noua. ⁊ quedam alia. Alias ista questio fuit in contingentia facti: vt refert Lauden. hic qr dux Mediolani emerat maximam quantitatez salis a dominis Genuensibus certo precio florenorum: quorum estimatio fuit postea mutata ⁊ variata: ⁊ fuit consultum per plurimos doctores huius collegij cōsiderandum fuisse ⁊ cogitandum tempus cōtractus ⁊ non solutionis. Lauden. hic in hoc dubitat ⁊ non firmat pedem sustinens sic posse distingui: aut dies adijcitur solutioni: ⁊ tunc inspicitur tempus solutionis in hoc modo procedit doctrina Bar. in. l. cum certum. ff. de auro ⁊ argen. legato: ⁊ bene probatur ſm eum in. l. contraxisse. ff. de actio. ⁊ obliga. aut non est statuta dies solutioni: ⁊ isto casu inspicitur tempus petitionis per casum in. d. l. vinum: nisi debitor fuisset in mora: quia odio morosi inspicimus tempus contractus: qr mora debet esse semper nociua moroso. d. l. quod te: ⁊. l. mora. ff. de vsuris. Et isto casu procedat opinio Jac. but. Alberi. ⁊ sequacium.

¶ Ego indistincte teneo tempus contractus inspici in estimatione extrinseca penitus quia ita tenuit Azo fons iuris: vt vtar verbis Bal. in. l. contractus. C. de fide instrumentorum: qui ita tenuit in suis brocardicis: vt refert ⁊ sequitur Oldra. Lauden. in consilio suo. xxxi. in si. ⁊ aliquid tangitur in consilio. clxviij. Et ideo in omni cōtractu siue locationis siue mutui: siue alterius attendimus tempus contractus ēt quantum ad bonitatem extrinsecam: ideo variata estimatione tenebitur debitor ad illam estimationem: que currebat tempore cōtractus ſm Azo. ⁊ Oldra. idem tenuit Panor. in quarto notabili post Imol. ⁊ dominus Anto. in. c. cum olim extra de censibus. Jo. an. ⁊ cōmuniter Docto. in. d. c. quanto: Pe. de ancha. post dominum Cardina. ⁊ Imol. in clemen. si. per tex. ibi in verbo consuetam de decimis: ⁊ ita tenent cōmuniter Moder. ⁊ dixit Pet. de ancha. in dicta clemen. si. fuisse consultuz doctorem suū in ciuitate Auxoli: vbi quis dederat in dotem florenos ducētos boni auri: quo tempore minus expendebātur pro libras quattuor ⁊ solidis decem: consuluit ꝙ debuit restitui florenos ducentum auri: qui erant in obligatione: nisi tempore cōtractus fuissent dati in dotem ad rationem librarum ⁊ non florenorum simpliciter: quia tunc illa estimatio deberet reddi ⁊ non maior: ⁊ hoc habuisse a Bar. ff. d. l. paulus. ff. de solu. de quo vltimo videbimus. ff. in. xi. q. ⁊ est expedita tertia questio.

¶ Quarto quero quid in legatis pecuniarijs factis in testamento quod tempus attendimus variata estimatione vel tempus testamenti vel mortis vel adite hereditatis. Prima fronte videtur considerandum tempus mortis. §. dispo nat: in auten. de nupt. ⁊ lex semper est in viridi obseruantia. l. arriani. C. de here. ergo videtur legasse eo tempore quo moriebatur. Sed istud argumentum potius facit contra: qz ista doctrina ⁊ opinio probatur ꝑ doc. Bar. Bal. ⁊ Ange. in. l. si seruus legatus. §. qui quinque. ff. de lega. i. Bart. in. l. si. §. i. ff. de libe. lega. in. l. si. §. i. ff. de fun. instru. ꝟ instrumento ꝙ legato: vbi dicit quod si maritus legauerit vxori furmentum in horreo suo vel in domo sua existens: si testator postea illud consumpserit ⁊ aliud furmentum imposuerit: quod vxor habebit illud quod reperitur tempore mortis in horreo: sed ista doctrina nihil etiam facit: quia illa decisio procedit non ex natura verborum sed ex presumpta ⁊ interpretatiua voluntate testatoris ſm Bal. ⁊ Ange. in. d. §. qui quinque. In hac. q. Oldra. in dicto consilio. xxxi. decidit debere solui de moneta vsuali currenti ⁊ expendibili tempore testamenti per tex. in. l. vxori. §. testamento. ff. de lega. iij. l. medico. ff. de auro ⁊ argen. legato. l. aurelius. §. testamenti ⁊. §. titij. ff. de libe. leg. ⁊ ita sequuntur Bal. Alberi. ⁊ Moder. hic: ⁊ semper fuit admiratus quod tanti patres non allegauerunt glo. singularez approbatam: ⁊ perpetuo memoria dignā. in. l. penulti. ff. de fun. instru. que decidit quod in legatis particularibus: siue rerum siue pecuniarum semper attendimus tempus testamenti: sed in fideicōmissis vniuersalibus ⁊ legatis: attendimus tempus mortis testatoris.

¶ Quinto quero quid in legibus ⁊ statutis facientibus mentionem de pecunia seu imponentibus penam pecuniariam: quod tempus attendimus in estimatione pecunie. Prima fronte diceret quispiaz attendi tempus statuti ⁊ legis sicut tempus testamenti ex doctrina aurea ꝙ statuta magis equiparantur vltimis voluntatibus ꝙ̄ contractibus: ita Nico. de matarellis quem sequitur Bal. in. l. penulti. in si. penul. colum. versicu. quero quid in verbis legis vel statuti. C. de verbo. significatio. idem Bald. in pace constantie in verbo nos romanorum: Bart. in. l. omnium. C. de testamē. ⁊ in. l. i. post glo. ibi secundam. C. de his quibus vt indig. videte latius per Alexan. in. l. si ita stipulatus: in quinta colum. ff. de verborum obligatio. Et ego latius in consilio meo eleganti ꝙ incipit magnificus dominus Agutio recte. Attenta in hoc passu veritate fore arbitror quod aut statutum loquitur circa solemnitatem puta dicit statutum ꝙ donatio excedens quingentos aureos debeat insinuari: prout etiam de iure communi est: ⁊ isto casu attendimus tempus legis vel statuti: aut statutum disponit super solutione pecunie faciende: isto casu inspicimus tempus quo debet solui ⁊ quo

¶ Sequitur disputatio super materia mutationis monete disputata per dominum Jacobum de puteo. ll. doctorē anno. M.cccclxx. continens alios duos articulos alterius materie qui omittuntur q̄ non conferunt ad hanc materiam.

Mutuum ticio factum est librar. x. mille cū valeret ducatus grossos. xx. aucta est mōeta vt ducatus valeret. xxiiij. grossos repetitur mutuum. negāt heredes debitoris factū fuisse mutuū ⁊ casu quo appeat de mutuo facto solutione pecunie currētis se dicunt liberādos.

¶ Ex quo themate dubium orit. ¶ Utrū pecunia dēat reddi secundum cursum temporis ɔtrus an secundū cursum temporis solutionis.

¶ Et primo videtur ꝙ ſm tempus contractus alias non liberetur debitor videt casus in. c. olim causam extra de censi. ⁊ in. c. cum canonicis eo. titu.

¶ Secundo videtur casus in. c. quanto extra de iureiuran.

¶ Tertio videtur casus in. l. paulus. ff. de solu. nam si creditor cogeretur accipere ſm alium cursum q̄ dederit ipse cogeretur accipere in aliam formam cum suo damno ergo ⁊c. ꝙ hoc fit cum suo damno patet quia dando. xx. grossos liberaretur pro quolibet ducato quia ⁊ si tunc valebat tēpore contracti mutui vn3ia piperis vnū grossum vnde pro singulo ducato hūisset. xx. vncias piperis si ducatus ascēdit ad xxiiij. grossos etiam precium piperis ascendet ⁊ ꝙ tunc valebat. xx. nunc valebit. xxiiij. vnde si das mihi. xx. tantum pro quolibet ducato patior damnum ideo ⁊c. Et hoc stante ēt habundantia specierum res. n. pecunia comparabiles sequūtur cursum pecunie secundum Alberic. in. l. cum quid. ff. si cer. pet. ⁊ hoc quotidie fit ⁊ pro hoc. C. de vete. numis. po. l. ij. ecce ꝙ respectu rerum comparabilium propter quas inuēta est pecunia. l. si ita fideiussorem. ff. de fideiussoribus creditor patitur damnum quia ex hac pecūia pro omni ducato habebit minus piperis q̄ tunc habuisset ⁊ sic de singulis speciebus vnde debitor soluēs non liberatur vnde quidā quos refert Cyn. in. l. j. C. in qui. cau. in integ. restitu. non est ne. ⁊ hutrius in. c. quanto extra de iureiuran. dixerunt bonitatē pecunie consistere in estimatione preterea dicitur pati dānum eo ipso ꝙ redditur ei pecunia in alio cursu ⁊ sic in alia forma contra voluntatem suam ar. insti. de actio. §. preterea ⁊. l. si. ff. de vsu. ⁊ ha.

¶ Quarto ad idem: nam in mutuo vt debitor liberetur non solum oportet reddere idem in bonitate intrinseca sed etiā in extrinseca sed isto casu debitores soluentes pecuniam in cursu in quo nunc est non soluit tantūdē bonitatis intrinsece ergo ⁊c. maior de se nota minor probatur quia si redderetur ad materiam rudem non tantum esset mā redacta quātum mutata.

¶ Quinto ad idem facit. nam sicut tota pecunia reprobata debetur estimatio antique vel ꝺ ipsa antiqua si reperitur vt. c. olim ⁊. c. cum canonicis extra de censi. ergo ipsa in parte diminuta. i. in cursu debebit de ipsa dari ad rōnē cursus antique monete vt idē sit argumentū partis ad partem qꝺ est de toto ad totum ar. l. que de tota. ff. de rei ven. ⁊. l. ij. sic ff. de vsur. ⁊ sic isti debitores non liberabuntur soluendo pecuniam in cursu in quo nunc est sed oportet soluere de pecunia currente tempore mutui facti.

¶ Sexto ad idem adducuntur multe leges dicentes tēpus contractus spectari debere. l. vxore. §. testamento ⁊. l. vxori sue de leg. iij. ⁊. l. medico in prin. ⁊. l. si. ff. de libe. lega. ergo quo ad cursum pecunie inspicitur tempus contracti mutui.

¶ Septimo arguitur sic in mutuo qualitas data tempore contractus limitat contractum. l. cum quid. ff. si cer. peta. ⁊. l. triticum. ff. de ver. ob. sicut regulariter dicitur in dote. l. his in dotem. ff. de iure dotium cum ergo presupponat pecuniam datam tempore quo minus valebat duc. ꝺ moneta videtur contractum vt pecunia reddatur in eodem cursu vnde si in stipulatione mutui reddendi non dicatur q̄le ⁊ quātum reddi debet tamen dī certa stipulatio quia agitur tacite vt tale reddatur secundum qualitatē eius qꝺ accepimꝰ vt dixit glo. in. l. stipulationes non di. ⁊. l. vbi autem in princi. ff. de ver. ob. ⁊. l. certi cōditio. ff. si cer. pe. ⁊ doct. ibi no.

¶ Octauo arguit sic vbi aliquid venit iure obligationis tps cellebrate obligationis attenditur nec inspicitur quid postea sequatur. l. fundum cornelianum. ff. de noua. l. hominē ff. mand. cum ergo in cursu sit pecunia mutata inspicitur tēpus contractus non aūt tempus solutionis.

¶ Nono arguitur. l. cauetur ꝙ vbi pmissi tibi. x. solidos ꝙ locū habet certi conditio ⁊ hoc est quod dicitur certū peti l. certi conditio in princip. ⁊. §. qui. l. certum. ff. si cer. pe. l. vbi autem. §. qui sortem. ff. de verbo. obliga. sed si esset verū ꝙ ista pecunia deberetur que per tempora variatur diceretur promitti incertum q̄ incertum genus pecunie esset in obligatione ⁊ sic esset incerta obligatio ⁊ sic cessaret certi conditio contra predictas leges.

¶ Decimo arguitur obligationes non sunt extendende ad non cogitata. l. cum acquilia. cum ibi nota. ff. de transac. ⁊. l. sub pretextu. C. de transactio. s3 quod iste cursus mutaretur non est cogitatū. Ergo ad eū non porrigitur oblō nec soluō.

¶ Undecimo verba in dispositione prolata referuntur ad tempus dispositionis. l. si ita. ff. de auro. ⁊ ar. lega. cum sy. ergo pecunia nominata in contractu debet intelligi nominata ſm cursum quem habebat tempore contractus pro hoc facit quod dicit guil. de cu. in. l. vinum. ff. si cer. peta. vbi dicit ꝙ contractus simpliciter factus intelligit de vsuali pecunia.

¶ Duodecimo oppo. de. l. bonitatis. ff. de euictio.

¶ Tertiodecimo vr̄ ꝙ titulus questionis non procedat q̄a semper vnica certa ⁊ perpetua est nummorum estimatio presens ergo titulus questionis qui presupponit varietatem in pecunia non procedit ꝙ sit vnica probat in. l. ideoq3. ff. de eo. ꝙ cer. lo. ꝙ sit perpetua probatur in. l. j. ff. de contrahen. emp. ⁊ ꝙ sit certa probat in. l. nummis. ff. de in litem iurā.

¶ Decimoquarto opponit. de. l. creditor alias incipit paulus. ff. de solu.

Añquā ad solu. argumētorū veniā aliq̄ presupponā qbus clarior fiet argumentorum solutio.

¶ Unde sciendum est ꝙ quidam sunt contractus in quibus quiditas qualitas ⁊ quātitas rei date inspicitur ⁊ tunc excipiens tempore ɔtrus h3 lucidare quiditatem qualitatem ⁊ quātitatē obligationis idest ostendit ad qd quale ⁊ quātū obligatio cōtratur vt est in mutuo. l. cum quid ⁊. l. certum ⁊ l. certi conditio. ff. si cer. pe. vbi glo. de dote vero est casus ī l. res in dotem. ff. de iure do. hinc descēdit ꝙ stipulatio ⁊ obligatio mutui semper dicitur certa vt ex predictis. ll. p3 ⁊. l. stip. in certum ⁊. l. vbi autem. ff. de ver. obl. rō q̄ ibi est semp obligatio respectiua eius qꝺ datum est vt in omnibus predictis legibus probatur. ¶ Secundo sciendum est ꝙ bonitas seu qualitas alicuius rei ſm legistas est duplex quedā intrinseca quedam extrinseca intrinseca nihil aliud est nisi quedam qualitas substantie inherens ſm quam ipsum subiectū quale dī que proprie per nomina adiectiua ostenditur. l. cū quid ibi eque bonum. ff. si cer. pe. ⁊. l. certum vbi glo. ff. cod. ti. si cer. pe. ⁊. l. vbi aūt vbi glo. ff. de ver. ob. aliqñ tamen nedū qualificantur nomina sed ēt pronomina ac ēt verba. Et q̄litas verborum proprie demonstratur per aduerbia iuncta verbis. l. pompo. vbi glo. ff. de neg. ge. ⁊ ibi doct. Est. n. aduerbium ſm grāmaticos vim virtute hñs verbi adiectiuum vt iste gessit bene negocia mea denotat gestionem fuisse bonam. Et de hoc Bald. aliqualiter in. l. certum. ff. si cert. pe. bonitas autem extrinseca considerata a legistis proprie non est qualitas q̄ non inheret subiecto ⁊ accidens sed ista attenditur penes estimationem ⁊ preciū rei vnde dicitur res facta vilior in bonitate extrinseca eo ipso ꝙ in precio vilior facta est. l. vinum. ff. si cert. peta. ⁊. l. ibac. ff. de tritICaria ⁊. l. ⁊ ideo. §. cum per venditorem. ff. de actio. emp. Et hec bonitas extrinseca recipit augumentum ⁊ diminutionem: nedum mutata bonitate intrinseca: sed in eadem bonitate intrinseca mutata ex varietate locorum ⁊ temporum. l. ideo q3. ff. de eo ꝙ certo loco. l. precia rerum. ff. ad. l. fal. l. oleo ⁊. l. frumenti. C. de vsur. ¶ Attende tamen ꝙ bonitas intrinseca in mutuo ⁊ in dote venit tempore obligationis ⁊ inspicitur bonitas intrinseca: que tempore contractus erat bonitas ſm glo. ⁊ doc. in. d. l. vinum qualitas vero adiuncta verbo intelligitur ſm tempus verbi: cui adiungitur. l. in delictis. §. ſ extraneus. ff. de noxa. vbi Bart.

¶ Tertio scias ꝙ sicut in aliis speciebus: vt vino oleo ⁊c. Illa duplex bonitas de qua. s. proxime dixi: inspicitur ita ⁊ in pecunia. Nam in pecunia bonitas intrinseca attenditur: circa duo scilicet materiam ⁊ pondus: vt scilicet sit materie probe ⁊ bonitas ponderis: ⁊ debet ita in pondere ordinari ab illo qui habet auctoritatem condende pecunie: vt percusso illo caractere publico ⁊ extensa illa forma publica non plus valeat neq; plus appreciet̃ ꝙ̃ valeret illa rudis materia. Expense enim sm̃ legistas ex publico fiende sunt sm̃ dicto. in. d. l. paulus. ff. de solu. Bar. ⁊ Bal. in. l. ij. §. i. ff. si cer. peta. ⁊ l. cum quid. Sed sm̃ Cano. ⁊ Innocẽ. in. c. cum olim ⁊. c. cum canonicis extra de censibus: ⁊ Butri. in. c. quanto: extra de iureiuran. sumptus isti non sunt fiendi ex publico immo moneta tantum valere: debet in illa forma publica: quantum in rudi detractis expensis: que in condenda ea fiunt: ne suum officium cuiq; sit damnosum. l. si quis ex signatoribus. ff. quẽadmo. testa. aperi. Et sicut princeps ipse vel alius condens pecuniam non sentit emolumentum. Ita nec debet sentire damnum. l. valer. ff. de ex quib. cau. maio. cum similibus. Et hanc opinionem conseruat consuetudo: vt refert Bar. in. l. ij. §. mutui. ff si certuꝫ petatur: ⁊. l. quicũq; falsam. ff. de fal. huic descendit ꝙ si pecunie in iusto põdere diminuantur: dicuntur defraudari: vt. d. c. quanto: extra de iureiuran. ibi legitimo pondere fraudata. Attenditur igitur bonitas intrinseca: vt predixi penes materiam vt pecunia sit materie probe: quanto enim materia ex qua pecunia conficitur minus eris in se habet pecunie dicuntur meliores. l. creditor: ibi erosam: ⁊ ibi Glo. ff. de solu. ⁊. l. j. ibi edocta. est materia. ff. de contrahen. emptio. facit. d. c. quanto: ⁊. c. cum canonicis: ⁊. c. olim causam: ⁊ Glo. l. ij. §. j. ff. si cer. peta. ⁊. l. j. in fi. ⁊. l. cum auri certum. ff. de auro ⁊ argen. leg. Et vltra hos casus. ll. ad has qualitates materie ⁊ põderis facit. l. j. C. de vete. numis. pote. lib. xj. ibi specie probe ⁊ debiti ponderis: ⁊ ibi Glo. ⁊. l. lecta. ff. si certum petat̃ in verbo proba. Bonitas vero extrinseca attenditur penes valorem idest cursum idest penes appreciationem passiuam ꝙ̃ illi materie mediãte forma publica p se dat habẽs potestatẽ pecunie cõdende. l. fi. C. de vete. numis. pote. ⁊. l. prohibitus nuncius. §. sin autem. ff. de auro ⁊ argen. legato que taxatio ⁊ cursus potest augeri ⁊ minui manente eadem bonitate intrinseca propter varietatem locorum ⁊ temporum. Nam aliquando propter guerras ⁊ caritudinem augetur valor pecunie ⁊ minuitur facit cle. fi. extra de deci. cũ glo. Et sic habetis triplicem alterationem pecunie due sunt circa materiam pecunie ⁊ pondus. Et hec concernunt bonitatem intrinsecam alia circa cursum: ⁊ hec concernit bonitatem extrinsecam: ita videntur sensisse doc. in. l. cũ quid. ff. si cer. pe.

His Sic premissis venio ad solutionez argumentoꝝ.

¶ Et primo ad primuꝫ argumentũ. c. olim cãm. Respondeo ꝙ ibi interuenerat pecunie mutatio ex bonitate intrinseca: quia facta deterior in põdere vel materia: hic autem nulla interuenit mutatio intrinseca sed extrinseca. s. in cursu: vnde sufficit ꝙ debitor reddat in eadem bonitate intrinseca licet bonitas extrinseca mutata sit: quia ipsius ratio non habetur nisi a tempore more. l. vinum. ff. si cer. peta. l. in hac. ff. de triti. Et sic in argumẽto cõtrario nõ liberatur debitor: q: ratio bonitatis intrinsece venit iure obligationis ⁊ tempore contractus. Et hunc intellectum ad illud. c. tenent Inno. ⁊ Jo. and. vt refert Butrius in. d. c. quanto de iureiuran. ⁊ hic intellectus persuaderi potest. Nam ibi dicitur ꝙ tres lucenses antiqui valebant sex ex illis qui sunt hodie in vsu. hoc autẽ esse non põt nisi dicamus illos qui nunc sunt in vsu fuisse factos deteriores in bonitate intrinseca: q: licet principi augere valorem pecunie in forma magis ꝙ̃ in materia in pauco ⁊ non in multo. Aliter peccat mortaliter ⁊ potest ad superiorem appellari: vt. d. c. quanto: ⁊ ibi per Butrium: sed nemo diceret ꝙ augumentuꝫ dupli nõ sit magnum augumentum argu. l. ij. C. de rescin. vendit. Idem respõde ad. c. olim causam: quia ibi mutata est moneta ⁊ noua in locum eius subrogata: cuius subrogate bonitas intrinseca melior erãt ꝙ̃ pecunia que erat i vsu: ⁊ canonici volebãt de meliori que currebat sibi solui quo casu dicit papa: vt ibi in ipsa vero materia bonitas itrinseca remanet firma: licet extrinseca mutata sit: quo casu dicatis: vt supra dixi.

¶ Secundo argumento. c. quãto: respondeo ꝙ ibi mutata est pecunia in bonitate intrinseca: patet quia fuer: ⁊ legitimo pondere fraudata: vt ibi dicitur ⁊ põdus est bonitas intrinseca: vt dixi in tertio presupposito: ⁊ hoc dicit glo. in. c. quanto in hac autem questione solũ dicitur bonitatem extrinsecam scilicet cursum pecunie esse mutatum.

¶ Tertium argumentũ. l. paulus. ff. de solu. nõ obstat: q: licet hic sit mutatus cursus pecunie nõ tamen dicitur creditor accipere in alia forma ꝙ̃ dederit cum remaneat bonitas intrinsece pecunie ⁊. l. paulus. ff. de solu. habet alios intellectus: primo ꝙ si creditor mutuasset grossos venetos non cogeretur accipere marchetos vel bagatinos. vt si esset passurus dãnuꝫ: vt sm̃ Ange. in. d. l. paulus: si creditor erat magnus negociator ⁊ cum negociaretur in longinquis partibus magnuꝫ damnum pateretur si monetã mutatam detulisset: si ergo non est passurus damnum licet dederit grossos cogitur accipere mar. hetos ⁊ so i: inos per glo. in. d. l. paulus: ⁊ in. l. si ꝗs argẽtum: ⁊ ibi glo. secuti sunt Bar. ⁊ cõmuniter vltramõtanj. Jaco. de ranẽ. Butri. Rizar. malũ. in. l. ij. §. j. ff. si cer. peta. dummodo soluat in eadem materia ⁊ in eadem bonitate intrinseca: ⁊ tunc fictione iuris non dicitur aliud soluere cum pecuniam in genere suo recipiat in diuersa autem materia solui non posset sm̃ Bar. ⁊ videtur glo. in. d. l. que extrinsecus. ff. de verbo. obligacio. ⁊ Bar. dicit in. d. l. paulus: ⁊ ibi etiam Ange. dicit tamen idem Bar. in. l. si quis stipulatus fuerit decem in melle. ff. de solu. ꝙ si instrumentum debiti dicit ꝙ si promisisti ticio decem in pecunia grossa ꝙ propterea in pecunia grossa non potest solui alia pecunia siue creditor sit passurus damnum vel non. Et sic hoc casu non habet locum. l. paulus: plus posset attemptari ⁊ dici contra cõmunem opinionem: ꝙ pro pecunia mutata posset alia pecunia in diuersa materia solui: vꝫ ꝙ pro pecunia aurea potest solui argentea: ⁊ ecõtra ⁊ hoc vult. d. l. paulus: nisi creditor damnum passurus sit: facit. l. etiam ⁊. l. tacite. ff. de auro ⁊ argento legato. Et pro hoc videt̃ casus in. l. que extrinsecus in fi. ff. de verbo. obliga. iuncto. §. si de alia: insti. de inuti. stipula. Nam si respondeatur de alia re: ꝙ̃ sit facta interrogatio: non valet stipulatio in contrarium si de illa. Et tamen pro pecunia argentea ad quã facta est interrogatio: potest fieri responsio in aurea ⁊ ibi sentit Text. ⁊ Glo. ⁊ Bart. ibi destruunt illam. l. Et pro hoc etiam facit. l. j. ff. de cõtrahen. emptio. vbi dicitur ꝙ pecunia prebet vsum fun: tam ex substantia ꝙ̃ ex quantitate que dictio ꝙ̃ potest stare electiue ⁊ erit sensus ꝙ in pecunia non tam attenditur substãtia ⁊ materia ꝙ̃ quantitas: vt decem libras vel viginti datarum mutuo. Et hoc est hodie expeditum: quia pro pecunia argentea possunt solui ducati aurei: quia ita obseruat consuetudo faciunt notata per glo. in. d. l. si quis argentum: ⁊ Docto. in. d. l. que extrinsecus: ⁊ in. d. l. paulus.

¶ Ad rationem autem qua dicitur ꝙ creditor pateretur dãnum: quia tempore dati mutui plures res habuisset propter suaꝫ pecuniam quã nunc respondeo ꝙ hoc consistit in bonitate extrinseca pecunie: cuius ratio non habetur nisi a tempore more. Nam si tibi dedi frumentuꝫ mutuo tẽpore: quo valebat grossos. xxv. vt nunc est: si reddas mihi in fine anni quo tempore valet grossos. xx. liberaris: dum tamen sit eque bonum in bonitate intrinseca. l. vinum cum ibi notatis. ff. si cer. peta. ⁊. l. in. §. in hac. ff. cõmo. ⁊ in. l. hac. ff. de triti. ⁊. l. si sterilis. §. si p venditorẽ. ff. de actio. emp. Appreciare enim vt pluris vel paucioris hoc magis prouenit ex diuersitate mercium ⁊ locorum ⁊ temporum ꝙ̃ ex mutatione ipsius pecunie sic dicit Bart. i. l. oleo: ⁊. l. frumẽti. C. de vsur. ⁊. l. ideoq;. ff. de eo: ꝙ cer. lo.

¶ Non obstat. l. ij. C. de vete. numis. pote. quia aliium habet illa. l. intellectum: vt ibi patet ex glo. in vltima expositione: sed iterum contra ⁊ videtur ꝙ non sit bonum simile de frumento ad pecuniam. Nam frumentum inuentum ⁊ a natura nobis datũ est vt eo vtamur ad substentationem vite nostre: vnde bonitas intrinseca ipsius frumẽti inspicitur respectu ipsius substantie frumenti nõ respectu eius precij pecunia autem ad hunc finez inuenta est vt res apreciet. l. si ita fideiussorem accepero. ff. de fideius. ⁊. l. j. in prin. ff. de ꝯhẽda emp. vnde hec est bõitas intrinseca ipsius pecunie. Ita tenẽt aliqui in. l. in minorum. C. in qui. cau. in integ. resti. non est ne. ⁊ in. c. quanto extra de iureiur. vnde quãto pluris res apreciat ipsam pecuniã tanto dꝫ dici melior ipsa pecunia ad hoc respondeo ꝙ bonitas intrinseca non ꝯsistit in apreciatione actiua rerum sed in pondere ⁊ in materia vt. s. clare in presuppositis probaui. nã apreciatio rerũ est quid extrinsecum

a pecunia

a pecunia ⁊ res varia appreciationē recipiant. Non tam ratione mutate pecunie q̄ ratione mutationis locorū ⁊ temporum. l. oleo: ⁊ l. frumenti. C. de vsur. ⁊ l. ideo. ff. de eo q̄ cer. lo. Fateor tamen q̄ quanto melior erat in bonitate intrinseca tāto pluris res appreciabit. Ita q̄ omnia reducuntur ad bonitatem intrinsecā pecunie. s. materie ⁊ ponderis cuius tantum fm doc. rationem haberi oportet ⁊ hic in hac questione debitores soluebāt in eadem bonitate intrinseca.

¶ Quarto non ob. q̄ non sufficit reddere mutuū in eadem bonitate intrinseca: nisi ⁊ idem bonitatis extrinsece reddat: q̄ respondeo q̄ debitor obligationis ex mutuo non obligatur ad corpora tot nūmorum soluēdorum: nec ad tantū pondus argenti: sed obligatur ad tantam quantitatē vt mille librarum. Nam in mutuo pecunie cōtrahitur mutuum respectu numeri ⁊ quantitatis nō autē respectu ponderis facit nō. per glo. ⁊ doc. in. l. ij. §. j. ff. si cer. pe. q̄ in aliquibus contrahitur mutuū respectu numeri: ⁊ numerus pecunie in aliquibus etiam fit mutuum respectu ponderis: vt argentū in massa: aliquando in mensura vt in frumento: quā obligationem dissoluere potest soluendo etiam pecuniā diuerse speciei ab illa que mutuo data est dū sit tamē eiusdem materiei ⁊ bonitatis itrinsece. Nā si dedisti mihi mutuo libras duas in grossis venetorū vel florentie possum tibi reddere in soldinis ⁊ marchetis: dum tā ex hoc damnum non patiaris: qđ qualiter sit. s. proxi. contrario dixi. Et hoc est qđ dicit. l. j. ff. de contrahen. emp. in prin. q̄ pecunia non tam ex substātia q̄ ex qualitate vsum sui prebet: facit. d. l. paulus. ff. de solu. ⁊ l. si quis argentū. C. de dona. ⁊ l. ij. §. j. ff. si cer. pe. cū vbiq̄ nō. per glo. ⁊ docto. in. l. que extrinsecus. §. fi. vbi Bar. ff. de verb. obli. ⁊ de hoc dixi. s. in proxi. contrario. Et si instas q̄ non tantū recipit argenti quantum dedit mutuo: q̄ dico q̄ hoc non est attendendum: q̄ expectare ⁊ cogitare q̄ nūmi conflentur ⁊ reducantur ad materiam rudem est expectatio tristis euentus qui non est expectandus. l. iul. ff. qui. ⁊ a quibus. l. inter stipulantē. §. sacram. ff. de verb. ob. Grauissima enim pena puniuntur qui pecunias principis radunt vel tingunt: de quo glo. in. c. quanto: extra de iureiur. ⁊ l. quicūq̄ cū seq. ff. de fal. Est ergo in solo principe: hoc qđ permittat pecuniam conflari: ⁊ que in solo principe sunt quasi impossibilia iudicantur. l. apud iul. §. j. ff. de leg. j. ⁊ l. continuus. §. sub hac. ff. de verb. ob. vbi glo. s; bis ob. l. j. in fi. ⁊ l. cū auri certum. ff. de au. ⁊ arg. leg. so. ibi non dicitur q̄ debitor qui ob mutuum obligetur ad tantū pondus argenti in massa: q̄ mutuum pecunie contrahitur respectu numeri ⁊ quātitatis denarior fm glo. in. l. ij. §. j. ff. si cer. pe. non respectu ponderis seu quātitatis masse rudis: ⁊ l. cū auri certum: ⁊ l. j. in fi. bene dicunt: q̄ legato argēto potest solui pecunia ratio fm glo. quā sequitur Pe. est fauor vltime voluntatis qui operatur: vt pro argento possit solui pecunia: sic ⁊ aliq̄ contingit fauore exercentis liberalitatem. l. si quis argentū in prin. ff. de dona. vbi glo. firmat hanc opi. quā seqtur Jac. de are. Jac. but. ⁊ Ricar. malū. Bar. tā in. d. l. paulus: cuius opi. cōmunior est tenere videtur q̄ ibi nullū sit speciale fauore vltime voluntatis. Sed istud procedit fm eum: qñ pecunia percussa caractere publico tanto expedi dz quantum valeret in massa rudi. Sed vere nō potest negari: quin sit fauor vltime volūtatis: vt legato argēto possit solui pecunia ratio specialitatis cur magis pecunia q̄ aliud solui possit: est q̄ pecunia in forma: affert tantam vtilitatem quantā in materia rudi. Et hic bene potest facere ratio Bar. ⁊ sequaciū: ⁊ q̄ sit speciale: patet q̄ etiā pro argento legato pōt solui pecunia aurea. l. ticie: amite mee. ff. de au. ⁊ arg. leg. Est ergo speciale in hoc primo q̄ pro argento pōt solui pecunia: ⁊ hoc fauore vltime voluntatis: ⁊ illa rōne Bar. q̄ pecunia pcussa in forma publica tātam affert vtilitatem quantā in materia rudi. Nec fauor vltime volūtatis de per se sufficeret: nam si deberes mihi librā argenti ex mutuo non liberaris soluendo estimationem: q̄ dato q̄ pecunia ipsa posset cōflari: ⁊ sic ad massam primā reduci. Ego nolem hunc laborē sic ⁊ ratio Bar. est bona: q̄ si tibi deberem sachum frumenti ex legato nō liberarer soluēdo preciū: q̄ illud precium non hz conformitatem in materia cū frumento simile est in portantibus argentum ad locū vbi cuditur pecunia. C. de anti. pōde. ⁊ de auri. illatori. ⁊. l. j. C. de argē. precio lib. xi. Et si dicis ad qđ ergo consideratur bonitas intrinseca in pecunia: cum non debeat reddi idē bonitatis intrinsece. Respondeo q̄ consideratur: quo ad hoc vt pecunia sit magis expendibilis ⁊ plures merces appreciet. Nā quanto esset magis erosa minus merciū appreciaret. Itē si erit bone materie ⁊ boni pōderis poterit etiā extra territorium exportari: qđ secus esset si esset male materie ⁊ mali ponderis: faciunt nō. p Ang. in. d. l. paulus.

¶ Quinto non ob. arg. quo dicebatur: q̄ si tota pecunia reprobata ⁊c. Et illud qđ idem iuris est de toto ad totū ⁊c. q̄ rñdeo q̄ arg. partis ad totū dz capi. hoc modo q̄ sicut tota materia reprobata. s. quo ad materiā pōdus ⁊ cursum dz dari de noua ad estimationem antique. Ita sic in diminuta in parte materie ⁊ cursus: sed in. q. nostra nō erat nec s; materiam nec pōdus diminuta ⁊c. vel melius dic q̄ hoc argumentum procedit qñ eadem est ratio: vt patet ex. l. cum de in debito ver. si autē. ff. de proba. iuncta. l. ij. C. de nō nu. pec. Sed diuersa est ratio: an pecunia in totum reprobetur: an in solo cursu: quia quando pecunia reprobatur in totum: tunc quodāmodo videtur liberatus debitor cū perisse videatur subiectum obligationis. s. pecunia illa in genere subalterno ad quā obligati erant debitores: arg. l. in rōne. §. in certe. ff. ad. l. fal. Sed contra tā est q̄ debet dare de noua ad estimationem antique. c. cum canonicis: vbi expresse dicit extra de censi. l; Pe. ⁊ Cy. in. l. in minorū. C. in qui. cau. in integ. resti. nō est nece. teneant q̄ liberentur soluendo illā reprobam: s; contra eos est casus in. d. c. cū canonicis. Est ergo rō quare non liberantur: q̄ debitor precise non obligatur ad illā speciē pecunie quā acceperat: q̄ l; mutuaui tibi. x. libras grossorum nō obligaris mihi precise ad denarios grossos: s; poteris dare soldinos: dum tā ex hoc dānum non patiar: vt. s. in proxi. contrario dixi: cū ergo nō sint liberati nec de veteri soluere possint: cū sit reprobata in totū ⁊ pecunia reproba. solutionē non liberat. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. actio. dz soluere de noua ad rōnem antique: argu. d. c. cū canonicis: vbi glo. nō. facit qđ nō. singu. Guil. de cu. in. l. vinū ff. si cer. pet. quasi ad fi. vbi dicit q̄ perempta tota specie pecunie debite: ideo debitor non liberat: q̄ pecunia in genere suo functionem recipit: vt hic vz si superest aliqua pecunia: que pro illa extante potuisset solui nō dicitur perempta pecunia que debetur cū non magis de vna q̄ de alia deberet. Item l; de extante pecunia nō potuisset solui: q̄ forte creditor erat passurus dānū fm. l. paulus. ff. de solu. hoc erat in ipsius creditoris fauorē indultum. Nō ergo dz in odium eius retorqueri. Circa hunc tā articulum Bart. vult vnum in. l. q̄ te. ff. si cer. pe. ⁊ 2rium in. l. paulus: de solu. ⁊ vide Bal. in d. l. q̄ te. ⁊ Cy. in. l. in minorū. C. in qui. cau. in integ. resti. non est nece. Sed opi. Guil. vbi. s. est melior: ⁊ de hoc est casus in. c. olim de censi. Sic incidit in crimen falsi: qui monetam correctā expendit. l. quicūq̄ ⁊ l. seq. ff. ad. l. cor. de fal. ⁊ ar. l. fi. C. de vete. nūmis. po. sic ⁊ qui correctam. l. allegat. C. de iusti. codi. cōfo. §. fi. ⁊ de emen. codi. §. reperta. Sed quādo pecunia ratione cursus tantum est diminuta remanetq̄ ipsa pecunia que solui potest ⁊ soluentem liberat: tunc de ipsa soluitur: nec attēditur mutatio cursus: q̄ est bonitas extrinseca: cuius ratio non habeatur nisi a tempore more: vt supra dictum est: vel tertio dic: q̄ soluitur de noua ad estimationem antique scilicet habita consideratione ratione bonitatis intrinsece. s. qñ desijt posse expendi: quia tunc temporis potuisset liberari soluendo de illa iuxta cursum illum cum nō fuerit in mora: sicut ⁊ ecōtrario potuisset solui estimatio sequētis plurimi vsq̄ ad illud tempus quo res desijt extare ⁊ hoc debitore existente in mora. l. vinū: cum ibi nō. ff. si cer. peta. ⁊ l. in hac. ff. de triti. ⁊ l. si seruum in fi. ff. de verb. obli.

¶ Sexto nō obstāt leges dicentes initium contractus esse spectandum: quia loquūtur in relictis a testatore in quibus: an inspiciatur tempus presens: an futurum non tantum inspiciuntur ipsa verba in relictis apposita: q̄ etiā voluntas testatoris que regulat relicta. l. in condictionibus. ff. de conditio. ⁊ demonstratio. l. si mihi ⁊ tibi. §. fi. de legatis. j. Et q̄ tempus inspiciatur tractat Bar. in. l. si ita. ff. de auro ⁊ arg. leg. hic autē loquimur in mutuo in quo quod tempus dz inspici. l. cautum est: scilicet tempus mutui facti quo ad bonitatem intrinsecam. l. cum quid. ff. si certum peta. Idem ⁊ in dote. l. res in dotē date. ff. de iure do. quo ait ad bonitatē extrinsecā inspicitur tempus more s; glo. ⁊ doc. in. l. vinum ff. si cer pe. ⁊ l. in hac. ff. de tritica. ⁊ l. iij. §. in hac. ff. cōmo.

¶ Se[illegible]timo non obstat quod dicitur qualitas rei date ⁊c. quia re[illegible]sponsio patet ex predictis quia qualitas intrinseca:

bene limitat contractum: vt in eadem bonitate intrinseca reddatur non autem qualitas extrinseca.

¶ Nunc ad propositum in questione: nostra pecunia que nunc soluitur: est illius materie ⁊ ponderis: cuius erat pecunia que mutuo data est: licet sit diuersi cursus: hoc est de bonitate extrinseca: que non debet limitare contractum: vt predixi. Ratio autem quare bonitatis intrinsece: ratio habetur a tempore contractus: non autem extrinsece est triplex. Nã in istis constantibus pondere numero vel mensura: ideo admittitur aliud pro alio soluere contra regulas iuris communis scilicet cõtra. l. ij. §. i. ff. si certum petatur ⁊. l. iiij. §. ait pretor. ff. de re iudica. ⁊. l. cum qui. ff. de solu. quia functionem in genere suo recipiunt: vt. d. l. ij. §. i. ff. si certuz petatur: quia soluendo eque bonum sicut illud quod datum est: non videtur aliud pro alio solutum sed idem. Secus autem est si diuersuz soluat in bonitate intrinseca: quia bonitas intrinseca respicit rem: est enim qualitas rei inherens: vt supra in presuppositis: vnde ad hoc vt idem soluere iudicetur: requiritur q illud quod soluitur: sit omnino simile in qualitate illi: quod datum est. Bonitas autem extrinseca substantiam rei non tangit: immo est quedam qualitas ab accidenti veniens extra rem ab extra ex varietate locorum ⁊ temporum: argumen. l. ideoqz. ff. de eo q cer. lo. ⁊. l. precia rerum. ff. ad legem falcidi. Et hec ratio est de mente Bar. licet ipse ita eam nõ declaret in. l. cum quid in fi. sui apparatus. ff. si certum petatur. ¶ Secunda ratio est: quia bonitas intrinseca est pars rei: ad quã obligatio contrahitur extrinseca autem non: vnde ad eam non contrahitur obligatio: alias si ad eam obligatio contraheretur sequeretur q omne mutuum de mundo consisteret in pecunia numerata: si obligatio ad estimationem contraheretur: ⁊ adde quod notatur in. l. lecta. ff. si certum petatur. ¶ Tertia ratio est: quia ista actio est essentialiter circa qualitatem ⁊ quantitatem: ergo non debet variari. l. si quis certum. ff. si certum petatur: ⁊. l. insulam: in ratione sui. ff. de verbo. obligatio. Nam illud qđ inest essentialiter: nec pendere debet: nec esse incertum. l. vbi autem. §. qui id quod: ⁊. §. illud. ff. de verbo. obligatio. Sed estimatio venit officio iudicis sm glo. ⁊ Docto. in. l. vinum. ff. si certum petatur: q potest variari ex varietate locorum ⁊ temporum: sed non actio ⁊ has duas rationes: sensit Bal. in. l. cum quid. ff. si certum petatur.

¶ Octauo non obstat: cum dicitur vbicunqz aliquid venit iure obligationis ⁊c. Quia solutio potest de supradictis in precedenti solutione: quia bonitas extrinseca pecunie: vt cursus ⁊ valor non veniunt iure obligationis: sed tantum officio iudicis. Bonitas vero intrinseca bene venit iure obligationis. Et in hac bonitate intrinseca debitores bene reddunt pecuniam: ideo liberantur.

¶ Nono nõ obstat argumentum cum dicitur. l. cauetur ⁊c. Nam hoc argumentum tollitur ex rationibus positis in solutione septimi argumenti: quia respondeo fatendo maiorem ⁊ nõ minorem: quando dicitur q si deberetur pecunia: secundo respondeo ad interemptionem: quia immo datur certi condictio. Nam certi condictio essentialiter fundatur super bonitate ⁊ qualitate intrinseca ⁊ quantitate rei date: que due non variantur: debet enim reddi pecunia in eadem quantitate intrinseca: ⁊ eodem modo numero quibus data est. Cursus vero ⁊ valor pecunie quam Doct. appellant bonitatem extrinsecam pecunie venit officio iudicis a tempore more: ⁊ non iure obligationis sm Docto. in. d. l. vinum: quod quidem officium iudicis variatur ex loco ⁊ tempore: vt. d. l. ideoqz. ff. de eo quod cer. lo. ⁊. l. precia. ad legem falcidiam ⁊ certi condictio super hoc non fundatur.

¶ Decimo non obstat: q obligatio ad incogitata non sit trahenda: quia respondeo negando minorem q hic obligationes ad incogitata nõ trahuntur. Nam partes intra se tacite cogitarunt q in eadem qualitate quantitate ⁊ bonitate intrinseca dissolueretur obligatio quibus inducta est: vt. l. cum qui. ff. si certum petatur ⁊. l. res in dotem. ff. de iure do. ⁊. l. si inter. C. de iure do. ⁊ ibi Pe. ⁊ in duobus his obligatio contracta est: ⁊ dissoluitur obligatio in his duobus in cursu autem exteriori obligatio contracta non est vel respondeo secundo q duplex est cogitare scilicet in genere ⁊ in specie. Et licet partes de hoc cursu specifice non cogitauerunt: tamen cogitarunt in genere. vt pecunia redderetur in eo cursu in quo esset cum creditor sibi solui vellet. Sciunt enim contrahentes cursum pecunie pro se augeri ⁊ minui: de quo in genere saltem cogitare potuerunt. l. sub pretextu C. de transactio. l. cum acquiliana. ff. de transactio. facit. l. qui iure. ff. de testamento mili. prima tñ est melior ⁊ tutior.

¶ Undecimo non obstat: argumentũ quo dicitur verba in dispositione prolata ⁊c. quia respõdeo vt supra proximo argumento: respondi ⁊ pluribus aliis argumẽtis: que ad idem tendunt. Nam illa ubi lex q in mutuo tempus initij contractus inspiciatur: quo ad bonitatem intrinsecam. l. cum quid ff. si certuz petatur. l. res in dotem. ff. de iure do. quo ad extrinsecam tempus more. l. vinũ: vt sepe dixi qualiter autem verba in dispositione prolata intelligantur: Bart. in. l. si ita: de auro ⁊ argento legato.

¶ Duodecimo ad. l. bonitatis. ff. de euictio. Respõdeo vt s. proxime: faciendo differentiã bonitatis in mutuo. In euictione vero qđ tempus inspiciatur: vide glo. d. l. bonitatis: ⁊. l. euicta. ff. de euictio.

¶ Tertiodecimo cum dicitur q titulus q̃onis nõ procedit qi dicta in illis. ll. q estimatio pecunie sit certa vnica ⁊ perpetua procedunt tempore florenti reipublice Romanorum quo certa vnica ⁊ perpetua erat pecunie estimatio: ita dicunt Docto. in. l. nummis: de in litem iurã. Sed hec solu. videtur contra. l. ii. C. de vete. numinisma. potesta. ⁊ contra. l. creditor. ff. de solu. Item ⁊ quia illo tempore cum respublica oppressa esset bellis vel alia causa libebat: ⁊ ita fiebat augere cursum pecunie ⁊ facta pace minuere: argu. l. fi. C. de edic. di. adria. tollẽ. ⁊. l. j. in prin. de cadu. tollen. vnde dicitur aliter: responso primo ad. l. ideoqz. ff. de eo q cer. lo. vbi dicit q vnica est potestas pecunie. Respondeo ⁊ fateor vbiqz scilicet tempore quo durat illa potestas: ⁊ tantum valet hic grossus sicut Venetiis: ⁊ ita in omnibus subditis Venetiis vnica est potestas pecunie: ⁊ tantum valet grossus in vno loco sicut in alio: nõ tamen sequitur q semper sit vnica: argu. l. j. ff. solu. matri. ad. l. j. ff. de contrahen. emp. que dicit q est perpetua. Respõdeo q verbum perpetua idest generalis exponitur: ita dicit Glo. in. l. edita. C. de edendo: ⁊ insti. de satisda. tuto. §. j. Et de hoc verbo perpetuum: vide glo. in. l. j. ff. pro soci. ¶ Ad. l. nummis. ff. de in litem iuran. vbi dicit q certa est estimatio pecunie. Respondeo q taxatio imposita a principe vel ab alio habente potestatem vel auctoritatem ad hoc certe est seruanda: argu. l. fi. C. de vete. nũmisma. pote. hinc est q nolens accipere pecuniã pro taxa imposita a principe decapitatur. l. fi. C. de vete. nũmi. pote. Nõ tñ sequit qn ex causa possit augeri ⁊ minui: vt. l. ii. co. ti.

¶ Quartodecimo ad. l. creditor de solu. Respondeo: q ibi pecunia in totum perempta ⁊ reprobata fuit. Nimirum si debitor soluendo non liberatur: argu. l. eleganter. §. qui reproboa. ff. de pigno. actio. hec autem non fuit in totum perempta: sed solum cursus mutatus manente eadem bonitate intrinseca: ⁊ de hoc dixi in solutione quinti argumenti. Et si dicas immo debet liberari debitor: quia hoc contingit post moram creditoris. Respondeo ibi creditor per illam oblationem non fuit constitutus in mora: quia non fuit facta congruo loco ⁊ tempore: ita tenet ibi Glo. ⁊ Bar. vel dic q licet pecuniam: ibi debitor creditori obtulisset creditor distulit accipere de voluntate debitoris: ⁊ sic non fuit mora vel tertio q sicut tota pecunia reprobata debitor volens de ea soluere non auditur. vt. d. §. qui reproboa: nec creditor tenetur accipere. Ita etiam quãdo imminebat murmur eam reprobandi: vnde cum diceretur q mutãda erat pecunia creditor licite potuit recusare solutionẽ vel oblationem factam a debitore. Ita in simili: dicitur quando euictio imminet in limine contractus q emptor non tenetur ad precium nisi satisdet ⁊c. l. post perfectam. C. de euictio. ⁊. l. penulti. §. fi. C. de pericu. ⁊ cõmo. rei ven. ¶ Nunc arguo pro parte affirmatiua: ⁊ videtur q debitores de pecunia ista: que nunc est soluendo liberentur per. l. cum quid. ff. si cer. pe. quã sic induco. Nã in obligatione mutui debitor reddendo tale in bonitate intrinseca quale erat illud qđ accepit liberatur: vt. d. l. cũ qd: vbi practica Glo. ⁊ Doc. sz isti debitores soluunt pecuniam in bonitate intrinseca in qua ipsaz acceperunt: quia moneta que nunc soluitur est illius materie ⁊ ponderis: cuius erat mutata ergo ⁊c. Materia autem ⁊ pondus sunt de bonitate intrinseca ipsius pecunie: vnde licet cursus sit mutatus. hoc non dz attendi: quasi hoc concernat bonitatez extrinsecam. Unde eius ratio haberi nõ dz nisi a tempore more. l. vinum: cum ibi

cum ibi notatis.ff.si cer.pet.cum similibus supra allegatis.
¶ Secundo videtur casus in clemen.si.extra de decimis.
¶ Tertio facit tex.in.c.quisqꝫ ignorat.⁊ ibi glo.xxxii.q.ii.
¶ Quarto facit.c.ii.de malefi.animus enim contrahentiū est obligare ad monetaꝫ vsualem:sꝫ ista est vsualis ergo ⁊c.
¶ Quinto videtur tempus petitionis inspici.ff. si certum petatur.l.vinum:⁊.l.fi.de triti.

¶ Sexto sic arguitur:nam sicut in interitu rei debite in totum contingente ante morā debitoris: debitor ipse liberatur.l.qꝫ te.ff.si cer.peta.⁊.l.si ex legati causa.l.si seruuꝫ in prin.⁊.§.fi.ff.de verb.obliga.ita etiam si pars rei ante morā interiit:vt bonum sit argumentum.l.qui sit.ff.de vsur.⁊.l.que de tota:de rei vendi. Nam cum in themate nostro presupponatur cursum pecunie esse mutatum:⁊ sic partem pecunie interiisse sine mora debitoris ergo debitor reddendo pecuniam vsualem liberatur:cum nihil de hoc ei potest imputari:cum in mora non fuerit immo ⁊ si fuisset in mora liberatus esset cum res eodem modo esset peritura apud debitorem iuxta notata in.l.qꝫ te.ff.si cer.peta.⁊.l.item si vulneratum.ff.de rei vendi. ¶ Septimo arguitur sic ⁊ in idem recidit cum precedenti. Nam cū hec diminutio sit facta sine culpa debitoris nihil est qꝫ debitori possit imputari.l.qꝫ te:⁊.l.si ex legati.s̄.alleg.⁊.l.fi.§.idē.ff.ad.l.Rodi.de iac.ergo soluendo pecuniam cursualem debet debitor liberari.

¶ Octauo arguitur sic sicut creditor non cogitur accipere pecuniam in aliam formam cum suo damno. Ita debitor non dꝫ soluere cum suo damno: argu.l.pe.C.de solu.⁊.l.si quis mihi.§.i.ff.de dāno infec.sed accepit pecuniam in tali pondere ⁊ tali materia in qua nunc reddit ergo ⁊c. ¶ Nono arguitur sic:nam in omni pecunia ⁊ in omni eo qꝫ potest reduci ad primam materiam magis consideratur materia qꝫ forma.l.quesitum.§.illud.ff.de lega.iii.⁊ insti.de rerū diuisio.§.si quis ex aliena:⁊.l in omnibus:de acqui.rerum do.cum ll.sequētibus.Ergo sic dicemus in pecunia que ad primam materiam reduci potest considerari magis materiam respectu bonitatis intrinsece qꝫ cursum.Et sic debitor soluēs pecuniam in eadem materia in qua accepit debet liberari.

¶ Decimo arguitur:de.l.imperator.ff.de cōtrahen.emp. Item quia mos ⁊ consuetudo regionis spectandi sunt.l.qꝫ si nolit.§.qui assidua.ff.de edil.edicto:⁊.l.si seruus pluriuꝫ §.fi.de leg.i.⁊.l.circa.C.loca.Cuꝫ ergo mos ⁊ consuetudo regionis sic se habeat qꝫ tantum expendatur vna moneta sicut alia stabimus huic mori ⁊ ꝯsuetudini.Et sic creditor cogetur accipere sm morem qui in regione frequētatur ⁊ debitor illo modo soluens liberatur. ¶ Undecimo arguitur sic certum est qꝫ princeps in talibus potestatem habet:⁊ ad ipsum pertinet dare cursum monete:vt in toto tit.C.de fal.mone.⁊.l.fi.C.de vete.numis.pote.Cum ergo constitutio ⁊ ordinatio sua liget omnes subditos suos:vt in.c.i.extra de maio.⁊ obedi.⁊.l.omnes populi.ff.de iusti.⁊ iure:⁊ ibi doc.⁊.l.leges sacratissime.C.de legi.Et quia princeps vel communitas ordinat cursum monete. Illa sua ordinatio omnes suos sibi subditos ligat facium nō.per Cy.in.l.leges:⁊.l.cōstitutiones.C.de legi.vbi dicunt qꝫ quo ad obligatiōes iam cōtractas dissoluēdas spectatur lex noua.l.eos cū seq.C.de vsur. ¶ Duodecimo arguitur sic subrogatū sapit naturam eius in cuius locū subrogatur:⁊ perinde est ac si a principio fuisset institutum.l.apertissimi.C.de iudi.⁊.C.de officio eius qui vicē alte.gerit.l.i.⁊.ii.⁊.l.i.§.hec actio:si quis testa.lib.esse iussus fue.⁊.l.si cū.§.qui iniuriarum.ff.si quis cautio. cum ergo hic cursus sit subrogatus loco primi:perinde habetur ac si a principio fuisset institutus quo casu debitor tūc soluendo fuisset liberatus ergo ⁊ nunc. ¶ Tertiodecimo arguitur sic licet difficultas non liberet debitorem.l.continuus.§.illud.ff.de verb.obliga.⁊.l.ii.§.ex his eo.titu.⁊.l.fi.ff.de actio.emptio.impossibilitas tamen liberat.l.ii.ff.si quis cautio.⁊ notat in.d.§.illud:sed impossibile est qꝫ possit amplius soluere de moneta sm cursum contracte obligationis:ergo ⁊c. Minor probatur qꝛ sicut incidit in crimen fal.si. qui legem correctam allegat.l.fi.C.de emē.codi. Ita ⁊ qui correctam monetam extendit.l.lege cornelia in princ.ff.de fal.Et paria sunt quid esse impossibile de iure vel de facto l.reprehendenda.C.de insti.⁊ substi.sub condi.fac.insti.de heredi.insti.§.impossibilis ⁊.l.filius de conditio.insti.

¶ Quartodecimo arguitur sic:in obligationibus generis electio est debitoris:insti.de actio.§.preterea:⁊.l.si quis ⁊.l.ii.ff.de eo:quod cer.lo.⁊.l.legata generaliter de lega.i.⁊ ibi Doc.⁊.l.lucius de leg.ii.sꝫ isti debitores sunt obligati ad bonā monetā in genere que moneta in cursu est mutata:licet in se bona sit sicut ante:ergo de ea solui pōt: ⁊ electio est debitoris sicut in promittente dare decem corbes vini campani:quia potest etiā dare non natum hodie:sed qꝫ post nascetur etiam deterius solito.l.inter stipulantē.§.sacram:de verbo.obliga. Ita in eo qui promisit soluere hominem in genere:qui potest dare ⁊ soluere eum qui tēpore contracte obligationis solui non poterat.l.qui hoiem.§.i.ff.de solu.

¶ Quintodecimo arguitur sic quādo queritur de bonitate rei que pōt esse multiplex nisi in illa formentur demonstrationes rei correspondentes per expressum ⁊ determinatam conuentionem:licitum esse debet in qualibus bonitate soluere.l.cum quid:⁊.l.certum cum glo.ff.si cer.pe.⁊.l.vbi autem in prin.⁊.§.qui id quod de verbo.obliga.Sed ita est in q.nostra qꝫ de bonitate intrinseca pecunie queritur:nec est certificata per demōstrationem alicuius pecunie:an correspondeat:qꝛ nulla precessit mutatio sed quelibet vsualis pecunia est bona ergo ⁊c.Et sic hic debitor soluens qđ debet de hac vsuali pecunia liberatur. ¶ Sextodecimo arguitur sic mutatio particularis rei non alterat nec facit videri aliā rem.l.proponebatur.ff.de iudi.l.inter stipulantē.§.sacram ff.de verbo.obli.l.qui res.§.aream.ff.de solu.Sed hec moneta est mutata tantum pro parte:qꝛ in solo cursu ergo ⁊c.

¶ Septimodecimo arguitur de.l.cum auri certum: ⁊.l.i.ff.de auro ⁊ argento legato:que dupliciter inducuntur primo in eo: quod volunt qꝫ pro argento legato potest solui pecunia. Et sic ibi probatur qꝫ materia sit de bonitate intrinseca:Nam ideo pro argento potest solui pecunia:quia pecunia in sui intrinseca bonitate consistit in argento. Nam pro frumento legato:non ita posset solui pecunia. Secundo induci potest:quia dicitur ibi precium presentis temporis spectandum esse in legato argenti: ergo debitor soluendo pecuniam sm cursum vsualem tēporis solutionis liberatur.

¶ Octauodecimo arguitur sic:nam in themate presupponitur pecuniam esse auctaꝫ in cursu:ergo melior facta in bonitate extrinseca:sicut dicitur qꝫ aucto precio frumenti dicitur melioratum frumentum in bonitate extrinseca.arg.nō. in sepe dicta.l.vinum:si cer.pet.⁊ facit.l.ratio.§.si per venditorem de actio.emptio.Ergo licet debitor non solum liberabitur:sed posset repetere qꝫ plus soluerit ergo ⁊c.

Antequā ueniam ad solutionē argumentorum pro clariori doctrina p̄suppono aliqua

¶ Et primo qꝫ licet in speciebus ⁊ quantitatibus aucto precio earum dicantur ipse species ⁊ quantitates facte meliores:quo ad bonitatem extrinsecam:vt si sacchus frumēti hodie valet decē grossos cras vndecim dicitur melior factus:quo ad bonitatem extrinsecā. Inde est qꝫ ll.glo.⁊ doc.eam appellant estimationem quāti plurimi.l.vinum cum ibi nō.ff.si cer.peta.⁊.l.in hac ⁊.l.fi.ff.de triti.⁊.l.ratio.§.si p venditorem.ff.de actio.emptio.⁊.l.in re furtiua.ff.de cōdi.fur. secus tamen est in pecunia:quia aucto eius cursu ⁊ estimatione passiua:dicitur melior facta i bonitate extrinseca hinc descēdit qꝫ aucto cursu pecunie augetur cursus aliarum rerum:ita econtra cōtingit in diminutione:in.l.ii.C.de vete.numis.pote.vbi est notabilis casus:ita allegat Alberi.in.l.cum quid.ff.si cer.peta.Et hoc fieri solet omnia enim commensurantur ad pecuniam ⁊ pecunia ad indigētiam humanam ratio differentie inter pecuniam ⁊ alias res species ⁊ quantitates est. Nam vt dixi in presuppositionibus factis in alia parte:argumentorum pecunia debet tantum valere in hac forma publica quantuꝫ in materia rudi:ita dicunt in.c.quanto:extra de iureiuran.⁊ in.c.olim causam ⁊ in.c.cū canonicis extra de censi.Bar.⁊ Bal.in.l.ii.§.i.⁊.l.cū quid:si cer.peta. ⁊ Bar.in.l.paulus de solu.tunc sic quanto magis accedunt cursus ⁊ taxatio impositi pecunie valori materie rudis dicitur melior pecunia:sic ⁊ econtra dicitur peior:sed quanto magis diminuitur valor illius materie in publicam formam redacte tanto magis accedit valori materie rudis: ergo tanto melior ⁊ econtra quanto magis augetur tanto magis recedit a valore materie rudis: ergo dicitur peior. Et sic dr̄ qꝫ pecunia in cursu aucta dr̄ pecunia facta vilis ⁊ debilis diminuta dr̄ facta fortior ⁊ hec ratio intelligenti cōcludit. ¶ Scđo p̄suppono qꝫ pecunia i cursu diminui vel augeri duplıciter contingit:aliquando diminuitur in cursu

temporali: aliquando in cursu perpetuo. Et primo casu contingit quando quasi per singulas ebdomodas vel menses crescit vel decrescit: & tunc sufficit debitorem solvere in illa estimatione & cursu in quo erat durante tempore solutionis. Et ita tenet Bart. in. l. paulus. ff. de solu. de hac enim mutatione temporali non est curandum etiam si debitor fuisset in mora s*m* Bart. vbi. s. Nam hanc mutationem partes ipse cogitare potuerunt: ita tenet Butrius in. c. quanto extra de iureiur. in. aliquando mutatio dicitur perpetua. vt si princeps cudi pecuniam dato ei cursu: qui sit perpetuus vel mutat ipsam: vt remaneat sub tali cursu: tunc dicitur mutatio perpetua: & de hac loquitur questio nostra.

¶ Tertio premitte q licet in aliis presuppositionibus superiusfactis pro solutione aliquorum argumentorum dixerim esse duplicem bonitatem pecunie: hec autem quia oportet revolvere mantellum: vt in similibus facit Tex. s*m* glo. in. l. papinian⁹ §. sed nec impuberis. ff. de inoffi. testa. dico q in pecunia cadit tantum vnica bonitas intrinseca scilicet in appreciatione activa ipsius pecunie: & in vsu idest in eo q pecunia plures merces appreciet dicitur esse melior: que tamen appreciatio causatur ex materia & pondere ipsius pecunie caracteris vero impressi vel aliud facit: nisi quod prestat communionem ipsi pecunie hoc probat Tex. in. l. j. ff. de contra. hen. emp. cuius publica & perpetua estimatio &c. Et sic estimatio & cursus pecunie est ille quo difficultatibus permutationum succursum est: non autem materia & pondus. Item facit tex. ibi non tam ex substantia q ex quantitate intellige idest ex cursu & estimatione. Et sic ibi cocludit tex. q magis reddatur in eodem cursu & estimatione rerum q reddatur in eadem bonitate intrinseca respectu materie & ponderis. Item facit tex. in. l. ii. §. j. ff. si cer. pe. vbi di q functiones magis recipiunt per solutionem q per speciem solutionis: caracter autem super impositione pecunie nil aliud facit nisi quia prestat communionem ipsi pecunie: vt expendatur pro taxatione illa qua sibi princeps vel alius habens potestatem pecunie cudende alteri cudede imposuit. l. si. C. de vete. nu. pote. l. quintus mutius. §. si autem. ff. de au. & argen. lega. Ita tenet Inno. in. c. olim causam extra de cesi. hinc descendit q non recipiens pecuniam pro taxatione ei a principe data decapitatur. l. si. C. de vete. numis. pote. & s*m* Bar. in l. qui falsam. ff. de fal. Item pro hoc videtur casus in. l. que extrinsecus. ff. de verb. obliga. non violando tex. vt faciunt doc. vbi si fiat interrogatio in pecunia argetea valet responsio in pecunia aurea: dum tamen sit eiusdem estimationis quatitatis: & sic eiusde appreciationis & cursus ex quo postea descendit appreciatio aliarum rerum activa. Si ergo attenderetur materia & pondus pro bonitate intrinseca non valet stipulatio tanq ad diversa: responsum esset. l. j. §. si stipulanti: & l. inter stipulantem. §. i. ff. de verb. obliga. & insti. de inuti. stipu. §. preterea. Ite si dicim⁹ q in pecunia attendit materia & pondus et bonitate intrinseca. Ex hoc sequitur: q reprobata pecunia adhuc de ea posset solui: quod voluit Bar. in. l. q te. ff. si cer. peta. & Cy. in. l. in minorum. C. in qui. cau. in integ. resti. non est necessaria qd tamen est falsum & contra. c. olim causam. s. alleg. Et ita doc. contra & ipsemet Bar. dicit oppositum in. l. paulus de solu. Pecunia enim reproba non liberat solventem. l. eleganter. §. qui reprobos ff. de pigno. actio. & Glo. in. d. c. olim. Item pro hoc facit: q si diceremus in pecunia considerari materiam pro bonitate intrinseca: sequeretur q legato omni argento contineretur pecunia contra. l. quintus mutius. §. j. de auro & argen. leg. Item facit ratio pecunia enim ob nullu alium fine fit nisi vt res appreciet. l. si ita fideiussorem. ff. de fideius. & l. j. in prin. ff. de contrahen. emp. & l. is. C. de vete. numis. pote. lib. xi. facit dictum philosophicum quinto ethicorum: vbi dicitur de pecunia pro futura autem commutatione sic nunc nihil indigeat: quonia erit si indigeat nummisma fideiussor vobis. Et idem in primo politicorum q non est bene possibiles res natura comutabiles transportari ad loca logınqua: ad habenda quibus indigemus nummismatis vsus ex necessitate est acquisitus vnde pro bonitate intrinseca pecunie debet attendi an pecunia que nunc reddit appreciet tantas merces quantas appreciabat illa que mutuo data erat. Et hoc Jamie eadem abundantia specierum. Et hanc opi. Jaco. de [illegible] & Odofre. referente Cy. in. d. l. in minorum: tenet et [illegible] Oldr. referente etiam Albe. in. l. cum quid. si cer. peta. [illegible]

c. olim: extra de censi. nec ibi patet q pecunia sit mutata in bonitate intrinseca. Et hanc opinione tenet Butrius in. c. quato de iureiuran. que opinio ab ipsis bene determinata non est. vnde ipsam declara. Na cum pecunia principaliter sit inducta: vt estimet & appreciet res ipsa non estimatur nisi per indirectum idest inquantum sub eius estimatione plura comprehenduntur: vt. l. si ita fideiussorem de fideiusso. vt res clara sit: pone exemplu dedi tibi mutuo grossos decem venetiarum & pro quolibet grosso habebam tantum olei: si nunc tempore quo reddis pro istis grossis no possum habere tantum non liberaris: tu debitor: quia bonitas intrinseca pecunie est in vsu & appreciatione activa reru. l. labeo & labinus de verbo. signi. Similiter est in. q. ista si bene aduertis: tunc vlterius temporis dati mutui debitor accepit a me pro duabus libris grossos decem pro quibus habuissem vncias decem piperis: nunc tepore quo reddit non reddit nisi grossos octo & solidos duos & denarios octo: q isti ad rationem de solidis quattuor denarii octo: quos nunc valet grossus constituunt duas libras. Et ex istis non habeo nisi vncias octo cu dimidia piperis: ecce q i appreciatione reru que est proprie bonitas ipsius pecunie reddit minus. ¶ Sed pone q mutuaui vnu3 sacchum frumenti tepore quo valebat. xxv. grossos: tu reddis mihi eque bonu3 tempore quo valet. xx. liberaris: vt. l. cum quid. ff. si cer. pet. ratio q ista bonitas intrinseca frumenti: consistit in eo quod meliorem farinam & plus farine producit: quia a natura datum est frumentum & eo viuimus pro vita nostra: vnde precium eius non facit: q frumentum sit melius ad commodum vsus eius: vnde non attēditur nisi a tempore more: vt. d. l. vinum: cu ibi notatis. Na pecunia ad hoc solu inventa est: vt preciet. l. j. de cōtra. hen. emptio. & l. si ita fideiussorem: de fideius. vnde cum augetur valor pecunie quantitas que redditur dicitur minus appreciari q quantitas mutuo data. Et econtra diminuto precio pecunie dicit plures merces appreciare. Et hoc est quod vulgo dicitur aucto valore pecunie factam esse pecuniam debilem & tristem; quidam tamen dicunt q sola bonitas pecunie consistit in cursu. Et si princeps faceret pecunia3 ferream totam vel plumbeam. dummodo tamen haberet eunde3 cursum cum prima q debitores solvētes liberarentur. vnde isti tantum considerant cursum impositum pecunie: que opinio confunditur ex presuppositione argumentorum pro alia parte. Item licet talis pecunia tolleretur inter domesticos regni: non tamen extra regnum expenderetur. Et nullu regnum ita amplum est q auxilio alterius regni non egeat: illam tamen opinionem sensit Cunanus in. l. paulus: de solu. Ista tamen opinio non multum discrepat ab opinione doc. volentium q bonitas pecunie consistat in materia & podere. Na ideo in quantitate pecunie que numero redditur minus merciu redditur q*u*to minus argenti & materie rudis redditur. ergo non liberatur debitor: quia non sufficit reddere in eadem bonitate intrinseca nisi & tantūdem bonitatis intrinsece reddatur. Item in pecunia ipsa argentum qd inest ipsi pecunie vna cōpositio dicitur: & est illud q ceteras merces appreciat imago enim principis posita & caracter nihil aliud facit nisi q prestat cōmunione3 pecunie. Et facit q quilibet teneatur recipere de solutione talis pecunie: alias nolens recipere puniretur. Ita voluit Innoc. in. c. olim causam extra de censi. facit. l. si. C. de vete. numis. pote. & faciunt no. per Bar. in. l. quicunq falsam. ff. de fal. materia autem ipsa non subveniret difficultatibus permutationum q mechanici & ceteri habentes res venales non acciperent massam illam argenti ignorantes valorem eius. Caracter ergo impressus facit vt massa illa argenti: percussa illa forma publica: recipiatur ab omni homine habente rem venalem: & facit q appreciatio ei imposita a principe prestat cōmunionem ipsi pecunie: non tamen aliquid addit valori ipsius masse rudis: vt supra sepius dixi: vnde vt predixi in euidentialibus materia ipsa est de bonitate intrinseca: sed ideo isti debitores non liberantur: quia non reddunt tantūdem bonitatis intrinsece: sed tantūdem argenti. Et per consequens minus merciu appreciat hic pecunia que nunc redditur: & si eveniret q plus mercium appreciaret hoc non contingeret ex respectu pecunie sed ex respectu maioris abundantie specierum vel respectu reru: semper aut qn pecunia redditur in maiori cursu quantitas pecunie: que nunc redditur cōtinet vel appreciat minus merciu q illa que mutuo data est: ratio est q minus

argenti redditur vt.s.clare probaui.Et hoc mõ potest itel
ligi opi.illorum illustrium doc.quos prenominaui preterea
secundum doct.pecuniam ere contaminatam debitor sol
uens non liberatur q: hec pecunia non tantum habet argen
ti puri quantum pma.Et nonne in casu nostro minus argen
ti redditur vt.s.clare probaui plus dico q minus argẽti ha
beret si liceret soluere de pecunia iuxta cursum qui nunc est
q̃ si esset cõtaminata ere.nam vt.s.dixi pro omnibus dua
bus libris mutuo datis prius dabam marchetos vel soldi
nos.xl.nunc vero nõ recipio nisi.xxxiij.⁊ denarios.iiij. Et
sic amitto marchetos vel solidos.vj.Et in veritate esset ma
xima contaminatio eris si pro omnibus duabus libris debe
ret apponi tantum es quod ascenderet ad marchetos sex.q
pro omnibus duabus libris deficiunt. Item nonne hoc casu
pecunia minus precium apreciabit sicut quando est cõtami
nata ere posset ergo saluari opi. Innocẽ. Joan.And.Bar.
⁊ aliorum sequatium quando quis promisisset in instrumen
to ducatos .c. auri ⁊ in auro tunc hoc casu cum sit obliga
tus ad corpora nummorum tunc siue augeatur cursus duca
torum siue non debitor liberatur quia hic pecunia non est
facta deterior quo ad bonitatem intrinsecam ⁊ tantum auri
redditur quantum recipit .Et hec pecunia tantum merciũ
apreciat quãtum illa que mutuo data est. ¶ Unde ex his
omnibus predictis ⁊ in presuppositionibus ⁊ argumẽtis fa
ctis pro aduersa pte potest colligi q ad hoc vt moneta sit p
ba.vi.requiruntur.

¶ Primo q hẽat formam publicam.ff.de contrahẽ.emp.
l.j.⁊ de auro.ar.leg.l.quesitum.§.fin autem ⁊.l.j.in.fi.C.de
vete.numis.po.

¶ Secundo requiritur q sit legitimi ponderis vt.l.j.de ve
te.numis.po.⁊ de pondere auri.l.j.⁊.ij.

¶ Tertio q sit probe ⁊ legitime materie.l.j.ff. de ꝯtrahẽ.
ẽp.ibi lecta est mã ⁊ ibi an sit de bõitate itriseca dic vt p̃dixi.

¶ Quarto requiritur per imperatorem vel alium habentem
auctoritatẽ ab ipatore ipsam pecũiã cudi mãdari.l.j.⁊.ij.C.de
fal.mõe.⁊ i feudis q̃ sũt regalia.c.j.⁊ no.i ru.C.de ve. nu. po.

¶ Quinto q fiat in loco publico ad hoc determinato facis
unt nota in Rubrica.C.de fabricen.

¶ Sexto q non sit per principem reprobata.l.eleganter.§.
qui reprobos.ff.de pigno. actio. ⁊.l. creditor.ff.de solutio.

¶ His sic presuppositis venio ad solutionem prefatorum.

¶ Et primo ad primum argumentum de.l. cum quid cum
ibi no.per glo.⁊ doc.ff.si cert.peta.Respõ.vt.s.in proximo
euidentiali patet.s.q intrinseca bonitate non redditur tan
tũdem pecunie quantum erat illud quod mutuo datum erat
vel dic q licet reddatur pecunia in eadem bonitate intrinse
ca non tamen redditur intrinsece bõitatis vt.s.et proximo
euidentiali patet ⁊ dic vt ibi dictum est. ¶ Ad secundũ de
clemen.si.extra de deci. Respon.q loquitur quando supior
mandat aliquid solui quo casu superior refert se ad pecũiã
currentem ⁊ vsualem ita no.glo.j.⁊ idem tenet Specu.i tit.
de ob.⁊ solu.§.nunc videndum ver.dicens q statutum man
dans alicui pro salario dari intelligit de moneta currenti
etiam si fuerit aliqua alia pecunia q̃ que esset tempore sta
tuti. Idem etiam in condemnationibus maleficiorũ vt semp
referantur ad currentem ⁊ vsualem pecuniam.Et ita tenet
Jo.and.in addi.suis ⁊ butrius in.c.quanto extra de iureiu.
Sed in hoc casu loquimur in obligatione contracta a par
tibus ⁊ in obligatione mutui in qua quo ad bonitatẽ intrin
secam inspicimus tempus contractus quo autem ad bonita
tem extrinsecam ĩspicimus tempus more vt in spe.d.l.vinũ.

¶ Ad tertium argumentum de.c.quis ignorat.xxxij.q.iiij.
cum glo.parua Respon.q illa glo.probat intentionem cre
ditorum q: cum ibi format argumẽta ꝯtraria sentit opposi
tum eius quod dixerat nec obstat. in ratione sui quia fateor.
q inseruiẽdũ ẽ legi ⁊ cursui temporis presentis in his obli
gationibꝰ que in presens contrahuntur in his autem que in
preteritũ cõtracte sunt maxime in obligatiõe mutui de qua
hic tractauimus inspicienda est bonitas intrinseca pecunie:
tempore celebrati contractus.Et nunc debet solui de noua
ad rationem illius vel dic q inseruiẽdum est legi temporis pre
sentis quis debet solui pro lege ⁊ taxatione q̃ ẽ ad presens
imposita soluent tamen de ea ad rõnem veteris monete .c.
olim de censi. ¶ Ad quartum de.c.ij.extra de maledi. Rñ.
vt.s.respondi ad cle.si.de deci.q ibi loquitur quando obli
gatio surgit a lege vel a statuto vel a superiore vt q: supior

dixit talem pro tali maleficio in tantum ꝯdemnari quia tunc
statutum ⁊ lex superior semper intelliguntur de moneta cur
renti ⁊ vsuali ⁊ mutata moneta videtur statutum mutatum
⁊ mutata lex vt pecuniam nouam quis teneatur soluere fa
cit.l.pe.C.qui admitti ad bono. poss.⁊ .l.j.C.de rei vxo.
actio.⁊.c.translato. extra de consti.hic autem loquimur in
obligatione contracta a partibus ⁊ vide que dixi.s.in solu
tione secundi argumenti. ¶ Ad quintum de.l.vinum Rñ.
q non ob.quia ibi loq̃ quo ad extrinsecam bonitatem quo ca
su inspicimus tempus petitionis extraiudicialis ⁊ tẽpus mo
re secundum cõmunem opin.doct.at hic loquimur de boni
tate intrinseca pecũie quo casu tempus celebrati cõtractus
inspicitur.l.cum quid.ff.si cer.pe. ¶ Sexto non ob argumẽ
tum q sicut interitu rei debite ⁊c.quia Respon.q illud ar
gumentum probat oppositum.Et licet illud argumentum
forte concluderet in debitore spẽi in quo iteritus liberat ta
men interitus quantitatis debite non liberat debitorem vt
in.ca.olim causam extra de censi.⁊ glo.idem tenet Barto.
aliquando tenuit oppositum in.l.q re.si cer.peta.q licet de
bitor non liberetur tamen poterit soluere de illa antiqua si
reperiatur. Idem tenet Pet.⁊ Cy.in.l.in minorũ.C.in qui
cau.in integ.resti.non est ne.doc.tamen cõmuniter vt dicit
Bartol.in dicta.l.paulus tenent q predixi eo quia quanti
tas perire non potest.l.in ratione.§.incerte.ff.ad.l.fal.⁊.l.q
incendium.C.si cer.pe. ¶ Sed contra hoc oppo.q hec rõ p
cedit in genere generalissimo nã genus subalternũ bene po
test perire vt dcõ.§.incerte sed iste est obligatus ad quod
dam genus subalternum:vt ad genus subalternum talis pe
cunie quod perire potest quia princeps vel ciuitas potest il
lam talem pecuniam in totum tollere sed respondeo q non
est verum q sit obligatus ad quoddam genus subalternum
pecunie imo si mutuam tibi libras duas grossorum venetorum
non precise obligaris mihi ad grossos venetos sed imo po
tes mihi soluere pecuniam alterius spẽi ⁊ forme:nam pecu
nia recipit functionem in gñe suo.l.ij.§.j.si certũ peta.⁊.d.
l.paulus ⁊.l.que extrinsecus.§.fin.de verbo.ob.⁊ hoc tenet
Guil.de cu.in.d.l.vinum si cer.pe. ¶ Sed contra hanc ra
tionem oppo.nam verum est q debitor potest soluere pecu
niam alterius forme dum tamen creditor damnum non sit
passurus vt.d.l.paulus si ergo.creditor sit passurus damnũ
non potest debitor soluere pecuniam alterius forme ergo eo
dem modo si debitor sit passurus damnum non debet cogi
ad aliud genus pecunie soluendũ q̃ accepit qr creditor non
debet velle id cuius contrariũ non fuisset postulaturus ar.
l.pe.C.de solu.Respon.q hoc verum est dum tamen soluat
talem pecuniam que solui potest.Et que ipsum soluentem li
berat ⁊ debitor volens hanc correctam pecuniam expende
re punitur pena falsi vnde licet pecunia quam nunc soluere
debitor vult habeat tantum argentum quãtum illa que mu
tuo data est tamẽ aliud deficit quia nõ est expendibilis nec
ex ea difficultatibus permutationum subueniret. ¶ Et si re
plicas iste casus fortuitus contingens sine culpa debitoris
potius debet nocere creditori q̃ debitori Respõ.q non est
verum quia translatum est dñium pecunie in debitorem ideo
ipse tenet de omni casu fortuito argu.l.pignus.C. de pign.
actio.translatio.n.domini facit transire periculum in acci
pientem.l.si vt certo.§.nunc videñ.ff.cõmo.vbi per Bart.
⁊.l.cum duobus.§.damna.ff.pro so.⁊.l.plerunq; in fi.ff.de
iure do.vel dic q diuersa est ratio in debitore i spẽi qui inte
ritu liberatur ⁊ debitorem quãtitatis qui non liberatur.nã
mortua specie interit substantia obligationis ⁊ impossibile
est q illa species amplius solui possit sed licet sit sublata to
ta species mutuate pecunie alia tamen est subrogata in eius
locum et qua poterit solui iuxta valorem prime pecunie vt
d.c.olim cãm. Ita tenet Gui.de cu.in.l.vinum in fi.appara
tus.ff.si cer.pe.⁊ debitor tamen nullum damnum patitur.
nam damnum est diminutio patrimonii.l.iij.⁊.iiij.ff.de dam
no infec.quia aut habebat in capsa de pecũia nunc reproba
ta aut non si non hẽbat nullum damnum patitur quia nunc
poterit cõstare illam pecuniã posse reduci in materiam rudẽ
si in illa materia rudi hẽbat tantum pecunie noue q poterit
satis facere creditori suo patitur ergo disturbium non autẽ
damnum. ¶ Septimum argumentum quo dicitur nihil est
⁊c.non ob.quia Respondeo q concludit oppositum quia si
cut cr[illegible]itor non cogitur accipere in aliam formam quam de
derit. [illegible] nec debitor posset soluere in alia forma q̃ accepit

ergo ⁊c. contra. l. paulus ff. de solu. Et dico ꝙ sicut pecunia est melior facta debitor soluens de noua iuxta rõnem antique monete liberatur vt in. c. olim de censi. ita si deterior facta est ⁊ soluerit de ea ad rationem antique non liberatur ⁊ rõnem huius ponit glo. in. c. canonicis extra de censi. quia debitor debet velle cuius contrarium fuisset postulaturus. l. pe. C. de solu. ⁊ l. qui bona. §. j. de damno infec. Et si replicas ꝙ pecunia non est facta deterior in bonitate intrinseca dic vt dixi in tertio presupposito in fi. ¶ Nonum argumentum nõ ob. de. l. quesitum. §. illud fortasse de lega. iij. quia ibi nõ probatur ꝙ materia sit de bonitate intrinseca pecunie quia ille tex. vult ꝙ omnia materiata que possunt redigi in suam primam materiam contineantur in legato materie vnde si lego tibi omne argentum meum videor etiam legare omnes annullos ⁊ vasa argentea quia demonstratis vasis argenti verum est dicere illud esse argentum de facili enim ad argentum redigi potest ⁊ sic ad primam materiam reduci possunt. Aliq̃ sunt materiata que nec retinẽt nomen nec vires materie vt panis factus ex farina q nec nomẽ nec vires materie retinet quia amplius non potest esse farina nec reducibilis est ad farinam ⁊ isto casu in legato materie nõ veniret materiatum vnde si lego oẽm farinam meam non veniet panis vt. d. glo. not. in. d. §. illud fortasse. Alia est differẽtia inter hec vt patet ex. l. in omnibus cum sequentibus. ff. de acq. rerum do. ⁊ insti. de rerum diuisi. §. si qs ex aliena. ¶ Et idõ infert Bar. in. d. §. quesitum ꝙ statutum puniens portantes frumentum extra contatam non procedit in portantibus farinam sed appellatione argenti non continet pecunia. l. quintus mutius. §. j. de auro ⁊ arg. leg. Ideo quia forte pecunia ad materiam rudem reduci non potest vt predixi quia puniuntur de falso qui pecuniam principis conflauit. l. quicunque cum seq. ff. de fal. vel secundo modo ꝙ licet materia sit bonitas intrinseca pecunie. In casu tamen nostro nõ redditur tantum bonitatis intrinsece ꝙ debet fieri in mutuo vt. s. dixi in vltima presuppositione. ¶ Decimo non ob. argumentũ cum dicitur mos ⁊ consuetudo regionis ⁊c. quia illud fateor in obligationibus ex presenti contrahendis quia tunc obligationes scdm morem ⁊ consuetudinem regionis contrahuntur. l. ꝙ si nolit. §. qui assidua. ff. de edili. edic. ⁊ ll. s. allegatis in hoc argumento sed in iam contractis spectandi sunt mos ⁊ consuetudo qui vigebant tempore quo obligatio contrahebatur ar. l. j. §. non solum ver. sed si fuit. ff. depo. ⁊ l. si filiusfamilias. ff. de verbo. ob. ⁊ l. senatus. §. si semper de dona. causa mor. tempore. n. contractus mutui celebrati obligatio cepit quandam qualitatem que post mutare ex accidenti non põt ar. l. si vero procuratori in fi. ff. de solu. nam ex tunc obligatus fuit debitor vt tantundem bonitatis intrinsece redderet ⁊ hec obligatio ex accidenti mutari non potest. Si võ esset consuetudo ꝙ pro obligatione iam contracta dissoluenda inspiceretur mos regionis qui est tempore quo obligatio dissoluitur tunc illi standum esset ⁊ intelligo ꝙ consuetudo esset quia bis obtẽtum esset in contradictorio iudicio ⁊ elapsum esset decẽnium ⁊ alia interuenissent que consuetudinem inducunt de quibus per glo. ⁊ doct. in. l. de quibus. ff. de ll. ⁊ consti. ⁊ in. l. j. ⁊ ij. C. que sit lon. cõsue. ⁊ per canonistas in c. fi. extra de consue. ¶ Undecimo non ob. argumentum quo dicitur ꝙ principes habent potestatem in talibus quia Respondeo principis decretum quod iubet pecuniam tanto expẽdi trahitur ad futura negocia ⁊ ad futuras obligatiões cõtrahendas non autem ad obligationes iam ꝯtractas de natura eni legis est se ad futura negocia extendere non ad preterita nisi in ipsa nominatim diceretur. l. leges. C. de legi. ⁊ l. iubemus. C. de testa. ⁊ l. fi. in fi. ff. de iniurijs ⁊ l. cum lex. ff. de fideius. vbi dicit Bar. ꝙ si statutũ loquitur per verbũ presentis vel preteriti temporis ꝙ traheretur ad futura ita dicit tenere gl. in. l. j. ff. de condi. ex lege. l. enim semper loquitur. l. ariani. C. de hereticis ibi in viridi obseruantia. non ob. not. per Cyn. ⁊ Pet. quia illa procedunt quando princeps daret formam futuris liberationibus debitorum ⁊ diceret ꝙ quilibet debitor soluens in tali cursu liberetur quia tunc nedum intelligeretur dari forma futuris debitoribus sed etiam futuris liberationibus debitorum tunc autem princeps ordinando pecuniam nouam tantum prouidet circa futuros cõtractus non autem obligationes alijs quesitas tollit cum ergo sit iam quesitum ius creditori vt sibi quantitas pecunie quam dedit mutuo reddatur in tali bonitate sibi de ... ex red

di nec in dubio decretum principis intelligitur tollere ius alteri quesitum. l. ij. §. merito ⁊. §. si quis a principe. ff. ne quid in lo. publico. ¶ Duodecimo non ob. ꝙ subrogatum ⁊c. quia hunc generali argumento Respon. vt respondet Bar. in. l. j. §. hec actio. ff. si quis ⁊c. liber esse ius fuc. ꝙ hoc non procedit nisi in hijs que specialiter sunt expressa in subrogato q̃ non erant in subrogante vt ibi patet cum ergo aliter sit iste cursus subrogatus ab illo in cuius locum est facta subrogatio non sapit naturam eius sed in hoc sapit naturam eius vt possit eque bene expendi sicut poterat alia pecunia ⁊ de hoc sufficiant. ¶ Tertiodecimo non obstat cum dicitur ꝙ licet difficultas ⁊c. quia fateor maiorem. Ad minorem respon. ꝙ hic non est impossibilitas quia ius tollit hanc impossibilitatem licet. n. grossi marchetti secundum cursum in quo erant tempore contracte obligationis non possint solui tamen possunt solui secundum cursum in quo nunc sunt ad rationem cursus in quo erat grossus tpe ꝯtracte obligatiõis vel potest solui ad rationem aureorum. c. cum canonicis extra de cẽsi. vel vt sepe dixi licet mutuem tibi sexinos vel grossos non obligo te precise ad illam speciem pecunie imo soluendo de quacunque moneta ad rationem illius que mutuo data est liberaris. l. paulus. ff. de solutio. ¶ Quartodecimo non obstat argumentum quo dicitur ꝙ debitor generis habet electionem quia fateor ꝙ in obligatione generis electio est debitoris quando obligatio non est limitata ad grossos ad rationem denariorum xlviij. ⁊ ad marchetos ad rationem denariorum xij. vnde debitor tenetur de illa soluere. ¶ Quintodecimo non obstat argumentum quo dicitur ꝙ quando queritur de bõitate ⁊c. quia Respondeo fatendo maiorem sed dico ꝙ bene erat determinata bonitas ⁊ qualitas rei intrinseca ad quam contrahitur mutuum quia si primo capiamus pondus ⁊ materiam pro bõitate intrinseca illa determinata est quia bene scitur quanti ponderis ⁊ cuius lige sunt solidus ⁊ grossus venetiarum vel si ponis estimationem pecunie esse de bonitate intrinseca ps pbabit ꝙ tũc tpis sua pecũia tñ apciabat nũc aũt non tñ rex appciat. Et eo ipso qd est auctus cursus eius dr minus apciare quantitas q̃ redditur vt. s. l presuppositiõe probaui ⁊ si dicis ꝙ non est aliquod correspondens cuius respectus non certificetur Respon. ꝙ hoc non est necesse quia ad hoc vt certa dicatur esse res sufficit ꝙ quiditas quantitas ⁊ qualitas eius ex pronunciatione verborum demonstretur vel alijs signis quibus talis quiditas ⁊ quantitas possint intelligi dicta. l. certum. ff. si certũ peta. ¶ Sextodecimo nõ obstat argumentum quo dicitur ꝙ mutatio particularis ⁊c. quia Respondeo ꝙ in vniuersalibus vel alijs rebus que constant ex particularib⁹ pluribus separatis vt grex populus plebs vel annexis vt domus ⁊ nauis dic licet mutetur pars nauis pur ꝙ maneat eadem species nauis ⁊ carina maneat dicitur esse eadem nauis sicut ⁊ in domo licet mutetur aliqua trabes vel aliquis paries tamen dr esse eadẽ domus idem dic in grege mutato. l. grege de leg. j. ad dicta de naui facit. l. si ita legatum. §. fi. de lega. j. vnde particularis mutatio in istis non facit videri ꝙ sit alia res at hic loquimur in re subsistente vnico spũ quo casu pticularis mutatio alterat ipsam. Ad hanc differentiam facit. l. rerum mixtura. ff. de vsuca. vel secundo Respondeo q̃ licet hec mutatio cursus soldinorum ⁊ grossorum non alteret pecuniam quin sint idem grossi ⁊ soldini tamen q̃ ex hac tali mutatione ego sentio damnũ non liberatur debitor soluens nec creditor tenetur tũc accipere de tali pecunia cum sit passurus damnum ar. l. paulus de solutio. Idẽ esset in naue ⁊ domo ⁊ grege de quibus predixi. nam si ex locata tibi domo abstulisti aliquam trabem de domo ⁊ aliam posuisti deteriorem certe licet hec mutatio non faciat aliam esse domum tamen teneris ad interesse nec liberaris ⁊c. conclude igitur in hac materia.

Cum Ergo queritur que pecunia soluenda sit Respondeo aut obligatio surgit ex potestate legis aut ex voluntate contrahentium primo casu debet solui de vsuali ⁊ currenti tempore fiende solutionis vt cle. fi. cũ ibi nota. de deci. ⁊. c. ij. extra de maledi. Et ita notat specu. in titu. de obli. ⁊ solu. §. nunc autem videndum versi. fi. ⁊ ibi Joan. Andr. in additio. ⁊ Butrius in. c. quanto extra de iureiur. dixi. s. in so. secundi ⁊ quarti argumẽti pro parte affirmatiua. ¶ Ubi autem obligatio surgit ex potestate contrahentium tunc contrahentes in dubio vidẽtur se referre ad vsualem ⁊ currentem pecuniam nec enim de alia possunt cogitare nec

gitarent nec diuinare faciunt nota per Gul. in. d. l. vinuz. Et quia mos ⁊ consuetudo in qua celebratur contractus llum. ⁊ tendendi. l. imperatores de in die adie. ⁊ l. si fundus. ff. de euictio. ⁊. d. l. q si nolit. §. qui assidua. ¶ Ubi autem mutatur pecunia an debet solui de hac currenti hic stat punctus. Nam primo fuit opinio aliquorum dicentium q bonitas intrinseca constabat in materia ⁊ pondere vnde determinauerunt q si pecunia fuerit deterior in materia aut in pondere vt quia plus eris ei admiscetur q̄ erat tempore contractus vel q minus ponderat ⁊ hoc casu debitor soluens non liberatur vbi autem non mutatur in hoc sed in solo cursu qui est bonitas extrinseca tunc debitor non morosus soluens liberatur moti sunt isti per. l. cum quid si cer. pe. Et hanc opi. tz Innoc. ⁊ Joan. an. in. d. c. olim ⁊. c. cum canonicis de censibus ⁊ in. c. quanto extra de iureiuran. Bart. Bald. ⁊ multi alij docto. in. d. l. cum quid ⁊. l. ij. §. j. eo. titul. ⁊. l. paulus de solu. ⁊ Cy. ⁊ Pe. in. l. in minorum in qui. cau. in integ. resti. non est pe. ¶ Alij vt Ja. de raue. ⁊ odo. vt refert Cyn. in. d. l. in minorum ⁊ Oldra. vt refert Alberi. in. d. l. cum quid ⁊ Butrius in. d. c. quanto dixit bonitatem consistere in appreciatione mercium quia ad hunc solum finem pecunia inuenta est vt merces appreciet. l. si ita fideiussorem. ff. de fideius. Et in hoc dicunt ipsi aduertendum esse an ex pecunia que nunc reddit ab eo tm mercium pot haberi quantum ex ea q reddit tempore contractus que appreciatio secundum eos causatur a materia pondere ⁊ forma. Et intelligo ipsos stante in eadem habundantia specierum ⁊ mercium ⁊ stante eadem qualitate temporum vbi autem interuenisset mutatio ex parte mercium nihil imputandum esset debitori soluenti pecunias dici tamen q vbi pecunia aucta est i cursu q minus mercium appreciat quia minus argenti redditur vt. s. probaui i proposita presuppositione pro pte affirmatiua ⁊ hec opinio videtur verior. ¶ Tertia fuit opinio aliquorum dicentium in pecunia solum cursum considerari ⁊ vtrum illa pecunia q nunc redditur etiam si sit ferrea sit tanti cursus quanti pria sed hec est falsa opinio ɔtra multa iura. Et hec omnia pcedit in mutatione que est perpetua vbi autem esset mutatio temporalis tunc liberarentur soluendo de illa mutata quia de hac temporali mutatione partes cogitarunt vel cogitare potuerunt vt supra dixi in secunda presuppositione argumentorum partis affirmatiue. ¶ Et hec sufficiant pro hoc argumento. ¶ Explicit primus articulus. s. an pecunia sit reddenda vel soluenda secundum tempus solu. idis. An vero secundum tempus contractus celebrata. Et hec est notabilis materia.

¶ Hoc opus fuit impressum Ast per me Franciscum Syluam Anno. M. cccccxviij. die. xxv. Februarij. impensa dominorum Alberti Bruni auctoris operis ⁊ Balthasaris de Gabiano ciuium Ast ⁊ ob reuerentiā noue ɔstitutionis sacri Concilij accessit reuisio ⁊ subscriptio Reuerendorum patrum dominorum Gulielmi de mazollis iuris vtriusq professoris Uicarij episcopalis Astensis ⁊ prepositi ecclesie maioris albēsis ⁊ Pauli de asinarijs sacre Theologie magistri. J. U. professoris inquisitoris heretice prauitatis prioris conuentus Beate Magdalene ciuitatis Ast ordinis Sancti Dñici.

¶ Subscriptio.

Gulielmus de Mazollis Uicarius Reuerēdissimi. d. domini epi Astensis.

Paulus de asinarijs inquisitor vt supra ciuis Ast.

¶ Bonauentura de ecclesia iurium professor Astensis ad Lectorem.

¶ Accipe preclari Bruni documenta libello
Hactenus hoc priscis non bene nota viris
Ingenium virtus: probitas: solertia Bruni
Exornant patriam: menia nostra viros.
Perlege quisquis amas legum monumenta: labores
Hos igitur: post quos fertiliora dabit.
Nec te decipiat studiosum Lector: auara
Dextra manus: modico: nam capis ere: cape.
Sub modico maior: sub paruo grandius: extat:
Et honor: ⁊ lucrum: Codice promptus habe.
Albertum ⁊ Laudare memor sis Lector abunde
Jurisconsultum: quem tenet hasta patrem.

Summarium Tractatus de augumento.

¶ Sũmarium remissiuum contentorum in hoc tractatu de augumento diuiso per cõclusiones infrascriptas. Et primo ponitur numerus conclusionum principaliter ⁊ incidẽter in ipso tractatu tractarum.

PRima cõclusio

est circa diffinitionem ⁊ cognitiõez augumẽti sub qua continentur res infrascripte.

¶ Primo ꝙ plura se inuicem habent diuersimode per modũ remissionum. ⁊ an ⁊ quãdo in his appellatione vnius aliud contineatur.

¶ Quedam enim se habẽt vt totũ ⁊ pars seu pars in toto.

¶ Quedam sicut pars circa totum.

¶ Quedam se habent sicut partes integrales.

¶ Quedam sicut continens ⁊ contentum.

¶ Quedam sicut genus species ⁊ indiuiduum: vniuersale: particulare ⁊ indefinitum.

¶ Quedam se habent vt vnita ⁊ separata.

¶ Quedam vt destinata ⁊ ad aliud pertinentia.

¶ Quedam vt correlatiua.

¶ Quedam vt adequata vel equiparata.

¶ Quedam vt coherentia ⁊ connexa seu cõnectentia ⁊ connexa.

¶ Quedam vt inuicem confusa ⁊ incorporata.

¶ Quedam vt consolidata.

¶ Quedam vt principale ⁊ accessorium.

¶ Quedam vt preparantia ⁊ preparata.

¶ Quedam vt antecedentia ⁊ consequentia.

¶ Quedam vt incidentia vel emergentia circa aliquod principale.

¶ Quedam vt subrogata.

¶ Quedam vt reformantia ⁊ reformata.

¶ Quedam vt translata.

¶ Quedam vt excedentia ⁊ excessa.

¶ Quedam vt plus ⁊ minus.

¶ Quedam vt prorogata ⁊ abbreuiata ⁊ prorogans ⁊ abbreuians.

¶ Quedam vt similia ⁊ dissimilia vel diuersa.

¶ Quedam vt paria ⁊ imparia.

¶ Quedam vt contraria subcontraria contradictoria ⁊ subalterna.

¶ Quedam vt compassibilia ⁊ incompassibilia.

¶ Quedam vt concurrentia.

¶ Quedam vt perplexa.

¶ Quedam vt tacita ⁊ expressa.

¶ Item quedam se habent tanꝙ subiectũ ⁊ predicatum.

¶ Quedam tanꝙ intrinseca ⁊ extrinseca interiora et exteriora.

¶ Remissiones quomodo alijs modis plura inuicem se habeant.

¶ In obligatiõibus quedam est obligatio sui natura per se stans: quedam concurrens: quedam accedens.

¶ Diffinitio augumenti siue sit augumentũ substantie siue qualitatis per genus ⁊ differentias.

¶ Augumentum accedit ad aliquid qđ ante existit ⁊ nõ aliter ita ꝙ partes que ab initio quo res in esse producta est insunt non dicuntur augumentum esto ꝙ non sint de necessarijs ibidem.

¶ Pars integralis differt a parte augmentatiua. ibidem.

¶ Ad hoc vt augumẽtum factum sit augumẽtum oportet ꝙ sit pars eius. ibidem.

¶ Quando ex vnitis vel cõnexis aut adherẽtibus vel separatis vnum dicatur alterius augumẽtum. Et ibi tradit modus cognoscendi.

¶ Pascua superaddita ad vsum prediorũ etiam separata an dicantur augumentum ipsorum prediorum ita ꝙ cedant in legato prediorum simplr̃ facto ⁊ quid de similibus casibus.

¶ An predia superaddita dicantur augumentum aliorum prediorum statur sententie rusticorum: ⁊ sic de alijs predijs adiunctis.

¶ Comitatus Tolosevnitus regno Francie an dicatur pars augumentatiua regni ac eius accessio ibi. de quo etiam dicitur in quinta conclusione princi.

¶ Redditus: partus: fructus ⁊ pene augent hereditatẽ et dotes ⁊ similia que sunt vniuersalia ⁊ dicuntur eorum augumentum: secus in rebus singularibus ⁊ in ipsis corporib' singulariter sumptis qꝛ non augent ipa corpora nec fructus augent ipsum fundum dotalem: sed si sunt pendentes dicuntur pars accessoria ⁊ simpliciter adherẽs fundo.

¶ Pena adiecta alteri pene quando dicatur anteriorẽ penam augere ⁊ esse pars illius augumẽtatiua. ibidem ⁊ in quarta conclusione. ij. col. ac in. xv. vel. xvj. conclusione.

¶ Q̃ accessoria multipliciter accedant: ⁊ ꝙ quedã sunt accessoria nature: quedam equitatis aut iustice: quedam necessitatis: quedam quasi nature: quedam industrie: quedam sunt accessoria inherẽtia: quedam accessoria cãe vel iudicij.

¶ Uniuersalia recipiunt augumentum. generalia autẽ nõ: licz recipiant diminutionẽ ibi de quo plenius in. xv. conclu.

¶ An ⁊ quomodo iura que volunt ꝙ sub aliqua dispositiõe veniant futura conueniant materie augumenti ibi. circa fi. conclusionis.

¶ Philosophi quomodo capiant augumentum inuiixtionem ⁊ alterationem.

Secunda cõclusio est ꝙ multiplex est augumentum ⁊ multipliciter accedit ⁊ cõtinet infrascripta.

¶ Augumẽtum aut est extrinsecum aut intrinsecum siue extensiuum ⁊ intensiuum.

¶ Item quoddam est in parte substãtiali: quoddam in parte accidentali. ⁊ quoddã in substantia: quoddam in q̃litate.

¶ Item quoddam est latens: quoddam patens.

¶ Item quoddam per modum confusiõis seu incorporationis qđ phisici appellãt subintrãs: quoddã simplr̃ adherens.

¶ Item quoddam est annexum ⁊ adherens: quoddam separatum.

¶ Item quoddam augumentum mutat formam: quoddam non mutat.

¶ Item quandoqꝫ augetur dispositio: quandoqꝫ id de quo in dispositione: quandoqꝫ fructus rei de qua in dispõne.

¶ Item quoddam est augumentum conuẽtionale vel ex dispositione procedens: quoddam preter conuentiõem vel dispositionem.

¶ Item quandoqꝫ augumẽtum est in ipsa re debita vel obligata: quãdoqꝫ in eo cui res debet vel est obligata: quandoqꝫ in eo qđ debet vel ad aliquid tenet: quandoqꝫ in ea re ex qua vel propter quã aliquid debetur.

¶ Item quoddaz augumẽtum accedit naturaliter: quoddã facto hominis vel occasionaliter.

¶ Et qđ accedit facto hominis: quandoqꝫ fit a domino vel creditore: quandoqꝫ a nõ domino vel debitore vel a tertio. Et quandoqꝫ fit a bonefidei possessore: quãdoqꝫ a malefidei possessore: quandoqꝫ cũ impensa ⁊ labore: quandoqꝫ sine impẽsa vel labore.

¶ Item augumẽtum quandoqꝫ accedit circa onus vel depẽdens a titulo onerosoꝛ quandoqꝫ circa beneficium vel depẽdens a titulo lucratiuo: quandoqꝫ circa priuilegium.

¶ Postremo quoddã augumẽtum inest tẽpore dispositionis: quoddã superuenit post dispositionem siue ante rem traditam siue post.

¶ In indiuiduis non est dare augumentũ vel diminutiõem saltem quin corrũpantur vel transeant in aliam speciem.

¶ Reliqua ad propositum huius conclusionis dicta sunt in precedenti cõclusione circa finem.

Tertia conclusio principalis est ꝙ augumẽtum in parte substantiali facit rem differre specie ⁊ reponit in diuerso esse ac mutat subiectũ secus si augumentum non fit in parte substantiali.

¶ Ista cõclusio diuidit in quinqꝫ ꝯclusiões subalternas.

Prima conclusio subalterna huius tertie pncipalis continet res infrascriptas.

¶ Superuenientia seu supaddita accidẽtia ⁊ qualitates nõ faciunt rem differre specie. Et differentia penes solã qualitatem non facit rem esse aliam dũmodo vera rei essentia nõ mutetur.

¶ Augumẽtum vel diminutio circa accidentalia ꝯtractuũ non reponunt ꝯtractum in diuerso esse nec per eã itelligitur ab eo in substantialibus recessum.

¶ Accidentia põt miraculose et non aliter mutare subiectũ.
¶ Licet autẽticũ istrĩ testamẽti repiat diuersuz a prothocollo ĩ adiectione certarũ q̃litatũ & insinuatũ fuerit cũ illa diuersitate ppter hoc nõ viciat insinuatio: q̃a variatio circa illas q̃litates nõ facit aliud esse testm̃ insinuatum a prothocollo ibidem.
¶ Additio qualitatis nõ extinguit hypothecam ibidem.
¶ Si per contrahentes addatur stipulationi ptorie vel ipsa alteret an desinat esse pretoria & dicat ꝯuentionalis ibi.
¶ Mutata forma in accessorĳs non pit substantia ibidem.
¶ Modus adiect⁹ seruituti nõ facit desinere eẽ s̃uitutẽ. ibi.
¶ Si iudex ex interuallo addat cãm in sententia nõ d̃r noua sententia nec est necessaria noua appellatio ab ista additiõe.
¶ Predicta pcedũt qñ q̃litas mutata vel adiecta nõ ẽ sbal'.
¶ Qualitates substantiales mutant subiectũ ex earũ supuenientia & illud reponunt in diuersa specie.
¶ Libellus cui est addita qualitas substãtialis dicitur nou⁹ libellus & ex eo solui debet noua gabella seu data lz secus sit vbi est addita vel mutata qualitas non substãtialis: & ibidez dantur remissiões de alĳs effectibus circa predicta.
¶ Licet quis non possit tenere ecclesiaz parrochialẽ si infra annum nõ sumpserit sacerdotiũ poterit tñ illam tenere si efficiatur collegiata: q: ex hoc naturam mutat.
¶ Citatus ad vnuz actum si ille actus aliter fiat in substãtia vel qualitate videt clam factus & parte non citata.
¶ Qualitates substantiales alterant delictũ ita q: ex adiectione vel detractiõe talis qualitatis dicatur aliud delictũ de quo etiã in. iiij. cõclusione subalterna ad hanc tertiam.
¶ Qualitas substãtialis est probanda ĩ delictis & nõ potest sequi condẽnatio ex inquisitione vel accusatione formata cũ aliqua qualitate nisi illa qualitas sit verificata: esto q: pbatũ sit delictũ sine illa qualitate de quo etiã in dicta. iiij. ꝯclusione subalterna: & an poterit iterum accusari ibidem.
¶ Alia est percussio que fit de die: alia que de nocte qñ statutum magis punit percussionẽ de nocte factã: & alia est que fit cũ sanguinis effusione: alia que sine.
¶ Que sint q̃litates alterantes delictũ tradit ibi remissiue.
¶ Pena an dicatur de accidentalibus delicti ibi.
¶ Qñ intelligat q: q̃litas adueniens enti non mutat sbaz.
¶ Et q: accidentia preternaturam mutant subiectum.
¶ Et q: ãpliatio q̃litatis est non substãtie hz ãpliare ibidẽ.
¶ An in rescriptis augumẽtũ supueniẽs ad rẽ aut diminutio siue qualitatis siue aliud faciat vt ad illud dispõ rescribẽtis non trahatur: vt q: beneficiũ de non curato fiat curatum ibidem iunctis his que plenius dicunt in. iiij. conclu. subalterna ad hanc tertiã cõclusionẽ principalem circa prin.
¶ Qualitas apposita in cõtractu respicit totũ ꝯtractum adeo q: positio rõne qualitatis tñ falsa põt in totũ negari ibi.
¶ Qualitas substãtialis que dicatur ibi. & an dies & ꝯditio sint de subã: & an pluris & minoris estimatio ibi. & ĩ seq. ꝯclu.
¶ Edificiũ qñ dicatur augeri in parte substantiali & qñ in parte accidentali ibidem: vz in fine prime conclusionis subalterne ad tertiam principalem.
¶ Qui promisit dare scacbũ matum cũ pedona an possit ea facta domina dare. ibidem.

Secunda conclusio subalterna ad tertiam cõclusionem principalem est q: augumẽtuz alicuius substantie superueniens ad p̃existentem substantiã non reponit rem in diuersa specie nisi cõtingat rem adeo augeri q: mutetur prior forma.
¶ Si augeatur altare non desinit esse altare nec perit eius consecratio nisi adeo augeatur q: amittat formã altaris ibi.
¶ Plus & minus nõ facit rẽ differre specie ibi in prin. ꝯclu.
¶ Maior & minor capacitas formam rei substantialem non habent immutare.
¶ Ubi augmentũ accedit nõ mutata forma durat in re aũt ea prior dispositio als secus.
¶ Si ex noua concessione feudum augeatur non mutat prioris concessionis & inuestiture natura vel existentia.
¶ Quãdo mutatur forma non d̃r proprie res augeri: sz materia tñ cum desinat esse illa res. ibidem.
¶ Si p scdaz dispõnez prior augeat an dicat vna dispositio ab alia differre specie & prior tolli ibi rẽissiue & est materia in sequẽtib⁹ ꝯclusi. subalternis tractanda cum suis effectibus.

Tertia cõclusio subalterna ad hanc tertiam conclusionem principalẽ est q: vbi additur aliquid legi vel statuto dicatur noua lex vel nouum statutum.

¶ Si ius pretorium addat iuri ciuili tota illa dispositio dicit pretoria. & idem si ius ciuile addat iuri naturali vel gẽtium.
¶ Et si populus faciat statutuz per qđ addat iuri cõmuni illa totalis dispositio dicet statutaria: qđ est vtile ad actionez dandam: & quia statuta stricius interpretãtur aut si adsit statutum q: statuta intelligantur ad litteram.
¶ Ubi ẽ additũ veteri statuto nõ debem⁹ illud seq sz nouũ.
¶ Addens vel detrahens forme statuti facit dispositionez transire in aliam speciẽ & vbi ius ciuile ex additione vel alteratione iuris pretorĳ desinit esse ius ciuile in eo seruamus ius pretorium & remedia pretoria.
¶ Si augeatur vel alteret per statutum pena iuris cõmunis an delictum mutet naturam & sierat de iure cõmuni publicũ an desinat esse publicum & de effectu.
¶ Et qđ si statutũ mutet nomẽ vel nouũ nomẽ d̃licto ipõat.
¶ Que actio competat pro nouo ꝯtractu prout sunt emphiteosis & feudi concessio.
¶ Et qñ accusatio vel actio noua ex lege vel statuto addẽte alteri legi oriatur: & quid in ꝯsuetudine.
¶ Si ius nouuz nature antique actionis addat vel antique actioni sit noua actio ibi.
¶ Pena iuris cõis an habeat locũ in dispositione statutaria que penã non imponit sed sup delicto disponit.
¶ Qñ dispositio iuris cõis dicatur a statuto vel ꝯsuetudĩe reformari ibi. & paulopost v̈. & pro hoc.
¶ Que vtilitas isurgat q: competat actio ex lege vel ex statuto super eodem disponente.
¶ Alteratio pene an d̃icat alteratio ĩ sbalib⁹ ibi & supra eo.
¶ Remissiões an pena statuti tollat penã iuris cõis.
¶ Licet statutũ vel ꝯsuetudo addendo iuri cõi vel illud immutando faciant dispositionẽ censeri statutariã vel consuetudinariam nihilominus regulantur sm̃ puisiones & remedia iuris cõmunis quatenus aliter nõ prouidet a statuto vel consuetudine ex passiua interpretatione.
¶ Hereditates a statuto delate vel a ꝯsuetudine deferunt: transmittunt & regulant sm̃ puisiones iuris ciuilis.
¶ Consuetudo seu stillus iudiciorum est ius pretorium.
¶ Actio ex statuto descẽdens est perpetua sicut actio a iure cõmuni descendens.

Quarta conclusio subalterna ad tertiam cõclusionem principalem est q: etiã in dispositionibus hominum additio vel augumẽtum ac alteratio inducũt diuersitatẽ in specie ita vt dicatur noua dispositio.
¶ Exemplũ primo traditur in rescriptis. Si princeps mandet ordinario vt procedat in cã addendo vel detrahendo iuri cõi vel illius formam alterando ordinarius efficit delegatus & dicitur noua cõmissio: puta qi mãdet summarie pcedi.
¶ Quãdoq3 iurisdictio ordinaria alteratur in pcedẽdo tñ & non in sentẽtiando: qñq3 econtra.
¶ Arbitrium datum in ingrendo & pcedendo nõ intelligit datum in pronũciando.
¶ Et stante statuto q: exceptio pscriptiõis non ipediat processum: nihilominus talis exceptio obstabit in finiando.
¶ Quis effectus isurgat q: ordinarius efficiat delegatus.
¶ Augumẽtum superueniens non dispõni sed rei an faciat vt dispõ rescribẽtis ad illud non trahatur.
¶ Per formã de nouo datã recedit a simplicitate feudi ibi ver. ĳ. ad &c.
¶ In dubio standũ est veteri inuestiture quousq3 appareat aliqđ ĩnouatũ ex volũtate eius q hz ius ex veteri inuestitura.
¶ Noua inuestitura nõ facit feudũ desinere esse paternum.
¶ In iudicĳs vt in libello additio & alteratio in substantia ĩducũt diuersitatẽ ĩ spẽ adeo vt dicat nouus libellus & noua gabella sit soluẽda ibi. ver. idẽ in iudicĳs. de quo etiã dictuz fuit. s. in hac. iij. ꝯclu. pn̄ in. i. cõclusione subalterna.
¶ Qualitas que alterat crimen vel sciñ seu delictũ est pbãda als nõ põt seq ꝯdẽnatio ex tali accusatiõe vel ĩqsitione de quo etiam in dicta prima cõclusione subalterna.
¶ Qualitas alterãs d̃lictũ an possit pponi post iudiciũ sine illa q̃litate intentatũ cũ faciat cẽseri aliud d̃lictũ vel iudiciũ.
¶ An q addit dicat variar: & an test; addẽs dicat vari⁹ ibidẽ.
¶ Si idẽ ptãs capiat sub nouis pactis d̃r nouum officiũ ibi.
¶ In ꝯctrib⁹ additio vel augm̃ inducũt recessuz a pmo ꝯctu
¶ Et idẽ de diminutione. seu reformatiõez.
¶ Si rem pro decem emptã rursus pluris vel minoris emero erit noua emptio.

¶ Ubi est

Tractatus de augumento.

¶ Ubi est noua forma ibi nouus cōtractus esse videtur.

¶ In ɔ̄tribus in ꝛ quō ex augtō vel diminutione fiat nouatio ēt hodie absq; eo ꝙ exprimatur p ptes ꝙ velint fieri nouationē ibi ver. idē in ɔ̄tribus. ꝛ latius. ʃ. prori. in. iiij. ꝛ. v. limitatiōe. ver. iiij. ṗdcā. ꝛ ver. v. ꝙ per sequentem.

¶ Si detrahat vel seruituti vel vsufructui nō valet additio vel detractio vel trāseāt in aliā spēm q: īdiuidua nō recipiūt augtū vel diminutionē quī corrūpant vl̄ trāseāt ī aliā spēz.

¶ Obligationū in proposito triplex consideratio.

¶ Obligatio quādo sit diuidua vel indiuidua.

¶ Limitatiōes ad illud dctū ꝙ additio vel augtū ac diminutio in ɔ̄tribus īducāt reformatiōez ꝛ recessuz a p̄io ɔ̄ctu.

¶ Alteratio circa nālia vel extranea ī ɔ̄tribus qd operet̄ ꝛ an inducat nouationez ibi ver. iiij. predicta. ꝛ ibidē qd si ista alteratio contingat in pacto nudo ꝛ qd in vestito.

¶ Plura ibidē circa pacta īformātia ꝛ reformātia ꝛ nouaz actōez ṗducētia ꝛ nouatōez īducētia dicto. v̄. v. ꝙ p sequētē.

¶ Ex pactis sup additis quedā pariūt: queda informāt: q̄dā elidunt: q̄dā perimūt ꝛ q̄dā sunt ɔ̄ria ꝛ incōpassibilia: quedā dissepata ꝛ cōpassibilia ibi. ver. ꝛ in summa.

¶ Uarie dispōnes circa nuām nouationū ibi. ver. idem ꝛ magis ꝛ ibi sequunt̄ plura in materia nouatiōis ꝛ circa intellectum. l. fi. C. de noua. iunctis his que dicta sunt. s. in ver. q̄r to ṗdicta. ꝛ in ver. v. ꝙ per sequentem.

¶ Plures effectus ꝙ fiat reformatio vel nouatio ṗoris cōtractus. alibi ita plene nō collecti ibi in ver. effectus autem.

¶ Dr̄ia int̄ reformare ꝛ renouare seu nouare ibi. ver. ꝛ est.

¶ An habentes ptātem reformandi statuta possint illis addere vel minuere ibi in fi. ver.

¶ Etiam in vltimis voluntatibus ex augumento sup additio dispōni inducit̄ noua dispō ibi ver. postremo.

¶ Ubi in eadē scriptura vel diuersa reperiunt̄ due sūme an cēseant̄ disponētes vl̄ testōr sensisse d eadē sūma vl̄ d diuersa ibidē. s. s. e. ver. idem in ɔ̄tribus ibi est tn̄ in summus.

¶ Si plus vel minus leget̄ q̄̄ p̄io ēēt legatuz nō iterposita alia psona vel interposita qd iuris sit in ver. postremo.

¶ Adiectio accidētis vel ɔ̄ditōis in vlti. voluntatib⁹ an īducat reformationē vel nouationē ṗcedentis dispōnis ibidem.

¶ Ultia ɔ̄ria derogāt prioribus: ibi vsi. ꝛ ꝙ vltia ꝛ dcā sunt incidenter in ver. idem in ɔ̄tibus circa principium.

¶ Adiectio vel augumentū pene aut adiectio ṗuisiōis hominis an tollat penā vel ṗuisionem legis ibidem in fi.

¶ Dispositio de eadē re sepius fcā qd opet̄ ibidem ppe fi.

¶ Si augtū vel adiectio fiat in ɔ̄ctu vno ɔ̄textu ex pte vni⁹ tm̄ qd iur̄ vt q: mihi dicēti d. v. tu ṗmittis. x. vl̄ mihi locāti p. v. tu dicas. x. vl̄ mihi stipulanti sticbū tu ṗmittas sticbū ꝛ.

Quinta ɔ̄clō subalt̄na ad tertiā p̄ici/ (pāphilū ibi ī fi. palez est ꝙ ex sa dispōne ɔ̄tinēte qd oīo diuersū a p̄ia vere vel ṗsumptiue p̄ia non tollatur vel nouetur.

¶ An ex adiectōie pene ṗcedens obligatio nouet̄ ibidem.

¶ An adiectio pene vel prouisionis hominis tollat penaz vel prouisionem legis ibidem.

Quinta ɔ̄clusio p̄cipalis est ꝙ nihil additū tale facit desinere rē esse talem.

¶ Et ꝙ idētitas rei ꝛ forme facit vt qd sit idem in suba.

¶ Additū tale fac̄ rē eē magis talē ibi ꝛaū p̄mā limitatōez.

¶ Hō: arbor: cucurbita: ꝛ eaq̄ nāle recipiūt incrementuz lz crescant nihilominus dicitur eadem res que p̄mo erat.

¶ Idē in pplō: grege: collegio: ꝛ aq̄ crescente vel si viuīz flumen crescat ex igressu alti⁹: vt q: flumē n̄ nauigabile ex igressu alterius fiat nauigabile: vt videm⁹ in pado ꝛ tauagro.

¶ Si inee t̄re addat̄ crusta ex aliena terra nō dr̄ diuersa t̄ra.

¶ Nō amittit̄ possio aq̄ p maiorez īundatiōez seu p tale augtū nec possio terre per adiectiōez cruste ex aliena terra.

¶ Si vltra menia āātiq̄ ciuitas augeat̄ vel villa ꝛ fiāt āpliora menia vel fossata aut ṗualāgate ipz totū re ꝛ iuris effectu dr̄ ipsa ciuitas ꝛ ipsa villa ibidem.

¶ Si augtū fcm̄ altari nō sit tale aut tm̄ ꝙ mutet ei⁹ fōaz n̄ p: rit nec tollit̄ cōsecratio d quo ēt ī ṗce. ɔ̄clu. ī scda subalt̄na.

¶ Augumenta sube ꝛ diminutionis q̄ formā nō tollunt neq; inmutant non faciūt rem differre specie.

¶ Pena aucta an sit pena eiusdem delicti.

¶ Expressio eius qd tacite inest si vniformiter exprimat̄ nihil opatur: secus si difformiter.

¶ Qn̄ in cōmissiōe hoīs q̄ fit non ordīario exprimit̄ id qd de iure cōi inest non dr̄ noua forma: nec si tunc cōmissio fiat ordinario dr̄ alterari iurisdictio.

¶ Dispō de eadē re sepi⁹ fcā hr̄ pro vnica dispōne ita vt sequens nō nouet ṗcedentē: ꝛ ibi multa de actu reiterato in iudiciis ɔ̄tribus ꝛ vltimis voluntatibus.

¶ Termin⁹ a iudice assignat⁹ nihilomin⁹ censet̄ legal̄ ibidē.

¶ Statutū disponens illō idē qd ius cōe nihil addendo: mīnuēdo vel īmutādo dr̄ ius cōe nō mūcipale: ꝛ erit late ꝛ stricte īterp̄tādū lz ꝙ ī ea mā ius cōe īterp̄tari dz qd ēt ɔ̄fert ad actionez vt sciamus ex q̄ actione āgendum sit.

¶ Ius ṗtorum si nihil addit iuri ciuili dr̄ viua vox iuris ciuilis ac ciuilis iuris recitatio.

¶ Idē est de iure canonico disponēte illō idē qd ius ciuile.

¶ Sublato iure cōi an cēseat̄ sublatū statutū illi conforme.

¶ Pactū ɔ̄tinēs idē qd ius cōe qd opet̄ ibidem remissiue.

¶ Si statutū iponat eandē penā quā ius cōe an aliqd opet̄.

¶ Consuetudo seu obseruantia eius qd ius cōe disponit nō dicitur in dubio consuetudo.

¶ Si leget̄ id qd ex statuto dbet̄ an valeat legatū ibi.

¶ Ille q dedit fideiussores an alios dādo videat̄ prios liberare ibidem.

¶ An īteruētu noue psone ṗot oblīo nouet̄ p scdaz tātūdē seu idem continentem ibidem.

¶ An si assumat̄ tertius arbiter dicatur nouū cōpromissuz ita vt possint dimissa p̄ma via procedēdi ad aliā deuenire: puta si primo de iure procedere cepissent ibidem.

¶ Interuentu noui dn̄i ꝛ ex noua contractatione an nouū fiat furtum ꝛ noua actio producatur. ibidem.

¶ Augumētatio pene facta ex prouisione hominis nō tollit prouisionem legis.

¶ Si statutū disponat ꝙ nisi qs ītra certū tp̄s soluat ponat̄ ī carcere ꝛ sit cōuētū int̄ ptes ꝙ nisi fiat solutio īfra tp̄s ps debitrix teneatur ad dupliū nō ppea cessabit prouisio statuti.

¶ Remissio plena an ṗuisio hoīs tollat ṗuisionem legis.

¶ Protogatio termini an liberet fideiussores.

¶ Protogatio termini ṗfixi in dispōne penali an tollat penam: ꝛ tam pecuniariā q̄̄ piurij ꝛ excommunicationis.

¶ Per apppositionē terminí an videat̄ recessum a forma.

¶ Protogatio t̄mini an īducat nouationē ibi ꝛ paulopost.

¶ Et an itelligatur fcā cū repetitiōe ṗcedētiū q̄litatum.

¶ Offm̄ ṗrogatum an dicatur nouū officium.

¶ Illud non dr̄ nouum feudum qd venit ex cā veteri.

¶ Nec īfeudatio rei solite infeudari dr̄ nouū feudū ꝛ ibi q̄n dicatur antiquū feudum nouū de quo ēt in ṗcedēt cōclusiōe p̄cipali in. iiij. subalterna. ver. scdo ad ꝛc.

¶ Licet augeatur canon non dicitur noua concessio nec recedi ab antiqua ibi.

¶ Additum tale facit rem esse magis talem ibi.

¶ An ꝛ q̄n addens dicatur variare maxime testis. ibidem.

¶ Limitatiōes ad hāc q̄rtā cōclōnē p̄cipalē q̄rū p̄ia est ꝙ vbi ex additiōe prior fōa mutat̄ desinit prior res esse talis.

¶ Si talis fiat additio ad altare ꝙ peat prior fōa dsinit eē altare ꝛ perit ei⁹ cōsecratio: de quo ēt. s. e. ī p̄i. in. i. limita.

¶ Expressio eius qd tacite inest si difformiter exprimat̄ opatur de quo ēt. s. e. in. i. limitatione.

¶ Prohibitus facere nō videtur prohibitus reficere q̄n veterē formā non īmutat: alis sic ēt in. i. limitatione.

¶ Ubi super eodem facto ex interuallo concepte sunt due contrahendi forme oriuntur due obligationes.

¶ Quando princeps rescribit ordinario illud idem qd ius cōmune concurrunt iurisdictio ordinaria ꝛ delegata.

¶ Additio ꝛ diminutio mutant subiectum vbi augetur vel minuitur effectus.

¶ Alia exēpla vbi diuersificatur actus in substantia.

Secūda limitatio est ꝙ rōne alicuius extrinsece qualitatis vel potentie reiteratum non dicatur idem ꝛ facit desinere rem esse talem.

Tertia limitatio est quo ad effectuz qui attribuitur ɔ̄terminationibus.

Quarta limitatio ē in pacto nudo reītato vl̄ p qd ṗmittit̄ id qd erat de iure cōi debitum.

Quinta limitatio est vbi p scdam ꝛ cōsilem dispōnez est plenius saltē in executione prouisum ex natura rei q̄̄ primo esset.

¶ Qn̄ sunt diuersi modi agendi idētitas rei ꝛ forme non facit vt quid sit idem in substantia.

Sexta limitatio est si ex vbis vel mente ɔ̄hētiuz vel disponētis appet ꝙ per scdaz dispōnem p̄ie cōsilem voluerint a p̄ia recedere qd ṗdest ad multa.

Septima limitatio est si summa promittatur per fideiussorem cum augumento ibi.

¶ Si aliter ex ꝯbētibus augeat rē vel aliqd adijciat vt quia mihi stipulanti quinqꝫ vel stichum tu promittis decē vel stichum ⁊ pamphilum ibi.

Quinta ꝯclusio principalis

Augtū regulari dꝫ scḋm nām sui ꝑexistētis seu eius cui accedit.

¶ Et ibi de augumento dotis rei legate: vel hypothecate: rei in feudum concesse.

¶ Aucto iure actoris augetur ꝯ reū ꝯdēnatio ⁊ actio ēt publiciana q̄ cōpetit ad rē aliquā ꝯpetit etiā ad eius augumētuꝫ.

¶ Et alluuio sequitur naturā ⁊ effectum fundi ibi.

¶ Exceptio reiiudicate que obstat pro re aliqua etiam obstat ratione eius augumenti.

¶ Pactū ⁊ stiplō in dote apposita intelligunt in augtō dotis repetita: de quo ēt ibi paulopost. ver. circa qnā materiaꝫ.

¶ Priuilegiū doti cōcessum trahitur ad eius augumētum ⁊ gñaliter in omni alio priuilegio idem est.

¶ Si alicui statuto fiat additio idem iuris intelligitur repetitum in additione qḋ erat in statuto etiam quo ad penam.

¶ Dispositio augumētatiua ꝑcedētis ēt si sit stricti iuris ex tacita iuris repetitiōe in se ꝯtinet oēs q̄litates ⁊ limitatiōes restrictiōes ⁊ formā q̄ inerat dispositiōi augumentate.

¶ Augumētuꝫ dotis potest peti in eo foro in quo dos.

¶ Et qñ ꝓcedat illḋ dcm̄ q augtū dotꝫ reglēt sꝫ nāꝫ dotis.

¶ Si ltima augeatur statuto illḋ augtū regulatur sꝫ nām ltime debite de iure cōi ita q filius i illo augtō ꝗuari nō posit ibiḋ.

¶ Si altare augeatur nō est necessaria i pte aucta ꝯsecratio.

¶ Si dn̄s infeudauit vasallū de castro reseruatis sibi certis hoībus seu vasallis ⁊ ꝯtingat hoīes ibi multiplicare tale incremētum pertinebit ad eū cuius erāt subditi progenitores vnde descenderunt ibi ver. predicta inducuntur.

¶ Promissio vehende mulieris super nauī sub certa pēsione extenditur ad partum supe ⁊ naui editum.

¶ Interdicto populo vel vniuersitate persone superuenientes etiam sunt interdicte ibi.

¶ Tutoris dati vis ⁊ ptās trahitur etiā ad bona pupillo superuenientia ibi ver. ad predicta ⁊c.

¶ Augtū recipit eas iuris interp̄tatiōes quas recipit suuꝫ principale q̄liscūqꝫ sit interpretatio ibi ver. ⁊ sic ex predictis.

¶ Forma ⁊ solēnitas que exigitur in faciendo actū vel aliqd an pariter exigatur in augumento ibidem.

¶ Et augumentū cēsetur eiusdē iuris cuius principale.

¶ Si marchionibus dentur noua castra intelligētur esse de marchia ita q diuidi non poterūt sicut nec marchia ibi ver. ad predicta facit qḋ dixi ⁊c.

¶ Si augeatur castruꝫ exēptum augetur exemptio ibidem.

¶ Si augeatur a pn̄cipe territoriū castri cōcessi cū mero et micto impio pariter augetur meriū ⁊ mixtum imperium ibi.

¶ Aucto regno castruꝫ vel villa addita regi debet statutis regni ibi ver. ad idem.

¶ Stante statuto padue q bāniti nō possint padue morari vel in eius districtu sub certa penā an si castrū Lēdinarie efficiatur de districtu padue poterunt ibi habitare bāniti padue ibi ver. et quo infert.

¶ Pax facta per ciuitatē pro se ⁊ subditis trahitur ad villā superadditam vel postmodum factam subditam ciuitati ibi paulopost.

¶ Pax facta cū serenissimo rege nostro Francie cōprehendit etiam terras adherentes ibi paulopost.

¶ Promissio de aliquid administrādo nō trahitur ad bona postea quesita.

¶ Bānitus in vna ex ciuitatibus an intelligatur in alia bānitus ibidem paulopost.

¶ Interdictū eccl'iasticū an trahatur ad suburbia ac terras adherentes ⁊ confederatas ibidem.

¶ Rex anglie non poterat de causis hominuꝫ guaschonie extra guaschoñ. ius dicere ibi.

¶ Immunitas concessa a collectis trahitur ad collectas superadditas vel supuenīētes ibi predicta faciunt.

¶ An illud qḋ in futurū ordinatur si accedat pͥmo sine per modum accessorij siue augumēti reguletur scḋm naturaꝫ eius cui accedit ibi ver. ⁊ an illud.

¶ Si in villa subiecta ciuitati hn̄te determinatū ppriū territoriū nobiles ciuitatis faciāt aliā villam: an illa villa noua ⁊ supaddita teneatur ad onera ciuibus imposita per ciuitateꝫ an vō ad onera per villā priorē iposita ibi ver. ⁊ q dictum.

¶ Immunitas ꝯcessa castro cū suis villis trahitur ad villas postea per castrum factas.

¶ Et immunitas a collectis an trahatur ad bona superaddita ⁊ postea acquisita.

¶ Et priuilegia ꝯcessa mōasterio cū gratijs ⁊ capellis an trahatur ad capellas postea factas ibi remissiue.

¶ Legata liberatiōe debiti nō debētur vsure q̄ accedūt debito nec nouum debitum loco prioris subrogatum.

¶ Statuto excludente feminā ꝓpter masculū ita trāsmittitur portio que deficiente statuto erat dbita femine ad hr̄des illius masculi sicut portio de iure cōi debita masculo: q accrescens debet sapere naturā portionis cui accrescit ibi verū. ⁊ dicebat Bal. ⁊c.

¶ Prohibitus alienare extra familiā cēsetur ēt ꝓhibitus alienare ptē coherdis q̄ sibi obuenit p ius accrescendi. ibidem.

¶ Fideiussores dati pro maleficio ⁊ ꝑena maleficij tenentur etiā pn̄t pro pena aucta ibi ver. ⁊ sic ⁊ fideiussores.

¶ Gñaliter an alicui rei vel persone vel actioni accedēs sapiat nām sui ꝑexistētis vel pn̄cipalis ibi in ver. gñaliter auteꝫ.

¶ Aurin simplici dispōne veniant futura ibidem.

¶ Ampliationes ad ipsam cōclusionē q augumētum reguletur scḋm naturam sui preexistentis.

¶ Et prima ampliatio est q ipsa ꝯclō maxime ꝓcedat in rebus vlibus ⁊ collectiuis: ⁊ q̄ scḋm nā recipiūt diminutionē vel augumētum non tm̄ in singularibus vel distributiuis ibi vs. predicta conclusio.

Secūda ampliatio est q pn̄s ꝯclō maxie ꝓcedat i augtō qḋ inest tpe dispōnis: q tale augtū reglr̄ cōprehēditur in dispōne de re simplr̄ fcā ibi ver. iij. predicta.

¶ Uēdita domo cedit pila facta cā domus augende superq̄ erat edificandum ibi in scḋa ampliatione.

¶ Uēdito simplr̄ fundo cedit qḋ erat alluuiōe q̄situ ibideꝫ.

¶ Seruitutes: canales: aqueductus: seu loca per que aqua i domū ducitur intaqꝫ realia ⁊ alia deputata ad vsum edificij cedunt venditioni domus q̄uis sint sepata ⁊ extra domum ibidem in. ij. ampliatione.

¶ Res an transeat cum sua cā. et an destinatuꝫ veniat in dispositione eius ad qḋ erat destinata.

¶ Uendito vel cōcesso castro intelligitur cōcessa vel vendita iurisdictio castro coherens ibidem.

¶ Quid iuris si vendatur castrum cū pertinentijs ibidem.

¶ Uēdito vel cōcesso castro an itelligātur vēdita vel ꝯcessa predia molēdina ⁊ alia castro spectantia. ibi.

¶ An ⁊ qñ sub dispōne ḋ re pn̄cipali vl ḋ aliq̄ re veniāt ei accidētia coherētia: accidētia: ꝯnexa vl accessoria: ⁊ vna remissio.

¶ Prescripto castro itelligitur ꝑscripta iurisdictio castro coherēs vel ꝯcessa secus est i iurisdictiōe persone concessa.

¶ Prescribens fundum etiā prescribit seruitutē fundo concessam vel debitam.

¶ Quomodo procedat illud dictum q quātum possidetur tātum prescribatur ibidem.

¶ Cōcessa vel ꝑscripta seruitute aq̄ductus ad certum fundū qui postmodum augeatur an seruitus aqueductus etiam sit debita augumento fundi ibidem.

¶ Ea que nō sunt de natura rei vendite reglr̄ non veniūt in venditione vel alienatione de tali re simpliciter vel absolute facta ibidem. ver. item predicta.

¶ Qñ vēditio est fcā ad mēsurā ⁊ ab ignorante augtū: puta alluuiōis tale augtū nō venit in vēditiōe ibi. ver. itē fallit.

¶ Si qs leget res vel predia q̄ in ciuitate hꝫ ꝯtinentur ēt q̄ quis hꝫ in suburbijs adiacentia ibi ver. predicta.

¶ Si quis hēat duas domos quarū vna habeat qd edificatum in alia ⁊ illas duobus leget videbitur legate taliter q inedificatum in alia debeatur ei cui legatum est factū de domo dn̄ante ibidem.

¶ Pascua empta vt ðseruiāt aliqb' fundis q̄uis sepata cedūt i vēditiōe fūdorū: ⁊ qñ cēseantur empta grā fundorū ibideꝫ.

¶ Et quid de balneo vel orto causa domus emptis.

Tertia ampliatio est q pn̄s ꝯclusio maxime ꝓcedat in augtō ꝯuentionali ibi ver. iij. predicta.

Item quarto pn̄s ꝯclō maxime ꝓcedit in augumento separato ibi ver. iiij. predicta.

Quinto presens ꝯclō ꝓcedit tā in augumēto extrinseco q̄ intrinseco ibi ver. qnto predicta.

¶ Melioramenta cedunt fundo hypothecato ⁊ pariter augmentum alluuionis ibidem.

Tractatus de augumento.

¶ Remissiones ad alias ampliationes ibi ver. alias &c.

¶ Limitationes ad presentem conclusionem.

Et prima limitatio est q augtū nō reguletꝰ ſm naturam sui pncipalis qñ rō que subest in re aucta cessat in augumēto ibi ver. predicta ꝯclusio limitatur &c.

¶ In ꝯtumaciā non cauētis de dāno īfecto fit missio in eam tm̄ ptē q̄ minaꝰ ruinā nō in augtū qđ non minaꝰ ruinaꝫ ibi.

¶ Qui fecit domū in solo meo vt me reciperet cū decē bobꝰ si aliā domū in eo fecerit nō tenebiꝰ me venientē recipe cū .xx.

¶ Capitulū an sede vacāte succedat ep̄o in his que competunt ep̄o rōne alicuius additamenti: puta in acq̄sitis ꝯsuetudine vltra ea que ei cōpetunt de iure cōmuni ibidem.

¶ Interdicta terra alicuius dn̄i an intelligatur interdicta terra post acquisita ibidem.

¶ Qñ subest diuersitas originis an dicatur subesse diuersitas rōnis ibi & latius in .ij. limitatione.

¶ Qñ est diuersitas finis & effectus dl' eē diuersa rō ibi. & latius in .j. limitatione cum seq.

¶ Prohibitus alienare extra familiā lꝫ censeatur ēt ꝓhibitus alienare ptē que sibi ꝑuenit ꝑ ius accrescēdi vt dcm̄ fuit ſ. e. non tm̄ censetur ꝓhibitus alienare partē quā emisset: qa diuersa est origo & nā rei aucte ab origine & nā principalis.

¶ Id qđ est possessum a testatore tanq̄ꝫ diuisum nō cedit legato rei aucte ibi in. iij. limitatione.

¶ Superedificatum ad vsum alterius domus que nō sit legatarij vel futura eius nō cedit ad eius cōmodum ibidem.

Presens ꝯclo gn̄aliter potest limitari vbicunq̄ꝫ edificatum non cedit solo ibidem.

Quarta limitatio q vbicūq̄ꝫ qđ non accediꝰ rei tanq̄ꝫ illam contingens sꝫ tanq̄ꝫ re & sensu sepatū nō sequatur eiꝰ nām nec dicaꝰ eius augtū ibi in. iiij. limitatiōe.

¶ In concessione castri non venit iurisdictio persone coherens ibi. & ſ. e. in .ij. ampliatione.

¶ Pars vsusfructus vacans accrescit ēt illi vsufructuario q suā portionē iudicialr' vel aliter amisit: non autem proprietati eo q: vsusfru. persone & non rei debetur ibidem.

¶ Sicut vnitorꝫ eadeꝫ dꝫ esse nā ita sepatorꝫ sepata ibidē.

¶ Si hn̄s bona feudalia & allodialia decedat relictis filiabꝰ que succedant in allodialibus & agnatis masculis qui succedant in feudalibus debita ꝯcta occasione rerū feudalium soluenda erunt per aguatos succedētes in feudalibus & ecōtra aliunde soluētur per filias succedētes in allodialibus: vt ꝯsului in cā quorūdā dn̄orꝫ rotariorꝫ ibi in. iiij. limitatiōe in fine.

Quinta limitatio est vbi augtū accedit rei limitate de quo latius in seq. cōclu. vꝫ in. vj.

¶ In reseruatis reseruata regulantur iuxta terminos reseruationis ibidem.

Sexta limitatio est in augumēto qđ īmutat formaꝫ rei: quia non seqtur naturā pncipalis ibi in vj. limi. & in. iij. ꝯclu. prīci. in .ij. subalterna cōclu.

¶ Si aree vsufruc. legato fiat domus ita q non sit amplius area perit vsusfru. ibi.

Septima limitatio est si is cui ꝓmissum est aliqd facere decedat relictis pluribus hr̄dibus quorꝫ aliq velint facere aliqui nō: q: est dare casum in quo ꝓpꝰ discordiā nō licebit in ꝑsonis auctis qđ licebit defuncto ibi. in. vij. limita.

¶ An liceat vni ex pluribꝰ heredibus redimere rē vel partem suam quā defunctus poterat redimere nolētibus coheredibus ibi.

Octaua limitatio est ratione initij obligatiōis augmenti ibi ver. octauo &c.

Nona limitatio est in augumēto qđ fit in re mea contra meā voluntatem ibi.

¶ Minus esse dꝰ qđ plus est si fit contra meā voluntatem.

Decima limitatio est quo ad preterita ibi.

¶ Ciuis nouus & villa vnita non tenentur cōtribuere in debitis ptis ibi.

Undecima limitatio est in portione hn̄te onus alteri non habēti accrescente ibidem.

¶ Remissiones ad alias limitatiōes ibidem.

¶ Et ibi qđ de augumēto supueniente hereditati an se habeat vt principale quo ad falcidiam.

Sexta ꝯclusio principalis est q rei limitate vere vel ꝑsumptiue vltra limites non datur augtū ita q id qđ est vltra limites nō ꝯprehēditur in dispōne limitata: esto q alr' posset cōprehendi.

¶ Si legem partē fundi quā cōem habeā cū titio & ꝯtingat me redimere aliam partēm solum veniet in legato pars legata ibi.

¶ Insula non accedit agro limitato.

¶ Effectus snīe non extenditur ad augumentū accedēs rei limitate per sniam ibidem.

¶ Ex declaratione mēsure qñ dicatur facta limitatio.

¶ Seruitus concessa alicui fundo non ampliatur multiplicato fundo tanq̄ꝫ limitate concessa ibi.

¶ An ex verbo meum inducatur limitatio ibidem.

¶ Predicta cōclusio ꝓcedit siue limitatio sit facta ab hoīe siue insit ex natura rei siue iuris presumptione.

¶ Feudū in dubio presumitur limitate concessum. ibidem.

¶ Lacus priuatus & stagnū priuatū in dubio censenꝰ limitate cōcessa: & ſm apprehēsionē que inerat tēpore concessionis vel alienationis ita q per alluuionē vel maiorem inūdationē non recipiant augumētum quo mediāte plus acqratur ei in quē facta fuit alienatio ibi.

¶ In lacu publico aliud est: quia catenꝰ acqritur quatenus aqua tegit fluit & refluit.

¶ Seruitꝰ aque fundo promissa ex sui ꝯcessiōe limitata ibi.

¶ Stante statuto vt ad nuptias nō possint inuitari nisi .xij. Si pater & filius ambo faciant nuptias non poterunt inuitare .xxiiij. ibi.

¶ In preiudiciū dolosi fit extensio & ꝓtenditur dispō etiam ad augumentum ibi.

¶ Ipsum augtū quandoq̄ꝫ est limitatum ibi.

¶ Ex adiectione cause & prohibitionis que alr' nihil opararetur dispositio limitata augeꝰ ibidem.

¶ Relictū vsusfru. ad habitandū est plenius ꝓpter verbuꝫ ad habitandum ibi.

¶ Relicto vsufru. cū prohibitione ne ꝓprietas possit ꝑ vsufru. alienari intelligitur relicta proprietas ibi.

¶ Hec cōclusio etiā facit ad illam qōnem de eo qui promisit me recipere cū quinq̄ꝫ bobus ex eo q ipsum in solo meo edificare permisi vt nō teneatur me cum decē recipere: esto q aliam domum ibi faciat: q: promissio de recipiendis bobus fuit limitata de qua. q. dictum est in prece. qōne.

Septima conclusio est q impotētia ac dispositio penalia vel prohibitiua aut stricti iuris de aliquid faciēdo circa aliquod principale censeꝰ inesse vel facta circa augumentum seu de rē factā non augendo taliter q etiā ad augumentum se extendat.

¶ Prohibitus alienare reꝫ aliquā intelligiꝰ etiā ꝓhibitus alienare illud qđ sibi obuenit per ius accrescendi.

¶ Sicut prohibentur noua vectigalia instituī pariter ꝓhibentur antiqua augeri.

¶ Prestatio ānone vel tributi per officiales vel exactores augeri vel diminui non potest ibi.

¶ Prohibitus facere per statutū nouam clusam in aliquo flumine non pōt veteri cluse addere vel detrahere nec illaꝫ ad alium locum mutare.

¶ Prohibitus facere rē de nouo gn̄aliter nō pōt illi addere vel minuere nec in diuerso statu a priore reponere.

¶ Sicut socius in re cōmuni non potest inuito socio nouuꝫ opus facere ita non pōt inuito socio addere vel detrahere.

¶ Si duo fratres habeant turrim cōmunem constructam a media parte infra ex lapidibus & a media parte supra ex lignis. Non potest vnus ipsoruꝫ inuito fratre ex lapidibus edificare partem ligneam etiam pro tutela castri ſm Bald. qui ita in facto respondit.

¶ Et qui dixit q non poterat vetus forma immutari nec illi addi vel detrahi.

¶ Qđ dispositio stricti iuris trahatur ad augumētū rei de qua in dispositione ibidem. Remissiue ver. ad id autem.

¶ De dispositione odiosa ibidem.

¶ Penalis dispositio q trahatur ad augumentum ibi ver sicu. insuper.

¶ Alia exempla circa dispositionem prohibitiuam & penalem traduntur ibi remissiue in ver. alia exēpla.

¶ Prohibitio de principali quādoq̄ꝫ non ligat in additione que fit de accessorijs ita q de accessorijs quandoq̄ꝫ permittitur addi ad principale: quod non liceret de eque principali ibi ver. postremo.

¶ Remissio ad reliqua facientia ad propositum ꝯclusiōis.

Octaua ɔclusio est q permissum in principali cēsetur etiā in augumento permissum. Et q cui est permissum facere censetur etiam permissuʒ addere. Et q sicut valet pn cipale ita valet eius augumētum.

¶ Habentes potestatem cōdendi leges vel statuta possunt addere ibi.

¶ An autē habentes potestatē reformandi dixi in .iij. ɔōne princi. in .iiij. subalterna ver. ⁊ est pro intelligentia.

¶ In libellis sicut fieri possunt ita potest eis ante litem con testatam addi vel detrahi. ibi. ⁊ in .ij. conclu. prin. in .iiij. sub alterna. ver. idem in iudicijs.

¶ In dotibus sicut licitum est patri ⁊ matri dotare filiā: ita licitum est doti addere: ⁊ dixi in .v. conclu. prin.

¶ Idem in contractibus ⁊ vltimis voluntatibus: qr licitum est addere ⁊ rem venditam vel legatum ⁊ pretium conuētuʒ augere.

¶ Habentes potestatem reformandi statuta an possit adde re vel detrahere ibi.

¶ Limitationes ad prītem conclusionem. Et primo.

Prima limitatio est vt presens cōclusio procedat ī his que sunt de genere permissoꝝ. Nā in his que sunt de genere prohibitorum si fiat aliqua ꝑmissio nō licet egre di terminos promissiōis ibi ver. ⁊ predicta.

¶ Cū alicui concedit̄ facultas limitata excedens limites nō facit etiā id qđ sibi cōcessum est sed aliud ibi in .j. limitatiōe.

¶ Quāuis liceat mulieri ɔstante mr̄imōio simplr̄ ꝑmittere dotē: non tn̄ licet simplr̄ illā augere ibi in .j. limitatione.

¶ Hec limitatio per oīa non attēdit̄ in accessorijs.

Secunda limitatio est q pn̄s cōclusio non ꝓcedat in his que pro forma sunt ordinata vt sic precise fiant: qr au gumētum fieri non pōt ⁊ si fiat viciat ibi in .ij. limitatione.

¶ Si fideiussor plus promittat q̄ pricipalis inutilis est ex to to fideiussio ibi.

¶ An ī his q̄ sūt đ forā excessus ⁊ augtū viciēt ibidē remissiue.

¶ An in his que sunt de forma maiori summe minor isit ibi remissiue.

¶ Et an gn̄alr̄ excessus ac inutilis ac excessiua adiectio vel expressio vicient ibidem remissiue.

¶ In casu nō permissō appellare si qs dicat sn̄iam nullā sub iungendo: ⁊ si q̄ est appello propter illam appellationeʒ non propterea minus poterit de nullitate dicere ibidem.

¶ Magis viciat imperfectio ɔsensus q̄ forme ibidem.

Tertia limitatio est q presens conclusio non ꝓcedit in eo qđ a duorum ɔsensu dependet qr nisi in augtō amboꝝ ɔsensus cōcurrat non valet ibi ver. iij. predicta.

¶ Si stipuler decem ⁊ promittas .xv. in illo augumento de quinq; non valet stipulatio.

¶ Si aliqui ex testibus deponentes de summa deponāt de pluri: aliqui de minore summa valet eoruʒ depositio in sum ma in qua concordant fm̄ cōmunem sententiam ibidem in se cunda limitatione.

Quarta limitatio q presens conclusio non procedat vbi post factuʒ qđ est functus officio ⁊ cessat po testas facientis. ibi ver. iij. fallit.

¶ Iudex post latam diffinitiuam addere vel detrahere nō potest ibidem.

Quita limitatio est qñ in augtō noua solēnitas reqrit̄ qr sine illa non valet additio vel augumentuʒ ibi in ver. quinto fallit.

¶ Testator sine noua solennitate non potest addere testa mento ibi.

¶ Si testator facto solēni testamēto instituit aliquos here des et per nouam scripturam minus solēnem aliquos here des addat inutilis est additio ⁊ precedens institutio non al teratur nec viciatur ibidem.

¶ In rebus que adduntur in inuentario noua solēnitas nō exigitur.

Sexta limitatio est q presens conclusio non proce dat in limitatis. quia vltra limites non valet additio ibidem.

¶ Remissiones ad alias limitationes.

Nona conclusio est q beneficiū vel priuilegiū cō cessum in principali trahitur ad eius augumentum.

¶ Priuilegium cōcessum ecclesie super decimis episcopa libus retinendis extenditur ad predia post cōcessionem pri uilegij quesita ⁊ superaddita.

¶ Priuilegium prelationis qđ est cōcessum doti trahitur etiā ad eius augtū ibi ⁊ in .v. conclu. prin. circa prin.

¶ Omne priuilegium datum principali porrigitur ad eius augumentum ibidem.

¶ Si imperator mihi cōcedat castrum cum certo territorio ac cum mero ⁊ mixto impio ⁊ postmodū augeat territoriū: non exprimendo q vult me habere in augumento merum ⁊ mixtum imperium: nihilominus merū ⁊ mixtum imperium trahet̄ ad augumentum ibidem.

¶ Priuilegiū exēptionis super decimis vel collectis nō sol uendis trahitur ad predia futura vel aucta ibi ⁊ in .j. limita.

¶ Si augeatur castrū exēptum auget̄ exemptio.

¶ Priuilegiū cōcessum ecclesijs: puta ciuitatis castris vel capellis alicuius ecclesie extenditur ad ecclesias vel capel las post priuilegium erectas.

¶ Concessio decimarū facta certo loco tanq̄ odiosa non cō prehendit futura ibi.

¶ Priuilegium imunitatis a functionibus pontiū ⁊ viaruʒ impetratū per monasteriuʒ a papa an trahatur ad ecclesias per ipsum monasterium postea quesitas ibi ⁊ per .ij. colum. post ver. ⁊ propterea.

¶ Reseruatio beneficiorum non trahitur ad beneficia post modum de nouo creata ibi.

¶ Futura cōsiderantur tribus modis cum querimus an sub aliqua dispositione veniāt futura vno modo cōsideranť per modū augtī alio modo per modū subrogatiōis. tertio simplr̄ seu neutro modo. ibi ver. circa quam.

¶ Si alicui fuerit cōcessum priuilegium q in regno Frācie non soluat pedagium ⁊ cōtingat comitatū accrescere regno talis exemptio vel imunitas cōpetit etiā in comitatu ibi vij. ad propositum.

¶ Priuilegium vel beneficium qđ nō sit personale sed trā sitorium ad heredes trahitur ad eius filios quotquot nume ro fuerint ibi ver. predicta faciunt.

¶ Priuilegiū cōcessum ciuibus extenditur ad supuenictes post priuilegiū lʒ in magno numero auctos ibidem.

¶ Presens cōclusio procedit etiā si agatur de magno pre iudicio concedentis. ibi ver. ⁊ predicta cōclusio.

¶ Et maxie qñ sumus in materia fauorabili ibidem.

¶ Limitatur presens conclusio vt non procedat quādo pri uilegium vel beneficium si extenderetur concerneret preiu dicium tertij ibi ver. predicta conclusio limitatur per totaʒ limitationem.

¶ Si papa eximat epm̄ ⁊ totam suaʒ diocesim a iurisdictio ne archiepī aucta dioces augtō patenti: tale augtū non erit exēptū. secus si sit aucta augtō latēti vt est alluuio.

¶ Dispositio contra ius que dicit̄ odiosa ⁊ stricte interpre tanda non dʒ contra concedentem dici odiosa: ⁊ debet fieri tunc larga interpretatio ibidem.

¶ Immunitas cōcessa castro ⁊ ei⁹ villis nō trahit̄ ad villas postmoduʒ supadditas seu acqsitas qñ ageret̄ de preiudicio tertij: secus si ageret̄ de preiudicio tm̄ cōcedentis ibi versi. ⁊ propterea intelligendo: vt ibi ver. dixit tn̄ Ro.

¶ Et ibi qđ in ꝑuilegio imunitatis ɔcesso mōasterio an tra hat̄ ad eccl'ias p mōasteriū postea q̄sitas đ quo ēt .ʒ.e. ɔclu.

¶ Qñ vicat̄ ꝑuilegiū vel imunitas ɔcernere ꝑiudicui ibidē.

¶ Ad accessoria ⁊ necessario ɔnexa trahitur imunitas: esto q de ꝑiudicio tertij agat̄ ibi ver. dixit tamē Ro.

¶ Priuilegium porrigitur ad augumētum latēs ⁊ in ꝑiudi cium tertij ibidem. ver. ⁊ que limitatio.

¶ Ubi agitur de modico preiudicio etiam extenditur priui legium in ꝑiudiciū tertij ibi. ver. tertia restrictio.

Secūda limitatio ad hāc ɔclōnē est vt nō ꝓcedat quādo augtū causaret̄ ex cā mere volūtaria: vt qr nulla iu sta vel ɔueniēs aut nec̄ia cā subesset ibi ver. limitatur.

¶ Si abbas ⁊ ɔuētus hūt priuilegium vt eoꝝ familiares ad mitti possint per eos ad diuina: tale priuilegiuʒ traheret̄ ad adiunctos ex causa necessaria vel probabili: alš non: puta si auctum sit monasteriuʒ ⁊ eius redditus ita q maior familia sit conueniens.

¶ Qñ paupertas est cā priuilegij diuicie superuenientes fa ciunt cessare priuilegium ibi in versi. iij. limita.

¶ Generaliter an impetrationes ⁊ rescripta trahantur ad futura ibidem in fine conclusionis.

Decima cōclusio

Decima conclusio q̃ auctis

personis vel rebus q̃bus aliq̃d onerosũ debetur nõ augeat̃ regulr̃ debitũ seu onus rei vel p̃sone p̃missum vel debitum.

¶ Lz augeat̃ fundus cui debet̃ fruitus adductus p hoc non auget̃ ipsa fruitus talr̃ q̃ ipsi augtõ fruitus non debet̃. ibi.

¶ Aque baustus debitus pecori non debetur vltra nũerũ existentem tẽpore promissionis ibi.

¶ Seruitutis ɔstõ iducit limitationẽ ibi ⁊ in. vi. ɔclu. p̃ncl.

¶ In seruitute prescripta idem est q̃d in seruitute cõstituta vt non trahatur ad augumẽtum ibi.

¶ Obligatio ɔcta occasione certe rei auget̃ re crescẽte nisi in contractibus maxime onerosis. ibi.

¶ Legato fundo cũ instr̃is fundi non veniunt instr̃a q̃ post tp̃s testamẽti reperiunt̃ addita p̃o instr̃is fundi. ibi.

¶ Cõcessio decimarũ fcã loco tanq̃ odiosa non cõp̃rehẽdit futura ibi. ⁊ in ɔclusione prece. circa p̃in.

¶ Si q̃s promiserit sua ip̃ensa manutenere pontez fluminis non tenet̃ ad maiorẽ impensaz que exigat̃ si flumẽ fiat latius ex corrosiõe aque ibi ver. ⁊ predicta inducuntur.

¶ Si q̃s fundauerit monasteriũ ita q̃ ex redditibus ipsi⁹ monasterij singulis annis det̃ procuratio monachis alteri⁹ monasterij ⁊ ɔtingat multũ augeri numerũ mõachoꝝ q̃bus debetur p̃curatio fit reductio iudicis arbitrio ad antiquã mensuram seu numerũ antiquũ. Ex q̃dã eq̃tate que ex quo rep̃it̃ scripta est p̃ferenda rigori ibi ver. ad hanc cõclusionem.

¶ Rationes presentis conclusionis sunt plures.

¶ Prĩa q: nemo videt̃ se velle in infinitũ grauare. Scd̃a eq̃tas scripta: ⁊ q: nõ decet quẽ plus grauari posse q̃ cõmoduz percipiat. Tertia q: regl̃r ĩspicit p̃ns tp̃s seu tp̃s disp̃õnis et cõtractus. Quarta q: verba intelliguntur rebus sic stãtibus Quinta q: ad incogitata non refert̃ dispositio ibidem.

¶ Vẽdito lacu ⁊. x. pedib⁹ circa lacũ si lacus crescat ⁊ occupet. x. pedes circũcirca nõ debebũtur alij. x. pedes. ibidem.

¶ Que in fundo vẽdito sibi reseruat lapidicinas itelligit̃ apparentes reseruare: nõ aũt que in futurum inueniuntur ibi.

¶ Si alicui est concessum q̃ in aliquo nemore possit icidere aliq̃ ligna pro se ⁊ sua familia ⁊ ɔtingat eũ decedere relictis multis filijs nõ poterit vnusq̃sq̃ filioꝝ icidere pro necessitate ⁊ vsu sue familie: sed tantũ oẽs poterũt quãtũ poterat p̃r tp̃e concessionis. ibi. ver. item ad hanc conclusionem.

¶ Si rustic⁹ p̃miserit oi ãno cuilibet canõico scti L anrẽ. dare. x. pro anniuersario q̃ canonici nõ erant tp̃e p̃missiõis nisi decem ⁊ postmodũ aucti fuerunt vsq̃ ad. xx. non tenebit̃ rusticus omnib⁹ prestare: sed solũmodo iuxta numerũ qui erat tẽpore promissionis ibi. ver. ad idem facit.

¶ In legato facto oĩbus ecclesijs alicuius diocesis nõ iclu- duntur ecclesie postea edificate. ibidem.

¶ Si q̃s pro. x. libris ex pacto vel cõcessione furni fcã in emphiteosim teneat̃ coquere singulo ãno panẽ alicui ⁊ eius familie ⁊ ɔtingat creditorẽ decessisse relictis plurib⁹ filijs vel ampliatã fuisse familiã ẽt eo viuo multo plus q̃ eẽt tp̃e concessionis non tenebit̃ pistor vel fornarius coquere vltra numerũ qui erat tp̃e p̃missionis ibidẽ. ver. ad idem facit.

¶ Si q̃s promiserit alicui mollere granũ singulis annis p se ⁊ familia pro certo p̃cio ex pacto vel alr̃: puta ex concessione molẽdini fcã in emphiteosim ⁊ aucta sit multũ familia creditoris non tenebitur p̃missor: nisi vsq̃ ad numerũ existentem tp̃e promissionis ibidẽ. ver. facit ad idem.

¶ Limitationes ad p̃ntem ɔclusionem ibi. versi. ⁊ retenta.

Prima limitatio est q̃ p̃ns cõclo tunc demũ procedat quãdo contingeret magnus excessus ibi.

¶ Sermo gnãlr̃ vel indefinite p̃latus non trahatur ad futura q̃n magnũ dãnum vel preiudicium resultaret. ibidem.

¶ Si cõcedo tibi fundũ cũ pacto q̃ tenearis me recipere cũ familia mea teneberis me recipe cum familia etiã aucta nisi foret aucta in nimis magno excessu. ibidem.

¶ Magnus excessus q̃s dicat̃ ibidẽ in. j. limitatione.

¶ Si te patiẽte eleuari domũ meã que non debebat tuis luminibus officere cũ ex eleuatione: tunc non officerem cõtingat te facere camerã que non p̃õt habere lumen nisi de ipso muro eleuato nõ cogar deprimere propter maximũ p̃iudiciuz ⁊ tuam pacientiam. ibidem.

Secũda limitatio est vt hec ɔclusio non p̃cedat q̃n crescente familia cui aliq̃d onerosuz debetur pariter cresceret redditus ibi. ver. item limitari potest.

Tertia limitatio ẽvt p̃ns ɔclo nõ p̃cedat ĩ onere tẽdẽte ad alimonia vel bonificationẽ rei q̃n augtũ est ĩtrinsecũ q: auget̃ onus s̃m rei exigentiam ibi. ver. itẽ limitatur.

¶ Sicut crescit infans cui debentur alimenta ita dz augeri onus alimẽtoꝝ. Haustus aque promissus ad irrigationẽ fundi sterilis debet̃ in maiore quãtitate si ipse fundus bonificatus exigit maiorem aquam. ibidem.

¶ Aucto patrimonio pupilli debent alimenta augeri etiã q̃ iam fuissent a iudice taxata ibidem.

¶ Remissiones pro alijs limitatiõibus ad hãc cõclusionem ibi v̓. alie limitatiões. Et. j. eo. v̓ſi. ceterũ circa limitationes.

¶ Si dñs cui debetur a vassallo certuz seruitiũ decedat relictis pluribus filijs ⁊ heredibus vassallus nõ propterea tenebitur in plus filijs dñi q̃ tenebatur dño. Ibi v̓ſi. ad predictam ɔclusionem ẽt facit.

¶ Quid l emphiteota. ibi paulopost per vnã col. vel circa.

¶ Quid si feudũ sit diuisum: ⁊ quid si nõ sit diuisuz. Et q̃d si seruitium sit diuiduum ⁊ quid si nõ. Et quid si sit in dando: ⁊ quid si in faciendo ibidem.

¶ Si feudũ vel emphiteosis a plurib⁹ dominis recognoscãtur an sit in eorum alienatione necessarium requirere oĩum consensum. ibi.

¶ An vassallus vnius dñi decedẽtis relictis plurib⁹ filijs teneatur oĩb⁹ iurare fidelitatẽ. ibidẽ. v̓. itẽ predicta procedũt.

¶ Si plures ex filijs domini concurrunt simul in petẽdo seruitium quid iuris. ibidem.

¶ De libro obligato p̃lib⁹ dñis vel plurib⁹ filijs dñi. ibidẽ.

¶ Indiuiduuz alicui promissum an debeatur vnicuiq̃ filiorum. ibidem.

¶ Quid de indiuiduo dictuz est in principio huius versiculi. ibi ad predictaz conclusionem ẽt facit.

¶ Conductor gabelle bononiensis a collegio dñoꝝ sexdecim cũ pacto q̃ ipsis ĩ officio sexdecim exẽptio obseruetur: an teneatur obseruare exẽptiões pluribus extranumerarijs adiunctis ibi v̓ſi. ex predictis redditur.

¶ An sit distinguẽduz an augumẽtuz. p̃sonaꝝ insurgat ex cã necessaria an vero ex causa voluntaria. ibidẽ.

¶ Alie limitationes circa p̃ntez ɔclusionez vltra predictas ibi vero ceterum circa limitationes.

¶ An si p̃sone q̃bus onus p̃missum est vocent̃ sub noĩe vl̃i vel collectiuo auctis p̃sonis augeatur onus ibidem.

¶ Itẽ an sit distinguendum inter onus q̃d causatur ex titulo liberali ⁊ lucratiuo: ⁊ q̃d ex causa onerosa. ibidez. versicu. item est aduertendum.

¶ Si promissa mihi seruitute ne luminibus meis officiat̃ ⁊ tempore promissionis haberem duas tñ cameras cum duabus fenestris contingat me augere numerum camerarum ⁊ fenestrarum seruitus promissa ne luminibus officiatur etiaz ad cameras ⁊ fenestras superadditas extendetur ibi. ver. ceterum hec conclusio. Et ibi de intellectu. l. si seruitus. ff. de serui. vrba. predio. de quo etiã. j. in vltimis verbis.

¶ An sit habẽda cõsideratio q̃ augumẽta futura preuideri potuerint vel non potuerint: vel an si futura cõprehenderẽtur in dispositione insurgeret magnum preiudicium vel grauamen vel non. ibidem.

¶ An presens cõclusio procedat quãdo diminutis personis posset onus minui cũ pariter videatur dicẽdũ q̃ eo casu auctis personis quibus aliquid debetur onus sit augendũ. ibidem. ver. vltimo posset.

¶ An sit distinguendum cũ tractatur de augẽda seruitute aucta re cui seruitus debet̃ an obligatio seruitutis hẽat cãm continuam vel discontinuã. ibidem in vltimis verbis.

Vndecima cõclusio

est q̃ si augumẽ sit in p̃sonis vel rebus que aliq̃d debent non augeatur debitum.

¶ Si debitor decedat relictis pluribus hr̃dĩbus nõ auget̃ debituz cũ plures heredes loco vnius ⁊ loco persone defuncti habeantur. ibi.

¶ Licet emphiteota decedat relictis plurib⁹ filijs ex hoc non augebitur canon. ibidem.

¶ An tunc licebit diuidere canonem ibidem.

¶ Si debens alicui alimenta decedat relictis pluribus heredibus omnes tenentur pro rata.

¶ Si vasallus vel hõ me⁹ q̃ tenet̃ mihi ad fruitiũ decedat relictis p̃lib⁹ filijs ⁊ hr̃dib⁹ ex hoc ipsi filij ⁊ hr̃des i pl⁹ nõ tenebunt̃ q̃ teneret̃ ip̃e vasallus vel hõ me⁹ ibi ver. p̃dicta ɔclo,

¶ Ad iuramentū fidelitatis qđ est indiuiduū singuli filij et heredes vasalli vel hoīs mei tenētur ibi.
¶ Idem in opis obseqalibus: z in his que in non faciēdo cōsistunt z in assurgendo z similibus ibidem.
¶ Distinctio inter seruitium diuiduū re vel tēpore vt in rodijs z operis bouū z similibus ac indiuiduū prout est ire ad prelium ibi ver. circa quam materiam.
¶ Illi qui possident feudū tenētur ad seruitiū dño pstandū z non alij z tenent pro ea pte quā possident ibidem.
¶ Si homagium prestetur ratione certe rei z crescat redditus an cerscere debeat onus ibidem.
¶ Si qs tenet ad seruitium eo qđ habitat in villa mea: puta qr fit conuentio inter me z hoīes meos q habitans in villa mea teneatur mihi ad certum seruitium quilibet ex plurib⁹ heredibus tenebitur insolidum ibi.
¶ Quid in pluribus filijs alicuius liberti. ibi.
¶ Si hrites ius successionis z tertie venditiōis illud remittant mediantibus certis rodijs quilibet gaudens remissiōe tenetur insolidum ad rodias ibidem.
¶ De hoīb⁹ loci vallis ferrarie qui dudū pmiserāt dñis facere rodias p quolibet fumante seu fogagio an aucto nūero hoīuz z fumātiū teneant pro numero qui aderat tpe pmissionis an vero pro numero etiam aucto ibidem.
¶ Plures fratres seorsum habitantes tenentur facere factiones cōis pro pluribus fumātibus qñuis eoꝝ pater z fres simul habitātes tenerentur pro vno tantū fumante ibidem.
¶ In vocibus per patronos ecclesie dādis an plures filij alterius ex patronis teneant locum vnius ibidem.
¶ An vbi debitor indiuidui decedit relictis pluribus hrēdibus qlibet hrēdū insolidū teneat ibidē. ver. gñaliter autem.
¶ Ubi auget res que aliqd dꝫ: puta res in qua ɔstitut⁹ fuit vsusfru. regulr nō auget onus vel debitū seu vsusfru. ibi ver. z predicta procedunt z paulopost.
¶ Nil preter voluntatē partiuꝫ agi pōt propter qđ grauior seruitus reddat qȝ tpe impositionis esset ibidem.
¶ Et vsus aq̄ fūdo tuo dbite ac alia fuit⁹ augeri nōpt: vt. s.
¶ Ex augumento latenti sicut est alluuio bene auget vsusf. lꝫ secus sit in augumento patenti sicut est insula ibi z. j. eodē ver. predicta tamen.
¶ Tunc maxime aucta re non augetur onus rei debitū qñ augumētum fit cum impensa ibi ver. istud autem.
¶ Si in fundo q tibi dꝫ aque haustū fcā fuerit per me noua aqua cū īpensa nō hēbis in hac noua aqua haustum aque.
¶ Si monasteriū locauerit māsum vel podere in quo erant quattuor rote molendinoꝝ cū ɔductor pro q̄libet rota pmisisset dare decē modios grani z ɔtingat ɔductorē extruxisse sua impensa nouā rotam nō tenebit pro illa noua rota ad dictos decem modios grani ibi.
¶ Si pmisi te edificare in meo solo z tu promisisti me venientem recipere cū quinqꝫ hoībus et ɔtingat te in ipso solo aliaꝫ domum facere nō teneberis me venientē recipere cū decem hoībus ibidem z. s. in prece. cōclusione in. j. limitatione.
¶ Si res que aliqd onerosum dꝫ augeatur augumento latēti: puta alluuionis pariter augebitur onus ibi ver. pdicta tamen. z. s. e. ver. z predicta procedunt.
¶ Ubi seruitus aqueductus ex flumine publico est debita fundo tuo per fundū meū vicinū flumini z iter mediū int flumen z tuū fundū. Si ɔtingat fundū meum alluuione augeri debebit tibi aque ductus ēt pp̄ter partē auctā z alluuioneꝫ acquisitā: secus si vno impetu flumen alueum mutauerit ibi in dicto ver. predicta tamen.
¶ Si tu qui hēbas ius aqueductus ad fundū tuum eras vicinus flumini z tuus fundus fit auctus alluuione debebetur etiam parti aucte aqueductus: secus si flumen vno īpetu alueum mutasset ibidem.

Secūda limitatio ad pñtē ɔclōnē z māmē est in augtō naturaliter insurgente vel occurrēte: nō aūt hoīs fcō et impēsa: qr onus tūc pariter augeṫ vel debitū ib. v̄. ij. p̄dicta.
¶ Si vna aqua alteri mihi debēti seruitutē nālr admisceat ex illa tota aqua mihi debebit seruit⁹: puta si in riuo tuo ex quo habeo aque ductū pro rigādis meis predijs noua aqua scaturiat qr maiorē aquam capere potero ibidem.
¶ Si habeā aque haustū in fundo tuo z cōtingat ibi nouos fontes scaturire naturalr z non hoīs impensa potero in quolibet fonte aquam haurire ibidem.
¶ An aucta familia naturalr z non ex eo: qr qs accepit plēs famulos augeatur debitū alicui pro se z familia ibidem.
¶ Aucto cetu aīalium vel grege naturali incremēto an augeatur legatum vsusfru. ibidem in fi.
¶ Aucta aqua in qua quis habebit ius piscandi an tale ius trahatur ad augumētum ibi in fi.
¶ Ubi alr non fit extensio ad augumentum nihilominus fit qñ non pōt fieri distractio z sepatio ibidem in fine.

Duodecima est ɔclusio q aucta re circa quaꝫ aliquid onerosum versatur vel in qua aliquid onerosum debeṫ non augeatur onus.
¶ Si quis pmiserit manumittere pontē sup flumen z aqua fluminis ex corrusione ripaꝝ fiat latior ita vt longior pons fit necessarius pmissor non tenebit augere z longiorē facere pontē sua impensa: secus si altior seu densior z pfundior aut fortior pons exigat qȝ prius exigeretur ibidem.
¶ Et est vna limitatio.
¶ Si post tutelā augeantur facultates pupilli an augeatur onus tutele vel possit peti curator dari p coadiutore ibidē.

Secunda limitatio est nisi contēplatiōe certi redditus sit circa rem onus prestandū z ɔtingit redditū augeri ibi ver. fcōa limitatio.
¶ Si tres scholares conduxerunt famulū pro salario sex ducatorum auri z cōtingat numerū crescere qr vnus alius scholaris supueniat augebitur pariter salariuꝫ si labor famuli ex hoc augeatur sicut vno moriente salarium minueret si cōtingeret ex hoc laborē famuli minui. ibidem.
¶ Si vniant duo territoria ita q labor officialis augeat dꝫ augeri vel duplicari eius salariū. Et idē econtra si diuidatur ita q fiant duo officiales: qr salariū minuiṫ vel diuidiṫ ibidē.

Tertia limitatio est nisi contingat onus z augumētum esse modicum ibi ver. tertia limitatio.

Quarta limitatio est in augtō qđ nālr inest cui onus nāliter est crescentia in infante cui alimēta relicta augētur pro modo crescētie. ibidē. ver. iiij. limitatio.
¶ Et si facultates pupilli augeātur augeri debet qualitas alimentorum ibidem.

Quinta limitatio est in vlibus seu gñalibus prout est tutela: quia onus tutele trahiṫ ad bona pupillo superuenientia ibi in ver. vltimo fallit.
¶ An ex accessione ptis hrēditatis augeat on⁹ legatoꝝ ibi.

Decimatertia ɔclō est q aucta re ex qua vel pp̄t quā aliqd debetur obligatio vel onus augetur.
¶ Portio que accrescit auget onus legatorū alteri psonē. Et que decrescit diminuit.
¶ Aucta re pp quā qs est de euictione obligatus auget obligatio euictionis lꝫ secus sit in duple stipulatione ibi.
¶ Si fundus locatus alluuiōe augeat merces ex eo debita pariṫ auget sic̄ si diminueret fūdus eēt dfalcatio faciēda ibi.
¶ Par debet esse ratio crementi z decrementi ac lucri z dāni ibi z in. xiiij. cōclusione.
¶ Si augeat fundus ēphiteoticus nō auget canon pp̄ea qa si diminueretur talis fundus canon non diminueretur. Nisi canon sit tantus vt correspondeat redditui ibidem.
¶ Si augeṫ res feudalis augeri dꝫ seruitiū qñ augtm̄ pertinet vasallo z non alr ibi ver. z iuxta predicta.
¶ Qđ nō augetur in hñficio nō augetur in seruitio ibidem.
¶ Qñ augtm̄ feudi nō spectat vasallo nō augetur fuitiū ibi.
¶ Aucta causa augetur causatum ibi.
¶ Acqsita p meū hoīem dnāsata ac sint eiusdē iuris ibidē.
¶ Si gabella comitatus astensis sit cōcessa alicui pro certo pretio z augeatur comitatus per vnioneꝫ alterius territorij debebit augeri gabella. ibi. z in conclu. seq.
¶ Si augetur predium tributarium per alluuionem vel extrinsece augetur tributū ibi ver. ad predicta. lo. j.
¶ Auctis redditib⁹ ecclie augeri pt nūer⁹ clicoꝝ ibi v̄. ad p̄dictā.
¶ Excusatus a munerib⁹ pp̄ea q maiorē hēat facultatē in certa negociatione si acqrat alias facultates ita q fiat extra negociationē locuplex āplius non excusabitur ibi.
¶ Si ecclia fuerit dōata mōasterio ad vsus ppos z mōasteriū resuata sibi pēsiōe ɔcesserit alcui auctis facultatib⁹ tal' ecclie dꝫ augeri pēsio sic̄ diminutis facultatib⁹ diminueretur ibidē.
¶ Aucto numero monachoꝝ quibus pcuratio debetur ab alio monasterio augetur pcuratio debita ɔtēplatōe certoꝝ redditui si illi redditus sint aucti. ibi. ver. facit ad idem.
¶ Aucto cōmodo vel emolumēto an augeatur onus ibidē z quo modo

Tractatus de augumento.

τ q̃mo modo intelligatur.

¶ Aucto numero scholarium augeri debet salarium famuli si maiorē laborē sustineat vel maiores op as prestet ibidez.

¶ Aucto onere q̄ augeatur cōmodum ibidem.

¶ Limitationes ad predictam conclusionem.

Prima est q̄ pñs conclusio non procedat vbi nō est par ratio lucri τ dāni ibi ver. predicta conclusio.

¶ Idē emphiteosi nō augetur canon re aucta:q: re diminuta canon non diminuereť ibi τ .ß.c. circa prin.

¶ Idē est i predio ex quo soluitur cēsus:q: eo diminuto vel aucto census nō diminuiť nec augetur ibidem.

Secunda fallentia est fm aliquos in augumento latenti que reprobatur ibi. ver. scdo fallit.

¶ An sit dña saltē in mō pfessiōis τ ɔsignatiōis q̄ sidus tributariu augeať rōne toti⁹ pīmōij vł rōe rei singlaris ibidē.

Tertia fallentia est qñ augtū fit cū ipensa τ labore debitoris:q: lz augatur redditus non augetur merces vel pensio ibi ver. fallit tertio.

¶ Remissiones τ exempla ad hanc fallentiam.

¶ Stante statuto q̄ soluatur collecta de qualibet rota molendini an tenebiť cōductor pro rota quam de suo fecit.

Quarta fallentia stāte statuto q̄ ɔhētes nuptias nō possint ibi hēre nisi .xij. personas si pr̄ τ filius cōtrahant nuptias simul non poterunt hēre .xxiiij. sed .xij. tm̄ ibi ver. quarto fallit.

Quinta fallētia est in augtō q̄ supuenit post solutaz gabellā vel laudemiū: q̄z pro eo nō debeť gabella vel laudemium ibi ver. quinto fallit.

¶ Si de ɔtu vel acqsitiōe vel de re data i dotē solui dz gabella τ data sit nuda ppetas p̄ q̄ sit soluta gabella τ ɔtingat vsumfr. ɔsolidari cū ppetate nō debebiť de illo gabella.

¶ Itē fallit in allibratiōe taxata determiate in registro q̄ nō augeť auctis facultatib⁹ nec illis diminutis minuitur.

Decimaquarta ɔclō est q̄ vbi augumētuz est in redditu seu bonitate τ intrinsecum augetur pensio vel merces.

¶ Si bōitas τ augumētatio reddit⁹ sint causata ex idustria colōi tributarii vel dbitoris merces pēsio aut tributū nō augeť ibi.

¶ Diligētia dbitoꝛ vł colōi ñ dz eis eē dānosa.

¶ Si augumentū redditus causetur a casu vel accidenti augeri debet merces ibi.

¶ Si molēdia vicina sint aq̄ ipetu ōstructa τ pp hoc molēdinū p me tiōo locatū pl⁹ solito reddat augeri dz merces ibi.

¶ Si augeať gabella ex noua reformatiōe ciuitatis augeri dz p̄ciū ibi τ in p̄ce. ɔclne p̄n. ac ēt in .xvj ver. qnto predicta.

¶ An vbi augumētum redditus procedit a casu sit distiguēdum an talis casus sit solitus vel insolitus ibi.

¶ Item an sit distinguēdū an talis redditus sit vltra dimidium eius qō solet haberi an vō citra ibi.

¶ Si augtū redditū pcedit ex fructuū habundantia vel simpliciter ex bonitate predij preter casus predictos tūc augebitur merces vel pensio qñ si contingeret diminutio merces diminuereť ibi.

¶ An tunc habeatur cōsideratio q̄ fructus sint vberiores vltra dimidiam vel non ibidem.

¶ Non est vera indistincte decisio q̄ qñ certuz τ determinatu n qd prestatur non augeatur prestatio.

¶ Si augtū redditus insurgat ex valore fructuū vt qa fructus vno anno plus valeant q̄ȝ alio non augetur pensio vel merces sicut econtra non minueretur.

¶ Cōclusio gn̄alis i hac materia q̄ regiť in augtō bōitatis τ redditū merces vel pēsio augeať ibi ver. ex predictis.

¶ Fallētie ad pcedentē cōclusionem ibi subsequenter.

Prima limitatio est vt pñs ɔclō pcedat qñ magnū ēēt augtū τ non modicū ibi in .v. ver. ex predictis.

Secunda limitatio est qñ augumētum redditus causať cultura τ impensa debētis pensionē q: pensio nō augetur ibi ver. item τ scdo.

¶ Malefidei possessor facit fructus suos qui proueniunt ex sua bonificatione cultura τ impensa. ibi.

¶ Miseri prelati malefaciunt volētes augere quātitatem census predij dati i emphiteosim edificati bonificati vel also facti fertilioris sollicitudie cultura aut sumptu possoris ibi.

¶ Melioramēta fcā per hñtē ius hypothece nō acqruntur dño fundi sed creditori qui ea fecit q: melioramenta cedunt cōmodo bonificantis.

¶ Si cōductor plātauit vineā in re cōducta ex ea nō debeť pensio seu merces sicut nō debeť a cōductore molēdini p rota quā cōductor addidit ibidem.

¶ Si rusticus pmisit dño vinee dare q̄rtā partē fructuū tenebitur ēt dare q̄rtā ptē fructuū arboꝝ quas plātauit ibi.

¶ Si qs pmisit dare dño quartā partē redditū lapidicinis exceptis nō tenebiť dare q̄rtā calcis q̄ ex lapidib⁹ fiet ibidē.

¶ Procuratio dbita contēplatiōe certoꝝ redditū augeť: esto q̄ redditus augeanť cultura τ ipensa debitoris ibidez.

¶ Augumētatis redditibus ecclie siue ex idustria siue a casu augeri pōt numerus canonicorum ibidem.

¶ Et auctibus facultatibus pupilli alimenta augeri debēt eius p iudicem taxata ibidem.

¶ Et de vna pbēda pingui pōt alteri subuenire ibidem.

¶ In cōibus redditibus τ rōne cultus diuini nō est habenda distinctio an redditus ex idustria τ cum impensa vel a casu augeantur ibidem.

Tertia limitatio est vbicūqȝ non est par rō lucri τ dāni seu vbi diminutis redditib⁹ nō diminuereť onus ibi ver. tertio fallit.

¶ Re deteriorata quādo non minuitur q̄ȝtitas euictionis: tunc re aucta non augetur ibi.

¶ In emphiteosi re aucta non augetur canon:q: re diminuta non minuereť ibi τ in preceden. cōclusione.

¶ Qō nō augetur in bñficio nō augetur in s̄uitio ibi.

¶ Augtū feudi si nō ptineat vasallo nō augebiť s̄uitiū ibi.

¶ Non est idistincte veri q̄ qñ certa summa debetur aucta re nō augeať summa ibi τ .ß.c. ver. τ ex his patet.

¶ De cōcessione nemoꝝ in emphiteosim fcā per ecclīaz an possit infringi rōne lesionis τ modice pstationis attēto q̄ sūt ipsa pdia maioris valoris τ redditus tū pp bonificationē ex cultura τ ipensa tū pp extirpationē alioꝝ nemoꝝ existiū sup finib⁹ quo pcextu nemora sunt nūc multū in p̄cio cū tpe ɔcessionis eēnt in vili p̄cio. ibi. ver. qō potest induci.

¶ Quid in simplici locatione ibidem.

¶ In emphiteosi non potest allegari lesio etiam vltra dimidiam iuste pensionis vel canonis ibidem.

¶ Quod dictum est de emphiteosi vt aucta re non augeať canon procedit etiam in censu ibi.

¶ Emphiteota qui rē bonificatā plus vendidit rōne bonificatiōis teneť dño ad laudemiū ēt p illo pluri ibi vš. qō autē.

¶ Quare aliud sit in tributo q̄ȝ in censu τ emphiteosi rōne augumenti ibi.

Quarta fallētia est vt aucta re augumēto latēti non augeatur merces:quod an sit veruz dicitur remissiue in ver. quarto fallit.

Quinta fallētia est vt ipso iure nō augeatur merces vel pensio ex augumēto redditū sed ope exceptiōis τ mediante iudicis declaratiōe in ver. qnto fallit.

Sexta fallentia si augumētum redditū ex casu consueto augeatur:q: non augeť merces vel pēsio in ver. sexto fallit.

Septima fall'. ē si augeať valor redditū seu fructuū nō aūt ipsi fruct⁹ q: eo cāu merces nō augeť ibi. v. vij. fallit.

Octaua fallētia est vbi sum⁹ in casu in quo noua onera imponi non possunt q: ex augumento rei non augeť onus ibi ver. octauo fallit.

¶ Census an possit augeri subsistente cā vel ex necessitatis cā vel per papā aut supremum principem. ibi.

Nona fall'. est si nā ɔuētiōis vel mēs aut vba suadent nō augeri pensionē auctis redditib⁹ ibi ver. ix. fallit.

Decima fallentia est in duple stipulatione:q: quis ad illam nō teneť pro augumento ibi.

Ultima limitatio est in taxa bñficioꝝ que non augeť auctis redditibus ibi in fi.

¶ Aucto cōmodo an augeať onus ibi in fi. τ in p̄ce. ɔclone.

Decimaquinta ɔclō est q̄ in vltimis voluntatibus aucto iure datoris vel aucta re relicta augeť ius acceptoris seu relictum.

¶ Legata area edificium ibi factum a testatore qō est augumentum intrinsecum venit in legato ibi.

¶ Si testā fundo legato addat ex alio fundo tale augumētum venit in legato ibidem.

¶ Hec ɔclō pcedit tā in augtō intrinseco τ intēsiuo q̄ȝ in extensiuo:τ tā in latente q̄ȝ in apparente ibi.

¶ Aucto pīmōio augeť ltima filio i vita assignata ibi.

Secūdo hec ɔclusio procedit in augumēto rei singularis quātitatiuo ac mensure ibi.

Tertio hec ɔclō pcedit in augumēto quotitatiuo ₇ numeri ad in reb⁹ vſibus ₇ collectiuis ₇ bis q̄ ſui nā recipiūt in nūero augmē ₇ diminutionē ibi. ver. itē predicta.
¶ Aucto peculio vel grege ēt augumētum cedit legato ibi ₇ in. xij. limitatione ₇c. ij.
¶ Mācipia vel iſtr̄a adiecta poſt teſtm̄ fūdo legato grā fundi colendi cedūt legato fundi ₇ dicunt legatū vniuſe ibidem.
¶ Idē in mācipiis loco aliorum ſubrogatis.
¶ Aucto ceť cui⁹ vſufr. eſt legatus augeť vſuffru. ibidez.
¶ Predicta procedunt etiā in legatis vini adimendis et in alium transferendis. ibidem.
¶ Ubi aquo augeri dicanť ₇ q̄ ipſis auctis ipſa vniuerſitas ₇ non ſingula corpa augeať ibi ver. ₇ eſt aduertendum.
¶ Predcā pcedūt q̄ in vſibus ₇ collectiuis augeať relictū re aucta ſiue ſint vſīa ₇ collectiua ex nā rei relicte: puta grex peculiū: fundi: mācipia vel inſtr̄ a ēt ſi adſit vbum meū qđ tēps pñs ſignificat ſiue oīo ſit vſīs ₇ collectiua ratione pſonarum ſiue ſit vniuſis rōne ſigni ibi ver. pcedunt predicta.
¶ Legatum hr̄ditatis an ſit vlē vel generale.
¶ Si qs dicat lego oīa bona mea vel vſumfru. oīum bonoꝝ meoꝝ eſt legatum vniuerſale ibi.
¶ Si qs dicat lego oēs res meas q̄ ſūt i tali villa vel oēs res meas mobiles eſt legatū gn̄ale ₇ ñ veniūt ſupaddita vl̄ futura ſimplr̄ niſi p modū agri ſupueniāt ₇ q̄uo h̄ ſit itelligendū ibi.
¶ Si qs leget vxori camerā fulcitā vel put eſt iſtructa ₇ fulcita an veniant ſupaddita vel futura fulcimenta ibidem.
¶ Quid ſi qs leget vxori oēs res in camera exiſtes ibidem.
¶ In legato rerum indefinite facto an veniant ſuperaddita vel futura ibidem.
¶ Si ex legato pluriū fundoꝝ vnus fundus alluuiōe vel fcō teſtōris augeať idē iudicamus de tali augumēto qđ de augumento rei ſingularis ibidem.
¶ Si aliqs reliq̄rit alicui māſum vel podere quē vel qđ hʒ i aliquo loco ₇ poſtea acq̄ſiuerit ibidē alia p̄dia an p̄dia acq̄ſita vel ſupaddita cedāt legato ibidē. ver. p̄dicta inducuntur.
¶ Quid et qñtū cōprehēdāt māſus ₇ podere ₇ an ſint noīa vniuerſalia vel collectiua vel gn̄alia ibidem.
¶ Si quis dicat relinquo oīa bona mea nō veniunt niſi res proprie vel quaſi proprie teſtatoris ibidem.
¶ Diſtinctio ad p̄dicta cū limitatiōibus vſi. ₇ ſic ex p̄dictis.
¶ Si quis dicat lego res quas cōes habeo cū titio eſt legatum gn̄ale ₇ nō veniūt ſuperaddita vel futura.
¶ Ubi i legato gn̄ali adeſt vbū extēſiuū an vēiāt futura ibi.
¶ Si qs leget oēs res ſuas que ſūt ₇ reperiri pñt i tali loco nūc vel in futurū nō veniēt ſupadditē res vel future ibidem.
¶ Quid ſi agať de modico p̄iudicio ibi. ver. fallit. ſm Bar.
Quid ſi legatū poderij vel gn̄ale fiat ɔiūcte perſone ibidez.
¶ Et ibidē ēt qđ de ſingulari particulari vel indefinito.
¶ An ſit dria i predictis inť ɔctus ₇ vltias voluntates ibi.
¶ Si qs mandet ſolui ſuis creditorib⁹ de pecunijs q̄s hʒ in mōte florētie ₇ reliquā pecuniā q̄ ſuperit leget hoſpitali ₇ ſit perueniens addat ibi magnā q̄ntitatē pecuniarū ſolū veniet in legato pecunia que ſupererat tēpore ɔditi teſtamēti ibi.
¶ Si ſcholarꝭ hñs mltos libros legales illos leget ₇ ſupuiuēs emat alios ſolū vēiēt i legato illi q erūt mere teſti ibi.
¶ Remiſſiōes qđ dicať vlē gn̄ale vel idefinitū ibidē l ſi. vſi.

Quarta ampliatio eſt q̄ pñs ɔclō pcedat ēt i augtō ſeparato ibi ver. iiij. et proxime.
¶ Paſcua empta ad vſum māſi vel poderij lʒ ſepata cedūt in legato māſi. Ibi idē de oito ēpto ad vſum dom⁹ ibidem.
¶ Relicto vſufructu certoꝝ p̄dioꝝ veniunt paſcua alibi exiſtentia ad vſuʒ ipſoꝝ predioꝝ empta vel exiſtentia ibi.
¶ Legato argento facto aurū adiectū cedit legato. ibi.
¶ Inſula acquiritur fundo legato ibi.
¶ Teſtator qñ dicatur rē ſeparatā habere acq̄ſitā vel deſtinatā ad vſum predioꝝ ibi ver. an autem.
¶ Modum cognoſcendi an vna res vel materia ſit alterius acceſſio ibidem ver. ₇ vltra.

Quinta ampliatio vt h̄ ɔclō nō pcedat nō tm̄ in re aſtr adiectis: verū ēt in deſtiatis ibi in. v. āpliatiōe.

Sexto p̄dicta ɔclō marie pcedit in legato rei īpfecte: q̄ adiectū cā perficiēdi cedit legato ibi v̄. vj. predicta.

Septima ampliatio ₇ vt pñs ɔcluſio pcedat etiā ſi adiectum ſit pretioſius ibi ver. vij. ₇c.

Octaua ampliatio eſt vt hec ɔclō pcedat: eſto q̄ adiectū ſit diuerſe materie mvſi. octauo predicta ₇c.
¶ Es adiectū auro cedit in legato auri. ibi.

Nona ampliatio eſt q̄ hec cōclō procedit ēt ſi res adiecta foret aliena qñ ſumus in caſu in quo acq̄ri poteſt eius dñium adiicienti ibi ver. ix. predicta.
¶ Quid aūt ſit ſi augtū pueniat ex illicite acq̄ſitis. ibidez.

Decima ampliatio eſt q̄ hec ɔclō procedat ſiue augumētum proueniat a facto teſtatoris ſiue a caſu ſiue a legatario ibi ver. x. predicta.
¶ Aucta re cuius vſufr. eſt legatus qñ augeať vſufru. ibi.
¶ Equipāranť augtū qđ ſit a caſu ₇ qđ ſit a teſtatore.
¶ Augtū fcm̄ a teſtōre i re legata ex re teſtōris ₇ fcm̄ a legatario etiam ex re teſtōris acq̄riť legatario quando ſit teſtatore ſciente ₇ patiente ibidem.
¶ Quid de augumento facto a legatario in re legata ex re ipſius legatarij. ibi.

Undecima āpliatio eſt ſiue augtū eueniat in vita teſtōris ſiue poſt ſiue an̄ ɔdituʒ teſtm̄ ſiue poſt vt acq̄rať ei cui de re aucta eſt fcm̄ relictum ibidem ver. xj. ₇c.

Duodecimo p̄dcā ɔclō marie pcedit i legato rei ſingularis qñ hʒ tractū futuri ō ſui nā ibi. v̄. xij. p̄dicta.
¶ Limitationes ad hāc ɔcluſionē infra ſequuntur.

Prima limitatio eſt vt pñs ɔclō pcedat i eo qđ i modū augumēti accedit ₇ non alr̄ ibi predicta ɔcluſio.

Secūda limitatio eſt vt pñs ɔclō nō pcedat in eo qđ fuit additū a tertio: ideſt q nō ſit hr̄s vel legatari⁹ ſiue ſit augumentuʒ intrinſecū ſiue extrinſecū ibi in ver. ij. predicta.

Tertia limitatio eſt i his q̄ ɔſiſtūt ex reb⁹ ſeu capitib⁹ diſtātib⁹ qñ legatū ſit p vba gn̄alia vel p vba idefinita vel ſimplr̄ qñ agiť de magno p̄iudicio ibi verſi. iij. p̄dcā.

Quarta limitatio eſt in vſufru. ₇ augtō ſepato vt eſt inſula cuius vſuffruc. nō acq̄rit hñti vſumfru. ex legato fundi cui vſuffru. acquiriť ibi ver. iiij. predicta.

Quinta limitatio eſt vt pñs ɔclō nō procedat i legato partis rei vt q: legeť certa pars fundi: q: nō veniunt poſtea addita ver. quinto predicta.

Sexta limitatio eſt qñ vba pñs vel p̄teritū tēps reſpiciunt ₇ nō patiunť extēſionē in futurū ſiue ex natura verboꝝ ſiue alr̄ ibi ver. vj. predicta.

Septima limitatio eſt remiſſiue tradita.
¶ Octaua limitatio ē in augtō voluntario ₇ nō neceſſario.

Nona limitatio eſt i fundo alijs adiecto nō ppetuo ſed grā cōmodioris culture q: nō venit in legato fundorum quibus adijcitur.

Decima ſi limitatio ſit appoſita relicto.
¶ Undecia ad fruct⁹ ſet⁹ ₇ ſilicis acceſſiōes legatoꝝ.

Duodecima limitatio eſt aliqñ in peculio vt ibi.
¶ Ultima eſt remiſſiua.

Decimaſexta ɔclō eſt q̄ ēt in ɔctib⁹ aucto iure datoris ſeu aucta re debitoris ex ɔctu augeť ius acceptoris ſeu obligatio vel debitū ita q̄ cui res debeť vel ē obligata pariť obueniať vl̄ obligeť augtm̄.
¶ Aucta re hypothecata vel pignorata augetur pignoris vel hypothece obligatio.
Augumētū poſt vēditionē ſupueniēs cedit ɔmōd emptoris.
¶ Cui ſpectaturū ē icōmodū ɔueniēs ē vt ſpectet ſupueniēs augtm̄.

Predicta ɔclō marie pcedit in augtō fcō p cum cui res debetur vel eſt obligata etiam ſi non habeat niſi vtile dominium.
¶ Edificium vel caſtrū factum in fundo feudali vel emphiteotico eſt eoꝝ durante feudo vel emphiteoſi ibi.

Secundo predicta cōcluſio procedit tā in augtō itrinſeco q̄ extrinſeco ibi ver. ij. predicta.
¶ Quid ſit in pentis redditibus fructib⁹ ₇ ſilibus qñ ex eis augetur dos vel hereditas ibi ver. quid autem.
¶ Quid ſit in augtō valoris rerum an ſpectet emptori.
¶ Et quid ſi proueniat ex ſeruitute ceſſata.

Tertio predicta cōcluſio pcedit tam in augumēto latēti q̄ apparente ibi ver. iij. predicta.

Quarto predicta concluſio pcedit tā in augumento naturalr̄ q̄ a caſu obueniēte ₇ qđ de augumēto per viam iuris accreſcēdi obueniēte ibi. v̄. iiij. p̄dicta.

Quinto p̄dicta cōcluſio pcedit ēt in augtō fcō per eū cuius p̄us res erat ſeu q prius illā obligauerat vel per ɔctū alienauit ibi ver. qnto predicta.
¶ Donatū ſeruo vēdito a vēditore acq̄riť emptori ibi.
¶ Edificium fcm̄ a debitore in fundo hypothecato ēt remanet hypothecatū ibi. ix. limitatione de qua in prima.
¶ Conceſſo caſtro ſi contingat eius territorium ex alio ampliari iuriſdictio

pliari iurisdictio extēditur ad augumētum ibi.
¶ Augumentum gabelle ex reformatione antiqui statuti proueniens pertinet emptori. ibi.
¶ Si pnceps vel baro qui pōt collectas duplicare ppter filias maritandas vendant collectas ⁊ illas duplicēt augumētum pdictū erit emptoris ibi ⁊ .j. paulopost limitatur.

Sexto pdicta ɔclusio pcedit ēt in augumēto fcō a nō hñte ius i re ēt si habeat titulū putatiuū. ibi.
¶ Limitationes ad regulam q̄ quicqd plantatur serit vel inedificatur omne solo cedit ibi.
¶ Et qd iuris sit si faciens augumentū sit malefidei possessor: nō tñ bonefidei siue hēat titulū siue non ibi.
¶ Si qs plantauerit vineā in fundo meo. ibi.
¶ Si quis rem suā ex re aliena augeat ibi.

Septimo cōclusio pdicta pcedit ēt si augens hēat solū ius vtile ibi ve. vij. pdicta. ⁊ dictū est. s̄. eo. in pūn.
¶ De augtō fundi vectigalis feudalis vel ēphiteotici. ibi.

Octauo pdicta cōclusio pcedit ēt in hñte qsi dñiū vt est ille cui cōpetit publiciana ibi octauo pdicta.
¶ Adiectū p alluuionē pōt peti publiciana ibi.

Nono predicta cōclusio pcedit non tñ in rebus singularibus: verū etiam in vlibus ⁊ collectiuis ⁊ i cōsistētibus et capitibus sepatis ⁊ que sui natura recipiunt augumentum ⁊ diminutionē ibi ver. nono predicta.

Decimo predicta cōclusio pcedit etiam in sepatis vz in bis in qb' natura vel iuris dispōne ɔtinuo nō sint vlia veniunt augumēta vel futura ibi. ver. x. predicta.

Undecima ampliatio datur remissiue.

Duodecimo pdicta cōclusio pcedit vbicūqz dānū spectaret ei cui res debet ex ɔtrarioqz illi debet lucrū superuemētis augumēti ibi. ver. xij. predicta.

Ultimo predicta conclusio pcedit etiam in onerosis ibi. ver. vltimo predicta.
¶ An qs teneatur de euictione vel duple stipulatione pro augumēto ⁊ bonificatione. ibi.

¶ Limitationes ad pñtem conclusionem.

Primo pñs cōclusio limitatur vt nō pcedat in reb' separatis ibi. ver. predicta cōclusio limitatur.
¶ Si vendam res quas habeo in tali loco ⁊ alias ibi addaz non veniunt superaddite ibi.
¶ Speciale est in hypotheca bonorum vt veniant futura propter modicum preiudicium ibi.
¶ In donatione omnium bonorz non veniunt futura. ibi.
¶ Negociorz gestor q noluit se obligare ad administrationem pñtiū ⁊ futurorz non tenet de futuris ibi.
¶ In vēditiōe estiatio refert ad pñtia ⁊ non ad futura ibi.
¶ Distinctio inter vlia ⁊ singularia ac gñalia ⁊ indefinita ibi. ver. vnde circa.

Secūda limitatio est in augumēto accedente a casu rei singulari que sui natura vel iuris dispōne non recipiat tale augumētum ibi. ver. ij. predicta.
¶ Si lacus priuatus amplietur augumentū non acquirit dño lacus ibi ⁊ in. vi. conclusione pūn.

Tertia limitatio est in augumēto non accedente rei sz persone ibi. ver. iij. ⁊c.
¶ Pena an debeat ei cui' ē res pp quā cōmissa est pena ibi.
¶ Pene exacte per epm an mortuo epo sint ecclesie vel heredum episcopi ibi.
¶ Pena fraudati vectigal' an cedat lucro emptoris vectigalis. ibi.
¶ Quid de augumēto ⁊ lucro extra rē lz ppter rē: vt in eo qd acquirit vnus sociorz occasione societatis lz non contemplatione societatis an acqrant societati ibi.

Quarta limitatio est de augumento fcō ab eo q rem alienauit qñ qualitas precij non patit vt tale augumentū veniat in venditione ibi ver. iiij. ⁊c.

Quinta limitatio est i augumēto superueniēte an̄ ɔctū perfectū ibi. ver. v. ⁊c.
¶ Si fūdus sit vēdit' ad mēsurā ⁊ augeat anteq̄ mēsuret ibi.
¶ Qñ ⁊ qualiter fundus intelligatur ad mensuram venditus ita q̄ mensuratio sit de substantia ɔtractus ibi.

Sexta limitatio est in non hñte ius in re q illā bonificauit vel in eo edificauit ibi. vj. ⁊c.

Septima limitatio est in vsufructuario cui non acqritur vsusfru. insule pprietati acqsite ibi. vij. ⁊c.

Octaua limitatio ē i actiōe duple ex stiplatu qa p augumēto fūdi vēditi qs n̄ tenet d dupla. ibi. viij. ⁊c.

Nona limitatio est i taxatiōe fructus ⁊ redditus beneficiorz prescripta annis. xl. q̄ aucto redditibus nō augetur taxatio. ibi. ver. ix. ⁊c.

Decima limitatio est qñ limitata est res ēt in tpe n lege vel hoie vt in dote que aucto pt̄imōio nō auget ibi.
¶ Alie limitatiōes dant remissiue ⁊ qd iuris sit in voluntario ⁊ necessario augumento. ibi. in fine.

Decimaseptima cōclusio est

gñalis q̄ eo iure ⁊ mō acqrit ⁊ se hz ac pertinet augumentū quo acqrit ⁊ se hz ac ptinet principale.
¶ Augumentū acquirit ⁊ diuidit pportionabiliter sm portiones sm quas diuidit ⁊ pertinet principale.
¶ In pscriptiōib' ⁊ alijs acqsitiōibus vltra dictas in pcedētibus cōclu. idē est de augumēto qd de suo pncipali ibi.
¶ Qd procedit siue pscriptio sit cōpleta siue sit in fieri vt in publiciana. ibidem.
¶ Qui habet publicianā ad aliquid illā etiam hz ad superueniens augumentum. ibi.
¶ Qui pscripsit fundū ēt cēset pscripsisse ei' augumētū ibidē.
¶ Qui possidet fundū censet possidere alluuione quesitum sed nō insulā que est sepata a fundo ibidem.
¶ Prescripto castro intelligitur prescripta iurisdictio castro coherens ibi.
¶ Prescptio declarū vna pte agri trahit ad aliā ptē eiusdē agri ad culturam postmodum reducti licet non trahatur ad agrum sepatum. ibi.
¶ Remissio de alijs acquisitiōibus ibi ver. de alijs.
¶ Aucto territorio castri auget iurisdictio ibi. ⁊ i pce. ɔclu.
¶ Diuisio augumēti fit sm ptes principales ibidem.

¶ Limitationes ad hanc conclusionem.

¶ Prima est in prescriptione vt non trahatur ad res sepatas ibi ver. predicta conclusio.
Tantū prescribit quātum possidetur quomodo itelligatur ibi remissiue ibidem.
¶ In publicatione bonorz non veniunt bona postmodum acquisita ibidem.
¶ Scda fallētia est in finibus publicis: puta ville vel plebanatus q alluuiōe nō mutant ibi in ver. fallit etiam.
¶ Insula i cōfinib' nata quo ad iurisdictiōez cui acqrat ibi.
¶ Remissiōes quo ad alias limitationes ibi in fi.
¶ Ubi dī d lucro ⁊ augumēto qd ē extra rē lz pp rē: ⁊ ibidē qd de augtō superueniēte hēditati an impediat detractiōem falcidie ⁊ an augeat dotem vel legitimam.

Decimaoctaua est cōclō q̄ augtū latēs facilius acquiritur ⁊ accedit q̄ non latens. ⁊ intrinsecum facilius q̄ extrinsecū: ⁊ conuentionale facilius q̄ non couentionale.
¶ An sint pdicta vera ⁊ qñ pcedāt pz ex discursu ɔclōnis.

Decimanona cōclō est q̄ in iudicijs idez ēt iudicamus de augumento qd d suo principali.
¶ Actio cōi di. daf pro augumento sumptu ⁊ melioratiōe.
¶ Idez i actiōe de peculio ⁊ petitiōis hereditatis.
¶ Ubicūqz obligatio trahit ad augtū pariter ⁊ actio.
¶ In re qsi debita vt est publiciana actio trahit ad augtū.
¶ Siue augumentū insit tēpore mote actionis siue post obligatio trahitur ad augumentum ibi.
¶ Aucto iure actoris auget ɔ reum condēnatio ibi.
¶ Etiaz ad sepata in vlib' actio trahit. Et idē i cōpromisso.
¶ Exceptio q cōpetit ad aliqd ēt cōpetit ad ei' augtū ibi.
¶ Effect' snie p quā aliqd fuit mihi adiudicatū seu actio q mihi cōpetit vigore tal' snie ēt cōpetit ⁊ trahit ad augtū ibi.
¶ Exceptio rei iudi. etiā trahit ad ptem vsufr. q accreuit.
¶ Crescente lite crescit iurisdictio.
¶ Si vsufructuario adiudicatus fuit vsusfru. talis snia non porrigitur ad insulā fundo acqsitam lz secus in alluuiōe. ibi.
¶ Interdicta terra alicuius domini non intelligitur interdicta terra post acqsita ibidem.
¶ Alie limitationes dantur remissiue in fine.
¶ Iudex ⁊ arbiter nō pñt iudicare sup reb' superuenientib'.

Uigesima cōclusio ē q̄ sicut resoluto iure auctoris resoluitur ius successoris ita resoluta re principali seu dispositiōe ex qua talis res debetur resoluitur eius agumentum ibi.

¶ Resoluto contractu. l. cõmissorie vel adiectiõis in diem etiam resoluuntur accessiones ꝛ augumẽta. ibi.
¶ Restitui debet augumentum dotis sicut ꝛ dos siue sit augumentum alluuionis siue conuentionale ibi ꝛ infra.
¶ Si per euictionem contractus resoluitur etiam augumẽtum resoluitur ibi.
¶ In restitutione dotis idem est de augumento qđ de principali ibi ꝫ de paulo ante.
¶ Augumenta intrinseca cum fiant cũ impensa nõ resoluũtur simplr resoluta re principali ibi vo est tamen.
¶ Quid de melioramẽtis factis ab habẽte hypothecaꝫ ibi.
¶ Clusa facta in fundo feudali cuius sit resoluto feudo ibi.
¶ Meliorationes facte per superficiarium cuius sint ibi.
¶ In emphiteosi ꝛ feudo quomodo fiat resolutio augumẽti resolutis ipsis emphiteosi ꝛ feudo seu ad dñm reuersis ibidẽ.
¶ Quid de seruitute acquisita feudo. ibi.
¶ Quid de melioramẽtis factis in re dotali a marito vel ꝑ emptorem in re que potest redimi ibi.
¶ Si quis habeat partem in piscibus ꝛ aqua ꝛ nũ in molendinis ꝛ cõtingat fieri clusam intuitu molendinoꝝ qua mediãte maior sit copia piscuũ an teneat̃ ꝯtribuere in clusa. ibidẽ.
¶ Si resoluatur contractus ad hoc vt augumento resoluat̃ ꝛ principale est cõsiderandũ an re integra fiat resolutio ibi. in fine.
¶ In habenda rõne legis fal. an augumẽtum ꝯsideretur vt illam excludat.
¶ Quando augumẽtum est cũ beneficij vt numerus liberorum dꝫ adesse tpe beneficij: secus si est cũ amissiõe vt in paupere facto diuite qui perdit beneficiũ paupratis. ibi.

Uigesimaprima ꝯclusio est

ꝙ ſm qđ tempus augumentũ inspiciat̃ solutio ꝛ estimatio ꝛ valor augumenti ꝛ an inspiciatur ſm valorem ꝛ estimationẽ sui principalis depẽdet ex variis figuris causarum.
¶ In resoluendo contractu inspicimus valorem temporis contractus esto ꝙ superueniat augumentum alluuionis vel bonitatis ibi.
¶ In pacto legis cõmissorie vel adiectionis in diem nõ augetur precium ex augumento: qꝛ inspicitur precium temporis contractus ibi.
¶ Ille qui dicitur velle meliorem conditionem afferre non facit resolui contractum volẽdo prestare precium venditionis ꝛ quãti plus valet res rõne augumẽti ibi.
¶ In stipulatione duple que venit prestãda re resoluta per euictiõem nõ inspicitur valor augumẽti sed valor temporis contractus lꝫ aliter sit in actione ex empto ad interesse ibi.
¶ Quod qualiter procedit in augumẽto extrinseco ꝛ alluuionis dicitur ibidem.
¶ Laudemium soluitur etiam pro valore augumenti ꝛ bonificationis.
¶ In pecunia vel aliis rebus soluendis vel reddendis ꝛ in actiõe ne. gesto. cuius temporis valor inspicitur. ibi.
¶ In augumento dotis hypotheca ex tẽpore constituti augumenti cõmẽsuratur. ibi in fine.

Uigesimasecũda conclusio

ꝙ quando cõcurrit ex vno capite augumẽtum ꝛ ex alio diminutio seu deterioratio augumẽtum supplet defectum diminutionis seu deteriorationis.
¶ Dos que per mortẽ animalium datoꝝ in dotẽ minuitur ex natis ex eis suppleť ibi.
¶ Fructus qui augent dotem cuꝫ sumptibus in re dotali factis cõpensantur ibi.
¶ Cõductor vel emphiteota ac vasallus qui arbores fructiferas cedunt alias submittendo eque idoneas nõ dicuntur fundũ deteriorare. ꝛ idẽ si tantum bonificant vnum predium quãtũ dãnificat aliud qꝛ ꝯductor nõ põt expelli ibi ꝛ l. si. ꝯclu.
¶ Emphiteota incidendo arbores pro fundi repatione non dicitur fundum deteriorare.
¶ Regłã ẽ ꝙ quã bõificauit q̃tũ dteriorauit ñ dꝛ dteriorasse.
¶ Ubertas vnius anni cum alterius anni sterilitas se. ibi. te cõpensatur ibidem.

¶ Limitatio ad predicta.

¶ Ubi quis pro diminutione non est obligatus augumẽtuꝫ non subintrat defectũ diminutiõis: alias secus. ibidem versic. predicta conclusio. per totam.

¶ Declaratio ad. l. ex mille. ff. de euic. ad propositũ: vꝫ an augumentum in euictione succedat loco decrementi ibi. ꝛ i sequen. conclusio.
¶ Quando procedat regula ꝙ superueniens augumentum non suppleat precedens decrementum. ibi.
¶ Si flumen tanagri ex re cõducta in vna parte exportauerit ꝛ in alia per alluuionem addiderit equipolenter fieri debebit cõpensatio. ibi circa finem.
¶ An ꝛ quãdo dãni ꝛ lucri ac impẽse in re dãnificata facte dẽat fieri ꝯpẽsatio. ibi i fi. vbi qđ i tutore ꝛ administratore reip.

Uigesimatertia cõclusio est

ꝙ augumentum ꝛ diminutio paribus passibus ambulant.
¶ Cui spectat onus ꝛ grauamen diminutionis pariter spectat augumentum ꝛ econtra.
¶ Augumẽtũ superueniens hereditati post morteꝫ testatoris non precedit detractionem falcidie. ibi.
¶ Ubi cõcurrunt augumẽtũ ꝛ diminutio simul ꝛ equaliter iudicantur ibi.
¶ Non licet petere augumentũ seu rem cũ augumento q̃ quis non esset rem cũ diminutione capturus.
¶ Emptor an possit euictionis noie petere diminutiõis et augumenti alluuionis astimationem vel interesse. ibi.
¶ Non licet tradere rem diminutã vbi quis non esset presumturus augumentum. ibi.
¶ Inducta ad augumentum non debẽt operari diminutionem nec econtra.

Uigesimaquarta ꝯclusio est

ꝙ in corrñdẽtibꝰ ꝛ ꝓportiõabilibus. vel debẽtibꝰ corrñdere. ad augumentationẽ vnius seqtur augumẽtatio alteriꝰ.
¶ Aucto delicto sequitur augumentatio pene. ibi.
¶ Aucto emolumento seqtur augumentatio oneris ꝛ ecõtra. ibi.
¶ Item si alicui prouideat̃ in plus ꝛ alicui ĩn minus respectiue vnius ad alium ꝛ contingat augeri prouisionem in eo cui minus prouidetur pariter ꝛ respectiue augebitur in eo cui plus prouisum erat. Et idem de diminutione ibidem.
¶ Si statutum dicat ꝙ donatio facta per mulierem extraneo non valeat nisi vsqꝫ ad ducentũ ducatos stante alio statuto ꝙ dõatio facta affini possit fieri in duplo pluri q̃ extraneo ꝛ contingat reformari statutuꝫ disponẽdo ꝙ donatio facta per mulierem extraneo valeat vsqꝫ ad tricentũ ducatos censebitur pariter dispositũ in donatione facta affini vt valeat vsqꝫ ad sexcentum ducatos: vꝫ in duplo pluri ibi.
¶ Diuisio augumẽti que ad aliquid referť diuiduur in dubio ſm partes ad quas referť. ibi.
¶ In correspectiuis de augumento faciendũ est proportionabile iudicium ſm id qđ augeť seu ad quod augumentum refertur. ibi.
¶ Aucta vel minuta successione intestati augeť ꝛ minuitur portio legitime. ibi.
¶ Aucto patrimonio an augeatur dos vel legitima ibidẽ. Et an aucta dote augeatur donatio propter nupti. vel econtra. ibidem.

Uigesimaquinta ꝯclusio est

ꝙ eadem iuris interpretatio que inest rei pncipali inest pariter augumento.
¶ Hec conclusio procedit in interpretatiõe extensiua ꝛ ampliatiua: restrictiua: ꝛ limitatiua: declaratiua. ibi.
¶ Pacta ꝯditiões qualitates restrictiões ꝛ forme que insunt vel sunt apposita in principali censent̃ inesse ꝛ esse in augumento repetita. ibi.
¶ Remissio quomodo hec cõclusio pcedat limitetur ꝛ amplietur. ibi.

Uigesimasexta ꝯclusio est ꝙ

circa materiam iuris accrescendi que in hoc tractatu omittitur qꝛ ordinare tractatur.

Ultima cõlusio est circa ma

teriam augumenti ꝛ diminutionis monetarũ in qua aliqua premittuntur
¶ Primo vnde causetur estimatio ꝛ variatio valoris pecuniarum.

¶ Et que

Tractatus de augumento.

¶ Et que dicatur iusta estimatio.

¶ Et quotupliciter fiat fraus in estimatione ꝛ valore pecuniarum.

¶ Moneta dȝ cudi talis vt possit vbiqȝ expendi.

¶ Ad faciẽdũ ꝙ vna moneta possit vbiqȝ expendi non sufficit solius pape ꝯsensus.ibi in prin.

¶ Fit fraus monete ex extrinseca deteriotatione vt quia tondatur.

¶ Itẽ si pecũia erea coperta argẽto ex lõgo vsu amittat argentum.ibi.j.columna.

¶ Itẽ frandatur moneta per campsores q ducatos magis graues ꝯflant ꝛ alios retinent.ibi.j. col.

¶ Aliqñ pecunia pluris expenditur ꝙ̃ valeat ex mandato superioris ne possit sine iactura aut facile portari extra dominium vt faciunt domini Januenses.

¶ Aliqñ pecunia pluris expẽditur ꝙ̃ valeat ꝑpter vtilitatẽ principũ vt qñqȝ visum est fieri tpe guerre vt dando minus dare videant plus: ꝛ est ẽt vtilitas in emendo victui necessaria pro armigeris ꝛ alias res.ibi.

¶ Principes qñ ex variatione valoris monetarum teneantur ad interesse.ibi.j.col.

¶ Quomodo iure licito varietur ꝛ mutetur moneta in bonitate intrinseca ꝛ extrinseca.ibi.j.col.

¶ Aliquãdo principes monetã plus valentẽ mandãt minꝰ expendi vt eã recolligi faciant ꝛ de nouo cõflari: ꝛ sic ꝑpter lucrum.ibi.

¶ Aliquãdo hoc faciunt qꝛ mandant monetã aureã minus expendi vt possint argenteam quam recolligunt destruere ꝛ de nouo conflare ꝛ compensare in hoc dãnum destructionis: vt ibi.

¶ Aliqñ hoc faciunt qꝛ mãdant pecuniã minus expendi dutri sola affectiõe vt fit de ducatis in gallia.ibidem.

¶ Aliquãdo principes aliquã monetam reprobant vt meliore precio illaȝ habere possint.ibidem.

¶ Cauere debent ꝑncipes quo ad aiam q mutant monetas ꝛ carũ valorem preter ꝛ vltra legitimũ modũ ꝛ valorẽ: qꝛ tenentur in ꝯscia ad interesse bonum nisi hoc faciat de bonum cõsensu: nec ꝯsensus pape eos excusaret.ibidem.

¶ An liceat principibus pro moneta cudẽda aliqd honoris vel emolumẽti capere.ibidem.

¶ Justus pecunie valor hodie quomodo fiat. ibi in .ij. col. ver. verus autem valor.

¶ Verus valor statuitur de publico.ibi.

¶ Et estimationẽ dat hñs potestatem cudendi. ibidem.

¶ Et recusans capere pro tanto valore incidit in penã falsi. ibi.ij.columna.

¶ Bonitas intrinseca ꝛ pondus pecunie a prefectis ꝑ eos ꝛ a cõi declaratur ibi.ij. col.

¶ Qñ nõ datur iusta estimatio pecunie potest haberi recursus ad superiorem.ibidem.

¶ Sine mandato habentis potestatem cudendi non debet fieri pecunie estimatio.ibi.

¶ Ad mutabilitatem cambiorum ꝛ campsorum veritas valoris non mutatur.ibidem.

¶ Quando nescitur valor pecunie attẽditur cõis ꝯsuetudo cambij: non aũt casualis caristia vel vtilitas.

¶ Si florenus hẽat vnã estimationẽ in mercantijs ꝛ in alijs aliã ꝛ quis emat pecuniã attendet ꝯsuetudo valoris in mercantijs.ibidem.

¶ Mutato valore ducati valor rerũ que per pecuniam estimantur etiã mutatur: qḋ facit ad emptionem pãni pro.x.ducatis vt si tpe traditiõis pãni valor ducati sit mutatus in pluri plus pãni dari debeat declarãdo: vt ibi.

¶ Justa estimatio cõsideraẽ habita rõne argẽti ad aurũ ꝙ vncia cũ dimidia argenti melioris valeat ducatum.

¶ Octo aurei valent libram argenti: ꝛ quasi est ꝙ vncia auri valeat libram argenti.

¶ Monetarij regulant pondus ſm marchos: quorũ põdus est diuersum ſm diuersas regiones: vt ibi.

¶ Quot ducati fiant ex marcho.

¶ Ex libra auri quot ducati olim fierent ꝛ hodie fiãt ibi tertia columna.

¶ Quanta esset libra antiqua ꝛ vncia sciri non potest cũ etiã hodie sit diuersitas.

¶ Aureus olim valebat viginti libras eris.ibidem.

¶ Lesio ꝛ fraus in monetis occurrẽs potissime occurrit ꝑꝑ admixtionem eris.

¶ Admixtio eris qualiter fiat in auro vel argento ꝛ quõ et in quãtum diminuat de eoꝝ pretiositate.ibidem.iij. col.

¶ De lucro magistroꝝ pro moneta cudenda.ibidem.

¶ Causa propter quã moneta grossa ꝛ minus ere ꝯtaminata augeẽ in valore.ibidem.

¶ Reciproca pecunie grosse ꝛ minute estiatio. ibi.iij.col.

¶ Pretiositas auri quõ distinguatur ꝛ quõ aliquod aurũ plus alio valeat ꝛ quid de argento. ibidem.

¶ Utilius est ꝑncipibꝰ cudi facere de puro auro ꝛ puro argento.ibi.iiij.col.

¶ Constitutiones facte pro moneta cudẽda in ciuitate Mediolani ꝛ Ast que habet potestatẽ monete cudende tam in moneta argentea ꝙ̃ aurea.ibidem.

¶ Tria cõsiderantur in moneta vt sit proba: materia forma ꝛ estimatio.ibi.v.col.

¶ Utrum liceat facere monetam de materia archimisticae nõnulla de archimia. ibidem.

¶ Non licet incõsulto principe materiam ereã inmiscere auro vel argento cudendo. ibidem.

¶ Forma in moneta qualr attẽdatur.ibidem.

¶ Valor ꝛ estimatio pecunie a quibus deẽ ꝛ qualr. ibideȝ.

¶ Si sint due monete diuersi ponderis vel diuerse estimationis ꝛ dubiteẽ de qua fuerit intellectum.ibidem.

¶ In moneta cudẽda reqrunẽ ṽitas ꝛ auctas.ibi.vj.col.

¶ In pecunia duplex bonitas consideratur intrinseca: vȝ ꝛ extrinseca ꝛ qualiter.ibidem.

¶ Quod magis attendatur an bonitas intrinseca seu materia an extrinseca seu valor: an forma.ibidem.

¶ Estimatio monetarũ qñqȝ fit a dispositionẽ faciẽtibus vt ꝙ pecunie solutio debeat fieri ad certam estimationẽ: qñqȝ a principe statuto vel ꝯsuetudine: qñqȝ ꝑ prescriptionẽ lõgi tẽporis: quia solutio fuit facta in certa estimatione per certuȝ tempus quandoqȝ sumus in dubio.

¶ Sũmarium casuum in quibus cõtingit dubitari circa estimationem soluende pecunie.ibidem.

Secundo premittitur in ista materia que pecunia sit in obligatione ꝛ que in facultate soluendi: ꝛ an de vna possit solui pro alia: ꝛ hec diuiditur in tres partes.primo ſm ius cõmune.secundo ſm cõsuetudinem. tertio ſm hominis prouisionem ꝛ declarationem.

¶ Scdm ius cõe in ꝯctibꝰ in qbus creditor remanet dñs pecunie debite vt in deposita illamet pecunia ꝛ non alia est in obligatione ꝛ solutione: nisi data esset depositario facultas vtendi pecunia.ibidem.

¶ In ꝯctibus in quibus nõ illa pecunia de qua ꝯctũ est: sed similis ꝛ que in eodem genere recipiat fictionẽ est in obligatione etiã si hoc non fuerit exp̃ssuȝ: vt in mutuo pecunia silis materie ꝛ eiusdem bonitatis: lȝ diuerse forme est in facultate soluendi. ibi ver. aliqui autem.

¶ Põt is cui sunt mutuati ducati Mediolañ. reddere Venetos ꝛ ecõtra: ꝛ debitor vnius monete argẽtee: puta.x. libr. Bonoñ. põt soluere in alia materia eiusdem bonitatis nisi creditor ex hoc esset damnum passurus.ibidem.

¶ Nõ põt debitor dare materiã ꝯuertibilẽ in mãm debitaȝ: puta pecuniã argenteã ere ꝯtaminatã pro pura argẽtea nec florenos alemanie pro auro puro.ibidem.

¶ Aliqui sunt ꝯctus in quibus natura ꝯtractus nõ demonstrat que pecunia sit in obligatione sed partis expressio: vt si vendas mihi equũ pro.xxv.duca. Januen. vel pro.xxv. scutis solis vel tantum sunt in obligatione: ꝛ intelligitur de ducatis vel scutis probis.ibidem ver. aliqui vero.

¶ Idem de alia moneta.ibidem.

¶ Licebit tñ dare de alia mõeta vel alijs duca. eiusdẽ bonitatis lȝ diuerse forme: nisi creditor eẽt dãnũ passurus. ibidẽ.

¶ Põt multiplr ꝯtingere dãnum in accipiẽdo de alia moneta ꝙ̃ promissa: puta in ituro ad partes exteras vbi plus valet pecunia promissa.

¶ Vel si qs sub pena ꝑmisisset soluere de tali pecunia qlis fuit promissa vel in cõmoditate deferendi. ibidem. versicu. posset autem.

¶ Debitor pecunie argẽtee de iure cõmuni põt soluere de pecunia argentea ere ꝯtaminata. ibidem. ver. ꝛ attenta.

¶ Debitor pecunie argentee de iure cõmuni potest soluere in auro.ibidem.

¶ Debitor pecunie ere cõtaminate potest soluere in argẽ

tea ſm aliquos.ibidem.
¶ Pro argento promiſſo in maſſa an poſſit de quacūq; pecunia einſdem ponderis ſolui ibi.ver.an autem.
¶ De ↄſuetudine vniuerſali de vna pecunia etiam diuerſe lige ⁊ metalli ſolui poteſt pro alia ibi.ver.circa ſecundam limitationem ad hoc.ibidem.
¶ Si ſtipuler.x.ſcuta auri ⁊ tu promittas monetam argenteam eiuſdem valoris valet ſtipulatio.ibidem.
¶ Si quis ↄueniat de ſoluenda pecunia in certa forma.ibidem.ver.circa tertiam.⁊c.
¶ Si quis promittat mihi ſimplr ſoluere.xxv.ſcuta ſolis vl xxv.ducatos etiā ſi addat Januen.vel Mediolan.an ſcuta ⁊ ducati predicti ſint in obligatione ⁊ ſolutione.ibidem.
¶ An tunc in alia forma poſſit fieri ſolutio.ibidem.
¶ An tunc poſſit ſaltem attenta cōſuetudine ſolui moneta pro auro.ibidem.
¶ Quid ſi qs pmittat.xxv.ſcuta ſolis vel.xxv. ducatos largos boni auri ⁊ iuſti ponderis quid opabuntur illa vba. ibi ver.aliquādo.ver.quis promittit.
¶ An operent hec verba boni auri ⁊ iuſti pōderis ꝙ non liceat ſoluere monetam argenteam pro auro.ibidem.
¶ Si promitto tibi dare centū in pecunia minuta non potero te inuito dare de groſſa.ibi ver.aliqn.ver.lo.ij.
¶ Collegiū Mediolani obſeruat ꝙ eſto ꝙ quis pmiſſerit ēt dotis noie florenos mille boni auri ⁊ iuſti ponderis intelligatur de florenis paruis:quoꝝ.xxxij. ſolidi faciūt florenum: non autē de florenis ſeu ducatis aureis.ibidem.
¶ Si quis promittat.xxv.ſcuta vel duca. auri ⁊ in auro vel centum libras in groſſonis non poterit in alia moneta ſoluere.ibidem.
¶ Collegium Mediolani obſeruat vt quando quis promiſit florenos auri ⁊ in auro intelligitur promiſiſſe de florenis ſeu ducatis aureis.ibidem.
¶ Si quis dicat ꝙ dat alicui mutuo vel aliter centū libras in tot ducatis vel ſcutis an centum libre:an vō ducati ſint in obligatione:⁊ an poterit ſolui in alia moneta.ibi ver.aliquādo vero.⁊.iiij.ibidem.
¶ Quid ſi additur hec verba hoc acto ꝙ reſtituas in ducatis vel ſcutis.ibidem.
¶ Quomodo formet libellus ⁊ ſentētia quando vna pecunia eſt in obligatione ⁊ alia in facultate ſoluendi.ibidē ver. quomodo autem ⁊c.
¶ Quādo exprimitur ꝙ debeat fieri ſolutio in certa ſpecie pecunie vel in pecunia eiuſdē qualitatis ⁊ bonitatis pactū eſt ſeruandum.ibidem.ver.aliqn.ver.⁊ qnto.
¶ Quando vna pecunia pōt pro alia ſolui limitationes. ibi ver.his autem.
¶ Non cogitur quis recipere pecuniam reprobam vel que non ſit in vſu.ibi.
¶ Tria requiruntur in moneta proba ⁊ expendibili materia:forma:⁊ valor:ac curſus.ibi.
¶ Archimia ſophiſtica dicitur materia iproba qua vti non licet:⁊ ibi plura de materia archimie.ibidem.
¶ Remiſſio ad reliqua in materia conficiende ac bonitatis monete.ibidem.
¶ Si quis promittat.x.libras vel.x.florenos Mediolaū aut Sabau.vel ſub alio nomine vniuerſali vel collectiuo qō certam pecunie ſpeciem non comprehēdit que pecunia erit in obligatione ⁊ facultate ſoluēdi ibi.ver.aliqn vero.⁊.vj.
¶ An tūc poſſit quis ſoluere de pecunia magis minuta:an vero de mediocre.ibi late.
¶ An ſit cōſiderandum ſi ex natura cōtractus vel alr cōſtare poteſt de pecunia exburſata ibi.
¶ In mutuo ⁊ dote talis pecunia eſt in obligatione qualis conſtat fuiſſe exburſatā ibi ⁊.ſ.paulopoſt.
¶ Promiſſor librarū vel florenoꝝ Mediolani an videatur obligatus ex quo talis libra ⁊ floren⁹ per ſolidos eſtimatur ibidem.ver.eſt tamen aduertendum.
¶ Promiſſor librarū imperialium an videatur ipiales promiſiſſe.ibidem.
¶ Promiſſor florenoꝝ ſabau.an videat pmiſiſſe qrtos paruos ex quo talis florenus eſtimat p groſſos pape vel ſabau. qui non inueniuntur:⁊ tales groſſi eſtimātur ad qrtos quatuor paruos pro ſingulo.ibidem.
¶ Si debitum ſit ita antiquū vt nō ↄſtet qlis moneta fuerit pmiſſa:puta octo cētū annoꝝ:vt ꝙ debitū dicat de florenis auri vel ſolidis mediolani:quoꝝ valorem ſeu ligam neſciamus quid iuris.ibidem.ver.ſed iuxta.
¶ Si in aliquo loco ↄtus currūt due vel plēs mōete eiuſdē nois ō q̄ itellat ſenſuꝫ fuiſſe a ↄhētib⁹.ibidē.aliqn. v. ⁊ vltio.
¶ Statuta loci ⁊ cōſuetudines attendi debent cū ↄhentes intelligantur ↄhere ſm ſtatuta loci cōtractus.ibidem.
¶ Si diuerſa ſit ↄſuetudo inter locū contractus ⁊ locū deſtinate ſolutionis quis locus attendatur.ibidem.
¶ Attenditur etiam que pecunia cenſeatur pmiſſa ↄſuetudo perſonarum ⁊ qualitas.ibidem ⁊ pauloante.
¶ Si vna moneta ſit magis vſitata q̄ alia de magis vſuali cenſetur facta pmiſſio ⁊ debet fieri ſolutio.ibidem.
¶ Et primum attenditur ↄſuetudo loci deinum cōſuetudo parrochie.ibidem.
¶ Cōcluſio in materia diminutiōis ⁊ augti monetarum.

Sit ergo concluſio ꝙ valor

⁊ qualitas pecunie ſunt cōſiderāda ſm tps diſpōnis ⁊ obligationis:⁊ quo obligatio vel diſpō ↄhitur vel formaſ: non aūt ſm tps ſolutionis qñ oblīa formaſ vno tpe ⁊ ſolo in aliud tps differſ:⁊ interea valor ⁊ q̄litas pecunie alteranſ vel varianſ.
¶ Que ↄclō pcedit ex quacūq; cā ſit ſoluēdū debiti:vel vbi pecunia eſt in ſolēnitate:nō aūt in ſolōne:qō.ſ.lati⁹ dclabiſ.
¶ Declarationes ⁊ ampliationes ad hanc concluſionem infra ſequuntur:⁊ ſunt numero.xviij.

PRimo pdicta cōcluſio declaraſ vt maxime pcedat qñ variatur bonitas itrinſeca pecunie:vt quia fiat de meliore ⁊ pcioſiore liga ſeu metallo:lꝫ ſub eodē pondere et forma:q: iſpicitur tps obligatiōis ↄcte vel formate ⁊ ſolutio dꝫ fieri de antiq pecunia vel de noua ad eſtimationē antique ſeu antique equalēte.ibi ver.pdicta cōluſio declaratur.
¶ Idem ſi noua moneta fiat de viliore liga vel metallo quā uis ſub eadem forma ⁊ pondere.ibi.
¶ Cēſus antiqui debēt ſolui de antiqua moneta vel de noua vilioris metalli ad eſtimationem antique.ibi.
¶ Qui diminutā pecuniam recipere nollet meliorē exigere non debet.ibi.
¶ Et hec procedunt taꝫ in debito ex cauſa mutui q̄ alia ex cauſa ibi.
¶ Si dos ſit cōſtituta ⁊ data dudū:⁊ ſic in antiqua moneta que ſit variata in materia ⁊ petaſ reſtitutio dꝫ fieri ſolutio ⁊ reſtitutio ſm antiquam monetam:⁊ ita obſeruatur de conſuetudine.ibi ver.hinc ſm Bar.⁊c.
¶ Moneta mutata in materia nō dicitur eadē in genere ⁊ bonitate:ſed dicitur alia moneta.ibi.
¶ Predicta procedunt ſiue variata ſit pretioſitas ⁊ liga:ſiue variatum ſit pōdus.ibi ver.⁊ predicta procedunt.
¶ In ſolidis debitis p cathedratico ⁊ ſynodatico.idē ē ibi.
¶ Olim.lxxij.dno ſolidi ſeu ducati faciebant libram. hodie xcvj.vel.xc.vt dixi.ī.ea.conclu.iij.colū. vnde in debitis ita antiqs dꝫ haberi conſideratio ducatoꝝ antiquoꝝ. ibi.
¶ Predicta pcedūt ſiue maior pecunia ſit in vſu vel nō ſit ſiue de ea repiaſ ſiue nō.ibi.iuncto ver.⁊ ſic patet.
¶ Predicta pcedūt nō tm̄ ſi qs ſit debitor alicui⁹ ⁊ certe pecunie in ſpē:verū ēt ſi ſit debitor pecunie in gñe:puta i libris vel florenis mediolani:aut florenis ſabau.cū nulla pecia pecunie iueniaſ que ita vocet:⁊ tales floreni vel libre totidē ſolidos vel groſſos ſemp valeāt:hoc eſt tā de pecūia deteriorata ⁊ debilitata q̄ de ptioſiore.ibi.ver.item predicta.
¶ Eadē mēſura vel moneta debeſ que erat tpe ↄtus.ibi.
¶ Si de valore ⁊ bonitate antiq monete q̄ ē in dbito vel tpe ↄcte vel fcāte oblōnis neſciſ qd iurꝫ.ibi ver. ⁊ ſi de valore.
¶ Debitor ſolidoꝝ pūoꝝ mſi lōgo tpe iā dcurſo quo q̄tuor libre vel.lxx.ſolidi faciebāt ducatū dꝫ ſoluere de antiqs q ſi nō inueniant vel velit ſoluere de nouis q ſunt debiliores tenetur ſoluere ad eſtimatiōem antiquoꝝ: vꝫ tot de nouis qui faciunt ducatum:vꝫ.xcij.vel.xciiij. Et idem eſt econtra. ibi ver.ex predictis infertur.
¶ Si noua moneta vilior ſit eiuſdē curſus cui⁹ antiq:puta ſi octuaginta ex nouis ſolidis mſi vilioribus faciant ducatū ſicut antiq meliores:debitor in antiqua moneta poterit ſoluere de nouis vilioribus attenta ↄſuetudine que permittit ſolui de vna moneta pro alia.ibidem.
¶ Si ex mandato principis noua vilior equalet antique meliori quid iuris ſit.ibidem.
¶ Quid ſi ex conſuetudine.ibidem.

Pecunie

¶ Pecunie valor sm visum cõsideratur ⁊ de visuali pecunia est faciẽda solutio ⁊ in rerũ pretijs ꝯsuetudo obseruat. ibidẽ.
¶ Quomodo ꝓcedit qđ dicitur posse solui de noua pecũia loco antique subrogata. ibidem.
¶ Noui valores equivalẽtes ex cursu antiqs melioribꝰ põt er cã recusari: puta qñ quis verisimiliter esset dãnum passurus: vt qr est iturus ad partes vbi noui minus valent.
¶ Obligatio conuentionalis intelligitur de moneta currẽte tempore obligationis. ibi. ⁊. j. iij. ⁊. iiij. declaratione.
¶ Reliqua ad hoc ꝓpositũ dicentur in seq. ampliatione.

Secundo predicta cõclusio ꝙ in pecunia ĩspiciatur estimatio tẽporis ꝯtc obligatiõis procedit etiã si antiq̃ pecunia sit reprobata vel non sit in vsu: qr prestabit de noua equalẽte estimatiõi antique q̃ erat ante reprobationẽ. ⁊ si nõ equaleret noua supplendũ erit in eadẽ bonitate seu antiquo valore in ver. scđo predicta conclusio.
¶ An predicta procedant siue debitor fuerit in mora siue nõ ibi. ⁊. j. c. latius.
¶ An quis possit licite recusare antiquã monetã: alꝫ probã si postea fuerit reprobata rõne forme vel materie. ibi.
¶ Bonitas pecunie ex visu cõsideratur ibi. ⁊ in prece. declaratione seu ampliatione.
¶ Estimatio pecunie nõ est idem qđ ipsa pecunia nec adeo cõnexa vt censeatur vnum ⁊ idem.
¶ Quõ fiet estimatio monete que nõ est in vsu ibi ⁊ ꝑce. ampliatione seu declaratione. ver. ⁊ si de valore.
¶ Si papa mãdet solui. xl. libras turonensium in patria vbi non sunt in vsu quõ fiet estimatio. ibi.
¶ Joã. an. solitus est referre vba Old. tacito auctore. ibi.
¶ An sit vera opi. ꝙ debitor alicuiꝰ pecunie que postmodũ ante eius morã reprobet liberet dãdo de pecunia reprobata: ⁊ ꝙ secꝰ sit si reprobatio ꝯtingat post morã debitoris. ibi.
¶ L. ꝫ ex reprobatiõe fois extinguat tñ mã est in rez nã. ibi.
¶ Nõ est vera illa opinio ꝙ reprobata pecunia debita vel legata pereat debitũ vel legatũ: ibi.
¶ Pratica in modo soluẽdi post reprobationẽ tenẽdo opinionẽ ꝙ liceat nõ moroso soluere de pecunia reprobata.
¶ Et retenta opiniõe ꝙ nõ liceat soluere de pecunia reprobata etiã non moroso que est verior quomodo fiet estimatio pecunie reprobate ibi.
¶ Pulchra distinctio in pñti materia: an pecunia sit ex toto vel ꝑ ꝑte reprobata ⁊ de piculo reprobatiõis an ⁊ qñ spectet debitori vel creditori. ibi in ver. ceterũ. ⁊ ver. cogitabã.
¶ Est incõueniens ꝙ creditor ex bñficio: scꝫ dilatiõis dato debitori dãnũ sentiat: ⁊ ꝙ debitor ex ipso beneficio sit a dãno immunis ibi ver. est enim.
¶ In pecunia deposita in qua nõ est data facultas debitori vtendi piculũ reprobationis est creditori sibi circa finem.
¶ Quid iuris sit vbi valor monete reprobate sciri nõ posset ibi. in fi. ver. quid autem.
¶ Pecunia nõ propterea minus dr reprobata ꝙ dãdo illã campsoribus poterit alibi expendi. ibi. in vltimis verbis.

Tertia declaratio est ꝙ predicta ꝯclõ vt in moneta inspiciat valor ⁊ bonitas tpis obligatiõis ꝓcedat qñ pecunia debita nõ est mutata in ꝑciositate nec reprobata sed valor tñ est mutatus ⁊ debitor certi generis vel certe speciei pecuniarum vult vel tenetur de illis soluere. Tunc enim attendimus numerum promissum ⁊ non curamus de augumẽto vel decremento.
¶ Si sis debitor grossonoꝝ Mediolani forte centũ quorꝫ valor sit mutatus nõ mutata preciositate vel põdere ⁊ velis soluere in grossonis poteris soluẽdo tot numero liberari: ⁊ si auctus sit valor teneberis tot numero dare. ibi.
¶ Morosus non liberat dando tot numero de pecunia promissa variata in valore tñ. ibi.
¶ Moneta minuta in estimatione reduci dꝫ ad intellectuꝫ temporis contractus vel obligatiõis: qr sm illud tẽpus partium consensus cõsideratur. ibi.
¶ Ista reductio ad tẽpus cõtractus nihil aliud ꝑfert nisi ꝙ tñ numero prestet. ibi.
¶ Florentini in suis mercantijs factis ad florenos seruant vt attendatur valor temporis contractus tanq̃ de noua estimatione cogitatum non fuerit. ibi. ⁊ in sequẽ. declaratio. et in preceden.
¶ Exemplum in materia predicta seu pratica de debitore ducatorum quorum valor tñ sit mutatus. ibi. versic. vnde si quando.
¶ Reprobantur quedã distinctiões Bal. ⁊ Anto. de bu. in pñti materia dũ faciebãt dr̃iam an mutatio estimatiõis fuerit repẽtina vel ex interuallo seu an potuerit preuideri vel nõ ⁊ an ipsa mutatio a statuto fuerit causata vel aliter.
¶ Si dos sit data in florenis seu ducatis quoꝝ valor tẽpore restõnis sit variatus totidẽ ducati restituentur ⁊ sm istũ modum solutio fiet sm valorem temporis solutionis.
¶ Et augumẽtum ⁊ diminutio in hoc casu ⁊ materia pñtis cõclusionis cedit ad cõmodũ ⁊ incõmodum creditoris.

Quarta declaratio est vt presens cõclusio etiã procedat qñ mutatus est tantũ valor pecunie debite vel ꝓmisse ⁊ de illa pecunia amplius nõ repertaĩ: qa habebitur cõsideratio estimationis temporis cõtractus vel obligationis: non aũt solutiõis cõsiderando qđ valuisset subrogata pecunia vel ea que soluitur loco antique illo tempore: non autẽ quid valere posset antiqua tempore solutionis.
¶ Exemplum ⁊ practica in pñti declaratiõe. ibi. ver. ⁊ põt.
¶ Contrahentes nõ censent sensisse de futura estimatiõe: sꝫ de ea que tpe cõtractus currebat. ibi.
¶ Mutatio ⁊ cursus antique monete que nõ repertĩ vel nõ est in vsu presumi non dꝫ vel sciri non potest. ibi.
¶ Ab sit dr̃ia qñ pecunia ꝓmissa repitur vt cõsideremus tẽpus solutiõis ⁊ qñ nõ repitĩ vt ꝯsideremꝰ tpꝰ obligatiõis. ibi.
¶ Iurans soluere de certa pecunia de qua tpe solutiõis nõ reperiatur est periurus si non soluit de noua ad estimatiõeꝫ illius. ibi. ver. ⁊ circa.
¶ Nisi mora interueniat sufficit in pecunijs reddi in genere. ibi. ver. ⁊ predictis.
¶ In pecunijs duplex est bonitas ĩtrinseca ⁊ extrĩseca. ibiđ.
¶ Valor in pecunijs non tñ materia consideratur. ibidem ⁊ in. ij. declaratione.
¶ Estimatio pecunie nõ est idẽ ꝙ ipsa pecunia nec adeo cõnexa vt censeatur idem. ibi.

Quinta declaratio est quando mutatus est tñ valor pecunie ⁊ de pecunia ꝓmissa reperit. Sed debitor vult soluere de alia pecunia q̃ꝫ promissa: qa dꝫ attendi valor pecunie debite sm tempus contractus siue velit soluere de consimili: siue sm consuetudinem de dissimili.
¶ Exemplũ ⁊ pratica in proposito huius declarationis. ibi ⁊ hoc clare.
¶ Debitor turonẽsium paruorum respectiue ad grossos tẽpore quo grossi valebãt. xv. vel. xvi. ex paruis cum postea diminutus sit valor grossorum taliter ꝙ grossi non valeãt nisi xiiij. ex paruis pro singulo si velit soluere in grossis poterit soluere ad estimationem antiquam. ibi.
¶ Aliud exemplum in debitore grossonorum vel solidorũ Mediolani. ibi.
¶ Ex quo consuetudo permittit solui de alia pecunia licet diuersa in materia debitor reducitur ad terminos illius qui est debitor pecunie in genere ibi. ver. facit clarius.
¶ Disputatio per contraria in presenti materia an quãdo soluitur de alia pecunia debeat attendi eius valor sm tempus solutionis: pro qua opinione adducuntur plures auctoritates ⁊ plura exempla. ibi ver. contrarium. ⁊c.
¶ Distinctio ⁊ concordia in hac materia. ibi in hoc passu.
¶ Si vbi soluitur de vna pecunia pro alia consideremus valorem pecunie que est in obligatione eius estimatio est referenda ad tempus promissiõis facta ꝯsideratione ꝙ illa summa pecunie promisse prestetur. ibi.
¶ Si promisi tibi mille libras imperialium in grossis imperiales sunt in obligatione ⁊ grossi sunt in facultate soluẽdi: ⁊ si contingat grossum qui tempore promissionis valebat viginti quatuor imperiales: tempore solutionis valere solum decem ⁊ octo: debebit tñ solui de grossis vel alia moneta q̃ ⁊ que comprehendant tot imperiales quot fuerunt in obligatione vel promissione. Et idem si grossi valor augeatur. ibidem.
¶ Saluatur Bar. in. l. cum aurum. ff. de au. ⁊ argen. leg. vbi vult in debitore soluente libras in ducatis quorum valor sit variatus attendi eorum valorem temporis solutionis.
¶ Si consideremus valorem pecunie que pro alia soluitur seu que est in facultate soluendi debet attendi scđm suum proprium cursum tempore solutionis. ibi. versicu. secunda consideratio.
¶ Exempla in proposito ⁊ limitatio. ibi. in fine.

Sexta declaratio est: quia precedentes declarationes loquuntur vbi promissa est certa species pecunie q̄ presens conclusio procedat etiam vbi certa species pecunie nō est promissa: sed in genere: puta in libris ⁊ florenis Mediolani vel sabaudie: quia īspicitur tēpus promissionis vel contractus.

¶ Plura exempla ⁊ plures auctoritates in proposito. ibi.

¶ Quando solutio est facienda ex veteri impositione est ad antiquam monetam facienda ⁊ quādo ex noua ad nouā. ibi.

¶ Predicta ꝓcedunt qn̄ mutata est bonitas intrinseca seu materie vel pondus ibi. ver. ⁊ predicta.

¶ Si mutetur solūmodo bonitas extrinseca: idest valor tūc predicta non procedunt: q: sufficit soluere de antiqua moneta ſm tempus solutionis. ibidem.

¶ Distinctio in presenti materia pro concordia opinionū ibi. ver. vnde puto.

¶ Equiualentia noue monete que loco antique prestatur quomodo cōsideretur. ibi. ver. quomodo autem

¶ Exēplum de cōmensurando valorem pecunie qui sit incertus cum valore pecunie qui sit certus ibi.

¶ In dubio pōt quis soluere de moneta aurea vel argētea aut minuta currente tempore solutionis ibi.

¶ Predicta procedunt nisi dicatur q̄ fieri debeat solutio librarum vel florenorum Sabaudie vel Mediolani de moneta currente tempore solutionis. ibi.

Septima declaratio seu ampliatio est q̄ p̄ns cōclusio vt in moneta attēdatur tempus obligatiōis ⁊ ꝓmissionis seu cōtractus procedat etiā si obligatio habeat tractum in futurum.

¶ In obligatione pecuniaria annua vel vbi singulis annis est prestanda certa quātitas pecunie attēdimus valorē temporis cōtracte obligationis lʒ singuli anni propriam hēant solutionem ibi.

¶ Idem in censu ⁊ canone emphiteotico. ibi.

¶ Idem in synodatico ⁊ cathedratico. ibi.

¶ Idem si ex declaratione pōtificis vnum monasterium teneatur alteri ad annuā pensionem. ibi. ver. ⁊ in proposito.

¶ Idem in dote promissa in pecunia annua. ibi. versic. hinc bene dixit.

¶ Inspicitur tempus quo obligatio formatur non quo nascitur ibi.

¶ In obligatione annua quando sit vna obligatio ⁊ quādo plures. ibi.

¶ Si noua impositio cōcurrat cū antiqua: antiqua soluetur ſm antiquam monetam: ⁊ noua ſm nouā. ibi. ver. ⁊ dicebat.

¶ An idem sit in annua cōcessione a principe facta. ibi. ver. predicta temperant.

¶ Et quid in salariis de publico deputatis: puta pṫoris. ibi.

¶ Quid in contractu conditionali ibi in fine. ⁊ in sequē. declaratione.

¶ Reliqua in sequēti declaratione dicentur. ibi.

Octaua declaratio est in obligatione pecunie ꝯditionaliter vel in diem concepta: q: attēdimus valorem ſm tp̄s formate obligationis: non aūt solutōis vel purificate conditionis.

¶ In gratia per quā aliquid est prestandū an sit cōsiderādū tēpus date vel quo sumit robur ibi.

¶ Si pro relicto dʒ solui gabella ex forma statuti in legato annuo nō soluetur simul sed in pncipio cuiuslibet anni. ibi.

¶ Si quelibet donatio dʒ insinuari ex forma statuti nō intelligetur de donatione ex qua ius post mortē transfert ibi.

¶ Si de contractu facto in nūdinis non dʒ solui gabella pariter non debebit solui de contractu facto in nūdinis ex quo dñij translatio in aliud tēpus differtur. ibi.

¶ Si solum debeat simplr̄ gabella de contractu soluēda erit etiam de contractu ex quo dominium post mortem cōtrahētium transfertur. ibi.

¶ Quare in contractu ꝯditionali īspicimus valorem temporis contractus. ibi.

¶ Quid de contractu in diem. ibidem.

¶ Restitutio dotis hʒ tēporis oblationē ⁊ nihilominus attendimus tp̄s date dotis seu constitute. ibi.

¶ Grauatus ex testō infra certum tēpus dare summam pecunie dʒ dare ſm valorē temporis testamēti vel mortis. ibi.

¶ Si promisisti mihi aliqd facere infra certum tempus ⁊ in defectum dare penā pecuniariam valor pecunie cōsiderabit ſm tempus promissionis. ibi. in fine.

Nona declaratio seu ampliatio est vt presens cōclusio ꝓcedat etiā in obligatiōe ⁊ debito ex testō vel vltima voluntate q: inspicitur tp̄s testamenti.

¶ Testator ⁊ contrahentes non videntur de futuro tēpore cogitasse. ibi.

¶ In legato librarū facto per testatorē qui superuixit decem annis inspicitur valor monete ſm tp̄s testamēti. ibi.

¶ An inspiciendū sit tempus testamēti vel mortis testōris vel adite hereditatis. ibi.

¶ An distinguendū sit inter relicta vlīa vel singularia. ibi.

¶ An species subrogata intelligatur relicta loco alterius. Et quid in pecunia ibi.

¶ Et plura iura an īspiciatur qualitas que inest tempore testamenti. ibi.

¶ An sit facienda differentia inter relictum purū ⁊ cōditione ibi. in ver. ceterum.

¶ An inspiciatur tp̄s petitionis vel more. ibi. in fine.

Decima declaratio seu ampliatio est q̄ ēt ī debito per sniam iudicis īspicimꝰ tp̄s ꝯdēnatiōis.

¶ Exēplum de declaratione fcā per summū pōtificē vt vnū monasteriū alteri ad certā annuā pensionē teneret. ibi.

¶ Si condēnatio ⁊ snīa fiat ex antecedēti obligatione pecunie inspicitur tp̄s obligationis non snie. ibi.

¶ De ordinatione ⁊ precepto superioris aut iudicis an īspicimus tempus precepti vel ordinationis. ibi.

Undecima declaratio vel ampliatio est vt etiā in pecunia debita ex rescripto gratia precepto vel mandato principis inspiciatur moneta ſʒ tēpus date rescripti seu mādati: ⁊ sic causate obligationis.

¶ An sit distinguendū an superior eo casu hēret noticiā valoris pecunie vel non. ibi. ⁊. ſ. eo.

¶ Decima alicui assignata super aliquo beneficio an dēbeat solui ſm vsum monete currentis tp̄e solutiōis. ibi.

¶ Si papa mādet vt vnum monasteriū teneatur perpetuo alteri dare certā pensionē in pecunia an itelliget in moneta currente tp̄e ordinationis. ibidem ⁊ in prece. ampliatione.

¶ Statutum ⁊ rescriptum equiparantur. ibi.

¶ In expectatiuis an moneta expressa sit intelligēda ſm tēpus date vel vaccationis ibi. ꝙ latius in fine.

¶ Intellectus ad cle. si beneficioꝝ. de deci. ibidem.

Duodecima declaratio seu ampliatio est vt ēt in obligatiōe pecuniaria cāta ex lege vel ꝯstōne aut statuto inspiciatur monete valor ⁊ qualitas ſm tp̄s quo obligatio ex lege vel statuto cōtrahitur.

¶ Si statutū imponat penam p̄o maleficio ⁊ post ꝯmissū statutum contingat mutari valorē pecunie de qua exprimit statutum dʒ inspici monete qualitas ⁊ valor ac bonitas siue intrinseca siue extrinseca ſm tp̄s condēnationis. ibi.

¶ Salariū potestatis debitum ex statuto an sit prestandum ſm monetam ⁊ eius valorem tempore solutionis vel ingressus officii ibi.

¶ Bal. ꝯsuluit in proposito in salario potestatis Albe dominationis Montisferrati.

¶ Attenditur tamē in predictis quo modo se habeat ꝯsuetudo ibi ⁊ in prece. ampliatione circa fi.

¶ Soldi qui debētur pro cathedratico vel ex ꝯstōne canonicis an debeant de antiquis. ibidem.

¶ Quid si ex ꝯstōne summi pontificis vna ecclesia ad annuā pensionē pecuniariam alteri obligetur. ibidē ⁊ in duabꝰ precedentibus declarationibus.

¶ An sit dliaınter debitum ex lege vel statuto. ibidem.

¶ Si pecunia non est in obligatione vel solutione: sed in solutione inspicitur tēpus legis condite. ibi

¶ In iuribus volētibus donationē vltra qngentos aureos sine insinuatione non valere intelligimus de illis antiqs aureis quoꝝ. lxxij. faciebant libram. ibi.

¶ Si lex vel statutū inducētes aliqd debitū pecuniariū determinent perpetuā taxationē pecunie est ei standum. ibi.

¶ Si ignoraret valor pecunie expsse ī lege vel statuto. ibid.

¶ An mutata certa moneta de qua loquitur statutū videat etiā mutatū statutum ad nouam monetā ibi remissiue.

¶ Remissio ad reliqua congruētia huic ꝓposito. ibidē in fi.

Decimatertia ampliatio seu declaratio est vt inspiciatur tempus contractus vel obligationis etiaʒ si debitor ex industria pecuniam

pro pluri

pro pluri expenderit.
¶ Si quis mihi mutuauerit pecuniam reprobam quam ex/penderit pro bona non tenetur ad solutionem bone. ibi.
¶ Ualor pecunie estimatur iuxta pondus ⁊ consuetudinem cambij que communiter esse solet: non autē iuxta casualem ca/ristiā vel vilitatē ibi ⁊ in prima ⁊ secūda declaratiōe: ⁊ īfra in septima fallentia.

Decimaquarta declaratio seu ampliatio est vt maxime inspiciat tē/pus contractus vel formate obligatiōis quando superueniēs augumētum vel variatio modico tempore durauit etiam in moroso vel vbi nīs inspicerectur tempus solutionis.
¶ Quod dicatur in proposito modicum tempus. ibi.
¶ An dicatur modicū tēpus qñ est spes q̄ pecunia de ꝓxi/mo sit reditura ad priorē valorem. ibi.
¶ Quid iuris sit quādo mutatio nō est perpetua: vt cōmuni/ter videmus.
¶ Ualor aliquarū personarum forte campsor non attendit sed cōmunis ibi in fine.
¶ Non tenetur debitor sciens pecuniā esse de ꝓximo captu/ram diminutionem de illa capere vel si ignorans cepcrit po/test agere vt fiat sibi supplemētum sm tps obligationis.

Decimaquinta declaratio vel ampliatio ē vt etiā in moroso attendat tempus obligationis non autē solutionis qñ pecunia debi/ta est adeo minuta vt per aliā estimari non possit.
¶ Interesse lucri in pecunia non pōt petiē a debitore mo/roso lz ad aliud interesse morosus teneri possit. ibi.
¶ Ille qui tenebitur infra certū tēpus conuertere certā pe/cuniam in emptionē prediorum tenetur sequuta mora ⁊ va/riato pecunie valore ad interesse si in emptiōe predij ꝓpter variationem subsit interesse. Item tenetur ad interesse fru/ctuum qui ꝑcipi potuissent ante moram ibi.

Decimasexta declaratio est vt tūc maxime in/spiciatur valor monete sm tē/pus obligationis formate vel contractus qñ hoc actum est.
¶ Idem si consuetudo vel statutum declaret ibi ⁊ supra in .vi. declaratione circa medium.
¶ Utile est ad euitandū dubitatiōes q̄ creditor paciscatur pecuniam sibi reddi in eodem pondere eadem materia ⁊ eo/dem cursu. ibi.
¶ An sufficiat si dicatur q̄ debeat fieri solutio in eadē esti/matione. ibi.
¶ Si statutū mandet fieri solutiones certo modo vel sz mo/netam tēporis ꝯtractus ⁊ non obseruetur qd iuris ibi in fi.

Decimaseptima est ampliatio seu decla/ratio vt attendatur qua/litas ⁊ valor pecunie sm tempus contractus vel formate ob/ligationis. Etiam si dictū fuerit q̄ solutio fieri possit vel de/beat de moneta currente tēpore solutionis.
¶ Predicta declaratio procedit vbi certa species pecunie est debita: secus si sit pecunia debita in genere: puta ī libris vel florenis Mediolani seu Sabaudie ibi.
¶ Circa valorē datum seu estimationē pecunie ꝓmisse de/bemus facere talē interpretationē vt verba aliqd operēt ibi.
¶ Quāto plus vilescit pecunia minuta tāto plus crescit va/lor pecunie grosse vel ducati. ibi.
¶ Noua moneta dabitur sm ꝓpriū suū valorē etiā vbi anti/que monete valor est attēdendus. ibi in fine.
¶ Si promittatur solutio de moneta currente non expresso tempore solutionis vel alio. ibidem.

Decimaoctaua declaratio seu ampliatio ē vt inspiciatur valor mone/te ⁊ qualitas sm tēpus contractus vel formate obligationis Etiam si princeps statuat q̄ solutiones fieri debeant de no/ua moneta.
¶ Si tēpore constitutarū pensionum in Francia fiebant tu/ronēses debiliores ⁊ deinū facti sint fortiores ⁊ serenissim⁹ Rex statuerit solui pensiones turonēsium sm nouā monetā: nihilominus debebit haberi ratio quāti plurimi valent no/ui antiqui.

Limitationes ad conclusionem q̄ in mone/tis ac eorum qualitate ⁊ va/lore inspiciatur tps obligationis vel contractus.

Prima limitatio est in moroso: q: tenetur soluere sm valorem monete quāti plurimi valuit a tempore more.
¶ Predicta procedunt tam in debitore moroso in dādo q̄ in creditore moroso in recipiendo. ibi. ⁊ .j. ver. ⁊ qd dictum.
¶ An autem hec procedāt quādo mutata est bonitas īntrin/seca: idest liga vel preciositas. ibi.
¶ Quid si princeps post moram mandet monetā debilē ex/pendi pro tanto pro quāto bona expendebatur. ibi.
¶ Et an tunc sit cōsiderandū q̄ creditor sit passurus īteresse q: forte sit campsor vel mercator. ibidem.
¶ Exemplatā in debitore moroso q̄ in creditore. ibi.
¶ An sit distinguēdū inter debitorē morosum qui dz pecu/niam grossam que per aliā estimatur vt in eo non attēdamus tempus contractus vel obligationis sed more. Et inter moro/sum debitorem in pecunia minuta que per aliā estimari non potest vt non teneatur ad interesse pluris valoris. ibi.
¶ An in pecunia minuta subsit interesse dāni an vō tm̄ lu/cri propter augumētum aliarum monetarum ibi ⁊ in prima limitatione.
¶ Presens limitatio procedit in interesse decremēti: non autem in interesse augumēti quod est lucri qd interesse lucri peti non potest etiā a moroso. ibi. ver. hec limitatio.
¶ Si moneta minuta que per aliā estimari potest diminua/tur tenetur ad interesse debitor morosus. ibidem versicu. et tenendo.
¶ Qñ lucrū est quasi certum vel creditor est persona solita negociari debitor morosus tenetur ad interesse lucri. ibidē versicu. ij. limitatur.
¶ Canoniste cōmuniter tenēt q̄ pecunia minuta possit per grossam estimari ita q̄ interesse in pecunia minuta possit eē damni sicut in grossa ibi: ⁊ lz predicta.
¶ Opinio cano. videt verior. ibidem.
¶ Exēplum quo modo in pecunia minuta subsit īteresse dā/ni. ibi in fine.

Secunda limitatio est vbi quis soluit de alia pe/cunia q̄ promissa forte et cōsuetudine ⁊ queritur de valore illius pecunie que loco promisse soluit: quia ille valor cōsideratur sm tempus solutionis. ibi in ver. scdo limitatur.
¶ Obseruanda est cōsuetudo q̄ possit solui moneta argen/tea et ere contaminata pro aurea ibi.
¶ Cessante consuetudine nō posset solui de moneta vnius metalli pro alia. ibi.
¶ Consuetudo predicta est vniuersalis. ibi.
¶ Speciale est in fisco vt de iure cōi cogatur cape es ⁊ argē/tum pro auro cū duabus limitationibus. ibi.
¶ Cessante consuetudine nō licet soluere de moneta diuer/se lige ⁊ diuersi metalli etiā si quis velit de ꝑciosiore soluere q̄ debeatur: puta de auro pro argento. ibi.
¶ Debitor in pecunia ere contaminata: an possit soluere in/uito creditore de pecunia puri argenti ibi. ⁊ .j. in nona limi/tatione latius.
¶ Potest de iure fieri solutio de moneta vnius forme dū/modo sit eiusdem mãe pro alia moneta alterius forme. ix. li/mitatione. ⁊ .j. e. ver. quare autem.
¶ Quando quis dicatur posse pati dānū si de vna pecunia soluatur pro alia. ibi.
¶ Forma in valore nō dat nec ꝯfert vna plus q̄ alia. ibi.
¶ Non potest solui de pecunia alterius forme que sit repro/bata. ibidem.
¶ Pecunia dz esse talis de iure vt plus vtilitatis non tri/buat in materia q̄ in forma. ibidem in fi.

Tertia limitatio est vbi ꝯsuetudo esset q̄ fieret so/lutio sm valorē ⁊ cursum monete tempore solutionis: q: illud tempus est attendendum.
¶ Qualis debeat esse ista ꝯsuetudo ⁊ quāti tpis: ⁊ an liget forenses vel ignorantes. ibi.
¶ Si statutum sit cōtrarium consuetudini que nō sit adhuc prescripta spacio annorum decem. ibi.

Quarta limitatio est quādo debitor longo tēpore soluisset de pecunia minoris valoris q̄ es/set currens tēpore obligationis vel contractus vel soluisset sm cursum ⁊ valorem temporis solutionis.
¶ Hec limitatio procedit taz in pecunia in bonitate intrin/seca variata q̄ in extrīseca.
¶ Istud tēpus longuz seu hec prescriptio in foro cesaris est annorum. xxx. ⁊ in terris ecclesie. xl.

¶ Aliter autem est et minus tempus exigitur in usuris minoribus solutis. ibi.

¶ An hec prescriptio solvendi de moneta viliore vel secundum vilio:em valorem procedat: esto q nõ fuerit uniformiter solutum: vt qr duobus vel pluribus annis solutum fuerit difformiter. ibidem.

¶ An pariformiter prescribatur cõtra eum qui solvit lõgo tempore de meliore moneta vel pluris valoris. ibi.

¶ Ista prescriptio incipit currere cũ p:imũ quis incepit solvere de alia moneta vel ad aliam estimatiõem q̃ teneretur tempore obligationis. ibi.

¶ Reprobatur opinio eorum qui dicebãt in annuis prestationibus esse necesse vt cõtra quãlibet prestationem de novo incboet prescriptio. ibi.

¶ Non interrũpitur predicta prescriptio per protestatiõem creditoris protestantis q quatenus plus vel de meliore pecunia babere deberet nõ intendit remittere. ibi.

¶ Protestatio cõtraria nõ nisi in certis casibus interrũpit prescriptionem. ibi.

¶ Existens in mala fide nõ prescriberet. ibidem.

¶ Bona fides presumitur. ibi.

¶ Hec prescriptio maxime pcedit inter ignorãtes ibi.

¶ Sciẽs sibi plus õberi: an sibi p̃iudicet minꝰ recipiẽdo. ibi.

¶ Solutio per quã prescriptũ e᷑t posse solui de alia moneta põt effectum opari pro vtraq̃ parte. ibi.

¶ Si infra tẽpus predictũ pecunia seu eius valor sepe fuerint mutata qd iuris. ibi.

¶ Si pecunia pmissa est incerta per prestationẽ decẽnalem inducitur prescriptio. ibi.

¶ Si quis ignoranter de meliore pecunia soluisset nõ completa prescriptione predicta poterit repetere plus solutum aut cũ futuris fictibus cõpensare. ibi in fine.

¶ Ante completam prescriptionem creditor cui fuit quandoq̃ plus debito solutũ non poterit allegare se esse in possessione ita exigendi. ibi. in fine.

Quinta limitatio est in eo qd̃ prestatur rõne vsure: qr inspicit valor monete sm tps solutiõis.

¶ Scd̃m hanc limitationem sors debebitur sm tempus cõtractus et vsura sm tempus solutionis. ibi in fi.

Sexta limitatio est quãdo pnceps facta diversa moneta mãdaret debita antiquitus cõtracta solui de nova moneta.

¶ An princeps hoc facere possit saltẽ sine ɔsensu subditor.

¶ An tale statutũ valeret: et an tale decretũ ligaret personas ecclesiasticas. ibi.

¶ Et an tale decretũ vel statutũ ligaret ignorãtes. ibi.

¶ Quid iuris si tale statutũ non observetur. ibi.

¶ Si pnceps simplr mandet solutiones fieri de nova moneta per hoc non videt statutum quoniã solutiones ad estimationem antique pecunie fieri debeant. ibi in fi.

Septima limitatio est in decimis et tributis et alibi vbicũq̃ lex vel statutũ diceret fieri debere solutiones sm monetã currentẽ tempore solutionis.

¶ In tributis predicta magis procedũt: qr variatio monete est imputãda principibus qbus tributa debentur. ibi.

¶ Statuto disponẽte de certa moneta solvenda si mutetur moneta videt mutatũ statutum ad novam monetam. ibidem.

¶ Quando nescitur valor pecunie attẽditur cõmunis ɔsuetudo cambij nõ casualis caristia vel vilitas. ibi.

¶ Mutato valore ducati mutatur valor rerum que per pecuniam estimantur. ibi.

¶ Si pro decem ducatis emero decẽ rasos pãni et tpe traditionis pãni ducati sint aucti taliter q valor decem ducatoꝝ creuerit ad valorẽ vndecim rasor pãni debebũtur vndecim rasi: et idem econtra de diminutione. ix. limitatione. ibi.

¶ Remissio ad reliqua in proposito predictorum. ibi in fi.

Octava fallentia est qñ pecunia debita fuit vsq̃ a principio estimata: qr attẽdit estimatio a partibus facta tã in dote q̃ in alia obligatione.

¶ Negociatores dubitantes de augumẽto vel diminutiõe solent expresse ɔvenire de estimatione pecunie. ibi.

Hic traditur materia estimationis pecunie per partiũ conventionem.

¶ Si mutuem deponam vel in dotem dem cẽtum libras in tot ducatis vel tot grossonis Mediolani dicẽdo: mutuo depono vel in dotẽ do centũ libras in tot ducatis vel tot grossonis Mediolani: an crescentibus ducatis vel grossonis ita q valeant plures libras debitor liberabitur solvendo ducatos vel grossonos sm valorẽ temporis solutiõis vsq̃ ad summam centum librarum. Et quid si ducatorum valor decreverit. ibi late. ver. et quia hec materia.

¶ An ducati vel grossoni in predicto casu sint in obligatiõne: an vero solum sint in facultate solvendi. ibi.

¶ Quid si dictũ sit do tibi mutuo vel in dotẽ centum libras in tot duca. largis hoc acto q reddas in ducatis largis. ibi.

¶ Quid si dictuz sit hoc acto q reddas ad estimationẽ predictam vel in eadem estimatione. ibi. ver. ij. queritur.

¶ Pactum q solvatur ducatus ad certaz estimationem valet ibi. ix. limitatione.

¶ Non est nostrum mutare estimatiõem monete sine auctoritate superioris.

¶ Si dictum sit mutuo vel in dotez do centum ducatos ad rationem librarum quattuor pro ducato vel. xxiiij. solidorũ pro ducato non expresso q debeat fieri restitutio in ducatis quid iuris ibi ver. iij. quero.

¶ Quid si additum sit ad rõnez librarum quattuor monete currentis tpe solutionis. ibi. ver. iiij. quero.

¶ Illa verba monete currentis tpe solutionis qd operẽtur vbi moneta debita est certa in specie. Et quid vbi promissio sit per nomen qd certam speciem pecunie non habet: vt est libra vel florenus Sabau. vel Mediolani. ibi per totum.

¶ Si fiat simpliciter mentio de moneta currente nõ expresso tempore solutionis vel alio. ibidem.

Nona limitatio est quando adest statutum declarãs attendi debere monetam et cursum temporis solutionis: qr attenditur tempus solutionis.

Decimo regulariter fallit quo ad bonitatẽ extrinsecam: vt ibi remissive.

¶ Laus Deo. Finis.

¶ Explicit summarium Tractatus de augumento sm ordinem libri et cõclusionum.